

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

**YUKARI FIRAT HAVZASI BEYİ
EMİR TAHARTEN**

Emrah KILINÇ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

YUKARI FIRAT HAVZASI BEYİ
EMİR TAHARTEN

Emrah KILINÇ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

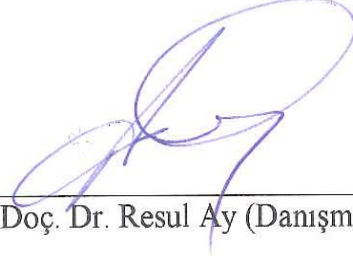
Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

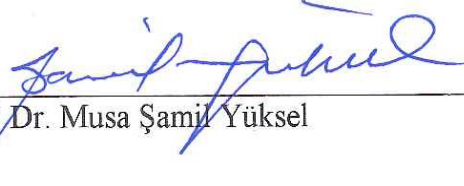
Emrah Kılınç tarafından hazırlanan "Yukarı Fırat Havzası Beyi Emîr Taharten" başlıklı bu çalışma, 19/09/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet ÖZ (Başkan)

Doç. Dr. Resul Ay (Danışman)

Prof. Dr. Musa Şamil Yüksel

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

19/09/2017

Emrah Kılınc

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarımı bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

- Tezimin tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.**
(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etseniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)
- Tezimin .....tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.**
(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)
- Tezimin .....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**
- Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi**

19/09/2017

Emrah KILINÇ

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç. Dr. Resul AY danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Emrah KILINÇ

Ablam Değer Kılınç Hanımefendiye.

TEŞEKKÜR

Danışmanım Doç. Dr. Resul Ay'a, bu çalışmanın ortaya çıkış sürecindeki yardımları, sabrı ve güveni için teşekkür ederim. Onun tavsiye ve eleştirileri bu tezi şekillendirmiştir. Çalışmamda kullandığım Farsça kaynakların konuyla alakalı bölümlerini büyük bir sabır ve dikkatle Türkçeye tercüme eden İranlı Kanada vatandaşı değerli dostum Seccat Valizade Beyefendiye minnettarım. Aynı şekilde, tezin konusuyla alakalı Arapça kaynaklarda yer alan malumatın tercümesinde yardımları dokunan Prof. Dr. Kazım Yaşar Kopruman, Fatma İnan ve Ülgen Erten'e teşekkür ederim. Mimar Sinan Üniversitesi Kütüphanesi'nde tezimle alakalı materyallere ulaşmama yardım eden kütüphane personeli kuzenim Serdar Kılınç'a, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'ndeki araştırmalarım esnasında materyallere hızlı bir şekilde ulaşmamı sağlayan araştırmacı dostu Mustafa Sönmez'e ve yardımını benden esirgemeyen değerli arkadaşım Arş. Gör. Doğan Can Aktan'a teşekkür ederim. Tezimin konusu olan Emîr Taharten'le ilgili bugüne kadar monografik mahiyette derli toplu ilk ve tek çalışmayı ortaya koyan ve bu manada bana rehberlik eden Yaşar Yücel'i —ki yakın zamanda (M. 13 Ocak 2017) vefat etmiştir— ise saygı ve minnetle anıyorum. Çalışmamızın iki senelik teşekkül döneminde karşılıksız sevgi, sabrı ve desteği dolayısıyla aileme teşekkürlerimi sunuyorum. Onlara minnettarım.

12 Eylül 2017

Öveçler

ÖZET

KILINÇ, Emrah. *Yukarı Fırat Havzası Beyi Emîr Taharten*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

Bu tez, M. 1379 yılında Erzincan'da emîrlik makamına oturan Taharten ve onun kurmuş olduğu Erzincan beyliğinin tarihini ele almaktadır. Anadolu tarihinin önemli simalarından biri olan Emîr Taharten, uzun bir mücadeleden sonra Erzincan, Erzincan Akşehir'i, Erzurum, Kemah, Tercan, Çemişgezek, Bayburt, Şarkî Karahisar ve Koyulhisar'ı içine alan yerlerde söz sahibi olmuştur. Taharten'in M. 1403-1404 yılı kış aylarında ölmüş olduğu kabul edilirse, kendisi yirmi dört buçuk yıl iktidarda kalmıştır. O bu süre zarfında, kendi varlığını tehdit eden ve askerî bakımından kendisinden kat be kat güçlü rakipleriyle bir dizi mücadeleye girişmiştir. Onun M. 1379-1398 yılları arasındaki en kuvvetli rakibi, Eretna devletini ortadan kaldırıp Sivas merkezli kendi devletini kuran Kadı Burhaneddin idi. Aralarındaki çatışmanın esas nedeni ise her iki tarafın da Eretna devletinin eski topraklarına sahip olma düşüncesi idi. Taharten, Kadı Burhaneddin'in M. 1398 yılındaki ölümünden sonra çok daha güçlü bir rakiple karşı karşıya gelmişti. Bu rakip, Kadı Burhaneddin'in payitahtı Sivas'ı ele geçirmek ve Memluk devletinden de Malatya ve Divriği'ni almak suretiyle güneyden ve batıdan Erzincan beyliğini kuşatmaya alan Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid idi. Ancak iyi bir siyaset adamı olan Emîr Taharten, bu korkulu rakibi karşısında sırtını hâmisî Timur'a dayayarak iktidarını sürdürmek istemiş ve bunda da başarılı olmuştur. Tezimizin amacı, kaynaklarımızın izin verdiği ölçüde ve bu konuda yapılan araştırmaları da göz ardı etmeden, Emîr Taharten ve Erzincan beyliğini incelemektir. Daha açık ifade etmek gerekirse, siyasî-askerî bir kişilik olarak Emîr Taharten'in, XIV. ve XV. yüzyıllar Anadolu'sunda oynadığı tarihî rolü ortaya koymak ve bu manada önemini gözler önüne sermektir.

Anahtar Sözcükler

Emîr Taharten, Erzincan, Erzincan Beyliği, Kadı Burhaneddin, Sivas, Timur, Yıldırım Bayezid, Türkmenler

ABSTRACT

KILINÇ, Emrah. *Emir Taharten, The Beg of the Upper Euphrates*, Master's' Thesis, Ankara, 2017.

This thesis deals with the history of Emir Taharten who founded his emirate in Erzincan, in 1379. Emir Taharten, who is one of the most important figures of Anatolian history had a voice in ruling a vast area including Erzincan, Akşehir (of Erzincan), Kemah, Tercan, Çemişgezek, Bayburt, Şarki Karahisar and Koyulhisar after a long struggle. He ruled for twenty four and a half years, if we accept that he died on the winter of 1403-1404. During this time, he has been involved in a serious struggle with stronger rivalries who threaten his own existence. Between the years 1379-1398 AD, his most powerful rival was Kadı Burhaneddin, who destroyed Eretna state and founded his own. The main reason of conflict between them was that the two sides had aimed to own the lands of Eretna state. After the death of Kadı Burhaneddin at 1398 AD, Taharten had faced with a much stronger rival. This opponent was the Ottoman Sultan Yıldırım Bayezid, who surrounded Erzincan emirate from the South and the West by seizing Sivas as the capital city of Kadı Burhaneddin and taking Malatya and Divriği from the Memluks. Nevertheless, a good politician Emir Taharten against this fearful opponent, he wanted to maintain his power by bearing his back on Timur. Emir Taharten was also successful in this policy. The purpose of this dissertation is to examine Emir Taharten and his Emirate to the extent permitted by our sources and also taking into account researches on this issue. To be more precise, our purpose is to reveal the historical role of Emir Taharten played in Anatolia during his life time as a political and military figure, and also to show his importance in this sense.

Key Words

Emir Taharten, Erzincan, Erzincan Emirate, Kadı Burhaneddin, Sivas, Timur, Yıldırım Bayezid, Turkmens

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR CETVELİ	xii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: EMÎR TAHARTEN VE ERZİNCAN BEYLİĞİ'NİN TESİSİ	10
I. BEYLİĞİN SINIRLARINA DAİR.....	10
II. ERZİNCAN BEYLİĞİ'NİN KURULUŞUNDAN ÖNCE BÖLGENİN SİYASÎ TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ.....	11
III. EMÎR TAHARTEN'İN İSMİ MESELESİ	24
IV. EMÎR TAHARTEN'İN AİLESİ VE ETNİK KÖKENİ MESELESİ	28
V. EMÎR TAHARTEN'İN ERZİNCAN'DA İKTİDARI ELE ALIŞI VE HEMEN SONRASINDA GELİŞEN OLAYLAR	35
II. BÖLÜM: ERZİNCAN BEYLİĞİ: TAHARTEN'İN SİYASÎ VE ASKERÎ FAALİYETLERİ (M. 1382-1398)	62

I. KADI BURHANEDDİN'İN SULTANLIĞINA EMÎR TAHARTEN'İN TEPKİSİ	62
II. EMÎR TAHARTEN'İN TİMUR'LA İLK MÜNASEBETİ VE HEMEN SONRASINDA GELİŞEN OLAYLAR	72
III. EMÎR TAHARTEN, KADI BURHANEDDİN VE MEMLUKLAR	78
IV. EMÎR TAHARTEN VE TÜRKMENLER (M. 1388 / H. 790)	84
V. EMÎR TAHARTEN VE KADI BURHANEDDİN (M. 1389 / H. 791)	88
VI. EMÎR TAHARTEN VE TÜRKMENLER (M. 1389-1390 / H. 791- 792)	92
VII. EMÎR TAHARTEN'İN TİMUR'LA İKİNCİ DEFA MÜNASEBETİ (M. 1393-1394 / H. 795-796)	97
VII. TİMUR'UN DÖNÜŞÜNDEN SONRA EMÎR TAHARTEN VE KADI BURHANEDDİN ARASINDAKİ MÜCADELE.....	117
III. BÖLÜM: TİMUR'UN ANADOLU'YU İSTİLASINDA EMÎR TAHARTEN'İN ROLÜ VE ERZİNCAN BEYLİĞİ'NİN AKİBETİ	146
I. KADI BURHANEDDİN'İN ÖLÜMÜNÜN ARDINDAN DEĞİŞEN SİYASÎ DENGELER VE EMÎR TAHARTEN	146
II. EMÎR TAHARTEN'İN YILDIRIM BAYEZİD'İ TİMUR'A ŞİKÂYET ETMESİ VE HEMEN ARDINDAN GELİŞEN OLAYLAR	154
III. YILDIRIM BAYEZİD'İN ERZİNCAN'I İŞGALİ VE EMÎR TAHARTEN	169
IV. ANKARA SAVAŞINA GİDEN SÜREÇTE EMÎR TAHARTEN MESELESİ	175

V. ANKARA SAVAŞ'INDA EMÎR TAHARTEN'İN FAALİYETLERİ	189
VI. EMÎR TAHARTEN'İN ÖLÜMÜ VE ERZİNCAN BEYLİĞİ'NİN SONU.....	198
SONUÇ	214
KAYNAKÇA	218
EKLER	243
EK 1: Harita 1: 1380'li Yıllarda Karadeniz Beylikleri	244
EK 2: Harita 2: M. 1390 (H. 792)'da Doğu Anadolu'nun Siyasî Yapısı.. ..	245
EK 3: Harita 3: Erzincan Beyliğinin Ulaştığı En Geniş Sınırlar.	246
EK 4: Harita 4: Doğu Anadolu Boylarının Yazlık-Kışlak Alanları ve Doğu Anadolu'da Ticaret Yolları.	247
EK 5: Emîr Taharten Devrinde, Çağatay Hanı Sultan Mahmud ve Timur Adına Erzincan'da Kesilen Sikke Tipleri	248
EK 6: Emîr Taharten Devrinde, Çağatay Hanı Sultan Mahmud ve Timur Adına Çemişgezek'te Kesilen Bir Sikke.....	251
EK 7: Minyatür 1: XIV. Yüzyılda Erzincan Şehri.....	252
EK 8: Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu	253
EK 9: Tez Çalışması Orjinallik Raporu	255
ÖZGEÇMİŞ	257

KISALTMALAR CETVELİ

a.g.e. :	Adı geçen eser
a.g.m. :	Adı geçen makale
a.g.mad. :	Adı Geçen Madde
a.g.t. :	Adı Geçen Tez
b. :	Bin (Baba)
bkz. :	Bakınız
BOA.NFS.d :	Başbakanlık Osmanlı Arşivi Nüfus Defterleri
BETAV :	Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı
C. :	Cilt
Çev. :	Çeviren(ler)
do. :	Doğum (Tarihi)
dn. :	Dipnot
Der. :	Derleyen(ler)
DTCF :	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Ed. :	Editör
H. :	Hicri (Takvim)
Haz. :	Hazırlayan(lar)
İA :	Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
M. :	Miladi (Takvim)
No. :	Numara(sı)
nşr. :	Neşreden(ler)
öl. :	Ölüm (Tarihi)
s. :	Sayfa
S. :	Sayı
st. :	Saltanatı
Ş. :	Şemsi (Takvim)

TDK :	Türk Dil Kurumu
TDVİA :	Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TDV Yay. :	Türk Diyanet Vakfı Yayınları
TTK :	Türk Tarih Kurumu
Ty. :	Basım Tarihi Yok.
vb. :	Ve Benzerleri
vs. :	Vesaire
Yay. :	Yayınları
Yay. y. :	Yayınevi Yok
Yay. Haz. :	Yayına Hazırlayan(lar)
YKY :	Yapı Kredi Yayınları
Yy. :	Basım yeri yok.

GİRİŞ

M. 1335 yılında, son İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın genç yaşta ölmesinin ardından İlhanlı devleti erozyona uğramış ve çok kısa sürede de parçalanmıştı. Yıkıntısı üzerinde kısa ömürlü sayılabilecek bir takım devletler ortaya çıkmıştı. Bunlardan birisi de Konya'dan Erzurum'a ve Samsun'dan Malatya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada hâkimiyet kuran Eretna devleti idi. İşte XIV. yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru ortaya çıkan bu devletin hudutları içine katılmış olan Erzincan'da sırasıyla Ahi Ayne ve Pir Hüseyin Begler hüküm sürmüştür. Erzincan ve buraya bağlı yerleri idare eden bu beyler, her ne kadar Eretna sultanlarının yüksek hâkimiyetini tanımışlarsa da onlar, ta başından itibaren müstakil hareket etmişlerdir. Nihayet M. 1379 yılında Erzincan'da emîrlik makamına oturan Taharten, XV. yüzyılın ilk yıllarına sarkacak şekilde varlık gösteren kendi beyliğini kurmuştur.

XIII. yüzyılın ortalarından başlayarak XVI. yüzyılın sonlarına kadar gelen Anadolu Beylikleri devrinde, Anadolu'nun tarihî çehresini karakterize etmiş olan siyasî kuruluşlardan, batıdakiler hakkında oldukça aydınlatıcı bilgilere sahip bulunmamıza karşılık doğudaki kuruluşlar ve onların kurucularına ait birçok meseleler eldeki malzemenin yetersizliği nedeniyle, bugün dahi karanlığını korumaktadır. İşte bu dönemde Doğu Anadolu'da önemli roller oynayan kişilerden biri de Erzincan beyi Emîr Taharten'dir. Emîr Taharten'in şahsiyeti ve onun Erzincan beyliği, beylikler devri içinde önemli bir yer tutmasına rağmen, bugüne değin bu ünlü emîr ve beyliğine dair, Yaşar Yücel'in çalışmasını hariç tutarsak, monografik mahiyette derli toplu bir araştırma yapılmamıştır. Bazı tarih araştırmacıları çalışmalarında, çok kısa olarak Taharten'e değinmekle yetinmişlerdir.¹ Biz bu çalışmamızda, kaynaklarımızın izin verdiği ölçüde, Emîr Taharten'in tarih sahnesine çıkışı ve kurduğu beyliğin kendisinin vefatından kısa süre sonra ortadan kalkışına kadarki zaman dilimini içeren tarihini kronolojik olarak incelemeye çalışacağız. Tezimizin amacı, siyasî-askerî bir kişilik olarak Emîr Taharten'in XIV. ve XV. yüzyıllar Anadolu tarihinde oynadığı tarihî rolü ortaya koymak ve bu manada önemini daha da belirginleştirip gözler önüne sermektir. Tabii bunu yaparken ancak bugün için bilinen ve erişilebilirliği olan malzemenin faydalandık.

¹ Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II; Eretna Devleti / Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti / Mutaharten ve Erzincan Emirliği**, TTK Yay., Ankara, 1989, s. 247.

Herhangi bir kavmin veya devletin tarihini incelemede doğrudan doğruya kendisinden intikal eden kaynak ve vesikalar şüphesiz birinci derecede önemlidir. Ancak konumuz olan Emîr Taharten ve Erzincan beyliği üzerinde yazılmış belli başlı bir kaynak bugüne kadar elimize geçmiş değildir. Hatta —Timur ve Çağatay sultanı Muhammed Han adına Erzincan ve Çemişgezek'de basılan ve Taharten'e ait olduğunu düşündüğümüz madeni paraları istisna edersek— Erzincan beyliğinden günümüze ulaşmış tek bir maddi kalıntı yoktur. Bu sebepten ötürü biz, Emîr Taharten ve beyliğiyle ilgili haberleri öteki kaynak eserlerin vermiş olduğu bilgilerden öğrenmekteyiz. Bu kaynak eserlerin yazarları da Emîr Taharten'le doğrudan doğruya uğraşmamışlar, ancak onun komşu beylik ve devletlerle münasebetleri dolayısıyla ve vasıtalı olarak bilgi vermişlerdir. Bundan dolayı Emîr Taharten ve Erzincan beyliğiyle ilgili malumat, dağınık ve tesadüfî olmaktan öteye gidememiştir. Çalışmamızda, bu ortaya koyduğumuz hususlardan kaynaklı olarak, Emîr Taharten'in siyasî ve askerî faaliyetlerini kronolojik olarak ele aldık. Olayların gelişim sürecini geniş bir bağlamda ele alıp Taharten'in söz konusu faaliyetlerini bu bağlam içine oturtarak daha iyi anlaşılmasını sağlamaya çalıştık.

Konumuzu incelerken faydalandığımız kaynakları başlıca şu şekilde sınıflandırmak mümkündür: Anadolu Beylikler Devrine Ait Kaynaklar, Batılı Kaynaklar, Timurlu Kaynakları, Osmanlı Kaynakları, Akkoyunlu Kaynakları, Safevi Kaynakları, Memluk Kaynakları. Bu gruplandırma dizisine göre sözü geçen kaynaklar hakkındaki bilgilerimiz aşağıda özetlenmiştir:

1. Anadolu Beylikleri Devrine Ait Kaynaklar

Emîr Taharten'in isminin en çok geçtiği, onun siyasî ve askerî faaliyetleri hakkında en çok malumatın bulunduğu kaynak, Erzincan'ın komşu şehri olan Sivas'ta, Kadı Burhaneddin Ahmed'in tarihçisi Aziz b. Erdeşir-i Esterâbâdî tarafından Farsça kaleme alınan *Bezm u Rezm* kroniğidir. Bu muasır kaynağımızın yazarı rakip bir hükümdarın özel tarihçisi olması nedeniyle Emîr Taharten hakkında son derece küçültücü ifadeler kullanmaktadır. O bu suretle hâmisi Kadı Burhaneddin'in, Emîr Taharten için beslediği duyguları da bize yansıtmaktadır. Ancak XIV. yüzyıl Anadolu'sunun ikinci yarısı hakkında elde bulunan en mühim kaynak olan *Bezm u Rezm*'de, abartıya kaçan yönleri bir tarafa bırakıldığı takdirde, olaylar nesnel bir bakış açısıyla kaleme alınmıştır denilebilir. M. 1394 yılı yazında Kadı Burhaneddin'in

hizmetine giren yazar Esterâbâdî, eserini bu tarihe kadarki kısmını bir nakilden istifade ile yazmıştır. M. 1394 yılı yazından M. 1398 yılı ilkbaharına kadar yaşanan olaylar hakkında vermiş olduğu bilgiler ise yazarın bunları bizzat yaşamış olması dolayısıyla çok daha kıymetlidir. M. 1379 yılından itibaren tarih sahnesinde gördüğümüz ve M. 1403-1404 yılı kışında vefat ettiğini hesaba kattığımız Taharten'in, M. 1379-1397 tarihleri arasındaki siyasî ve askerî faaliyetlerine dair en mühim ve bizim de tezimizde en fazla kullandığımız kaynak *Bezm u Rezm* kroniğidir. Kadı Burhaneddin adına kaleme alınan ve bir dereceye kadar Emîr Taharten'in de tarihi olarak nitelenebilecek muasır kaynak *Bezm u Rezm*'de, Taharten'le ilgili malumat ancak onun Kadı'yla münasebetleri dolayısıyla verilmiştir. *Bezm u Rezm* eseri Mürsel Öztürk tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.²

Bir diğer muasır kaynağımız, Erzincanlı olduğu varsayılan Müstencid el-Mevlevî'nin Erzincan'da kaleme aldığı düşünülen kronolojik tarih cedveli (tarihî takvim)'dir. Burada, Emîr Taharten'den önce Erzincan'da hüküm sürmüş olan Ahi Ayne Beg ve Pir Hüseyin Beglerle orijinal bilgiler bulunmaktadır. Söz konusu kaynakta Emîr Taharten ve Erzincan beyliği ile ilgili kronolojik bir takım kayıtlar bulunmakta olup başta *Bezm u Rezm* olmak üzere diğer kaynakların konumuzla alakalı verdikleri bilgileri teyit niteliğindedir. Osman Turan, "*İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler*" adlı eserinde bu sözü edilen kronolojik tarih cedveli (tarihî takvim)'ni neşretmiştir.³

II. Batılı Kaynaklar

Bu kaynak gurubu içinde öncelikle söz edeceğimiz eser, İspanya kralı III. Henry tarafından Timur'a elçi olarak gönderilen ve seyahat güzergâhı olan Erzincan'a Emîr Taharten'in vefatından aylar sonra gelmiş bulunan (M. 4 Mayıs 1404) Ruy González de Clavijo'nun *Seyahatnâme*'sidir. Eserinde, Timur ile Yıldırım Bayezid arasında yaşanan mücadelede Emîr Taharten'in rolü hakkında bilgiler veren Clavijo'nun orijinalliği, Emîr Taharten'in vefatının hemen ardından Erzincan'da yaşanan iktidar mücadelesi ve bunun sonucunda emîrlik makamına geçmiş olan Taharten'in oğlu hakkında verdiği kıymetli bilgilerden ileri gelmektedir. Erzincan'da on bir gün boyunca kalmış bulunan

² Aziz b. Erdeşir-i Esterâbâdî, **Bezm u Rezm (Eğlence ve Savaş)**, Çev.: Mürsel Öztürk, TTK Yay., Ankara, 2014.

³ Osman Turan, **İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler**, 2. baskı, TTK Yay., Ankara, 2007.

Clavijo'nun vermiş olduğu bu bilgiler başka hiçbir kaynakta yer almayan orijinal bilgilerdir. Birinci elden kaynak olması hasebiyle Clavijo'nun *Seyahatnâmesi* için denilebilir ki; Emîr Taharten ve Erzincan beyliği hakkında bilgi veren kaynak eserler arasında Bezm u Rezm'den sonra gelen en önemli kaynak eserdir. Orijinal dili İspanyolca olan ve İngilizce çevirisi de bulunan söz konusu seyahatnâmenin Türkçeye tercümesi Ömer Rıza Doğrul tarafından yapılmıştır.⁴ Bu kaynak gurubu için zikredeceğimiz bir başka eser de muasır bir kaynak olan Alman Johannes Schiltberger'in anılarıdır. Henüz on altı yaşında iken Macaristan Kralı Sigismund hizmetinde Niğbolu muharebesi (M. 1396)'ne katılan ve Osmanlı kuvvetleri tarafından esir alınmış olan Alman Schiltberger'in anılarında Emîr Taharte'le ilgili malumat yalnızca, Yıldırım'ın Erzincan'ı işgal etmesiyle ilgili verilmektedir. Ancak muasır bir kaynak olmasından ötürü, konuyla alakalı diğer kaynaklarda verilen malumatın teyidi açısından önemlidir. Schiltberger'in anılarını Almancadan Türkçeye tercümesini, Turgut Akpınar yapmıştır.⁵

III. Timurlu Kaynakları

Timurlu kaynaklarında Emîr Taharten'le ilgili verilen malumat da aynı şekilde Taharten'in Timur'la olan münasebetleri dolayısıyla verilmiş olup dağınık ve sınırlı bir mahiyet arz etmektedir. Yine de bunlar, Emîr Taharten'in Timur ile olan münasebeti ve Timur-Yıldırım Bayezid arasında yaşanan mücadelede Taharten'in rolüne dair önemli ve aydınlatıcı bilgilerdir. Bu birinci el kaynaklardan Nizamüddin Şâmî'nin *Zafernâme*'si Necati Lugal tarafından, Şerefüddin Ali Yezdî'nin *Zafernâme*'si ile İbn Arabşah'ın *Acâibu'l Makdûr*'u da Ahsen Batur tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.⁶ Çalışmamızda faydalandığımız başlıca diğer Timurlu tarihçileri ve eserlerini burada şöylece sıralamak mümkündür:

Hâfız Ebrû'nun *Zübdetü't-Tevârîh*, Fasîh Ahmed'in *Mücmel-i Fasîhî*, Caferî b. Muhammed el-Hüseynî'nin *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, Semerkandî'nin *Matla'-i Sadeyn*, Mirhând'ın *Ravzatu's-Safâ*, Hândemîr'in *Habîbü's-Siyer*, Abdullah

⁴ Ruy Gonzalez de Clavijo, **Timur Devrinde Kadis'ten Semerkant'a Seyahat**, Çev.: Ömer Rıza Doğrul, Kesit Yay., İstanbul, 2007.

⁵ Johannes Schiltberger, **Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427) (Als Sklave im Osmanischen Reich und bei den Tataren: 1394-1427)**, çev. Turgut Akpınar, 3. baskı, İletişim Yay., İstanbul, 1997.

⁶ Nizamüddin Şâmî, **Zafernâme**, Çev.: Necati Lugal, 2. baskı, TTK Yay., Ankara, 1987. ; Şerefüddin Ali Yezdî, **Emîr Timur (Zafernâme)**, Çev.: Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul, 2013. ; İbni Arabşah, **Acâibu'l Makdûr (Bozkırdan Gelen Bela)**, Çev.: Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul, 2012.

Hatifi'nin *Timurnâme*'si.⁷ Ayrıca Gürsoy Solmaz tarafından Türkçeye tercüme edilen muâsır Ermeni yazar Medzoplu Toma'nın *Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi* eserini de zikretmek gerekir.⁸ Öte yandan Abdülhüseyin Nevâî tarafından Farsça yayımlanan *Esnâd ve Mekâtebât-ı Tarihî-yi İnan ez Timur tâ Şâh İsmâil* eserinde yer alan Timur'un Yıldırım Bayezid'e göndermiş olduğu mektupları da burada zikrederim.⁹

IV. Osmanlı Kaynakları

Emîr Taharten hakkında bilgi veren Osmanlı kaynaklarının tamamı muahhar kaynaklar olup Taharten ile Yıldırım Bayezid arasında yaşanan olaylar ve Timur-Yıldırım Bayezid arasındaki mücadelede Taharten'in rolüne değinilmiştir. Taharten'le alakalı Osmanlı kaynaklarında yer alan malumat sınırlı olmakla birlikte ilginç birtakım iddialar bulunmaktadır. Çalışmamızda faydalandığımız başlıca Osmanlı kaynakları aşağıda gösterilmiştir:

Bunlar Şükrullah'ın *Behcetü't-Tevârîh*, Enverî'nin *Düstûrnâme-i Enverî*, Âşıkpaşazâde'nin *Âşıkpaşazâde Tarihi*, Neşrî'nin *Cihânnümâ*, Oruç bin Âdil'in *Oruç Beğ Tarihi*, Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), Behiştî'nin *Behiştî Tarihi*, Anonim *Tevârîh-i Âl-i Osman* (F. Giese neşri), Kemal'in *Selâtin-Nâme* (1299-1490), Rûhî'nin *Rûhî Tarihi*, İdris-i Bitlisî'nin *Heşt Bihişt*, İbn Kemal (Kemalpaşazâde)'in *Tevârîh-i Âl-i Osman*, Hoca Sadeddin Efendi'nin *Tacüt-Tevarih*, Hadîdî'nin *Hadîdî Tarihi*, Gelibolulu Mustafa Âli Efendi'nin *Künhü'l-Ahbâr*, Lütfi Paşa'nın *Tevârîh-i Âl-i Osman*, Müneccimbaşı Ahmed Dede'nin *Sahaif-ül Ahbar fi Vekayi-ül-a'sâr* (Cami'ü'd-Düvel), Evliyâ Çelebi'nin *Seyahatnâme* eserleridir.¹⁰ Bu eserler dışında Osmanlı tahrir ve evkaf

⁷ Hâfiz Ebrû, *Zübdetü't-Tevârîh*, nşr.: Kemal Hac Seyyid Cevadî, C. II, Tahran, Vezaret-i Ferheng ve İrşad-i İslâmî Yay., Ş. 1380 (M. 2001). ; Fasîh Ahmed b. Celâleddin Muhammed Hâfî, *Mücmel-i Fasîhî*, nşr.: Mahmûd Ferruh, Bostan Kütüphanesi Yay., Meşhed-Tus, Ş. 1339 (M. 1960). ; Caferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, Çev.: İsmail Aka, TTK Yay., Ankara, 2011. ; Kemâlüddîn Abdürrezzâk Semerkandî, *Matla'-i Sadeyn ve Mecma'-i Bahreyn*, Ed.: Abdülhüseyin Nevâî, C. I, II, Defter, Pejuheşgâh-ı Ulum-ı İnsani ve Mütâlaât-ı Ferhengi, Tahran, Ş. 1383 (M. 2004). ; Muhammed b. Hâvendşâh b. Mahmud Mirhând, *Târîh-i Ravzatu's-Safâ fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, Der.: Cemşid Kiyânfer, C. VI., 2. Basım, Asatir Yay., Tahran, Ş. 1385 (M. 2006). ; Gıyâsüddîn b. Hümâmüddîn el-Hüseynî el-Mudaavebe Hâdemîr, *Târîh-i Habîbü's-Siyer fi Ahbâr-ı Efrâd-ı Beşer*, C. III, Hayyam Kütüphanesi Yay., Tahran, Ş. 1333 (M. 1954). ; Abdullah Hatifi, *Timurname*, Haz.: A. S. U'sha', University of Madras Yay., Madras, 1958.

⁸ Toma Metsopski, *Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi*, Çev.: Gürsoy Solmaz, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 11, Erzurum, 1999.

⁹ Abdülhüseyin Nevâî, *Esnâd ve Mekâtebât-ı Tarihî-yi İnan ez Timur tâ Şâh İsmâil*, Yay. y., Tahran, Ş. 1341 (M. 1963).

¹⁰ Şükrullah, *Behcetü't-Tevârîh*, Haz.: Nihal Atsız, Üç Osmanlı Tarihi içinde, Ötüken Yay., İstanbul, 2011. ; Enverî, *Düstûrnâme-i Enverî [Osmanlı Tarihi (1299-1465)]*, Haz.: Necdet Öztürk, 2. baskı, Çamlıca Yay., İstanbul, 2012. ; Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1285-1502)]*,

defterlerinde de Emîr Taharten'le ilgili malumat bulunmakta olup bunun için de 387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530) II'den faydalandık.¹¹

V. Akkoyunlu Kaynakları

Bu kaynak gurubu için de Ebu Bekr-i Tihranî'nin *Kitab-ı Diyarbekriyye* eserini zikredebiliriz. Özellikle bu muahhar kaynağın, Erzincan beyliğinin sınırlarına ve Emîr Taharten'in Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmenleriyle olan münasebetlerine dair vermiş olduğu malumat —sınırlı olmakla birlikte— son derece önemlidir. Farsça olan bu eser, Mürsel Öztürk tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.¹²

VI. Safevî Kaynakları

XVI. yüzyıl Safevî tarihçilerinden Hasan-ı Rumlu'nun kaleme almış olduğu *Ahsenü't-Tevârih* isimli eserin 11. cildi, M. 1404-1494 yılları arasındaki Karakoyunlu, Akkoyunlu, Timurlu ve Osmanlı tarihleri için temel kaynak eserlerden bir tanesidir. Çalışmamız için önemi ise Emîr Taharten'den sonra Erzincan beyliğinin akıbetine dair vermiş olduğu —sınırlı da olsa— malumattır. Farsça olan bu eser de yine Mürsel Öztürk tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.¹³

VII. Memluk Kaynakları

Haz.: Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2013. ; Mevlânâ Mehmed Neşri, **Cihânnümâ [Osmanlı Tarihi (1288-1485)]**, Haz.: Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2013. ; Oruç Bin Âdil, **Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi (1288-1502)]**, Haz.: Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2014. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, Haz.: Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2000. ; Behiştî, **Behiştî Tarihi (791-907 / 1389-1502)**, Haz.: Fatma Kaytaç, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2011. ; **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman (F. Giese neşri)**, Haz.: Nihat Azamat, Marmara Üniversitesi Yay., İstanbul, 1992. ; Kemal, **Selâtin-Nâme (1299-1490)**, Haz.: Necdet Öztürk, TTK Yay., Ankara, 2001. ; Rûhî, **Rûhî Tarihi**, Haz.: Yaşar Yücel, Halil Erdoğan, Belgeler, C. XIV, S. 18, TTK Yay., Ankara, 1992. ; İdris-i Bitlisî, **Heşt Bihişt**, Haz.: Mehmet Karataş, Selim Kaya, C. II, BETAV Yay., Ankara, 2008. ; İbn Kemal (Kemalpaşazâde), **Tevârih-i Âl-i Osman**, Haz.: Koji Imazawa, IV. Defter, TTK Yay., Ankara, 2000. ; Hoca Sadettin Efendi, **Tacü't-Tevarih**, Haz.: İsmet Parmaksızoğlu, C. I, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1979. ; Hadîdî, **Hadîdî Tarihi [Manzum Osmanlı Tarihi (1285-1523)]**, Haz.: Necdet Öztürk, 2. baskı, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2015. ; Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, **Kitâbü't-Tarih-i Kühü'l-Ahbâr**, Haz.: Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar, Ahmet Gül, İbrahim Hakkı Çuhadar, Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri, 1997. ; Lütfi Paşa, **Tevârih-i Âl-i Osman**, Matbaa-ı Amire, İstanbul, 1341. ; Münecimbaşı Ahmed Dede, **Sahaif-ül Ahbar fi Vekayi-ül-a'sâr (Cami'ü'd-Düvel)**, Çev.: İsmail Erünsal, C. I, Tercüman 1001 Temel Eser, Yy., Ty. ; Evliyâ Çelebi, **Seyâhatnâme**, Haz.: Seyyit Ali Kahraman, C. I, TTK Yay., Ankara, 2013.

¹¹ **387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530) II**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No.: 36, Ankara, 1997.

¹² Ebu Bekr-i Tihranî, **Kitab-ı Diyarbekriyye**, Çev.: Mürsel Öztürk, TTK Yay., Ankara, 2014.

¹³ Hasan-ı Rumlu, **Ahsenü't-Tevârih**, Çev.: Mürsel Öztürk, TTK Yay., Ankara, 2006, s. 129.

Memluk kaynaklarında Emîr Taharten ve beyliği ile ilgili malumat, kırıntı mesabesinde bile değildir. Biz çalışmamızda bu kaynaklardan daha çok; Timur, Yıldırım Bayezid ve Kadı Burhaneddin'le ilgili hadiseler dolayısıyla faydalandık. Zira bu hadiseler Emîr Taharten'i de ilgilendiren konulardır. Bu anlamda söz konusu kaynaklar, çalışmamızda ele aldığımız konuları destekleyici bir takım önemli bilgiler ihtiva etmektedirler. Yararlandığımız Memluk kaynakları Aynî'nin *Ikdu'l-Cumân*, İbn Kadı Şuhba'nın *Târih İbn Kadı Şuhba*, İbn el-Furât'ın *Tarih İbn el-Furât*, İbni Tagrıberdi'nin *En-Nücûmu'z-Zâhire* (Ahsen Batur tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir) eserleridir.¹⁴ El-Makrîzî'nin *Kitâb es-Sulûk* ve İbn Hacer'in *İnbâ' el-Gumr* eserlerinden de Timur, Osmanlı ve Anadolu beylikleriyle ilgili bu eserlerde geçen malumatın tercümesine yönelik Musa Şamil Yüksel, Şevkiye İnalçık ve Cüneyt Kanat'ın çalışmaları sayesinde faydalandık.¹⁵

Çalışmamızla ilgili modern araştırmalara gelince hemen belirtmek gerekir ki, Emîr Taharten ve Erzincan beyliğiyle ilgili bugüne kadar yapılan monografik mahiyette derli toplu ilk ve tek çalışmayı ortaya koyan Yaşar Yücel'dir. Yücel'in bu manada bize ilham kaynağı olan ve tezimize rehberlik etmiş bulunan çalışmaları şu şekildedir: Yaşar Yücel, "*Mutahharten ve Erzincan Emîrliği*", *Belleten*, C. XXX, S. 140, 1971, s. 665-719. ; Yaşar Yücel, *Mutahharten ve Erzincan Emîrliği*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi, Ankara, 1982. ; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II; Eretna Devleti / Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti / Mutahharten ve Erzincan Emîrliği*, TTK Yay., Ankara, 1989. Yaşar Yücel, Ali Sevim'le birlikte hazırlamış oldukları *Türkiye Tarihi (Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi)* isimli eserde (Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi (Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi)*, TTK Yay., Ankara,

¹⁴ Aynî, *Ikdu'l-Cumân*, C. XIX, Nuruosmaniye Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi Kitapları, No.: 2396. ; İbn Kadı Şuhba, *Târih İbn Kadı Şuhba*, nşr.: Adnan Derviş, C. III, Dımaşk, 1977. ; Nâsireddîn Muhammed bin Abdulrahim İbn el-Furât, *Tarih İbn el-Furât*, nşr.: Konstantin Zureyk, C. IX/I, Beyrut, 1939. ; İbni Tagrıberdi, *En-Nücûmu'z-Zâhire (Parlayan Yıldızlar)*, Çev.: Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul, 2013.

¹⁵ Musa Şamil Yüksel, "El-Makrîzî (Kitâb es-Sulûk) ve İbn Hacer (İnbâ' el-Gumr)'de Timur ile İlgili Kayıtlar ve Çağdaş Arap Tarihçilerine Göre Timur Tasviri", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2001. ; Şevkiye İnalçık, "İbn Hâcer'de Osmanlılar'a Dair Haberler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF) Dergisi*, C. VI, S. III, 1948, s. 189-195. ; Şevkiye İnalçık, "İbn Hâcer'de Osmanlılar'a Dair Haberler II", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF) Dergisi*, C. VI, S. IV, 1948, s. 349-358. ; Şevkiye İnalçık, "İbn Hâcer'de Osmanlılar'a Dair Haberler III", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF) Dergisi*, C. VI, S. V, 1948, s. 517-529. ; Cüneyt Kanat, "Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1991.

1989) de Erzincan beyliğini ayrı bir başlık altında (364-411 sayfaları arasında) ele almıştır. Öte yandan eski madeni paralar üzerine araştırmalar yapan ve bu konuda eserler ortaya koyan Halûk Perk ve Hüsnü Öztürk'ün Erzincan beyliğine ait madeni paraları da konu alan *Eretna, Kadı Burhanettin ve Erzincan (Mutahhaten) Emirliği Sikkeleri* ile "*Anadolu Beylikleri ve Sikkeleri*" isimli çalışmalarında,¹⁶ Erzincan beyliği tarihinin genel hatlarıyla güzel bir özeti yapılmıştır. Yaşar Yücel'in Emîr Taharten ve Erzincan beyliğiyle ilgili sözü edilen müstakil çalışmaları dışında modern literatürde Taharten ve beyliğiyle ilgili malumat ekseriyetle dağınık ve tesadüfi bir mahiyet arz etmektedir. Bu cümleden olarak; Eretna, Kadı Burhaneddin, Timur, Osmanlı, Memluklu, Karakoyunlu, Akkoyunlu devletleri gibi siyasî kuruluşların tarihleri ve şehir tarihleriyle ilgili çalışmalar yapan araştırmacıların eserlerinde Emîr Taharten ve Erzincan beyliği ile ilgili malumat ancak ele alınan konu bağlamında verilmektedir.

Emîr Taharten ve Erzincan beyliğini konu alan bu çalışmamız, Yaşar Yücel'den sonra yapılmış derli toplu ilk müstakil eser olma özelliğini taşımaktadır. Biz bununla beraber, bu araştırmanın eksiksiz olduğu iddiasını taşımıyoruz. Ancak, kaynaklarımızın izin verdiği ölçüde ve bu konuda yapılan araştırmaları da göz ardı etmeden Emîr Taharten ve Erzincan beyliğini yeniden ele alıp, yeni bir kompozisyon vücuda getirmek suretiyle bu siyasî kuruluş ve mimarını gözler önüne sermeye çalıştık.

Çalışmamızın birinci bölümünde; Erzincan beyliğinin siyasî sınırları, beyliğin kuruluşundan önce bölgenin kısa bir siyasî tarihi, Emîr Taharten'in ismi, ailesi ve etnik kökeni meseleleri ile Erzincan beyliğinin kuruluşu ele alınmıştır. İkinci bölümde; Emîr Taharten'in M. 1382-1398 yılları arasında yürüttüğü siyasî ve askerî faaliyetler ele alınmıştır. Bu minvalde, Taharten'in Sultan Kadı Burhaneddin ve Türkmenlerle olan münasebetleri ve mücadeleleri ile Timur'la aralarında kurulmaya başlayan müttefiklik ilişkisi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise; Emîr Taharten'in Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid'la çatışması, Ankara savaşı (M. 1402)'yla neticelenecek olan Timur-Yıldırım Bayezid mücadelesinde Taharten'in rolü, Emîr Taharten'in vefatı ve Erzincan beyliğinin akıbeti konuları işlenmiştir. Sonuç bölümünde, tezimizde elde edilen sonuçların değerlendirilmesi yapılmıştır. Ekler bölümünde de, Emîr Taharten'e ait

¹⁶ Halûk PERK, Hüsnü ÖZTÜRK, "Anadolu Beylikleri ve Sikkeleri", *Anadolu'da Paranın Tarihi*, Ed.: Bülent Arı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yay., Ankara, 2011, s. 122-155. ; Halûk PERK, Hüsnü ÖZTÜRK, *Eretna, Kadı Burhanettin ve Erzincan (Mutahhaten) Emirliği Sikkeleri*, Halûk Perk Müzesi Yay., İstanbul, 2008.

olduđunu dūřundūđumuz sikkelerin fotođrafları, Erzincan beyliđi ile ilgili haritalar ve Ortaçađ Erzincan řehrinin gōzümüzde canlanması iřin XVI. yūzyıla ait bir minyatūr verilmiřtir.

I. BÖLÜM

EMİR TAHARTEN VE ERZİNCAN BEYLİĞİ'NİN TESİSİ

I. BEYLİĞİN SINIRLARINA DAİR

Erzincan hâkimi Pir Hüseyin'in M. 1379 (H. 780-81) yılında vefat etmesiyle Emîr Taharten, Erzincan'da iktidarı eline aldı. Böylece onun, siyasî ve askerî bir kişilik olarak tarih sahnesinde neşet etmeye başladığına tanıklık etmekteyiz. Bölgenin, Erzincan beyliği öncesi siyasî tarihini anlatmadan önce, Taharten'in idaresi altında bulunan yerleri zikrederek söz konusu coğrafyayı belirginleştirelim.

Ebu Bekr-i Tihranî, Emîr Taharten'in vefatından (M. 1403-04 / H. 806) yaklaşık yetmiş yıl sonra (M. 1470-71 / H. 875) kaleme almış olduğu eseri Kitab-ı Diyarbekriyye'de, Taharten'i büyük bir emîr olarak nitelemekte Erzincan, Bayburt, Kemah, İspir, Erzurum ve Tercan'ın onun aslî yönetim sahası olduğunu belirtmektedir. Çemişgezek (Dersim, Tunceli) ve Şarkî Karahisar (Köğonya, Şebin Karahisar)'ın ise Taharten'e tâbi olduğunu bildiren yazar, onun Trabzon Komnenlerinden de haraç aldığını söylemektedir.¹⁷ Emîr Taharten'in idaresi altında bulunan şehirleri toplu bir şekilde zikreden ve bu manada onun beyliğinin gerçek hudutlarını bize ileten muahhar kaynağımızın bu malumatı, başta muasır kaynağımız Bezm u Rezm olmak üzere diğer kaynakların muhtelif yerlerinde verilen bilgilerle doğruluk kazanmaktadır.¹⁸ Öyle ki çalışmamızın ilerleyen sayfalarında Emîr Taharten ve beyliğine dair verilecek malumatta da bu durum açık bir şekilde görülecektir. Yukarıda ismi geçen şehirlere ek olarak Emîr Taharten'in hâkimiyetinde bulunan bir başka şehir ise; Ortaçağ'da Erzincan toprağı olarak kabul edilen, bundan dolayı olacak ki Kitab-ı Diyarbekriyye'de zikrolunmayan, Bezm u Rezm'deki kayıtlarda da görüldüğü üzere Kadı Burhaneddin ile Emîr Taharten arasındaki anlaşmazlığın ve çatışmanın esas kaynağı ve üzerinde yoğunlaştığı bölge olan Erzincan Akşehir'idir.¹⁹

¹⁷ Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 36. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 268.

¹⁸ Yücel, **a.g.e.**, s. 268.

¹⁹ Anadolu coğrafyasında Akşehir (أقشهر) isminde ün yapmış iki yerleşim birimi bulunmaktadır. Bunlardan birisi Konya'ya bağlı olan Akşehir'dir. Diğeri ise konumu itibariyle, tarihin seyrini etkileyen savaflara (Yassıçimen Savaşı, Kösedag Savaşı, İlhanlı kuvvetlerinin kendi aralarında yaptıkları Akşehir

II. ERZİNCAN BEYLİĞİ'NİN KURULUŞUNDAN ÖNCE BÖLGENİN SİYASÎ TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Anadolu Selçuklu devletinin kudretli hükümdarı Alaâddin Keykubad'ın vefatıyla (M. 1237) birlikte yerine oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev (M. 1237-1246) geçti. Onun saltanatı döneminde vuku bulan ve iki buçuk ay süren Babaîler hadisesi devleti ciddi manada sarsmıştı (M. 1240).²⁰ Baycu Noyan kumandasında Anadolu sınırlarına yaklaşmış olan Moğollar (İlhanlı Moğolları) ise M. 1242 sonbaharında Erzurum'a gelip şiddetli bir kuşatmanın ardından şehri zapt etmiş, halkını ise katliam ve esarete tâbi tutmuştu. Nihayet Anadolu'yu istilaya başlamış bulunan Moğollar ile Anadolu Selçuklu kuvvetleri Sivas'ın Zara ve Suşehri ilçeleri arasında bulunan Köseadağ havalisinde karşı karşıya geldiler. Bu savaşta saldırıya geçmiş olan Selçuklu öncü kuvvetlerinin Moğollar tarafından imha edilmesi üzerine Selçuklu ordusu dağılmış ve sultanları II. Gıyaseddin Keyhüsrev de kaçış yolunu tutmuştu (M. Temmuz 1243). Bu galibiyetin ardından Erzincan ve Kayseri'yi ele geçirip yağma, yıkım ve katliamda bulunan Moğollar, ayrıca Şarkî Karahisar (Köğonya), Erzincan Akşehir'i²¹ ve Sivas'ı da ele geçirdiler.²² Köseadağ

Muharebesi vs.) sahne olan ve bu manada ortaçağ tarihine damgasını vuran, tarihî kaynaklarda Erzincan'a bağlı olarak geçen Akşehir'dir (Ahmet Toksoy, "Akşehir-i Erzincan", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. X, , Erzurum, 1998, s. 186, 193). Konumuz olan bu ikinci Akşehir, Ortaçağda bölgedeki en önemli şehirlerden bir tanesiydi ve temiz, pak, gönül ferahlatıcı, eğlendirici yer anlamında "Dârü'l-nüzhe" unvanıyla anılırdı (Turgay Yazar, Ebru Bilget Fataha, **Akincılar ve Gölova Yüzey Araştırması**, Yay. y., Yy., Ty., s. 15. Bu esere TTK'nın web sitesinden erişebilirsiniz). Akşehir, Sivas'ın Zara ilçesinin kuzeydoğusunda, Şarkî Karahisar (Şebinkarahisar, Köğonya)'ın güneybatısında, Sivas'ın bir ilçesi olan bugünkü Suşehri (Enderes)'nin güneydoğusunda bulunmaktaydı. Akşehir ile Kelkit çayı arasındaki ova da yakın zamana kadar "Akşehir ovası" olarak anılmaktaydı. Kiepert haritasındaki "Akşehir âbâd" olarak gösterilen yer burasıdır. Bugün Sivas ilinin Suşehri ilçesine bağlı ve ilçenin güneydoğusundaki Akşar köyünün sözü edilen Akşehir olduğu şüphesizdir (Faruk Sümer'in bu izahatı için bkz.: Abu Bakr-i Tihriani, **Kitab-i Diyarbakriyya**, Haz.: Necati Lugal, Faruk Sümer, I. Cüz, 2. Baskı, TTK Yay., Ankara, 1993, s. 42, dn. 3. ; Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s. 77, dn. 140. ; ayrıca bkz.: **Richard Kiepert Haritası (B V. Sivas)**).

²⁰ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Hamza Aksüt, **Mezopotamya'dan Anadolu'ya Alevi Erenlerin İlk Savaşı (1240)**, Yurt Kitap Yay., Ankara, 2006, s. 95-97. ; Ahmet Yaşar Ocak, **Babaîler İsyanı**, 5. baskı, Dergah Yay., İstanbul, 2011, s. 126-129. ; Gregory Abû'l-Farac (Bar Hebraeus), **Abû'l-Farac Tarihi**, Çev.: Ömer Rıza Doğrul, C. II, 2. baskı, TTK Yay., Ankara, 1987, s. 539-540. ; Ali Sevim, Yaşar Yücel, **Türkiye Tarihi (Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi)**, TTK Yay., Ankara, 1989, s. 169-170. ; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. I, 11. baskı, TTK Yay., Ankara, 2015, s. 9. ; Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti**, 10. basım, Ötüken Yay., İstanbul, 2008, s. 296.

²¹ Aknerli Grigor'un Okçu Millet'in Tarihi isimli eserinde, Moğollar Kayseri'yi aldıktan sonra "ilerleyişlerine devamla Kon (Konya) ve Akşar (Akşehir)'ı da büyük köy ve manastırlarıyla beraber zapt ettiler. Sonra Sivas üzerine yürüyerek kuşatma ile bu şehri de ele geçirdiler" (Aknerli Grigor, **Okçu Millet'in Tarihi**, Çev.: Hrand D. Andreasyan, Yeditepe Yay., İstanbul, 2007, s. 36) denilmektedir. Eserin çevirisini yapan Hrand D. Andreasyan verdiği dipnotta; Moğolların Konya'ya kadar ilerleyip bu şehri ele geçirdiklerine dair verilen bilginin yanlış olduğunu ve yazarın "Akşar" ismiyle bahsettiği yerin "Akşehir (Konya Akşehir'i)" olabileceğini söylemektedir. Bilindiği üzere Moğollar, Selçukluların payitahtı

savaşını müteakip gerçekleştirilen bu istila harekâtından sonra yapılan anlaşma gereğince Erzurum ve Bayburt havalisi ile birlikte Kemah ve Erzincan da uzun bir müddet Selçukluların elinde kalmıştır. Nitekim M. 1295-96 (H. 695) yılında Erzincan'da Selçuklu sultanı II. Gıyaseddin Mesud adına basılmış paralar bulunmaktadır.²³

Kösedağ savaşından sonra Anadolu tarihi buhranlı bir evreye girmiştir. Anadolu Selçuklu devleti merkezi hâkimiyetini kaybetmiş, sultanları adeta İlhanlı hükümdarlarının birer valisi durumuna düşmüşlerdir. Moğol sömürü düzeni altında Anadolu, sosyoekonomik bunalım içine düşmüştür. Nihayet Bizans İmparatorluğu'nda da başlayan çöküntü sonucu, XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren merkezî otoriteden uzak uçlardaki Türkmenler, bağımsız hareket etmeye başlamışlar ve büyüklü küçüklü siyasî kuruluşlar halinde organize olmaya başlamışlardır.²⁴ XIV. yüzyıl başlarında Anadolu'da artık bir Selçuklu devleti kalmamıştı. Zira bir vali kadar bile ehemmiyeti olmayan II. Gıyaseddin Mesud'un M. 1308 yılında ölmesiyle ismen mevcut olan Selçuklu devleti fiilen de sona ermiştir. Bundan sonra Anadolu'nun idaresi İlhanlı hükümdarı tarafından atanan genel valilere bırakılmıştır. Bu valiler, memleketin düzen ve asayiş ile meşgul olup belirlenen vergileri toplatarak İlhanlı devletinin hazinesine gönderirlerdi.²⁵

Anadolu genel valileri içinde en kuvvetli olanı İlhanlı devletinin beylerbeyi Emîr Çoban'ın oğlu Demirtaş'tır. O, İlhanlı sultanı Ebu Said Bahadır Han zamanında (st.: M. 1316-1335) Anadolu valiliğine tayin edilerek (M. 1317) buradaki karışıklıkları ortadan kaldırmaya muvaffak olmuştur. Ancak Demirtaş vali olarak Anadolu'da bulunduğu sıralarda M. 1322 yılında bağımsızlığını ilan ederek İlhanlı devletiyle bağını koparmak istemiş ve hatta bu konuda Mısır Memluk sultanı ile de irtibata geçmişti. Onun bu davranışı, İlhanlı devletinin beylerbeyi olan babası Emîr Çoban'ı zor durumda

---

Konya'ya ve Akşehir'e gitmeyip geri dönmüşlerdir. Bize göre söz konusu eserde Kon ve Akhşar'dan kasıt, Kögonya yani Şarkî Karahisar ve Erzincan Akşehir'idir.

²² Ali Sevim, Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s. 171-172. ; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 9-10. ; Osman Turan, **a.g.e.**, s. 296. ; Abû'l-Farac, **a.g.e.**, s. 541-544. ; Aknerli Grigor, **a.g.e.**, s. 33-36. ; Erkan Göksu, "Erzurum'un Sonbaharı", **Turkish Studies**, C. IV, S. VIII, 2009, s. 1326-1332.

²³ İsmet Miroğlu, **Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520-1566)**, 2. baskı, TTK Yay., Ankara, 2014, s. 6.

²⁴ Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s. 247.

²⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 40. İlhanlı devletinin M. 1336 yılı bütçesine baktığımızda Erzincan 332 bin dinar, Erzurum 222 bin dinar, Bayburt 21 bin dinar, Tercan 15 bin dinar, Kemah 435 dinar tutarında vergi ödemiştir. Karahisar-ı Şarki'nin vergi miktarı ise belirtilmemiştir. Bkz.: Ahmet Zeki Velidi Togan, "Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisadî Vaziyeti", **Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası**, S. I, 1931, s. 22.

bırakmıştı. Bunun üzerine Ebu Said Bahadır Han'dan izin alarak harekete geçen Emîr Çoban, büyük bir ordunun başında Anadolu'ya gelmişti. O, kendisiyle savaşmak için ordusuyla harekete geçen Demirtaş'ın beylerini kendi tarafına çekmiş ve bu suretle oğlunu acziyet içinde bırakarak kendi yanına gelmeye mecbur bırakmıştı. Emîr Çoban birkaç gün oğlunun yanında kaldıktan sonra onu bağlayarak Ebu Said Bahadır Han'ın yanına Tebriz'e getirmişti. İlhanlı hükümdarı da asi vali Demirtaş'ı babasının hatırına bağışlayarak tekrar Anadolu valiliğine yollamıştı. O bundan sonra İlhanlılar lehine Anadolu'da tam bir istikrar temin etmek için harekete geçti. Anadolu'yu tamamıyla hâkimiyeti altına almak için İlhanlılara karşı bağıllık yolundan çıkan küçük Anadolu beyliklerini ortadan kaldırmaya teşebbüs etti. Demirtaş bu çalışmalarını sürdürdüğü sıralarda İran'da, babası Emîr Çoban ile Ebu Said Bahadır Han'ın araları açılmıştı. Kendisine, ülkede bir iç savaşın başladığı ve kardeşi Dımeşk Hoca'nın Ebu Said tarafından öldürüldüğü haberi gelmişti. Kardeşinin başına gelen akıbetin aynısının kendi başına da geleceğini düşünen Demirtaş Anadolu'daki söz konusu istila hareketini yarıda kesip Sivas'a geldi. Bir süre sonra, babası Emîr Çoban'ın Ebu Said Bahadır Han'a mağlup olduktan sonra öldürüldüğü haberini alınca da yerine kayınbiraderi Emîr Eretna'yı bırakarak Memluk sultanı Nâsireddin Mehmed b. Kalavun el-Elfî (st.: M. 1293-94 / 1299-1309 / 1310-1341)'ye iltica etmek üzere Mısır'a kaçtı (M. Ekim 1327 / H. Zilhicce 727).²⁶

İlhanlı sultanı Ebu Said Bahadır Han, Emîr Çoban ve oğlu Dımeşk Hoca'yı öldürtüp Anadolu genel valisi olan Emîr Çoban'ın diğer oğlu Demirtaş'ı da Mısır'a kaçırarak Çobanlılara karşı verdiği mücadelede başarıyla çıkmış ve böylece yeni bir dönem başlatmıştır. Bu doğrultuda da Anadolu genel valiliğine kendi dayısı Emîr Ali Padişah'ı tayin etmiştir. Bir süre sonra Anadolu'ya gelen bu kişi, yerine Emîr Eretna'yı vekil bıraktıktan sonra geri dönmüş ve ardından da Horasan valiliğine nakledilmiştir. İlhanlı sultanı, Anadolu genel valiliğine bu defa da halasının oğlu olan Bağdad hâkimi Celâyirli Şeyh Hasan (Büyük Şeyh Hasan)'ı getirmiştir (M. 1328 / H. 728). Aynı şekilde Şeyh Hasan da Anadolu'nun idaresini bizzat üstlenmemiş ve sadakatine güvendiği Emîr Eretna'yı orada kendisine vekil bırakmayı tercih etmişti. Mısır'a kaçarak Memluklara iltica eden Demirtaş ise İlhanlı hükümdarının girişimleri neticesinde Memluklar tarafından Kahire'de öldürülmüştü (M. 1328). Emîr Eretna ise Demirtaş'tan sonra

²⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 40-41, dn. 2. ; Kemal Göde, **Eratnalılar (1327-1381)**, 2. baskı, TTK Yay., Ankara, 2000, s. 11-12.

durumu iyi bir şekilde idare ederek Sultan Ebu Said Bahadır Han'a bağlı kalmış ve Anadolu'ya da adaletli bir şekilde hükmederek vekillik görevini sürdürmeyi başarmıştır. O, Sivas'ı merkez seçerek faaliyetlerini buradan yürütmüştür.²⁷

Ebu Said Bahadır Han, Celâyirli Şeyh Hasan'ın karısı ve aynı zamanda öldürdüğü Emîr Çoban'ın da kızı olan Bağdad Hâtun'a âşık olmuş ve isteği üzerine eşiyle boşanan Bağdad Hâtun'la evlenmişti. Bu evlilik neticesinde Çobanlıların hayatta kalan üyeleri yeniden itibar görmeye başlamışlardı. Eski eşi Bağdad Hâtun'la mektuplaştığı gerekçesiyle Celâyirli Şeyh Hasan, Ebu Said Bahadır Han'ın emriyle M. 1332 (H. 732) yılında Kemah kalesine sürülmüş ve o burada sultanın halası olan annesiyle birlikte oturmaya başlamıştı. Yapılan bu itham yüzünden Bağdad Hâtun da gözden düşmüş, ancak kısa süre sonra bunun bir iftira olduğu anlaşılınca Bağdad Hâtun'un itibarı iade edilmiştir. Kemah'da bulunan Şeyh Hasan ise bir kez daha Anadolu genel valiliğine getirilmiştir (M. 1333 / H. 733).²⁸

İlhanlı sultanı Ebu Said Bahadır Han'ın evlat bırakmadan M. 1335 (H. 736) yılında genç yaşta ölmesi üzerine İran, Irak ve Azerbaycan'da ortaya çıkan karışıklıklardan diğer beyler gibi istifade etmek isteyen Celâyirli Şeyh Hasan, bir mevkî kapmak düşüncesiyle Eretna'yı Anadolu'da kendisine vekil bırakarak İran'a gitmiştir. Sivas'ı kendisine merkez seçen Emîr Eretna da Celâyirli Şeyh Hasan'ı tanıdığını ilan etmiştir. Neticede yaşanan taht mücadelesini kazanan Celâyirli Şeyh Hasan, İlhanlı devletinin kurucusu olan Hülagu'nun soyundan birisini han ilan ederek iktidarı ele geçirmiş ve rakiplerinden şimdilik kurtulmuştu. Böylece Anadolu'da Eretna, Musul'dan Erzurum'a kadar uzanan Doğu Anadolu bölgesinde Hacı Tugay, Bağdat taraflarında Kara Hasan, Arran (Erran)'da Surğan, Fars'da Mesud Şah Celâyirli Şeyh Hasan'ı metbû tanıyarak hüküm sürmüşlerdir.²⁹ Dönemin ünlü seyyahı İbn Battûta da bizzat görüşmüş olduğu Emîr Eretna'nın Anadolu'daki idaresini teyit etmektedir. Şöyle ki; H. 736 (M. 1335-36) ile H. 741 (M. 1341) tarihleri arasında Anadolu seyahatine çıkan İbn Battûta, Suriye'nin Lazkiye kentinden deniz yoluyla Alanya (Alaiye)'ya gelip Akdeniz bölgesi ve Batı Anadolu'daki şehirleri gezdikten sonra İç Anadolu'ya yönelerek Konya ve Karaman (Larende) gelmişti. Ardından da, Irak hükümdarı (Celâyirli Şeyh Hasan)'na ait

²⁷ Kemal Göde, **a.g.e.**, s. 34-35.

²⁸ **A.g.e.**, s. 36. ; Hâfız Ebrû, **Zeyl-i Câmî'üt-tevârîh-i Reşîdî**, Haz.: Hânâbâ Beyânî, Çaphane-i İlmî Yay., Tahran, Ş. 1317 (M. 1938), s. 142.

²⁹ Kemal Göde, **a.g.e.**, s. 40-41.

şehirler olarak zikrettiği Aksaray, Niğde, Kayseri, Sivas, Amasya, Sonisa (Sûnusâ) beldesi, Gümüşhane, Erzincan ve Erzurum'a gitmişti. Sivas'ta bulunduğu sıralarda Emîr Eretna ile görüşen ve onun mükemmel bir Arapça konuştuğunu söyleyen Battûta, Eretna'nın Irak hükümdarı (Celâyirli Şeyh Hasan)'nın Anadolu ülkelerindeki vekili olduğunu belirtmektedir.³⁰

Celâyirli Şeyh Hasan işleri yoluna koymuşken bu defa da yeni bir rakip olarak Çobanlı Şeyh Hasan (Küçük Şeyh Hasan) karşısına çıkmıştır. Bilindiği üzere Çobanlı Şeyh Hasan, İlhanlıların Anadolu valisi olan ve Mısır'a kaçtıktan sonra orada öldürülen Demirtaş'ın dört oğlundan bir tanesidir. Demirtaş Mısır'a kaçtığı anda oğulları Anadolu'da kalmışlardı ve onlar daha sonra İlhanlı sultanı Ebu Said Bahadır Han'ın karısı olan halaları Bağdad Hâtun'un himayesine girerek Çobanlıların hayatta kalan diğer unsurları gibi zarar görmeyip hayatta kalmayı başarmış ve yeniden itibar kazanmaya başlamışlardı. Neticede bu sözü edilen Çobanlı Şeyh Hasan (Küçük Şeyh Hasan) ile Celâyirli Şeyh Hasan (Büyük Hasan) arasında M. 1338 yılı temmuzu (H. Zilhicce 738)'nda Aladağ'daki Şehr-i Nev yakınında yapılan savaşta Celâyirli Şeyh Hasan mağlup düşmüştü. Kısa süre sonra Çobanlı Şeyh Hasan'ın Arran (Erran) ve Azerbaycan'a hâkim olması üzerine buralar Celâyirli Şeyh Hasan'ın elinden çıkmış ve o Bağdad'a çekilmek durumunda kalmıştı.³¹

Celâyirli Şeyh Hasan'ın Anadolu'daki vekili Emîr Eretna'nın bu yaşananları dikkatle takip ettiği şüphesizdir. Öyle ki Celâyirli Şeyh Hasan'ı mağlup eden Çobanlı Şeyh Hasan gönderdiği elçisi aracılığıyla Emîr Eretna'nın kendisine tâbi olmasını istemiş ve ret cevabı alınca da Eretna'nın idaresindeki yerlere saldırıp Şarkî Karahisar'a kadar olan yerleri (Erzurum ve Erzincan başta olmak üzere) istila ve tahrip etmiştir. Kısa süre sonra da, Emîr Eretna'yı cezalandırmak niyetinde olan Çobanlı Şeyh Hasan'ın, Mühennâ oğlu Arab Cabbar'ı da yanına alarak Eretna'yla savaşmak için asker toplamaya başladığı haberi gelmişti (M. 1338 / H. 738). Eretna da Çobanlı tehlikesine karşı, sultanlığını Nâsireddin Mehmed b. Kalavun el-Elfî'nin yaptığı Memluk devletinin hamiliğine sığınmıştı. Öyle ki, devam eden hadiseleri büyük bir maharetle idare ederek kendisini tehlikeli maceralara atmayan Emîr Eretna zaman zaman doğan ve doğabilecek olan tehlikelere karşı; bir taraftan Irak coğrafyasında bir devlet kurmuş olan Celâyirli

³⁰ Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, **İbn Battûta Seyahatnâmesi**, Çev.: A. Sait Aykut, C. I, 2. baskı, YKY Yay., İstanbul, 2004, s. 414-418.

³¹ Kemal Göde, **a.g.e.**, s. 41-43.

Şeyh Hasan ile dostluğunu devam ettirmiş diğer taraftan da Mısır Memluk sultanının himayesine girmeyi çıkarları için uygun bulmuş ve bu minvalde bir siyaset takip etmiştir. Eretna'nın Memluk sultanına yaklaşması, destek ve yardımını umduğu dostu ve efendisi Celâyirli Şeyh Hasan'ın Çobanlı Şeyh Hasan'ın tehdidi altında bulunması ve bundan dolayı onun kendisine gerekli yardımı göndermeyeceğini anlamasından ileri gelmiştir. Çobanlı Şeyh Hasan ise babası Demirtaş dolayısıyla Anadolu'ya hâkim olma hakkına sahip olduğunu düşünüyordu. Bundan dolayı, Emîr Eretna'nın kendisine tâbi olmaması onu öfkelenmişti. Öyle ki Çobanlı Şeyh Hasan, M. 1340-41 (H. 741) yılında Erzurum'a giderken büyük emîrlerinden Ordu Buka-yı Turanî'yi, Emîr Eretna ile dost veya müttefik olduğu bahanesiyle öldürtmüştü.³²

Memluklara karşı gevşek bir bağımlılık sergileyen Emîr Eretna, daha önce Memluk sultanına elçi olarak gönderdiği kadısı Sirâceddin Süleyman'ı³³ M. 1342-43 (H. 743) yılında yeniden Mısır'a göndermiş ve bu suretle yeni Memluk sultanına bağlılık tazeleyip Anadolu nâibliği için menşur istemişti. Anlaşıldığı kadarıyla onun Memluk sultanına elçi göndermesi, Çobanlı Şeyh Hasan tehlikesine karşı ihtiyâfî bir tedbir idi. Emîr Eretna'yı ortadan kaldırarak Anadolu üzerinde kesin bir şekilde hâkimiyet kurmak isteyen Çobanlı Şeyh Hasan, hazırlamış olduğu ordunun başına bizzat hükümdar ilan ettiği Süleyman Han'ı getirerek onu Anadolu'ya gönderdi. Çobanlı Şeyh Hasan'ın bu sefere bizzat katılıp katılmadığı kesin olmamakla birlikte onun söz konusu sefere iştirak etmediği ihtimali daha ağır basmaktadır. Emîr Eretna ise Çobanlı kuvvetlerine karşı yardımını aldığı Memluk kuvvetlerinin yanı sıra hâkimiyeti altında bulunan yerlerdeki Moğollardan ve Türklerden de asker toplayarak hazırlıklarını tamamlamıştı. İki taraf Sivas-Erzincan arasında Karanbük (Kerenbük, Gerenbük, Kesenbük) denilen yerde karşı karşıya gelmiş ve yaşanan şiddetli savaşta Emîr Eretna, Süleyman Han komutasında bulunan ve tecrübeli Çobanlı emîrlerinin de eşlik ettiği Çobanlı ordusunu mağlup etmişti (M. Eylül-Ekim 1343 / H. Cemaziyülevvel 744). Bu galibiyetin elde edilmesinde Amasya emîri Kürd Beg, Kürd Beg'in oğlu Hacı Kutluşah ve Amasya valisi Zeyneddin Tülü Beg önemli roller oynamış, hatta Kürd Beg bu savaşta hayatını kaybetmişti. Eretna kuvvetlerinin epey kayıp verdiği bu savaşta, Süleyman Han komutasındaki Çobanlı askerlerinin pek çoğu öldürüldüğü gibi yine pek çoğu da esir

³² **A.g.e.**, s. 43-45, 51. ; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 42, dn 1.

³³ Emîr Eretna'nın Kayseri kadısı olan bu zat, Eretna devletinde vezirlik, nâiblik görevlerini yapan ve daha sonra da bu devlete son verip kendi devletini kuran Kadı Burhaneddin Ahmed'in dedesidir.

alınmıştı. Emîr Eretna, Çobanlı Şeyh Hasan gibi hiddetli ve şiddetli bir adamın bu yenilginin öcünü almaya çalışacağını bildiği için mağlubiyete uğrattığı Süleyman Han'ı takip etmediği gibi daha önceden Çobanlı Şeyh Hasan'ın eline geçen Erzurum'dan Şarkî Karahisar'a kadar olan yerleri hemen geri almaya teşebbüs etmeyerek tedbirli hareket etmesini bilmişti. Bu yenilgiyi hazmedemeyen Çobanlı Şeyh Hasan'ın ise intikamını almaya ömrü yetmemiş ve Karanbük savaşından iki ay sonra M. 15 Aralık 1343 (H. 27 Receb 744) tarihinde karısı tarafından öldürülmüştü. Onun ölümü Emîr Eretna için ikinci bir zafer demektir. Zira Anadolu üzerinde emelleri bulunan bu en büyük ve tehlikeli rakibinin ani ölümü Emîr Eretna'ya Anadolu'yu idare etmede rahat bir nefes aldırması ve serbest hareket etme imkânı vermişti.³⁴

Çobanlı Şeyh Hasan'ın ölmesinin ardından yerine kardeşi Melik Eşref (st.: M. 1243-1258 / H. 744-757) geçmiş ve böylece o, Azerbaycan, Arran (Erran) ve Irak-ı Acem'i içine alan geniş bir coğrafyayı idare etmeye başlamıştır. Ancak Melik Eşref zalim ve dengesiz bir emîr idi. O da ağabeyi gibi Emîr Eretna'yı itaatine almaya çalışmışsa da bunda başarılı olamamıştı.³⁵ İlhanlı sultanı Ebu Said Bahadır Han'ın evlad bırakmadan vefat etmesi üzerine başlayan saltanat mücadeleleri sırasında Anadolu'da sessizce bir hükümet kurmaya çalışan Emîr Eretna, devam eden hadiseleri büyük bir maharetle idare etmiş ve Karanbük zaferini müteakip bağımsızlığını ilan edip sultan unvanını alarak adına hutbe okutup para kestirmiş idi. Merkezi Sivas olmak üzere bir devlet kurmaya muvaffak olan Emîr Eretna, daha sonra da Çobanlı Melik Eşref'in zayıf kişiliği ve kötü idaresinden istifade ederek hâkimiyetini Erzurum'a kadar genişletmişti.³⁶ Bununla beraber Eretna'nın Erzincan'daki hâkimiyetinin başlangıç tarihini kesin olarak bilemiyoruz. Trabzon'da kaleme alınan ve güvenilir muasır bir kaynak olan Panaretos kroniğinde verilen malumata göre ise M. 1348 (H. 749) yılında Erzincan'da Ahi Ayne (Ayna) Beg isminde bir emîr bulunmakta idi.³⁷ Öyle anlaşılıyor ki Ayne Beg, Emîr Eretna'ya tâbi idi ve onun yüksek hâkimiyetini tanıyordu. Ancak Ahi

³⁴ Kemal Göde, **a.g.e.**, s. 51-56.

³⁵ **A.g.e.**, s. 56-57, 69.

³⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 42, dn 1. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 248.

³⁷ Amasya Tarihi isimli eserin yazarı olan Hüseyin Hüsameddin: "Eretna Hân, Erzincan'da emâret iden Emîr Zahiraddin Tayerten Beg'in kerîmesini, birâderi Burak Beg'e almış 749 (M. 1348) senesinde Burak Beg'i Erzincan'a emîr tayin etmişti. Burak Beg de müdebbir, seçici bir zât idi. Eretna Hân memâlikinin şark hudûdunu pek güzel muhâfaza idiyordu" (Abdîzâde Hüseyin Hüsâmeddin Efendi, **Amasya Tarihi**, Haz.: Mesut Aydın, Güler Aydın, C. III, Amasya Belediyesi Kültür Yay., Amasya, 2007, s. 26) demektedir. Onun herhangi bir kaynak zikretmeden verdiği bu malumatın doğru olmadığı anlaşılıyor. Zira muasır kaynağımız Panaretos kroniğinde böyle bir bilgi yer almadığı gibi konu hakkında farklı bir malumat bulunmaktadır.

Ayne Beg'in Erzincan'a gelişi ve oranın emîrliğini ele alışına dair muasır kaynaklarda malumat bulunmamaktadır. Bununla birlikte bölgenin güçlü ahi liderlerinden birisi olduğu anlaşılan Ayne Beg'in Erzincan'ı satın almak suretiyle buraya yerleştiği yolundaki Bezm u Rezm'in kaydı da son derece ilginçtir.³⁸ Muasır kaynağımız Panaretos kroniğinde Ahi Ayne Beg'in, Eretna devletinin bir uç vilayeti diyebileceğimiz Erzincan'daki siyasî faaliyetlerine dair orijinal bilgiler bulunmaktadır. Eretna devletine tâbi bir uç emîri olarak faaliyet gösterdiğini kuvvetle tahmin ettiğimiz Ahi Ayne Beg, M. 29 Haziran 1348 (H. 1 Rebiyülahir 749) tarihinde Bayburt emîri Mehmed Rikabdâr, Akkoyunlu Türkmenlerinin lideri Tur Ali Beg, Bozdoğan ve Çepni müttelik kuvvetleri ile birlikte Trabzon üzerine askerî bir harekât gerçekleştirmişlerdi. Şehre karşı üç gün boyunca sürdürdükleri taarruzlardan bir netice alamayan müttelik kuvvetler geri dönmüşlerdi. Nitekim bu saldırılara bir son vermek isteyen Trabzon imparatoru III. Alexis, Ahi Ayne Beg'in mütteliki ve Türkmen beylerinin en güçlü ve ünlülerinden olan Tur Ali Beg'i yanına çekmek istemiştir. Bu sayede diğer beylerin de taarruzlarını durdurabileceğine inanmış olacak ki kız kardeşi Despina Maria'yı Tur Ali Beg'in oğlu Kutlu Beg'e eş olarak vermiştir (M. Ağustos 1352).³⁹ İşte M. 1348 yılından M. 1361 (H.

³⁸ Bkz.: Yücel, **a.g.e.**, s. 248. ; Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 161. Öte taraftan Ahi Ayne Beg'in Erzincan'daki hâkimiyetinden bir süre önce bölgeye gelmiş bulunan İbn Battûta'nın şu kaydı, ahilerin bölgedeki ağırlığını ve etkinliğini açık bir şekilde gözler önüne sermektedir: "Oradan (Gümüşhane'den) hareketle Erzincân (Erzincan)'a ulaştık. (...) Burada Ahi Nizâmeddîn'in tekkesinde kaldık. Nizâmeddîn'in tekkesi, benzerleri arasında en güzel olanıdır. Zaten Nizâmeddîn de ahılar (ahiler) arasında en ileri ve ulu kişi olarak tanınmakta. Bizi iyi ağırladı. Sonra Erze'r-Rum'a (Erzurum) geçtik. (...) Erze'r-Rum'da Ahi Tûmân'ın zaviyesine indik. Bu adam çok yaşlı; neredeyse yüz otuzu aştığı söyleniyor lâkin hâlâ değneksiz yürümekte ve hafızası çok güçlü. Her şeyi hatırlamakta, beş vakit namazını da rahatça kılmaktadır! Ben onun bazen açlığa dayanamayarak oruç yemekten başka zâfiyetine tanık olmadım. Verdiği yemekte bizlere hizmet etti. Sadece hamam hizmetimiz için oğullarını göndermek zorunda kaldı. Tekkeye indiğimiz ikinci günü yola çıkmak istediğimizde bize gücenerek engel olmaya çalıştı, şöyle dedi: "Eğer böyle yaparsanız bizim itibarımızı yok etmiş olursunuz şehirde! Çünkü konukluk en aşağı üç gün olmalı!" orada üç gün misafir olmak zorunda kaldık!" (İbn Battûta, **a.g.e.**, s. 418).

³⁹ Yücel, **a.g.e.**, s. 248-249. Ayrıca bkz.: Adnan Sadık Erzi, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar", **Belleten**, C. XVIII, S. 70, 1954, s. 189-190. ; Mükrimin Halil Yınanç, "Akkoyunlular", **İA**, C. I, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940, s. 254. Panaretos kroniğinde geçen söz konusu hadiselerle dair kayıtlar şu şekildedir: "29 Haziran 1348'de çok sayıda Türk Trabzon'a geldi. Erzincan'dan Ahi Ayna Bey, Bayburt'tan Mehmed Rikabdâr, Amid (Diyarbakir)'den Turali (Tur Ali) Bey, Bozdoğan ve Çepni ile birlikte üç gün boyunca savaştılar, bozularak ve yığın bir şekilde geri döndüler, yolda pek çok Türk kayboldu. Ağustos 1352'de imparatorun kız kardeşi Büyük Komnenos Kyra Maria, Amid emîri Turali'nin oğlu Kutlu Bey ile evlenmek üzere yola çıktı" (İbrahim Tellioglu, "Panaretos Kroniğinde Türkler", **Türk Kültürü**, C. XLIII, S. 509-510, 2005, s. 266-267. ; Panaretos'un arkadaşı olan ve pek çok hadiseye birlikte şahitlik eden A. Hahanov'un eserinde de söz konusu hadiseler hemen hemen aynı ifadelerle aktarılmaktadır. Karşılaştırma için bkz.: A. Hahanov, **Panaret'in Trabzon Tarihi**, Çev.: Enver Uzun, Eser Ofset Matbaacılık Yay., Trabzon, 2004, s. 73, 75). Akkoyunlu tarihçisi Ebu Bekr-i Tihranî kaleme almış olduğu eseri Kitab-ı Diyarbekriyye'de, Trabzon'a gerçekleştirilen askerî harekâtın nedenini de bildirilmektedir. Ancak bu muahhar kaynaktan, söz konusu hadiseler biraz farklı biçimde şu şekilde anlatılmaktadır: "Kendi zamanında (Kutlu Beg zamanında) İslam'a karşı koyma konusunda büyük

762-763) yılına kadar geçen zaman diliminde Erzincan emîri Ahi Ayne Beg'in faaliyetlerine dair bildiklerimiz, yukarıda zikrettiklerimizden ibarettir.⁴⁰

Konya'dan Erzurum'a ve Samsun'dan Malatya'ya kadar uzanan geniş coğrafyada bir devlet kuran, ülkesini ölünceye kadar yöneten; güzel ahlakı, halkına son derece adil ve şefkatli bir idare uygulaması ve aynı zamanda seyrek sakallı oluşundan dolayı ahali tarafından kendisine Köse Peygamber (Nebi) lakabı verilen Emîr Eretna M. 1352 Şubatı (H. Muharrem 753)'nda vefat etmiştir. Eretna'nın üç oğlundan Şeyh Hasan daha babasının sağlığında ölmüştü (M. 1348 / H. 748). Geriye kalan iki oğlunun ismi ise Mehmed ve Cafer idi. Eretnalı emîrlerin ittifakıyla Mehmed Beg sultan ilan edilmişse de onun iktidarı kısa sürmüştür.⁴¹ Yeteneksiz bir kişiliğe sahip olan Mehmed Beg'in devlete hâkim olamaması ve başlayan dâhili mücadelelerden dolayı ülkenin iç ve dış durumu büsbütün karışmıştı. Neticede o, bir hükümdara yakışmayan tutum ve davranışlarından dolayı tahtı terke mecbur bırakılmış ve Emîr Seyyid'in liderliğini yaptığı Eretnalı muhalif emîrler, kardeşi Cafer Beg'i sultan ilan etmişlerdi (M. 1354 / H. 755). Fakat Konya'ya çekilen Mehmed Beg çok geçmeden Hoca Ali Şah'ın yardımıyla,

---

bir gayret gösteren Trabzon ordusu, Yusuf-i Duharî (Duharlu, Karakoyunlu ulusuna mensup bir boydur)'yi öldürmüş ve onun kabilesini ve askerlerini yağmaya ve talana bırakmış esir alma elini onların kadınlarına ve çocuklarına uzatarak hepsini ele geçirmişti. O yüzden İslam cemaatinin ateşi kahr ve gazap rüzgârına uğramış, din bağına yüzünden sıkıntı ve darlık baş göstermişti. (...) İslam'ın başarısı için ve gerisi olmayan düşmandan intikam almak uğruna, oç kılıcını çekip çevik bir ordu ve kan içen yiğitlerle birlikte Trabzon ordusunun üzerine yürüdü. O topluluğun tamamını göğüs delen okun aracılığı ve sapmayan mızrağın kılavuzluğu ve ateş yağdıran kılıcın öncülüğü ile itibarsız hayat çölünden sürüp yokluk ülkesine, bedbahtlık ve felaket diyarına gönderdi. O kavmi öyle bir yağmaya maruz bıraktı ki onlardan hiçbirinin boynunda kellesi, vücudunda kanı ve teninde canı kalmadı. Duharluları mal zararından ve çoluk çocuk ayrılığından kurtardı. Trabzon tekfurunun Tesbina'sını esir alıp geri döndü" (Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 19-20).

⁴⁰ Bkz.: Yücel, **a.g.e.**, s. 249.

⁴¹ Hüseyin Hüsâmeddin'in verdiği bilgiye göre Erzincan hâkimi Burak Beg, yeğeni Mehmed Beg'in Eretna tahtına oturması üzerine tahtın kendi hakkı olduğunu iddia ederek hemen isyan etmişti. Ayrıca Eretna tahtının Mehmed Beg'in kardeşi Cafer Beg'in hakkı olduğunu ileri süren bir kısım Eretna ümerası da Mehmed Beg'in sultanlığını tanımamışlardı. Böylece Burak Beg'in bu kalkışmasıyla Eretna devletinin payitahtı Sivas tehlikeye düşmüştü. Bunun üzerine Vezir Hoca Ali Şah, Eretna sultanı Mehmed Beg'i de yanına alarak Kayseri'ye gitmiş ve devletin payitahtını buraya nakletmişti. Vezir ayrıca, Sivas'ı koruması için Eretnalıların Amasya valisi Hacı Kutluşah'ı da Sivas valiliğine tayin etmişti. Bunun üzerine cesur ve tedbirli bir kişi olan Hacı Kutluşah, Amasya valiliğini oğlu Şahabeddin Ahmed Şah'a bırakarak Sivas'a gelmiş, orayı Burak Beg'e karşı başarıyla müdafaa etmiş ve Burak Beg'le anlaşma yaparak onun Erzincan'a geri dönmesini sağlamıştı. Erzincan'ın idaresiyle kanaat eden Burak Beg de ne Eretna sultanı olan yeğeni Mehmed Beg'i ve ne de Çobanlı Melik Eşrefi tanımış, Erzincan'da bağımsız bir hükümdar gibi hareket etmişti (Hüseyin Hüsâmeddin, **a.g.e.**, s. 28-29. ; Kemal Göde, **a.g.e.**, s. 88). Hüseyin Hüsâmeddin'in kaynak vermeden aktardığı bu bilgiler diğer kaynaklarda geçmediği gibi Burak Beg'in Erzincan hâkimi olduğuna dair verdiği malumat da doğru değildir. Zira muasır kaynaklar o dönemde Erzincan beyi olarak Ahi Ayne Beg'in ismini vermektedirler. Esasında bizim burada, Hüseyin Hüsâmeddin'in Burak Beg ve onun Erzincan'daki hâkimiyetine dair iddiaları üzerinde durmamızın nedeni söz edilen yazarın, Emîr Taharten'in babası olarak Eretna'nın kardeşi Burak Beg'i zikretmesinden ileri gelmektedir.

kendisine karşı olan emîrlar ve kardeşi Cafer Beg'i mağlup ederek Kayseri'de ikinci defa Eretna tahtına oturmuştur (M. 1355 / 756). Bunun neticesinde Cafer Beg de Mısır Memluk sultanına sığınmıştır. Ancak Eretna devletindeki iç meseleler sona ermemiştir. Mehmed Beg bu defa da eski rakibi Emîr Seyyid ile birlikte, araları açılan ve kendisine karşı muhalefete başlayan veziri Hoca Ali Şah'a karşı harekete geçmek zorunda kalmıştı. Ancak müttelik kuvvetler yapılan savaşta Hoca Ali Şah tarafından bozguna uğratılmıştı (M. 1355 / H. 756). Emîr Seyyid ise kaçıp Mısır'a sığınmıştı. Nihayet Mehmed Beg, hâkimiyeti altındaki topraklarda yaşayan Moğolların da desteğiyle, Kırşehir yöresinde Malya ovasında veziri Hoca Ali Şah'la yaptığı savaşı kazanmış ve onu bertaraf etmek suretiyle durumunu kuvvetlendirmişti (M. 1357 / H. 758). İşte aşamalarla M. 1362 yılına kadar devam eden bu mücadele ortamında Eretna sultanı Mehmed Beg'in hâkimiyeti altındaki vilayetlerle yeterince ilgilenemeyeceği açıktır.⁴²

Eretna Beg'in M. 1352 yılındaki ölümüyle birlikte başlayan süreçte, merkezî otorite buhranından istifade eden yerel feodal beyler ile göçebe Moğol ve Türkmen unsurlar ayrılıkçı faaliyetlere girişmişlerdi. Bu süreçte Erzincan emîri Ahi Ayne Beg'in de Eretna devletiyle olan bağlarını gevşettiği ve hâkimiyet sahasını genişletmek için başına buyruk hareket ettiği anlaşılmaktadır. Öyle ki muasır kaynaklardan Panaretos kroniği ve kronolojik tarih cedveli (tarihî takvim)'nde bu düşüncemizi doğrulayan kayıtlar mevcuttur.⁴³ Bu kaynaklarda geçen malumatlar yaşanan hadiseler konusunda birbirlerini teyit ettikleri gibi aynı zamanda tamamlamaktadırlar. Söz konusu kayıtlar kronolojik olarak sıralandığında Ahi Ayne Beg'in faaliyetlerine dair şunları öğreniyoruz:

En büyük âdil emîr Gıyâseddin Ahi Ayna Beg (غیاثالدین اخی اینبک) 'in Ahalsıhı (أخالسیخی), Samsıhı (سامسیخی) ve Azgur (ازغور) belde ve kalelerine gazası ve Gürcü kâfirleri halkından on iki bin kişinin esir ve katli, Akbuka'nın nikbeti ve Mangıl'ın cizye ve vergiye itaati 762 yılı Şaban ayının yirmi dördü çarşamba günü (H. 29 Haziran 1361).⁴⁴ 23 Temmuz 1361 cuma günü Hoca Latif, Baybut bölgesinden dört yüz seçkin askerle Maçka'yı delip geçerek Lachaneres (Maçka'daki Larhan yaylası) ve Chasdenichas (Maçka'nın yayla yolunu kontrol altında tutan Hortokop bölgesi) yönünde ilerledi. Maçkalılar bu Türklerin yaklaşık iki yüzünü öldürdü. Ertesi gün Trabzon'a bu zaferin müjdesi geldi.⁴⁵ En büyük âdil emîr Gıyâseddin Ahi Ayne Beg'in Erzurum ve

⁴² A.g.e., s. 14, 16, 249-250. ; Kemal Göde, a.g.e., s. 82, 90, 95-96.

⁴³ Yücel, a.g.e., s. 250.

⁴⁴ Osman Turan, **İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler**, s. 81.

⁴⁵ İbrahim Tellioglu, a.g.m., s. 268. A. Hahanov'un eserinde; doksan Türk'ün öldürüldüğü, çok sayıda esir, silah ve hayvanın ele geçirildiği bildirilmekte olup Masukalılar (Maçkalılar)'ın Hoca Latif'in ve

Legzi (لكزى) tarafına gitmesi 762 yılı Şevvalin üçü (M. 6 Ağustos 1361 cuma) ve oradan Erzincan'a dönüp Küğ-ı Trabzon'a gitmesi ve mezkûr senenin on dört zilhiccesinde (M. 15 Ekim 1361 cuma) orasını muhasarası.⁴⁶ Golacha kalesi (Gümüşhane'nin yaklaşık 10 km batısında ve İkisü deresinin batı yakasında bulunan tarihî kale)'ni on altı gün kuşattı. Ancak Tanrı'nın izni olmaksızın hiçbir şey başarılamazdı ve utanç içinde eli boş döndü.⁴⁷

Eretna sultanı Mehmed Beg'in M. 1360 (H. 761) tarihli Erzincan'da kesilmiş sikkesi, Eretnalılarla Ahi Ayne Beg arasındaki hukukî bağın şeklen devam ettiğini göstermektedir.⁴⁸

Ahi Ayne Beg'in M. 3 Haziran 1362 (H. 9 Şaban 763 cuma) tarihindeki ölümünün⁴⁹ ardından Erzincan başta olmak üzere Ayne Beg'in idaresindeki yerler Şarkî Karahisar'dan gelen genç yaştaki Emîrzâde Pir Hüseyin Beg'in eline geçmişti. Hemen şunu belirtmek gerekir ki bu olaylar, Eretna sultanı Mehmed Beg'in yukarıda zikrolunan iç karışıklıklardan sonra devleti müstakil yönetmeye başladığı tarihlerde yaşanmıştır. Ancak Mehmed Beg'in M. 1362 yılından itibaren tüm uğraşısını Kayseri bölgesindeki Moğolların tedibi meselesi üzerinde yoğunlaştırması ve kolera salgını gibi nedenler Eretna sultanının eskiden olduğu gibi yine devletin doğu bölgeleriyle ilgilenememesine sebebiyet vermişti.⁵⁰ Konumuza dönecek olur isek Tarihî Takvim'de Pir Hüseyin Beg'in Ahi Ayne Beg'den sonra iktidarı ele alışı ve giriştiği faaliyetlere dair kayıtlar aynen şöyledir:

Genç emîrzâde Pir Hüseyin Beg (پير حسين بك)'in Kögonya (Şarkî Karahisar)'dan Erzincan'a gelişi on dört Şaban (M. 8 Haziran 1362 çarşamba), halkın iki zümreye ayrılması ve emîrlerin Tercan ve Bayburt'a

---

askerlerinin kafasını kestikten sonra bütün Trabzon arazisinde dolaştırdıkları söylenmektedir. Bkz.: A. Hahanov, **a.g.e.**, s. 81.

⁴⁶ Osman Turan, **a.g.e.**, s. 81.

⁴⁷ Panaretos'taki kayıt aynen şöyledir: "Ekim ayında (M. Ekim 1361) Ahi Ayna Bey Erzincan'dan gelip Golacha kalesi'ni on altı gün kuşattı. Ancak Tanrı'nın izni olmaksızın hiçbir şey başarılamazdı ve utanç içinde eli boş döndü" (İbrahim Telliöğlü, **a.g.m.**, s. 268. ; ayrıca bkz.: A. Hahanov, **a.g.e.**, s. 81). Ahi Ayne Beg'in ele geçiremediği bu kaleyi; M. Mart 1368 tarihinde Chaldia bölgesi (Trabzon, Uluşiran, Kelkit, Bayburt, İspir ile Çoruh ve Harşit boylarını da içine alan bir yöredir)'nde Trabzon Rum İmparatorluğu'na ait toprakları istilaya girişen Eretna ümerasından Şarkî Karahisar hâkimi Kılıç Arslan ele geçirmiştir (M. 1369). Söz konusu istila hareketinden dolayı Chaldia bölgesi harap edilmiştir. Trabzon Rum İmparatorluğu Golacha kalesi'ni M. 14 Nisan 1374 tarihinde geri almayı başarmışa da Türkler kısa süre sonra burayı tekrar zapt etmişlerdir. Bkz.: İbrahim Telliöğlü, **a.g.m.**, s. 267 / dn. 37, 269.

⁴⁸ Yücel, **a.g.e.**, s. 250-251. ; Kemal Göde, **a.g.e.**, s. 164-165.

⁴⁹ Tarihî Takvim'de: "Şehid ve merhum Gıyâseddin Ahi Ayne Beg'in ölümü 9 Şaban 763 cuma (M. 3 Haziran 1362)" (Osman Turan, **a.g.e.**, s. 81) denilmektedir. Buradaki ifadede Ahi Ayne Beg'in öldürülmüş olduğu anlaşılıyor. Onun nasıl öldürüldüğü konusunda elimizde şimdilik herhangi bir malumat bulunmamaktadır.

⁵⁰ Yücel, **a.g.e.**, s. 251.

kaçmaları, emîrzâdenin 4 Şevval 763 yılı çarşamba günü (M. 27 Temmuz 1362 çarşamba) istiklal kazanması. Bayburt'un genç emîrzâde Pir Hüseyin Beg elinde Meliküddin Hasan Canbeg (ملك الدين حسن جانبك), Alâeddin Ali (علادين على) ve Satı Mevlevî (ساتى مولوى)'den otuz iki gün muhasaradan sonra fethedilmesi 21 Zilkade 763 yılı (M. 11 Eylül 1362 pazar).⁵¹

Şarkî Karahisar'dan gelerek Erzincan'a hâkim olan genç yaştaki Emîrzâde Pir Hüseyin Beg'in, yukarıda verdiğimiz malumatın da teyidiyle, Erzincan'da idareyi ele alışının kolayca gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Öyle ki, Pir Hüseyin Erzincan'a geldiğinde halk iki kampa ayrılmış ve bir iç savaş patlak vermişti. Neticede Pir Hüseyin'e karşı çıkan emîrlere yenilerek Tercan ve Bayburt taraflarına kaçmışlardı. Böylece kendisine karşı olan muhalefet cephesini bertaraf edip Erzincan'da iktidarı eline alan Pir Hüseyin Beg, kısa süre sonra Bayburt'u da hâkimiyet sahasına dâhil etmiştir.⁵²

Eretna sultanı Mehmed Beg'in ise Eretna ümerasıyla arası büsbütün bozulmuştu. Sultan kendi emîrlerini kontrol ve disiplin altına almaya çalışırken emîrlere de onu ortadan kaldırmak için faaliyetlere girişmişlerdi. Sonuç olarak Mehmed Beg, ümerasının nüfuzunu kırmak için giriştiği tedip hareketlerinin birinde, aralarında gizli bir ittifak kurmuş olan kendi devlet erkânı tarafından payitahtı Sivas'ta öldürülmüştü (M. 13 Ekim 1365 / H. 26 Muharrem 767).⁵³ Onun ölümü devlet hudutları içinde zaten var olan hoşnutsuzluğu ve parçalanmayı daha da arttırdığı gibi bir iktidar buhranını da başlatmıştı. Mehmed Beg'in yerine geçen oğlu Alaâddin Ali Beg genç ve zayıf iradeli kabiliyetsiz biri idi. O, ülke içindeki duruma hâkim olamıyor, Eretna ümerası arasındaki ikilik ve rekabet memleketi tam bir kargaşaya sürüklüyordu. Devlet erkânı ve ümeranın devlet işlerindeki liyakatsizlikleri, idare mekanizmasını bozmuş ve devlet otoritesini ortadan kaldırmıştı. Bölgedeki Türkmen ve Moğol toplulukları iç ve dış güçlerle işbirliği yaparak birlikte hareket etmişlerdir. Kısacası zayıf bir kişiliğe sahip olan Alaâddin Ali Beg'in Eretna tahtına oturması, içte ve dışta düşmanları ümitlendirip harekete geçirmiş, toprak kaybı daha Ali Beg'in iktidarının ilk yıllarında başlamıştı. Eretna Beg döneminde Konya'dan Erzurum'a kadar uzanan devletin sınırlarında, Mehmed Beg'den itibaren başlayan gerileme Ali Beg döneminde daha da süratlenmiş ve

⁵¹ Osman Turan, **a.g.e.**, s. 81.

⁵² Yücel, **a.g.e.**, s. 251.

⁵³ Kemal Göde, **a.g.e.**, s. 100. Araştırmacılar, Eretna sultanı Mehmed Beg'i öldüren devlet erkânının Amasya emîri Hacı Şadgeldi, Sivas hâkimi Hacı İbrahim ve Şarkî Karahisar hâkimi Kılıç Arslan olduğunu iddia etmektedirler. Hatta bazıları bunlara Kadı Burhaneddin Ahmed'i de dâhil etmektedirler. Bkz.: **A.g.e.**, s. 100-101.

ülke sınırlarında büyük bir gerileme olmuştur. Şöyle ki; Eretna ülkesindeki Moğol beylerinden Babuk'a bağlı Moğollar Sivas'ı muhasara edecek kadar cüretlerini arttırmışlar, Karamanoğlu beyi Alaâddin Ali Beg (st.: M. 1359-1397) Konya, Aksaray, Niğde ve Kayseri'yi ele geçirmişti. Osmanlılar ise daha Eretna sultanı Mehmed Beg'in saltanatı devrinde Ankara'yı almıştı (M. 1362). Güneyde Şam Türkmenleri ve Dulkadiroğullarının baskıları giderek artmaya başlamış Memluklar ise Darendede ve Divriği'yi ülkelerinin sınırlarına dâhil etmişlerdi. Eretna sultanı Ali Beg'in hükümdarlığının ilk yıllarında iktidar bizzat payitahtta Sivas hâkimi Hacı İbrahim'in eline geçmiş, Amasya hâkimi Hacı Şadgeldi, Niksar hâkimi Taceddin Beg bağımsız hareket etmeye başlamışlardı. Eretna devletindeki bu çözülme hali M. Haziran 1378 (H. Rebiyülevvel 780) tarihinde vezirlik makamına getirilen Kadı Burhaneddin Ahmed sayesinde geçici bir süreliğine durdurulmuştur. Vezir bozulan düzeni yeniden kurmuş ve böylece devlet iç ve dış güçlere karşı daha aktif bir tutum almaya başlamıştı. Bunun en bariz göstergesi —her ne kadar bir sonuç elde edilememiş de olsa— Amasya, Niğde ve Niksar seferleri idi.⁵⁴ Şöyle ki; Eretna sultanı Ali Beg, yardımcısı Şarkî Karahisar hâkimi Kılıç Arslan, veziri Kadı Burhaneddin ve dostu Seyyidi Hüsam ile birlikte Hacı Şadgeldi hâkimiyetindeki Amasya üzerine bir sefer gerçekleştirmiş ancak bu başarısız seferin ardından tekrar Sivas'a dönmüştü. Ali Beg bu defa da, Karamanoğulları tarafından ele geçirilen yerleri geri almak için harekete geçmişti. O Sivas'tan yola çıkarak Kayseri'ye geldi. Kadı Burhaneddin daha önce Karamanoğulları tarafından ele geçirilen Kayseri'yi vezir olmadan birkaç yıl önce onlardan geri almayı başarmıştı. Kayseri'nin Eretna valisi ise Cüneyd Beg idi. Ali Beg ve veziri Kadı Burhaneddin ordusuyla birlikte oradan Karahisar (Kayseri Develi)'a gelerek burayı ele geçirdi. Daha sonra Niğde ve Aksaray Tımarhanesi üzerine gidilip buralar zapt edilmeye çalışılmışsa da Karamanoğulları kuvvetleri karşısında başarısız olan Ali Beg kaçarak payitahtı Sivas'a gitmişti. O, Sivas'ta bir süre kaldıktan sonra Taceddin Beg hâkimiyetindeki Niksar üzerine yürümüş fakat burada da bir netice elde edemeyerek geri Sivas'a dönmüştü.⁵⁵

Erzincan hâkimi Pir Hüseyin Beg, Eretna sultanı Mehmed Beg'in M. 1365 yılındaki ölümünün ardından meydana gelen iktidar değişikliği sırasında da Erzincan ve yöresini idare etmekteydi. Yeni Eretna sultanı Alaâddin Ali Beg adına Erzincan'da M.

⁵⁴ Yücel, **a.g.e.**, s. 254-255.

⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 141-153.

1365, 1366, 1370 (H. 767, 768, 772) tarihli kesilen sikkelerin varlığı Pir Hüseyin Beg'in diğer Eretna ümerasası —Sivas hâkimi Hacı İbrahim, Amasya hâkimi Hacı Şadgeldi, Tokat hâkimi Şeyh Necib, Niksar hâkimi Taceddin Beg, Kayseri hâkimi Cüneyd Beg, Şarkî Karahisar hâkimi Kılıç Arslan— gibi zayıf ve dirayetsiz bir hükümdarın başta bulunmasından istifade ederek eskiden olduğu gibi başına buyruk hareket ettiği anlaşılıyor. Ancak Pir Hüseyin Beg'in M. 1362 (H. 763) yılında Erzincan bölgesinde iktidarı ele almasından sonra M. 1379 (H. 780-81) yılındaki vefatına kadar geçen zaman içindeki faaliyetlerine dair kaynaklarda herhangi bir malumat bulunmamaktadır. Yalnızca Bezm u Rezm'de, Erzincan valisi Pir Hüseyin Beg'in M. 1379 yılında öldüğü kaydı bulunmaktadır.⁵⁶ İşte bu tarihten itibaren tarih sahnesinde gördüğümüz Emîr Taharten, Pir Hüseyin'in vefatının hemen ardından Erzincan'da emîrlik makamına gelmiştir.

III. EMÎR TAHARTEN'İN İSMİ MESELESİ

Söz konusu emîrin ismi kaynaklarda çeşitli şekillerde geçmektedir. Bu kaynaklardan öncelikle belirtmemiz gerekeni Erzincan'ın komşu şehri olan Sivas'ta, Kadı Burhaneddin Ahmed'in tarihçisi Aziz b. Erdeşir-i Esterâbâdî tarafından kaleme alınan Bezm u Rezm kroniğindir. Bu muasır kaynakta Erzincan beyinin ismi, Emîr Mutahharten (امير مُطَهَّرْتَن) şeklindedir.⁵⁷ Bir diğer muasır kaynağımız, Erzincanlı olduğu varsayılan Müstencid el-Mevlevi'nin Erzincan'da kaleme aldığı düşünülen kronolojik tarih cedvelinde (tarihî takvim) de bu isim aynı şekilde Emîr Mutahharten (امير مطهرتن) biçiminde kayıtlıdır.⁵⁸

Nizamüddin Şâmî, Şerefüddin Ali Yezdî,⁵⁹ Hâfız Ebrû, İbni Arabşah gibi muasır Timurlu tarihçilerinin eserlerinde ve muahhar Timurlu kaynaklarında bu isim Taharten (Tahirten vs.) okunabilecek şekilde "طهرتن" olarak kaydedilmiştir.⁶⁰ Timur'un Yıldırım

⁵⁶ Yücel, **a.g.e.**, s. 252. ; Kemal Göde, **a.g.e.**, s. 165. ; Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 153.

⁵⁷ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 165.

⁵⁸ Osman Turan, **a.g.e.**, s. 83.

⁵⁹ Şerefüddin Ali Yezdî'nin bizim yararlandığımız tercüme eserinde bu isim "Tahurten" olarak geçmektedir. Bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 158.

⁶⁰ Bkz.: Şâmî, **a.g.e.**, s. 124. ; Hâfız Ebrû, **Zübdetü't-Tevârîh**, s. 789. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 153. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 10. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 593. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4715. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 440. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 127. ; Abdullah Hatifi, **a.g.e.**, s. 167. ; M. İbrahim Yıldırım, "Timurlu Tarihine Dair Farsça Yeni Bir Kaynak: Zahîr-i Maraşî'nin Müntahabü't-Tevârîh'i", **Belleten**, C. LXXX, S. 288, Ankara, 2016, s. 384. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 253.

Bayezid'e gönderdiği mektuplarda da bu isim aynı şekilde "طهرتن" biçiminde geçmektedir.⁶¹ Muasır batılı kaynaklardan olan Alman Johannes Schiltberger'in kendi anılarında "Tarathan" diye kaydettiği bu emîrin ismini⁶² muasır Ermeni yazar Medzoplu Toma, "Takhratan" olarak yazmaktadır.⁶³ Muasır Memluk kaynaklarından Makrîzî'nin eserinde ise Tahr (طهر) veya Tuhr (طُهر) şeklinde kaydedilmektedir.⁶⁴

Bu isim muahhar kaynaklarımızdan Kitab-ı Diyarbekriyye ve Ahsenü't-Tevârîh'te de "Emîr Taharten" (امير طهرتن) biçimindedir.⁶⁵ Osmanlı tarihçilerinden Enverî'de "Tohret Han" (طُهرت خان),⁶⁶ Neşrî, İdrîs-i Bidlîsî, İbn Kemal (Kemalpaşazâde), Hoca Sadeddin, Gelibolulu Mustafa Âli, Lütî Paşa, Münecimbaşı ve Kâtip Çelebi'de "Taharten (Tahirten) Beg" (طهرتن بك),⁶⁷ Âşıkpaşazâde, Şükrullah ve Kemal'de "Tahraten" (طُهرتَن),⁶⁸ Oruç Beg ve Behiştî'de "Tahirten Beg" (طُهرتَن بك),⁶⁹ Rûhî'de "Tahretin" (طُهرتِن),⁷⁰ Hadîdî'de "Tâhire'd-dîn" (طاهرالدين)⁷¹ şeklinde geçen bu isim Anonim tarihte "Tahre't-tîn Beg" (طُهرتِن بَك) olarak yazılmaktadır.⁷² Osmanlı tahrir defterlerinde ise طهرتاه بك طهرتاه بك (Tahirtân Beg (Tahertân Beg veya Tahartân Beg)) biçiminde kaydedilmiştir.⁷³

Yukarıda verilen malumatta da görüldüğü üzere Erzincan beyinin ismi muasır ve muahhar kaynakların pek çoğunda "طهرتن" biçiminde yazılmakta olup bunun doğru okunuşu "Tahirten", "Taharten" veya "Taherten" şeklinde olmalıdır. M. 1930-1932

⁶¹ Bkz.: Abdülhüseyin Nevâî, **a.g.e.**, s. 90, 116-117.

⁶² Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 66.

⁶³ Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s. 253, dn. 30. Medzoplu Toma'nın bizim yararlandığımız tercüme eserinde bu isim "Tahartan, Taharten" olarak geçmektedir. Bkz.: Toma Metsopski, **a.g.e.**, s. 191, 196.

⁶⁴ Bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 18. ; Cüneyt Kanat, **a.g.t.**, s. 32, 86.

⁶⁵ Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 36. ; Abu Bakr-i Tihrani, **a.g.e.**, s. 36. ; Hasan-ı Rumlu, **a.g.e.**, s. 129.

⁶⁶ Enverî, **a.g.e.**, s. 33.

⁶⁷ Neşrî, **a.g.e.**, s. 140. ; İdrîs-i Bitlisî, **a.g.e.**, s. 118. ; İbn Kemal (Kemalpaşazâde), **a.g.e.**, s. 359. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 231. ; Gelibolulu Mustafa Âli, **a.g.e.**, s. 140. ; Lütî Paşa, **a.g.e.**, s. 50. ; Ahmet Ağırakça, "Münecimbaşı Ahmed Dede'nin Câmî'ü'd-Düvel Adlı Eserinin Osmanlı Devleti'nin Başlangıcından Fâtih'in Vefatına Kadarki Kısımının Tenkitli Metin Neşri", **Basılmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1983, s. 76. ; Kâtip Çelebi; **Takvimü't-Tevarih**, nşr.: İbrahim Müteferrika, İstanbul, 1733, McGill University Library, s. 100. Şerefhan Bitlisi de kendi eseri *Şerfname*'de söz konusu emîrin ismini Melik Tahir olarak kaydedip yanına da soru işareti (?) koymuştur. Bkz.: Şerefhan Bitlisi, **Şerfname (Osmanlı-İran Tarihi)**, Çev.: Osman Aslanoğlu, C. II, 2. baskı, Nûbihar Yay., İstanbul, 2014, s. 76.

⁶⁸ Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 99. ; Şükrullah b. Şihâbeddîn Ahmed b. Zeyneddîn Zekî, **Behcetü't-Tevârîh**, Haz.: Hasan Almaz, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, s. 344, 364. ; Kemal, **a.g.e.**, s. 77.

⁶⁹ Oruç Bin Âdil, **a.g.e.**, s. 36. ; Behiştî, **a.g.e.**, s. 31.

⁷⁰ Rûhî, **a.g.e.**, s. 397.

⁷¹ Hadîdî, **a.g.e.**, s. 114.

⁷² **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 42.

⁷³ Bkz.: **387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530) II**, s. 808-811, 813.

yılları arasında Erzincan'da valilik görevini yürüten Ali Kemali ise eserinde Erzincanlıların bu ismi "Tahartan" suretinde telaffuz ettiğini söylemektedir. Yaşar Yücel de konu hakkında şu tespitte bulunmaktadır:

... bu emîrin ismini, çağdaşı bir diğer yazar Esterâbâdî, Mutahharten olarak yazmaktadır. Kadî Burhaneddin adına kaleme aldığı eserini, bir dereceye kadar Erzincan emîrliğinin de özel tarihi olarak niteleyebileceğimiz bu müellif, emîrin adını en doğru şekilde bize intikal ettirmiş olmalıdır. Zira Erzincan'da telif edilmiş çağdaş Takvim'de de emîrin adı Mutahharten şeklinde verilmiştir. Bu nedenle de bugüne değin, bazı araştırmalarda yanlış olarak Taharten, Tahirten şeklinde yazılan bu ismin Mutahharten kabul edilmesi en doğru yoldur. (...) İlâve olarak da şunu söyleyebiliriz ki, yukarıda değindiğimiz kaynakların deyişlerine göre, herhalde Mutahharten Anadolu'da kolay telâffuz edilmesi nedeniyle olacak Taharten, Tahirten diye ün yapmış olmalıdır.⁷⁴

Biz bu konuda Yaşar Yücel'in tespitine katılmakla birlikte söz konusu emîrin kaynakların büyük çoğunluğunda "طهرتن" şeklinde geçen ismini, kaynak eserlerin tercümesini veya transkripsiyonunu yapan pek çok araştırmacı gibi "Taharten" olarak okuyup çalışmamızda da bunu kullandık. Ancak Erzincan beyinin ismini ister Mutahharten (مطهرتن) isterse de Taharten (طهرتن) şeklinde kullanalım her ikisinin de taşıdığı anlam aynıdır. Şöyle ki; temizlik manasında olan Arapça tahâret (طهارت) kelimesinden gelen "طهر، مطهر، طاهر" sözcükleri Arap dilinde "tahir (tuhr), mutahhar, tâhir" şeklinde okunmaktadır ve "temiz, tertemiz, pak" anlamlarına gelmektedir. Farsça olan "تن" kelimesi ise Fars dilinde "ten" şeklinde okunmaktadır ve "beden, vücut, zat, şahıs" anlamlarına gelmektedir.⁷⁵ Görüldüğü üzere, Mutahharten ve Taharten (Tahirten) isimleriyle temiz ve pak bir insan kastedilmektedir. Ancak buradaki temizlik ve paklık o kişinin beden temizliğinden ziyade şahsın günaha bulaşmamış olması, iyiliği ve güzel ahlâkı ifade edilmektedir. Nitekim bu isim dinin saflığı, paklığı, temizliği anlamında — yukarıda da geçtiği şekilde— Hadîdî'de "Tâhire'd-dîn" (طاهر الدین) ve Anonim tarihte "Tahre't-tîn Beg" (طهر التين بك) biçiminde kayıtlıdır.

Muasır başka bir Memluk kaynağımız olan Aynî'nin Ikdu'l-Cumân isimli eserinde Erzincan beyinin adı "ظهیرالدین" (Zahîreddîn) olarak kaydedilmiştir.⁷⁶ M. 1640'lı yıllarda Doğu Anadolu seyahatine çıkan ve bu vesileyle Erzincan'a da uğramış

⁷⁴ Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s. 253-254.

⁷⁵ Mehmet Kanar, **Kanar Arapça-Türkçe Sözlük**, 2. baskı, Say Yay., İstanbul 2010, s. 586-603, 924. ; Cemşid Sâlehpur, **Farsça-Türkçe Genel Sözlüğü**, Lâle Yayınevi, Tebriz, 1991, s. 322, 742, 758, 1355. ; Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 29. baskı, Aydın Kitabevi Yay., Ankara, 2009, s. 690, 1017, 1019, 1075, 1113.

⁷⁶ Aynî, **a.g.e.**, s. 21, 87.

bulunan Evliyâ Çelebi de onun ismini kendi seyahatnâmesinde "سُلْطَانُ ظَاهِرِ الدِّينِ" (Sultân Zâhireddîn) biçiminde yazmıştır.⁷⁷ Ancak her ne kadar bu iki ismin yazılışları birbirine benziyorsa da anlamları farklıdır. Aynî'deki "ظهير" (zahîr) kelimesi Arapça'da "hami, himayeci, arka çıkan, destekleyen, yardımcı" anlamlarına gelmekte iken Evliyâ Çelebi'deki "ظاهر" (zâhir) kelimesi Arapça'da "açık, âşikâr, görünen, görünücü, dış, dış yüz" anlamlarına gelmektedir. Yani Aynî'deki "Zahîreddîn" ismi "dinin koruyucusu, destekleyicisi" demek iken Evliyâ Çelebi'deki "Zâhireddîn" ismi "dinin görünen yüzü, sureti" anlamındadır.⁷⁸ Bize göre muasır yazar Aynî'nin kaydı doğru olanıdır. Zira "dinin koruyucusu, destekleyicisi" demek olan "Zahîreddîn" ismi Ortaçağda tıpkı Alaaddîn, Gıyâseddîn, Rükneddîn, Taceddîn, İzzeddin unvanları gibi yaygın olarak kullanılan bir unvandı. Öyle anlaşılıyor ki "Zahîreddîn" ismi Emîr Taharten'in bir unvanı idi. İlginçtir; İspanya kralı III. Henry tarafından Timur'a elçi olarak gönderilen ve seyahat güzergâhı olan Erzincan'a Emîr Taharten'in vefatından aylar sonra gelmiş bulunan (M. 4 Mayıs 1404) Ruy González de Clavijo, Emîr Taharten'in ismini kendi eserinde "Zaratan" olarak kaydetmektedir.⁷⁹ Clavijo bu ismi Erzincanlılardan işittiği şekilde yazıya dökmüştür. O zaman Clavijo'nun "Zaratan" olarak kaydettiği bu isim "Zahîreddin" olabileceği gibi "Zahîreddin Taharten" isminin onun kaleminden yazıya dökülmüş hali de olabilir. XIX. yüzyıl tarihçilerinden Fallmerayer ise bu konuda şunları söylemektedir.

Şark kroniklerinde bu emîrin adı; İranlılar, Türkler, Araplar tarafından Taharten ya da Tharatan diye yazılmakta ise de Clavijo'nun seyahatnamesinde "Zaratan" şeklinde yazmasını görmezlikten gelemeyiz. Bu ünlü seyahatnamenin 1582 yılında muhtemelen Sevilla'da ilk kez baskıya verildiğinde, bilgisizlik sebebiyle harfinin değiştirilmiş olduğunu söylemeliyiz. Eğer bu şekilde bir hata yoksa Clavijo bu ismi Trabzon halkının ağzından işiterek yazmıştır. İslam kroniklerinde "ظ" harfi üzerindeki noktanın Arap alfabesine göre bazen terk edilmesi, herkes tarafından bilindiği üzere, burada olduğu gibi birçok yerde güçlük çekmektedir. Gerçi hiçbir kimse Taratan ve Zaratan kelimelerinin teharetten gelen iki çeşitli isim olduğuna inanmaz. Her ne olursa olsun

⁷⁷ Evliyâ Çelebi, **a.g.e.**, s. 341a.

⁷⁸ Mehmet Kanar, **a.g.e.**, s. 605, 608. ; Cemşid Sâlehpur, **a.g.e.**, s. 762, 764. ; Ferit Devellioğlu, **a.g.e.**, s. 1165. Esasında "temiz, pâk" anlamına gelen Arapçadaki "ظاهر، ظهير، طاهر" (tahir (tuhr), tahîr, tâhir) kelimeleri ile "himayeci" anlamındaki "ظهير" (zahîr) ve "âşikâr, görünen" anlamındaki "ظاهر" (zâhir) kelimelerinin yazılışlarındaki benzerlik, bizi daima Aynî ve Evliyâ Çelebi'nin kayıtlarına şüpheyle bakmaya itecektir.

⁷⁹ Ruy Gonzalez de Clavijo, **Narrative of the Embassy of Ruy Gonzalez de Clavijo to the Court of Timour at Samarcand (A.D. 1403-6)**, Çev.: Clements R. Markham, The Hakluyt Society, London, 1859, s. 71.

*Clavijo bilgileri kitaplardan değil bizzat ağızlardan işitmek suretiyle yazmıştır.*⁸⁰

Öte yandan Gelibolulu Mustafa Âli'nin *Künhü'l-Ahbâr* isimli eserinin bir yerinde şöyle bir ifade geçmektedir: "... hâkim-i Âzerbaycan Taharten namındaki Giray Han...".⁸¹ Âli burada Emîr Taharten'in gerçek isminin Giray Han olduğunu ifade etmekteyse de bu iddia kabule şayan değildir. Zira muasır ve muahhar kaynaklarımızın hiçbirinde — Gelibolulu Mustafa Âli'nin kendi eserinde zikrettiği kaynaklar da dâhil— böyle bir malumat yoktur. Kuvvetle muhtemel Âli bu konuda tarihî şahsiyetleri birbirine karıştırmıştır.

IV. EMİR TAHARTEN'İN AİLESİ VE ETNİK KÖKENİ MESELESİ

Emîr Taharten'in nerede ve ne zaman doğduğu hakkında kaynaklar herhangi bir bilgi vermemektedirler. Clavijo'nun vermiş olduğu malumatı bir kenara bırakırsak muasır kaynakların hiç birinde onun menşe'i hakkında da bilgi bulunmamaktadır. Bu Erzincan beyinin menşe'i hakkında bilgi veren muahhar kaynaklar ise sadece Osmanlı kronikleridir.⁸²

Emîr Taharten'in vefatından aylar sonra Erzincan'a gelen (M. 4 Mayıs 1404) ve oranın hâkimi olan Taharten'in oğluyla da görüşen Clavijo, kendi eserinde Erzincan beyi için "Ermeni olan Prens Taharten"⁸³ ifadesini kullanmaktadır. Ancak Clavijo seyahatnamesinin Ömer Rıza Doğrul tarafından yapılan Türkçe tercümesinde yer alan bu ifadeye biz, söz konusu eserin İngilizce tercümesinde rastlayamadık. Bilindiği üzere erlerin orijinal dili İspanyolcadır. Ancak söz konusu ifadenin eserin özgün halinde dahi geçtiğini farz etsek bile, Clavijo'nun bu iddiasını kabul etmek mümkün değildir. Zira muasır ve muahhar kaynakların hiçbirinde böyle bir bilgi yer almadığı gibi iması dahi yoktur ve kaynaklarda bölgedeki tipik Müslüman emîrler nasıl anlatılıyorsa Emîr Taharten de o şekilde zikredilmektedir. Kaldı ki onun kardeşi Pir Muhammed, yakın

⁸⁰ Jakob Philipp Fallmerayer, *Trabzon İmparatorluğunun Tarihi*, Çev.: Ahmet Cevat Eren, TTK Yay., Ankara, 2011, s. 197.

⁸¹ Gelibolulu Mustafa Âli, **a.g.e.**, s. 155. Bazı kaynaklarda Erzincan yerine Azerbaycan yazılmaktadır. Bunun nedeni, kaynak eserlerin basımında yaşanan hatalardan kaynaklanıyor olabileceği gibi her iki ismin Arap harfleriyle yazılışlarının benzer olmasından veyahut Azerbaycan'ın Erzincan'ı da içine alacak denli geniş bir bölge ismi olarak kullanılmasından da ileri geliyor olabilir.

⁸² Bkz.: Yücel, **a.g.e.**, s. 252.

⁸³ Ruy Gonzalez de Clavijo, *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkant'a Seyahat*, s. 75.

adamı Ali Ağa, önde gelen komutanı Celâyirlilerden Tuğrul,⁸⁴ yeğeni (kız kardeşinin oğlu) ve aynı zamanda binbaşısı Şeyh (Şah) Ali,⁸⁵ nâibi Mukbil,⁸⁶ torunları Şeyh Hasan ve Yar Ali⁸⁷ isimlerini taşımakta olup bunların hiçbiri de Ermenice isimler değildir.

Erzincan'ın sosyal dokusuna dair bilgiler veren İbn Battûta ve Clavijo şehir halkının çoğunluğunun Ermenilerden oluştuğunu söylemektedirler.⁸⁸ Onların verdiği bu malumatı XVI. yüzyıl Osmanlı tahrir kayıtları da doğrulamaktadır.⁸⁹ İşte Clavijo'nun Erzincan beyini Ermeni olarak ifade etmesinin nedeni de, Taharten'in ahalinin çoğunluğunu oluşturan Ermenilere beylik edip onlara ihtimam göstermesinden ileri gelmektedir ve esasında söz konusu ifadeden de kastedilen budur. Öyle ki yine Clavijo'nun verdiği bilgiye göre Taharten'in vefatından kısa süre önce Erzincan'ın Müslüman halkıyla Hıristiyan halkı arasında bir tartışma çıkmış ve Müslümanlar Timur'a; Emîr Taharten'in Müslümanlardan ziyade Hıristiyan (Ermeni)'lara müsamaha gösterdiğini, hatta bu yüzden kiliselerin camilerden büyük yapıldığını söyleyerek şikâyetle bulunmuşlardı. Timur da bunun üzerine Emîr Taharten'i çağırıp söz konusu şikâyetleri sormuş, Taharten de verdiği cevapta; Hıristiyanlara gerçekten daha fazla eğilim gösterdiğini kabul etmiş, bunun nedenini de onların ticaretle uğraşarak kendisine servet getirmelerine bağlamıştı.⁹⁰ Bu örnek Clavijo'nun, "Ermeni olan Prens Taharten" ifadesini yukarıda zikrettiğimiz manada kullandığını açık bir şekilde göstermekle

⁸⁴ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 169, 510.

⁸⁵ Yezdî, **a.g.e.**, s. 377. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5005. ; Clavijo, **a.g.e.**, s. 72.

⁸⁶ Mirhând, **a.g.e.**, s. 5004.

⁸⁷ Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 60. ; Hasan-ı Rumlu, **a.g.e.**, s. 80, 129. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 298.

⁸⁸ Bu yazarların konuyla ilgili kayıtları aynen şu şekildedir: **İbn Battûta**: "Oradan (Gümüşhane'den) hareketle Erzencân (Erzincan)'a ulaştık. (...) Erzencân, bakımlı ve büyüktür. Halkının çoğunluğunu Ermeniler oluşturuyor. Müslümanlar Türkçe konuşuyor. Gayet muntazam ve canlı çarşıları var. Erzencânî diye bilinen nefis kumaşlar dokunur burada. Ayrıca bölgenin bakır madenleri de meşhurdur. Bakırdan çeşitli ebatlarda kapacak ve bizim taraflardaki ayaklı çıradanlıklara benzeyen şamdanlar yapılır. Bunlara "beysûs" denildiğini belirtmiştik...." (İbn Battûta, **a.g.e.**, s. 418). **Clavijo**: "... Etrafta ve her yerde bağlı bahçeli köyler gözükiyordu. Bütün ova buğday tarlalarıyla, üzüm bağlarıyla doludur. Adım başı güzel bahçelere, verimli tarlalara rastlanır. Şehir pek geniş değildir ve kuleli bir duvarla çevrilidir. Duvarın birkaç yerinde haç işareti görülmekteydi. Şehrin her evinde teras vardır. Buradaki memurların çoğu zengin adamlardır. Bunlardan başka şehirde birçok muteber ve zengin tüccar bulunuyor. Halkın çoğu Rum ve Ermeni'dir" (Clavijo, **a.g.e.**, s. 75). Rum'lar Erzincan'da azınlık idiler. Clavijo'nun Ermenilerle birlikte Rumları da zikretmesi onların Hıristiyan olmalarından ileri gelmektedir. İlginçtir, Erzincan'daki Müslüman halkın hangi milletten olduğu kaynaklarda zikredilmemektedir. Öyle ki; gittikleri yerlerde o yöre halkının hangi milletten olduğunu sık sık belirten İbn Battûta Erzincan'daki Müslümanlar için onların Türkçe konuştuklarını Clavijo da Müslüman olduklarını söylemekle yetinirler. Muasır Ermeni yazar Medzoplu Toma ise şehirde yaşayan Müslümanların Tacikler olduğunu belirtmektedir ki (bkz.: Toma Metsopski, **a.g.e.**, s. 191) bilindiği üzere bu tabir de Ortaçağ'da İranlı manasında kullanılmakta idi.

⁸⁹ İsmet Miroğlu, **a.g.e.**, s. 182.

⁹⁰ Clavijo, **a.g.e.**, s. 76. Bu şikâyet olayı, çalışmamızın ilerleyen safhalarında daha detaylı bir şekilde anlatılacağından dolayı konumuzla alakalı olarak şimdilik bu kadar bilgi vermemiz yeterli olacaktır.

birlikte yine Clavijo tarafından teyidi demektir. Bu arada şunu da belirtmek gerekir ki; Erzincanlılar, beyleri Emîr Taharten ve evlatlarına son derece bağlı idiler. Fakat bu bağlılığı Erzincan'ın Müslüman halkından ziyade şehrin Hıristiyan (Ermeni) halkının sergilediği anlaşılıyor. Erzincan'ın Müslüman halkıyla Hıristiyan halkı arasındaki ilişkiler de pek iç açıcı değildi ve zaman zaman da bu iki unsur karşı karşıya gelmekte idi.

Emîr Taharten'in menşei hakkında bilgi veren muahhar Osmanlı kroniklerine baktığımızda ise burada da Erzincan beyinin Tatar (Moğol)'a mensubiyetinden söz edilmektedir. Bu kaynaklar Taharten'in Tatar'a mensubiyetini, onun Emîr Eretna'nın kardeşinin oğlu olduğunu iddia ederek dillendirmektedirler. Fakat şunu hemen belirtmek gerekir ki; ilk Osmanlı kronikleri diyebileceğimiz Ahmedî (öl. 1412)'nin İskendernâme, Şükrullah (öl. 1464'den sonra)'ın Behcetü't-Tevârîh ve Enverî (öl. 1465'den sonra)'nin Düstûrnâme isimli eserlerinde bu söz konusu iddia yer almamaktadır. Bu iddia ilk defa; II. Bayezid devri (M. 1481-1512) tarihçilerinden Âşıkpaşazâde, Neşrî ve Oruç Beg'in eserleri ile yine bu dönemde kaleme alınan anonim Osmanlı kroniklerinde geçmektedir.⁹¹ Hoca Sadeddin ve İbn Kemal (Kemalpaşazâde) gibi XVI. yüzyıl Osmanlı tarihçileri de söz konusu iddiayı eserlerinde tekrarlamışlardır.⁹² Örnek vermek gerekirse Neşrî: "... Tatar hâyin oldu. Zîrâ Erzincan beği ki Taharten'dir, kim ol Eretna'nın kardaşı oğluydu. Bes kendi beğleri oğluydu, Taharten'e döndüler...."⁹³ demektedir. İbn Kemal (Kemalpaşazâde) de Emîr Taharten için: "... Eretna'nun birader-zâdesiydi, Timur'a istinadı vardı. Moğul-i dıv-nijâd aslından olmağın gul-i nefsi mahzule uydı...."⁹⁴ demektedir.

Kaynaklar Emîr Eretna'nın Tatar (Moğol) asıllı olduğunu zikretmektedirler. Ancak araştırmacılar, Abdullah Kâşânî'nin Tarih-i Olcaytu isimli Farsça eserinde İlhanlı sultanı Olcaytu Han zamanı (M. 1304-1316)'nda yaşamış beylerle ilgili verilen cetvele dayanarak Eretna'nın Uygur Türklerinden olduğunu iddia etmişlerdir. Bu cetvelde; "Emîr Tarımtâz ve iki birâder Sünüktâz ve Eretna Uygur kavminden" ibaresi bulunmaktadır. Böylece biz Eretna'nın Tarımtâz ve Sünüktâz isminde iki erkek kardeşi

⁹¹ Bkz.: Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 105. ; Oruç Beğ, **a.g.e.**, s. 38. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 47. ; **Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman (F. Giese neşri)**, s. 42.

⁹² Bkz.: Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 267.

⁹³ Neşrî, **a.g.e.**, s. 148.

⁹⁴ İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 361.

olduğunu öğrenmekteyiz.⁹⁵ Emîr Taharten'in Eretna'nın kardeşinin oğlu olduğunu iddia eden Osmanlı kronikleri, bu kardeşin adını vermezler. M. 1640'lı yıllarda Erzincan'a gelen Evliyâ Çelebi de seyahatnâmesinde "... oğulları padişahlarından Sultan Zâhireddîn"⁹⁶ diyerek söz konusu yeri boş bırakmıştır. Amasya Tarihi isimli eserin yazarı olan Hüseyin Hüsameddin ise Emîr Taharten'in Eretna Beg'in kardeşi Burak Beg'in oğlu olduğunu iddia etmektedir.⁹⁷ Ancak yazar çoğu defa yaptığı gibi bu söylediklerinin de kaynağını belirtmemektedir. Eretna Beg'in Tarımtâz ve Sünüktâz dışında Burak Beg isminde bir kardeşinin olup olmadığını bilemiyoruz. Zira kaynaklar bu konuda herhangi bir şey söylememektedirler.

Hüseyin Hüsameddin, H. 729 (1328-29) yılında Mısır'a gidip H. 749 (1348-49) yılında vefat eden Zahiraddin Tayerten Beg bin Şeyh Ömer (**ظهیرالدین طایرتن بک بن شیخ** / Emîrü'l-Hâc Tayerten **امرالْحَاج طایرتن**) isminde bir Erzincan beyinden söz etmektedir.⁹⁸ Ona göre Emîr Eretna bu sözü edilen Erzincan beyinin kızını Burak Beg'e almış ve kardeşini H. 749 (1348-49) yılında Erzincan'a emîr tayin etmiştir.⁹⁹ Ancak güvenilir muasır kaynakların o sıralarda Erzincan emîri olarak Ahi Ayne Beg'i zikretmeleri Burak Beg'le ilgili bilginin doğru olmadığını bize göstermektedir. Kaldı ki M. 1320'lerde Zahiraddin Tayerten Beg adında bir Erzincan beyinin olduğu da şüphelidir.¹⁰⁰ Öyle ki Hüseyin Hüsameddin bu Erzincan beyinin kızını alan Burak Beg'in oğlu olarak da Emîr Mutahhereddin Tayerten Beg (**مطهرالدین طایرتن بک**) ismini zikretmektedir.¹⁰¹ İşte yazarın verdiği bu malumattan onun bu konuları tam anlamıyla kavrayamadığını anlıyoruz. Zira çalışmamızın konusu olan Erzincan beyinin ismi kaynaklarda "Taharten" veya "Mutaharten" şeklinde geçmekte olup unvanı ise Zahîreddîn idi. Hüseyin Hüsameddin ise Mutahhereddin Tayerten ismiyle konumuz olan Erzincan beyini kastederken Zahiraddin Tayerten ismiyle de onun —Burak Beg'den önce Erzincan'da emîrlik yapmış olduğunu iddia ettiği— anne tarafından dedesini kastetmektedir. Ancak bu doğru değildir. Yanlışlık, konumuz olan Erzincan

⁹⁵ Kemal Göde, **a.g.e.**, s. 26. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 5.

⁹⁶ Evliyâ Çelebi, **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Bursa-Bolu-Trabzon-Erzurum-Azerbaycan-Kafkasya-Kırım-Girit**, Haz.: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, C. II, Kitap II, 2. baskı, YKY Yay., İstanbul, 2008, s. 454.

⁹⁷ Bkz.: Hüseyin Hüsameddin, **a.g.e.**, s. 26, 58.

⁹⁸ Bkz.: **A.g.e.**, s. 8.

⁹⁹ Erzincan'da tutulan XVI. yüzyıl Osmanlı tahrir kayıtlarında, Erzincan'ın Müslüman mahalleleri arasında Gürk-Barak (Gerekgerak) isminde bir mahalle zikredilmektedir (bkz.: İsmet Miroğlu, **a.g.e.**, s. 183). Bu adın Burak Beg'in ismiyle bir alakası var mıdır acaba?

¹⁰⁰ Konuda hakkında ayrıntılı bilgi için bu çalışmanın 21 ve 25 numaralı dipnotlarına bkz.

¹⁰¹ Hüseyin Hüsameddin, **a.g.e.**, s. 58, 65.

beyinin isminin kaynaklarda farklı şekillerde geçmiş olmasından kaynaklanmaktadır ve bu durum onun farklı kişiler olarak algılanmasına sebebiyet vermiştir.

Osmanlı kroniklerinin Taharten'i Eretna'nın yeğeni olarak zikretmeleri ve onun Tatar (Moğol) Giray. Zira Kadı Burhaneddin adına kaleme alınan ve bir dereceye kadar Emîr Taharten'in de tarihi olarak nitelenebilecek muasır kaynak *Bezm u Rezm*'de, onun Eretna'nın akrabası olduğuna dair açık bir beyanat yoktur. Ancak bir takım ifadeler söz konusudur. Şöyle ki; Eretna sultanı Ali Beg'in vefatının ardından veziri Kadı Burhaneddin'in Sivas'ta devlet idaresini eline almaya başlaması Erzincan beyi Emîr Taharten ve Amasya hâkimi Hacı Şadgeldi başta olmak üzere civar bölgelerdeki beyleri rahatsız etmişti. İşte bu muhalefet cephesiyle birlikte koordineli hareket eden Emîr Taharten Kadı Burhaneddin'e gönderdiği elçisi aracılığıyla: "Biz Emîr Eretna'nın adamları ve hizmetçileriyiz"¹⁰² dediğini görüyoruz. Aynı şekilde Emîr Taharten'in adamı Tuğrul Beg de Kadı'ya: "Biz Emîr Eretna'nın tebaası ve kullarıyız"¹⁰³ ifadesini kullanmaktadır. Buradaki ifadeler esas itibarıyla mâzîye dönük yapılan sözlerdir. Hatırlanacağı üzere Emîr Eretna, Konya'dan Erzurum'a ve Samsun'dan Malatya'ya kadar uzanan geniş coğrafyada bir devlet kurmuş idi. Emîr Taharten'den önce Erzincan'da hüküm süren Ahi Ayne ve Emîrzâde Pir Hüseyin Begler de büyük ölçüde bağımsız hareket etmekle birlikte Eretnalıların yüksek hâkimiyetini tanımaktaydılar.

Öte yandan Kadı Burhaneddin de Taharten'in adamı Tuğrul Beg'e: "Onun (Eretna'nın) kölesi ve hayvanlarının bakıcısı (yani Emîr Taharten)'nın çeşitli hilelerle ele geçirdiği kaleyi (Erzincan) torununa teslim etmiyorsunuz"¹⁰⁴ dediğini görüyoruz. Bu ifade de Emîr Taharten'i küçük düşürmeye yönelik söylenmiş bir sözdür. Yani bu bilgilerden Taharten'in Eretna'yla akraba olduğu sonucunu çıkarmak mümkün değildir. Kaldı ki *Bezm u Rezm*'in yazarı Emîr Eretna ile akrabalığı bulunan ve anne tarafından da soyu Eretna veziri Hoca Ali Şah'a dayanan Feridun adlı bir gençten söz etmektedir. Bu kişi Kadı Burhaneddin döneminde kendisini Eretna'nın kardeşinin oğlu ilan ederek hak iddia etmişti.¹⁰⁵ Bu örnek de bize gösteriyor ki; *Bezm u Rezm*'in yazarı Emîr Taharten'in Eretna'yla böyle bir akrabalığı söz konusu olsa idi bundan söz etmesi kuvvetle muhtemeldi.

¹⁰² Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 238.

¹⁰³ *A.g.e.*, s. 240.

¹⁰⁴ *A.g.e.*, s. 241.

¹⁰⁵ *A.g.e.*, s. 232, 409.

Muahhar Osmanlı tarihçilerinden Hadîdî ise manzum eserinde Emîr Taharten için şunları söylemektedir:

*Beğ Erzincan'a Tatar idi ol hîn
Hemen anun adiyidi Tâhireddin
Meğer Tatar'dan gelmişdi bir han
Gazâ edüp hem eder Rûm'u seyran
Ecel erişdi kodu kâr u bârı
Henüz Edrene (Edirne)'de vardur mezarı
Tatar Han gitdi leşker kaldı nâçâr
Derilüp cem olup danışdı Tatar
Çü hansuz gitmeğe yok istitâ'at
Ederler Yıldırım Han'a itâ'at
O hanun oğluyidi Tâhireddin
Beğiyidi hem Erzincan'un ol hîn¹⁰⁶*

Görüldüğü üzere Hadîdî, Emîr Taharten'in Tatar asıllı olduğunu ve Tatar kavminin hanı olan babasının mezarının da Edirne'de bulunduğunu söylemektedir. Ancak durum böyle değildir ve yazar olayları tam manasıyla birbirine karıştırmıştır. Zira Tatar Han olarak zikredilen ve Edirne'de mezarı olduğu söylenen bu kişi Emîr Taharten'in babası değil, M. 1395-96 (H. 797-98) yıllarında Osmanlılara sığınan Tatar beylerinden Aktav (Aktay) Han'dır. Şöyle ki; Timur tarafından Karadeniz'in kuzeyinde mağlup edilen Emîr Aktav başkanlığındaki Altın Orda birliği Dinyeper (Özi) nehrinin aşağı bölgelerine kaçmıştı. Kendisine tâbi Tatarlarla birlikte Osmanlı'nın Tuna'daki topraklarına gelen Aktav Han, Yıldırım Bayezid'e iltica edip onunla görüşmüştü. Bunun neticesinde de söz konusu Tatarlar Tuna'nın güneyi ile Balkanlar'a yerleştirilmişlerdi. Ancak onların güçlenmesini kendisine tehdit gören Yıldırım Bayezid çok geçmeden fikrini değiştirmiş ve verdiği emir üzerine veziri Ali Paşa, Aktav Han'ı Edirne sarayına çağırıp onu zehirlemişti. Bu suretle can veren Aktav Edirne'de defnedilmişti. Hatta bir süre sonra mezarı o bölgede meşhur olmuştu. Beyleri Aktav Han'ın öldürülmesinin ardından Tatarların bir bölümü Osmanlı topraklarını terk ederken bir bölümü de Osmanlı devletinin hizmetinde kalmıştır. Bunlardan elli bin kişi Osmanlı'da asker olarak deftere kaydolunmuştur.¹⁰⁷ Görüldüğü üzere Hadîdî'nin Emîr Taharten'in menşei hakkında söylediklerini doğru kabul etmek mümkün değildir. Kaldı ki Hadîdî'nin tarihçiliğini çok

¹⁰⁶ Hadîdî, **a.g.e.**, s. 114-115.

¹⁰⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz.: İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 327-343. ; İlyas Kamalov, İlknur Mirgaliyev, "Altın Orda-Osmanlı Münasebetleri", **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, C. II, S. III, 2008, s. 192. ; Mehmet İnbaşı, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti", **Türkler**, C. XI, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 289. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 194, 196.

sert biçimde eleştiren Osmanlı tarihçilerinden Hoca Sadeddin de onun eserinde yanlış ve uydurma pek çok haberin bulunduğunu söylemektedir.¹⁰⁸ Yaşar Yücel'e göre; Osmanlı kroniklerinde Emîr Taharten'in Tatar'a mensubiyetinden söz edilmesi kabule şayan değildir ve Taharten'in Timur'la olan yakın ilişkileri Osmanlı tarihçilerini böyle bir beyana sevk etmiş olabilir.¹⁰⁹ Biz Taharten'in milliyetine dair bir şey söyleyememekle birlikte onun babasının bölgedeki güçlü ahi liderlerinden birisi olduğunu tahmin etmekteyiz.

Emîr Taharten'in vefatından aylar sonra Erzincan'a gelen (M. 4 Mayıs 1404) Clavijo, Taharten'in eşinin Trabzon Rum İmparatoru'nun kızı olduğunu söylemektedir. O sırada Erzincan'da beylik eden Emîr Taharten'in oğluyula da görüşen Clavijo, bu kişinin ismini "Pitalibet" olarak kaydetmektedir ve onun, Taharten'in Trabzon İmparatoru'nun kızı olan eşinden dünyaya geldiğini söylemektedir.¹¹⁰ Ancak Trabzon'da kaleme alınan muasır kaynak Panaretos kroniğinde Emîr Taharten'in Trabzon Rum İmparatoru'nun kızıyla evlendiğine dair herhangi bir bilgi yoktur.¹¹¹ Muahhar kaynağımız Kitab-ı Diyarbekriyye'nin yazarı da Akkoyunlu Ahmed Beg b. Kutlu Beg b. Tur Ali Beg'in kendi kızını Emîr Taharten'e vermiş olduğundan söz etmektedir.¹¹² Emîr Taharten'in sözü edilen bu iki evliliğine dair doğrulayıcı bilgiler elimizde mevcut değildir. Ancak XIV. yüzyılın başlarından itibaren devam eden akınlara bir son vermek için Trabzon Rum imparatorunun, diğer Türkmen beyleriyle yaptığı gibi Emîr Taharten'le de bir akrabalık tesis etmiş olması kuvvetle muhtemeldir.¹¹³

¹⁰⁸ Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 338.

¹⁰⁹ Yücel, **a.g.e.**, s. 252.

¹¹⁰ Bkz.: Clavijo, **a.g.e.**, s. 72. Çalışmamızın ilerleyen safhalarında Emîr Taharten'in oğlu hakkında ayrıntılı bilgi verileceğinden dolayı ondan şimdilik bu kadar söz etmek yeterli olacaktır.

¹¹¹ Fallmerayer, **a.g.e.**, s. 196-197.

¹¹² Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 38.

¹¹³ Yücel, **a.g.e.**, s. 253-254. Muasır Panaretos kroniğinde Trabzon imparatorunun, diğer Türkmen beyleri ile evlilik yoluyla kurduğu akrabalıklardan söz edilmektedir. Daha önce zikrolduğundan dolayı hatırlanacağı üzere İmparator III. Alexis (st.: M. 1350-1390) kız kardeşi Maria'yı Akkoyunlu Tur Ali Beg'in oğlu Kutlu Beg'e vermişti (M. 1352). XIV. yüzyılın başlarında Terme'den Ordu ve Giresun'un dağlık kesimlerine hâkim olan sahada Hacı Emîroğulları isminde bağımsız bir Türk beyliği ortaya çıkmıştı. Bu beyliğin kurucusu olan oğlu Hacı Emîr b. Bayram Beg de M. 1358 yılında İmparator I. Basilius (st.: M. 1333-1340)'un kızı Theodora ile evlenmişti. XIV. yüzyılın başlarında Karadeniz bölgesinde kurulan bir diğer Türk beyliği de Doğancık Beg tarafından kurulan Taceddinoğulları beyliğidir. Beylik ismini Doğancık Beg'den sonra emîrlik makamına geçen oğlu Taceddin Çelebi'den almıştır. Beyliğin hâkimiyet sahası Niksar ve çevresi ile Çarşamba'dan Ünye'ye kadar olan bölgedir. Emîr Taceddin de İmparator III. Alexis'in kızı Eudokia ile evlenmiştir (M. 1379). Bkz.: İbrahim Tellioglu, **a.g.m.**, s. 264 / dn. 13, 267-268, 269 / dn. 55, 270. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 253, dn. 27.

V. EMİR TAHARTEN'İN ERZİNCAN'DA İKTİDARI ELE ALIŞI VE HEMEN SONRASINDA GELİŞEN OLAYLAR

Taharten'in Erzincan'da emîrlik makamına gelişi hakkında aydınlatıcı bilgiler Bezm u Rezm'de bulunmaktadır. Bu kaynağın verdiği malumata göre Erzincan hâkimi Pir Hüseyin Beg'in ölmesiyle birlikte M. 1379 (H. 780-81) yılı içinde Erzincan beyliği tahtına Emîr Taharten geçmiştir. Ancak Taharten'in Erzincan'a nasıl sahip olduğu meselesi hakkında aynı kaynakta herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Kendisinden önceki Erzincan beyleri Ahi Ayne ve Pir Hüseyin'den farklı olarak bağımsızlığını ilan eden ve kendi adına para bastırıp hutbe okutan Emîr Taharten'e ilk tepki Eretnalılardan gelmiştir.¹¹⁴ Gelin şimdi bu sürece biraz daha yakından bakalım.

Eretna sultanı Alaâddin Ali Beg, Sivas'ta ikâmet ettiği günlerde Erzincan hâkimi Pir Hüseyin'in vefat ettiği haberi geldi. Bunun üzerine fırsatı değerlendirmek isteyen Ali Beg'in adamları onun yanına gelip:

Erzincan'ın eskiden beri sizin atalarınıza ve dedelerinize ait olduğu kimseye saklı değildir. Bugün o vilâyetin valisi ölmüş, şehri felâket içinde bırakmıştır. O vilâyetin halkı eskileri hatırlayarak sizi istemektedir. Cesur ve ileri görüşlü biri olan büyük emîr Kılıç Arslan,¹¹⁵ size bağlı biri olarak o bölgenin yönetimini eline almak ve o önemli işi üstlenmek istemektedir. Eğer siz ona yardım eder, karışıklığı durdurur, onları emniyete kavuşturursanız bu iş kolaylıkla ve süratle gerçekleşir ve amaca ulaşılmış olur.¹¹⁶

sözleriyle Eretna sultanını, bir yönetim boşluğu içinde bulunan Erzincan'a sefer düzenlemeye teşvik ettiler. Eretna devlet adamlarının, Şarkî Karahisar (Köğonya) hâkimi Kılıç Arslan'ın Erzincan'a dönük emellerini sultanları Ali Beg nezdinde dillendirmeleri ve bu manada onun sözcülüğüne soyunmaları, Kılıç Arslan'ın askerî desteğini arkalarına almak istemelerinden ileri gelmektedir. Zira Ali Beg'in adamları, Erzincan seferinin başarıya ulaşabilmesi için onun destek ve yardımını zarurî görmekteydiler. Bundan dolayı, Erzincan'ın idaresini arzulayan Kılıç Arslan'a orayı yönetme yetkisini vererek onu bu askerî harekâta dâhil edebileceklerini düşünmekteydiler. Onların bu konuda Kılıç Arslan'la da iletişime geçtikleri anlaşılıyor.

¹¹⁴ Yücel, a.g.e., s. 254.

¹¹⁵ Eretna ümerasından olan Kılıç Arslan'ın hâkimiyetinde Koyulhisar, Erzincan Akşehir'i ve Şarkî Karahisar bulunmakta idi.

¹¹⁶ Esterâbâdî, a.g.e., s. 153.

Netice itibariyle söz konusu kişiler Ali Beg'i iknaya muvaffak olmuşlardı. Erzincan üzerine sefer düzenlemek için hazırlıklara başlayan Ali Beg, konuya ilişkin dönemin veziri Kadı Burhaneddin Ahmed'in de görüş ve düşüncelerini aldı. Bu askerî harekâtın nasıl yapılacağı ve sonuçlandırılacağı konusunda vezirine sorular sordu. Sözlerinden siyasî, askerî ve içtimaî yönden Erzincan'ı çok iyi bildiği anlaşılan Kadı Burhanddin'in konuya ilişkin sağlam öngörü ve analizi hayli dikkat çekicidir. Vezir:

Bu fikrin doğru, bu sözün gerçek olduğundan şüphe yok. O vilâyetin eskiden sizin ailenize bağlı olduğu tespit edilmiş. Fakat şehir halkının bizi isteyip tarafımızı tuttuğu belli değil. Şimdiye kadar böyle bir belirti veya işaret görmedik. Başka bir konu da onların sizin hanedanınıza bağlılıklarının üzerinden yaklaşık bir asır geçmiş olmasıdır. Onlar bu bir asırlık süre içinde başkalarının hükmü altında yaşadılar. Onların heves ve arzularına göre hareket ettiler, onların emir ve yasaklarına uydular. Şimdi bizim, onların yönetim konusundaki istek ve arzularını kesin olarak öğrenmemiz gerekir. Bu konuda çalışır çaba harcarsak, bu çabamız boşuna gidip heba olmaz. Bugün bizim için Erzincan'dan daha yakın ve alınması daha kolay olan yerler var. Halkın çoğunun da fethetmesini istediği bölgeler var. Yakın ve kolay yerleri bırakıp uzak ve zor yerlerden başlamak aklın kurallarına ve doğruluğun ilkelerine sığmaz, düşünce ve mantığa ters düşer. Bu yakındaki bölgeler fethedilirse, kuvvetimiz ve sayımız artar. O zaman Erzincan'ın ele geçirilmesi kolaylaşır. Oranın fethinin önündeki engeller kalkar. Çünkü her bilinmeyen bilinen yoluyla anlaşıldığı gibi her zorluk da kolaylıkla halledilir. Belki de bizim düşündüklerimiz Kılıç Arslan'ınki ile aynı değildir. Belki de bizim yapacağımız kerpiç onun istek kalıbına sığmaz. O da bu düşüncenin gerçekleşmesini ve bu plânın uygulanmasını istemeyebilir. Çünkü Sivas ile Erzincan'ın birleşmesi durumunda o, arada mahsur kalacaktır. Onun da bu düşüncede olması, bu plânları kurması mümkündür¹¹⁷

sözleriyle bu seferin yapılmasına taraftar olmadığını bildirmişti. Öte yandan Erzincan'a yönelik askerî bir harekâtın gerçekleştirilmesi konusunda hevesli olan ve desteğini aldıkları Ali Beg'in de dâhil bulunduğu kesim, vezirin gerçekçi öngörülerini görmezlikten gelip bu seferin şimdilik yapılmaması yönündeki çabasını boşa çıkardılar. Neticede onlar kendi dediklerini yapmış ve Erzincan'ı ele geçirmek amacıyla Sivas'tan harekete geçmişti. Fakat daha yolun başında problemler baş gösterdi. Zira Erzincan'ın işgali ve bunun başarıyla neticelenebilmesi için yardımı elzem görülen Kılıç Arslan, ne önce ne de daha sonra onlarla birleşmeye yanaşmadı. Bu tavır, Erzincan seferi konusunda Kılıç Arslan'a bel bağlayan ve kat'î sûrette onun yardıma geleceğini düşünen Ali Beg ve adamlarını şoka uğrattı. Onlar, eğer buna rağmen Kılıç Arslan'ı

¹¹⁷ A.g.e., s. 154.

Şarkî Karahisar'ın idaresinde serbest bırakılırsa kendi kontrollerinden çıkacağını ve bundan ötürü Eretnalıların bir zafiyet içinde bulunduğunu varsayacak olan Kılıç Arslan'ın da kendilerine itibar etmeyeceğini düşünüyorlardı. Eretna topraklarında yeni bir kaos demek olan bu durum devletin asayişsizlik, isyan ve iç savaş gibi problemlere gebe olması anlamını taşıyordu. Onlar bu durum karşısında çaresiz olarak Kılıç Arslan'a yönelik bir uzlaşma yolunu takip ettiler. Bu iş için de vezirleri Kadı Burhaneddin Ahmed'i aracı yaptılar. Durumun ciddiyetinin farkında olan ve memleketin her an geri dönülemez bir yola girebileceği ihtimalini yüksek bulan Kadı Burhaneddin, sorumluluğu üzerine alarak derhal Kılıç Arslan'la görüşmek için yanına gitti. Olup bitenleri ona anlattı. Yaşanmışlıklardan kaynaklı olarak Ali Beg'e kin ve nefret besleyen Kılıç Arslan, olanları duyunca son derece hiddetlenip Ali Beg hakkında ileri geri konuştu ve onunla anlaşma birleşmek istemediğini söyledi. İlk başta geldiğine pişman olan Vezir Kadı Burhaneddin bir süre sonra Kılıç Arslan'ın dediklerine hak vermiş ve söylediklerini tasdiklemişti. Ama yine de vezir; Ali Beg'in Erzincan'ı almaya karar verdiğini, Kılıç Arslan'ın o vilâyetin yönetimini eline alma isteğinin askerî destek vermesi halinde Ali Beg tarafından kabul edileceğini söyledi. Bu noktada ikna kabiliyetini konuşuran vezir, etkili gerekçeler ileri sürdü.¹¹⁸

İki olasılık ile karşı karşıya olduklarını bildiren Kadı Burhaneddin, bunlardan ilkinin Erzincan'ın ele geçirilmesi diğerinin ise ele geçirilememesi olduğunu belirtti. Ancak sonuç ne olursa olsun her iki durumda da Kılıç Arslan'ın kazançlı çıkacağını altını çizdi. Şöyle ki; ilk olasılık gerçekleşir ve Erzincan işgal edilebilirse, o vilâyetin idaresinin tek başına Kılıç Arslan'ın eline geçeceğini söyledi. Zira vezir olarak kendisinin oranın idaresini istemediğini, Seyyidi Hüsam'a gelince de Sultan Ali Beg'in etle tırnak canla ten gibi yakınlık bağıyla bağlı olduğu dostu Seyyidi Hüsam'ın yanından ayrılarak Erzincan'a gitmesine izin vermeyeceğini belirtti. Vezir Kadı Burhaneddin'e göre eğer diğer olasılık gerçekleşir de Erzincan işgal edilemezse, o zaman da yapılan sefer neticesinde vilâyetleri yıkılmış ve askerleri yenilip dağılmış olan Erzincanlılar, içinde buldukları yenilgi ve ümitsizlikten kurtulmak için Kılıç Arslan'ın gücüne ve kuvvetine ihtiyaç duyacaklardı.¹¹⁹

Kılıç Arslan'a Ali Beg'in kendisini beklediğini ve onunla konuşmak istediğini bildiren Kadı Burhaneddin, yapılacak doğru davranışın kalkıp birlikte Ali Beg'in yanına

¹¹⁸ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s.153-155. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 63-64, 254-256.

¹¹⁹ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 156.

gitmek olduğunu belirtmiş ve şayet sultanın ona karşı olumsuz bir tavrı ve davranışı söz konusu olur ise de insanların gözünde Kılıç Arslan'ın itibarının ve gücünün artacağını söylemişti. O, Kılıç Arslan'a ayrıca; kalkıp Ali Beg'in yanına gitmez ve Erzincan seferinde ona yardım edip destek vermez ise aralarında muhalefet rüzgârlarının eseceğini, bundan dolayı bir iç kaosa sürüklenecek olan memlekette çatışmaların ve isyanların baş göstereceğini, şehirlerin harap ahalininse dağılıp bitap düşeceğini, o zaman bunun telafisinin çok zor olacağını da haber vermişti. Diplomasi dilini iyi bilen vezir böylece Kılıç Arslan'ın isyan etme düşünce ve dürtüsünü teskin etmiş, meseleyi uzlaşma zeminine çekmişti. Fakat Kılıç Arslan, Ali Beg'in yanına gitme teklifinin kabulünü bir şarta koşmuştu. Bu şart da öncelikle Ali Beg'in dostu Seyyidi Hüsam'ın kendi yanına gelmesiydi. Kılıç Arslan'ı bu düşüncesinden vazgeçirmek için ikna faaliyetlerini sürdüren Kadı Burhaneddin, bu isteğin karşı tarafa duyulan güvensizliğin bir göstergesi olacağını söylemişse de Kılıç Arslan ona: "Ali Beg, Seyyidi Hüsam'ı canı kabul edip bana güvenmezse ben nasıl kendi canımı ona emanet ederim?"¹²⁰ diye karşılık verdi. Bu kadar çaba göstermesinin nedenini halkın Kılıç Arslan ile Eretna yönetimi arasında bir ihtilafın bulunduğunu düşünmelerinin önüne geçmek için olduğunu belirten Vezir Kadı Burhaneddin, Ali Beg'in Seyyidi Hüsam'ı ancak kendisinin refakatinde Kılıç Arslan'a gönderebileceğini ve Seyyidi Hüsam'ın gelmesiyle de prosedürün yerine getirileceğini bildirdi.¹²¹

Kılıç Arslan'la anlaşmış olarak Ali Beg'in yanına gelen vezir, ona olup bitenleri anlattı. Kılıç Arslan'ın ikna olmasından memnuniyet duyan Ali Beg, onun Seyyidi Hüsam şartını ileri sürdüğünü duyduğundaysa buna oldukça öfkelenmiş ve söz konusu talebin kabulüne yanaşmamıştı. Bu isteğin yerine getirilmemesi hâlinde onun Ali Beg'in yanına gelmeyeceğini belirten Vezir Kadı Burhaneddin, bu nedenle Erzincan seferinin yapılabilmesinin mümkün olamayacağını ve ayrıca daha birçok sorunun da baş gösterebileceğini bildirdi. Sonuç itibarıyla Ali Beg'i ikna etmeyi başaran Kadı Burhaneddin, Seyyidi Hüsam'la beraber kararlaştırılmış olan yere gidip orada yakın adamlarından bir gurupla birlikte beklemekte olan Kılıç Arslan'la görüştiler. Ardından da hep birlikte kalkarak Ali Beg'in yanına gittiler.¹²²

¹²⁰ A.g.e., s. 157.

¹²¹ A.g.e., s. 155-157.

¹²² A.g.e., s. 157-158, 160.

Muasır kaynak Panaretos kroniğinin verdiği malumattan anlaşılıyor ki Erzincan seferinden dolayı Şarkî Karahisar'ın güneyinde yaşanan bu askerî hareketlilik Trabzon'da yanlış anlaşılmıştı. Şöyle ki; İmparator III. Alexis yapılan yoğun görüşmelerin ardından kızı Eudokia'yı Taceddinoğulları beyliği hâkimi Emîr Taceddin'e eş olarak vermişti. Bu evliliği gerçekleştirmek amacıyla kızı ve adamlarıyla birlikte Ünye'de bulunan Taceddin'in yanına gitmek için iki büyük savaş gemisiyle yola çıkan (M. 14 Ağustos 1379) İmparator III. Alexis, kendi hâkimiyetindeki Giresun'a vardığında Kılıç Arslan'ın Trabzon'u işgal etmek üzere olduğunu bildiren bir mesaj aldı. Bu sırada kronik yazarı Panaretos da imparatorla birlikte idi. Aldığı bu haber üzerine kızı Eudokia'yı Giresun'da bırakan III. Alexis, adamlarıyla beraber Trabzon'a geri döndü. Kaleyi tahkim edip şehir savunması için hazırlıklarını tamamladı. Ancak Trabzon'a herhangi bir saldırı olmamıştı.¹²³ Zira Eretna kuvvetleri, o sırada Kılıç Arslan'ın idaresinde bulunan Erzincan Akşehir'i topraklarından geçerek, Pir Hüseyin Beg'in vefatıyla birlikte emîrlik makamına gelen Emîr Taharten'in payitahtı Erzincan üzerine yürümüşlerdi.

Erzincan'a Kılıç Arslan'ın askerî desteğini de almış olarak giden Eretna kuvvetleri, gelip şehrin dışında konakladılar. Bir dönem Eretnalıların da idaresinde bulunan Erzincan'da, Eretna sultanı olması hasebiyle Ali Beg'e ahalinin bir ilgi alâka göstermesi beklenebilirdi. Zaten onun ve adamlarının böyle bir beklenti içinde olduklarını biliyoruz. Fakat durum umulduğu gibi olmadı. Zira Erzincanlılar onlara ne bir haberci gönderdiler ve ne de ilgi gösterip itibar ettiler. Böyle olunca Eretna sultanı Ali Beg, emîrlerini toplayarak Erzincan şehrine hangi yoldan girileceği, savaşın nasıl yapılacağı ve ne tür bir yöntem izleneceği yönünde onlarla bir değerlendirmede bulundu. Bu görüşmelerde, ordunun kentin doğu tarafına yerleşerek şehrin o yönden kuşatma altına alınması planlandı. Ayrıca civardaki ağaçları kesmek, bağ ve bostanların altını üstüne getirmek, ekili yerleri harap etmek suretiyle şehirdekilerin zarara uğratılması ve erzak temin etme olanaklarının baltalanması kararlaştırıldı. Vezir Kadı Burhaneddin ise bu planı biraz daha revize etti. O: "biz her zaman oraya Sivas tarafından girip çıktığımız için, onlar askerlerimizin de oradan geleceklerini tahmin

¹²³ Böyle olunca İmparator III. Alexis, M. 1379 yılı Eylülü sonlarına doğru Trabzon'dan yola çıkarak tekrar Giresun'a gelmiş ve burada bekleyen kızını alarak Ünye'ye gitmiş, orada Taceddin Beg'le kızı Eudokia'yı evlendirmişti (M. 8 Ekim 1379). Panaretos kroniğindeki kayıtlar için bkz.:İbrahim Tellioglu, **a.g.m.**, s. 269-270.

ederler. Bu yüzden önce o tarafa inelim. Sonra haberci gönderip arkadan gelen askerlerin Erzincan yolundan gelmelerini söyleyelim. Böylece onlar düşmanın zararından emniyette olurlar"¹²⁴ dedi. Bu fikrin kabul görmesinin ardından hep beraber Erzincan şehrinin batı tarafına gelip yerleştiler. Fakat vezirin öne sürdüğü bu planda bir koordinasyonsuzluk yaşandı. Zira arkadan gelen Sivas askerlerine alınan kararın duyurulması görevi verilen Kılıç Arslan bu işi ihmal etmişti. Erzincan kuvvetleri de alınan karardan habersiz normal yoldan (Sivas yönünden) gelmekte olan Eretna askerlerini yakalayıp at, silah, elbise ve diğer eşyalarına el koydu. Sivashlıların bazılarını esir alıp bazılarını da çıplak bir vaziyette serbest bıraktı. Böylece Taharten Beg'in emîrlik makamına gelmesinin hemen ardından gelişen bu Eretna işgaline karşı Erzincanlılar ilk hamleyi kendileri yapmış ve geriden gelmekte olan Sivas askerlerinin çoğu da bu darbenin mağduru olmuşlardı.¹²⁵

Olaylar bu minvalde geliştikten sonra Ali Beg ve Erzincan ileri gelenleri birbirlerine görüşme teklifinde bulundular. Onlar, belirlenen bir yerde tarafların bir araya gelerek anlaşmazlık konularının görüşülmesi hususunda anlaşmaya vardılar. Bu doğrultuda Emîr Taharten'in müzakere heyeti şehrin dışına çıkıp belirlenen yere geldi. Orada Eretna sultanı Ali Beg'in temsilcileri olarak Vezir Kadı Burhaneddin Ahmed, Seyyidi Hüsam ve Şarkî Karahisar hâkimi Kılıç Arslan bulunmaktaydı. Emîr Taharten'in temsilciler heyetinde ise Vezir Kadı Burhaneddin'in dayı diye hitap ettiği Celâyirlilerden Emîr Tuğrul¹²⁶ ve onun gibi bir kısım beyler bulunmaktaydı. Yapılan bu

¹²⁴ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 160.

¹²⁵ **A.g.e.**, s. 160.

¹²⁶ Emîr Taharten'in bu yakın adamının aslen Moğolların Celâyir ailesinden geldiği anlaşılıyor. Bu ailenin İlhanlıların son dönemi ile ondan sonraki süreçte Anadolu üzerinde idaresi ve etkinliği söz konusuydu. Daha önce bahsi olduğundan dolayı hatırlanacağı üzere İlhanlı sultanı Ebu Said Bahadır Han, halasının oğlu olan Bağdad hâkimi Celâyirli Şeyh Hasan (Büyük Şeyh Hasan)'ı ilki M. 1328 (H. 728) ikincisi M. 1333 (H. 733) yıllarında olmak üzere iki defa Anadolu genel valiliğine atamıştı. İlhanlı sultanı bu ikinci atamayı yapmadan kısa süre önce, çıkan bir dedikodu nedeniyle Celâyirli Şeyh Hasan'ı Kemah'da bulunan annesi (yani Ebu Said Bahadır Han'ın halası)'nin yanına göndererek onu Kemah kalesinde hapsedmişti. Ancak kısa süre sonra serbest bırakılmıştı. Anadolu genel valiliği görevi sırasında ve ondan sonraki süreçte Anadolu'daki pek çok şehir gibi Erzincan ve Erzurum da Şeyh Hasan'ın idaresinde bulunuyordu. Onun Anadolu'daki vekili ise Emîr Eretna idi. Çobanlılarla girdiği mücadele neticesinde Irak-ı Arab bölgesine çekilen Celâyirli Şeyh Hasan süreç içinde Anadolu'daki etkinliğini yitirmişti. Öte yandan Çobanlı Şeyh Hasan (Küçük Şeyh Hasan)'la girdiği mücadelede Çobanlıların artan baskısına bir ara dayanamayan Celâyirli Şeyh Hasan (Büyük Şeyh Hasan) Bağdad'ı terk ederek Anadolu'da kendisine ait bulunan Kemah kalesine çekilmek bile istemişti (M. 1347) (bkz.: Yücel, **a.g.e.**, s. 12). Bizim bu hadiseleri hatırlatmamızdaki amaç; Celâyir ailesinin ve bu aileye mensup Emîr Taharten'in önemli komutanlarından Tuğrul Beg'in Erzincan'la olan münasebetini anlatmak ve Taharten'in hizmetinde Celâyirli'lere mensup başka kişilerin de olabileceğini göstermektir. Kadı Burhaneddin'in Celâyirli Tuğrul Beg'e dayı diye hitap etmesinin nedenine gelince; Tuğrul Beg'in halası Kadı Burhaneddin'in dedesi Kadı Siraceddin

görüşmedeki diyaloglar hayli dikkat çekicidir ve bu manada söylenen sözler bize birtakım fikirler vermektedir. İlk olarak Emîr Taharten'in beyleri söze başlamışlardır:

---Erzincanlılar: "*Siz bizden ne istiyorsunuz? Buraya gelmenizin sebebi nedir?*"

---Vezir Kadı Burhaneddin: "*Uzun bir süredir beyimizin (Eretna sultanı Alaâddin Ali Beg) atalarının mülkünü kullanıyorsunuz. O burayı isteyince onu reddetmekle hata ettiniz. Şimdi hakkımızı sizden almaya geldik. Eğer 'Emaneti ehline teslim ediniz' (Kur'an-ı Kerîm: Nisa Suresi (4. Sure), 58. Ayet) hükmüne gönülden ve samimi olarak uyarsanız, kavga sebebi ortadan kalkar. Değilse haklıyı haksızdan ayırt eden bir hâkim olan âdil kılıç, suçluyu suçsuzdan ayırsın ve hakkı sahibine versin!*"

Bu sözleriyle gerilimi tırmandırma niyetinde olduğunu anladığımız Vezir Kadı Burhaneddin, Erzincanlılara aba altından sopa göstermeyi ihmal etmiyordu.

---Erzincanlılar: "*Bu yer filan kimsenin mülki idi. Ayne Beg ondan satın aldı*"

---Vezir: "*Siz bizim mülkü emanet ettiğimiz kişisiniz. Sizin bizden bir alacağınız yok. Önce emaneti bize geri verin. Ondan sonra kimin davası varsa mahkemeye çıkıp hakkını arasin!*"

Her ne kadar Bezm u Rezm'in yazarı, Erzincanlıların bu sözlere cevap vermekte aciz kaldıklarını söylese de durum böyle değildir. Zira Vezir Kadı Burhaneddin'in sarf ettiği sözler, şehrin teslimi dışında Erzincanlılara başka bir seçenek zaten sunmuyordu. Bir an için her iki tarafın sorunu çözmede gerçek manada barışçıl bir irade sergilediklerini düşünsek bile —ki böyle bir yaklaşımın olduğunu düşünmüyoruz— Ali Beg'in temsilcisinin sarf ettiği sözler böyle bir uzlaşma zeminine imkân vermemektedir. Erzincanlılar da esasında verdikleri cevapla bu dayatmaya bir meydan okumayla karşılık verdiler:

---Erzincanlılar: "*Siz ancak bizi kılıç darbeleriyle yenip, bize üstün geldiğiniz zaman tahakküm edip emir verebilirsiniz. Şimdi sizin hükmünüz ve idareniz altında bulunmadığımız göre, sizin emir ve yasaklarınıza uymak zorunda değiliz. O halde sebepsiz yere niye size boyun eğerek kendimizi küçük düşürüp alçaltalım*"

---Vezir: "*Şimdi sizin akıl ve kanun karşısında aciz kaldığınızı görüyorum. Haklı dava karşısında diliniz tutuldu. Yarın iş çarpışmaya düştüğün, dava savaşa döndüğün, atı savaş meydanına sürüp elimizi kılıçlarımıza atacağımız zaman mertlerin ve yiğitlerin nasıl*

Süleyman'ın nikâhlı eşi idi. Bundan dolayı Tuğrul Beg'e sevgi ve saygı duyan Kadı Burhaneddin ona dayı diye hitap ediyordu. Bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 239.

dövüştüklerini, nasıl hızlı ata bindiklerini görecek onların kılıçlarını ve mızraklarını boynunuzda hissedeceksiniz".¹²⁷

Karşılıklı meydan okumalarla neticelenen görüşmenin ardından her iki grup da kendi yerlerine döndü ve böylece taraflar savaş hazırlıklarına başladı.¹²⁸

Alaâddin Ali Beg bir kısım askerle birlikte Erzincan şehri dışında Fırat ırmağı kenarında dinlenmekteydi. Bu sıralarda üç bölük hâlinde toplam beş yüz süvariden oluşan bir Erzincan askerî birliği Eretnalılar üzerine hamle etmek için şehirden harekete geçti. Bunun üzerine Eretnalı kuvvetlerden yüz elli süvari de hemen Ali Beg'in etrafında toplandı. Sultanları Ali Beg'i ata bindiren Vezir Kadı Burhaneddin, ordunun sol kanadına Pir Ali ile Hızır Beg'i¹²⁹ sağ kanadına da Kılıç Arslan'ı görevlendirdi. Kendisi de ordunun merkezinde yerini aldı. Bezm u Rezm yazarının söylediklerine inanırsak Ali Beg bu saldırılar karşısında korkuya kapılıp kaçmaya niyetlenmiş fakat Kadı Burhaneddin buna mani olmuştu. Vezir, Ali Beg'le birlikte elli kadar süvariyle Erzincan kuvvetlerinin merkezine saldırdı. Ordunun sağ ve sol kanatlarının da saldırıya geçmesiyle yaşanan şiddetli savaşta Erzincan kuvvetleri mağlup düştü. Askerlerin bir kısmı öldürüldü ve bir kısmı da yaralı ve bitkin bir halde kaçıp şehre sığındı.¹³⁰

Vezir Kadı Burhaneddin'in göstermiş olduğu güçlü irade neticesinde Eretnalılar, Erzincanlıları yenilgiye uğrattıkları gibi daha önce aldıkları mağlubiyeti de böylece telafi etmiş oluyorlardı. Bunun ardından vezir, Erzincan beylerine bir mektup yazarak şunları söyledi: "Bizden savaş istediğiniz için derhal askerlerimizi savaş meydanına sürdük. Bu şekilde kimin başarılı olduğu ortaya çıkıp haklı haksızdan ayrıldı. Bizim bu size yaptığımız çoğun azıdır".¹³¹ Alınan bu mağlubiyetten dolayı kötü bir konuma düşen Erzincanlılar, aynı zamanda karşı tarafın gücünün farkına da vardılar. Öte yandan

¹²⁷ Söz konusu diyaloglar için bkz.: **A.g.e.**, s. 161.

¹²⁸ Konu hakkında bkz.: **A.g.e.**, s. 160-161. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 64, 256.

¹²⁹ Bu kişi Eretnalılara tâbi Moğol Samagar kabilesi lideridir.

¹³⁰ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 161-162. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 64-65, 256-257. Kadı Burhaneddin'in tarihçisi olan Bezm u Remzin'in yazarı Esterâbâdî, metbûsunu hayli övmektedir. Yazar onun sağlam bir irade sergilediğini, az sayıda kuvvetle büyük bir orduyu yenip fetih gerçekleştirdiğini ve böylece ülkenin (Eretnalıların) şeref ve namusunu koruduğunu söylemektedir. Ancak biz yazarın ordunun büyük çoğunluğunu flulaştırıp Kadı Burhaneddin'i belirginleştirdiği bu galibiyetten kaynaklı herhangi bir fetih göremiyoruz. Kaldı ki yazar buradaki "fetih" kelimesini pek çok yerde olduğu gibi "galibiyet" manasında kullanmıştır. Zira hedef Erzincan'ın alınmasıysa böyle bir durum zaten gerçekleşmiş değildir. Esasında yazarın bu sözlerinden anlaşılması gereken şey, Sivas ordusunun Erzincanlılar karşısında daha önce aldığı mağlubiyetin Kadı Burhaneddin'in öncülüğündeki bir galibiyetle telafi edilmesinin abartılı şekilde anlatılması çabasıdır. Çünkü yazar, bu galibiyetle ülkenin namus ve şerefine korunduğunu, Erzincanlıların ise kötü bir konuma düştüklerini söyler (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 162-163).

¹³¹ **A.g.e.**, s. 162.

Kadı Burhaneddin'in savaşta gösterdiği sevk ve idare kabiliyeti ona Eretna ümerası ve askerleri yanında büyük bir itibar sağlamıştı. Ancak onun bu başarısı Sultan Ali Beg tarafından olumlu karşılanıp itibar görmemişti.¹³²

Bu olaydan kısa bir süre sonra Eretnalılar, Dulkadiroğullarından İbrahim Beg'in çok sayıda askerle Emîr Taharten'in yardımına geldiğini haber aldılar. Bunun üzerine o bölgenin coğrafyasını çok iyi bilen Kılıç Arslan, yardıma gelen Dulkadiroğulları kuvvetlerinin şehre girmeden önlerini kesmek için yetki istedi. Öyle anlaşılıyor ki bu istek kabul görmemişti. Zira hemen arkasından bu iş için Kayseri valisi Cüneyd görevlendirildi. Güçlü bir orduya sahip bulunan Cüneyd, bin kişilik seçkin bir askerî birlikle takviye edilerek gönderildi. Böylece Dulkadiroğulları askerlerinin gelebileceği güzergâha varan Eretna kuvvetleri onlara dair herhangi bir emareye rastlamadı. Ordunun orada konaklamasıyla birlikte askerler hayvanlarına yem aramak ve birtakım ihtiyaçlarını karşılamak için etrafa dağıldılar. Kısa süre sonra elli süvariyle birlikte dağın tepesinde görünen Akkoyunlulardan Kutlu Beg'in oğlu,¹³³ Cüneyd Beg liderliğindeki Eretna kuvvetleri üzerine yürüdü. Gelen bu kişilerin kimler olduğunu ilk başlarda anlamayan Eretnalılar, Kutlu Beg'in oğlunu fark edince hemen savaşa giriştiler. Fakat konum itibarıyla Akkoyunlu kuvvetleri yukarı tarafta bulduklarından dolayı daha avantajlı durumdaydılar. Karşı tarafı yenebilmeleri için onları düzlüğe doğru çekmeleri gerektiği üzerinde karar kılan Cüneyd Beg ve adamları ile bu karardan haberi olan çok az sayıda asker, düzlük alana doğru çekildiler. Bu karardan haberdar olmayan askerlerin çoğu onların kaçtıklarını sanarak çil yavrusu gibi dağıldılar. Akkoyunlu kuvvetleri bunun üzerine fırsatı değerlendirip kaçanların peşine düşerek çoğunu kılıçtan geçirdi. Savaştan sağ olarak kurtulan bir kısım asker de yaralı ve bitkin bir halde Erzincan önlerinde bulunan ana karargâha dönmek için yola düştü. Ayrıca bu savaşta ordunun komutanı Kayseri hâkimi Cüneyd de esir düşmüştü. Bu yaşananlardan Erzincan önlerinde bulunan Eretna kuvvetlerinin haberi yoktu. Vezir Kadı Burhaneddin ise o sıralarda bir bölük askerle şehrin yakınına gitmişti. Vezir bir anda içerden halkın bağırıp çağırarak sevinç gösterilerinde bulunduğunu işitti. Gürültü ve patırtıların

¹³² A.g.e., s. 162-163. ; Yücel, a.g.e., s. 65.

¹³³ Bezm u Rezm'in bu olayda ismini zikretmediği bu kişi, Akkoyunlu Kutlu Beg'in büyük oğlu Ahmed Beg olması kuvvetle muhtemeldir. Zira çalışmamızın ilerleyen safhalarında adı çokça geçecek olan Ahmed Beg Kitab-ı Diyarbekriyye yazarının iddiasına göre de Emîr Taharten'in kayınpederi idi.

gittikçe arttığı şehirde herkes savaşmak için silahlanıyordu.¹³⁴ Zira Erzincanlılar, Eretna kuvvetlerinin Akkoyunlular karşısında ağır bir mağlubiyet aldıkları ve Cüneyd'in de esir düştüğü haberini almışlardı. Bundan dolayı harekete geçerek fırsatı değerlendirmek istemişlerdir.

Şehirde yaşanan durumu bir haberciyle Ali Beg'e bildiren Vezir Kadı Burhaneddin: "Şehir halkı yaya ve süvari olarak silahları ellerinde dışarı çıkıyorlar. İşin doğrusu, askerlerimizi silahlandırıp savaş vaziyeti almalarını sağlamak ve onlar yaklaşınca onlara saldırarak şehre girmeden önce çoğunu yakalamaktır"¹³⁵ dedi. Vezir, askerlere savaş düzeni aldırttıktan sonra kendisi de onun yanına gitti. Oraya vardığında sultanı sarhoş bir halde buldu ve üstelik onun tabl-hâne¹³⁶ yöneticisini ağır biçimde yaraladığını da öğrendi. Ardından Sultan Ali Beg'le birlikte harekete geçerek şehre doğru ilerleyen Vezir Kadı Burhaneddin, sultandaki dengesizliği gördüğünden dolayı onunla bir süre diyaloga girmedi. Silahlanan Erzincan ordusu da yaya ve süvari kuvvetler olarak şehirden çıkıp savaş düzeni almaya başlamıştı. Ali Beg köprüünün başına varınca hemen onlarla savaşmak istedi. Fakat vezir bunun doğru bir hamle olmayacağını, Eretna askerlerinin toplanıp savaş düzeni alındıktan sonra saldırıya geçilmesini, yoksa yenilgi ve hüsranın kaçınılmaz olacağını söyleyerek ona engel oldu. Bunun üzerine Ali Beg orduyla birlikte geri dönerek başka bir köprüden karşı tarafa

¹³⁴ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 163-164. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 65, 257. ; ayrıca bkz.: Refet Yinanç, **Dulkadir Beyliği**, TTK Yay., Ankara, 1989, s. 22. Şehirde yaşanan sevinç ve hareketliliğin nedeni şu üç olasılıktan birisi olmalıydı: Bunlardan ilki ve en kuvvetli olanı, Kayseri hâkimi Cüneyd komutasındaki ordunun Akkoyunlu kuvvetleri tarafından mağlup edildiği haberinin Erzincan'da duyulması ihtimalidir. Zira şehirdeki söz konusu hareketlilik bu yaşanan olayın hemen ardından gerçekleşmiştir. Ayrıca Eretnalıların aldığı bu ağır darbeyi fırsat bilen Emîr Taharten ve adamlarının karşı bir saldırı başlatmak istedikleri de muhakkaktır. İkinci bir olasılık ise yardıma gelen Dulkadiroğulları kuvvetlerinin Erzincan'a varmış olması ihtimalidir. Zira Bezm u Rezm'de, daha önce de bahsettiğimiz üzere, Dulkadiroğullarından İbrahim Beg'in Erzincanlılara yardıma geldiği bilgisi vardır. Fakat onların gerçekten gelip gelmediklerine dair söz konusu eserde herhangi bir malumat yoktur. Öteyandan Dulkadiroğullarının yardıma gelmesini önlemek için harekete geçmiş olan Kayseri hâkimi Cüneyd de bu kuvvetlerin herhangi bir izine rastlamamıştı. Aynı şekilde onların, Emîr Taharten ile Eretnalılar arasında yapılan savaşta Erzincan ordusunda bulduklarına dair de herhangi bir bilgi mevcut değildir. Böyle olunca Dulkadiroğullarına dair gelen haberlerin bir söylentiden ibaret olduğu olasılığı ortaya çıkıyor ki bu göz ardı edilmemesi gereken bir husustur. Ancak Refet Yinanç bu konuda, "... Cüneyd Erzincan yakınlarında Akkoyunlu kuvvetleri tarafından yenilerek esir edildiğinden, Dulkadirliğin Erzincan'a yardımı zamanında yetişti. Mutaharten Dulkadirliğin sayesinde Eretnelileri püskürtmeye muvaffak oldu" (Refet Yinanç, **a.g.e.**, s. 22) diyerek kendi tahminini dillendirmiştir. Üçüncü bir olasılık da beylerine son derece bağlı olan Erzincan halkı ve emîrlерinin, topyekûn bir savaş için irade ortaya koyma noktasında söz ve kader birliği ettikleri ihtimalidir. Bu olasılık bir yere kadar doğrudur ancak, biz şehirdekileri ansızın harekete geçiren tetikleyici unsurun bu olmadığını düşünüyoruz. Eğer şehirde yaşanan sevincin ve kalkışmanın başka bir nedeni yoksa yukarıda zikrettiğimiz ihtimallerden birincisinin esas tetikleyici unsur olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

¹³⁵ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 164.

¹³⁶ Görevi askeri toplamak olan davulculardan oluşan mızıkacı birliği (**a.g.e.**, s. 151, dn. 238).

geçti. Ordunun sağ kanadında bulunan Şarkî Karahisar hâkimi Kılıç Arslan ilk hamleyi yaparak savaşı başlattı. Bu sırada Vezir Kadı Burhaneddin, Ali Beg'in korktuğunu düşünmüş olacak ki yanına giderek cesaret verici ve teşvik edici bir takım sözler sarf edip zaferin yakın olduğunu söyledi. Fakat Ali Beg, Cüneyd ve ordusunun Akkoyunlular karşısında aldığı ağır darbeyi hatırlatarak bu sözlerden pek ümitli olmadığını ve bundan kaynaklı tedirgin hâlini belli ettirdi. Ayrıca bir süre sonra Kılıç Arslan'ı yanına çağıran Ali Beg, Cüneyd'in başından geçenleri ona da anlattı. Yaşananlardan haberi olmayan Kılıç Arslan bunu duyunca oldukça üzüldü. Ardından ordunun sağ ve sol kanatları ile merkez kuvvetlerinin Kılıç Arslan'ın emrine verilmesi konusunda Ali Beg ve Kılıç Arslan anlaştilar. Buna göre Kılıç Arslan Erzincan ordusuna karşı koyduktan sonra geri dönüp köprüyü geçecek ve burada onu bekleyen Ali Beg ve adamlarıyla birleşerek karargâha dönecekti. Fakat bu plan oldukça tehlikeliydi. Zira onların geri döndüğünü gören Erzincan askerleri Eretnalıların kaçtığını sanacak, böyle olunca da Cüneyd'in başına gelen akıbetin Eretna sultanı Ali Beg ve adamlarının da başına gelme olasılığı kuvvetlenecekti.¹³⁷

Savaşın başlamasıyla birlikte Kılıç Arslan yanında bulunan seçkin askerlerle beraber, Emîr Taharten'in liderliğini yaptığını düşündüğümüz¹³⁸ Erzincan ordusunun merkez kuvvetlerine bir saldırı gerçekleştirdi. O az da olsa bu merkez güçleri yerinden oynatabildi. Fakat hemen o anda yiğit ve savaşçı biri olan Emîr Taharten'in kardeşi¹³⁹ ile Celâyirli Tuğrul Beg gibileri sol taraftan Kılıç Arslan'a hücum ettiler. Yapılan bu saldırı karşısında Kılıç Arslan, Ali Beg'den yardım istedi. O da Vezir Kadı Burhaneddin'i yardıma gönderdi. Bir süre sonra da Ali Beg'in bütün askerleri Kılıç Arslan'ın yanında yerlerini aldılar. Bezm u Rezm'deki malumata inanırsak Vezir Kadı Burhaneddin on beş kişilik bir süvari gurubuyla karşı tarafın ileri gelenlerinden oluşan yüz kişilik bir süvari birliğine saldırmış, onlar daha çatışma başlamadan kaçış yolunu tutmuşlardı. Bunun üzerine vezir ve yanında bulunan askerler kaçanların peşine düşüp yakalayabildiklerini öldürmüş, kaçanlar ise kendilerini kaleye atmak suretiyle kurtulabilmişlerdi. Öte yandan Kılıç Arslan'ı sıkıştıran askerler de arkadaşlarının yenilgisini görünce geri çekildiler. Ali Beg ise vezirin bu başarısını kendi iktidarı için

¹³⁷ A.g.e., s. 164-165.

¹³⁸ Düşündüğümüz diyoruz, zira Emîr Taharten'in bu savaşlardaki varlığı ve faaliyetleri hakkında Bezm u Rezm'de herhangi bir malumat bulunmamaktadır.

¹³⁹ Bu kişi; Bezm u Rezm eserinin son sayfalarında ismi geçen ve Bayburt'u ağabeyi Emîr Taharten adına idare eden Taharten'in kardeşi Emîr Pir Muhammed olmalıdır. Bkz.: A.g.e., s. 510.

tehlikeli bulmuş olacak ki bir tepki olarak, onun gelmesini beklemeden hızlı bir şekilde karargâha döndü. Ali Beg'in gittiğini ve bunun neticesinde asker sayısının azaldığını gören Emîr Taharten'in askerleri, bu durumu fırsat bilerek şehirden çıkıp Kadı Burhaneddin'in peşine düştüler ve onu ok yağmuruna tuttular. Fakat yaklaştırmaya çekinen Erzincanlılar, vezirin geri dönüp saldırıya geçmesiyle tekrar şehre kaçtılar. Kadı Burhaneddin karargâha döndüğünde, savaşta gösterdiği üstün gayret ve başarıdan dolayı devletin ileri gelenleri ve sıradan insanlar tarafından kendisine tebrik ve iltifatlarda bulunuldu. "... Savaşın kahramanı ve onun sıcağını-soğuğunu tatmış olan Kılıç Arslan"¹⁴⁰ ise savaşın, Kadı Burhaneddin'in göstermiş olduğu irade sayesinde kazanıldığı ve Erzincanlılar karşısında alınması kuvvetle muhtemel bir yenilginin Eretna devletinde yaratacağı büyük sarsıntı ve kaosun önüne vezirin çabası neticesinde geçildiği şeklinde sözler söylemiş ve onun yaptıklarını takdir etmişti. Fakat Vezir Kadı Burhaneddin'i kıskanan Ali Beg ve Seyyidi Hüsam, diğer insanların yaptığının aksine ona itibar göstermediler. Bu sırada Ali Beg'in büyükannesi Isfahanşah Hatun'un,¹⁴¹ yüklü miktardaki ağırlıklarıyla Bağdad'dan Sivas'a giderken Erzurum valisi ve Emîr Taharten'in tâbisi olan Orduşah (اوردوشاه)¹⁴² tarafından tutuklandığı ve onun Isfahanşah Hatun'dan cebren yüklü miktarda para, ziynet eşyası, mal ve çok sayıda hayvan aldığı haberi karargâha ulaştı. Bunun üzerine herkes, Isfahanşah Hatun'u nasıl kurtarabileceklerine dair çeşitli fikirler ortaya attılar. Sonuç itibarıyla Eretnalılar, Erzurum vilâyeti üzerine yürüyüp barış yapmaya mecbur bırakılıncaya kadar Orduşah ve adamlarıyla savaşılması ve onların dize getirilmesinin ardından esirlerin ve mallarının kurtarılması düşüncesi üzerinde karar kıldılar. Bu doğrultuda harekete geçtiklerinde ise Sivas'ın şeyhleri ve ileri gelenleri konuya müdahil olup onları Erzurum seferinden vazgeçirdiler. Bunun ardından da hep beraber payitaht Sivas'a döndüler.¹⁴³ Hemen şunu belirtmek gerekir ki eğer Isfahanşah Hatun'un tutuklanması Emîr

¹⁴⁰ **A.g.e.**, s. 166.

¹⁴¹ Bezm u Rezm'de Ali Beg'in büyükannesi olarak geçen Hatun (اصفهان شاه خاتون), Ali Beg'in anne tarafından değil de baba (Gıyaseddin Mehmed Beg) tarafından büyükannesi olduğu anlaşılıyor. Dolayısıyla bu kadın Ali Beg'in dedesi Eretna Beg'in karısı oluyor.

¹⁴² Orduşah, Karakoyunlu Türkmenlerinden olabilir mi? Zira Erzurum taraflarında ve özellikle de Erzurum'un güneydoğusunda bulunan Avnik'de Karakoyunlu Türkmenleri yaşıyordu. XIV. yüzyılın ilk yarısında bölgeye gelen İbn Battûta, Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türkmenlerini kastederek, geniş bir alana yayılan Erzurum şehrinin iki Türkmen grubu arasında baş gösteren uzun savaşlar yüzünden harap olduğunu söylemektedir (bkz.: İbn Battûta, **a.g.e.**, s. 418). Diğer taraftan ahilerin bölgedeki etkinliği göz önüne alındığında biz, Orduşah'ın Erzurum'un ileri gelen ahi liderlerinden birisi olduğunu da düşünüyoruz.

¹⁴³ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 165-168. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 65, 257.

Taharten'in yapmış olduğu bir misillemeysen —ki öyle olduğu anlaşılıyor— bu eylemin, Eretnalıların Sivas'a dönme kararı almalarında etkili olduğu görülüyor. Ancak bu faktörü, Eretnalıların Emîr Taharten karşısında başarısız olmaları ve kesin bir sonuç alamayacaklarını anlamaları gerçekliğiyle birlikte düşünmek gerekir.

Eretnalıların Erzincan seferi, kelimenin tam anlamıyla başarısız bir askerî harekât olmuştur. Zira hedef Erzincan'ın alınması idi ki böyle bir durum gerçekleşmiş değildir. Onlar daha işin başında Erzincanlıların darbesine maruz kalmışlar ve Emîr Taharten'e yardım için geldiğini düşündüğümüz Akkoyunlu kuvvetlerinin Kayseri hâkimi Cüneyd'i yenip esir almasıyla da ikinci bir şoku yaşamışlardır. Üstelik Eretna sultanı Ali Beg'in babaannesesi İsfahânşah Hatun'un, Emîr Taharten'e bağlı Erzurum hâkiminin esaretinden kurtarılmadan geri dönülmesi, onların içinde buldukları sıkışmışlığın bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir.¹⁴⁴ Kadı Burhaneddin'in tarihçisi olan Bezm u Rezm'in yazarı, dönemin veziri Kadı Burhaneddin'in Erzincan seferiyle ilgili daha önceki tavrını hatırlatarak: "Eğer onlar Sultanın (Kadı Burhaneddin) görüşüne göre hareket etseler ve onun akla yatkın sözünü dinleselerdi, daha iyi olurdu. Bu kadar masraf yapıp, yolculuğun zahmet ve eziyetine katlanmazlar, hayvanlarını zayıflatmazlar ve birtakım şeyler kaybetmezlerdi...."¹⁴⁵ sözleriyle seferin başarısızlıkla neticelendiğini açık bir şekilde ifade etmektedir. Her ne kadar Eretnalılar Erzincanlılarla girdikleri iki çarpışmada onlara üstünlük sağlamışlarsa da bunlar sonuç alıcı galibiyetler olmaktan uzaktır. Seferden sonra Sivas'a dönen Eretnalıların: "Biz olduğumuz gibiyiz. Kendimizi üstün göstermemize gerek yok"¹⁴⁶ sözleri ise başarısızlıklarının üzerini örtme ve kendilerini teselli etme ihtiyaçlarının bir yansıması olarak yorumlanmalıdır. Bütün bu yaşananların Eretna devletinin Ali Beg şahsında zaten zedelenmiş olan imajında ciddi manada hasar oluşturduğunu ve yaklaşmakta olan sonunu hızlandırdığını söyleyebilmek mümkündür.

¹⁴⁴ Eretnalıların Sivas'a dönmelerinin üzerinden birkaç gün geçtikten sonra İsfahânşah Hatun çıka geldi. Sarf ettiği sözler ve takındığı tavırla kendisini karşılamaya gelenleri pişman etti (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 168). Biz İsfahânşah Hatun'un Emîr Taharten'in isteğiyle veya bizzat kendi inisiyatifiyle Orduşah tarafından Eretnalıların geri dönmelerine karşılık bir âlicenâblık göstergesi olarak serbest bırakıldığını düşünüyoruz. Zira Bezm u Rezm'de, Ali Beg ve adamlarının Sivas'a döndükten sonra İsfahânşah Hatun'u kurtarma konusunda girişimlerde bulduklarına dair herhangi bir bilgi mevcut değildir.

¹⁴⁵ **A.g.e.**, s. 168. Cümlemin devamında, "O olaydan sonra Sultanın (Kadı Burhaneddin) zor durumlarda aldığı isabetli tedbirleri, çeşitli konulardaki engin bilgisini, savaş alanlarında gösterdiği kahramanlığı hatırlayan halkın, ona olan saygı ve sevgisi daha da arttı" denilmektedir.

¹⁴⁶ **A.g.e.**, s. 168.

Emîr Taharten'in, Eretna sultanı Ali Beg'in kendisine karşı yürüttüğü ve beyliğinin payitahtı Erzincan'ın işgalini amaçladığı başarısız askerî harekâtından sonra Eretna devletine karşı nasıl bir politika izlediğini bilemiyoruz. Ancak onun Eretna devletinde meydana gelen değişimleri dikkatle takip ettiği muhakkaktır. Zira beyliğini ilgilendirecek çok önemli gelişmeler yaşanmaktaydı. Şöyle ki; M. 1380 (H. 781-82) yazında Hacı Şadgeldi hâkimiyetindeki Amasya'ya sefere çıkan Eretna sultanı Ali Beg, o bölgede baş gösteren veba (taun) hastalığına Kazâbâd (Kazova)'da bulunduğu bir sırada yakalanarak vefat etti (M. Ağustos 1380 / H. Cemaziyülevvel 782). Ali Beg'in vefatının ardından devletin ileri gelenlerinin Sivas'ta yapmış olduğu toplantıdan çıkan uzlaşma neticesinde, Şarkî Karahisar hâkimi Kılıç Arslan Sivas'ta emîrlik makamına oturdu. Fakat kısa bir hâkimiyet süren Kılıç Arslan, düzenlenen bir suikast neticesinde bizzat Kadı Burhanneddin Ahmed tarafından öldürüldü (M. 1381 / H. 782). Bu olaylar sırasında Kadı Burhanneddin, Kılıç Arslan'ın amcası Keyhüsrev'i de öldürmüştü. Sivas'ta yaşanan bu olayın ardından halkın ve devletin ileri gelenlerinin katılımıyla yapılan toplantıda oy çokluğuyla, Kadı Burhanneddin'in Ali Beg'in yedi yaşındaki oğlu II. Mehmed'e nâib olarak devletin idaresini eline alması kararlaştırıldı (M. 9 Şubat 1381 / H. 14 Zilkade 782 Cumartesi).¹⁴⁷ İşte Emîr Taharten'i asıl endişelendiren, Ali Beg'in vefatından sonra küçük yaştaki oğluna nâib olan Kadı Burhanneddin'in, Eretna devletine tam manasıyla sahip olma amacını açıktan açığa ilan etmesiydi. Zira Taharten, Kadı'nın devlet idaresini eline aldıktan sonra aktif bir yayılma siyaseti izleyeceği, Eretna devletinin tabii varisi sıfatıyla devlet tahtı üzerinde hak iddia edebilecek emîrleri peşi sıra ortadan kaldıracığını diğer feodal beyler gibi gayet iyi biliyordu.¹⁴⁸ Gelin şimdi bu sürece biraz daha yakından bakalım.

Emîrlik makamına nâiblik sıfatıyla oturan Kadı Burhanneddin, devletin dizginlerini eline almış ve otoritesinin tesisi için birtakım tedbirler almıştı.¹⁴⁹ Fakat onun nâib sıfatıyla devlet yönetimini eline aldığı bu ilk günlerde siyasî işler istediği gibi gitmiyordu. İçeride ciddi manada bir muhalif damar söz konusuydu.¹⁵⁰ Bezm u Rezm'in yazarı bu muhalifleri, "Onların bir kısmı Hacı Şadgeldi'nin kanadı ile uçuyor, bir kısmı Erzincan valisinin (Emîr Taharten) havasında hareket ediyor, bir kısmı da Şam

¹⁴⁷ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: A.g.e., s. 172-219. ; Yücel, a.g.e., s. 65-74, 258.

¹⁴⁸ Yücel, a.g.e., s. 258.

¹⁴⁹ Bu tedbirler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Esterâbâdî, a.g.e., s. 218-222. ; Yücel, a.g.e., s. 74-75.

¹⁵⁰ Esterâbâdî, a.g.e., s. 222.

emîrleriyle ilişki kuruyorlardı"¹⁵¹ sözleriyle kategorize etmektedir. Özellikle bunlardan Amasya hâkimi Hacı Şadgeldi'nin taraftarları, Sivas'ta askerlerin ve halkın çoğunluğunu teşkil ediyordu. Hacı Şadgeldi ise önceki Sivas hâkimi Hacı İbrahim'in kendisinin damadı olmasından dolayı bu akrabalık ilişkisinden yola çıkarak Sivas üzerinde hak iddia edip orayı ele geçirmek istiyordu. O daima Sivas ile Amasya'yı bir hane gibi görüyor ve memleketinin ayrılmaz bir parçası olarak telakki ediyordu. Kendi iktidarı için bunun çok ciddi bir tehdit olduğunun farkında olan Kadı Burhaneddin, her ne kadar tedbirli olmaya çalışıyorsa da kendi gücünün sınırlılığını da biliyordu. Eğer Hacı Şadgeldi, Kadı Burhaneddin'in iktidarı eline aldığı ilk günlerde Sivas üzerine yürüseydi, konjonktürün kendisine sunmuş olduğu imkânlar doğrultusunda Sivas'ı ele geçirmesi kuvvetle muhtemeldi. Fakat o sıralarda Amasya hâkiminin ağır bir hastalık geçirmesi, Kadı Burhaneddin'e ciddi manada rahat bir nefes aldırmişti.¹⁵²

Emîr Taharten'in ise bu sıralarda Sivas'a yönelik herhangi bir askerî ve siyasî eylemliliği söz konusu değildir. Onun Sivas'a yönelik böyle bir kalkışmada bulunmaması belki de, iletişim halinde olduğu muhalif kanadın Sivas'ta ciddi bir yekûn teşkil etmemesinden ve devlet yönetiminde pek bir ağırlığa sahip olmamasından ileri gelmekteydi. Esasında Sivaslıların çoğunun Amasya hâkimi Hacı Şadgeldi'nin emîrliğini talep ettiği bu sıralarda Emîr Taharten'in Sivas'a yönelik askerî bir maceraya girişmesi pek de doğru olmazdı. Zaten onun bu sıralarda böyle bir faaliyet içinde olduğuna dair elimizde bir bilgi de yok. Eğer Emîr Taharten'in bu sıralarda Sivas'a dönük ilhakçı bir niyeti varsa —ki daha sonra yaptığı kalkışmalardan böyle bir niyetinin olduğunu anlıyoruz— onu meşgul eden çok daha önemli işler ve problemler bu emeli gerçekleştirmesine mani olmuş olabilir. Fakat bu meşguliyetlerin ne olduğu veyahut olup olmadığı yönünde de elimizde herhangi bir bilgi mevcut değildir. Ancak hemen sonrasında yaşanan olaylardan hareketle bir tahmin yürütmek gerekirse, bu sıralarda iktidarının neredeyse ikinci yılını devirmekte olan Emîr Taharten'in, Erzincan'a daha yakın yerleri öncelemek suretiyle hâkimiyet sahasını genişletme ve iktidarını sağlamlaştırma faaliyetlerini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Onun üzerinde yoğunlaştığı söz konusu coğrafya ise Şarkî Karahisar, Erzincan Akşehir'i ve Koyulhisar bölgesi idi. Zira Kadı Burhaneddin kısa süreliğine de olsa emîrlik makamına oturan Kılıç Arslan'ı Sivas'ta öldürüp yakınlarını da hapsedince söz konusu yerler Emîr Taharten'in yayılma

¹⁵¹ A.g.e., s. 221.

¹⁵² A.g.e., s. 222-223. ; Yücel, a.g.e., s. 74-75.

ve istila hareketlerine açık hale geldiler. Kadı Burhaneddin de bu durumu görmüş olacak ki Emîr Taharten'i çok yakından ilgilendiren ve Erzincan beyliğinin yanı başındaki coğrafyada bulunan söz konusu şehir ve kalelere yöneticiler tayin etti. Şöyle ki; devlet mekanizmasının sağlıklı çalışabilmesi ve iktidarını sağlamlaştırmak için birtakım adımlar atan Kadı Burhaneddin, faaliyetlerini dikkatle takip ettiği ve bir süre sonra da aralarında çatışmaların baş göstereceği Amasya hâkimi Hacı Şadgeldi'ye karşı memleketin her tarafından asker toplayıp yeterli güçte bir ordu meydana getirdi. Ardından da devletin çeşitli vilâyetlerine yöneticiler tayin etti. O, Şarki Karahisar hâkimi Kılıç Arslan'ın amcası ve Keyhüsrev'in kardeşi olan Zünnun'a babasından kalan Koyulhisar ve Akşehir bölgesini verdi. Oradakiler gelen Zünnun'u babasının vârisçisi olarak görmüş olacak ki Koyulhisar ve Akşehir kalelerini kendisine teslim ettiler. Ayrıca Melik Ahmed'in kardeşini hapishaneden çıkararak Kadı, bu kişiye hil'at verip kendisini Şarkî Karahisar yöneticiliğine tayin etti. Ondandır, Kılıç Arslan'ın Sivas'ta hâkimiyet sürdüğü günlerde tutuklatıp Şarkî Karahisar'da hapsedtiği Seyyidi Hüsam'ı hapisten çıkarıp en kısa zamanda Sivas'a göndermesini istedi. Şarkî Karahisar'a varan Melik Ahmed'in kardeşi de bu isteği yerine getirdi ve Seyyidi Hüsam'ı hapisten kurtardı.¹⁵³

Zünnun'un sahip olduğu Koyulhisar ve Akşehir kaleleri daha önce Şarkî Karahisar hâkimi Kılıç Arslan'a bağlı olduğundan dolayı Seyyidi Hüsam ve Melik Ahmed'in kardeşi bu yerlere sahip olmak istiyorlardı. Bir süre sonra bu ikili ile Zünnun arasında anlaşmazlık çıktı ve karışıklık baş gösterdi. Seyyidi Hüsam bir süre Şarkî Karahisar hâkimi Melik Ahmed¹⁵⁴ ile birleşerek Zünnun'a karşı savaştı. O, müttefiki Melik Ahmed'le bir sonuç elde edemeyeceğini anlamış olmalı ki bu sefer de rakipleri Zünnun'un yanına gidip dost gibi görünerek onu Melik Ahmed'e düşman etmek istedi. Fakat Seyyidi Hüsam bunda başarılı olamadı. Zira Zünnun, düşmanı Melik Ahmed'e karşı harekete geçerek onun dostu olan dönemin güçlü beylerinden Emîr Taharten'in tepkisini üzerine çekmek istemiyordu.¹⁵⁵

¹⁵³ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 227-228. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 76-77.

¹⁵⁴ Bezm u Rezm'de "Melik Ahmed'in kardeşi" kullanımının bir anda terk edilip Melik Ahmed'den söz edilmesi ve bundan sonra onun kardeşinden hiç söz edilmemesi, Kadı Burhaneddin'in hapishaneden çıkarıp Şarkî Karahisar yöneticiliğine tayin ettiği kişinin onun kardeşi değil de Melik Ahmed'in kendisi olabileceği izlenimini uyandırmaktadır. Zaten Yaşar Yücel de eserinde Kadı'nın hapishaneden çıkarıp Şarkî Karahisar'a tayin ettiği kişiyi Melik Ahmed olarak zikretmektedir. Bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 228. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 77, 259.

¹⁵⁵ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 228. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 77, 259.

Bezm u Rezm'de Seyyidi Hüsam'ın Zünnun'u Melik Ahmed'e karşı kıskırttığına dair bilgi verildikten sonra, "Zünnun, Melik Ahmed ile düşman ve Emîr Mutahharten ile dost olduğu için Seyyidi Hüsam her iki tarafı da birbirine düşman edemedi"¹⁵⁶ deniliyor. Biz bu cümleden hareketle Zünnun'un Emîr Taharten'in dostu olduğu kanaatine varabiliriz. Fakat Bezm u Rezm'de birkaç sayfa sonra, Zünnun'un Emîr Taharten'le barış yaptığına ilişkin bilgi verilmektedir. Böyle olunca da Emîr Taharten'in Zünnun ve Melik Ahmed'le olan ilişki durumu konusunda çelişkili bir tablo ortaya çıkmaktadır. Esasında buradaki karmaşa, Bezm u Rezm'in Türkçe tercümesi olan eserde geçen —ve bizim yukarıda tırnak içinde verdiğimiz— söz konusu cümlenin kurgulanışından kaynaklı bir problem olmalıdır. Zira Emîr Taharten, Zünnun ile değil Şarki Karahisar hâkimi Melik Ahmed'le dosttur. Bu durum, Zünnun'un Emîr Taharten'le daha sonra bir barış gerçekleştirdiğine dair Bezm u Rezm'de verilen bilgiyle de uyumludur. Ayrıca Seyyidi Hüsam'ın kıskırtmalarına rağmen Zünnun'un Melik Ahmed'e karşı saldırgan bir tutum içine girmemesi, Emîr Taharten'in kendi dostu Melik Ahmed'e yardıma gelebileceği ihtimalinden kaynaklanıyor olmalıydı. Bu konuda sağlıklı değerlendirmelerde bulunan Yaşar Yücel: "Ancak Zünnûn, Melik Ahmed'e karşı, bunun dostu olan Erzincan emîri Mutahharten'in hiddetini üzerine çekmek korkusu ile bir teşebbüste bulunamıyordu"¹⁵⁷ demektedir.

Ölünceye kadar kendisinin sadık bir bendesi olan Şarkî Karahisar hâkimi Melik Ahmed'i Emîr Taharten'in ne suretle kendisine tâbi kıldığı ile ilgili çağdaş veya yakın kaynaklarda herhangi bir malumat bulunmamaktadır. Ancak çok sonra, M. 1648 (H. 1057) yılında Şarkî Karahisar'a gelen Evliyâ Çelebi, kendi seyahatnâmesinde bizimle şu bilgiyi paylaşmaktadır: "(---) tarihinde Erzincan padişahı Sultan Zahireddin (Emîr Taharten) hile ile karanlık gecede gece baskını ile feth ettiğiyçün şeb-în kalesindin galat Şebin Karahisar derler. Yani 'şeb-în=bu gece' feth olur kalesi derler".¹⁵⁸ Biz bu bilgiden hareketle, Emîr Taharten'in Şarkî Karahisar'ı bir gece baskını neticesinde ele geçirdiğini öğrendiğimiz gibi, Melik Ahmed'le de ilişkilerin bu suretle tesis edildiğini tahmin etmekteyiz. Öte yandan Seyyidi Hüsam ise Şarkî Karahisar, Koyulhisar ve Akşehir bölgelerinde yürüttüğü faaliyetlerden bir sonuç elde edemeyip oralarda hâkimiyet kurma emellerini gerçekleştiremeyince Sivas'a gitmek durumunda kaldı. O, Kadı

¹⁵⁶ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 228.

¹⁵⁷ Yücel, **a.g.e.**, s. 77.

¹⁵⁸ Evliya Çelebi, **a.g.e.**, s. 454.

Burhaneddin tarafından iyi bir şekilde karşılandı (M. Şubat-Mart 1381 / H. Zilkade-Zilhicce 782).¹⁵⁹

Emîr Taharten'in M. 1381 yılı ortalarında bölgenin güçlü emîrlerinden biri olduğu görülüyor. O, barışçı ve uzlaşıcı bir tutum takınarak Şarkî Karahisar, Erzincan Akşehir'i ve Koyulhisar bölgesindeki nüfuzunu arttırmaya çalışmış ve hâkimiyet sahasını Eretna devleti aleyhine genişletmek istemiştir. O sıralarda Koyulhisar ve Akşehir hâkimi Zünnun da Emîr Taharten'le aralarındaki ikilik perdesini kaldırıp barış yapmış, Taharten'in kız kardeşiyle nikâhlanmıştı. İşte bu barışın bir neticesi olarak Emîr Taharten ile Zünnun, birlikte hareket etmek suretiyle Sivas topraklarında birtakım askerî faaliyetlerde bulundular. Onlar, Kadı Burhaneddin'in hâkimiyet sahası dâhilinde bulunan o bölgedeki yerleşim birimlerine saldırılar gerçekleştirip yıkımlara sebebiyet verdiler. Kadı, bu müttefik kuvvetleri bölgeden uzaklaştırmak için sık sık askerî birlikler gönderdiyse de bundan bir sonuç elde edemedi. Bunun üzerine Kadı Burhaneddin, onları bölgeden uzaklaştırmak için bu işle bizzat kendisi ilgilenmek istemiş, fakat şehrin ahalisi onun Sivas'ı terk etmesi halinde şehirde karışıklıkların baş göstereceğini söyleyerek buna mani olmuşlardı. Sivas halkının söylediklerini gerçekçi bulan Kadı Burhaneddin bu isteğe uymuştu. Bununla birlikte Emîr Taharten ve Zünnun müttefik kuvvetlerinin bölgedeki askerî faaliyetlerinin dozu da giderek artmıştı. Tahammül sınırlarını aşan bu saldırılardan dolayı her tarafta insanlar arasında karamsarlık ve bezginlik hüküm sürmeye başladı.¹⁶⁰

Bu sıralarda Zünnun'un iki bin kadar süvariyle saldırıya geçip bölgede yağma faaliyetlerinde bulunduğu haberi Sivas'a ulaşınca Nâib Kadı Burhaneddin buna oldukça öfkelenmiş ve artık harekete geçmesi gerektiğini düşünerek süratle askerleriyle birlikte yola koyulmuştu. Akşam namazına kadar at koşturan ve onların yağmaladıkları bölgeden ayrıldıklarını öğrenen Kadı bir köye gidip Zünnun ve askerleri hakkında malumat topladı. Köylüler ona, söz konusu kuvvetlerin öğleye kadar bölgeyi yağmaladıkları ve ardından da oradan uzaklaştıkları bilgisini verdiler. Kadı Burhaneddin zaman kaybetmemek için atlarına yem dahi vermeyerek karanlık gecede Zünnun ve adamlarının peşine düştü. Onlar konakladıkları dar bir geçitten ayrılmak üzereydiler ki Kadı altı yüz kadar süvarisiyle onlara yetişerek hemen saldırıya geçti. Gece yarısından sonra başlayan bu savaş sabaha kadar sürmüş, az sayıdaki Kadı

¹⁵⁹ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 228-229. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 77.

¹⁶⁰ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 233. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 80-81, 259.

Burhaneddin kuvvetleri iki bin süvariden oluşan Zünnun'un ordusuna galebe çalmıştı. Onlardan çoğu öldürülmüş, bazıları tutsak düşmüş ve bazıları da kaçmayı başarabilmişlerdi. Bu savaş, Kadı Burhaneddin'in Sivas'ta idareyi eline aldıktan sonra yaptığı ve galibiyetle neticelenen ilk muharebesi idi. Söz konusu galibiyet, onun kendisini toparlamasına ve işlerinin yoluna girmesine de aracı olmuştu. Öte yandan Emîr Taharten ve Zünnun'un oluşturduğu ittifak blok ise rakiplerinden ilk darbeyi almış oluyordu. Ayrıca Kadı'nın bu galibiyeti, nâibliğini yaptığı Eretna devletinin topraklarına yönelik tüm rakip güçlerin işgal ve istila amaçlarına da bir gözdağı niteliğindedeydi.¹⁶¹

O sıralarda Tokat kalesini şiddetli bir şekilde kuşatmakta olan Amasya hâkimi Hacı Şadgeldi'ye, Zünnun'un Kadı Burhaneddin karşısında aldığı mağlubiyet haberi ulaşınca sıkıntıya düşüp müteessir oldu. Bunun üzerine kendisi, muhasara ettiği Tokat kalesini alma konusunda Kadı Burhaneddin engeliyle karşılaşmamak için Emîr Taharten'i Sivas üzerine yürümeye ve daha etkin saldırılarda bulunmaya teşvik etti. Sık sık bu tür kışkırtmalarda bulunan Hacı Şadgeldi, Emîr Taharten'e bir haberci göndererek şunları söyledi:

Kadı Burhaneddin, Rum ülkesinin¹⁶² başkenti ve bu memleketin en büyük şehri olan Sivas'ı zora ve zorbalığa başvurarak ele geçirdi. Havik (Hafik) kalesini aldı. Şimdi de Tokat kalesine gözünü dikmiş. Orayı almak için Seyyidi Hüsam'ı görevlendirmiş. Ülkesinin çapını gün geçtikçe büyütme ve devletinin alanını genişletmek için büyük bir çaba içine girmiş. Cömert ve çalışkan biri olduğu için askerler onun yanında yerlerini almış. Sen her şeyden habersizsin ve bu işin tedbirini düşünmüyorsun. Eğer onun devletinin dolabı bu şekilde döner, onun işi yoluna girer, durumu güçlenirse, o zaman senin, benim ve daha pek çoğumuzun atalarımızdan bize miras kalmış olan bu topraklardan göçmek, köklü ailemizi dağıtmak, yerimizi yurdumuzu terk etmek gerekecek.¹⁶³

Bunlar ola dursun Tokat kalesinde kuşatmaya direnen Kadı Burhaneddin'in adamları Seyyidi Hüsam, Şeyh Necib ve Feridun Sivas'a bir haberci gönderdiler. Onlar kuşatma altında olmalarının üzerinden uzun bir süre geçmesine rağmen Sivas'tan herhangi bir yardım gelmediğini, böyle devam etmesi halinde kalenin düşmesinin kaçınılmaz olacağını, bu gelişmenin ise Kadı Burhaneddin'in nâibliğini yaptığı Eretna Devleti'ni itibarsılaşıracağını ve bundan cesaret alan düşmanlarının da faaliyetlerini tehlikeli

¹⁶¹ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 233-234. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 81, 259.

¹⁶² Burada Sivas, Tokat ve Amasya bölgesi kastedilmektedir. Dönemin kaynaklarında söz konusu bölge için kullanılan Rum memleketi tabiri bundan başka Erzincan'a bağlı Kemah topraklarının batısına düşen Anadolu coğrafyası için de kullanılırdı.

¹⁶³ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 234-235.

boyutlara ulaştıracağını bildiriyorlardı. Bunun üzerine bir şeyler yapmak mecburiyetinde kalan Kadı Burhaneddin adamlarıyla bir toplantı gerçekleştirdi. Onlar topyekûn bir seferberlik ilan edip, kendileri dışarıdan Tokat kalesinde bulunan adamları ise içeriden harekete geçerek düşmanı iki ateş arasında bırakmak suretiyle ezmeyi planladılar.¹⁶⁴

Sivas'tan bin kişilik bir askerî kuvvetle yola çıkan Kadı Burhaneddin, kendisinden üç dört kat daha fazla askere sahip olan Hacı Şadgeldi üzerine yürüdü. Kadı Tokat bölgesine vardıklarında oranın yollarının darlığı sebebiyle adamlarından Emîr Pir Ali komutasında bir miktar askerî gücü önden gönderdi. Sivaslıların geldiğini haber alan Hacı Şadgeldi ise kuşatmanın sürdürülmesi için ordusunun bir bölümünü Tokat kalesi önlerinde bıraktı ve diğerleriyle birlikte Sivaslıları karşılamaya gitti. O, öncü Sivas kuvvetleriyle girdiği çatışmada bu kuvvetleri bozguna uğrattı. Fakat ardından Kadı Burhaneddin'le yaşanan savaşta Hacı Şadgeldi hezimete uğrayıp geri çekilmeye mecbur kaldı. Kadı Burhaneddin ise kuşatma altında olan Tokat kalesine gitmeyip, güvenmediği ve kendisinin nâibliğini de istemeyen Sivas halkının ayaklanabileceği endişesiyle geri payitahta döndü. Gerçekten de Sivas'ta bir ayaklanma patlak vermiş ve fakat Kadı Burhaneddin'in gelmesiyle olaylar yatışmıştı. Her ne kadar Bezm u Rezm'in yazarı tarafından Kadı Burhaneddin'in bu seferi başarılı bir sefermiş gibi sunulmak istenmişse de, yine aynı yazarın sözlerinin teyidiyle söz konusu seferden elde edilen sonuç, gidip gelmekten ibarettir.¹⁶⁵

Yaşanan bu olayların ardından Amasya hâkimi Hacı Şadgeldi, Emîr Taharten'le tekrar iletişime geçerek Erzincan'a peş peşe elçiler ve mektuplar gönderdi. Kendisini Emîr Taharten'in taraftarı ve adamı gibi gösteren Hacı Şadgeldi, Taharten Beg'i bir Rum emîrliği olan Eretna beyliği topraklarına ve oranın başkenti Sivas'a saldırması için teşvik ediyordu. Hacı Şadgeldi'nin bu ittifak arayışları Emîr Taharten tarafından kabul görecektir. Zira evlilik yoluyla akrabalık tesis ettiği Zünnun'un Kadı Burhaneddin tarafından yenilgiye uğratılmasından kaynaklı Emîr Taharten'in Kadı'ya karşı öfkesi ve kapanmamış bir hesabı söz konusuydu. Bu duygularla hareket eden Emîr Taharten, Sivas'ın nahiyelerine gelip buradan Nâib Kadı Burhaneddin'e bir elçi göndererek şunları söyledi:

¹⁶⁴ **A.g.e.**, s. 234-235. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 81, 259-260.

¹⁶⁵ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 235-238. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 82.

*Biz Emîr Eretna'nın adamları ve hizmetçileriyiz. Buraya, onun torununu tahta oturtmaya, herkesi ona itaate çağırmaya geldik. Yine eskiden olduğu gibi ülkenin vezirliği sana verilsin. Eski görev ve yetkilerini tekrar sana iade edelim. Senin için hayırlı olacak şey, bizim davetimize uyman ve bizimle işbirliği yapmandır. O zaman biz de kendi işimize bakar, kendi yolumuza gideriz. Velinimetimizin hakkını tanımış, ona karşı hizmet ve vefa borcumuzu ödemiş oluruz.*¹⁶⁶

Görünüşte Eretna hanedanının hamisi tavrını takınan Emîr Taharten'in bu istekleri, Nâib Kadı Burhaneddin için şimdiye kadar elde ettiklerini bir anda bırakıvermek yani başka bir deyimle terk-i saltanat demekti ki kabulü imkânsızdı. Taharten'in bu elçilik vazifesi için görevlendirdiği —kendi adamlarından Celâyirli Emîr Tuğrul'un hem nâibi ve hem de damadı olan— kişi, Kadı Burhaneddin'e nasihat yoluyla ayrıca şu sözleri söyledi:

*Bu ricayı kabul edip büyük bir itibar ve saygınlığı olan Rum vezirliği ile yetinmen, halkın isteği hilafına hareket ederek kendini önemli ve tehlikeli bir işe atmaman kendi menfaatin içindir. Böyle tehlikeli bir işe el atarak, gücünün ve kuvvetinin kaynağını kurutma! Bu işe kalkışarak kendini ateşe atma! Öyle yaparsan, bütün dünyayı kendine düşman edip, kendini felaketin içinde bulursun.*¹⁶⁷

Böylece Emîr Taharten'in adamları elçilik görevini yerine getirip ahaliyi kendilerine meylettirecek istekleri içeren mektubu şehir halkına vererek geri döndüler. Nâib Kadı Burhaneddin, Emîr Taharten tarafından uygulanmak istenen siyasî taktiklere yönelik karşı stratejiler geliştirme yoluna gitmiştir. O, Emîr Tuğrul'un damadını yanına çağırarak:

*Şehir halkının ve ileri gelenlerinin henüz kalpleri bana ısınmadı. Bu yüzden Hacı Şadgeldi'nin tarafını tutuyorlar. Onun heves ve arzusunun peşinden gidiyorlar. Askerlerin çoğu da gizliden gizliye onunla ittifak halinde bulunuyorlar. Bunların hepsini sen de biliyorsun. Eğer ben dayımı karşılamak için şehrin dışına çıkacak olursam, şehirdekiler hiç vakit geçirmeden kale kapılarını arkamdan kapayıp isyana başvururlar. Ve böylece Sivas elden gider. Şimdi doğrusu odur ki, bize destek vermek için bin kadar askerinizle şehre gelin. Eğer ben şehirlilerden emin olur, onlara güvenebilirim, gönül rahatlığıyla şehrin dışına çıkıp dostluğun şartını yerine getiririm. O zaman zarfında bir olay çıkmazsa bizim için büyük bir kazanç olur.*¹⁶⁸

dedi. Burada diplomasi dilini ve onun iş görme inceliğini kullanmak isteyen Kadı Burhaneddin'in asıl maksadı, gelebilecek olan bin kadar süvariye ikna etmek suretiyle kendi saflarına katmak idi. Nâib Kadı Burhaneddin bunu başardığı takdirde, hem askerî

¹⁶⁶ Esterâbâdî, a.g.e., s. 238.

¹⁶⁷ A.g.e., s. 238.

¹⁶⁸ A.g.e., s. 239.

güç ve hem de psikolojik üstünlük açısından Emîr Taharten ve ordusunu büyük bir zafiyet içine düşürecekti. Emîr Tuğrul'un damadı, Nâib Kadı Burhaneddin'in söylediklerinden memnun kalıp ona yakınlık göstererek övgülerde bulundu. Onun, "Dayınızın (Emîr Tuğrul) da isteği böyle. Eğer isterseniz o da gelecek"¹⁶⁹ demesi üzerine Kadı'nın buna cevabı, "Eğer ben o konuda bir şey söylersem belki onun beklediği şekilde olmayabilir, onu başka manaya çekebilir. Onun için kimi tayin ederse, o gelsin"¹⁷⁰ şeklindeydi. Emîr Taharten ve akıllı-tecrübeli adamları, Kadı Burhaneddin'in yaptığı teklifle amaçladığı şeyi çok iyi algılayıp bu durumu bütün yönleriyle kavradılar. Bunun üzerine hem teklifin kabulü konusunda ve hem de kendilerini zaafa düşürmeme noktasında en uygun kararı verip Tuğrul Beg'i iki yüz süvari ile birlikte Kadı Burhaneddin'e gönderdiler. Bu karar, Nâib Kadı Burhaneddin tarafından yapılan karşı hamlenin Emîr Taharten ve adamları tarafından boşa çıkarılması anlamına geliyordu.¹⁷¹

Kadı Burhaneddin'le müzakere etmek için Emîr Taharten tarafından gönderilen Tuğrul Beg Sivas'a varınca, kendisini karşılamak için şehrin dışına çıkan Kadı Burhaneddin'le birlikte şehre girdiler. Halkın desteğinin arkasında olduğunu göstermek ve yapılacak görüşmelerde Erzincanlıları psikolojik baskı altında tutmak maksadıyla Kadı'nın bu karşılama merasimi için önceden bir takım propagandif faaliyetler tertiplelediğini görüyoruz. Şöyle ki; yanında Tuğrul Beg'in damadı da bulunan Kadı, Emîr Taharten'in temsilcisi olan Tuğrul Beg'i karşılamak için şehirden çıkarken Sivas halkı ve ileri gelenleri ona dualar edip övgülerde bulundular. Sivas halkının Kadı Burhaneddin'in yöneticiliğini kabul etmediğini düşünen Tuğrul Beg'in damadı bu tablo karşısında —o insanların Sivaslı olmadığını ve bir zamanlar Kadı Burhaneddin'in kadılık görevini yaptığı Kayseri'den getirilmiş olabileceğini düşünmüş olacak ki— "Bu insanlar Kayseri'den mi?"¹⁷² sorusunu yöneltme ihtiyacını duymuştu. Kendilerini karşılamaya gelenlerle birlikte şehre giren Erzincanlılar, Kadı Burhaneddin'e dualarda ve övgülerde bulunan, karşıtlarına ise beddualar okuyan Sivaslılar tarafından ağır sözler ve hakaretlere maruz kalmış, kötü şakalar ve müstehcen fıkralarla aşağılanıp cahil yerine konmaya çalışılmıştır.¹⁷³

¹⁶⁹ A.g.e., s. 239.

¹⁷⁰ A.g.e., s. 239.

¹⁷¹ A.g.e., s. 238-239. ; Yücel, a.g.e., s. 82-83, 260-261.

¹⁷² Esterâbâdî, a.g.e., s. 240.

¹⁷³ A.g.e., s. 239-240.

Ertesi gün müzakerelere ilişkin Emîr Taharten'in temsilcisi Tuğrul Beg ile Nâib Kadı Burhaneddin arasında yemek sofrasında şu diyaloglar yaşanmıştır:

---Tuğrul: "*Şimdi kararlaştırdığımız şeyi yapmamız ve verdiğimiz sözü tutmamız gerekiyor. Çünkü halk onu bekliyor. Beklemek her iki tarafın da zararına olur.*"

---Kadı: "*Böyle işlerde acele etmek doğru değil. Sabredip beklemek daha uygun olur.*"

---Tuğrul: "*O takdirde biz her gün sizin misafiriniz olacağız. Başınızı ağrıtırıp sizi rahatsız edeceğiz. En iyisi, işi bir an önce bitirip sonuca bir an önce varmak*"tır.

Konuşmalar olumsuz bir seyir takip edip ısrar ve inada kaçınca:

---Kadı: "*Siz buraya ne iş için geldiniz?*"

---Tuğrul: "*Yalnız konuşalım.*"

---Kadı: "*Bizim bu mecliste bulunanlardan saklayıp gizleyeceğimiz bir şeyimiz yok. Onların bilmediği bir sırrımız da olamaz. Anlatmak istediğini burada anlat.*"

---Tuğrul: "*Biz Emîr Eretna'nın tebaası ve kullarıyız. Bildiğiniz gibi onun torunu Ali Beg ebedi âleme göç etti. Ondan halef olarak bir oğul kaldı. Biz buraya onun oğlunu emîrlik makamına oturtmaya, ona itaat ve bağlılık görevimizi yerine getirmeye, ülke ve devlet işlerinde görülen tikanıklığı açmaya geldik. Hacı Şadgeldi ile Ömer Ahtacı'nın bütün çocukları¹⁷⁴ da buraya gelip görevlerini yerine getirsinler. Eskiden olduğu gibi ülkenin vezirliği sana bırakılsın. Biz, daha önce diğerleriyle bu konu üzerinde anlaştık. Bizim buraya gelmemizin sebebi budur.*"

---Kadı: "*İçinde bulunduğumuz bu ev bana aittir. Evin sahibi olan ben sizi davet etmedim. Siz buraya kimin davetiyle geldiniz?*"

---Tuğrul Beg önce: "*Siz çağırdınız*" dediyse de sonra "*Biz kendiliğimizden geldik*" dedi.

---Kadı: "*Siz birinin evine habersiz olarak bir ordu getireceksiniz, sonra bunun normal bir hareket olduğunu savunacaksınız*"

Kadı Burhaneddin'in söyledikleriyle ortamı gerginleştirdiğini gören ve konunun zıtlaşmaya vardırılabileceğini anlayan Emîr Taharten'in adamları, söylenenlere cevap vermeyip sustular. Bunun üzerine Kadı Burhanddin gülümseyerek sözlerine devam etti:

---Kadı: "*O halde Emîr Eretna'nın torununu hangi yolla emîr yapacağız? Bu işi gerçekleştirmek için ne gibi plânlar yaptınız?*"

¹⁷⁴ Burada en başta Kayseri hâkimi Ömer(Ahtacı)oğlu Cüneyd kastedilmektedir.

---Tuğrul: "*Âdetlerin ve geleneklerin buyurduğu şekilde*"

---Kadı: "*Önce bu kaideyi koyan ve bu yolu açan sizsiniz, Erzincan, Bayburt vb. idareniz altındaki yerleri ortaya koyun. Oraların yönetimini kesin olarak Emîr'in (Ali Beg) oğluna bırakın da diğerleri de sizi takip edip örnek alsınlar.*"

---Tuğrul: "*Bizim çalışma ve çabalarımız, toprağımız ve nüfusumuz artsın, malımız, gücümüz çoğalsın diyedir. Yoksa elimizde olanı kaybetmek için değil*"

---Kadı: "*O zaman Amasya'yı Hacı Şadgeldi'den alıp ona verelim*"

---Tuğrul: "*Uygun değil*"

---Kadı: "*O zaman Karaman veya Osmanoğlu ülkesini alıp ona teslim edelim*"

---Tuğrul: "*Bu mümkün mü?*"

---Kadı: "*Siz Emîr Eretna'ya bağlılığınızı iddia edip ona vefa borcunuzu ödemekten söz ediyorsunuz. Fakat elinizdeki toprakları onun vârisine teslim etmiyorsunuz. O konuda cimri ve ketum davranıyorsunuz. Onun kölesi ve hayvanlarının bakıcısının çeşitli hilelerle ele geçirdiği kaleyi torununa teslim etmiyorsunuz. Fakat ben büyük bir çaba ve kılıç zoruyla bir zorbanın elinden aldığım bir şehri, Emîr Eretna'nın tebaasından olmadığım halde niye onun torununa teslim edeyim? Başka birinin boyunduruğu altına niçin gireyim? Allah'ın bize verdiği nasibi almaya hazırız. Allah yüce ve uludur.*"

---Tuğrul: "*O halde ben gidip durumu dayına (Emîr Taharten)¹⁷⁵ anlatayım*"

---Kadı: "*Sen önemli ve mevki sahibi bir adamsın. Senin gidip gelmen doğru olmaz. Nâiblerden birini gönder. Durumu anlatıp cevabını getirsin*"

---Tuğrul: "*Gitmemize izin vermiyorsun. Yoksa tutuklu muyuz?*"

---Kadı: "*Evet*"

---Tuğrul: "*Hangi sebepten?*"

---Kadı: "*O sebeptendir ki, ülkemize asker çektiniz. Haksız olarak halkın malını ve hayvanlarını yağmalayıp, yıkımlarda bulundunuz. Şimdi onun cezasını çekin. Müslümanların elinden haksız olarak zorla aldıklarınızı geri verin de ondan sonra*

¹⁷⁵ Daha önce; Tuğrul Beg'in halasının Kadı Burhaneddin'in dedesi Kadı Siraceddin Süleyman'ın nikâhlı eşi olduğundan ve bundan ötürü Kadı'nın Emîr Taharten'in yakın damlarından Tuğrul Beg'e dayı diye hitap ettiğinden söz etmiştik. Bu defa Tuğrul Beg'in yukarıdaki ifadesinden "dayı" hitabının Emîr Taharten için de kullanıldığını görüyoruz. Tuğrul Beg'in Emîr Taharten'i Kadı Burhaneddin'in dayısı olarak nitelemesi kuvvetle muhtemeldir ki Taharten'in Tuğrul'la olan akrabalığı (büyük bir olasılıkla evlilik yoluyla)'ndan ileri gelmektedir.

istediğiniz yere gidin. Değilse suçlu olarak serbest bırakılıp gitmeniz mümkün değildir. Biz sizden zorla bir şey istemiyoruz. Hakkımız olan şeyi istiyoruz".¹⁷⁶

Yapılan bu konuşmaların ardından Nâib Kadı Burhaneddin, Emîr Taharten'in temsilcilerini bir çadıra göndererek alıkoydu. Ayrıca onların silahlarına, binek havanlarına ve mallarına da el konuldu. Bu olup bitenlerin haberi Emîr Taharten'e ulaşınca o hemen elçilerle Kadı Burhaneddin'e bir mektup gönderdi. Bu mektupta, "Olan oldu. Artık onları unutalım. Bugünden itibaren birbirimizin toprağına göz dikmeyelim. Halkımıza ve şehirlerimize saldırmayalım. Her halükarda birlik ve beraberlik içinde olalım"¹⁷⁷ mesajı vardı. Emîr Taharten'in bu uzlaşıcı tavrı Kadı Burhaneddin tarafından hemen kabul görmüştü. O, Taharten'in temsilcisi Tuğrul Beg'i yanına çağırarak kendisine yakınlık gösterip değerli hediyeler vermiş, adamlarını serbest bırakıp silah ve teçhizatlarını da iade etmişti. Bunun ardından Tuğrul Beg de Kadı Burhaneddin'e dönerek şunları söyledi:

Biz buradan ayrılınca, hepsi de sana düşman olan ve seni her tarafından kuşatmış Hacı Şadgeldi, Şam askerleri, Ömeroğulları, Moğol ve Tatar ordusuyla nasıl baş edeceksin? Bu düşmanların saldırı ve tehditlerine karşı ne gibi tedbirler aldın? Senin yapacağın en iyi şey, Emîr Mutaharten ile dost olmandır. Onunla dostluk ve beraberlik antlaşması yapın. Antlaşmanın şartlarına uyması konusunda ona kefil olabilirim. Emriniz doğrultusunda hareket ederim. Bu birlik ve beraberlik haberi çevrede duyulur, bu yardımlaşmanın ve dayanışmanın ünü ülkelere ve bölgelere yayılınca, düşmanın cesareti kırılır. Ondan sonra zalimler ve zorbalar, zalim ellerini insanların mallarından çekerler.¹⁷⁸

Fakat Kadı onun bu teklifine olumlu bir cevap vermemiş, kendisine coğrafi olarak en yakın düşmanın Hacı Şadgeldi olduğunu belirterek onu yenip kellesini de Erzincan'a göndereceğini bildirmişti. Ancak Kadı'nın, Emîr Taharten'le iletişim halinde olan Amasya hâkimi Hacı Şadgeldi hakkındaki bu açık beyanatı Taharten için zımnî bir tehdit niteliğindedeydi. Bundan sonra Tuğrul Beg oradan ayrılarak Emîr Taharten'in yanına geldi.¹⁷⁹

Gerçekten de Nâib Kadı Burhaneddin bir süre sonra Amasya hâkimi Hacı Şadgeldi ile yapacağı savaşta ona galip gelecek (M. Aralık 1381) ve maktul düşen Hacı Şadgeldi'nin kellesini de Erzincan'da bulunan Emîr Taharten'e gönderecekti. Bununla

¹⁷⁶ Yaşanan söz konusu diyaloglar için bkz.: **A.g.e.**, s. 240-242. Ayrıca bkz.: Yücel, **a.g.e.**, s. 83-84, 261.

¹⁷⁷ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 242.

¹⁷⁸ **A.g.e.**, s. 242.

¹⁷⁹ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 242. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 84, 261-262.

Kadı, düşmanlarının ne hale düşeceklerini göstermek ve karşı gelenlere dehşet salmak amacını güdüyordu. Konu hakkında Bezm u Rezm'de şöyle denilmektedir:

Savaş galesi bitip, gürültü ve patırtı kesilince sultan (Kadı Burhaneddin), Hacı Şadgeldi'nin kellesini Sivas'a gönderdi. Oradan Erzincan'a götürdüler. O tarihten itibaren başı dik olanlar boyun eğip gaflet pamuğunu kulaklarından çıkardılar. Tuğrul Beg, Hacı Şadgeldi'nin kellesini gözleriyle görünce şaşırıldı. Yanında bulunan emirlere ve ileri gelenlere, Sultanın daha önce kendisine, "Yakında onun kellesini sana göndereceğim" dediğini anlattı. Onu dinleyenler, Sultan'ın ileriye görmesine hayran oldular. Onun korkusu kalplerine heybeti hafızalarına yerleşti. Uzaktakiler ve yakındakiler kurtuluş çarelerini ona boyun eğip itaat etmekte buldular.¹⁸⁰

Kendisinin siyasî geleceği açısından büyük bir tehdit olan Amasya hâkimi Hacı Şadgeldi'yi ortadan kaldıran Kadı Burhaneddin, nâibliğini yaptığı Ali Beg'in oğlu II. Mehmed'in kendisine sağladığı siyasî meşruiyete artık ihtiyaç duymamakta idi. Böylece söz konusu savaşta elde ettiği kesin zaferin itici gücüyle o, hükümdar olma emelini gerçekleştirmedi bir an bile tereddüt etmedi. Ali Beg'in oğlunu ekarte etmek suretiyle sırasıyla kadılığını, vezirliğini ve nâibliğini yaptığı Eretna devletinin varlığına son vererek sultanlığını ilan etti (M. Aralık 1381 / H. Ramazan-Şevval 783). Bu doğrultuda kendi adına hutbe okutup sikke kestiren Kadı, sultanlığının duyurulması için Rum, Suriye ve Irak memleketlerinde bulunan devlet ve beyliklere haberciler gönderdi.¹⁸¹

Öte yandan Kadı Burhaneddin'in hükümdarlığını tasvip etmeyen çevreler (Seyyidi Hüsam, Feridun, Şeyh Necib, Hacı Şadgeldi'nin oğlu Emîr Ahmed,¹⁸² Karamanoğlu Alaâddin Beg) ise ona karşı cephe almaya başlayacaklardır. Onlar, Kadı Burhaneddin'in bir hükümdar soyundan gelmemesini ve Eretna hanedanlığına bir mensubiyetinin bulunmamasını ileri sürerek sultanlığını ilan etmeye hakkı olmadığını söylüyorlardı.¹⁸³ Fakat bu muhalif kesimlerin asıl endişesi Sivas'ta saltanatını ilan eden

¹⁸⁰ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 246.

¹⁸¹ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **A.g.e.**, s. 243-248. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 84-87, 262-263. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 182-183.

¹⁸² Selçuklu ve Osmanlı kaynaklarında Rum, Memleket-i Rum olarak da geçen Sivas, Tokat ve Amasya bölgesi soylu ve toprak sahibi beylerin meydana getirdiği feodal bir bünyeye sahip idi. İşte Seyyidi Hüsam, Feridun, Şeyh Necib, Hacı Şadgeldi'nin oğlu Emîr Ahmed gibi bu topluluğu meydana getiren ailelerin nüfuzunu kırmak, onları sultanın emîr ve arzusuna bağımlı kimseler haline getirmek politikası Kadı'nın merkezî hükümetinin temeli ve hareket noktası olmuştur. Bu feodal beyler, Kadı Burhaneddin'in devletini kurma ve genişletme teşebbüsüne karşı koyan ciddi bir siyasî güç, rakip ve muhalif bir aristokratlar cephesi teşkil etmelerine rağmen Kadı'nın baştan itibaren basiretli davranışı sayesinde neredeyse tamamı merkezî devlet idaresinin mutî aletleri ve basit askerî şefleri haline düşmekten kurtulamamışlardır (Yücel, **a.g.e.**, s. 89-90).

¹⁸³ Bu konuda İbn Arabşah şunları söylemektedir: "... rakipleri ona (Kadı Burhaneddin) düşman kesildiler, valiler ve vezirler isyan bayrağı açtılar. Onu çekemeyen düşmanları kinlerini açığa vurarak,

Kadı Burhaneddin'in, eski Eretna topraklarına dönük yayılmacı emellerini bir devlet politikası haline getirip Eretnalıların hâkimiyetinde bulunmuş olan memleketleri yeni devletinin yönetimi altında tekrar birleştirme çabasına gireceğini ve bu suretle kendi hâkimiyet sahalarını tehdit edeceğini düşünmelerinden ileri geliyordu. Zira Kadı Burhaneddin'in nâiblik makamına gelişi ve ondan sonra izlediği siyasî çizgi onların bu düşüncesini doğrulamaktaydı.¹⁸⁴ Kendisine karşı olan söz konusu muhalefetten dolayı Kadı, iktidarını sağlamlaştırmak ve devletin birliğini sağlamak için hükümdarlığının ilk yılını bir takım mücadelelerle geçirdi. Vezirliği ve nâibliği döneminde olduğu gibi hükümdarlığı döneminde de merkezîyetçi bir politika taraftarı olan Kadı Burhaneddin, parçalanmış Eretna devleti topraklarında hüküm süren ve Eretna tahtı üzerinde hak iddia edebilecek olan tabii vârisleri ve beyleri bertaraf etme veyahut itaati altına alma yoluna gitmiştir.¹⁸⁵ Yeni sultanın süreç içinde bu politikasını önemli ölçüde gerçekleştirdiğini söylemek pek de yanlış olmasa gerek.

Emîr Taharten, Kadı Burhaneddin'in devletini kurma ve genişletme teşebbüsüne karşı koyan ciddi bir siyasî kuvvet olarak bu dönemde de dikkati çekmektedir. Zira Taharten, Kadı'nın bağımsız olarak devlet dizginlerini eline aldıktan sonraki emellerini ve izleyeceği politikanın esaslarını iyi anlayan muhalif liderlerden biri idi. Bu nedenle o, yukarıda bahsi olunan kesimler gibi Kadı'nın tahta çıkışına karşı olmuştur. Zaten kısa süre sonra Seyyidi Hüsam'ın çalışmaları neticesinde Kadı Burhaneddin'e karşı taarruzî bir ittifak meydana gelmiş ve bu bağlamda Emîr Taharten de söz konusu ittifak içinde yerini almıştır.¹⁸⁶

'onun dedeleri ve babası dahi böyle bir makama gelmiş değil, bizler Sivaslıyız ve burada büyüdük. Başımız hükümdar olmak ne haddine?' dediler" (İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 183).

¹⁸⁴ Bkz.: Yücel, **a.g.e.**, s. 89-90. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 183.

¹⁸⁵ Bu konuya dair İbni Arabşah'ın eserinde şöyle bir kayıt mevcuttur: "Kadı Burhaneddin müstakil hükümdar olduktan sonra 'sultan' lâkabı aldı. O sıralar Karaman vilâyetinde Sultan Alaâddin hüküm sürüyordu. Sonra Sultan Kadı Burhaneddin, 'Gerçekte, tarihî kayıtlardan öğrendiğimiz kadarıyla ve sîret (biyografi) kitaplarında anlatılanlara göre, çevremizdeki topraklar bizim sultanımıza aittir ve bize mirastır' dedi. Arkasından saltanatına ait toprakları sınırlarına katıp, isyan konusunda serkeşlik edenlerin üzerine yürüdü" (İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 183).

¹⁸⁶ Yücel, **a.g.e.**, s. 263-264.

II. BÖLÜM

ERZİNCAN BEYLİĞİ: TAHARTEN'İN SİYASÎ VE ASKERÎ FAALİYETLERİ (M. 1382-1398)

I. KADI BURHANEDDİN'İN SULTANLIĞINA EMİR TAHARTEN'İN TEPKİSİ

Emir Taharten, Kadı Burhaneddin'in bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte yaşanan süreci dikkatle takip etmiş ve Kadı'nın iktidarına karşı olan muhalif kesimlerle nisbeten iletişim halinde olmuştur. Bu karışık ortamdan istifadeyle beyliğinin hâkimyet sahasını genişletmek isteyen Taharten, özellikle Erzincan Akşehir'i ve Koyulhisar ile Sivas topraklarına dönük yayılcı faaliyetlerini sürdürmüştür. Olayların gelişim sürecine baktığımızda şunları söyleyebiliriz; Kadı Burhaneddin, hükümdarlığını ilan ettikten sonra ilk askerî harekâtını Tokat üzerine yaptı. Bu kalede daha önce kendisine bağlı olan fakat şimdi onun sultanlığını tanımayan Seyyidi Hüsam, Feridun ve Şeyh Necib bulunmaktaydılar. O, M. 1382 (H. 783-84) yılı ilkbaharına kadar Tokat kalesini kuşatma altında tuttuktan sonra buradaki muhasarayı kaldırıp Sivas'a döndü. Tokat kalesinde bulunan Seyyidi Hüsam, Kadı Burhaneddin'e karşı geniş bir ittifak cephesi oluşturma çabalarına girmişti. O, Amasya hâkimi Emîr Ahmed, Moğol emîrleri ve Nebi ile ilişki halindeydi. Seyyidi Hüsam'ın Emîr Ahmed hakkında söylediği şu sözler, Kadı Burhaneddin'e karşı olan cephenin kimlerden oluştuğunu göstermesi açısından önemlidir:

Şimdi yaşlı ve tecrübeli bir insan olan Hacı Şadgeldi ölmüşse, Allaha hamdolsun, halef olarak yiğit ve genç bir erkek çocuk bırakmıştır. O genç, cesaret ve yiğitlik bakımından babasından iki kat hatta bin kat daha üstündür. Ulus (Moğol), Kayseri, Erzincan emîrleri (Cüneyd Beg, Emîr Taharten)'yle Taceddin Canitî (Taceddin Beg) ve diğer çevre bölgelerin yöneticileri¹⁸⁷ onunla anlaşma halindedir.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Yaşar Yücel, Bezm u Rezm'deki "diğer çevre bölgelerin yöneticileri" "tâbiri ile Kubadoğlu, Taşanoğlu, İnaloğlu, Köpekoğlu gibi Türkmén beyleri ile Gözleroğlu (Moğol beyi) kastedilmiş olmalıdır. Nitekim bunların Dânişmendiye bölgesinde bir kalenin sahibi olarak yaşadıkları Neşri'nin Çelebi Mehmed devri hakkında verdiği son derece mühim malumatla sabittir" (a.g.e., s. 94, 264) demektir.

¹⁸⁸ Esterâbâdî, a.g.e., s. 257.

Emîr Taharten'in tıpkı Hacı Şadgeldi ile olduğu gibi onun oğlu Emîr Ahmed'le de müttefiklik ilişkisini devam ettirdiği bilgisini bize veren bu ifadenin söz ettiği karşıt cephe, her ne kadar kalabalık ve güçlüymüş gibi görünse de çeşitli kabilelerden ve sınıflardan meydana geldiğinden dolayı aralarında bir hedef birliği söz konusu değildi. Bu nedenle herkesin kendi amaçları ve çıkarları doğrultusunda faaliyet göstermesi kaçınılmaz olacaktı. Ayrıca söz konusu karşıt cephenin tek bir lideri değil her kesimin bağlı bulunduğu kendi önderleri olmasından ötürü birçok lideri vardı. Olayların gelişim sürecine baktığımızda Emîr Taharten'in sözü edilen muhalif kesimlerle koordineli hareket ettiği anlaşılmaktadır. Şöyle ki, rakiplerine karşı savaş hazırlıkları yapan Kadı Burhaneddin; Seyyidi Hüsam, Nebi ve Emîr Ahmed'in Artukâbâd'da bir araya gelerek kendisine karşı koyma hususunda ittifak ettiklerini haber aldı. O bunun üzerine Sivas'tan yola çıkıp Artukâbad yakınlarındaki Nebi'ye bağlı Ağcakale'yi ele geçirdi. Bu haberin duyulması Seyyidi Hüsam, Nebi ve Emîr Ahmed'in kurmuş olduğu ittifakın dağılmasına neden oldu. Bu sıralarda Moğol (Ulus) emîrlерinin başı olan Babukoğlu Ali Paşa, Moğol Barambay kabilesi ile birleşerek Kadı Burhaneddin aleyhine bir takım askerî faaliyetlerde bulunmuşsa da o bunda başarılı olamadı ve hiçbir kazanım elde edemedi geri çekildi (M. 1382 / H. 783-84).¹⁸⁹

Moğollar geri çekildikleri sırada Emîr Taharten de bir ordu hazırlayıp Sivas'a yöneldi. Kendisine bağlı bölgelerden gelen askerler toplandıktan sonra Koyulhisar ve Akşehir hâkimi olan eniştesi Zünnun'u yakalayıp onu Şarkî Karahisar hâkimi Melik Ahmed'e teslim etti. Bilindiği üzere Melik Ahmed Emîr Taharten'in dostu ve tâbisi, Zünnun'un ise rakibi ve düşmanı idi. Şarkî Karahisar'da bir süre esir tutulan Zünnun daha sonra —kuvvetle muhtemeldir ki Taharten'in emriyle— başı kesilmek suretiyle öldürüldü.¹⁹⁰ Kız kardeşini Zünnun'a vermiş olan Emîr Taharten'in, eniştesini esir alıp daha sonra öldürtmesinin gerekçesini kesin olarak bilemiyoruz. Ancak Bezm u Rezm'e göre Emîr Taharten, kendisi ile Kadı Burhaneddin arasında daha önce yapılan anlaşmayı bozmak —ve bu suretle bir çatışma zemini oluşturmak— maksadıyla Zünnun'u

¹⁸⁹ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: **A.g.e.**, s. 248-259. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 91-94.

¹⁹⁰ Bezm u Rezm'de şöyle denmektedir: "Emîr Mutaharten, bunu yaparken hata etti. İnsanlığın ve iyiliğin gereklerini unuttu. Çünkü o, önce kız kardeşini Zünnun'a eş olarak vermiş, sonra da onu katletmişti. Hür kişilerin mezhebinde böyle bir şeye başvurmak, büyük bir ayıp ve çirkin bir davranıştı. Üstelik bu suçu işlemekten utanacak ve arlanacak yerde Koyulhisar'a gözünü dikti" (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 259).

tutuklatmıştı.¹⁹¹ Bu bilgi bize, Zünnun'un Kadı Burhaneddin ile aralarında kurulmuş olması muhtemel birtakım siyasî-askerî ilişkilerin varlığına işaret ettiği gibi Emîr Taharten'in de bu ilişkilerden haberdar olduktan sonra onu tutuklatmış olabileceğini düşündürmektedir. Zira Kadı Burhaneddin daha önce nâibliği döneminde, Zünnun'a övgülerde bulunup kendisine güvendiğini belirttikten sonra onu babasından kalan Koyulhisar ve Akşehir kalelerine yönetici tayin etmişti. Bu ilişki göz önüne alındığında biz Zünnun'un, coğrafi olarak yanı başındaki komşusu ve de düşmanı olan Şarkî Karahisar hâkimi Melik Ahmed'e karşı Kadı Burhaneddin'le tekrar bir yakınlaşma içine girmesini ihtimal dâhilinde görüyoruz. Bu durumda onun tutuklanmış olması demek Emîr Taharten ile Kadı Burhaneddin arasındaki anlaşmanın da feshi demektir. Zaten Taharten'in amaçladığı da bu idi. Tabii bizim bu varsayımımız Bezm u Rezm'deki, Emîr Taharten'in kendisi ile Kadı Burhaneddin arasında var olan anlaşmayı bozmak maksadıyla Zünnun'u tutukladığı bilgisinden hareketle yapılmıştır. Yoksa onun önce tutuklanması ve daha sonra da öldürülmesinin sebebi çok daha farklı da olabilir.

Emîr Taharten'in yanında bulunan Kılıç Arslan'ın adamları, Zünnun'un öldürülmesinin ardından oradan ayrılarak Kadı Burhaneddin'in yanına gittiler. Zira Zünnun, Kılıç Arslan'ın amcası idi. Emîr Taharten de bu olup bitenlerin ardından Zünnun'un hâkimiyetindeki Koyulhisar'ı almayı düşündü. Fakat bu sırada Koyulhisar kalesi Kılıç Arslan'ın akrabalarından Şeyh Mahmud'un eline geçti. Bu sebepten ötürü Emîr Taharten'in isteği gerçekleşmedi. Bunun üzerine o, Akşehir kalesini teslim alması veyahut muhasara altında tutması için adamlarından birini oraya gönderdikten sonra kendisi de her gün Koyulhisar halkıyla savaşmaya başladı. Bu çarpışmalarda çok sayıda insan hayatını kaybetti. Koyulhisar kalesini ele geçirmeyi çok isteyen Emîr Taharten sonunda orayı zapt edemeyeceğini anlayınca bu düşüncesinden vazgeçti ve böylece bu emelini gerçekleştirmedi.¹⁹² Bezm u Rezm'de, "sonunda o kalenin hasretiyle yanan Emîr Mutaharten'in kalbinden o istek silindi ve amacına ulaşamadı"¹⁹³ denmektedir. Ancak Taharten her ne kadar Koyulhisar'ı alamamış ise de Zünnun'un idaresindeki bir başka yer olan Akşehir'i kendi topraklarına katmayı başarabilmiştir. Öyle ki burası Emîr Taharten ve Kadı Burhaneddin arasında sürekli bir mücadele sahası olmuştur.

¹⁹¹ A.g.e., s. 259. ; Yücel, a.g.e., s. 94, 264.

¹⁹² Esterâbâdî, a.g.e., s. 259. ; Yücel, a.g.e., s. 94-95, 264.

¹⁹³ Esterâbâdî, a.g.e., s. 259.

Emîr Taharten'in Eretna devletine hâkim olmak iddiasında olduğu ve bu doğrultuda yayılma siyaseti takip ettiği açıkça görülmesine rağmen Kadı Burhaneddin iki cephede birden savaşmamak için mevcut durumu kabul etmişti. O, Yukarıda sözünü ettiğimiz ittifak cephesi karşısında kuvvetleri ayrı ayrı ezmek için olacak Tokat-Amasya bölgesinde kendi iktidarına karşı olan Seyyidi Hüsam, Nebî, Amasya hâkimi Emîr Ahmed ve bölgedeki Moğol kuvvetleri ile M. 1382-83 (H. 784) yılı kışına kadar mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu siyasî ve askerî güçlerle yaptığı savaşlarda ağır mağlubiyet alan Kadı Burhaneddin Sivas'ta bulunduğu günlerde, bu defa da şehirdeki muhalif kesimler tarafından Cuma namazı sırasında uygulamaya konulacak bir suikast tertibiyle karşı karşıyaydı (M. 1383 / H. 784 yılı ilkbaharına doğru). Kendisine yönelik yapılacak suikast planından haberdar olan Kadı, harekete geçme konusunda acele etmemiş ve temkinli davranmıştı. İşte biz bu sıralarda Emîr Taharten'in elçisinin Sivas'ta olduğunu görüyoruz. Kadı Burhaneddin, Emîr Taharten'in gelen bu elçisine ziyafet vermek maksadıyla güzel bir yer olan ve Ahmedek de denilen iç kaleyi uygun görmüş ve elçiyi buraya çağırmıştı. Ardından da bir emir vererek şehir kapılarının giriş-çıkışlara kapatılmasını istemişti. Kadı'nın Emîr Taharten'in elçisine tam da bu sıralarda ziyafet vermesi uyguladığı planın bir gereği idi. Zira o, muhaliflerin camide kendisine suikast düzenlemek için bekledikleri bir sırada Emîr Taharte'nin gelen elçisini bahane ederek camiye gitmemiş, adamlarından birini göndererek; önemli bir işi çıktığını, bundan dolayı kendisinin camiye gelemeyeceğini ve Müslümanların namazlarını kılmalarını haber vermişti. Sonuç itibarıyla Kadı Burhaneddin bu suikast girişimini boşa çıkarmış ve muhaliflere yönelik Sivas'ta başlattığı operasyonla onları tutuklatmıştı. Taharten'in elçisini oldukça iyi ağırlayan Kadı'nın bu tutuklamaların ardından elçiyle birlikte şarap içip eğlence ve istirahatle vakit geçirdiğini görüyoruz.¹⁹⁴ Emîr Taharten'in bu elçiyi ne maksatla Kadı Burhaneddin'e gönderdiğini bilemiyoruz. Fakat elçinin iyi şekilde ağırlanmış olması, bu sıralarda iki taraf arasında bir çatışma ve sürtüşmenin olmadığına kanıt olarak yorumlanmalıdır. Bizimle aynı fikirde olmayan Yaşar Yücel'e göre payitaht Sivas'ta Kadı Burhaneddin aleyhine tertiplenen suikastlarda Emîr Taharten'in faal roller oynamış olması kuvvetle muhtemeldir.¹⁹⁵ Erzincan beyinin Kadı'ya yönelik söz konusu suikast planında dahil var mıdır bilemiyoruz ancak bu işte parmağı olan Amasya hâkimi Emîr Ahmed, o karışık ortamdan istifade ederek Sivas

¹⁹⁴ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: A.g.e., s. 259-284. ; Yücel, a.g.e., s. 94-104, 264-265.

¹⁹⁵ Bkz.: Yücel, a.g.e., s. 263.

üzerine yürümüş ve suikast planının başarıya ulaştırılmadığını haber alınca da Yıldız kalesine gelmişti. Bunu duyan Kadı Burhaneddin'in kendisiyle savaşmak için Sivas'tan yola çıktığını haber alan Emîr Ahmed ile bu sefere iştirak eden Seyyidi Hüsam ve Nebi ağırlıklarını bırakarak kaçış yolunu tutmuştu. Bu tarihten sonra Emîr Ahmed'in Seyyidi Hüsam ve Nebi'yle arası açılmış, müttelikleriyle arasındaki çekişme hiç eksik olmamıştı. Bunun bir sonucu olarak Tokat-Amasya yönünde eli rahatlayan Kadı Burhaneddin, Sivas-Kayseri arasındaki bölgede yaylağa çıkan Moğolların da teşvikiyle, Cüneyd Beg'in idaresinde bulunan Kayseri üzerine yürümek için harekete geçmişti (M. 1383 / H. 785 yılı ilkbaharı). İşte biz o günlerde Emîr Taharten'in Kadı Burhaneddin aleyhine tavır takındığını görüyoruz. Öyle ki, Taharten'e bağlı bir takım guruplar saldırıya geçerek Sivas vilâyeti hududunda şiddetli yıkım ve yağma faaliyetlerinde bulunuyorlardı. Kadı Burhaneddin, güvendiği yakın adamlarından olan Emîr Yusuf Çelebi'yi, Emîr Taharten'e bağlı bu gurupları sınırdan uzaklaştırmak için görevlendirdiği sırada Akkoyunlu Türkmenlerinden Kutlu Beg'in oğlu Ahmed Beg'in Sivas topraklarına saldırdığı haberi geldi.¹⁹⁶

Akkoyunlu Ahmed Beg'in bu sıralarda harekete geçmiş olması onun Emîr Taharten'le bir ittifak içinde olduğu izlenimini vermektedir. Zira hatırlanacağı üzere daha önce de böyle bir durum söz konusu olmuştu. Şöyle ki; Erzincan'ı kuşatmaya giden Eretna Sultanı Ali Beg, Dulkadiroğullarından bir askerî birliğin Emîr Taharten'e yardıma geldiği haberini alınca onlara mani olması için Kayseri hâkimi Cüneyd komutasında güçlü bir ordu göndermişti. Fakat bu ordu, Dulkadiroğullarıyla değil de Kutlu Beg'in oğlunun başında bulunduğu Akkoyunlu kuvvetleriyle karşılaşınca savaşa tutuşmuş ve Eretna ordusu mağlup olup Cüneyd de esir düşmüştü. Bu defa Emîr Taharten'in adamlarının Sivas hududunda gerçekleştirdiği söz konusu saldırılara mani olmak için harekete geçildiğinde, Kutlu Beg'in oğlu Ahmed Beg'in Emîr Taharten lehine ve belki de onun isteği ve talebi doğrultusunda yine harekete geçtiğini görüyoruz.

Kadı'nın adamı Emîr Yusuf Çelebi, bu yaşananlar üzerine Taharten'e bağlı guruplar üzerine gitmeyip yanında bulunan az sayıdaki askeriyle Akkoyunlu kuvvetleri üzerine yürüdü. Aralarında büyük bir savaş yaşandı ve kısa süre sonra da Emîr Yusuf Çelebi Akkoyunlular tarafından öldürüldü.¹⁹⁷ Güvendiği yakın adamlarından Yusuf Çelebi'nin bu ölüm haberi Kadı Burhaneddin'i oldukça sarsmış ve yapmak için harekete

¹⁹⁶ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 284-285. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 104-105, 265.

¹⁹⁷ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 285. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 105, 265. ; Mükrimin Halil Yinanç, **a.g.m.**, s. 254.

geçtiği Kayseri seferini de yapamaz hale getirmişti. Bu durum onu Kayseri seferine teşvik eden Moğollarla arasının açılmasına neden olmuş ve hatta Kadı onlarla sıcak çatışmaya dahi girmişti. Böyle olunca da Kayseri seferi kesin olarak iptal edilmiş oldu. O günlerde Emîr Taharten Kadı Burhaneddin'e elçiler ve mektuplar göndererek arayışa düzeltmeye çalıştı. Taharten: "Sivas vilâyetine saldırıp zarara ve ziyana sebep olan kişiler, bizim iznimiz ve haberimiz olmadan böyle bir işe cüret etmişler. Ben onlara gereken cezayı veririm"¹⁹⁸ diyerek adamlarının —kuvvetle muhtemel Akşehir yönünden— Sivas hudud bölgesine yaptıkları saldırılardan önemli ölçüde etkilenen Kadı Burhaneddin'le aralarındaki ilişkiyi onarmaya çalışmıştır.¹⁹⁹ Moğollar ve Şam Türkleri (Türkmenleri)²⁰⁰ gibi zaten öncelikli olarak birtakım sorunlarla uğraşması gereken Kadı, Emîr Taharten'in bu olumlu adımını memnuniyetle karşılamış olmalıydı. Ancak Taharten'in Sivas'taki bu karışık ortamdan istifade ederek topraklarını Kadı'nın hâkimiyet sahasına doğru genişletmeye çabalamaması da hayli dikkat çekicidir. Yaşar Yücel bu konuda; "... üstün (avantajlı) durumuna rağmen Mutahharten'in az sonra yatıştırma siyasetine başvurmasını izah güçtür"²⁰¹ demektedir. Ancak o, eserin başka bir yerinde konuya dair —bizim de hem fikir olduğumuz— şu izahatı getirmektedir; "Moğol gailisinin bu şekilde hallinden sonra, bir taraftan Emîr Yusuf Çelebi'nin intikamını almak, öte yandan Erzincan hududuna yakın bölgede aleyhine bozulan dengeyi kurmak için Kadı'nın bu tarafa (Taharten'in hâkimiyet sahasına) harekete geçebileceğini tahmin eden Mutahharten, âzami şekilde yumuşak davranarak mektuplar göndermeye başlamıştı".²⁰² Zira Emîr Taharten'in sahip olduğu askerî güç, Kadı Burhaneddin'e karşı koymaya imkân verecek ölçüde değildi. Ancak yine de Taharten, fırsat buldukça Kadı'nın hâkimiyet sahasına doğru yayılmasını sürdürecekti ve bu

¹⁹⁸ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 286.

¹⁹⁹ **A.g.e.**, s. 285-286. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 105-106, 265-266.

²⁰⁰ XIII. yüzyılda Suriye'de kalabalık bir Türkmen kümesi yaşıyordu. Bu kümenin pek mühim bir kısmı yaylak için yazın Sivas'ın güney yörelerine ve Uzunyayla'ya çıkıyordu. Bunlara Şamlu, Şam Türkleri veya Şam Türkmenleri deniliyordu. Ne Eretna ve oğulları ne de daha sonra Kadı Burhaneddin; Şam Türkmenlerinin, idareleri altında bulunan yerlere yaptıkları akınları durdurabilmişler ve onların Uzunyayla ile Sivas'ın güneyindeki yerlerde yaylamalarına mâni olabilmişlerdir. Bu Türkmenler Memluk devletinin idaresi altında idiler. Bkz.: Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları**, 2. baskı, DTCF Yay., Ankara, 1972, s. 165. ; Faruk Sümer, "Çukur-Ova Tarihine Dair Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", **DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. I, S. I, 1963, s. 9. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 106.

²⁰¹ Yücel, **a.g.e.**, s. 265.

²⁰² **A.g.e.**, s. 106.

çerçeve de askerî harekâtlarda bulunacaktı. Bununla birlikte Emîr Taharten Kadı Burhaneddin'le sıcak bir çatışmaya girmekten de sürekli kaçınmıştır.

Moğol ve Şam Türkmenleri meselesini hallettikten sonra Amasya hâkimi Emîr Ahmed'e karşı giriştiği başarılı askerî harekât sonucu (M. 1383-84 / H. 785 yılı kışı) Amasya hududuna kadar olan bölgede durumunu kuvvetlendiren Kadı Burhaneddin ardından Sivas'a dönmüş (M. 1384 / H. 786 yılı ilkbaharı) ve daha sonra da Moğolların teşvikiyle Kayseri üzerine yürüyerek burayı kuşatma altına almıştı (M. 1384 / H. 786 yılı sonbaharı).²⁰³ Bu durumu fırsat bilerek harekete geçen Emîr Taharten, ordusuyla birlikte Sivas'a doğru ilerledi. Bunu haber alan Kadı Burhaneddin hemen Kayseri'den ayrılarak yola düştü. Emîr Taharten ise o sırada Sivas şehir merkezinin yakınlarına kadar gelerek buradaki Fars (فارس) kalesini savaşıarak ele geçirdi. Kalenin yöneticisi Hızır Beg Çelebi'yi de okla vurup öldürmüştü. Kayseri'den hareketle iki konak mesafe yol alan Kadı Burhaneddin orada Emîr Taharten'in söz konusu faaliyetlerinden haberdar oldu. Bunun üzerine süratle yol almaya başlayan Kadı, Kapıkulu askerlerinden oluşan bir birlikle yatsı namazı vaktinde Sivas hududuna vardı. Yanındaki bu seçkin askerlerle Erzincanlılara karşı hemen saldırıya geçmek istedi. O sırada Sivas'ın iki kilometre kuzeydoğusundaki Abdülvahhab (عبد الوهاب) mevkinde bulunan Emîr Taharten ve ordusu, ötede atların kaldırdığı tozdan dolayı Kadı Burhaneddin'in askerlerinin üzerlerine geldiğini anlayınca buldukları yerden ayrılarak Kızılırmak'dan geçip dönüş yolunu tuttu. Onlar geçtikleri köprü'nün başında bir miktar askeri nöbetçi bırakmak suretiyle, arkalarından gelmekte olan düşman askerlerinin köprüyü geçip kendilerini takip etmelerine mani olmak istediler. Oraya varan Kadı Burhaneddin'in öncü birlikleri, köprü'nün başını tutan Emîr Taharten'in askerleriyle savaşa tutuştular. Yaşanan bu çarpışmada Erzincan askerleri yenilip bozguna uğradılar. O sıralarda Günbed-i Şahne (کنبدشحنه)'ye²⁰⁴ varan Kadı Burhaneddin, susuzluklarını gidermek, atlarını dinlendirmek

²⁰³ A.g.e., s. 266. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Esterâbâdî, a.g.e., s. 289-294. ; Yücel, a.g.e., s. 107-109. ; Yaşar Yücel, XIII-XV. Yüzyıllar Kuzeybatı Anadolu Tarihi; Çobanoğulları ve Candaroğulları Beylikleri, TTK Yay., Ankara, 1980, s. 72.

²⁰⁴ M. 1877 yılında Sivas bölgesini gezen Ermeni Boğos Natanyan, Sivas'ın "Kayseri kapısından bir saat uzaklıkta Şehne Kümbeti denilen bir yapı bulunmakta. Kışın yolcular burada korunmaktalar. Ayrıca burası bir hırsız yatağı, zira talancılar tepede bir hazine olduğunu zannetmekte" (Boğos Natanyan, Sivas 1877, Haz.: Arsen Yarman, Birzamanlar Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 366) demektedir. Şahne'nin şehir komutanı anlamına geldiğini söyleyen Franz Taeschner ise "Sivas'ta Kayseri yolu üzerinde Sivas ve Kesik köprü arasında Şahne Kümbeti diye bir türbe bulunmaktadır" (Franz Taeschner, Osmanlı Kaynaklarına Göre Anadolu Yol Ağı, Çev.: Nilüfer Epçeli, C. II, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2010, s. 11, dn. 11) demektedir. Böylece bu her iki zat bize, Günbed-i Şahne'nin mevkinin tarif etmektedirler.

ve çoğu geride kalmış olan askerlerini beklemek için orada konakladı. Burada bir gün kalan Kadı sabah olunca askerleriyle birlikte harekete geçip Emîr Taharten'in üzerine yürümek istemişse de onun, ordusuyla birlikte uzaklaşıp gittiğini haber aldı. Fakat o, arlarındaki anlaşmayı bozmuş olan Emîr Taharten'in yaptığı bu saldırıya bir karşılık vermek gerektiğini düşünerek Erzincan Akşehir'i üzerine yürüdü. Bilindiği üzere Taharten burasını, beyliğinin hâkimiyet sahasını genişletme politikası doğrultusunda Zünnun'dan ele geçirip topraklarına katmıştı. Ordusuyla Akşehir'e gelen Kadı Burhaneddin şehri ateşe verdi ve ardından kaleyi kuşatma altına alıp oradakilerle savaşa tutuştu. Şiddetli bir şekilde devam eden bu çarpışmalarda onlar, kale duvarlarında gedikler açtılar ve fakat burayı ele geçirmeyi başaramadılar. Eğer Akşehir kalesi alınmış olsaydı Erzincan yakınlarına kadar olan yerler istila edilmiş olacaktı. Bunu başaramayan Kadı Burhaneddin, Taharten'i bölgeden uzaklaştırmakla ve ele geçirdiği ganimetle yetinip kendini bununla avutarak ordusuyla payitahtı Sivas'a döndü (M. 1384 / H. 786 yılı sonbaharı sonları). Bezm u Rezm'de bu başarısızlığın üzeri, Kadı'nın ufak bir hastalığa yakalanmış olması ve askerlerinin yağmayla meşgul bulunması bahaneleriyle örtülmeye çalışılmaktadır. Ancak başarısızlığın asıl nedeni, Emîr Taharten'in hâkimiyetinde bulunan Akşehir halkının gösterdiği kuvvetli direniş ve o sıralarda yaklaşmakta olan kış mevsimi idi.²⁰⁵

M. 1385 (H. 787) yılı ilkbaharının gelmesiyle Emîr Taharten, daha önce olduğu gibi yine barışçıl bir tavır takınıp Kadı Burhanddin'le anlaşma yolunu tuttu ve bunun için onunla mektuplaşmaya başladı. Araya birtakım kişiler koyup daha önce Kadı Burhaneddin aleyhine giriştiği faaliyetlerin yanlış olduğunu belirten Emîr Taharten, barış ve anlaşma yapılması konusunda ciddi manada gayret sarf etti. Yaşar Yücel, emîrliği üzerine düşen tehlikeden kurtulan Taharten'in Kadı'yı yeniden tahrik etmekten kaçınmasını ve eski anlaşmayı yenilemek istemesini Akkoyunluların kendisini terk etmiş olma ihtimaline bağlamaktadır.²⁰⁶ Sonuç olarak yapılan uzun görüşmelerin ardından taraflar, aralarında anlaşmaya vardılar. Böylece geçmişte karşılıklı yaşanan olumsuz şeylerin unutulması, aralarındaki dostluk ilişkisinin kuvvetlendirilmesi, zor günlerde yardımlaşıp güç birliği edilmesi ve aralarını bozmaya çalışanların söylediklerine itibar edilmemesi konularında karar kıldılar. Barışın aralarındaki

²⁰⁵ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 293-295. ; Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, s. 109-110, 266.

²⁰⁶ Yücel, **a.g.e.**, s. 267.

soğukluğu, güvensizliği ve korkuyu ortadan kaldıran o olumlu atmosferini tesis eden bu ön anlaşmayı müteakip, Emîr Taharten ve Kadı Burhaneddin belirlenen bir yerde bir araya gelip görüştüler. Bezm u Rezm'e göre Emîr Taharten, Kadı Burhaneddin'e yönelik yapılabilecek herhangi bir saldırı ve başına gelebilecek herhangi kötü bir işte ona maddi-manevi her türlü desteği vereceği vaadinde bulundu. Kadı Burhaneddin'in de Taharten'e aynı vaatlerde bulunmuş olması kuvvetle muhtemeldir. Netice olarak bu konuda anlaşmaya varan taraflar birbirlerinden ayrılıp memleketlerine döndüler.²⁰⁷

Bezm u Rezm'in yazarının verdiği malumata bakılırsa Kadı Burhaneddin'in Emîr Taharten'e karşı bir güvensizliği söz konusudur. Zira Sivas'a dönen Kadı Burhaneddin'in yaptığı ilk iş, iyi bir siyaset adamı ve çekinilen bir kuvvet olan Emîr Taharten'in hal ve hareketlerini gözlemek, yaptığı faaliyetlerin anlaşma gereklerine uyup uymadığını ölçmektir. Sonuç itibariyle Kadı Burhaneddin bu güven problemini aşamamış ve Emîr Taharten'in kendisine dost veya düşman olmasına pek bel bağlamayarak, kendi ayakları üzerinde durma ve gücünü arttırmaya çalışmıştır. Bu konuda Emîr Taharten'i itibarsızlaştırmaya ve küçük göstermeye çalışan Bezm u Rezm'in yazarı Kadı'nın aldığı kararı: "Sonunda onun (Taharten) siyaset elinin, ülke ve devlet işlerini çekip çevirmeye yatmadığını, çabasının milleti idare etmeye yetmediğini, cesaret ve cömertlik kefesinde ağırlığının bulunmadığını, yöneticilik ve padişahlık sırlarından habersiz olduğunu anlayınca onu önemsemedi. Sevgisine ve düşmanlığına bel bağlamadı"²⁰⁸ sözleriyle vermektedir. Fakat kitabın devam eden satırlarında bu söylenenlerin aksine Emîr

²⁰⁷ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 296. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 111, 267. Kış mevsiminin gelmesiyle Amasya hâkimi Emîr Ahmed'in durumunda büyük bir bozluma oldu. Şöyle ki; Candaroğulları beyi Emîr Kötürüm Bayezid (Celâleddin Bayezid)'in oğlu II. Süleyman Paşa, daha önce babasına isyan edip Osmanlı Sultanı I. Murad'a sığınmıştı. O, Osmanlı sultanını Kastamonu üzerine yürümesi konusunda teşvik ediyordu. Yukarıda Emîr Ahmed ve ona askeri yardımda bulunan Candaroğulları beyi Emîr Kötürüm Bayezid'in ordusunun Kadı Burhaneddin tarafından yenilgiye uğratıldığından söz etmiştik, işte bundan kaynaklı olarak Kastamonu ordusunda bir güç kaybının varlığını gören Osmanlılar, fırsatı değerlendirip Kastamonu üzerine yürüdü. Kendisini tehdit eden Osmanlı Sultanı I. Murad'a karşı Kadı Burhaneddin'e elçiler gönderip barış ve birliğin tesisi için girişimlerde bulunan Emîr Kötürüm Bayezid, Emîr Ahmed'e düşman olacağına dair yemin ediyor ve bunun bir göstergesi olarak da Ahmed'in hâkimiyetindeki Merzifon'u yağmalıyordu. Kadı da gelen elçilere yakınlık gösterip hediyeler vererek onları memnun bir şekilde geri gönderdi. Elçiler geldikten sonra Emîr Bayezid, Merzifon'dan ele geçirdiklerini iade etti. Zira o, Kadı'yla aralarında bir ittifakın oluştuğunu zanneden düşmanın bu seferden vazgeçeceğini düşünüyordu. Ancak bir süre sonra yanlarında oğlu II. Süleyman Paşa'nın da bulunduğu Osmanlı kuvvetlerinin gelmesiyle Emîr Kötürüm Bayezid Kastamonu'dan kaçarak Sinop'a gitti. Böylece Kastamonu'yu ele geçiren Osmanlılar burayı, I. Murad'ın himayesinde bulunan II. Süleyman Paşa'ya bıraktılar (M. 1384-85 / H. 786-87 kışı). İşte Amasya hâkimi Emîr Ahmed, müttefikleri Emîr Bayezid'in başına gelenlerden kaynaklı olarak cesareti kırıldı ve durumunda kötüleşme meydana geldi. Bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 295-296, 373-374. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 110-111. ; Yaşar Yücel, **Çobanoğulları ve Candaroğulları Beylikleri**, s. 72-73. ; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 83-84.

²⁰⁸ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 296-297.

Taharten'in sözünde durduğu ve anlaşma gereklerine uygun hareket ettiği görülüyor. Zira oluşan barış ve huzur ortamını gören Moğollar, Kadı Burhaneddin'e gelerek onu Kayseri'ye bir sefer düzenlemesi için teşvik ederlerken:

Allah'a hamdolsun, Erzincan tarafından tam bir güven ve gönül rahatlığı sağlandı. Amasya cephesinden de aynı. Şam ordusu (yaylağa çıkan Şam Türkmenleri) yediği bir darbeden dolayı, zulüm ve düşmanlık ellerini ceplerine soktular ve ülkenin sınırları onların kötülüklerinden ve şerlerinden temizlendi. Yüce Allah'ın yardımıyla ülke emniyette, devlet muzaffer ve halkın işleri yolunda....²⁰⁹

²⁰⁹ Cümlelerin devamı şöyledir: "Şimdi Ulus askerlerinin durumunun düzeltilmesi, onların gönlünün alınması için çaba gösterilmesinin tam zamanıdır. O zaman bu devletin taraftarı ve bu hazretin hizmetkârı olan o bölgenin zayıfları Cüneyd'in kötülük ve saldırılarından kurtularak hizmet görevlerini ve kulluk törenlerini gereği gibi yerine getirirler. Fitne sebebi o bölgeden ve diyardan kalkar. Zamanın geçmesinden ve olaylardan etkilenmeyecek bir dürüstlük doğar. Onun izleri günlerin ve gecelerin sayfalarında hiç silinmeden kalır" (a.g.e., s. 297). Moğolların isteğine uyup Kayseri üzerine yürüyen Kadı Burhaneddin, Kayseri kalesini ve Develi (Karahisar) kalesi hariç Kayseri'ye bağlı diğer kaleleri ele geçirdikten sonra Sivas'a döndü. Kadı Sivas'a döndükten bir süre sonra Şeyh Necib gelmiş ve uzun süredir muhasara altında bulunan Tokat kalesini teslim mecbur kalmıştı. Kadı ise oranın yönetimine —daha önce Sivas'a gelip kendisine katılan— Seyyidi Hüsam'ı görevlendirdi. Ancak Seyyidi Hüsam bir süre sonra Kadı Burhaneddin'in rakipleriyle işbirliğine gitti. Taceddinoğullarıyla iletişime geçerek onları kışkırttı. Onlar da harekete geçerek Akşehir vilayetini yağmalayarak Emîr Ahmed'le birleştirdiler. Seyyidi Hüsam bu birleşmeyi Kadı'dan saklıyor ve onun taraftarlarını yanına çekerek kendisine karşı kışkırtıyordu. Bundan haberdar olan Kadı Burhaneddin, Tokat'a gelerek onu görevinden azletti. Ardından Amasya sınırına kadar Tokat bölgesinin bazı kalelerini ele geçiren Kadı, bir süre sonra Amasya ve Merzifon vilayetleri üzerine yürüdü. Emîr Ahmed'in hüküm sürdüğü Amasya kalesi bu sıralarda kuşatılmışsa da orayı almak mümkün olmamıştı (M. 1385-86 / H. 787-88 yılı kışı) (a.g.e., s. 297-305. ; Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, s. 111-114). Daha sonra yani M. 1386 (H. 788) yılı ilkbaharında Moğolların teşvikiyle Kadı Burhaneddin'in Karamanoğulları üzerine askeri bir sefer düzenlemek için harekete geçtiğini görüyoruz. Fakat bu sefer aynı zamanda Osmanlı sultanı I. Murad'ın Karamanoğulları üzerine yürüdüğü bir zamana denk geldiğinden dolayı Kadı Burhaneddin, Karamanoğulları beyi Alaâddin Ali Beg'in barış teklifini kabul ederek Sivas'a döndü. Zira o, Osmanlıların bu durumdan istifade ederek Karamanoğulları topraklarını işgal edip daha da güçlenmesini ve kendisi için büyük bir tehdit haline gelmesini istemiyor olmalıydı. Kadı Sivas'a dönmekte iken, Taceddinoğullarının yönetiminde bulunan Koyulhisar kalesinin —Emîr Taharten Kılıç Arslan'ın amcası Zünnun'u öldürttüktan (M. 1382 / H. 783-84) sonra Koyulhisar'ı almayı düşünmüş fakat o sıralarda Koyulhisar kalesi Kılıç Arslan'ın akrabalarından Şeyh Mahmud'un eline geçmişti. Buranın Taceddinoğulları idaresine ne zaman geçtiğini ise tam olarak bilemiyoruz. Fakat M.1382-1386 yılları arasındaki bir tarihte el değiştirmiş olduğu muhakkaktır—teshiriyle görevlendirmiş olduğu Kılıç Arslan'ın amcazadesi Siraceddin —bu kişi, Kadı'nın daha önce Koyulhisar ve Akşehir yöneticiliğine tayin ettiği Kılıç Arslan'ın amcası Zünnun'un oğlu olması kuvvetle muhtemeldir. Hatırlanacağı üzere Emîr Taharten daha önce Kılıç Arslan'ın amcası Zünnun'u öldürtmüştü ve bunun üzerine Taharten'in yanında bulunan Kılıç Arslan'ın adamları da ondan ayrılıp Kadı Burhaneddin'in yanına gitmişlerdi. İşte bu gidenlerden birisi de Zünnun'un oğlu olarak tahmin ettiğimiz Siraceddin olabilir—in büyük bir başarı göstererek kaleyi zapt ettiği ve oranın yöneticisi olan Taceddin'in teyzesinin oğlunu tutuklayıp o bölgeleri ele geçirdiği haberi geldi. Kadı Burhaneddin de hil'at göndererek kalenin yönetimini ona teslim etti. Aradan birkaç gün geçince Taceddin'in teyzesinin diğer oğlu olan Muhammed isimindeki şahıs gelerek Kadı'dan kardeşinin başışlanmasını istedi. Kadı da onun bu isteğini kabul ederek kardeşini serbest bıraktırdı (Esterâbâdî, a.g.e., s. 305-309. ; Yücel, a.g.e., s. 114-115, 267-268. ; İsmail Hakkı Uzuncarşılı, a.g.e., s. 249, dn. 1). Sivas'a döndükten sonra Tokat ve Amasya havalisindeki yayılcılığın kaldığı yerden devam eden Kadı Burhaneddin, Emîr Ahmed ve Emîr Taceddin müttefik kuvvetleri ile yaptığı savaşta onları yendi (M. 1386 / H. 788 sonbaharı). Kadı daha sonra Tokat'a gelerek Ramazan Bayramı'nı burada kutladı (M. 26-28 Ekim 1386 / H. 1-3 Şevval 788). Tokat havalisinde bir takım faaliyetlerde bulunan Kadı Burhaneddin kışı Tokat'ta geçirdi (M. 1386-87 / H. 788-89 yılı kışı). Bu sıralarda Amasya hâkimi Emîr Ahmed'in Kadı Burhaneddin nezdinde barış için

şeklindeki sözleri bunun teyidi niteliğindedir.²¹⁰ Ancak yapılan anlaşmaya rağmen Kadı Burhaneddin, iyi bir politika adamı ve çekinilen bir kuvvet olan Emîr Taharten'e karşı tedbir almayı ihmal etmemiştir. Söz gelimi o, M. 1387 (H. 789) yılı ilkbaharında yaylak için Köseadağ'a gittiğinde oranın yakınlarında olan ve sınırda bulunan, Emîr Taharten ve ordusunun saldırıları ile Kılıç Arslan'ın adamlarına²¹¹ karşı sağlam bir engel teşkil eden, Burtuluş (برطلوش) kalesine giderek oranın imarıyla meşgul olmuştu.²¹²

II. EMİR TAHARTEN'İN TİMUR'LA İLK MÜNASEBETİ VE HEMEN SONRASINDA GELİŞEN OLAYLAR

Erzincan beyi Emîr Taharten, M. 1387 (H. 789) yılında bizzat kendi varlığını tehdit eden büyük bir tehlike ile karşı karşıya geliyordu.²¹³ Tehlikenin adı ise Timur'du. M. 1370 yılında Semerkand'ta hükümranlığını ilan eden Timur, M. 1381 yılından itibaren İran'ı yoklamaya başlamış, M. 1384 (H. 786) yılında gerçekleştirdiği askerî harekâtla da kuzey-kuzeybatı İran diyebileceğimiz Mâzenderân, Rey, Rüstendar ve

---

girişimlerde bulunduğunu görüyoruz (kış sonu). M. 1387 (H. 789) yılı ilkbaharında Kadı Burhaneddin Kayseri üzerine askeri bir sefer gerçekleştirdi. Bu arada, daha önce Kadı Burhaneddin tarafından devletin sınırlarına dâhil edilen Kayseri'nin tekrar Ömeroğlu Cüneyd'in hâkimiyetine geçtiğini görüyoruz. Yapılan bu seferde Kayseri kalesini ele geçiremeyen Kadı Burhaneddin, şehri yağmalamak suretiyle yüklü miktarda ganimetle Sivas'a döndü ve ardından da Köseadağ'a gitti. Orada, yaylak için bu bölgeye gelen ve daha önce de Kadı Burhaneddin tarafından itaat altına alınmış olan Şam Türkleri, Kadı'ya gelerek bağlılıklarını bildirmiş ve daha önce kararlaştırılmış olan vergiyi vermişlerdi. Birkaç gün Köseadağ merasında dinlenen Kadı'ya, Eretna sultanı Alaâddin Ali Beg'in oğlu II. Mehmed'i sultan ilan etmek maksadıyla —II. Mehmed'in de onay, destek ve teşvikiyle— Sivas halkının ve birtakım ileri gelenlerinin ayaklanma başlatmak için harekete geçtiklerini, bunun için Kayseri hâkimi Ömeroğlu Cüneyd'in de kendilerine katılacağını haber verdiler. Aldığı bu malumat üzerine Kadı Burhaneddin, adamlarından Emîr Abdullah Çelebi'yi, sorumluları yakalayıp kendisine getirmesi için Sivas'a gönderdi (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 309-317. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 115-118).

²¹⁰ Bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 296-297. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 267.

²¹¹ Bezm u Rezm'de geçen "Kılıç Arslan'ın adamları" ifadesinden kastedilen Koyulhisar hâkimi ve askerleri olmalıdır. Her ne kadar Kadı, Kılıç Arslan'ın amcazadesi Siraceddin'i Koyulhisar'ın teshiriyle görevlendirmiş ve orayı ele geçirmesiyle de idaresini kendisine vermişse de biz, aralarındaki tâbiyyet ilişkisinin kaygan olduğunu düşünmekteyiz. Zira daha önce Kılıç Arslan'ın amcası Zünnun'u Koyulhisar ve Akşehir yöneticiliğine tayin eden yine Kadı Burhaneddin idi ve fakat Zünnun, Emîr Taharten'le ittifak kurarak Sivas topraklarına saldırılarda bulunmuştu. Bundan dolayı Siraceddin'in de ki aynı şekilde Sivas topraklarına dönük bir takım askerî faaliyetleri olmuş olabilir. Kaldı ki Timur'un M. 1394 ilkbaharında Kadı'nın üzerine göndermiş olduğu özel bir birliğe, Emîr Siraceddin ve Emîr Taharten'in adamlarının da eşlik ettiğini biliyoruz (bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 429). Eğer Bezm u Rezm'de "Kılıç Arslan'ın adamları" ifadesinden Koyulhisar hâkimi ve askerleri kastedilmemiş ise bu ifadeden Emîr Taharten'in dostu ve taraftarı Şarkî Karahisar hâkimi Melik Ahmed'in kastedilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

²¹² **A.g.e.**, s. 316-317. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 118-119, 267-268.

²¹³ Yücel, **a.g.e.**, s. 268.

Sultaniye'yi ele geçirerek Semerkand'a dönmüştü (M. 1384-85 / H.786-87).²¹⁴ Emîr Taharten'in Timur'la ilk münasebeti bu zikrettiğimiz seferde değil, Timur'un ikinci defa İran üzerine yürüdüğü sıralarda, M. 1387 (H. 789) yılında vukua gelmiştir. Şimdi gelin söz konusu askerî harekâta biraz yakından bakalım.

İran'a yapacağı "Üç Yıllık Sefer (M. 1386-88 / H. 788-90)" için ordusuna hazırlık emri veren Timur, yapılan hazırlığın tamamlanmasıyla birlikte Semerkand'tan kalkarak batıya doğru İran memleketlerine yöneldi.²¹⁵ Kısa sürede Mâzenderân, Gilan, Lûr-i Kuçek, Ermenistan, Gürcistan, Erran (Arran) ve Azerbaycan'ı itaati altına aldı. Daha sonra Karabağ'a gelerek kışı orada geçirdi (M. 1386-87 / H. 788-89 yılı kışı). İlkbaharın gelmesiyle birlikte Berda tarafına doğru harekete geçen Timur, bu sıralarda Deşt-i Kıpçak hâkimi Toktamış Han'la yaşanan sürtüşmenin daha fazla büyümesine müsaade etmeyerek Toktamış probleminin hallini daha sonraya bıraktı. O bu sıralarda Sultan Ahmed-i Celâyir'in askerlerinin bulunduğu Alıncak (Alancık) kalesini ele geçirmek istemişse de bu mümkün olmamış ve kaleyi sürekli kuşatma altında tutmaları için —ki Alıncak kalesinin muhkemliğinden faydalanan buradaki muhalifler on yıldan fazla bir süre Timurlu kuvvetlerine direneceklerdi— bir miktar asker görevlendirdikten sonra Gökçe Deniz'deki karargâhına dönmüştü. Bu sıralarda onun daha önce Bayezid kalesinin²¹⁶ teshiri için görevlendirmiş olduğu kuvvetler burayı ele geçirmiş ve kaleyi yıktıktan sonra hâkimini de derdest ederek kendisine getirmişlerdi. O sırada Timur Karakoyunlu Türkmenlerinin; Müslümanlara zarar verdiklerini, Hicaz kabilelerini yağmaladıklarını, o yoldan kimsenin geçmesine izin vermediklerini, ahaliyi zarar ve ziyana uğrattıklarını haber alınca Nahcivan yolundan Türkmenlerin üzerine yürüdü. Bu da onun Doğu Anadolu içlerine doğru ilerlemesi demekti ki Emîr Taharten'le temas kurulmaması imkânsızdı. Doğru kararların alınmaması Erzincan beyliği için ciddi sonuçlar doğurabilirdi. Arğun Koruğu'na gelen Timur, ağırlıkların ve hizmetkârların Aladağ'a gidip kendisinin döneceği vakte kadar orada beklemesini söyledi.²¹⁷ M. 1386-

²¹⁴ Timur'un bu birinci İran seferi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 146-150. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 114-118. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4704.

²¹⁵ Yezdî, **a.g.e.**, s. 146-155. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 118-122. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 652-661. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 585-592. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4705-4713). Ayrıca bkz.: Toma Metsopski, **a.g.e.**, s. 187-188. ; Hrand D. Andreasyan, "XIV. ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, S. III, Edebiyat Fakültesi Matbaası Yay., İstanbul, 1973, s. 85-86.

²¹⁶ O dönemde Aydın kalesi de denilen bugünkü Doğu Bayezid.

²¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 146-158. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 118-124. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 652-666. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 585-593. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4705-4715. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 440. ;

87 (H. 788-89) yılı kışında Kayseri hâkimi Cüneyd'i itaat altına alıp ondan aldığı yerleri geri vererek Sivas'a dönen, o kışı da payitahtı Sivas'ta geçiren Kadı Burhaneddin ise M. 1387 (H. 789) yılı ilkbaharında Erzincan hududuna varınca Timur'un Aladağ'da konakladığı ve Erzincan halkının birbirine girdiğini haber aldı. O gerisin geri payitahtı Sivas'a döndü. Timur tehlikesine karşı Sivas kalesinin duvarları ve burçlarının sağlamlaştırılması işine girişerek savaşçı vuruşmak için hazırlıklara başladı.²¹⁸

Timur'un yukarıda zikrettiğimiz faaliyetlerinden haberdar olan ve beyliği için çok büyük tehdit arz eden bu gelişmeleri dikkatle takip eden Emîr Taharten, giderek Erzurum taraflarına yaklaşmakta olan Timur tehlikesine karşı bir takım önlemler aldı. Bezm u Rezm'in yazarının verdiği malumata göre Emîr Taharten Erzincan'ı boşalttı. Ailesini ve ağırlıklarını kendisine tâbi Şarkî Karahisar'a, oranın hâkimi Melik Ahmed Beg'in yanına gönderdi. Erzincan halkı da yurtlarını terk edip her biri bir yere dağıldı. Taharten'in kendisi de şehirden çarçabuk uzaklaşmak için birkaç kişiyle anlaşma yaptı.²¹⁹ Görüldüğü üzere Timur tehlikesi; diğer yerlerde olduğu gibi Erzincan'da da ciddi anlamda bir korku fırtınası estirmiş, ahaliyi paniğe ve çaresizliğe sevk etmiş, Timur elçisinin Erzincan'a ulaşacağı ana kadar Emîr Taharten'i diken üzerinde bir bekleyiş içinde bırakmıştır.

Timur'un Arğun Koruğu'na gelerek ağırlıkları Aladağ'a gönderdiğini yukarıda zikretmiştik. O, yoluna devamla daha önce ele geçirdikleri Bayezid kalesine gelerek buranın hisarını ele geçirmiş ve oranın ahalisini yağmalatmıştı. Daha sonra oradan hareketle Erzurum'un güneydoğusunda bulunan Avnik kalesine gelmişti.²²⁰ Orada yaşayan Karakoyunlu Türkmenleri bu sıralarda yaylalarda ve dağlarda bulunuyorlardı. Onların hepsini yağmaladıktan sonra Avnik kalesini geçerek Erzurum'a gelen Timurlu kuvvetleri, aynı gün burayı ele geçirip oradaki Karakoyunlu Türkmenlerinin çoğunu tutsak ve esir aldılar.²²¹ Böylece Erzurum'dan ayrılan Timur'un, yapılan bu seferin

---

Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 127. ; ayrıca bkz.: Toma Metsopski, **a.g.e.**, s. 187-188. ; Hrand D. Andreasyan, "XIV. ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, S. III, Edebiyat Fakültesi Matbaası Yay., İstanbul, 1973, s. 85-86.

²¹⁸ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 322.

²¹⁹ **A.g.e.**, s. 322-323. ; ayrıca bkz.: Yücel, **a.g.e.**, s. 268-269.

²²⁰ Bu sıralarda Avnik kalesinin hâkimi, Karakoyunlulardan Kara Mehmed'in oğlu Mısır Hoca (Mısır Hoca) olmalıdır. Zira Timur, "Beş yıllık İran Seferi (M. 1392-1397 / H. 794-799)" sırasında gelip Avnik'i kuşattığında buranın hâkimi Mısır Hoca idi.

²²¹ Erzincan'da kaleme aldığı düşünülen muasır tarihî takvimde, Erzurum'un Timur tarafından yağmalanmasının H. 13 Cemaziyelahir 787 (M. 22 Temmuz 1385) tarihinde vuku bulduğu ifade edilmekteyse de (bkz.: Osman Turan, **a.g.e.**, s. 81-83), verilen H. 787 tarihinin hatalı olduğu anlaşılıyor.

nedeni olarak ileri sürdüğü Karakoyunlu Türkmenlerine had bildirme gerekçesine sadık kaldığını görüyoruz. Zira o, Erzincan üzerine gitmeyerek bir manevrayla güneye doğru ilerlemiş ve Çapakçur ırmağı kenarında karargâhını kurmuştu.²²² Fakat Emîr Taharten ve beyliği için tehlike henüz geçmiş değildi. Zira çok yakınlarda olan Timur'un her an Erzincan üzerine yürümesi gibi kuvvetli bir olasılık ortada durmaktaydı. Erzincan beyinin bu tehlikeden sâlimen çıkabilmesi ise yalnızca bir şartla mümkün olabilirdi.

Timur, Çapakçur'a geldiğinde oradan Erzincan'da bulunan Emîr Taharten'e bir elçi gönderdi. O, elçisi aracılığıyla Taharten'i itaat etmeye davet ederek muhalefet etmenin ve karşı koymanın uğursuzluğundan ve olumsuz sonuçlarından sakınmasını bildirdi. Erzincan'a gelen bu elçi Emîr Taharten'de bir ümit ve ferahlık yaratmış olmalıydı. Zira o, bu ağır tehlikenin hallini siyasi yoldan çözme fırsatını yakalamış oluyordu. Emîr Taharten gelen bu elçiyi güler yüzle karşılayarak Timur'un yaptığı bu tehditvari teklifi kabule mecbur kalmış, haraç ödemeyi kabullenerek hemen itaat yolunu tutmuştu. O, Timur'un elçisine ihsanlarda bulunup türlü türlü hediyeler vererek gönlünü hoş tutmuş ve elçiyi memnun ve mutlu bir şekilde tekrar geri Timur'a göndermişti. Bu suretle Erzincan üzerindeki baskı nisbeten hafiflemişse de Emîr Taharten, Timur Doğu Anadolu'da faaliyetlerine devam ettiği sürece memleketinde rahat oturamazdı.²²³

Çapakçur taraflarında bulunan Timur ise ordusundan üç gurup askerî kuvveti ayırarak onları Karakoyunlu Türkmenlerinden Kara Mehmed'i yakalamakla görevlendirdi. Harekete geçen Timurlu kuvvetleri yüklü miktarda ganimet ele geçirmişlerse de Kara Mehmed'i yakalayamayarak geri ordugâha dönmüşlerdi.²²⁴ Çapakçur ırmağı kenarındaki karargâhından kalkarak Muş ovasına gelen Timur, orayı ele geçirerek halkını yağmalamış, ardından da Ahlât ve Adilcevaz şehirleri üzerine

²²² Yezdî, **a.g.e.**, s. 158. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 124. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 664. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 593. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4715. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 440. ; Toma Metsopski, **a.g.e.**, s. 188. ; Hrand D. Andreasyan, **a.g.m.**, s. 86. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 269. O sıralarda Georg isimli Erzincanlı Ermeni bir zatın kaleme aldığı dua kitabına düştüğü notta (kolofon), Timur'un 1387 tarihinde doğuda Erzurum'a kadar uzandığı ve çok sayıda suç işlediği, Tanrı'nın inayetiyle onun uzaklaştığı ve aydınlatıcı St. (Gregory)'ın duaları vesilesiyle Erzincan şehri ve kantonlarının kurtulduğu ifade edilmektedir. Bkz.: Avadis K. Sanjian, **Colophons of Armenia Manuscripts (1301-1480)**, Harvard University Press, London, 1969, s. 105.

²²³ Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 664. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 124. ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 158. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 593. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4715. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 440. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 269.

²²⁴ Timurlu kuvvetleri ile Karakoyunlu Türkmenleri arasında bu sıralarda yaşanan mücadeleye dair ayrıntılı bilgi ve karşılaştırma için bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 158-159. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 124-125. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 664. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 593-594. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4716. ; Toma Metsopski, **a.g.e.**, s. 188-189. ; Faruk Sümer, **Kara Koyunlular (Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar)**, C. I, 3. baskı, TTK Yay., 1992, s. 49-51. ; İbn el-Furât, **a.g.e.**, s. 9-10. ; İbn Kadî Şuhba, **a.g.e.**, s. 227. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 257-258. ; Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 7, 48.

yürümüştü. Bu şehirlerin hâkimleri ve ahâlisinin itaat göstermesi üzerine buraları tekrar onlara bırakmıştı. Daha sonra Van gölü sahilini takiple Abaka Saray ovasında bulunan ağırlıklarının yanına dönen Timur, Van ve Vestan'a doğru ilerleyip yirmi günlük şiddetli bir muhasara ve çarpışmanın ardından Van kalesini teshir etti. Timurlu kuvvetleri, içerideki ahâlinin pek çoğunu kılıçtan geçirip surlardan aşağıya attı. O esnada Erzincan'dan mücevherler, çeşitli antika eşyalar, değerli nefis kumaşlar, hoş ticaret malları, deve katarları, rahvan atlar vs. gibi değerli pek çok hediyelerle Emîr Taharten'in elçileri geldi. Bu elçiler Timur'a Emîr Taharten'in itaat ve bağlılığını bildiren şu mealdeki mesajını sundular: "Ben Hazret-i Sahipkıran'ın bendesi, hizmetkârı ve hayırhahıyım. Hayatım boyunca hizmet ve bağlılıkta kararlılık göstereceğim, hiçbir zaman itaat ve mutabaatın doğru yolundan sapmayacağım". Timur, Taharten'in bu davranışından çok memnun kaldı. Onun elçisini son derece iyi ağırlayarak ve hil'at giydirip ihsanlarda bulunarak memnun etti. Emîr Taharten'in hâkim olduğu vilâyetin tapusunu bir fermanla onun ismine yazdırdı. Taharten'in Erzincan'daki hâkimiyetini tanıyan Timur ona, gelen elçiyle birlikte özel bir hil'at ve devlet nişanı gönderdi. Zaten Timur Van kalesini teshir ettikten sonra İran'a dönünce Erzincan üzerindeki baskı da tamamıyla ortadan kalkmıştı.²²⁵

Erzincan ve Sivas'a oranla memleketi Timur tehlikesinden bir dereceye kadar uzakta bulunan Amasya hâkimi Emîr Ahmed, o günlerin sıkıntılı ortamından istifade ederek Kadı Burhaneddin'in hâkimiyetindeki Tokat Zile'ye saldırdı. Bunun üzerine Kadı Burhaneddin de Amasya üzerine yürüyerek misillemeye bulundu.²²⁶ Sivas'a dönen Kadı'nın, daha sonra Taceddinoğulları üzerine yürüyerek Niksar'ı aldığını görüyoruz.²²⁷

²²⁵ Yezdî, **a.g.e.**, s. 159-160. ; Şami, **a.g.e.**, s. 125. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4717-4718. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 665-666. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 594. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 440. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 127. ; Hrand D. Andreasyan, **a.g.m.**, 86. ; Toma Metsopski, **a.g.e.**, s. 190-191. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 269. Doğu Anadolu'dan ayrılan Timur, biraz sonra Şeyh Şüca'nın oğlu Şiraz vilâyetinin hâkimi Zeynelabidin'in üzerine yürüyerek İsfahan'da çok büyük bir katliam gerçekleştirmiş (M. 15 Kasım 1387 / H. 6 Zilkade 789 pazartesi) ve ardından da Şiraz'ı ele geçirmişti. O, Toktamış Han'ın Mâverâünnehr üzerine yürüdüğünü haber alınca Semerkand'a doğru yola çıktı (M. 9 Şubat 1388 / H. 30 Muharrem 790 pazar). Bkz.: Şâmî, **a.g.e.**, s. 125-128. ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 164-168. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 88-91.

²²⁶ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 323. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 269-270.

²²⁷ Şöyle ki; Canik bölgesinde kurulmuş iki Türkmen beyliği olan Hacı Emîr ile Taceddinoğulları arasında çarpışmalar baş göstermişti. Kadı Burhaneddin'in dostu olan ve kendisinden yardım isteyen Hacı Emîr Beyliği hâkimi Süleyman Beg, düşmanı Taceddin'le giriştiği bir çarpışmada onu mağlup edip öldürmüştü. Bunu fırsat bilen Kadı Burhaneddin Sivas'tan harekete geçerek Emîr Taceddin'in toprakları olan Niksar'ı ve —Niksar-Koyulhisar yolu üzerinde ve Niksar'a sekiz menzil uzaklıktaki— İskefser kalesini ele geçirmişti. İskefser kalesini Süleyman Beg'e iktâ olarak veren Kadı Niksar'da bulunduğu sıralarda ise, artık kendi tâbileri olan Süleyman Beg ve Taceddinoğlu Mahmud Çelebi arasında,

Emîr Taharten o günlerde Kadı Burhaneddin'in Niksar'da bulunmasından istifade ederek Sivas'a doğru harekete geçti. Bunun üzerine Kadı'nın Koyulhisar hâkimi Siraceddin, Emîr Taharten'in Timur'un saldırılarından dolayı yerlerinden ve yurtlarından ayrılmak durumunda kalıp Erzincan hududunda toplanmış olan Türkmenlerden²²⁸ bir ordu hazırlayarak Sivas'a yöneldiği haberini ulaştırdı. Bu haberi alır almaz süratle Sivas'a dönen Kadı Burhaneddin hemen savaş hazırlıklarına başladı. Ayrıca bağımlısı Hacı Emîr Beyliği hâkimi Süleyman Beg'e haber göndererek askerleriyle birlikte kendisine katılmasını istedi. Bu yardım kuvveti Sivas'a vardığı sıralarda Emîr Taharten, Sivas'ın nahiyelerine ulaşmıştı. Bu arada Kadı Burhaneddin, güvendiği yakın adamlarından birini Emîr Taharten'e gönderip onun kendi memleketine saldırmasının sebeplerini öğrenmek istedi. Fakat Kadı'nın bu kişiyi göndermekteki asıl amacı Emîr Taharten'in askerlerinin sayısını, güçlü ve zayıf yönlerini öğrenmek idi. Onun, "Sivas üzerine neden yürüdüğü?" sorusuna Emîr Taharten, asıl gayesini gizleyerek: "Sultan'ın Niksar'a giderken bize haber vermemesine üzüldük. Haberimiz olsaydı, yardım ve desteğimizi esirgemezdik. Dostluk ve birliğimizin şartlarını yerine getirirdik"²²⁹ cevabını verdi. Taharten bu cevabı iletmesi için de adamlarından birini Kadı Burhaneddin'in elçisiyle birlikte Sivas'a gönderdi. Aldığı cevap üzerine Erzincan beyinin elçisine sert davranıp savaş tehdidinde bulunan Kadı, Emîr Taharten'e bir karşılık verilmesi gerektiğini düşünerek ertesi gün ordusuyla birlikte yola çıktı. Mevsimin kış olmasından ötürü şiddetli bir soğuk ve yoğun kar yağışı vardı. Kısa süre sonra da Taharten'den Kadı Burhaneddin'e bir mektup ulaştırıldı. Mektubunda birtakım hususlardan söz eden Taharten, kendisinin Erzincan'a döndüğünü bildiriyordu. Yaşar yücele göre Emîr Taharten'in Erzincan'a dönmesine neden, belki de Karakoyunlu Türkmenlerinin kendisini terk etmelerinden ileri geliyordur.²³⁰ Söz konusu haberin doğruluğunu araştırmak için etrafa birkaç atlı gönderen Kadı'nın keşif için giden adamları geri döndüklerinde Taharten'in gecenin karanlığından faydalanarak memleketine gittiği haberini getirdiler. Buna rağmen sabah olunca yürüyüşüne devam eden Kadı

---

birbirlerine saldırmamaları ve kendi topraklarıyla yetinmeleri konusunda bir uzlaşma sağladı. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 323-328, ; Yücel, **a.g.e.**, s. 122-125, 270.

²²⁸ Bezm u Rezm'de "Türk kölelerinden ve Türkmen serserilerinden" (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 329) ifadesi vardır. Bu kullanımdan kasıt en başta Karakoyunlu Türkmenleridir.

²²⁹ **A.g.e.**, s. 329.

²³⁰ Yücel, **a.g.e.**, s. 270.

Burhaneddin Erzincanlılara yetişememiş, yoğun kar ve şiddetli tipiden dolayı Sivas'a geri dönmüştü (M. 1387-88 / H. 789-90 yılı kışı).²³¹

III. EMÎR TAHARTEN, KADI BURHANEDDİN VE MEMLUKLAR

Kadı Burhaneddin'in hükümdarlığını bir türlü hazmedemeyen, varlığını kendisi ve beyliği içi büyük bir tehdit gören, Kadı aleyhine gelişen her hadisede az çok ilgisi bulunan Emîr Taharten'in, Kadı Burhaneddin-Memluk ilişkilerinin gergin bir evreye girmesinde ve ardından da çatışmaya dönüşmesinde dahli olduğu görülmektedir.²³² Ancak Taharten'in bu konudaki rolü ve faaliyetlerine dair kaynaklardaki mevcut bilgiler kırıntı mesabesinde. Yine de Erzincan beyliğinin hemen yanı başındaki coğrafyada Kadı-Memluk geriliminin bir sonucu olarak meydana gelen gelişmelere biraz yakından bakmak, sonraki süreçte yaşanan hadiselerin anlaşılmasında bize yardımcı olacaktır.

Kışı Sivas'ta geçirmiş olan Kadı Burhaneddin ilkbaharın (M. 1388 / H. 790) gelmesiyle birlikte Emîr Taharten'den öç almak maksadıyla Erzincan üzerine askerî bir harekât düzenlemeyi planladı. Yapacağı sefere yönelik ordusunun asker sayısını artırmak için etrafta kendisine tâbi veya kendisiyle iyi ilişkileri olan beyliklerden, topluluklardan, aşiretlerden vs. yardım istedi. Bu sıralarda Memlukların Malatya nâibi Mintaş'ın, iyi ilişkilerin temelini atmak ve Memluk sultanı Berkuk'a karşı Kadı'yla dayanışma ve işbirliği içine girmek gayesiyle gönderdiği elçisi Sivas'a ulaştı. Memluklara karşı Kadı Burhaneddin'i bir kalkan gibi kullanmak isteyen Mintaş, Mısır ve Suriye askerlerinin (Memlukların) kendisine saldırılarına halinde Malatya'yı Kadı Burhaneddin'e teslim edeceğine dair and içip söz veriyordu. Böylece onun sözlerine kanaat getirip inanan Kadı, Emîr Taharten'le hesaplaşmak maksadıyla Erzincan üzerine yapacağı askerî seferi de erteledi.²³³ Gelen ilk elçi aracılığıyla iki taraf arasında yapılan ön anlaşma şartlarının yerine getirildiği anlaşılmaktadır. Zira Mintaş'ın söz sahibi ve çok güvendiği yakın adamı olan kâtibi, bir süre sonra Sivas'a elçi olarak gelip anlaşma şartlarını yerine getirmek suretiyle bu birlikteliği kuvvetlendirmiş ve Kadı

²³¹ A.g.e., s. 270. ; Esterâbâdî, a.g.e., s. 329.

²³² Yücel, a.g.e., s. 270-271..

²³³ A.g.e., s. 128. ; Esterâbâdî, a.g.e., s. 330-331.

Burhaneddin'e; Şam²³⁴ emîrlerinin kendilerinin müttefiki olduğunu, onların birer birer Berkuk'dan yüz çevirerek kendilerine katıldıklarını ve çevreden gelip katılım gösteren askerlerle birlikte kalabalık ve yeterli bir güce eriştiklerini bildirmişti. Böylece Kadı'nın Malatya'ya olan ilgisi giderek artmıştı.²³⁵ Berkuk'a karşı muhalif bir hareketin liderliğini üstlendiği görülen Mintaş, bu doğrultuda etraftaki mülûk ve ümerâyaya haberciler göndermek suretiyle Mısır sultanına karşı sağlam bir ittifak ve muhalefet cephesi oluşturmaya gayret etmekteydi.²³⁶ Memluk kaynaklarında isyan bayrağı açtığı belirtilen Mintaş'ın müttetikleri; Sivas hâkimi Kadı Burhaneddin, Bire hâkimi Karakoyunlu beyi Kara Mehmed et-Türkmanî, Yelboğa el-Mencekî, Eşrefî Memluklardan Mintaş'la arası iyi olan kalabalık bir gurup ve ayrıca Kalabalık bir Türkmen topluluğu idi. Haleb nâibi Yelboğa'nın bu işte parmağı olduğunu düşünen Berkuk, kısa bir süre önce onu hapisten çıkarıp tekrar Haleb nâibliğine atadığına pişman oldu. Zira Yelboğa'nın kendisine isyan etmesinden pek çekiniyordu.²³⁷ Diğer taraftan Mintaş'ın yaptığı dayanışma ve işbirliği teklifini Kadı Burhaneddin'in kabul etmemesi ise düşünülemezdi. Zira nasıl ki Mintaş'ın Memluk sultanı Berkuk'la düşmanlığı vardysa aynı şekilde Kadı Burhaneddin'in de

²³⁴ Şam ve Bilâd-ı Şam kavramlarının Araplarda ve bizdeki kullanımı farklıdır. Şam kelimesi Araplar tarafından genellikle bugünkü Suriye için kullanılır. Bizim Şam şehri dediğimiz şehir ise Araplarca "Dımaşk" olarak adlandırılır. Bilâd-ı Şam'a gelince Suriye, Lübnan ve Filistin'i içine alan coğrafi bir bölgedir. Kuzeyde Toros dağlarından başlayarak güneyde Sina Yarımadası'na, doğuda Irak-Suriye sınırından batıda Akdeniz sahiline kadar uzanır. Bilâd-ı Şam tabiri, söz konusu bu bölge için XIX. yüzyıl sonlarına kadar bu şekilde kullanılmıştır (İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 163, dn. 248).

²³⁵ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 331.

²³⁶ Yücel, **a.g.e.**, s. 128-129. Şöyle ki; Mısır'da iktidarı (Melik Salih Hacı'dan) ele geçiren Memluk sultanı Berkuk (26 Kasım 1382 / H. 19 Ramazan 784), kendisinden önceki Memluk Türk sultanlarının aksine Çerkes milliyetine mensup bir memluk idi. O hükümdar olduğu sıralarda Mısır ve Suriye emîrlerinin ve askerlerinin çoğu Türk —Bezm u Rezm'de "Mısır ve Suriye emîrlerinin ve askerlerinin çoğu Türk dedikleri Moğol asıllı idiler" (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 330) denmekte— idi. Berkuk soy ve milliyet konusundaki meşruluğunu; Çerkesleri olabildiğince devlet yönetiminde ön plana çıkarıp itibarını yükseltmeye gayret etmek, çekindiği Türk ileri gelenlerinin ve emîrlerinin arasını açmak, onların kimisini öldürmek kimisini hapse atırmak ve kimilerinin de görevine son vermek şeklindeki çabalarıyla sağlamak istiyordu. Bundan dolayı Berkuk'dan çekinen Türk emîrleri ve ileri gelenleri, ona karşı kin beslemekteydiler. İşte bu Türk emîrlerinden biri de Kadı Burhaneddin'le ilişkiler tesis etmeye çalışan Memlukların Malatya nâibi Mintaş lâkablı Emîr Temürboğa el-Afdalî (İbn Abdullah et-Türkî) idi. O, her ne kadar Sultan Berkuk'a biat etmiş ise de Berkuk'un Timur tehlikesinden fariğ olduğu zaman Dımaşk (Şam) ordusunu Malatya üzerine gönderip kendisini yok etmeye çalışacağını biliyordu. İşte bundan dolayı Mintaş, Sultan Berkuk'a karşı Kadı Burhaneddin'le de işbirliği yapmayı ve birlikte hareket etmeyi zorunlu görüyordu (**a.g.e.**, s. 330-331. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 128-129). Ayrıca bkz.: Cüneyt Kanat, "Memlûk-Timur Münasebetleri (1382-1447)", **Basılmamış Doktora Tezi**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1996, s. 24-27.

²³⁷ İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 258. ; İbn Kadı Şuhba, **a.g.e.**, s. 223. Ayrıca bkz.: ; Yücel, **a.g.e.**, s. 129. ; Cüneyt Kanat, **a.g.t.**, s. 27-28.

Memlukların Şam emîrleriyle düşmanlığı bulunmaktaydı. Bu durum onları beraber hareket etmeye zorlayan nedenlerin başında gelmektedir.²³⁸

Kadı'nın Şam emîrleriyle uzun zamandan beri var olan düşmanlığının nedenlerinden birisi Emîr Taharten idi. Şöyle ki; Timur'un Doğu Anadolu'da bulunduğu günlerde onunla bir diyalog kurma çabası içinde olan Kadı Burhaneddin, hakkında bilgi toplamak ve niyetini öğrenmek için Timur'a derviş kılığında bir elçi göndermişti. Kadı'nın elçisini derviş kılığında göndermesinin nedeni kuvvetle muhtemel, Emîr Taharten ve adamlarının eline geçmesine mani olmak içindi. O, elçisiyle birlikte Timur'a bir de mektup yollamıştı. Bu mektubun amacı, aralarındaki dedikoduyu ortadan kaldırmak ve iki taraf arasında iyi bir ilişkinin tesisini sağlamaktı. Gelen mektubu okuyan Timur, Kadı'ya cevabî bir mektup yollamıştı. Fakat Timur'un mektubunu taşıyan derviş kılığındaki elçi Sivas'a dönüş yolundayken Emîr Taharten tarafından yakalanmıştı. Taharten elçinin elinden mektubu alarak onu Kadı Burhaneddin'i şikâyet etmek maksadıyla Memlukların Şam emîrlere göndermiş ve Kadı'yı kastederek: "Filanca, Emîr Timur'un tarafını tutup ona dostça davranıyor. Bu mektup onun kesin delilidir" mealinde bir de mektup yollamıştı.²³⁹

Malatya konusunda Mintaş ve Kadı Burhaneddin arasında sürekli bir mektuplaşma trafiği söz konusuydu. Mintaş'ın kâtibi bir gün Sivas'a gelerek Kadı Burhaneddin'e Malatya şehrini teslim alması için bir adamını göndermesini söyledi. Kadı da birkaç askerle birlikte yakın adamlarından birini gönderdikten sonra kendisi de harekete geçerek Malatya sınırına geldi. Karşılama için şehrin ahali ise ona kutlamalarda bulunup bağlılıklarını bildiriyorlardı. Fakat o sıralarda gelen bir haberci Kadı'ya, Mintaş'ın sözünde durmadığını ve şehri teslim almak için gönderilen adamların tutukladığını söyledi. Bunun üzerine yanında bulunan Mintaş'ın kâtibini alıkoyan Kadı Burhaneddin Sivas'a dönmek için harekete geçti. Kalmah bölgesine²⁴⁰ geldiğinde Mintaş'ın elçisi değerli hediyelerle Malatya'dan gelip yaşananlardan dolayı üzüntü ve özürlerini bildirdi. Bunun ardından tutuklanmış olan adamlarının da gelmesiyle Kadı Burhaneddin, alıkoyduğu kâtibe hil'at verip onu Malatya'ya göndermiş ve Mintaş'ın sözünde durmamakla aradaki güvensizliğe sebebiyet verdiğini belirtmişti. Böylece Sivas'a eli boş dönen ve bir süre payitahtta ikamet eden Kadı Burhaneddin, Kayseri

²³⁸ Bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 331-333. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 130-131, dn. 114.

²³⁹ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 332-333. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 131, 271.

²⁴⁰ Bu yer Memlukların kuzey hududunda olmalıdır (bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 333 dn. 412).

hâkimi Cüneyd'in itaat dairesinden çıktığı; Moğollara, Kayseri halkına ve yolculara baskı uygulayıp mallarına el uzattığı haberini alınca Kayseri üzerine sefere çıktı (M. 1388 / H. 790 yılı ilkbaharı). Kadı yoldayken, yanına Mintaş'ın kardeşi ile Çemişgezek beyinin oğlu Şeyh Hasan-ı Kürd'ün²⁴¹ nâibi geldiler. Onlar, daha önce söz verildiği üzere Kadı Burhaneddin'e Malatya kalesini teslim edeceğini bildirdiler. Teslim alınmaması halinde Karakoyunlu beyi Kara Mehmed'e veyahut başka birine vereceklerini de söylediler.²⁴² Bezm u Rezm'de geçen "başka biri" ifadesinden tam olarak kimler kastedilmiş olabilir bilemiyoruz. Ancak bu kişilerin en başında geleni; beyliği Memluk hâkimiyetindeki Divriği ve Malatya'ya komşu olan, bölgenin ve dönemin ünlü beylerinden Emîr Taharten olması kuvvetle muhtemeldir. Yapılan teklife Kadı Burhaneddin ve adamları temkinli yaklaştılar. Zira onların daha önce yaşananlardan kaynaklı bir güvensizlikleri söz konusuydu. Özellikle Şey Hasan-ı Kürd'ün nâibinin ikna etme konusunda harcadığı üstün çaba sayesinde Kadı Burhaneddin'in adamları buna ikna olmuşlarsa da Kadı'nın bir takım çekinceleri bulunuyordu. Zira o, Mintaş'ın sözlerine güvenmemektedir. Sonuç itibarıyla Kayseri'de toplanan ümera meclisinde söz konusu teklif uygun görülüş, iktisadî ve stratejik öneme sahip Malatya kalesinin devlet hudutlarına dâhil edilmesi kabul edilmişti.²⁴³

Bu girişimin ardından Kayseri seferini yarıda kesen Kadı Burhaneddin dönüş yolundayken Kayseri hâkimi Cüneyd gelip itaatini bildirdi ve yaptığı hataları tekrarlamayacağına dair söz verdi. Sivas'a gelen Kadı Burhaneddin bir takım mektuplaşmalardan sonra Mintaş'tan Malatya'yı teslim almak için yola koyuldu.

²⁴¹ Bezm u Rezm, Kitab-ı Diyarbekriyye ve Osmanlı kroniklerinde Şeyh Hasan-ı Kürd (شیخ حسن كرد) olarak geçen bu kişi Çemişgezek beylerindedir. Bezm u Rezm'de, "Şey Hasan, sözünün doğruluğu, nefsinin sağlamlığı, huyunun güzelliği, güvenilir ve dindar oluşuyla tanınmış olup, niyetinin iyiliği ve dürüstlüğü Sultan (Kadı Burhaneddin) tarafından bilinmekteydi" (a.g.e., s. 335) denilmektedir. Taharten'le birlikte hareket eden Çemişgezek beyi Emîr Yelman (Belan, Balan)'ın oğlu olan Şeyh Hasan, yaşadığı dönemde (XIV. yüzyılın sonları XV. yüzyılın ikinci yarısında) vukua gelen siyasî ve askerî hadiselerde bilfiil yer almıştır. Bkz.: Ebu Bekr-î Tihranî, a.g.e., s. 147. ; Şerefhan Bitlisi, **Şerfname (Kürt Tarihi)**, Çev.: Abdullah Yegin, C. I, 3. baskı, Nûbihar Yay., İstanbul, 2015, s. 211. ; Neşrî, a.g.e., s. 304. ; Âşıkpaşazâde, a.g.e., s. 223-224.

²⁴² Şey Hasan'ın nâibi: "...Mintaş'ın Malatya kalesini korumaya gücü kuvveti yoktur. O'nun askerinin sayısı bu işin üstesinden gelmeye yetmez. Şam ordusunun hücumu karşısında onun orada tutunması imkânsızdır. O bölgenin şehri ve toprağı imar edilmiştir. Bu yüzden Mısır, Suriye ve Irak tüccarlarını kendine çeker. Orası eski zamanlardan beri Rum ülkesinin toprakları ve sınırları içinde yer almıştır. Doğru olanı oranın artık sizin topraklarınıza ve sınırlarınız içinde yerini almasıdır. Eğer siz orayı teslim alma konusunda ağırdan alır gerekli çabayı göstermezseniz, mecburen kale, Kara Mahmed'e veya başka birine verilecek. Böylece orası zarar ve ziyana uğrayacak. Bunun için bizim sultanın devletini ve askerini güçlendirmek, ülkesinin alanını genişletmek, halkının işlerini yoluna koymak ve onların huzurlu olmasını istemekten başka amacımız yok" (Esterâbâdî, a.g.e., s. 335) dedi.

²⁴³ A.g.e., s. 333-336. ; Yücel, a.g.e., s. 132-134.

Memlukların kuzey sınırında olan Kalmah'a vardıklarında, daha önce Kadı Burhaneddin'in yakın adamı Yusuf Çelebiyi öldüren Emîr Taharten'in müttefiki Akkoyunlu Türkmenlerinden Kutluğ Beg'in oğlu Ahmed Beg de orada bulunmaktaydı. O kaçmaya fırsat bulmadığından gelip Kadı Burhaneddin'e bağlılığını bildirmek mecburiyetinde kalmıştı. Kadı Burhaneddin de onun cesaretini ve iyiliğini göz önünde bulundurarak canını bağışlamıştı. Bunun ardından Ahmed Beg gidip diğer kardeşlerini de getirerek onların Kadı'ya itaatlerini bildirmesini sağlamıştı. Kadı Burhaneddin onlara ihsanlarda bulunup yurtlarına geri dönmeleri için izin verdi. Fakat onlar geri döndükleri zaman küçük kardeşleri Karayülük Osman'ı rehine olarak Kadı Burhaneddin'in yanında bıraktılar.²⁴⁴ Bu malumatı vermemizdeki amaç; daha sonraları müttefiki Emîr Taharten'le araları açılan Akkoyunlu Türkmenlerinin, Taharten karşısında hezimete uğradıktan sonra kurtuluşu neden Sivas'a sığınmakta bulduklarının anlaşılması içindir.

Kadı Burhaneddin, Kutlu Beg'in oğullarını geri gönderdiği sıralarda Mintaş'ın kendisini karşılamak için geldiğini görüyoruz. Onun amacı Memluk hududunda bekleyen müttefik kuvvetlerle birlikte Kadı Burhaneddin'in ordusuyla birleşip Suriye üzerine yürümektir. Kadı ise Mintaş'a, vermiş olduğu sözün gereğini yerine getirmesini, gönderdiği adamına Malatya'nın teslim edilmesi karşılığında Niksar'ın da kendisine verileceğini söyledi. Ancak Malatya kalesinde bulunan Mintaş'ın kâtibi —kuvvetle

²⁴⁴ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 336-337. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 134, 193. Kitab-ı Diyarbekriyye'de Karayülük Osman Beg'in Kadı Burhaneddin'e intisabı Bezm u Rezm'den farklı olarak ele alınmıştır. Buna göre Akkoyunlu Ahmed Beg ile Pir Ali Beg'lerin, Emîr Taharten ve Karakoyunlularla yapılan savaşlarda gösterdiği yiğitlik ve başarılarla neşet eden kardeşleri Karayülük Osman'ı çekemeyip ona zarar ve ziyanları dokunmuştu. Böyle olunca da Osman Beg, ağabeylerinin kötülüklerinden sakınmak maksadıyla gidip Kadı Burhaneddin'in hizmetine girdi. Bundan memnun kalan Kadı, ona ihsanlarda bulundu (Ebu Bekr-i Tihrânî, **a.g.e.**, s. 38-39. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 194. ; karşılaştırma için bkz.: İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 173). Ancak Kitab-ı Diyarbekriyye'de anlatılan bu olayın tarihi zamanlaması göz önüne alındığında söz konusu hadisenin M. 1390 (H. 792) yılından sonraki bir tarihte yaşandığı anlaşılmaktadır. Tam da burada muâsir kaynağımız olan Bezm u Rezm'in verdiği malumat devreye giriyor ki bu olay Kitab-ı Diyarbekriyye'de anlatılan hadiseyle aynı olmalıdır. Şöyle ki; M. 1395 (H. 797) yılı ilkbaharında Erzincan üzerine kalabalık bir orduyla sefere çıkan Kadı Burhaneddin'e Erzincan sınırında Akkoyunlu beyi Ahmed Beg de askerleriyle gelip katıldı. Bir ay boyunca Erzincan çok şiddetli bir şekilde yağmaya tabi tutuldu. Daha sonra oradan ayrılmaya hazırlanan Kadı, Erzincan vilâyetini Bayburt sınırına kadar Akkoyunlu Ahmed Beg'e verdi. Sivas hududuna varan Kadı Burhaneddin'e Kemah hâkimi, Emîr Osman (Karayülük Osman)'ın ağabeyi Ahmed Beg'le arasının açılması neticesinde ondan ayrıldığını ve Osman'ın Kemah vilâyetine saldırarak burada yıkım ve katliamda bulunduğunu bildiriyordu. Bunun üzerine Kadı Burhaneddin, Akkoyunlu Karayülük Osman'ı Kemah'dan kovmak maksadıyla üzerine yürümüş ve o, Kadı'nın gelmekte olduğunu görünce kaçış yolunu tutmuştu. Fakat Osman Beg ile aralarında herhangi bir düşmanlık bulunmamasından ötürü Kadı Burhaneddin, ordusunun onlara zarar vermesinin önüne geçmek için peşlerinden gitmesine engel olmuş ve hatta adamlarından birini Osman'a göndererek onların gönlünü alıp yardım ve destekte bulunmuştu (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 455-458). Nitekim bir süre sonra Kayseri'de Şeyh Müeyyed'in isyan ettiğini haber alan Kadı, Kayseri üzerine yürüdüğünde (M. Eylül 1396 / H. Zilkade-Zilhicce 793 başları) Akkoyunlu Karayülük Osman da kalabalık bir kuvvetle gelerek kendisine katılmıştır. Bkz.: **A.g.e.**, s. 483.

muhtemel Mintaş kaleden ayrılmadan önce aralarında kararlaştırdıkları şekilde— kaleyi teslim etmeyip Kadı'nın adamlarını tutuklatmıştı. Malatya yakınlarına gelen Kadı Burhaneddin olanları duyunca kâtibin kendi adamlarını bırakması için Mintaş ve adamlarını tutuklattı. Buna rağmen isteğin yerine getirilmemesi üzerine o, Mintaş'ı adamlarıyla birlikte zincire vurup Sivas'a götürdü.²⁴⁵

Emîr Taharten ise uzun zamandan beri, Memlukların Haleb nâibi Yelboğa-yı Nasırî'ye Sivas üzerine askerî bir sefer düzenlemesi konusunda elçiler ve mektuplar gönderip onu bu iş için teşvik ediyordu. Tıpkı Emîr Taharten gibi Kadı Burhaneddin'in iktidarına karşı olan Amasya hâkimi Emîr Ahmed, Kayseri hâkimi Cüneyd ve Eretna sultanı Ali Beg'in oğlunun başını çektiği Sivas'taki muhalif kanat da Memlukların Haleb nâibini Sivas üzerine yürümeye teşvik ediyor ve bunun için elçiler ve mektuplar gönderiyorlardı.²⁴⁶ Kadı'nın Memluk toprağı olan Malatya'ya asker çekip Nâib Mintaş'ı alıkoyduğunu haber alan ve onu kurtarmak maksadıyla harekete geçip yapacağı sefer için Sultan Berkuk'u da ikna eden Yelboğa, Şam ve Mısır ordusunun başında Sivas üzerine yürüdü (M. Nisan-Mayıs 1388 / H. Rebiyülâhir 790). Şehri muhasaraya alan Memluk kuvvetleri kırk günlük bir kuşatmanın ardından kaleyi ele geçiremeden geri döndüler (M. 1388 yılı Haziran ayı ortası veya sonları (H. Cemaziyülâhir 790)). Burada özellikle Moğolların (Tatarların) Kadı Burhaneddin'e verdikleri destek,²⁴⁷ Memluk kuvvetlerinin amaçlarına ulaşamama nedenlerinin başında gelir. Üstelik Moğollar, yaşanan kuşatma sırasında yapılan savaşların birinde, Memlukların Divriği nâibi Veled Şuhri'yi de öldürmüşlerdi.²⁴⁸

Haleb nâibi Yelboğa-yı Nasırî'yi söz konusu sefer için teşvik edenlerden olan Emîr Taharten'in, Sivas'ın Memluklar tarafından kuşatma altında tutulduğu sıralarda, Sivas topraklarına dönük en küçük bir askerî saldırısına tanıklık etmiyoruz. Bunun nedeni onun emîrliğini tehdit eden daha yakın ve ciddi bir problemle karşı karşıya olmasından ileri geliyordu. O günlerde Emîr Taharten'i meşgul eden bu mesele

²⁴⁵ A.g.e., s. 337-339. ; Yücel, a.g.e., s. 134-135.

²⁴⁶ Esterâbâdî, a.g.e., s. 339-340. ; Yücel, a.g.e., s. 134-135.

²⁴⁷ H. 28 Mayıs 1388 (H. 21 Cemaziyülevvel 790) perşembe günü kuşatmaya dair Mısıra ulaşan haberde, Kadı'ya yardıma gelen Moğol (Tatar) kuvvetlerinin yaklaşık 60 bin kişi oldukları zikredilmektedir. Ayrıca Memluk sultanı Berkuk, Sivas'ın Memluk kuvvetleri tarafından kuşatma altına alındığı ve kuşatmanın hala devam etmekte olduğu haberini memnuniyetle karşılamış ve orduya göndermek için elli bin dinar hazırlamıştı. Bkz: İbni Tagrıberdi, a.g.e., s. 258.

²⁴⁸ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Esterâbâdî, a.g.e., s. 339-351. ; İbni Tagrıberdi, a.g.e., s. 258-259. ; Yücel, a.g.e., s.135-138.

Akkoyunlu Türkmenleri idi. Ancak Yaşar Yücel bu konuda farklı olarak şunları söylemektedir:

Mutahharten, belki de Memlûklularla aralarındaki mevcut anlaşmaya binaen, Sivas-Kayseri devletine karşı taarruza geçmişti. Kaynaklarda açık bir şekilde ifade edilmemekle beraber onun, 1388 tarihlerinde Kadı Burhaneddin aleyhine kurulan ittifakta — ki buna Amasya emîri Ahmed Beg, Kayseri kalesi sahibi Cüneyd, Hacı Emîroğlu Süleyman dâhildi— da başrolü oynadığını kuvvetle tahmin etmek yerinde olur. Nitekim yukarıda adı geçen üyeler de Memlûklularla birlikte Kadı Burhaneddin'in topraklarına müştereken saldırıya geçmişlerdi.²⁴⁹

Yücel'in, Sivas Memlûklar tarafından kuşatıldığı sıralarda Emîr Taharten'in, Kadı Burhaneddin'in topraklarına saldırdığına dair iddiasını Bezm u Rezm'in yazarı doğrulamamaktadır. Zira Kadı'ya karşı olan kesimlerin bu sıralarda harekete geçmiş olduklarına dair bize bilgi veren tek kaynak Bezm u Rezm'de, Emîr Ahmed'in Turhal'a gelerek o bölgede Kadı tarafından daha önce zapt edilen kaleleri geri aldığı, Hacı Emîr Beyliği hâkimi Süleyman Beg'in tâbiyyet şatlarını unutup Niksar sınırına geldiği, Cüneyd Beg'in Memlûk ordusuna katılarak onlara rehberlik ettiği, Sivas kalesinde bulunan Ali Beg'in oğlu Mehmed'in ise Yelboğa-yı Nasır'yle iletişime geçerek onu savaşma konusunda cesaretlendirmeye çalıştığı söylenmektedir.²⁵⁰ Ancak Emîr Taharten'in o sıralarda herhangi bir taarruzda bulunduğu dair hiçbir şey söylenmemektedir.

IV. EMİR TAHARTEN VE TÜRKMENLER (M. 1388 / H. 790)

Memlûk kuvvetlerinin Sivas'a hareket edip burayı kuşatmaya aldığı günlerde Erzincan havalisinde önemli gelişmeler oluyordu. Bezm u Rezm'deki kayda göre Emîr Taharten, Akkoyunlu Türkmenlerinin lideri olan Kutlu Beg'in ölmesini (M. 1388 / H. 790 yılı ilkbaharı)²⁵¹ fırsat bilerek bu topluluğa saldırıp onların hayvanlarını, mallarını yağmalamış ve insanlarını esir almıştı. Böylece Taharten, Erzincan'da iktidarı eline aldığı günden bu yana Akkoyunlularla aralarında var olduğunu tahmin ettiğimiz

²⁴⁹ Yücel, **a.g.e.**, s. 271.

²⁵⁰ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 343. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 171-172. Söz konusu kesimler Kadı Burhaneddin'in yenilmediğini görünce hayal kırıklığına uğrayıp yurtlarına dönmüşlerdi. Emîr Ahmed elçiler ve mektuplar gönderip Kadı'yla aralarındaki ilişkiyi düzeltmeye çalışmıştı (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 357. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 172).

²⁵¹ Bkz.: Yücel, **a.g.e.**, s. 194. ; Mükrimin Halil Yinanç, **a.g.m.**, s. 255. Mezarı Bayburt'un Sinor köyünde olan Kutlu Beg'in vefatının tarihini yazarlar M. 1389 olarak veriyorlarsa da bu doğru değildir.

anlaşmayı ve ittifakı bozmuş oluyordu.²⁵² Aslı kaynağımız Bezm u Rezm, Emîr Taharten'in Akkoyunlulara saldırmak suretiyle "sözünü ve andını bozdu"ğunu²⁵³ açık bir şekilde ifade etmektedir ki bu da öteden beri iki taraf arasında bir anlaşmanın olduğunun teyidi ve bu konudaki şüphelerimizin giderilmesinin delili niteliğindedir. Kaldı ki biz, Emîr Taharten'in Eretnalılarla ve Kadı Burhaneddin'le girdiği mücadelelerde Akkoyunlu Türkmenlerinin iki defa Taharten lehine harekete geçtiğini de biliyoruz. Ayrıca hatırlanacağı üzere muahhar kaynağımız Kitab-ı Diyarbekriyye'nin yazarı da Kutlu Beg'in oğlu Ahmed Beg'in kendi kızını Emîr Taharten'e eş olarak vermiş olduğundan söz etmektedir.²⁵⁴ Bütün bu bilgiler bize, Emîr Taharten ve Akkoyunlu Türkmenleri arasındaki mevcut ilişkinin müttefiklik boyutunda olduğunu göstermektedir.

Peki ama Akkoyunlularla aralarında hiçbir problem yokken Taharten'i böyle bir şeye sevk eden neden Bezm u Rezm'in iddia ettiği gibi Kutlu Beg'in ölümünden istifade ederek onun aşiretine hükmetme çabası mıydı? Bizce bunun asıl sebebi Kadı Burhaneddin'in Malatya'yı Mintaş'tan teslim almak için ikinci defa yola çıktığı sıralarda Kalmah bölgesinde Kutlu Beg'in oğullarını kendine itaate mecbur bırakması ve onlara yüksek hâkimiyetini tanıtmış olmasıydı. Emîr Taharten de Kutlu Beg'in vefatıyla Akkoyunlu aşiretinin başına geçecek olan oğullarının kendisi ve emriği aleyhine Kadı Burhaneddin'le işbirliği yapma olasılığını görmüş olmalıydı. Zaten bir süre sonra onlar Emîr Taharten karşısında hezimete uğrayıp kaçtıklarında Sivas'a giderek Kadı Burhaneddin'e sığınacaklardı. Taharten'in Akkoyunlu Türkmenleriyle arasının açılması ve onlara saldırmasının bir başka nedeni; Erzincan bölgesinde yaylağa çıkan kalabalık Akkoyunlu Türkmenlerinin ekili-dikili alanlara zarar verip yerleşim yerlerini tahrip ederek yerleşik haldeki tebaayı huzursuz, Erzincan beyliğinin egemenliğini ve hâkimiyet sahasını tehdit etmesi de olabilirdi. Zira Emîr Taharten'in Akkoyunlulara saldırması, onların yaylağa çıktığı sıralarda vuku bulmuştur.²⁵⁵

²⁵² Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 357. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 271.

²⁵³ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 357.

²⁵⁴ Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 38.

²⁵⁵ Aynı durum daha önce Kadı Burhaneddin'in de başına gelmişti. Şöyle ki; M. 1383 (H. 785) yılı ilkbaharında Sivas ve Kayseri havalisinde Moğollar (Tatarlar) ve Türkler yaylağa çıkmaya başlamışlardı. Moğol Ulusu Kadı Burhaneddin'in yanına gelerek yaylağa çıkma hususunda Kayseri hâkimi Ömeroğlu Cüneyd'in kendilerine engel teşkil etmesini şikâyetle Kayseri'nin işgal edilmesini isteyerek kendilerinin yapılacak seferde Kadı'nın emrinde olacaklarını bildirmişlerdir. Kadı Burhaneddin'in yapmayı kabul ettiği Kayseri seferinin aksaması üzerine Moğollarla arası açılmış ve iki taraf arasında küçük çaplı bir çarpışma da yaşanmıştı. Öte yandan Sivas bölgesinde yaylakta bulunan Şam Türkmenlerinin bu olaydan kısa bir

Emîr Taharten'in Akkoyunlulara karşı sert bir tutum takınması ve yukarıda zikrolunan şiddetli saldırısıyla onları zarar ve ziyana uğratmasının ardından, epey kalabalık bir nüfusa sahip olan Türkmenler bir araya gelip Emîr Taharten'in üzerine yürüdüler. Böylece iki taraf arasında büyük bir savaş vukua geldi. Türkmen kuvvetleri bu savaşta Emîr Taharten'i yaralayıp ordusunu da ağır bir mağlubiyete uğrattılar ve ardından yaylağa çıktılar (M. 1388 / H. 790 yılı ilkbaharı). Aldığı bu yenilgiyi telafi etmek ve aynı zamanda öcünü almak için asker toplayan Emîr Taharten, Akkoyunlu Türkmenleri yaylaktan inince harekete geçti. Ancak ordusuyla Türkmenlere yaklaşan Taharten onlarla bir savaşa girişmeyi göze alamadı. Bunun üzerine o, Çemişgezek hâkimi Emîr Yelman (يلمان)²⁵⁶ aracı yaparak Türkmenlerle barış yapmak istedi. Akkoyunlu Türkmenleri bu teklife kayıtsız fakat tetikte kalarak, yapılan talebi geçiştirmek ve böylece Taharten'i oyalamak istediler. Zira Emîr Taharten'in yaptığı barış teklifini haklı olarak onun korkaklığına ve aciziyetine yormuşlardı.²⁵⁷

süre sonra Sivas vilâyeti topraklarında yağma ve talan faaliyetlerinde bulunduğunu ve bu suretle halkı isyana teşvik ettiğini görmekteyiz. Onlar köy ve mezralara gelerek ahalinin evlerine yerleşiyor, onları yerlerinden yurtlarından sürerek hayvanlarına ve mallarına el koyuyorlardı. Kadı Burhaneddin bunlara karşı uyarılarda bulunuyor fakat Memlukların Şam kuvvetlerinden çekindiğinden dolayı bu Türkmenlere ilişemiyordu. Şam Türkmenleri de bunu bildiklerinden dolayı daha bir cüretkâr davranıyor ve eylemlerinin dozunu arttırıyorlardı. İlk başlarda alttan alan Kadı Burhaneddin bir süre sonra mecbur kalarak harekete geçti. Onlara bir adamını göndererek saldırılarına son vermelerini, halka eziyet etmeyi sonlandırmalarını, yurtlarına dönmelerini ve daha önce olduğu gibi vergilerini ödemelerini istedi. Bu uyarı tesirsiz kalmış olacak ki Kadı Burhaneddin daha sonra harekete geçerek üzerlerine yürümüş ve onları mağlup ederek yüklü miktarda ganimet ele geçirmişti. Böylece Moğollara ve Şam Türkmenlerine rüşünü ispatlayan Kadı, bu problemten kurtulmuş ve aynı zamanda onları yola getirmişti (Esterâbâdî, a.g.e., s. 286-288). Geleneksel dünyada göçebe veyahut yarı göçebe insan topluluklarının yaşamlarının bir parçası olan ve iktisadî, içtimaî, siyasî, askerî ve coğrafî pek çok hususu bünyesinde barındıran yaylak-kışlak meselesi, söz konusu zamanlarda yaşanan pek çok hadisenin fitilleyicisi durumundaydı.

²⁵⁶ Çemişgezek (Dersim) bölgesinde hüküm süren bu zat, Emîr Taharten'in yüksek hâkimiyetini tanıyan ve müttefiki olan bir beydi. Onun Tunceli ilinin Çemişgezek ilçesinin Tepebaşı mahallesinde kendi ismiyle anılan bir de medresesi bulunmaktadır. Daha sonraki süreçte camiye dönüştürülen ve bugünkü işlevi dolayısıyla da yöre sakinlerince Medrese camii, Eski cami veya Yelmaniye camii adlarıyla anılan bu eserin taç kapısı üzerindeki yazıtta iki satır halinde şöyle yazmaktadır: 1-) Emere bi-imâret el-medreset el-mübâreke, el-Melik el-Âdil Tâceddin Yalmân (Süleyman) bin Keykubâd bin Hâlid el-Kürdî fi eyyâmı Timur Han min Mâverâünnehr halled Allahu devlete-hümâ. 2-) ..... (el-Melik?) eş-Şah İsfendiyar bin Bayezid Han ..... min şehri-ül muharrem el-harâm fi sene sitte ve semâne-mie.

Çevirisi:

1-) Bu mübarek medresenin yapılmasını, Mâverâünnehr'deki Timur Han zamanında yaşayan Kürd Halid'in oğlu Keykubad'ın oğlu âdil sultan Taceddin Yelman (Süleyman) -Allah devletlerini daim kılsın-emretmiştir. 2-) ..... Bayezid Han'ın oğlu (el-Melik?) eş-Şah İsfendiyar ..... sekiz yüz altı yılının her türlü kötülüğün yasak olduğu Muharrem ayı (H. Muharrem 806 / M. Temmuz-Ağustos 1403). Yelmaniye Medrese Camii hakkında ve taç kapısı üzerindeki kitabeyi okuyan araştırmacıların birleştirerek verdiğimiz metni için bkz.: Erdal Eser, "Tunceli İli-Çemişgezek Yelmaniye Camii (Medrese Camii)", **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1995, s. 8-10 ; Metin Sözen, "Çemişgezek'de Türk Eserleri ve Yelmaniye Camisi", **Sanat Tarihi Yıllığı**, C. IV, 1971, s. 35-36.

²⁵⁷ Esterâbâdî, a.g.e., s. 357-358. ; Yücel, a.g.e., s. 271-272.

Yapılan barış teklifine oyalama yöntemiyle karşılık veren Türkmenler, acele etmeyip yavaş yavaş asker toplamaya başlamış ve savaş hazırlıklarına girişmişlerdi. Asker bakımından sayıca yeterli hale gelip güçlenen Türkmen kuvvetleri harekete geçip Emîr Taharten üzerine yürüdüler. Yapılan savaşta Emîr Taharten ve askerleri Akkoyunlu Türkmenleri karşısında hezimete uğradı. Taharten aldığı bu ikinci mağlubiyet karşısında Akkoyunlularla baş edemeyeceğini anlayarak onların ezeli düşmanı Karakoyunlu Türkmenlerine yani bunların lideri Kara Mehmed (st.: M. 1380-1389 / H. 782-791)'e sığındı. Akkoyunlu Türkmenlerine karşı onun yardım ve desteğini istedi. Ortak düşmana yönelik yapılan bu teklifi Kara Mehmed'in kabul etmesiyle birlikte Emîr Taharten ve Karakoyunlu kuvvetleri güçlerini birleştirerek Akkoyunlular üzerine yürüdü. Müttelik kuvvetler onları dar bir geçitte kısırdılar. Daha önce kendi aralarında savaşıp zayıf düşmelerinden dolayı Akkoyunlular yapılan savaşta müttelik kuvvetler karşısında fazla tutunamadı ve yenilgiye uğramaları kolay oldu. Ağır bir mağlubiyet alan Akkoyunlu Türkmenleri o kısıkaçtan canlarını kurtarıp kaçmayı başarinca doğrudan doğruya Sivas'a gelip Kadı Burhaneddin'e sığınarak ondan yardım ve destek talep ettiler. Kendisine sığınan Akkoyunlu Türkmenlerini hemen kabul eden Kadı Burhaneddin onlara yardım edip ihsanlarda bulundu. Aşiretin lideri Ahmed Beg'e hil'atler ve değerli hediyeler verdi (M. 1388 / H. 790 yılı yaz sonu).²⁵⁸

²⁵⁸ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 358. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 272. Kısa sürede durumları iyileşen Akkoyunlu Türkmenlerinin, kaçıp sığındıkları Kadı Burhaneddin aleyhine faaliyetlerde bulunduğunu görüyoruz. Kutlu Beg'in oğullarından Hüseyin Beg'in çekemediği kardeşi Ahmed Beg hakkında söylediklerine bakılırsa Ahmed Beg, Memlukların Haleb nâibi Yelboğa-yi Nasırı'yle iletişim halindedir. O gönderdiği habercisi aracılığıyla Yelboğa'ya; eğer beraber Sultan Berkuk'un düşmanı Kadı Burhaneddin'i ortadan kaldırırlarsa, Berkuk'un —düşmanı Dulkadiroğlu Halil Beg'i öldüren Umuroğlu'nu ödüllendirdiği gibi— kendilerine ihsanlarda bulunup çok önemli görevlere getireceğini söylemiş ve onu Kadı'ya karşı kışkırtmıştı. Akkoyunlu Ahmed Beg ayrıca Amasya hâkimi Emîr Ahmed'le de iletişim halinde olup onunla birlikte Kadı aleyhine faaliyetlerde bulunmuştur. Bunun üzerine harekete geçen Kadı Burhaneddin, bir süreden beridir ağırlanmış olduğu Akkoyunlu Türkmenlerini topraklarından çıkardı (bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 358-367. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 172-174, 196-197). Fakat yine de iki taraf bundan sonra Emîr Taharten'e karşı birlikte hareket edeceklerdir ve Kadı'nın Erzincan beyliği topraklarına yaptığı saldırılarda Akkoyunlu beyleri bilfiil yer alacaklardır. Öte yanda Karakoyunlu beyi Kara Mehmed'in ise Taharten'le yaptığı söz konusu ittifaktan sonra Tebriz'e gittiğini görüyoruz. Zira M. 2 Kasım 1388 (H. 2 Zilkade 790) tarihinde Mısır'a ulaşan Kara Mehmed'in elçisi onun Tebriz'i ele geçirdiğini, Sultan Berkuk namına sikke kestirip camilerde hutbeyi onun adına okuttuğunu bildiriyordu. Bu durum da Berkuk'u pek bir memnun etmişti (İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 259).

V. EMİR TAHARTEN VE KADI BURHANEDDİN (M. 1389 / H. 791)

Akkoyunlu meselesini kısa süreliğine de olsa halleden Emîr Taharten, bu defa da Kadı Burhaneddin tehlikesiyle karşı karşıya gelmiştir. Şöyle ki; ilkbaharın (M. 1389 / H. 791) gelmesiyle Kadı Burhaneddin Sivas'tan Erzincan'a doğru harekete geçti. Bezm u Rezm'in yazarı yapılan bu askerî harekâtın sebebini; Akkoyunlulara karşı Karakoyunlu Türkmenlerinin lideri Kara Mehmed'le anlaşarak ittifak oluşturan Emîr Taharten'in, müttefiki Kara Mehmed'in kışkırtıcı sözlerine kanarak gerçekleşmesi mümkün olmayan boş hayallere kapılmasına bağlamaktadır. Fakat yazar bu kışkırtıcı sözlerin ve boş hayallerin neler olduğuna ilişkin herhangi bir bilgi vermiyor.²⁵⁹ Ancak kuvvetle tahmin ettiğimiz üzere bu kışkırtıcı sözler ve boş hayaller; Kara Mehmed'in Emîr Taharten'e, müttefik kuvvetler olarak Sivas'ı ele geçirebileceklerini ve bu doğrultuda oraya sefer düzenlenmesi gerektiğini telkin etmesiydi. Bunun yanı sıra bize göre Kadı'nın Emîr Taharten üzerine yürümesinin asıl sebebi Taharten'in müttefiki Kara Mehmed'in M. Nisan 1389 (H. Rebiyülâhir 791) yılında öldürülmüş olmasıydı. Zira bu tarih Kadı Burhaneddin'in Erzincan üzerine yürüdüğü zamana denk gelmektedir. Öyle anlaşılıyor ki Kadı, Sivas'a dönük emelleri olan Emîr Taharten ve Kara Mehmed müttefik kuvvetlerinin üyelerinden birisinin ölmesini diğer üyeye yani Emîr Taharten'e karşı harekete geçilmesi için fırsat bilmişti.

Kadı'nın Erzincan üzerine yürüdüğü haberi Emîr Taharten'e ulaşınca o, nâiblerini Kadı Burhaneddin'e göndererek dostluk ve barış teklifinde bulundu. Aralarında savaşa sebebiyet verecek problemler, aşağıdaki şartları içeren antlaşmayla çözüme kavuşturulmuş oldu:

- 1-) Burtuluş kalesinin yık(tır)ılması.
- 2-) Emîr Taharten'in topraklarından Sivas'a katılmış olanlarının tekrar ona iade edilmesi.
- 3-) Bun(lar)a karşılık Emîr Taharten'in savaş sırasında Kadı Burhaneddin'in ordusuna askerî bir birlikle katkıda bulunması.²⁶⁰

Anlaşma şartlarına baktığımızda Kadı Burhaneddin'in açık bir kaybı olduğu görülüyor. Ancak Bezm u Rezm'in verdiği malumata bakılırsa barış teklifini Emîr Taharten

²⁵⁹ Bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 369. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 174.

²⁶⁰ Söz konusu antlaşma maddeleri için bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 369. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 174-175.

yapmıştı. Böyle bir durumda anlaşma şartlarının Kadı Burhaneddin lehine olması gerekirdi. Ancak böyle olmadığı görülüyor.

Antlaşmanın birinci maddesi Emîr Taharten'in lehine Kadı Burhaneddin'in de aleyhine olan bir maddedir. Zira Taharten'in Sivas'a dönük gerçekleştirmesi muhtemel seferlerine ve Kılıç Arslan'ın adamlarına karşı engelleyici sağlam bir set olan ve Kadı Burhaneddin tarafından da imar edilmiş bulunan Burtuluş kalesinin yıktırılması Sivas'ı yapılacak saldırılara karşı açık ve korumasız bir hale getirecekti. Esasında Bezm u Rezm'deki kayıta Burtuluş kalesini Emîr Taharten'in mi yoksa Kadı Burhaneddin'in mi yıktıracağı tam manasıyla açık değildir. Barış teklifini yapan taraf Emîr Taharten olduğuna göre kaleyi onun yıktıracağı tahmin edilebilir. Fakat hatırlanacağı üzere Kadı, M. 1387 (H. 789) yılı ilkbahar-yaz aylarında bu kaleyi Emîr Taharten ve Kılıç Arslan'ın adamlarının saldırılarına karşı tamir etmişti. Böyle olunca kalenin Kadı Burhaneddin'in hâkimiyet sahası dâhilinde olduğu anlaşılmaktadır. Tabi eğer o tarihten sonra —mesela Memluk kuvvetlerinin Sivas'ı kuşattıkları sırada (M. 1388 / H. 790 yılı ilkbaharı ve yaz başı)— Emîr Taharten bu kaleyi ele geçirmemiş ise "Burtuluş kalesinin yık(tır)ılması" anlaşma şartı, Kadı'yı bağlayan bir maddedir. Kaldı ki Yaşar Yücel de aynen bu şekilde değerlendirmiştir.²⁶¹ Öte yandan Bezm u Rezm'in yazarı, Kadı Burhaneddin'in M. 1395 (H. 797) yılı kışında Emîr Taharten'in hâkimiyetindeki topraklara gerçekleştirdiği sefer hakkında bilgi verirken Burtuluş kalesinin Emîr Taharten'in kalelerinden bir tanesi olduğunu açıkça söylemektedir.²⁶² Ancak şu bir gerçektir ki bu kale taraflar arasında belli zaman aralıklarıyla el değiştirmektedir.

Antlaşmanın ikinci maddesine baktığımızda Emîr Taharten'in burada da bir başarısı söz konusudur. Zira Taharten'in Kadı tarafından işgal edilen toprakları — kuvvetle muhtemel Erzincan Akşehir'i tarafındaki yerler—'nın tekrar kendisine iade edilmesi söz konusudur. Ancak Yaşar Yücel söz konusu maddeyi, Kadı Burhaneddin'in Burtuluş kalesini yıktırması karşılığında Emîr Taharten'in de Kadı'dan zapt etmiş olduğu bazı toprakları iade edeceği biçiminde anlamıştır.²⁶³ Bu karışıklığın nedeni, orijinal dili Farsça olan aslî kaynak Bezm u Rezm'deki malumatın tercümesi ve yorumlanmasındaki hatadan kaynaklanmış olmalıdır.

²⁶¹ Bkz.: Yücel, **a.g.e.**, s. 174-175.

²⁶² Bkz: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 453.

²⁶³ Yücel, **a.g.e.**, s. 174-175.

Antlaşmanın ilk iki şartının yerine getirilmesi karşılığında Emîr Taharten'in savaş sırasında Kadı Burhaneddin'in ordusuna askerî bir birlikle katkıda bulunması kararını içeren üçüncü madde, Taharten'in karşı tarafın yüksek hâkimiyetini tanıdığına bir delil olarak yorumlanabilirse de bu doğru değildir. Her ne kadar Bezm u Rezm'de Kadı Burhaneddin'in Erzincan'a yürüdüğü sıralarda Taharten'in "nâiblerini göndererek dostluğunu ve bağlılığını bildirdi"ği²⁶⁴ ifadesi varsa da kitabın ilerleyen sayfalarında Kadı'nın "Emîr Mutaharten ile anlaşarak Sivas'a döndü"ğü²⁶⁵ bilgisi mevcuttur. Bu da her iki tarafın birbirini karşılıklı tanıyan güçler olarak bir anlaşma yaptıklarını göstermektedir. Kaldı ki Emîr Taharten, Kadı Burhaneddin'in en güçlü rakiplerinden birisidir ve fırsat buldukça Kadı aleyhinde askerî ve siyasî faaliyetlerde bulunmuştur. Bezm u Rezm'deki "dostluğunu ve bağlılığını bildirdi" sözünü yazar kuvvetle muhtemel, Emîr Taharten'in karşı tarafa "barış teklifinde bulunmuş olduğu" manasında kullanmıştır.

Öte yandan belirtmemiz gereken ve açığa kavuşturulması lazım olan bir meseleyle karşı karşıyayız. O da şudur; Erzincan üzerine yürüyen Kadı Burhaneddin'e Emîr Taharten'in barış teklif etme konusunda aceleci davranmasının nedeni neydi? Bir an için Taharten'in bu tavrını kendisinin sürekli yaptığı bir şey olarak değerlendiresek bile, peki Kadı'nın ona olumlu karşılık verip böyle bir anlaşmayı kabul etmesinin sebebi ne olabilirdi? Görüldüğü kadarıyla gelişen yeni siyasî ve askerî hadiseler, tarafların bir uzlaşma zemini arayıp anlaşmaya varmalarını zorunlu kılmıştır. Emîr Taharten açısından değerlendirecek olursak esas olarak iki hususun ön plana çıkmakta olduğunu görürüz. Bunlardan ilki ve yukarıda da sözünü ettiğimiz müttefiki Kara Mehmed'in o sıralarda öldürülmüş olmasıydı (M. Nisan 1389 / H. Rebiyülâhir 791). İkincisi ise Taharten'in tehdit olarak gördüğü ve güçlenmeye başlamalarından oldukça huzursuzluk duyduğu Akkoyunlu Türkmenleri idi. Yani Kadı'nın Erzincan üzerine yürüdüğünü haber alan Emîr Taharten'in hızlıca bir uzlaşma zemini aramasının nedeni; müttefiki Kara Mehmed'in ölmesiyle rakipleri Kadı Burhaneddin ve Akkoyunlular karşısında yalnız kalmış olması, Kadı Burhaneddin'le uğraşırken Akkoyunlular karşısında zayıf düşmek istememesinden ileri gelmektedir.

Kadı Burhaneddin'in Emîr Taharten'le anlaşarak Sivas'a dönme kararı almasında ise onun; Memlukların Halep nâibi Yelboğa-yı Nasirî'nin Sultan Berkuk'a karşı bir

²⁶⁴ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 369.

²⁶⁵ **A.g.e.**, s. 371.

isyan hareketi başlattığı, Osmanlı sultanı I. Murad'ın da Balkanlar'da Haçlılara karşı harekete geçtiği haberlerini duymuş olması ve bu yeni gelişmelerin doğuracağı fırsatlara ilişkin bir durum değerlendirmesi yapılmasının gerekli olduğuna inanmasının etkili olduğu anlaşılıyor.²⁶⁶ Aslında Suriye'de gelişen bu isyan dalgası Emîr Taharten'i de yakından ilgilendiren bir husustu ve tıpkı Kadı Burhaneddin gibi onun da beyliği Memluk devletiyle komşuydu. Ancak Taharten'in Akkoyunlular gibi daha önemli ve can yakıcı bir problemi vardı.

Emîr Taharten ve Kadı Burhaneddin arasında yapılan anlaşmanın ömrü ise uzun süreli olmuştur (M. 1389 / H. 791 yılı ilkbaharından M. 1394 / H. 796 yılı ilkbaharına kadar). Anlaşmanın bu denli uzun sürmesinin nedeni, tarafların yapılan anlaşmaya sadık kalmalarından ziyade onların diğer rakipleriyle girdikleri mücadelelerden dolayı birbirlerinin topraklarına saldırmaya imkân ve zaman bulamamalarından ileri gelmektedir.²⁶⁷

²⁶⁶ Kadı'nın kendi divanındaki şu beyti, onun Anadolu ve Suriye üzerindeki emellerinin açık bir beyanattır: Tolu sun bize camı, irür canuma kâmı / Yitür göklere namı, kul it Rum ile Şam'ı (Yücel, **a.g.e.**, s. 132). Kadı Burhaneddin'in Sivas'a dönme kararı almasında şu meselelerin de etkisi olduğu görülüyor; Kadı Erzincan üzerine yürüdüğü sıralarda Amasya hâkimi Emîr Ahmed, nâib Yelboğa'nın dostu olan Mintaş'la anlaşmış ve kız kardeşini onunla evlendirmişti. Mintaş'tan aldığı güçle Emîr Ahmed, Kadı'ya kafa tutmaya başlamıştı. Dulkadiroğulları beyi Suli (Sevli)'yi de yanına çeken Yelboğa ise bir süre sonra Kadı Burhaneddin'e gizlice haberciler gönderip o sıralarda Amasya'da bulunan Mintaş'a mani olunmamasını istemişti. Zira o, Mintaş'a mektuplar gönderip Berkuk'a karşı başlattığı kalkışmada dostunu kendi saflarında yer almaya ikna etmişti. Kadı Burhaneddin de Amasya'dan ayrılıp Suriye'ye giderek Yelboğa'ya katılacak olan Mintaş'a kimsenin engel çıkarmaması için emir vermişti. Kadı için bir başka huzursuzluk kaynağı da daha önce Sivas üzerine yürüyen Memluk kuvvetleriyle iş tutan ve kendisine karşı Karamanoğullarıyla ortak hareket eden Ömeroğlu Cüneyd idi. Bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 352, 369-372.

²⁶⁷ Emîr Taharten'in bu süreçteki faaliyetlerini zaten ayrıntısıyla anlatacağız, ancak o sıralarda yakın coğrafyada yaşanan hadiselerle burada değinmek sonraki gelişmelerin anlaşılmasında faydalı olacaktır. Emîr Taharten'le yaptığı anlaşmadan sonra payitahtına dönen Kadı Burhaneddin, önce Emîr Ahmed ve ardından da Ömeroğlu Cüneyd üzerine yaptığı başarılı seferlerden sonra Sivas'a döndü (M. 1389 / H. 791 yılı yaz başları). O günlerde Balkanlar'da Haçlılarla yaşanan I. Kosova savaşı (M. 15 Haziran 1389 (H. 19 Cemaziyelahir 791) veya M. 28 Haziran 1389 (M. 3 Receb 791)) neticesinde Osmanlı sultanı I. Murad (st.: M. 1362-1389)'ın maktul düştüğü haberi geldi. I. Murad'ın ölmesi ile yerine oğlu Yıldırım Bayezid (I. Bayezid) (st.: M. 1389-1402) geçmişti. Onun kendi kardeşi Yakub'u boğdurtması emîrler arasında bir huzursuzluk kaynağı olmuştu. Çiçeği burnunda bu Osmanlı sultanının, tahta daha yeni oturmuş olması ve devlet işlerini henüz düzene koyamamasından dolayı Anadolu beylikleri (Karamanoğulları, Germiyanogulları, Saruhanogulları, Menteseogulları ve hatta Hamid-İli beyleri) kendi aralarında anlaşmaya giderek Osmanlı topraklarına —daha doğrusu Osmanlı idaresine girmiş bulunan kendi topraklarına— yönelip oraları ele geçirmeye başladılar. Söz konusu ittifakta Kadı Burhaneddin'in de yer aldığı anlaşılıyor. Zira Anadolu'da Kara Tatarlar da denilen Moğolların beylerinden Mürüvvet Beg o sıralarda Kırşehir'i zapt edip burayı Kadı Burhaneddin'e teslim etti. Kadı da buna karşılık ona Gedük vilayetinin idaresini verdi. Yıldırım Bayezid ise Rumeli ve Bizans işlerini yoluna koyduktan sonra, Anadolu beylikleri üzerine sefer yaparak onları itaat altına almaya başladı (**a.g.e.**, s. 371-375. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 140-143. ; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 256-257, 260-268. ; Halil İnalçık, "Murad I", **TDVİA**, C. XXXI, TDV Yay., 2006, s. 162. ; Halil İnalçık, **Devlet-i 'Aliyye**, C. I, 27. baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2009, s. 60, 67. ; Şevkiye İnalçık, "İbn Hâcer'de Osmanlılar'a Dair

VI. EMİR TAHARTEN VE TÜRKMENLER (M. 1389-1390 / H. 791-792)

Emîr Taharten'in müttefiki olan Kara Mehmed, kendisi gibi bir Türkmen beyi olan Kara Hasan (Pir Hasan) b. Hüseyin Beg tarafından öldürülmüştü (M. Nisan 1389 / H. Rebiyülâhir 791). Onun ölümünden sonra da Emîr Taharten'in Karakoyunlu Türkmenleriyle ilişkileri devam etmiştir. Müttefiklik boyutunda olan bu ilişkiler daha önce olduğu gibi Akkoyunlu karşıtlığı üzerinden şekillenmiştir. Şöyle ki; Karakoyunlu

Haberler II", s. 350-351). Kadı'nın M. 1389'dan sonra batıya yayılma siyaseti ve özellikle M. 1389-1394 yılları arasındaki askerî faaliyetlerinin ağırlık merkezini Amasya-Tokat-Canik bölgesine doğrudan hâkim olmak noktasında toplaması, onu Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid ile karşı karşıya getirecektir. Sonuç itibarıyla Danişmendiye bölgesinde Kadı Burhaneddin'in nüfuzunun yerleşmekte bulunduğunu ve bu suretle bölgedeki dengelerin kendi aleyhine değişmekte olduğunu gören Osmanlı sultanı, M. 1391'de görünüşte Emîr Ahmed ve Canik bölgesindeki Türkmen beyleri lehine, gerçekte ise Amasya-Tokat bölgesinde Osmanlı nüfuzunu kurmak için harekete geçti (Yücel, **a.g.e.**, s. 140). Kelkit, Aşağı Yeşilirmak ve Canik bölgesinin Kadı'ya tâbi ve aynı zamanda muhalif emîrlerinin de kendisine iltihak ettiği Yıldırım Bayezid, Kuvvaddaroğlu'na ait Kırkdilim kalesine gelerek burayı zapt etti. Bunun üzerine kısa süre sonra harekete geçen ve Moğolların desteğini de almış bulunan Kadı Burhaneddin, Aydın-İli sancak beyi olan Yıldırım'ın oğlu Şehzade Ertuğrul'un kumanda ettiği Osmanlı ordusunun öncü kuvvetleriyle Çorumlu sahrasında Kırkdilim kalesi önünde yaptığı savaşı kazandı (M. 1392 / H. 794 yazı). Bu suretle Osmanlı ordusu bozguna uğrayarak geri çekildi. Bu başarının ardından Yıldırım'a tâbi olan bazı beylerin tekrar Kadı'nın bağımlılığına girdiğini görüyoruz. Savaşın hemen ardından Kadı'nın yanına gelecek Osmanlı memleketlerini talan etmeyi teklif eden Moğol emîrlerinin isteğine uyan Kadı Burhaneddin, Ankara, İskilip, Kalecik ve Sivrihisar gibi geniş bir coğrafyayı ele geçirmiş ve ordusu kırk gün boyunca o bölgeyi şiddetli bir şekilde yağmalamıştı (Ayrıntılı bilgi için bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 375-393. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 142-152. ; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 275-277). Çorumlu savaşı (Kırkdilim muharebesi)'nin yankıları sürerken Kadı'ya iltihak zincirine Candaroğlu İsfendiyar Beg de katılmıştı. Candaroğlu II. Süleyman Paşa b. Emîr Kötürüm Bayezid'in kardeşi olan İsfendiyar Beg, vezirini kıymetli hediyelerle Kadı'ya göndermiş ve bu elçi Amasya'dan geçerken Emîr Ahmed tarafından tutuklanmıştı. Kendisine gönderilen elçiye yapılan bu muamele ve onun hediyeleri ile birlikte Yıldırım Bayezid'e gönderileceği haberi Kadı Burhaneddine ulaştınca o harekete geçti. Amasya'yı alıp Emîr Ahmed'i kendine itaat ettiren — ancak bir süre sonra yani M. 1393 yılı başlarında Emîr Ahmed, Amasya'yı Osmanlılara teslim edecektir— ve başarılı bir Karaman seferi gerçekleştiren Kadı'nın bundan sonra da Osmanlılarla bir süre daha mücadelesi devam etmişti. O süreçte Kadı Burhaneddin'in siyasi, askerî ve iktisadî durumunda bir takım gerilemeler oldu. Sözcüleri Taceddinoğulları ile Taşanoğlu ve Bafra emîri, Yıldırım Bayezid'in tâbiyyetini kabul ederek emîrleri arasına girmişlerdi. Candaroğlu beyi II. Süleyman Paşa —daha önce Osmanlıların desteğini alan ve Yıldırım Bayezid'e karşı Kadı Burhaneddin'le de ittifak içine giren bu kişinin—'nın Osmanlı sultanı tarafından öldürülmesinden (M. 1392) sonra Kadı Burhaneddin'e iltica etmiş ve iltifat görmüş beş yüz kadar Kastamonu süvarisi de Taşanoğulları tarafına geçmişti. Ayrıca o yıl süren kuraklık yüzünden kıtlık olacağını ve bu yüzden maaşlarını alamayacaklarını düşünen Kadı'nın askerlerinden bir kısmı sultanlarından yüz çevirip Erzincan ve diğer vilâyetlere dağılmışlardı. Bu malumat bize, o askerlerden bir kısmının Emîr Taharten'in de hizmetine girmiş olabileceklerini göstermektedir. Öte yandan Kadı Burhaneddin'in Taceddinoğlu'na gönderdiği veziri Muhammed Çelebi de ihanet ederek sultanı aleyhine çalışmış ve Kadı'ya karşı Taceddinoğlu'na harekete geçirmek için gayret sarf etmişti. Bezm u Rezm'e göre çevre emîrlerinin Kadı'ya karşı harekete geçmeleri ve Osmanlılarla birleşmeleri hep vezirin kışkırtmalarından kaynaklanmış idi. Bütün bu yaşananlara rağmen Yıldırım Bayezid, Tokat ve Sivas'a yönelmek için Amasya gibi önemli bir üsse sahip olmasına rağmen Çorumlu yenilgisini unutmamış olacak ki Kadı Burhaneddin'in ölümüne kadar bu taraflara askerî bir harekâta bulunmamıştır. Neticede iki taraf arasındaki uzun mücadele devri, Timur'un Anadolu'ya yaklaşmaya başladığı sıralarda son bulmuştur. Bkz.: Yücel, **a.g.e.**, s. 140, 152-156. ; Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 396-406. ; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 277-278.

Türkmenlerinin bir kısmı Kara Mehmed'in öldürülmesinden sonra onun oğullarından Mısır Hoca'nın etrafında toplandılar. Mardin hâkimi başta olmak üzere bazı kesimlerden yardım isteyen Mısır Hoca babasının intikamını almak için Pir Hasan (Kara Hasan)'la mücadeleye girişti. Ancak kısa süre sonra onun yerini dirayetli biri olan kardeşi Kara Yusuf aldı. O, babasının katili Pir Hasan'la bir dizi zorlu çatışmaya girmiş ve iki taraf da ağır zayıat vermişti. Akkoyunlu tarihçisi Ebu Bekr-i Tihranî'in verdiği malumata göre Kara Yusuf, babasını öldürüp kabilesinin ve askerlerinin sahibi olan Pir Hasan'dan bunları geri almak ve onu emîrlik makamından atmak için Akkoyunlu Karayülük Osman'dan yardım istedi. Bunun üzerine Osman Beg, oğlu İbrahim Beg'i bir miktar kuvvetle yardıma gönderdi. Bunu haber alan Pir Hasan savaşa hazırlandı. Yaşanan çarpışmada karşı tarafı mağlup eden İbrahim Beg ve kuvvetleri Pir Hasan'ı da yakalayarak Timur'a gönderdiler. Söylenene göre Timur da onu öldürmüştü.²⁶⁸ Böylece babasından kalma emîrlik makamına sağlam bir şekilde oturan Kara Yusuf'un, babası Kara Mehmed'le aralarında ittifak bağı bulunan Emîr Taharten'le bu birlikteliği sürdürmek istediğini görüyoruz. Zira o, Taharten'e elçiler gönderiyor, dostluk ve birlik mesajları içeren mektuplar yolluyordu. O sıralarda güçlü bir bey olan ve geniş bir coğrafyayı hükmü altında bulduran Emîr Taharten de Karayülük Osman'ın Akkoyunlu beyleri arasında sivrilmesine ve şöhret bulmaya başlamasına tahammül edemiyor,²⁶⁹ bu durum onu hayli huzursuz ediyordu. Zira o, Osman Beg'in ve dolayısıyla Akkoyunluların giderek güçlendiğini görüyor, beyliğinin geleceğinin tehlike altında olduğunu düşünüyor ve söz konusu tehdidi çok iyi algılıyordu. Bundan dolayı Taharten, henüz emîrlik makamına yeni oturan Kara Yusuf'tan gelen dostluk ve dayanışma girişimlerinden memnun oluyor, iki taraf arasında bir ittifakın oluşturulması yönünde olumlu bir tavır ve çaba içerisine giriyordu. Böylece o, tehdit olarak algıladığı Akkoyunlu Türkmenlerine ve özellikle Karayülük Osman Beg'e karşı sağlam bir ittifak cephesi oluşturmaya başlıyordu.²⁷⁰

²⁶⁸ Ayrıntılı bilgi ve karşılaştırma için bkz.: Faruk Sümer, **a.g.e.**, s. 52-54. ; Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 36.

²⁶⁹ Ebu Bekr-i Tihranî eserinin ilerleyen sayfalarında çok sonraki olaylara dair verdiği malumatta; Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid'in Karayülük'ün şöhret bulup gücünün artmasına tahammül edemediğini bildiriyor ki bu da onun bir Akkoyunlu tarihçisi olarak —tıpkı Emîr Taharten ve Akkoyunlu mücadelesinde olduğu gibi— Karayülük Osman'ı olabildiğince ön plana çıkarma çabasından ileri geliyor. Bkz.: Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 43.

²⁷⁰ **A.g.e.**, s. 36-37.

Emîr Taharten bu doğrultuda Mısır ve Suriye emîrine,²⁷¹ Türk Sa'd oğulları'na²⁷² ve diğer Karakoyunlu beylerine mektuplar gönderip Akkoyunlulara yönelik yapacağı sefer için yardımlarını istemiş ve bu konuda onları cesaretlendirip teşvik etmişti. Bu girişim olumlu netice verdi ve Akkoyunlulara karşı olan bütün bu unsurlar hep birlikte ordu düzenleyip harekete geçtiler. Kendi ordularının başına geçen Emîr Taharten ve Emîr Kara Yusuf güçlerini birleştirip Akkoyunlular üzerine yürüdü. Bunu duyan Akkoyunlu Türkmenlerinin lideri Ahmed Beg, müttefik kuvvetlere karşı koyacak iradeyi kendisinde bulamamış olacak ki, rakip güçlere karşı koyması için kardeşi Karayülük Osman'a haber gönderip ordunun idaresini kendisine bıraktığını bildirdi. Bunun üzerine Osman Beg bütün ağırlıklarıyla ikâmet ettiği yerden²⁷³ ayrılıp savaşı ve tecrübeli adamlarından oluşan bir toplulukla hızlıca, Emîr Taharten ve müttefiklerinin savaşmak için bekledikleri Kiği'nin kuzeyindeki Endiris (اندرس) denilen yere²⁷⁴ geldi. Hemen savaşa tutuşan Karayülük Osman Beg, savaş sırasında tek başına müttefik kuvvetlerin merkezine pusu kurdu ve buna paralel olarak adamları da iki koldan hücumla

²⁷¹ Kitab-ı Diyarbekriyye eserini Farsçadan Türkçeye çevirisini yapan Mürsel Öztürk, eserde "امير مصر و اشام" olarak geçen kelimeleri "Mısır ve Suriye emîri" olarak çevirmiştir (bkz.: Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 36). Mürsel Öztürk'ün çevirisini yapmak için kullandığı Kitab-ı Diyarbekriyye'nin Farsça nüshasını yayına hazırlayanlardan birisi olan Faruk Sümer, konuya ilişkin düştüğü dipnotta bunların şahısları ifade eden isimler —yani Emîr Mısır ve Emîr Şam şeklinde— olduğundan şüphe edilemeyeceğini söylemiştir. bunlardan Emîr Mısır'ın Kara Yusuf'un erkek kardeşi olan Avnik hâkimi Mısır Hoca olabileceğini veya olduğunu, Emîr Şam'ın kim olduğuna dair ise herhangi bir malumata rastlamadığını bildirmektedir (bkz.: Abu Bakr-i Tihrani, **a.g.e.**, s. 35, dn. 4).

²⁷² Karakoyunlu hânedanı ile akraba Sa'dlu boyu için bkz.: Faruk Sümer, **a.g.e.**, s. 20-23.

²⁷³ Kutlu Beg'in sağlığında oğulları Ahmed Beg Palu'ya, Pir Ali Kiği'ya, Karayülük Osman Beg ise Ergani'ye hâkim bulunuyordu (Ahmet Toksoy, "Akkoyunlular ve Erzincan (Uzun Hasan Devrine Kadar)", **TÜBAR (Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi)**, S. XXXV, 2014, s. 246).

²⁷⁴ Anadolu'da Endiris (Andiris, Enderes, Anderas, Anderes) adında başlıca üç yer bulunmaktadır. Bunlardan biri bugün Sivas'ın bir ilçesi olan Suşehri denilen yer olup Roma-Bizans dönemindeki ismi Enderes (Endiris, Anderas) idi (bkz.: Abu Bakr-i Tihrani, **a.g.e.**, s. 36, dn. 3. ; Musa Çınar, "Suşehri Tarihi (1071-1453)", **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2010, s. 2). Evliyâ Çelebi'nin Seyahatnâmesin'de Enderes Köyü olarak zikredilen burası için; "... Şebî Karahisar (Şarkî Karahisar) hududunda yine Akşar Ovası'nda 100 evli bakımlı Ermeni köyü ve zeamettir..." (Evliyâ Çelebi, **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Bursa-Bolu-Trabzon-Erzurum-Azerbaycan-Kafkasya-Kırım-Girit**, Haz.: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, C. II, Kitap I, 2. baskı, YKY Yay., İstanbul, 2008, s. 228) denilmektedir. Bir diğeri Muş'un Malazgirt ilçesine bağlı bir köy olup söylenişi İndiris'dir. Emîr Taharten ve müttefiklerinin Akkoyunlularla savaş yaptıkları Endiris (Andiris, Enderes, Anderas) yöresi ise bugün Bingöl'ün bir ilçesi olan Kiği'nin kuzey ve az kuzeydoğusundadır. Bu yöreden geçip Murad ırmağına dökülen çayın adı Enderes (Endiris)'dir. Çayın kıyısındaki ovalık yöre —**Richard Kiepert Haritası (B VI. Erzurum)**nda geçtiği şekliyle— Chindiris ismini taşımaktadır. Bugün yörenin ismi halk arasında Endris olarak zikredilmektedir. Dolayısıyla Emîr Taharten ve müttefiklerinin Akkoyunlularla savaşa giriştikleri yerin Kiği'nin kuzeydoğusundaki bu yer olduğu kesindir. Zira burası hem Akkoyunluların faaliyet sahası içinde ve hem de Emîr Taharten'in hâkim olduğu toprakların yakınında yer alır. Nitekim Emîr Taharten'in, Endiris savaşından sonra Akkoyunlularla yaptığı ikinci savaşın geçtiği yer olan Şamsat (Şimsat) ve Kuluşkird de böyledir (Abu Bakr-i Tihrani, **a.g.e.**, s. 36-37, dn. 3).

geçti. Bunun sonucunda Karakoyunlu beyi Kara Yusuf ve komutanlarından bazıları esir düştü. Emîr Taharten ise yaya olarak kaçış yolunu tutup güçbelâ Erzincan'a ulaştı. Böylece Osman Beg öncülüğünde Akkoyunlular, mühim bir galibiyet elde etmiş ve önemli ölçüde ganimet ele geçirmişti.²⁷⁵

Emîr Taharten boş durmuyor, aldığı yenilgiyi telafi etmek için gayret edip asker topluyordu. Nihayet o yeterli ölçüde bir askerî güç meydana getirdiğini düşünmüş olacak ki Akkoyunlularla hesaplaşmak için harekete geçti. Murat ırmağı kıyısındaki Şamsat (شمساط veya اسمشاط)²⁷⁶ yöresinde iki taraf karşılıklı savaş düzeni aldı. Irmağın bir tarafında Emîr Taharten diğer tarafında da Akkoyunlu lideri Ahmed Beg bulunmaktaydı. Murat ırmağının kuzey kıyısında bulunan Kuluşkird (كُلُشْكَرد)²⁷⁷ denilen yerde iki taraf arasında uzun ve zorlu bir savaş vukua geldi. Bu çarpışmalar sırasında ırmağın karşı tarafına geçmeyi başaramayan Akkoyunlu Ahmed Beg, daha önce yaptığı gibi Akkoyunlu ordusunu kardeşi Karayülük Osman Beg'in idaresine bıraktı. Bunun üzerine harekete geçen Osman Beg, karşı kıyıya geçmeye muvaffak oldu. Kızı Emîr Taharten'in karısı olduğundan dolayı Akkoyunlu Ahmed Beg barış istedi. Ancak kardeşi Osman Beg, ağabeyi Ahmed Beg'in barış teşebbüsünü kabul etmemiş ve yaşanan savaşta Emîr Taharten, Karayülük Osman karşısında ikinci mağlubiyetini almıştı.²⁷⁸

²⁷⁵ Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 37. Ağaçeri (XIII. yüzyılda Maraş bölgesindeki ormanlarda yaşayan bu Türkmen topluluğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Faruk Sümer, **a.g.e.**, s. 30-31. ; Faruk Sümer, "Ağaç-eriler", **Belleten**, C. XXVI, S. 103, 1962, s. 521-528) Hasan Beg'in annesi olan Karakoyunlu Kara Yusuf'un halası Tatar Hatun, yeğenin serbest bırakılması için girişimde bulunup Akkoyunlu Karayülük Osman'a hediye olarak bir katar deve götürdü. Bunun üzerine Osman Beg de daha önce Kara Yusuf'la olan hukukunu göz önünde bulundurup onu serbest bıraktı (Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 37).

²⁷⁶ Bugün Elazığ ilinin bir ilçesi olan Palu'nun güneybatısında ve Murat ırmağının güney kıyısında bulunan Şamsat (Şimsat)'dır. Burası şimdi bir yıkıntı halindedir (Abu Bakr-i Tihrani, **a.g.e.**, s. 37, dn. 2). Arap İslam orduları H. 17'de Amid (Diyarbakir) önlerine geldiğinde bugünkü Elazığ yöresinde yegane şehir, Palu ile Harput arasında, Murat ırmağı kıyısında yer alan Şamsat (Şimsat)'dı. Harput ve Palu ise o zamanlar sadece birer kaleydi (Nureddin Ardıçoğlu, **Harput Tarihi**, 2. baskı, Elazığ Eğitim, Sanat, Kültür, Araştırma, Tanıtma ve Hizmet Vakfı Yay., Ankara, 1997, s. 38-39. ; İshak Sunguroğlu, **Harput Yollarında**, Haz.: Yasin Beyaz, C. I-II, 3. baskı, İşaret Yay., İstanbul, 2013, s. 91, dn. 58). Bugün Adıyaman ilinin bir ilçesi olan ve Arap kaynaklarında Samsat (Şimsat) olarak geçen Sümeyyat hem isim benzerliğiyle ve hem de ırmak kenarında oluşuyla Palu'nun güneybatısındaki Şamsat (Şimsat)'la karıştırılmamalıdır.

²⁷⁷ Kuluşkird (Gülüşkerd) Şamsat'ın karşısında ve Murat ırmağının kuzey kıyısındadır (Abu Bakr-i Tihrani, **a.g.e.**, s. 37, dn. 3).

²⁷⁸ Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 37-38. Kardeşleri Karayülük Osman Beg'in söz konusu iki savaşta gösterdiği başarılarından ötürü güçlenip şöhret bulmasına katlanamayan Ahmed Beg ve Pir Ali Beg'ler onu tutuklayıp Kiğ'da hapsedtiler. Bunu fırsat bilen Kara Yusuf, kalabalık bir güçle Ahmed Beg ile Pir Ali Beg kardeşlerin üzerine yürüyüp Mardin ve Dede Kargın (?) arasında bir yerde onlarla savaşa tutuştu. Yaşanan savaşta Karakoyunlu kuvvetleri Akkoyunlu güçlerini zayıf düşürdü. Bunun üzerine Akkoyunlu ileri gelenleri, üstün Karakoyunlu güçlerini yenebilmenin tek çıkar yolunun Karayülük Osman Beg'i hapisten çıkarıp ordunun idaresini ona teslim etmek olduğunu söylediler. Bu teklif Ahmed Beg ve Pir Ali Beg'ler tarafından da kabul görünce, Osman Beg hapisten çıkartılarak ordugâha getirildi. Ardından

Biz, Emîr Taharten'in M. 1389-90 (H. 791-92) yıllarındaki siyasî ve askerî faaliyetlerini, Türkmenlerle olan münasebetlerinden dolayı Kitab-ı Diyarbekriyye'den öğrenmekteyiz. Muasır kaynağımız Bezm u Rezm, Emîr Taharten'in Türkmenlerle söz konusu tarihte yaşadığı hadiselerle hiç değinmediği gibi Kadı Burhaneddin ve Emîr Taharten arasında M. 1389 (H. 791) ilkbaharında yapılan antlaşmadan sonra Timur'un M. 1394 (H. 796) yılı başlarında Anadolu topraklarında görünmeye başlamasına kadar ki beş yıllık süre zarfında da Taharten hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir. Bunun nedeni, söz konusu beş yıllık süre zarfında Kadı'nın diğer beyliklerle ve Osmanlı devletiyle bir dizi mücadelesi söz konusu olduğundan dolayı eserde bu olaylar hakkında bilgi verilmektedir. Bu beş yıllık süre zarfında ne kadı Burhaneddin ne de Emîr Taharten yapmış oldukları anlaşmayı ihlal ederek bir birlerinin topraklarına saldırmışlardır.²⁷⁹ Batıda ve kuzeyde Osmanlı devleti ve beyliklerle yoğun bir mücadele içinde bulunan Kadı Burhaneddin'in doğuya yönelip Taharten'in topraklarına saldırması zaten beklenemez. Emîr Taharten ise, Akkoyunlu Türkmenleri karşısında aldığı yenilgiden sonra payitahtı Erzincan'a dönüp Türkmen tehlikesine karşı teyakuzda beklemiş olmalıdır. Yani Taharten'in Sivas topraklarına dönük herhangi bir taarruzda bulunmamasının nedeni, kendisine tehdit olarak gördüğü Akkoyunlu Türkmenlerinin arkadan bir saldırısına maruz kalacağını düşünmesinden ileri geldiği anlaşılıyor. Ancak bir süre sonra Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmenleri arasında savaşlar başlamış, kuvvetle muhtemel Emîr Taharten de bu çatışmaları dikkatle takip edip Türkmenlerin birbirlerini zayıf düşürmesini kendi beyliği açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirmiştir.

Akkoyunlular hep birlikte harekete geçerek Karakoyunlular üzerine yürüyüp onlarla savaşa tutuştu. Karayülük Osman bu savaşta da yiğitlik gösterdi. Bu defa da Karakoyunlular Akkoyunlular karşısında zayıf düştü —Yaşar Yücel, liderli Ahmed Beg olan Akkoyunluların, M. 1393-1394 (H. 795-796) yılında Karakoyunlularla yaptıkları mücadeleyi kaybetmiş olarak Kadı Burhaneddin'in topraklarında mülteci hayatı sürdüklerini söylemektedir (bkz.: Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, TTK Yay., Ankara,1989, s. 9)—. Bunun ardından her iki Türkmen topluluğu barış konusunda uzlaşmaya varıp kendi hâkimiyet sahalarına döndüler. Bir süre sonra ağabeyleri ile tekrar arası açılan Karayülük Osman, Kadı Burhaneddin'in yanına giderek onun hizmetine girdi. Bundan memnun kalan Kadı, ona ihsanlarda bulundu (Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 38-40). Ayrıca bkz.: Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, s. 194).

²⁷⁹ Burada hemen şunu belirtmekte yarar var; Emîr Taharten, Kadı Burhaneddin'in hâkimiyetinde bulunan Burtuluş ve Koyulhisar kalelerini Kadı'yla M. 1389 (H. 791) yılı ilkbaharında yaptığı anlaşmadan sonraki bir tarihte ele geçirmiştir. Biz Taharten'in bu yerleri, Timur'un Anadolu'ya geldiği sıralarda (M. 1394 / H. 796) ele geçirdiğini düşünüyoruz. Ancak Emîr Taharten'in söz konusu yerleri, Kadı'nın diğer beyliklerle ve Osmanlı devletiyle mücadeleye girdiği bu beş yıllık süre zarfı içinde ele geçirmiş olması da ihtimal dâhilindedir. Böyle olunca da Taharten'in yayılma politikasını aktif bir şekilde sürdürdüğü iddia edilebilir.

VII. EMİR TAHARTEN'İN TİMUR'LA İKİNCİ DEFA MÜNASEBETİ (M. 1393-1394 / H. 795-796)

Emîr Taharten, M. 1387 (H. 789) yılında kendi varlığını tehdit eden Timur'a itaatini bildirmek suretiyle bu tehlikeden kurtulabilmişti. O tarihte Doğu Anadolu'da kısa süreliğine faaliyet gösterip dönüş yolunu tutan Timur'la ilk münasebeti bu şekilde vuku bulan Taharten, yedi yıl sonra onunla tekrar karşılaşacaktı. Bu defa iki taraf arasındaki ilişkiler derinlik kazanacak ve kalıcı bir hal alacaktır. Öyle ki biz, Timur ile Emîr Taharten arasındaki müttefiklik ilişkisinin esas temeli bu dönemde atılmıştır diyebiliriz. Şimdi gelin Timur ile Emîr Taharten arasındaki bu söz konusu yakınlaşmaya giden sürece biraz daha yakından bakalım.

Altınorda Hanı Toktamış'ın Mâverâünnehr bölgesine yaptığı taarruzların bir neticesi olarak Mâverâünnehr üzerinden Kıpçak ülkesine yürüyen Timur, M. 27 Nisan 1391 (H. 22 Cemaziyülevvel 793) tarihinde Kunduzca mevkiinde Toktamış ile yaşanan savaşta onu mağlup ederek kaçirtmış ve daha sonra Semerkand'a dönmüştü. Timur, Toktamış üzerine yaptığı sefer sırasında İran'daki birtakım yerel hâkimlerin kendisinden yüz çevirmeleri üzerine "Beş Yıllık Sefer" (M. 1392-97 /H. 794-99) diye bilinen askerî harekâtını başlattı. Böylece o, Semerkand'tan harekete geçerek İran memleketlerini ele geçirmiş ve Irak-ı Arab'a gelip dayanmıştı.²⁸⁰ Anadolu ve Suriye içlerine girmeden önce kendisine tehdit oluşturabilecek bir güç arkasında bırakmak istemeyen Timur, tarafına itaatini bildirmiş olmasına rağmen Sultan Ahmed-i Celâyir'in hâkimiyetindeki Bağdad'a gelerek burayı ele geçirmiş, oranın hükümdarını Suriye topraklarına kaçmaya ve Memluk sultanı Berkuk'dan sığınma talebinde bulunmaya mecbur bırakmıştı. Bağdad'dan ayrılıp kuzeye hareketle Tikrit'e gelen (M. 9 Kasım 1393/ H. 4 Muharrem 796 Pazar) Timur'un,²⁸¹ Anadolu'ya ve Memluk devletine sınır olan kale ve şehirlerin yakınında görünmesiyle birlikte onun Anadolu ve Suriye'yi ele geçirmeye hazırlandığı haberleri komşu beylik ve devletlerin başkentlerinde ciddi manada bir huzursuzluk ve endişe kaynağı oldu. Timur, askerî ilerleyişini sürdürmekle birlikte diplomatik temaslarda bulunmayı da ihmal etmiyordu. O Tikrit'te bulunduğu sıralarda bu minvalde,

²⁸⁰ Bkz.: İsmail Aka, **Timur ve Devleti**, TTK Yay., Ankara, 1991, s. 17-18. ; Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, TTK Yay., Ankara, 1989, s. 9-10.

²⁸¹ Bkz.: Şâmî, **a.g.e.**, s. 173-175 ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 228-231 ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4806-4807 ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 115-117. ; Hâfiz Ebrû, **a.g.e.**, s. 771-776. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 136.

el-Cezire bölgesinin hâkim ve beyleri ile Emîr Taharten, Kadı Burhaneddin, Karamanoğlu Alaâddin, Dulkadiroğlu Suli (Sevli), Karakoyunlu ve Akkoyunlu beylerine elçiler gönderip onlardan itaat ve bağlılıklarını bildirmelerini istedi. Bunların yanı sıra Memluk sultanı Berkuk'a da bir elçilik heyeti gönderilmişti.²⁸² Tikrit kalesinin teshirinin ardından kuzeye doğru hareketle sırasıyla Kerkük, Erbil ve Musul'a gelen Timur, buradan da Urfa (Roha)'ya doğru yola koyuldu.²⁸³

Bu sıralarda Niksar'da bulunan Kadı Burhaneddin; Fars, Azerbaycan, Irak ve Huzistan bölgelerini ele geçiren, İran memleketini baştanbaşa yakıp yıkan Timur'un Rum (Anadolu) beldelerine yöneldiğini ve ayrıca özel askerî kuvvetlerinden bir birliği Emîr Taharten ve Emîr Siraceddin'in adamlarından oluşan bir toplulukla birlikte üzerine gönderdiğini haber aldı (M. 1394 / H. 796 yılı ilkbaharı).²⁸⁴ Öldürülen Amasya hâkimi Kılıç Arslan'ın amcazadesi ve aynı zamanda Kadı Burhaneddin'in Koyulhisar'da görevlendirdiği adamlarından Siraceddin'in, Kadı'nın rakipleriyle birleşerek ona karşı cephe aldığı görülüyor. Emîr Siraceddin'in Kadı'dan ne zaman yüz çevirdiğini tam olarak bilemiyoruz. Ancak onun Emîr Taharten'in hâkimiyetine girdiğini biliyoruz. Zira Bezm u Rezm'in ilerleyen sayfalarında Koyulhisar'ın Emîr Taharten'in yönetiminde bulunduğu bilgisi verilmektedir.²⁸⁵ Timur'un Kadı Burhaneddin üzerine gönderdiği ve Emîr Taharten'in askerlerinin de eşlik ettiği söz konusu kuvvetlerin akıbetine dair Bezm u Rezm'de herhangi bir malumat verilmemektedir. Böyle olunca insanın aklına hemen, alınan bu haberin asılsız olduğu fikri gelmektedir. Fakat durumun böyle olmadığı anlaşılıyor. Zira biz, bu haberi aldığı sıralar Niksar'da bulunan Kadı Burhaneddin'i bir süre sonra gelen Timur elçisini Sivas'ta karşılarken görüyoruz. Kuvvetle muhtemel o, söz konusu kuvvetlerin üzerlerine gelmekte olduğu haberini alınca apar topar payitahtı Sivas'a dönmeyi uygun bulmuştu.

O sıralarda Kadı Burhaneddin'in birkaç adamıyla birlikte Niksar'da olduğunu ve askerlerinin de dağınmış bir vaziyette bulunduğunu haber alan Timur, Rum (Anadolu) diyarından olan bir bilirkişiden Kadı Burhaneddin ve ordusunun asker sayısına dair

²⁸² Yaşar Yücel, "XIV-XV. Yüzyıllar Türkiye Tarihi Hakkında Araştırmalar II; Türkiye ve Yakın-Doğu Üzerinde 1393/94 Timur Tehlikesi", **Belleten**, C. XXXVIII, S. 146, 1973, s. 166-167. İbn Arabşah, Timur'un Urfa (Roha)'da bulunduğu sıralarda Kadı Burhaneddin'e bir elçi ve mektup gönderdiğini bildirmektedir (İbni Arabşah, **a.g.e.**, 153-154). Dolayısıyla Timur, Emîr Taharten ve diğer beylere gönderdiği elçi ve mektupları Urfa'da bulunduğu sıralarda yollamış olmalıydı.

²⁸³ Bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 231-232. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 177-178. ; Hâdemîr, **a.g.e.**, s. 458. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4807-4809. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 777-778. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 137. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 118.

²⁸⁴ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 428-429.

²⁸⁵ Bkz.: **A.g.e.**, s. 455.

bilgiler aldıktan sonra, Kadı'nın düşmanlarının ve muhaliflerinin kimler olduğunu ve onların ne kadarlık bir askerî kuvvete sahip bulunduğunu sordu. Bu kişinin:

Beş bin kişiyle Emîr Taharten, on bin askerle Karamanoğlu, altı bin kişiyle Mahmud Çelebi, bin kişiyle Taşanoğlu, bin askerle Bafra valisi onun karşısında ve ona düşmandır. Başka bölgelerde de Moğol, Tatar ile Diyarbakır ve Şam Türkmenlerinden²⁸⁶ meydana gelen yaklaşık yirmi bin süvari de ona muhaliftir.²⁸⁷

şeklindeki cevabı sayesinde biz, Taharten'in sahip olduğu asker sayısını net olarak öğrenmiş oluyoruz. Bu durum, yukarıda adı geçen siyasî-askerî kuruluşların çoğuna oranla asker sayısı bakımın yetersiz olduğu görülen Emîr Taharten'in, Kadı Burhaneddin'le bir çatışmaya girmekten sürekli kaçınması ve Akkoyunlu Türkmenleri karşısında kısmen başarısız olmasının asıl nedenini de açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Bahsi daha önce geçtiğinden dolayı hatırlanacağı üzere Şeyh Hasan-ı Kürd'ün nâibi, Kadı Burhaneddin'e; Sultan Berkuk'la arası açılan Memlukların Malatya nâibi Mintaş'ın kaleyi ona karşı korumada asker sayısının yetersiz olduğunu, bundan dolayı Malatya kalesini Kadı'ya teslim edeceklerini bildirmiş ve Kadı'nın kaleyi teslim almaması halinde orayı Karakoyunlu beyi Kara Mehmed'e veyahut başka birine vereceklerini söylemişti. İşte burada bölgenin güçlü beylerinden ve aynı zamanda toprakları Malatya ile komşu olan Emîr Taharten'in isminin en başta zikredilmemiş olması da yine Taharten'in sahip olduğu asker sayısının yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır.

Bezm u Rezm'in verdiği malumata bakılırsa söz konusu cevabı alan Timur, onca düşmanı olmasına rağmen onların neden Kadı Burhaneddin'i yenemedikleri ve Kadı'nın neden sürekli düşmanlarına galebe çaldığı konusunda bir şaşkınlığa düşmüştü. Birkaç gün sonra ise Timur'un mektubuyla birlikte elçisinin, Sivas'a geldiğini görüyoruz. Ancak elçi, Timur'un Taharten'e göndermiş olduğu mektubu iletmek maksadıyla Sivas'tan önce Erzincan'a gelmişti. Biz Emîr Taharten'in, Timur'un elçisini nasıl karşıladığını çok yakın bir kaynaktan, Taharten'in adamlarından olan bir kişinin açıklamalarından öğreniyoruz. Şöyle ki; Emîr Taharten, Erzincan'dan Sivas'a gitmek için hazırlanan Timur'un elçisine eşlik etmesi maksadıyla adamlarından birisini görevlendirmişti. Onlar Sivas'a ulaştıkları zaman, gelen elçinin nasıl birisi olduğu ve onu nasıl karşılayıp ağırlamak gerektiği yönünde tüyolar almak isteyen Kadı

²⁸⁶ Diyarbekir Türkmenlerinden kasıt Akkoyunlu Türkmenleridir.

²⁸⁷ A.g.e., s. 429. Kadı Burhaneddin de on bin kişilik bir orduya sahip bulunuyordu. Bkz.: A.g.e., s. 499.

Burhaneddin, Taharten'in adamını yanına çağırıp elçinin Erzincan'a gelişi sırasında Emîr Taharten tarafından nasıl karşılandığını sordu. O, bu soruya cevaben şunları söyledi:

Emîr Taharten, emîrlerinin ve nâiblerinin çoğunu onu karşılamak için gönderdi. Onlar onu büyük bir ilgi ve saygıyla şehre getirdiler. Emri üzerine ipekli, yünlü, atlas ve pamuklu kumaşlardan çok değerlilerini onun ayağına serdiler. Onun üzerine çok miktarda altın saçtılar. O, Emîr Timur'un mektubunu çıkarınca Emîr Mutahharten, bütün ayan ve eşrafiyla ayağa kalktı. Emri üzerine bir kürsü kurdular. Veziri onun üzerine çıkıp mektubu büyük bir saygı ve dikkatle okudu. Emîr Timur'un adı geçince hepsi secde edip yeri öptü. Moğol âdeti uyarınca diz çöküp dua ve övgüde bulundular.²⁸⁸

Görüldüğü üzere Emîr Taharten, gelen elçiye saygıda kusur etmemiş ve Timur'un mesajını büyük bir saygıyla dinleyip kabul etmişti. Timur söz konusu mektubunda Taharten'den itaatini yenilemesini, okunan hutbeyi ve kesilen sikkeyi kendi adına değiştirmesini istemişti.²⁸⁹ Bu durum, Emîr Taharten için bir fırsattı denilebilir. Zira Timur'la M. 1387 yılındaki dostluk tekrar kurulmuş olacaktı. Bu da, Taharten'in düşmanlarına karşı mücadelesini korkusuzca sürdürebilmesi anlamına geliyordu.²⁹⁰ Emîr Taharten'in adamının söylediklerini dinledikten sonra gülen Kadı Burhaneddin ise, Taharten'in elçiyi ağırlarken göstermiş olduğu tavrı aşırı ve alçaltıcı buluyor, zayıflığın bir numunesi olarak değerlendiriyordu.²⁹¹ Timur'un adamına diğer elçilere davrandığı gibi güler yüz gösterip ikramlarda bulunan ve onunla bütün konular hakkında konuşan Kadı Burhaneddin ardından, elçinin getirdiği mektubu orada bulunanlara okudu. Timur bu mektubunda azametini göstermek anlamında Fars ve Irak memleketlerini ele geçirdiğini belirttikten sonra Kadı'dan; emir ve fermanına uymasını, okunan hutbeyi ve kesilen sikkeyi bu doğrultuda değiştirmesini, kendisine asker ve mal göndermesini istiyordu. O bunun üzerine, münşilerinden Timur'un söz konusu mektubuna kelimesi kelimesine cevap yazmalarını istedi.²⁹²

²⁸⁸ **A.g.e.**, s. 429-430.

²⁸⁹ Bkz.: **A.g.e.**, s. 435-436. ; Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, s. 275.

²⁹⁰ Yücel, **a.g.e.**, s. 275.

²⁹¹ Fakat Kadı Burhaneddin'in, Timur'un elçisini karşılamada Emîr Taharten'den aşağı kalır yanı yoktu. Yine Bezm u Rezm'in ifade ettiği üzere o, Sivas'a yaklaşmakta olan elçiyi sultanlara yaraşır bir seremoniyle şehre getirtmişti. Bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 429.

²⁹² **A.g.e.**, s. 429-432. Timur'un Urfâ (Roha)'da bulunduğu sıralarda Kadı Burhaneddin'e bir elçi ve mektup gönderdiğini bildiren İbn Arabşah: "... şimşek gibi çaktı, fırtına gibi esti gürledi. Mektuplar denizden köpük saçıp, dalgalandı ve öfke kustu. Kullandığı ifadelerle Burhaneddin'i hop oturtup hop kaldırdı. Gönderilen mektupta hutbede Mahmud Han veya Suyurgatmış'ın adının okutulması, onun adına sikke kestirilmesi isteniyordu. Bu işi becerme görevi de Timur'un elçisine yüklenmişti. Fakat Sultan

Toplantının bitmesinin ardından Emîr Taharten'in adamıyla yalnız kalan Kadı Burhaneddin, ondan Timur tehlikesinin nasıl atlatılabileceği yönündeki görüşlerini sormuş, Taharten'in adamı da bu soruya cevaben, Kadı Burhaneddin'in vereceği her kararın arkasından gidip buna uyacaklarını bildirmişti. Bunun üzerine Kadı ona, Timur'un zalim ve zorba biri olarak uygulamalarıyla şeriat yolundan saptığını, amacına ve isteğine erişmek için her türlü yalana, hileye ve boş vaatlere başvurduğunu, bundan dolayı sözüne güvenilip ona itimat edilemeyeceğini belirtmişti. Kadı Burhaneddin bu sebeplerden ötürü Emîr Taharten'le birlikte yapmaları lazım gelen şeyin, Müslümanların canını ve malını korumak için Timur'a karşı savaşım onu İslam memleketlerinden uzaklaştırmak olduğunu söylüyordu. O bu minvalde birlikte, kaleleri tahkim edip şehir ve köyleri koruma altına alarak Timur'a karşı mücadelede gayret göstermelerini teklif ediyordu. Ayrıca Kadı Burhaneddin Emîr Taharten'in elçisine: "Eğer sizin ailenizi, çoluk çocuğunuzu, malınızı yükünüzü koyacak sağlam bir kaleniz ve müstahkem bir yeriniz yoksa bizim ülkemizde bulunan en sağlam ve düşmanın ulaşmada güçlük çekeceği kaleye gelip yerleşin"²⁹³ diyordu. Emîr Taharten'in elçisi bu söylenenlere karşılık Kadı Burhaneddin'in verdiği karara uyacaklarını ve bu söylenenlere ekleyecek bir sözlerinin olmadığını belirtmişti. Ancak elçi böyle bir cevabı, yapılan teklifi geçiştirmek ve durumu kurtarmak maksadıyla vermişti. Zaten Kadı Burhaneddin de bunun politik bir söylem olduğunun farkındaydı. Zira Emîr Taharten ile diğer beylik ve aşiret liderleri daha önceden her konuda Timur'a itaat ve bağlılıklarını bildirmişlerdi.²⁹⁴ Yine de Kadı, olumlu neticeleneceğinden pek de ümitli olmasa da, Timur tehlikesine karşı yerel bir ittifak bloğu oluşturma arayışıyla Emîr Taharten'i kendi yanına çekmeye

---

Burhaneddin, ne onun elçisine, ne de mektubuna inandı ve hatta cevap vermeyi dahi lüzumsuz buldu" (İbn Arabşah, **a.g.e.**, s. 153-154) demektedir. Arabşah her ne kadar Kadı'nın Timur'un elçisini öldürdüğünü söylüyorsa da bu doğru değildir. Zira Timur'un ilk elçisi hoşnut bir şekilde geri gönderilmişti ve hatta Timur Kadı'ya gönderdiği üçüncü mektubunda bu durumdan söz etmektedir. Anlaşılan İbn Arabşah, Timur'un ikinci elçisinin kadı tarafından tutuklanması olayının zamanlamasını karıştırarak bu şekilde bir anlatıma gitmişti. Ancak bu ikinci olayda da elçinin öldürülmesi söz konusu değildir. Timur'un üçüncü ve aynı zamanda son elçisi olarak gelen adamının geri gönderilip gönderilmediğine dair Bezm u Rezm'de herhangi bir bilgi yoktur. Öldürülen elçinin bu sonuncusu olduğunu düşünsek bile Kadı Burhaneddin'in gelen bu üçüncü elçiden sonra cevabi bir mektup göndermiş olması ve onun öldürüldüğüne dair herhangi bir malumatın bulunmaması söz konusu olasılığı zayıf kılmaktadır. İbn Arabşah aynı zamanda, Kadı Burhaneddin'in Timur'un gelen elçilik heyetinin başkanlarını öldürdükten sonra Memluk sultanı Berkuk ve Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid'e mektuplar gönderdiğinden de bahsetmektedir. Ancak burada da bir yanlışlık söz konusudur. Zira bu olay Timur'un ikinci elçisinin tutuklanmasından sonra olmuştur. Her ne kadar Kadı, Timur'un gelen ilk elçisinden sonra Berkuk'a bir elçi göndermişse de bu sözü edilen hadise değildir.

²⁹³ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 431.

²⁹⁴ **A.g.e.**, s. 431.

gayret göstermektedir. Ancak biz bu yerel ittifak teşebbüsünü, Memluk sultanı Berkuk ve onun etrafında kenetlenmeye başlayan siyasî ve askerî güçlerin Timur karşıtı bölgesel bir ittifak bloğu kurma arayışlarından bağımsız değerlendirilemeyeceğini düşünüyoruz. Yani Kadı'nın Timur'un müttefiki olan Emîr Taharten'i kendi yanına çekme gayretini, Berkuk'un bilgisi, onayı ve desteği dâhilinde olduğu güçlü ihtimaliyle birlikte ele almak gerekir.²⁹⁵ Tam da bu noktada ileride yaşanacak hadiselerin anlaşılması açısından Timur'a karşı oluşan bölgesel ittifak bloğundan söz etmek yararlı olacaktır.

Sultan Berkuk, ava çıktığı Giza bölgesinden Kahire'ye döndüğü sıralarda (M. 3 Aralık 1393 / H. 28 Muharrem 796 Çarşamba) Timur'un elçilik heyetinin hediyelerle birlikte memleket sınırlarına geldiğini haber alınca onların öldürülmesi emrini vermişti. Bundan sonra savaş hazırlıklarına başlayan Berkuk'a Timur'un elçilerinin öldürülmesini kınayan öfke dolu mektubu geldi (M. 5 Şubat 1394 / H. 3 Rebiyülahir 796 Perşembe). Aynı sertlikte Timur'a cevabî bir mektup yollayan Berkuk, Kahire'den yola çıkıp (M. 9 Şubat 1394 / H. 7 Rebiyülahir 796 Pazartesi) sırasıyla Ridaniye ve Gazze'ye geldikten sonra Dımaşk (Şam)'a ulaştı (M. 23 Mart 1394 / H. 20 Cemaziyülevvel 796 Pazartesi). Bu sıralarda Deşt-i Kıpçak'tan Altınorda hanı Toktamış'ın elçileri gelip, Toktamış'ın Timur'a karşı Berkuk'la beraber olduğunu ve işbirliği yapmak istediğini bildirdiler (M. 26 Mart 1394 / H. 23 Cemaziyülevvel 796 Perşembe). Sultan Berkuk da Emîr Tulu Min Ali Şah isimindeki şahsı elçi olarak gönderip buna olumlu cevap verdi. Ardından Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid'in elçileri geldi. O da Timur tehlikesine karşı

²⁹⁵ Birkaç gün sonra gelen haberciler Kadı Burhaneddin'e, Mardin hâkimi Sultan İsa (Artuklu sultanı Melik Zahir Mecdüddin İsa)'nın Timur'a itaat ettiğini, Mardin'den geçip Re'sul-Ayn'a gelen Timur'un bu bölgede bulunan Karakoyunlu Türkmenlerine saldırıp onları yağmaladığını ve kasabada yaşayan ahaliyi de tarumar edip çoğunu öldürdüğünü bildirdiler (M. Ocak 1394 / H. Rebiyülevvel 796) (a.g.e., s. 432. Timur'un güneydeki bu faaliyetlerine dair ayrıntılı bilgi için bkz.: Yezdî, a.g.e., s. 232-233, 235-236. ; Şâmî, a.g.e., s. 178-179, 181-183. ; Hândemîr, a.g.e., s. 458-459. ; Mirhând, a.g.e., s. 4809-4810, 4813-4815. ; Hâfiz Ebrû, a.g.e., s. 778-779, 783-785. ; İbni Arabşah, a.g.e., s. 118-121). Bu olaylar üzerine Timur'un elçisini ve Emîr Taharten'in adamını yanına çağıran Kadı Burhaneddin, Timur'un feci işler gerçekleştirdiği yönünde gelen haberleri ve bundan duyduğu rahatsızlığı dillendirdi. Ancak onlar, gelen haberlerin iftira ve yalan olduğunu, Timur'un zinhar öyle işler gerçekleştirmeyeceğini söylediler. Mardin hâkimi Sultan İsa'nın tutuklanıp zincire vurulduğu haberini de aldığı anlaşılan Kadı Burhaneddin bu tutuklanmanın, Timur tehlikesinden kendilerinin de beri olmadıkları fikrini edinmelerine numune teşkil ettiğini diplomatik bir dille elçiye ima etmiş ve Timur'un bunları yapmak yerine kendileri için güvenilir bir rehber olması gerektiğini söylemiştir. O bunları söylerken, Mardin hâkiminin Timur tarafından serbest bırakılmasını sağlayabilme olasılığını da gözetiyordu. Kadı daha sonra Timur'un elçisine hil'at giydirip onu geri gönderdi. Ardından devletin ileri gelenleriyle bir toplantı yaparak Timur gibi büyük bir felaketin üzerlerine gelmekte olduğunu, yaşanmış olayların da tasdiğiyle Timur'a güvenip anlaşma yapmanın bir fayda vermeyeceğini ve bunun tersi bir düşüncenin kendi kendilerini kandırmak demek olacağını, Timur tehlikesine karşı tek çıkar yolun onunla mücadele etmek ve savaşmaktan geçtiğini belirtmişti. Oradakiler bu söylenenlerin doğruluğunu kabul edip onayladılar (Esterâbâdî, a.g.e., s. 432-433).

Berkuk'un yanında olduğunu, birlikte hareket edeceğini ve yardım için iki yüz bin dirhem hazırladığını bildiriyordu.²⁹⁶ Bundan sonra Kadı Burhaneddin'in elçisi gelip, Kadı'nın Sultan Berkuk'un emrinde olduğunu ve Timur'un gelmesi halinde kendisinden gelecek emirleri beklediğini haber veriyordu.²⁹⁷ Böylece Memluk sultanı Berkuk'un yanında saf tutmaya başlayan bu güçlerle birlikte, Timur'a karşı bölgesel bir ittifak bloğunun da temelleri atılmış oluyordu.²⁹⁸

²⁹⁶ Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 9-13, 52-55. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 301, 304-308. ; İbn el-Furât, **a.g.e.**, s. 386. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 157-162. ; Âdile Âbidin, "Aynî'nin İkdü'l-cuman fî Tarihi Ehli'z-zaman Adlı Eserinde Osmanlılara Ait Verilen Malûmatın Tetkiki", **Tarih Semineri Dergisi II**, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul, 1938, s. 186. ; Şevkiye İnalçık, **a.g.m.**, s. 350. ; Cüneyt Kanat, "Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar", s. 27-28.

²⁹⁷ İbn el-Furât, **a.g.e.**, s. 386. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 301. Timur'a karşı koyma hususunda devlet erkânının tam desteğini alan Kadı Burhaneddin, kısa bir süre sonra Sivas kalesinin duvarlarını ve kapılarını tahkim etti. Ardından da kalenin suru etrafına derin bir hendek kazıp içini suyla doldurdu. Savaş araç ve gereçleri de hazır edildi. Bu sıralarda peş peşe gelen haberciler Kadı'ya, Timur'un askerî ilerleyişi ve yaptıkları hakkında malumat veriyor ve onun, tutukladığı Mardin hâkimi Sultan İsa'nın memleketini yağmaladığını bildiriyorlardı. Kısa süre sonra Timur'un Âmid (bugünkü Diyarbakır merkez) şehri ve kalesini zapt ettiği haberi de geldi (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 433-435). Şöyle ki; Urfa'dan ayrılan Timur, M. 16 Nisan 1394 (H. 12 Cemaziyülahir 796) yılı Cumartesi günü ikinci defa Mardin'e geldi ve burayı kuşatma altına aldı. Onlar, dış kale surlarını alıp şehri ele geçirdiler ve pek çok kişiyi kılıçtan geçirip yüklü miktarda ganimet elde ettiler. Şehirdeki insanlar can telaşıyla o zamanki ismi Şuhebâ olan Mardin dağ kalesine kaçtılar. Kaledekiler bu güçlü ordu karşısında zayıf kaldıklarını düşünerek Timur'a hediyeler gönderip haraç ödemeyi kabul ettiler. Bu sırada Timur, Şehzade Şahruh'dan olma bir torununun doğduğunu haber alınca Mardin kalesine çekilen ahaliye emân vermiş, onların hiçbirine ilişmeyerek Mardin'den ayrılmıştı (Yezdî, **a.g.e.**, s. 237. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 183-184. ; Hâdemîr, **a.g.e.**, s. 459-460. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4816-4817. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 785-786). İbn Arabşah Mardin kalesini ele geçirmeyi başaramayan Timur'un iyi polis rolünü oynayıp halkın canını bağışlamak, barış yapmayı istemek gibi birtakım hilelere başvurduğunu fakat bunların işe yaramadığını ve umduğunu bulamadığını söyler. Yani ciddi anlamda bir mukavemetin söz konusu olduğu ve bunun neticesinde bir sonuç elde edemeyeceğini anlayan Timur'un Mardin kalesinden ayrılmak durumunda kaldığı anlatılmak istenmektedir (İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 122-123). M. 25 Nisan 1394 (H. 23 Cemaziyülahir 796) yılı Pazartesi günü buradan Âmid'e doğru ilerleyen Timur, gelip kaleyi kuşatarak iki-üç gün içerisinde şehri ele geçirmişti. Bu savaşta Argunşah ve Akkoyunlu Karayülük Osman çok fazla yararlılıklar gösterdiler. Askerler şehri yağmalayıp ateşe verdiler. İbn Arabşah ve Esterâbâdî Timur'un buradaki insanları kılıçtan geçirdiğini, esir aldığını ve büyük zulümler yaptığını kaydederler. Amid şehir surlarını her ne kadar yıkmaya çalışmışlarsa da bunda başarılı olamamışlar ve yalnızca bazı zayıf noktaları yıkabilmişlerdi (M. 1394 Nisan / H. 796 Cemaziyülahir ayının son günleri). Bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 239. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 184-185. ; Hâdemîr, **a.g.e.**, s. 460. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4818-4820. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 786-787. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 137. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 123. ; Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 435.

²⁹⁸ Üyeleri Sultan Berkuk, Kadı Burhaneddin, Toktamış Han ve Yıldırım Bayezid'in olduğu söz konusu bölgesel ittifak bloğu için bkz.: İsmail Aka, **a.g.e.**, s. 20. ; Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, s. 14-16. ; İlnur Mirgaliyev, "Altın Orda, Osmanlı ve Memlüklerin Aksak Timur'a Karşı Birlik Kurma Meselesine Dair", **Karadeniz Araştırmaları**, S. 25, 2010, s. 51-57. ; Cüneyt Kanat, "Memlûk-Timur Münasebetleri (1382-1447)", s. 56-58, 76-77. Bu koalisyonda Karakoyunlu beyi Kara Yusuf, Sultan Ahmed-i Celâyir, Mardin ve bazı Türkmen emirlerinin de yer aldığı belirtmek gerekir (bkz.: İlnur Mirgaliyev, **a.g.m.**, s. 54, dn. 11). Bunlardan Kara Yusuf, Timur'un Avnik kalesine yönetici olarak atadığı Atlamış'la girdiği bir çarpışmada onu esir alarak Sultan Berkuk'a yollamıştı. Birçok araştırmacı bu ittifak bloğunun oluşmasına Kadı Burhaneddin'in girişimleri ve çabalarının öncülük ettiğini söylüyorsa da biz bu düşüncüyü paylaşmıyoruz. Memluk kaynaklarının verdiği malumattan anlaşıldığı kadarıyla Timur'a karşı işbirliğine gidilmesi için Berkuk nezdinde ilk girişim Altınorda Hanı Toktamış tarafından yapılmıştı. Öyle ki Memluk ve Altınorda devletleri bunun

Öte yandan bu tarafta da Timur'un ittifak bloğu oluşuyordu. Bu bloğun en muteber üyesi ise Emîr Taharten idi. Öyle ki Taharten, Anadolu'daki bazı beyleri Timur'a itaat etmeleri konusunda gayret sarf etmişti. Bu konuyu biraz sonra ayrıntısıyla ele alacağız. Ancak şimdi adım adım Timur ile Emîr Taharten'in karşılaşmasına giden sürece bakalım. Zira Timur'un bu Orta Doğu-Anadolu seferi sırasında iki taraf ilk defa birbirleriyle görüşmüş olacaktı. Hatırlanacağı üzere Emîr Taharten, M. 1387 (H. 789) yılında Doğu Anadolu'ya gelen Timur'un yanına kendisi bizzat gitmemiştir ve ona elçisini göndermekle yetinmiştir.

O dönem Diyarbakır vilâyetinin merkez şehri olan Âmid'i ele geçirdikten sonra oradan ayrılıp Aladağ tarafına doğru yola koyulan Timur, M. 16 Mayıs 1394 (H. 15 Receb 796) Cumartesi günü gelerek Muş ovasında karargâhını kurdu. Kendisine itaat etmeyen ve ona karşı direnen kale ve şehirlere asker sevk etti. Söz gelimi Muhammed Derviş Barlas önderliğinde Alıncak (Alancık) kalesi üzerine kalabalık bir ordu gönderdi. Aynı şekilde kendisine muhalif olan ve Muş'a geldiğinde buradan kaçan Karakoyunlulardan Kara Yusuf ve ona bağlı Türkmenlerin peşinden de asker sevk etti.²⁹⁹ Bu iş için Emîrzade Miranşah'ı özel olarak görevlendirmiş ve Türkmenler sorununun kesin bir şekilde hallini istemiştir. Timur daha sonra Muş'dan hareketle Ahlat'a gelmiş ve burada karargâh kurmuştu. Bu sırada onun sadık bendelerinden biri olan Adilcevaz hâkimi Hakan (Hakan), pek çok hediyelerle gelip Timur'a itaatini tazeledi. Timur da onu son derece iyi karşılayıp öteden beri hükmettiği memleketini tekrar ona bıraktı.³⁰⁰ M. 9 Haziran 1394 (H. 9 Şaban 796) Salı günü Ahlat'da avlanan,³⁰¹ çarşamba günü ise on bir aydır görmediği ve Sultaniye'den kendisini görmeye gelen

---

örneğini, daha önce İlhanlı Moğollarına karşı kendi aralarında kurmayı başardıkları ittifakla göstermişlerdi.

²⁹⁹ Yaşar Yücel'e göre Timur, Karakoyunlu Kara Yusuf'un tedibi maksadıyla Muş'a gelmiş idi. Ancak bundan istediği sonucu alamayınca Van Gölü'nün kuzeyindeki Aladağ'a gelmiş ve Karakoyunlu Kara Yusuf'un kardeşi Mısır (Mısır Hoca veya Mıdr Hoca)'ın idaresinde bulunan Erzurum'un güneydoğusundaki Avnik kalesini almaya karar vermişti. Bkz.: Yücel, **a.g.m.**, s. 167-168.

³⁰⁰ Yezdî, **a.g.e.**, s. 240-241. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 185-186. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4820-4822. ; Hâfiz Ebrû, **a.g.e.**, s. 788-789.

³⁰¹ Timur'un Ahlat'da avlanması H. 2 Şaban 796 (M. 2 Haziran 1394) Salı günü değil, şabanın ayının ikinci salı günü (Şâmî ve Hâfiz Ebrû'da böyle bir ifade vardır. Bkz.: Şâmî, **a.g.e.**, s. 186. ; Hâfiz Ebrû, **a.g.e.**, s. 789), yani H. 9 Şaban 796 (M. 9 Haziran 1394) olmalıdır. Bu tarih, Timur'un söz konusu ilerleyişine dair Timurlu kaynaklarında verilen günlerin sıralamasıyla da uyumludur. O zaman Timur'un harekât tarihleri şöyle olmalıdır: 9 Haziran Salı günü Ahlat'da gerçekleştirdiği avdan sonra 10 Haziran Çarşamba günü ailesini görmek için oradan ayrılan Timur, Üç Kilise yolu üzerinden gelerek 12 Haziran Cuma günü Merend suyu ile Hoy arasında bir yerde ailesiyle görüştü. 15 Haziran Pazartesi günü buradan ayrılıp aynı gün Aydın (Bayezid) kalesine vardı. O buradan da gece yürüyüşüyle Üç Kilise (Eçmiatzin)'ye geldi. İşte Timur'un Emîr Taharten'le buradaki görüşmesi 16 Haziran 1394 (H. 16 Şaban 796) Salı günü gerçekleşmiştir.

ailesini karşılamak için oradan ayrılan Timur, cuma günü Hoy taraflarında ailesiyle görüştü. Bundan sonra daha önce Alıncak kalesini kuşatmakla görevlendirmiş olduğu Muhammed Derviş Barlas'a, Timur Hoca Akbuga komutasında takviye bir kuvvet gönderdi. Ardından pazartesi günü oradan kalkarak Aydın (Bayezid) kalesine geldi. Aydın kalesinin önde gelen kişileri ve bütün halk Timur'u karşılamaya çıkarak ona hediyeler takdim edip itaatlerini bildirdiler. Timur da onların hayatlarına kastetmeyip gece yürüyüşü ile oradan Ermenilerin Eçmiatzin dedikleri Üç Kilise şehrine geldi. İşte bu sırada, Timurlu kaynaklarında Rum'un serhaddi olarak anılan Erzincan'dan Emîr Taharten beraberinde sultanlara yaraşır hediyeler olduğu halde muhteşem bir alayla gelerek Timur'a itaat ve bağlılığını sundu ve onunla görüştü. Timur da Taharten'i iyi karşılayıp ikramda bulunarak ona hil'at, kemer ve külah verdi.³⁰² Muasır kaynağımız Bezm u Rezm'in verdiği bilgiye göre Timur'un ele geçirdikleri yerlerde yaptıkları yıkım ve katliam karşısında korkuya kapılan ve bunun üzerine onun yanına giderek atının üzengisini öpüp itaat ve bağlılığını bildiren Emîr Taharten, Timur'un taraftarları arasına girerek sikke ve hutbeyi de onun adına değiştirmişti.³⁰³ Muasır başka bir kaynağımız olan Memluk tarihçisi Aynî'nin Ikdu'l-Cumân isimli eserindeki ilginç kayıta da Erzincan ve yöresi hâkimi olarak belirtilen Tahaharten (kaynakta Melik Zahîre'd-dîn)'in istemeye istemeye Timur'a itaat ettiği söylenmektedir.³⁰⁴

Emîr Taharten Timur'u, Rum ve Şam memleketlerine saldırma ve oraları ele geçirme konusunda teşvik etmiş ve Kadı Burhaneddin aleyhinde sözler söyleyerek Timur'u ondan soğutmuştu. Taharten ayrıca, Karamanoğlu Alaâddin Ali Beg ile Orhan'ın³⁰⁵ Timur'a itaat etmeleri konusunda gayret sarf etmişti.³⁰⁶ Çemişgezek beyi Emîr Yelman da Emîr Taharten'in yaptığı şeyleri yapıp Timur'a itaat ve bağlılığını bildirdi. Rum memleketlerini ele geçirme konusunda Emîr Taharten ve Timur'la birlikte oldu ve onlar bu konuda beraber çaba harcadılar. Öte taraftan Karamanoğlu Alaâddin Ali Beg (Emîr Alaâddin) de o günlerde elçileri aracılığıyla mektuplar ve değerli

³⁰² Şâmî, **a.g.e.**, s. 187 ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 241 ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4822-4823. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 789. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 460.

³⁰³ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 435-436. Ancak Bezm u Rezm'in yazarı rakip bir hükümdarın özel tarihçisi olması nedeniyle Emîr Taharten hakkında son derece küçültücü ifadeler kullanmaktadır. O bu suretle hâmisî Kadı Burhaneddin'in, Emîr Taharten için beslediği duyguları da bize yansıtmaktadır (Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, s. 275-276).

³⁰⁴ Aynî, **a.g.e.**, s. 21. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 291.

³⁰⁵ Bezm u Rezm'de Orhan ismi bir tek burada geçmektedir ve bundan kimin kastedildiği de anlaşılamamıştır. Bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 445.

³⁰⁶ **A.g.e.**, s. 445.

hediyeler göndererek Timur'a itaatini bildirmişti. O, Timur'un Suriye topraklarına dönük yapması muhtemel bir askerî harekâtına, tam teçhizatlı büyük bir orduyla oğlu Emîr Muhammed'i yardıma göndereceğine, eğer Rum taraflarına —yani Sivas'a Kadı Burhaneddin üzerine— ve Osmanlı ülkesine yürür ise kendisinin de bu sefere iştirak edeceğine söz veriyordu. Aynı şekilde Dulkadiroğlu Suli (Sevli) Beg de Timur'a peş peşe gönderdiği elçilerle, onun Suriye sahasına —yani Memluk topraklarına— yönelik düzenlemesi muhtemel seferinde, ordusuna kılavuzluk yapacağını bildiriyordu.³⁰⁷ Bu sıralarda Memluk sultanı Berkuk, Sivas'a sık sık elçiler gönderiyor ve Timur'un askerî ilerleyişinin durdurulması noktasında nelerin yapılabileceğine ilişkin Kadı Burhaneddin'le görüş alışverişinde bulunuyordu. Böylece bir ittifak zemini de oluşmuş oluyordu. Ancak Kadı Burhaneddin'e güvenmeyen Memluk sultanı Berkuk, Emîr Taharten ve diğer beyler gibi Kadı Burhaneddin'in de Timur'a itaat edeceğini düşünüyordu.³⁰⁸

Üç Kilise'de Taharten'in itaatini arz etmesinin ardından Timur, torunu Şehzade Muhammed Sultan (Mehmed Sultan)'ı büyük bir orduyla Avnik kalesi üzerine gönderdi. Oldukça sarp bir kale olan Avnik kalesi, Timur'un yüksek hâkimiyetini tanıyan ve egemenliği altında bulunan toprakların ortasında bulunmakta ve buradaki Karakoyunlu Türkmenleri, düşmanlarına kafa tutup başkaldırdıkları zaman kaleyi kendilerine sığınak ve mukavemet edebilecekleri bir yer gibi kullanmaktaydılar. Bu kalenin hâkimi Karakoyunlu Kara Mehmed'in oğlu Mısır idi. Etraftaki hükümdarların, emîrlerin ve kale kumandanlarının çoğu gelip itaatlerini bildirmiş olmasına rağmen o, gelmemişti. Torunu liderliğinde Avnik'e öncü bir kuvvet gönderen Timur'un kendisi de M. 16 Haziran 1394 (H. 16 Şaban 796) yılı Salı günü Üç Kilise'den ayrılıp Colga (Cülga)'da Alış Yurt (Alaşkird, Eleşkird) merasında karargâhını kurdu. Ardından oradan ayrılarak Köseadağ (Eleşkird ovasının kuzey-kuzeybatı yönüne düşmektedir)'ı geçip torunundan önce Avnik kalesine geldi (M. 18 Haziran 1394 / H. 18 Şaban 796 Perşembe).³⁰⁹ Timur her ne kadar Karakoyunluları tepeleme politikası doğrultusunda Avnik'e gelmişse de biz onun bu askerî harekâtında ve bizatihi kendisinin bu sefere iştirakinde, Emîr Taharten başta olmak üzere diğer beylerin Rum ve Şam memleketlerine saldırması konusundaki

³⁰⁷ **A.g.e.**, s. 436. Ayrıca Timur'la mektuplaşan Arap kabileleri de bulunmaktadır. Bkz.: Yücel, **a.g.e.**, s. 162, dn. 204.

³⁰⁸ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 436-437.

³⁰⁹ Şâmî, **a.g.e.**, s. 187 ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 241-242 ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4823. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 789-790. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 460.

teşviklerinin belirleyici olduğu zannındayız. Öyle ki Timur Avnik hâkimi Mısır Hoca'nın üzerine yürüdüğünde Erzincan beyi Taharten de kendisine eşlik etmişti ve o, Avnik'in muhasarası müddetince harp sahasında bulunmuş, bir ara elçi olarak Mısır Hoca'nın yanına giderek onunla görüşme yapmıştı.³¹⁰ Şöyle ki:

Kalenin kuşatılması emrinin hemen verilmesiyle başlayan savaşta karşı tarafa galebe çalan Timur kuvvetleri aynı gün Türkmenleri ve onların emîri Mısır Hoca'yı dağın tepesine kaçmaya mecbur bırakmıştı. Böylece kısa sürede ele geçirilen Avnik kalesi de yerle bir edilmişti. Kara Mehmed'in oğlu Mısır Hoca da sığınmış oldukları o yüksek dağın sarp yollarını ve düşmanın gelebileceği her yeri çamur ve taşlarla kapattırmak suretiyle tahkim etmiş, surlar yapıp büyük kapılar koydurmuştu. Böylece içeride harp hazırlıklarına başlamış, mukavemet göstermeye ve çarpışmaya hazırlanmıştı. Timur'un savaşçıları da atlarından inip dağı tırmanmak suretiyle kapı önlerine gelerek çarpışmaya giriştiler. Mısır, ayın 19'unda kendi oğlunu önemli kişilerle beraber değerli hediyeler ile birlikte Timur'a gönderip ondan emân diledi. Timur da onun oğlunu iyi karşılayıp ihsanlarda bulundu ve Mısır'ın af talebinin kabulü için kendisinin bizzat gelerek itaatini arz etmesini şart koştu. Fakat Mısır can korkusundan dolayı Timur'dan çekindiği için kaleden çıkmamış ve çarpışmayı sürdürmüştü. Diğer gün olan ayın 20'sinde (M. 20 Haziran 1394 Cumartesi) Emîr Taharten gidip Mısır Hoca ile görüşerek kendisine nasihatte bulunup şunları söyledi:

Böyle yapma, kaleye fazla güvenme. Bu sultan senin bildiklerine benzemez. Seni böyle, karşısında yedi iklim padişahlarının pes dediği bir emîre muhalefete sevk eden fikir ne kadar fasid (kötü, bozuk) bir fikirdir. Senin gibilerinin mukavemete çalışmaları akıl kârı değildir. Bu ham hayalin hiçbir faydası yok ki onu kafandan çıkar. Ona karşı gelmek ve savaşmaktan başına gelebilecekleri hiç mi düşünmüyorsun. Bu işin içinden nasıl çıkacaksın. Ona acz ve meskenet göstermekten başka hiçbir şey seni kurtarmaz. Eğer güven ve huzur içinde kalmak istiyorsan git ve Sahipkıran (Timur)'a itaat et. Aksi halde çok acı çekersin ki bu hükümdar diğerlerine benzemez.³¹¹

Bu sözleri duyunca daha fazla endişelenip korkuya kapılan Mısır, en önemli adamı olan akrabası Satılmış'ı da yanına katarak oğlunu yeniden Timur'un yanına yollamış ve talebini tekrarlamıştı. Timur da Mısır'ın bir önceki mesajıyla aynı olan bu sözlerinden

³¹⁰ Yücel, **a.g.e.**, s. 275.

³¹¹ Timurlu kaynaklarında geçen Emîr Taharten'in bu konuşmasını Şâmî'nin ve Hâfız Ebrû'nun metinlerini esas alarak birleştirdik. Bkz.: Şâmî, **a.g.e.**, s. 188. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 790. ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 242. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4824.

onun kaleden çıkamayacağını anlamış ve gelen heyeti tutuklatmıştı. Ayın 21'ine tekabül eden Pazar günü (M. 21 Haziran 1394) Timur'un torunu Şehzade Muhammed Sultan kalabalık ordusuyla gelerek dağa çıkıp şafağa kadar savaştı. Pazartesi günü Timur, gelen heyetle beraber tutuklatmış olduğu Mısır'ın oğlunu yanına çağırttı. Bu altı yaşındaki oldukça güzel, edepli ve tatlı dilli çocuk, huzura gelip yere kapanarak Timur'un ayağını öpmüş, gayet güzel bir edayla babasının affını dilemiş ve itaatini sunması için onu Timur'a getirebileceğini söylemişti. Bunun üzerine Timur çocuğu tekrar kaleye gönderdi. Onu gören babası ve oradaki halk çok memnun oldu. Fakat Mısır Hoca, Timur'un tavrından emin olamadığı için can korkusundan yanına gidememiş ve neticede çatışmalar devam etmişti.³¹² İleride anlatacağımız hadiselerin anlaşılması açısından —tezimizin konusuz olan Emîr Taharten meselesi biraz gölgede kalsa da— Timur'un söz konusu faaliyetlerine ve bu doğrultuda yakın coğrafyada yaşanan gelişmelere biraz daha yakından bakmak faydalı olacaktır.

Timur güvendiği ve devletinin sırlarını bilen yakın adamı Kutluşah'ı M. 1394 yılı Haziran ayının (H. Şaban-Ramazân 796) sonlarına doğru yeni gelişen olaylar ve son durum hakkında bilgi almak maksadıyla elçi olarak Sivas'a göndermişti. Kutluşah, Kadı Burhaneddin'den Timur'a itaatini bildirmesini istedi. Timur'a itaat edip etmeme konusunu daha önce etraflı bir şekilde düşünmüş olan Kadı Burhaneddin, sonuç itibariyle var olan birtakım tereddüt ve çekincelerinin de üstesinden gelerek ona itaat etmemek ve onunla mücadele edip ülkeden uzaklaştırmak fikrinde karar kılmıştı.³¹³ Zira o, Memluk sultanı Berkuk'la bu konuda iletişim halindeydi ve Timur'a karşı oluşturmaya çalıştıkları ittifakın gereğini yerine getirmekteydi.

Böylece Kadı Burhaneddin, Timur'un elçisini tutuklayarak her gün ondan bir miktar vergi alınmasını kararlaştırdı. Ardından da güvendiği ileri gelen adamlarından

³¹² Şâmî, **a.g.e.**, s. 187-188 ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 242-243 ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4823-4825. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 790-791. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 460.

³¹³ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 437, 440. Kadı Burhaneddin, "Emîr Timur olayını yeteri kadar düşünmüş, onun zararını, faydasını ölçmüş, onunla bir olmanın, dostluk ve arkadaşlık kurmanın Mısır'ın, Suriye'nin ve diğer İslâm ülkelerinin yıkımını istemek demek olacağını anlamıştı. Ona Suriye'nin ve Rum'un anahtarı ve o iki ülkenin geçit yeri olan Sivas'a giriş çıkış fırsatı doğunca, yolunun açılmış olacağını, o ülkelerin tamamının yıkılıp yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalacağını, bu yüzden büyük bir bölgenin harap olacağını ve insanlardan boşalacağını iyi biliyordu. Öte yandan bu ülkeye girdiği takdirde, Şam ülkelerinin insanların çoğu vatanlarını terk edecek, şehirler ve vilâyetler boşalacak, o bunu Sultan Berkuk'un zayıflığına ve gevşekliğine yoracaktı. Onun kusur ve gevşekliğinden cesaret bulacak, yüzünü Suriye ülkesine çevirecek, İslâm ülkelerinin öderi ve iman ordusunun karargâhı olan o ülke ister istemez olayların tufanına uğrayacak, felaket ve musibetlerin hedefi olacak, bu felâketlerin sorumluluğu da Sultan (Kadı Burhaneddin)'in tutum ve davranışına yüklenecekti" (**a.g.e.**, s. 437).

birini elçi olarak Mısır'a Sultan Berkuk'un yanına gönderdi.³¹⁴ İbn Hacer, M. 1394 Temmuz (H. 796 Ramazan)'unda Timur'un Kadı Burhaneddin'e kendi itaatine girmesini isteyen bir mektup yolladığını ve Kadı'nın da herhangi bir cevap vermeyip mektubun bir nüshasını Memluk sultanı Berkuk'a ve bir nüshasını da Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid'e gönderdiğini bildirmektedir. Bize aynı malumatı İbn Arabşah da vermektedir. Ancak Arabşah, Kadı'nın Timur'un elçilerini öldürdüğünü de söylemektedir.³¹⁵

Kadı Burhaneddin elçisi aracılığıyla göndermiş olduğu mektupta Berkuk'a, Timur'un İslâm dinini; yapmış olduğu işgalleri, katliamları, yakıp yıkmaları, yağmalamaları vs. meşrulaştırmak ve üzerine dini bir örtü çekmek maksadıyla kullandığını, Timur'un sözüne güvenilmeyeceğini, onun Müslümanların malına ve canına kastettiğini söylemiştir. Bundan dolayı müttefik kuvvetler olarak kendilerinin, Timur'la iyi ilişkiler kurmamalarını, barış ve anlaşma yolunu tutmamalarını, onunla yalnızca savaşmaları gerektiğini belirtmiştir. Kadı'nın mesajı şöyle devam etmektedir:

*Biz şu an asker topladık, savaşa hazır bekliyoruz. Eğer siz seferinizin yönünü onun tarafına çevirirseniz, nerede olursanız olun sizin saflarınıza katılırız. İslâm bayrağının zaferi uğruna nereye dersiniz oraya gideriz. Eğer emriniz olur, Şam ordusu Malatya'ya gelirse, ona katılıp birlikte Erzurum'a gider, din düşmanlarıyla savaşa ve vuruşmaya tutuşuruz. İslâm orduları gelinceye kadar onu durdurur, oyalırız.*³¹⁶

³¹⁴ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 437.

³¹⁵ İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 154-155. ; Şevkiye İnalçık, **a.g.m.**, s. 350. İbn Arabşah'ın verdiği malumata göre Kadı Burhaneddin, Timur'un kendisine gönderdiği elçilik heyeti başkanlarının kellelerini kesip heyetin diğer üyelerinin boynuna asmış ve onları buldukları yerde döndürmek suretiyle cezalandırmıştı. Ayrıca o, elçilik heyetini eşit sayıda iki ayrı guruba ayırıp bunlardan birini Memluk sultanı Berkuk'a diğerini Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid'e göndermişti (İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 154-155). O sıralarda Sivas'ta bulunan Esterâbâdî'nin kaleme almış olduğu Bezm u Rezm eserinde ise Kadı'nın elçileri öldürdüğü ve Yıldırım Bayezid'e mektup gönderdiği konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bize göre elçinin tutuklanması olayı bilgi kirliliğinin bir sonucu olarak İbn Arabşah'ı böyle bir hikâyeleştirmeye götürmüştür.

³¹⁶ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 439. Timur'un elçilik heyetini eşit sayıda iki guruba ayırıp bunları Berkuk ve Yıldırım Bayezid'e gönderen Kadı Burhaneddin onlara, Timur'un kendisine mektup yolladığını ve kendisinin de buna sessiz kalarak cevap verdiğini, onu tahkir etmek için elçilerini öldürdüğünü ayrıntılı olarak anlattı. Timur'un insanlara ve onların memleketlerine yönelik saldırılarını densizlik olarak niteleyen ve bundan dolayı onu önemsiz biriymiş gibi gören Kadı'nın, Timur'un elçilerine de buna göre muamelede bulunduğunu belirten İbn Arabşah, Kadı Burhaneddin'in mektubunu eserinde şu şekilde vermektedir: "Biliniz ki, ben siz ikinizin komşusuyum ve diyarım sizin diyarınızdır. Ben sizin tozlarınız arasında bir zerre ve denizinizde bir damlayım. Sizlerin devletinizin şanını yüceltmek, şanlı bayraklarınızı yükseltmek için yalnızca sizin yardımınıza güveniyorum. Yalnızlığımıza, paramın ve adamlarımın azlığına, topraklarımızın küçüklüğüne, miras alıp kazandığım devletimin sınırlarının darlığına bakmaksızın bu işleri yaptım. Ben, ağzınızın kalkanı, boğazınızın bekçisi, ordunuzun öncü birliği, bayrağınızın bayraktarı, ordunuzun muhafızı ve savaşlarımızın öncüsüyüm. Öbür türlü Timur'a karşı çıkmak benim ne haddime? Ben neyle onunla savaşmaya giderim? Onun yaptıklarını duydunuz; görünüşünü ve fiillerini bilirsiniz. Kaç orduyu perişan edip, hanlarını esir aldı, kaç ülkeyi zapt etti, kaç hükümdarı helak etti, kadınların haya perdelerini yırttı, ne kadar kan döktü, kurganları zapt edip fatihleri ele geçirdi, ne kadar mal-mülk talan edip, ne kadar insanı izzet-ikramdan mahrum etti, kaç insanı horladı, ne kadar insanın arasını açtı, ne

Bir süre sonra Mısır'dan Sivas'a gelen elçi Kadı Burhaneddin'e Sultan Berkuk'un, ittifak bağlarını kuvvetlendirmek ve Timur'un tutsak alınan elçisini Mısır'a götürmek isteğini içeren mektubunu sundu.³¹⁷ Her ne kadar o, tutsak alınan elçiyi Mısırlılara teslim etmeyi kendisine yediremeyip buna yanaşmama konusunda ciddi bir direnç göstermişse de Berkuk'un adamları da bu konuda kararlıydılar. Neticede Kadı Burhaneddin, elçiyi göndermemesi halinde Berkuk'un kendisinin Timur'la anlaşacağını sanacağını düşünerek elçiyi onlara teslim etti. Mısıra varan elçiye Berkuk, Timur'la ilgili sorular sorduktan sonra ona gitmek isterse gidebileceğini söylemiş fakat o elçi Mısır'da kalmayı tercih ederek oraya yerleşmişti.³¹⁸

O sıralar kuşatma altındaki Mısır Hoca da önce annesini, ardından bir adamını daha sonra da oğlunu annesiyle beraber Timur'a göndermek suretiyle üç defa af dileme girişiminde bulunmuş, Timur da bizzat kendisinin gelmesi gerektiği şartını tekrarlamıştı. Mecbur kalan Mısır çaresiz olarak, elinde kılıç boynunda kefeni olduğu halde kaleden çıkıp Timur'un oğlu Şehzade Muhammed Sultan'a iltica etmiş ve Timur'un affi için onu aracı yapmıştı. Timur da Mısır Hoca'nın emânını kabul ederek onu şehzadeye bağışlamıştı (M. 20 Temmuz 1394 Cumartesi / H. 21 Ramazan 796).

---

kadar insanın aklını çelip beyinlerini uyuşturdu, atlı askerleri tarumar etti, kalelerini viraneye çevirdi, ne kadar insanın canını yakıp ciğerlerine koz koydu, kaç gözü kör edip, kaç kulağı sağır etti? ... Ben nasıl eder de kükremiş bir selle boğuşur, öfkeli bir aslanla savaşırım? Eğer bana yardım ederseniz, ben hayatımı muhafaza ederim; yok eğer beni yalnız bırakırsanız, beni kurban etmiş olursunuz. Sizin şöhret ve heybetiniz yeterli, savletiniz kifayetlidir. Sizin hizmetkârınız (yani ben) ikinize gelecek belayı defedecek kalkanınızdır. Eğer benim başıma bir musibet gelirse, Allah göstermesin, yahut benim topraklarıma Timur'un felaket ateşinden kıvılcıklar uçup düşerse, ihtimal ki bu ateş, zamanla o topraklara yakın kişilerin, ikincilerin ve üçüncülerin başına da düşer. Ben onun mektubuna önem vermedim ve cevabını geciktirdim. Siz ne emrederseniz ben onu yapayım, neyi münasip görürseniz öyle davranayım. Siz temeli atın, üstünü ben tamamlayım. Sizler ne cevap verirseniz bu cevap benden Timur'a gidecektir" (İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 155-156).

³¹⁷ İbn Arabşah'ın belirttiğine göre Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid, Kadı Burhaneddin'in sergilemiş olduğu tavrından memnun kalmış ve kendisine gönderilen mektup maneviyatını yükseltmişti. Kadı'nın almış olduğu kararın yerinde olduğunu ifade eden Bayezid, cevabî mektubunda şunları söylüyordu: "Eğer Timur saldırmaktan vazgeçip, bu fikrinden dönerse doğru yapmış olur. Ola ki böyle yapmazsa, o zaman bizde onun üzerine şu kadar ordu ile geliriz ki, onlara denk gelecek kuvvet onda yok. Pekâlâ, Kadı ümitsizliğe kapılmadan Timur'a karşı çıkıp akıllıca iş tutsun. Onun askerinin çok olmasından korkmasın. Çünkü 'Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır (Bakara Suresi 249. Ayet)'. Ola ki Kadı'nın bilgece fikri ve saadetli hükmü kendisinin Timur'a karşı atlanıp, din mücahitleri ve gazileriyle onun üzerine yürümeyi uygun bulursa, bayraklarını açıp, kendi kararını icra etsin; sultanın kılıcı güçlü, bileği sağlam olsun" (**a.g.e.**, s. 156-157). Yıldırım Bayezid'in bu cevabî mektubunu gördüğünü ima eden İbn Arabşah, Memluk sultanı Berkuk için; "Melik ez-Zâhir (Berkuk)'e gelince, ben onun mektubunu görmedim ve Kadı'ya cevap verip vermediğini de tam bilmiyorum. Ama sanırım Melik ez-Zâhir Ebû Said (Berkuk)'in cevabının aynıydı. Çünkü bu ikisinin işleri ve sözleri, dilde ve gönülde bir kalıptan çıkmıştı" (**a.g.e.**, s. 157) demektedir. Kadı Burhaneddin'in kendi divanında yer alan şu dörtlük Timur'a karşı Osmanlı ve Memluk sultanlarından aldığı desteğin bir ifadesi olsa gerek:

Oldı musahhar bize çu Şam'la Rum / Düşmene demir bolduh dostlara mum

Her kişiler yürisün yollarına / Çün dosta mubarek bûd düşmene şûm (Yücel, **a.g.e.**, s. 164).

³¹⁸ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 437-440.

Fakat Mısır Hoca'nın Semerkand'a götürülmesini buyurmuş ve bu emri yerine getirilmişti. O, esir alınan Mardin hâkimi Melik İsa ile birlikte Sultaniye'ye gönderilmiş, Melik İsa burada tutsak edilirken Mısır Hoca da Semerkand'a götürülmüştü. Timur Avnik kalesini ele geçirincede burayı, yanında bir miktar askerî kuvvet de bırakarak Emîr Atlamış Kavçin (Kuçin)'e verdi ve kendisi de beş gün orada bekledi.³¹⁹

Avnik'in ele geçirilmesinden birkaç gün önce Kadı Burhaneddin'e Timur'dan yeni bir elçi gelmişti. Timur bu elçisi aracılığıyla göndermiş olduğu mektubunda, gönderdiği ilk elçisinin oldukça iyi ağırlanıp hoşnut bir şekilde geciktirilmeden geri gönderildiği ve elçinin Kadı hakkında iyi sözler söylediğini fakat daha sonra gönderdiği yakın adamı olan ikinci elçisi Kutluşah'dan uzun zamandır haber alamadığını ve şimdi Kadı'nın elçiyi geri göndermesini ve hemen ardından da ordusuyla birlikte kendisine katılmasını söylüyordu. Ayrıca Sivas kalesinin sağlamlığına güvenip kendisine karşı gelmek gibi yanlış bir yola sapmaması gerektiğini bildiriyordu. Bunların dışında Timur; Sultan Berkuk'un yenileceğini, onun kınanması gerektiğini ve hüküm sürdüğü memleketlerin eskiden Cengiz Han ve torunu Hülagu'ya ait olduğunu ve şimdi de Cengiz'in soyundan olması hasebiyle miras olarak Çağatay Hükümdarı Sultan Mahmud'un olması gerektiğini iddia ediyordu.³²⁰ Bunun üzerine Kadı Burhaneddin, onun bütün istek ve iddialarına tek tek yanıt veren bir mektup kaleme almış ve bunu bir haberciyle Timur'a göndermişti. Bu cevabî mektupta öne çıkan mesaj şuydu: Mekke ve Medine'nin hâkimi olmasından dolayı Sultan Berkuk'un halifelerin temsilcisi ve İslâm memleketlerindeki hükümdarların sultanı olduğunu belirten Kadı, Berkuk'a bağlı olduğunu ve onun vereceği emrin dışına çıkmayacağını, bu doğrultuda Timur'un elçisi Kutluşah'ı Berkuk'un isteği üzerine Mısır'a gönderdiğini ve onun vereceği talimatı beklediğini bildiriyordu.³²¹ Ayrıca Sivas'a saldırması halinde karşı koyacağını ima ediyordu.

O sıralarda başta Sivas olmak üzere Anadolu'nun pek çok yerleşim yerinde, Âmid'i ele geçirip Aladağ nahiyelerine gelen Timur'un sağlamlığı ve alınmazlığı ile ün

³¹⁹ Şâmî, **a.g.e.**, s. 188-190. ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 243-245. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4826-4828. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 791-793. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 461. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 137. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 123-125. ; Osman Turan, **a.g.e.**, s. 83. Şâmî'de ve Hâfız Ebrû'da Mısır'ın Melik İsa'yla önce Sultaniye'ye daha sonra da Semerkand'a götürüldüğüne dair bir bilgi yoktur. Medzoplu Toma, "O (Timurlenk), ülkemizin yukarı kısmına geldi ve Abnik isimli Basen kalesini muhasaraya aldı. Kaleyi alıp onun işhanı (yöneticisi) Mısır'ı zincirletti ve kale duvarından yüz kişiyi attırıp öldürttü" (Toma Metsopski, **a.g.e.**, s. 192) demektedir.

³²⁰ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 440.

³²¹ **A.g.e.**, s. 442. Kadı Burhaneddin'in cevabî mektubu için bkz.: **A.g.e.**, s. 440-442.

yapmış iki kale olan Micingerd³²² ile Erciş kalelerini zapt ve o bölgede bulunun başka birkaç kaleyi de işgal ettikten sonra pek yüksek bir kale olan Avnik'i aldığı, bura halkının tamamını kılıçtan geçirip bu önemli meşguliyetinden fariğ olunca kalabalık ordusuyla Sivas tarafına yöneldiği haberi duyuldu.³²³

Tabi bu haber yakın bölgelerde ciddi anlamda bir korku ve paniğe sebebiyet verdi. Bundan dolayı Memlukların Malatya nâibinin şehri ve buraya bağlı yerleşim yerlerini boşaltıp kaçmaya hazırlandığını, Divriği hâkimi ve Darende yöneticisinin kaçtıklarını; Moğol, Kürt, Türkmen vs. milletlerinden oluşan çevredeki askerlerin ve göçerlerin yerlerini yurtlarını terk ederek dağlara çekildiklerini, nahiyelerdeki emîr ve yöneticilerin kalelerini terk ettiklerini görüyoruz. Ayrıca bu sıralarda Karamanoğlu Alaâddin Ali Beg, Timur'a bağlılığını göstermek için Kadı Burhaneddin'in hâkimiyetinde bulunan Kırşehir, Burgut, Tamsa, Develi ve Kayseri vilâyetlerinde yağma ve talan faaliyetlerinde bulundu. Bir süre sonra, Timur'un Çoban Köprüsü³²⁴ mevkiine ulaştığı ve buradan da Erzurum'a gelip oldukça kalabalık bir orduyla Sivas üzerine yürüdüğü haberi geldi.³²⁵ Zira Timur, Suriye ve Rum memleketlerinin kapısı olarak gördüğü Sivas'ın alınmasıyla Memluk ve Osmanlı toraklarının zapt edilebilirliğine kesin gözüyle bakıyordu. Bütün bu yaşananlar Sivas'ta duyulduğunda,

³²² Micingerd kalesi, Erzurum'un doğusunda Aşağı Pasin diye bilinen coğrafyada kendi ismiyle anılan bir köyde yekpare bir kaya kütlesi üzerinde kurulan çok eski bir kaledir. Micingerd köyü (bugünkü ismi İnkaya köyü) yerleşim birimi olarak günümüzde Kars ilinin Sarıkamış ilçesine bağlıdır (Gürsoy Solmaz, "Doğu Anadolu'da Orta Çağ Kalesi Micingerd", **Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi**, S. 25, Erzurum, 1999, s. 25).

³²³ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 435, 442.

³²⁴ Erzurum ilinin Köprükölü ilçe merkezinin 1 km kadar güneydoğusunda yer alan ve Hasankale ile Bingöl çaylarının birleştiği yerde Aras nehri üzerinde bulunan Çoban Köprüsü, halk arasında Çobandede Köprüsü olarak da anılır. İlhanlı Moğolları tarafından M. 1297-1298 yıllarında yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Bkz.: Semavi Eyice, "Çoban Köprüsü", **TDVİA**, C. VIII, TDV Yay., 1993, s. 350.

³²⁵ Bezm u Rezm'de Çoban Köprüsü'nü geçip Erzurum'a gelen Timur'un oradan Sivas'a yürüdüğü bilgisi Timurlu tarihçilerin eserlerinde mevcut değildir. Timur'un yaptığı seferler ve harekât güzergâhları Timurlu kaynaklarında ayrıntılı bir şekilde verildiğinden dolayı biz bu bilginin ihtiyatla karşılanması gerektiğini düşünüyoruz. Bu doğrultuda, Bezm u Rezm'de yer alan haberi iki olasılık üzerinden okumak gerekir:

1-) Bunun bir dedikodu olduğu veya Timur'un etrafa korku salmak maksadıyla kasıtlı olarak çıkardığı.
2-) Hakikaten Erzurum'a kadar bir gidiş söz konusuysa bu gidenler şehzadeler veya emîrlerin liderliğindeki öncü Timurlu kuvvetleri olmalıydı.

Kaynaklarda bu her iki şıkkı doğrulayan malumat vardır. Muâsır kaynağımız Bezm u Rezm'in belirttiği üzere Erzincan ahalişi Timur'un geri döndüğü bilgisini Kadı Burhaneddin'in adamlarından saklamak istiyor ve onun geri döndüğü haberlerinin yalan olduğu, Timur'un şimdi falan yerde bulunduğu şeklinde söylentiler yayıyorlardı (bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 444). Bu bilgi birinci olasılığımızı doğrular niteliktedir. Ahlatlı Grigor isimli Ermeni bir zatın kaleme aldığı muâsır tarihî takvimde Timurlu kuvvetleri için "...Avnik'i güçlkle zapt ettikten sonra Erzincan'a asker bırakıp geri gittiler" (Hrand D. Andreasyan, **a.g.m.**, s. 86) denilmektedir. Buradaki malumat da ikinci olasılığımızı destekler niteliktedir. Yoksa Timur'un bizatihi kendisinin Erzurum'a gelip oradan Sivas üzerine yürümesi mevzubahis değildir.

şehrin ileri gelenleri ve ahalisi korku ve paniğe düştü. Fakat Kadı Burhaneddin Timur'a karşı koymakta kararlıydı.³²⁶

Ancak Timur Sivas'a gelmemiş ve dönüş yolunu tutmuştu. Avnik kalesinde beş gün kalan ve burada ziyafet verip eğlenerek hoş vakit geçiren Timur, M. 25 Temmuz 1394 (H. 26 Ramazan 796) Perşembe günü oradan ayrılıp doğuya doğru hareketle güzel otlarla kaplı bir yerde konakladı (M. 6 Ağustos 1394 / H. 8 Şevval 796 Cuma). On gün orada duran ve M. 16 Ağustos 1394 (H. 18 Şevval 796) Pazartesi günü burada büyük bir ziyafet veren Timur, Emîr Taharten'i yanına çağırarak ülkesinin güvenliği ve esenliği için memleket işleri hususunda ona nasihatlerde bulundu. Emîr Taharten'in Erzincan vilayeti ve o bölgenin nahiyelerindeki hâkimiyetini onaylayarak, söz konusu bölgeyi ona teslim ettiğini gösteren bir ferman yazıp mühürledi. Ardından Taharten'e padişahlara yaraşır hil'atler giydiren özel bir külah ve süslü bir kemer hediye ederek Erzincan'a gönderdi.³²⁷

Timur'un geri döndüğünü duyan ve konu hakkında haber almak için sürekli çevreye adamlar gönderen Kadı Burhaneddin, Timur'a ilişkin yeni ve daha sağlıklı bilgiler almak için emîrlerini Erzincan'a yolluyordu. Fakat Erzincan ahalisi Timur'un geri döndüğü bilgisini saklamak istiyor ve onun geri döndüğü haberlerinin yalan olduğu, Timur'un şimdi falan yerde bulunduğu şeklinde söylentiler yayıyorlardı. Neticede, Sivas'a dönen haberciler Timur'un geri döndüğünü doğrulayarak onun Gürcistan'a sefer düzenlediği ve ardından Şeki'ye yönelmesi üzerine oranın hâkimi Seyyid Ali'nin Elburz dağlarına kaçtığı haberini getirdiler.³²⁸

Sultan Berkuk, Toktamış Han, Kadı Burhaneddin ve Yıldırım Bayezid arasında kurulan ittifakı bozmak isteyen Timur, Kadı Burhaneddin'i kendi safına çekme girişiminde bulunmuşsa da bir netice alamamıştı. Bize göre Timur'un Avnik kalesini ele geçirdikten sonra burada beş gün beklemesinin sebebi de buydu. Zira o, daha önce Kadı'ya gönderdiği mektubunun cevabını beklemek ve müttefik kuvvetlere yönelik gerçekleştireceği eylem planına ilişkin bir durum değerlendirmesi yapmak istemiş olmalıydı.

³²⁶ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 443. Kadı Burhaneddin, Timur'dan çekinmediğini bizzat kendi divanındaki şu dörtlülük ifade etmektedir:

Ezelde Hak ne yazmış ise bolur / Göz neni ki görecektir ise görür

İki âlemde Hakka sığınmışız / Toktamış ne ola ya Aksak Timur (Yücel, **a.g.e.**, s. 169).

³²⁷ Mirhând, **a.g.e.**, s. 4827-4828. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 190. ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 244-245. ; Hâfîz Ebrû, **a.g.e.**, s. 793. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 461. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 137.

³²⁸ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 444.

İbn Arabşah, Timur'un Kadı Burhaneddin'den gelen olumsuz cevaba son derece öfkelenmiş olduğunu belirtmektedir. Fakat Kadı'nın takındığı tavrın bir plan ve kurulan ittifakların bir sonucu olduğunu kavrayan Timur, kendisinin müttefik kuvvetlerin kalabalık birleşik ordusunun kıskacına düşürülebilme tehlikesini görüp öfkesini bastırılmış ve uygun bir fırsat beklemek için geri çekilmişti.³²⁹ Yani onun geri çekilmesinin nedeni, Sivas üzerine yürüyüp söz konusu ittifak bloğunun en zayıf üyesi olan Kadı Burhaneddin'le uğraşması halinde güneyden Memluk sultanı Berkuk'un, kuzeyden Altınorda Hanı Toktamış'ın ve batıdan da Yıldırım Bayezid'in üzerine yürümesiyle çembere alınacağını düşünmesinden ileri geliyordu.³³⁰ Zaten Yıldırım Bayezid'in Kadı Burhaneddin'e gönderdiği cevabî mektupta da bu açıkça ifade edilmektedir. Üstelik daha önce Dımaşk (Şam)'a gelmiş olan Berkuk, halen orada bulunmakta ve Timur'un faaliyetlerini dikkatli bir şekilde takip etmekteydi.³³¹ Böylece Avnik'den ayrılıp Aladağ taraflarına hareket eden Timur'un, Sivas'a yürüdüğü yönünde gelen haberlerin ise Kadı Burhaneddin'e gözdağı vermek amaçlı olduğu anlaşılıyor.

Timurlu kaynaklarında zikredilen ve yukarıda da bahsi olunan, Timur'un Emîr Taharten'e ülkesinin güvenliği ve esenliği için memleket işleri hususunda nasihatlerde bulunmasını da bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Kuvvetle muhtemel Emîr Taharten'i planları ve yapacağı seferler hakkında bilgilendiren Timur, kendisinin geri dönmesiyle birlikte Taharten'in müttefik kuvvetlerin ve özellikle de Kadı Burhaneddin'in hedefi haline geleceği konusunda onu uyarmış olmalıdır. Zira Emîr Taharten'in kolayca Timur'a tâbi olması ve hil'atini giymesi, onu Rum (Anadolu) ve Şam (Suriye)'ı işgale teşvik etmesi Timur karşıtı ittifak üyelerince asla tasvip edilemezdi. Bu durum özellikle Kadı Burhaneddin'in fazlasıyla canını sıkıyordu.³³² Zira Emîr Taharten, Kadı Burhaneddin aleyhinde sözler söyleyerek Timur'u ondan soğutmuştu. Daha sonra da anlatılacağı üzere başarılı bir Karaman seferinin ardından Kadı Burhaneddin, Timur'un da Şirvan ülkesi kışlaklarında bulunduğu sıralarda Emîr

³²⁹ İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 162-163.

³³⁰ Yaşar Yücel ise Timur'un dönüş nedenini üç başlık altında özetlemiştir:

1-) Daha Osmanlılarla karşılaşmadan önce aradaki Kadı Burhaneddin'in zorlu bir rakip olduğunu anlaması.

2-) Bu çetin cevizle uğraşırken güneyden Berkuk'un ve kuzeyden Toktamış'ın üzerine yürüme ihtimali

3-) Nihayet Türkiye istilâsının daha planlı, daha güçlü bir ordu ile gerçekleşebileceğine inanması (Yücel, **a.g.m.**, s. 174).

³³¹ Cizre'yi ele geçiren Timur'un ikinci defa Mardin üzerine yürümeye hazırlandığı sıralarda daha önce Mısır'dan yola çıkan Sultan Berkuk, M. 23 Mart 1394 (H. 20 Cemaziyülevvel 796) Pazartesi günü Dımaşk (Şam)'a ulaşmıştı.

³³² Yücel, **a.g.e.**, s. 277.

Taharten'den öcünü almak amacıyla Erzincan üzerine yürüyecekti (M. 1395 / H. 797 yılı kışı).

Avnik'den ayrılıp Gürcistan sınırına gelen Timur³³³ buradan Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid'e bir mektup gönderip durumuna dair bilgi vermişti (M. 1394 yılı Ağustos ayının sonları ve Eylül ayının başları / H. Şevval-Zilkade 796). O kuvvetle muhtemel bu mektubunda, söz konusu ittifakın bir parçası olan Yıldırım Bayezid'in kendisine karşı oluşturulan siyasî ve askerî koalisyondan ayrılması gerektiği mesaj ve uyarısını vermektedir.³³⁴ Zira M. 1395 (H. 797) ilkbaharında Şirvan'da Samur ırmağı kenarında bulunduğu sıralarda gönderdiği üçüncü fakat Yıldırım'a ulaşan ikinci mektubunda³³⁵ Deşt-i Kıpçak'ta Toktamış problemini hallettikten sonra³³⁶ Suriye üzerine yürümeyi planladığını bildiren Timur, Yıldırım Bayezid'den her iki seferde de kendisiyle koordineli bir şekilde hareket edip desteğini fiili olarak göstermesini

³³³ Gürcistan seferi için yola çıkan ve Aladağ'a giden Timur, oradan da kona göçe Kars şehrine yakın bir merada konakladı. Buradan da Kûhistan yolunu tutarak bütün Gürcistan vilâyetlerini ele geçirdi. Bundan sonra Şeki'ye gelen Timur, etrafa asker sevk ederek bu vilâyetin tamamının itaat altına aldı. Şeyh Nureddin Bahadır'un bir orduyla Kûhistan tarafına gitmesi üzerine Seyyid Ali kaçış yolunu tuttu ve vilâyeti de Timurlu kuvvetleri tarafından tarumar edildi. Bu sırada Toktamış'ın elçisi Timur'un yanına gelerek Altınorda askerlerinin Derbend'i geçip bu tarafa geldiklerini bildirdi. Şeki'de bulunan Timur bunun üzerine onların geldiği tarafa yöneldi. Fakat Altınorda kuvvetleri Timur'a karşı duramayacaklarını anlayarak geri döndüler. Mahmutabad taraflarında Kür (Gür) ırmağı kenarında kışlık karargâhını kuran Timur, M. 1394-1395 (H. 796-797) Kışını burada geçirdi. M. 1395 (H. 797) İlkbaharının gelmesiyle ailesini ve ağırlıklarını Sultaniye taraflarına gönderen Timur, Toktamış üzerine gitmek için yola çıktı. Samur ırmağına vardığında daha önce elçi olarak Toktamış'a gönderdiği Şemseddin Elmalikî geldi. ardından Samur ırmağına beş fersah uzaklıktaki Elburz dağı kenarında ordusuna savaş düzeni aldırarak Timur, Toktamış'la savaşmak için Derbend yolundan onun memleketi Deşt-i Kıpçak'a gitti (Şâmî, **a.g.e.**, s. 190-192. ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 245, 247-248. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4828-4833. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 794-798. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 461-463). Makrîzî ve İbn Hacer Timur'un geri dönmesi ve Deşt-i Kıpçak'a yürümesinin nedeninin Toktamış Han'ın Timur'un topraklarına saldırması olduğunu söylemektedirler. Bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 14, 53.

³³⁴ Timur bunun ardından Şirvan Mahmutabad taraflarında Kür (Gür) ırmağı kenarındaki kışlık karargâhında bulunduğu sıralarda (M. 1394-1395 / H. 796-797 Kışı), oğlu Şehzade Miranşah ve Hacı Muhammed-i Kissa-hân'ı ikinci bir mektupla iki taraf arasında iyi ilişkilerin tesisi, elde edilen zaferlerin bildirilmesi ve karşılıklı vardı-geldi olması (elçilik teatisinde bulunması) için Osmanlı sultanına yollamıştı. Ancak onlar yolda Yıldırım Bayezid'in batıya gayrimüslimler üzerine sefere çıktığını haber alınca geri döndüler (Yücel, **a.g.m.**, s. 178).

³³⁵ Bu uzunca mektubunda, kendisinin kâfirlerle ve çeşitli asilerle meşgul olduğu gibi Yıldırım'ın da batıda kâfirlere karşı gazayı sürekli uğraş edinmesinden haberdar olduğunu bildiren ve bunu olumsuzlayan Timur, Yıldırım'ın dostluk yolunu tutup kendisiyle işbirliğini seçmesinin her iki taraf için de iyi olacağını bildiriyordu. Bundan sonra Cengiz hanedanının zayıflamasıyla birlikte İslam memleketlerinin içine düştüğü kargaşalıklardan başlayarak geniş bir tarih özeti ve değerlendirmesi yapan Timur, daha önce Deşt-i Kıpçak ve Özbek diyarına yürüyüp Toktamış üzerine gerçekleştirdiği seferle onu tedip ettiğini ve böylece Mâverâünnehr'in güvenliğini sağladığını, ardından da İran üzerine gidip Mâzenderan, Giylanât, Şirvanât, Kürdistan, Luristan, Şûlistan, Hûzistan, Fars, İrakeyn (Irak-ı Fars ve Irak-i Arab), Hürmüz, Kirman, Gence, Mûkran, Azerbaycan, Diyâr-ı Bekr, Gürcistan, Ahbâz ve Elburz memleketlerini ele geçirdiğini haber veriyordu (Yücel, **a.g.m.**, s. 177-178).

³³⁶ Toktamış Han'ın Özi (Dinyeper) ırmağını geçip Kefe taraflarına gittiğini belirten Timur, Yıldırım'ın Balkanlar'da gayrimüslimlerle yapacağı savaşı kazanması halinde kendisinin doğudan Yıldırım'ın ise batıdan harekete geçmesi suretiyle Toktamış'ı birlikte sıkıştırmak istiyordu (**a.g.m.**, s. 179).

istiyordu. Şayet kendisiyle beraber hareket etmez ve iş tutmaz ise büyük bir orduyla üzerine geleceğini açık açık bildiriyordu. Elçisini öldüren Mısır Sultanı Berkuk'u ve Berkuk'la olan ittifakından ötürü kendisine diklenen Kadı Burhaneddin'i de cezalandıracağını haber veriyordu.³³⁷ Fakat Timur, kendisine karşı kurulan bu ittifak bloğunu diplomatik yoldan parçalamaya muvaffak olamamıştı. İttifaktan ayırmak istediği Yıldırım Bayezid ise aralarındaki ilişkiyi güçlendirmek amacıyla Kadı Zeyneddin Seferşah bin Abdullah Rumî'yi³³⁸ elçi olarak kıymetli hediyelerle Sultan Berkuk'a gönderdi.³³⁹

³³⁷ Timur mektubunda Sultan Berkuk ve Kadı Burhaneddin için: "Geçen yıl Irak-ı Arab bölgesine gittiğim zaman Şam vilâyeti vâilileri gelip gittiler. Selefteki sultanların uydukları kaide ve mâzideki meliklerin âdetleri gereğince tam bir hürmetle Şam tarafına, adı sanı bilinmeyen bir Çerkes oğlancığı için hediyeler ve elçiler gönderdik. O asil meliklerin yokluğu yüzünden tagallüb ve tezvîr ile Mısır vâlisi olmuştur fakat o mel'ün küfran-ı nimette bulundu, kendi efendisini katletti ve yerine geçti. Ve ayrıca zamanın halifesini yakalayarak hapsetti. Eski Mısır meliklerinin ve sultanlarına âdet ve an'anelerini bozdu. İşittiğiniz üzere elçileri haksız yere öldürttü. Böyle kötü bir hareket hiçbir kimse ve pâdişâhtan sâdir olmamıştır. Şimdi Deşt-i Kıpçak taraflarının işleri yoluna girdikten sonra Şam ülkeleri tarafına hareket etmeyi tasarlıyoruz. Allahın yardımı ile o Çerkes oğlancığının cezasını vermeyi düşünüyoruz. Sivas kadıcağı kendisinin hiçbir kuvveti olmadığını bildiği halde kafasını bozmuş ve Çerkes oğlancığı ile dostluğa girişmişse de ona da haddini bildireceğiz" (**a.g.m.**, s. 179) diyordu.

³³⁸ Aynı ve Makrîzî'nin kayıtlarına göre bir süre Kahire'de kalan bu elçi M. Şubat 1396 (H. Cemaziyülevvel 798)'da yılında vefat etmiştir. Bkz.: Âdile Âbidin, **a.g.m.**, s. 187. Cüneyt Kanat, "Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar", s. 28.

³³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Yücel, **a.g.m.**, s. 177-180. Ayrıca bkz.: Yücel, **a.g.e.**, s. 168, 278. Bezm u Rezm'de; "Emîr Timur olayından önce Mısır sultanı, dıştan Sultan (Kadı Burhaneddin) ile dost görünüp, gizli olarak da Osmanoğlu ile işbirliği ediyordu. Kendisi Mısır'dan, Osmanoğlu'nun da Rum ülkesinden birlikte Sultan'ın ülkesine yürümeyi kararlaştırmışlardı. Fakat Timur meselesi patlak verince o karar geçersiz kaldı. O zaman Sultan ile dostluğa yanaştı" (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 443) şeklinde bir iddia vardır. İbn Hacer, I. Murad ölürken oğlu Yıldırım Bayezid'i yerine veliaht yaptığını ve Hristiyan bir kadından olan diğer oğlu Savcı'yı da öldürmesini emrettiğini, böylelikle babasının yerine tahta geçen Yıldırım'ın gayrimüslimlere karşı yaptığı cihadlarla ününün her tarafa yayıldığını, ona mektup ve hediye göndermeyen hiçbir sultanın kalmadığını, Sultan Berkuk'un da Yıldırım'la mektuplaşarak dostluk kurduğunu belirtmektedir. İbn Hacer sözlerine devamla şunları söylemektedir: "Öyle ki az-Zâhir ondan kendisine zarar gelmesinden korkar ve şöyle söylerdi: 'Ben Timurleng'den korkmam; çünkü ona karşı bana herkes yardım eder; ben ancak İbn Osman'dan korkarım'. İbn Haldun'un birçok defalar: 'Mısır mülkü için İbn Osman'dan başka korkulacak (tehlike) yoktur' dediğini işittim. al-Melik az-Zâhir ölünce, onun Mısır almak için geleceği hakkında dedikodular arttı ise de, sonra Timurleng'in Şam'a gidip döndükten sonra İbn Osman'ın memleketine taarruzu mukadder oldu. Timur ona hile kurmakta gecikmedi, neticede kendisini mağlup ederek esir aldı. Bayezid, onun —Allah onu kahretsin— esaretinde iken öldü" (Şevkiye İnalçık, **a.g.m.**, s. 350-351).

VIII. TİMUR'UN DÖNÜŞÜNDEN SONRA EMÎR TAHARTEN VE KADI BURHANEDDİN ARASINDAKİ MÜCADELE

Timur tehlikesi kalkınca düşmanlarının kendisine karşı harekete geçeceğini bilen Emîr Taharten'in, Timur'un geri dönmediği asılsız haberlerini yayarak onları sindirmek istediği gözden kaçmamaktadır.³⁴⁰ Ancak Timur tehlikesinin geçmesinin ardından Kadı Burhaneddin, Timur'a bağlılıklarını bildiren Karamanoğlu Alaâddin Ali Beg ve Emîr Taharten'e karşı askerî bir sefer yapmayı planladı. Zira Alaâddin Ali Beg, Timur'un Sivas'ı tehdit ettiği sıralar Kayseri başta olmak üzere Kadı Burhaneddin'in hâkimiyetinde bulunan birçok kale ve şehre saldırılarda bulunmuştu.³⁴¹ Emîr Taharten ise M. 1389 (H. 791) yılı ilkbaharından bu yana Kadı Burhaneddin'le yaptığı anlaşmaya sadık kalarak onun topraklarına yönelik herhangi bir tacizde bulunmamıştı. Fakat Timur'un Üç Kilise (Eçmiatzin)'de bulunduğu sıralarda gidip itaatini bildirmiş olan Emîr Taharten, onu Rum ve Şam memleketlerine saldırma ve oraları ele geçirme konusunda teşvik etmişti. Ayrıca o, Karamanoğlu Alaâddin Ali Beg ile Orhan'ın³⁴² Timur'a itaat etmeleri konusunda gayret sarf etmişti. Bunun dışında Taharten, Timur'u Kadı Burhaneddin'den soğutmuş, hamisine güvenerek Kadı'ya büyüklenip kibirlenmeye başlamıştı. Bütün bunlar, Emîr Taharten'in Kadı Burhaneddin'le yaptığı anlaşmayı bozduğu ve Kadı'nın Taharten'e karşı askerî bir harekâta bulunacağı anlamına

³⁴⁰ Yücel, **a.g.e.**, s. 277.

³⁴¹ Kadı Burhaneddin çıktığı Karaman seferinde, kendisine karşı başarısız olup Niğde kalesine çekilen Alaâddin Ali Beg'in oğlunu burada kuşatmaya aldığı sıralarda gönderdiği elçisi aracılığıyla söyledikleri, Karamanoğullarının Timur'la iş tutmasından onun ne kadar rahatsızlık duyduğunu bize açık bir şekilde göstermektedir: "... bizim bu tarafa gelmemizin sebebi, nefsimize uyup kötülük yapmak için değil, adaleti tesis etmek içindir. Daha önce bizimle birlik ve beraberlik içine giren, bize karşı dostluk kurallarına riayet eden babanız, yaptığı dostluk anlaşmalarını yemin ve sözlerle kuvvetlendirmişti. Fakat o, hür kimseleri katleden, ar ve namus perdesini yırtan gaddar Emîr Timur'un Erzincan'ın nahiyelerine girdiği, İslâm ülkelerine yürüdüğü haberini aldığı zaman, ona karşı koymak, şeriat ve sünnet bakımından bütün insanların borcu, onunla savaşıp vuruşmak akıl ve bilgi bakımından gerekli bir görev olmasına rağmen, baban aksini yapıp onun davetine uydu. Arka arkaya elçilerle mektuplar göndererek ona cesaret verdi. Onun ülkesine gidip bağlılığımı bildirerek günah işledi. Dinin hizmetçisi, Peygamberlerin Efendisinin şeraitinin takipçisi ve koruyucusu olan bizi ihmal edip, zararımıza çalıştı. Bizimle yapmış olduğu sözleşmeyi ve yeminini bozdu. Bizi, ona karşı savunmak ve onu durdurmak konusunda çaba harcar görünce fırsatı ganimet bilerek Kayseri vilâyetine ordu gönderdi. Müslüman mallarını yağma ve talan etmek için gayret sarf etti. Binaları ve gelir getiren yerleri yakıp yıktı. Elinden geldiği kadar kötülüğe, fesada, zulüm ve işkenceye başvurdu. Böylece uzun süre kalbinde tutup, aklından geçirdiği şeyleri gerçekleştirdi" (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 445).

³⁴² Daha önce de ifade edildiği üzere Bezm u Rezm'de Orhan ismi bir tek burada geçmektedir ve bundan kimin kastedildiği de anlaşılamamıştır.

geliyordu. Fakat Kadı Burhaneddin ondan önce Karamanoğulları üzerine yürümüş ve başarılı bir sefer gerçekleştirmişti (M. 1394-1395 / H. 796-797 kışı).³⁴³

Karaman seferinin ardından Sivas'a gelen ve bir süre orada dinlenen Kadı Burhaneddin, ordusunun hazırlıklarını tamamlamasıyla birlikte Emîr Taharten'den öcünü almak maksadıyla yapmayı planladığı Erzincan seferi için harekete geçti (M. 1395 / H. 797 kışı). Emîr Taharten'in hâkimiyetindeki topraklara giren Kadı Burhaneddin ve ordusu, buralardaki yerleşim yerlerinin çoğunda yağma ve yıkımda bulundu. O bölge halkını göçürterek Sivas topraklarına sürgün etti. Kadı, sırasıyla Taharten'in kalelerinin en sağlamlarından olan ve alınamazlığı konusunda onun en çok güvendiği; Ezbidir (ازبیدیر), Sis (سیس) ve Burtuluş (برطلوش) isimindeki üç kalesini³⁴⁴

³⁴³ **A.g.e.**, s. 445. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 178-179, 277. Kadı'nın Karamanoğulları üzerine yaptığı bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 445-453. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 165-167.

³⁴⁴ Emîr Taharten'in topraklarının kuzeydoğu mıntıkasında bulunan bu her üç kale de o dönemde, bu gün Sivas ilinin Suşehri ilçesine bağlı bir köy olan fakat bilhassa ortaçağda önemli bir yerleşim merkezi olduğu anlaşılan Akşehir (Akşar)'e bağlıydı:

Ezbidir (Ezbeder, Ezbider, Ezdebir, İzbidir): Bugün Sivas ilinin bir ilçesi olan Akıncılar kazasıdır. Sivas'ın bir diğer ilçesi olan Suşehri'nin doğusunda bulunur ve buraya 20 km mesafededir (Musa Çınar, **a.g.t.**, s. 90, dn. 264). Osmanlı egemenliğine girmesinden sonra Ezbidir (Akıncılar) ve Agvanis (Sivas'ın bir ilçesi olan Gölova) çevresi, merkezi Sivas olan Rum Eyaleti'nin Karahisar-i Şarki nahiyesine bağlanmıştır. Bölgenin M. 1485 tarihli ilk tahririne göre, bölgede iki idari bölge bulunmaktadır. Bunlardan ilki kısmen bugünkü Suşehri ve Gölova bölgesini kapsayan Suşehri, diğeri ise Akıncılar ve Suşehri ilçelerinin bir kısmını kapsayan Akşehirâbâd (Suşehri'nin Akşar köyü)'dür (Turgay Yazar, Ebru Bilget Fataha, **a.g.e.**, s. 4-5). M. 1645 yılında bölgeye gelen Evliya Çelebi bizimle şu bilgiyi paylaşmaktadır: "Ezbeder Köyü menzili: Şebn Karahisar toprağında bağlı ve bahçeli ma'mur Ermeni köyü ve zeamettir...." (Evliyâ Çelebi, **a.g.e.**, C. II, Kitap I, s. 229).

Sis: Bugün Sivas ilinin bir ilçesi olan —Ortaçağda ise Akşehir'e bağlı bulunan— Suşehri (Enderes, Endiris, Anderas, Andiryas) kazasının güneybatısında ve ilçe merkezine yaklaşık 10 km mesafede yer alan bugünkü Çataloluk beldesidir (Musa Çınar, **a.g.t.**, s. 90, dn. 263). Sis köyü belde olduktan sonra ismi Çataloluk olarak değiştirilmiştir. Bugün Adana ilinin bir ilçesi olan Çukurova bölgesindeki meşhur Sis (bugünkü Kozan) ile bir isim benzerliği vardır.

Burtuluş: Burtuluş'un neresi olduğunu kesin olarak bilemiyoruz. Bölgede, günümüzde bu isimde bir yerleşim yeri bulunmamaktadır. Burası tamamen yok olup unutulmuş olabileceği gibi bir isim değişikliği veya bozulması sonucu varlığını sürdürüyor da olabilir. Fakat şunu söyleyebiliriz ki Kadı Burhaneddin Emîr Taharten karşısında mağlup olup (M. 1395 / H. 797 yazı) kaçış yolunu tuttuğunda Burtuluş'a varmadan bir önceki durağı Akşehir ovasıydı (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 462. ; Musa Çınar, **a.g.t.**, s. 90, s. 265). Bundan dolayı Burtuluş'un Akşehir (Akşar)'in Sivas yönünde bulunduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca hatırlanacağı üzere daha önce Kadı Burhaneddin Köseadağ'a yaylağa çıktığı zaman oradan hareketle Burtuluş kalesine gidip burayı tamir etmişti (M. 1387 / H. 789 ilkbaharı). Bu manada söz konusu bilgilerden hareketle Burtuluş'un, Suşehri ilçesinin güney-güneybatısı ve Zara ilçesinin kuzeydoğusunda bir yerde bulunduğu anlaşılıyor. İşte Burtuluş kalesini tam da bu mahalde aramak icap eder ki Richard Kiepert'in haritasında —Kadı Burhaneddin Köseadağ'a yaylağa çıktığı zaman oradan hareketle Burtuluş kalesine yöneldiği bilgisiyle tam bir uyum içinde— Köseadağ'ın doğu ucunda "Budjaly" isminde bir köy kayıtlıdır (bkz.: **Richard Kiepert Haritası (B V. Sivas)**). Bugün bu köy, Sivas'ın Zara ilçesinin kuzeydoğusundaki Şerefiye (Kiepert haritasında "Habesh" şeklinde yazılan bu yerin eski ismi Habeş, Hebeş veya Abeş'dir) bucağının hemen güneydoğusunda bulunan ve Koçgiri Kürdleriyle meskûn Becekli (Becek) köyüdür. Bize göre Burtuluş kalesi Zara'ya bağlı bu sözü edilen Becekli köyü ile lokalize edilebilir. Bu köyün hemen yakınındaki köylerin Çamlıkale, Şenyayla gibi isimler almış olması da bölgenin dokusuna dair ipuçları vermesi bakımından bu düşüncemizi desteklemektedir (Becekli (Becek)

savaşarak ele geçirdi. İşgal edilen bu kalelerin her birisini güvendiği emîrlerinden birine veren Kadı Burhaneddin, Emîr Taharten'den intikamını bu şekilde almış olarak payitahtı Sivas'a geri döndü. Ancak Taharten bu yapılanlara hemen mukabelede bulunacaktı.³⁴⁵ Şöyle ki:

Sivas'a döndüğü günün ertesi Kadı Burhaneddin, Emîr Taharten'in savaşıp vuruşmak maksadıyla harekete geçtiği haberini aldı ve o hemen ordusuyla birlikte tekrar yola koyuldu. Bu sıralarda Ezbidir kalesine yönetici olarak tayin ettiği en yakın emîrinin kaleyi Emîr Taharten'e teslim ederek ona katıldığı haberi ulaştı. Saatler sonra da bir başka haber olan; Sis kalesi halkının kaleyi Emîr Taharten'e teslim ettikleri ve Kadı Burhaneddin'in burada yönetici olarak bıraktığı nâiblerinden ve güvendiği emîrlerinden olan Hacı Yusuf'u derdest ederek Erzincan'a gönderdikleri bilgisi ulaştı. Bunun üzerine oldukça öfkelenen Kadı hemen Emîr Taharten'in toprakları olan o bölgeye doğru yöneldi. Kadı Burhaneddin'in yaklaşmakta olduğunu haber alan Emîr Taharten Erzincan'a döndü.³⁴⁶ Zira Kadı Burhaneddin'le savaşacak askerî kuvvete sahip değildi veyahut onu endişelendiren çok daha önemli bir mesele (Akkoyunlu Türkmenleri gibi) patlak vermiş olmalıydı.

Bu sıralarda Bozdoğanlı Emîr Sa'dü'l-Mülk'ün³⁴⁷ kalabalık bir orduyla Kadı Burhaneddin'in yardımına geldiğini ve ona itaatini bildirdiğini görüyoruz. Emîr Sa'dü'l-

---

köyü ve bu köye komşu köylerin haritadaki yerleri için bkz.: **Richard Kiepert Haritası (B V. Sivas)**. ; **Sivas İl Özel İdaresi Haritası**). Ayrıca Kadı'nın peş peşe aldığı Ezbidir, Sis ve Burtuluş kalelerinden Ezbidir ve Sis arası 30 km'dir. Sis (Çataloluk beldesi)'in güneybatı yönünde bulunduğu anlaşılan ve bizim Beceklî köyü olarak lokalize ettiğimiz Burtuluş kalesi ile Sis kalesi arası da takriben 30 km'dir. Öte yandan belirtmemiz gereken bir başka husus şudur; bahsi da önce olduğu üzere M. 1389 (H. 791) yılı ilkbaharında Kadı Burhaneddin ve Emîr Taharten arasında yapılan antlaşmanın maddelerinden ilki Burtuluş kalesinin yıkılması idi. Fakat öyle anlaşılıyor ki bu kaleye dokunulmamış. Kadı'nın yıktırmadığı bu kaleyi Emîr Taharten'in ne zaman ele geçirdiğini tam olarak bilemiyoruz. Ancak onun, ya Kadı'nın Osmanlılarla girdiği mücadeleler sırasında veyahut Timur'un Anadolu'ya geldiği günlerde bu kaleyi zapt etmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Yaşar Yücel ise Burtuluş'un, Timur'un Anadolu'da bulunduğu sıralarda ele geçirildiğini düşünmektedir (Yücel, **a.g.e.**, s. 277).

³⁴⁵ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 453. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 167-168, 277.

³⁴⁶ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 453-454. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 168, 277.

³⁴⁷ Üçok Türkmenlerine mensup Varsak ulusu, Adana Tarsus'da bulunan Türkmen oymağının adıdır (Tülay Koyuncuğlu, "İbn İyâs'ın "Bedâi' Ez-Zuhûr Fî Vekâi' Ed-Duhûr" Adlı Eserindeki Ramazanogulları Beyliği ve Akkoyunlular ile İlgili Kayıtlar", **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2004, s. 14, dn. 15. ; Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları**, s. 154, 197, 257, 317. ; Varsaklar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Faruk Sümer, "Çukur-Ova Tarihine Dair Araştırmalar", s. 1-98). XIV ve XV. yüzyıllarda Kuzey Suriye'deki en meşhur Türkmen teşekküllerinden birisi olan Bozdoğanlı Türkmen kabilesi ise Varsak ulusuna dâhil topluluklardan birisidir. İşte Emîr Sa'dü'l-Mülk de bu Bozdoğanlı Türkmen kabilesi beylerinden idi. Suriye'deki Bozdoğan kabilesi beylerinden olan Sa'dü'l-Mülk ve Ziyâü'l-Mülk kardeşler, M. 1383 (H. 785) yılında Karakoyunlu Türkmenlerinin beyi Kara Mehmed ile Döğer Türkmenlerinin emîri Salim'e hücum etmişlerdi. Sonradan Mıntaş'ın Memluklarla olan mücadelesi sırasında Mıntaş

Mülk'e ilgi gösterip ihsanlarda bulunan Kadı Burhaneddin, Akşehir ve Suşehri vilâyetlerinin³⁴⁸ tamamını onun idaresine bıraktı. Bunun ardından Kadı ve ordusu, Emîr Taharten'in hâkimiyetindeki vilâyetlerden olan Koyulhisar'ı kuşatma altına aldı.³⁴⁹ Onlar, Emîr Taharten'in hâkimiyetindeki Şarkî Karahisar da dâhil olmak üzere bu bölgenin altını üstüne getirip tarumar ettiler. Evleri, ekili dikili alanları yakıp yıktılar.³⁵⁰

İlkbaharın (M. 1395 / H. 797) gelmesiyle birlikte Kadı Burhaneddin, yaylak zamanı olmasından dolayı Koyulhisar bölgesinden ayrılarak Köseadağ'a geldi. Otağını burada kurup bir süre dinlenip eğlenmek ve avlanmak ile vakit geçirdi. Ardından oradan kalkarak Erzincan'a doğru yola çıktı. O sıralarda bunu haber alan Akkoyunlu Ahmed Beg, ordusuyla birlikte Kadı Burhaneddin'in yardımına gelmek için harekete geçti. O peşi sıra Kadı'ya dostluk ve bağlılığını bildiren mektuplar gönderdi. Bu mektuplaşmalar neticesinde Ahmed Beg'in Erzincan hududunda Kadı Burhaneddin'e katılması konusunda anlaşmaya varıldı.³⁵¹ Esasında Ahmed Beg bu teklifiyle, bir yandan Kadı Burhaneddin'le eski dostluğu ihya edebileceğini düşünmüş, öte yandan Kutlu Beg'in ölümünden sonra aralarındaki eski hukuku unutup Karakoyunlularla müştereken Akkoyunlu Türkmenlerine karşı giriştiği düşmanca faaliyetlerinden dolayı kin duyduğu Emîr Taharten'i cezalandırmak istemiş olmalıdır.³⁵²

Erzincan'ın nahiyelerine varan Kadı Burhaneddin'e Kemah valisi Hacı Hasan değerli hediyelerle gelerek bağlılığını bildirdi. Erzincan önlerine gelindiğinde

---

tarafarı olarak gördüğümüz Bozdoğanlı Türkmenleri, Memluklara karşı savaşa girişmişler ve ağır yenilgiye uğramışlardı. Mintaş'ın ölümünden sonra Berkuk'un kendilerini tedip edebileceğinden korkmuş olmalı ki Anadolu'ya girmişler ve beylerinden Ziyau'l-Mülk Emîr Taharten'in, Sa'dü'l-Mülk ise Kadı'nın bağımlılığını kabul etmişlerdi (Yücel, **a.g.e.**, s. 36 / dn. 6, 179 / dn. 261).

³⁴⁸ Franz Taeschner'in de belirttiği üzere Feridun Beg, Matrakçı Nasuh ve Leunclavius'da görülen Suşehri (Suşarı), şüphesiz bugün bu adla bilinen ve Endiris (Sivas ilinin Suşehri ilçesi) ile aynı olan yer değildir. Suşehri bölgesi, Kiepert'e göre Kelkit ırmağının çıktığı Ezbider akarsuyunu da içine almaktadır. Kiepert haritasında Agvanis yakınında Suşehri adlı bir yer bulunmaktadır ve yine bu haritada Agvanis (Sivas'ın bir ilçesi olan Gölöva) coğrafyası Suşehri bölgesi olarak gösterilmektedir (Nasuhü's-Silahi (Matrakçı), **Beyan-ı Menazil-i Sefer-i İrakeyn-i Sultan Süleyman Han**, Yay. Haz.: Hüseyin G. Yurdaydın, 2. baskı, TTK Yay., Ankara, 2014, s. 76. ; **Richard Kiepert haritası (B V. Sivas)**).

³⁴⁹ Burada hemen işaret etmek gerekir ki; aslı kaynağımız Bezm u Rezm'deki bu bilgiye göre, M. 1386 (H. 788) yılı ilkbaharında Kadı Burhaneddin'in emirlerinden Siraceddin tarafından alınan ve Emîr Taharten ile Kadı Burhaneddin arasında başlıca mücadele konusu olan Koyulhisar, büyük bir ihtimalle Timur'un Anadolu'da bulunduğu esnada Emîr Taharten tarafından alınmıştır (M. 1394 / H. 796). Zira biz, Timur'un M. 1394 ilkbaharında Kadı'nın üzerine göndermiş olduğu özel bir birliğe, Emîr Siraceddin ve Emîr Taharten'in adamlarının da eşlik ettiğini biliyoruz. Ayrıca Taharten'in idaresine geçmiş bulunan Burtuluş kalesinin de aynı tarihlerde yani Koyulhisar'ın Taharten'in hâkimiyeti altına girdiği sıralarda Erzincan emirliği topraklarına dâhil edildiği anlaşılmaktadır (Yücel, **a.g.e.**, s. 278, dn. 86. ; Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 429).

³⁵⁰ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 454-455. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 179, 278.

³⁵¹ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 455. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 179, 197, 278.

³⁵² Yücel, **a.g.e.**, s. 278-279.

Akkoyunlu Ahmed Beg de ordusuyla birlikte gelip Kadı Burhaneddin'e katıldı. Oldukça kalabalık bir orduya sahip olan Kadı Burhaneddin ve müttefik kuvvetler, Erzincan'ı çember içine aldılar. Bölgeyi bir ay boyunca yakıp yıkmakla meşgul oldular. Ekinleri, ağaçları, bağ ve bostanların altını üstüne getirip evleri yerle bir ettiler. Köylerin ve şehirlerin tamamını tarumar ettiler. Emîr Taharten ise Erzincan kalesine kapanmış ve savunmada tedbirli bir şekilde beklemekteydi. Yaptıkları büyük yıkım ve tahribatın ardından Kadı Burhaneddin, Erzincan vilâyetini Bayburt sınırına kadar Akkoyunlu Ahmed Beg'e verdi.³⁵³ Daha sonra muzaffer bir şekilde Şarkî Karahisar yolundan Sivas'a gitmek için yola çıktı. Şarkî Karahisar'a varan Kadı Burhaneddin buradaki ekili dikili alanları ordusunun ayakları altında ezdirdi. Emîr Taharten'in sadık bir bendesi ve tüm gücüyle destekleyicisi olan Şarkî Karahisar hâkimi Melik Ahmed, Erzincan'ı yakıp yıkan ve yağmalayan Kadı'nın aynı şekilde Karahisar'a da zarar ve ziyanı dokunacağını görmüş, Emîr Taharten'in de bu koşullarda kendisine yardım ve desteğe gelemeyeceğini anlamıştı. O, Kadı Burhaneddin'in Karahisar'da olmasını fırsat bilerek bazı akraba ve nâiblerinin refakatinde oğlunu değerli hediyelerle birlikte Kadı'ya gönderip geçmişte yaptıkları hatalardan dolayı özür dilemiş ve ona bağlılığını bildirmişti. Bu suretle Melik Ahmed, daha önce Kadı Burhaneddin'le aralarında var olan anlaşmayı da yenilemiş oluyordu.³⁵⁴

Bunun ardından Şarkî Karahisar'dan ayrılıp Sivas hududuna giden Kadı Burhaneddin, burada birtakım işlerle meşgul oldu. O sıralarda Kemah valisi Hacı Hasan'dan peş peşe haberciler gelerek, Emîr Taharten'in gece gündüz sürekli Kemah topraklarına saldırılar düzenlediğini, askerlerine öldürme ve yağma izni verdiğini, ahalinin evlerini yıkmak ve insanların kökünü kazımakla meşgul olduğunu bildiriyordu. Bundan ötürü Kemah yöneticisi, şiddetli bir şekilde Kadı'dan yardım talep ediyordu. Bunun üzerine Erzincan'a doğru yola çıkan ve birkaç konak mesafe alan Kadı Burhaneddin'e Kemah yöneticisinden gelen bir başka haberci, Akkoyunlu Emîr Osman (Karayülük Osman Beg)'in ağabeyi Ahmed Beg'e karşı gelerek ondan ayrıldığını ve Osman'ın Kemah vilâyetine saldırarak burada yıkım ve katliamda bulunduğunu

³⁵³ Kadı'nın söz konusu bölgeyi, Emîr Taharten'in kayınpederi Akkoyunlu lideri Ahmed Beg'e ikta olarak vermesiyle birlikte Akkoyunlular belki de anayurtları olan bölgeye resmen yeniden yerleşmiş oldular (Ahmet Toksoy, "Akkoyunlular ve Erzincan (Uzun Hasan Devrine Kadar)", s. 247).

³⁵⁴ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 455-456. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 180, 197, 279.

bildiriyordu.³⁵⁵ Aldığı bu haber üzerine Kadı, Osman Beg'i Kemah topraklarından kovmak maksadıyla üzerine yürümüş ve Kadı'nın gelmekte olduğunu gören Osman da kaçış yolunu tutmuştu. Fakat daha önce ağabeyleri tarafından kendisine rehine olarak bırakılan Osman Beg'le aralarında herhangi bir düşmanlık bulunmadığını, onun daima kendisine bağlı olduğunu göz önünde tutan Kadı Burhaneddin, ordusunun Türkmenlere zarar vermesinin önüne geçmek için peşlerinden gitmesine engel olmuş ve hatta adamlarından birini Osman Beg'e göndererek onların gönlünü alıp yardım ve destekte bulunmuştu.³⁵⁶ Bunun ardından da Kadı, karargâhına geri döndü. Ancak o, Emîr Taharten'in topraklarında olduğundan dolayı gelebilecek ani baskınlara maruz kalmaktan çekindiği için sürekli hareket halinde olup yer değiştirmekteydi.³⁵⁷

Akşehir hududuna varan Kadı Burhaneddin'e Kemah yöneticisi Hacı Hasan'dan tekrar peş peşe haberciler geldi. Onlar, "Emîr Mutahharten asker toplamış, sizinle savaşa geliyor. Melik Ahmed de her ne kadar sizin tarafınızda görünüyorsa da o aslında Emîr Mutahharten ile birlikte ve beraberlik içindedir ve onun tarafını tutmaktadır"³⁵⁸ diyorlardı.³⁵⁹ Emîr Taharten ise ordusuyla Erzincan şehrinin dışına çıkıp beyliğinin topraklarında işgalci bir güç olarak bulunan Kadı Burhaneddin'e karşı savaşma iradesinin olduğunu göstererek halka bir anlamda güven vermeye çalışıyordu. Fakat Taharten'in, sayıca kendisinden üstün askerî bir kuvvete sahip bulunan Kadı Burhaneddin karşısında tutunabilmesi oldukça güçlü. Bu yüzden o, Erzincan dağlarına çıkarak sürekli yer değiştiriyor ve şehre inmek için Kadı Burhaneddin ve ordusunun

³⁵⁵ Akkoyunlular öteden beri aradıkları belli bir yurda kavuşmuşlarsa da aile içindeki iç mücadele su yüzüne çıkmıştı. Akkoyunlular, Ahmed Beg taraftarları ve Osman taraftarları olmak üzere ikiye ayrıldılar. Osman Beg bu aşamada ağabeylerinden ayrıldı ve başka bir yurt bulabilmek amacıyla Kemah civarına gelerek kıtale başladı (Hasan Akyol, "Akkoyunlu-Karakoyunlu Mücadeleleri", **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, s. 41). Osman'ın Kemah bölgesindeki bu faaliyetlerinin Emîr Taharten'in Kemah'a saldırdığı sıralarda gerçekleşmiş olması, ikisi arasında bir anlaşma ve ittifakın yapılmış olabileceği izlenimini vermektedir.

³⁵⁶ Kadı'nın böyle bir girişimde bulunmasının asıl nedeni onun, Karayülük Osman'la bir çatışmaya girmekten çekinmesi olabileceği gibi Osman'ın Emîr Taharten'le ittifak kurmasını önlemek için de olmuş olabilir (**a.g.e.**, s. 41).

³⁵⁷ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 456-458. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 179-180, 198, 279. Bezm u Rezm'de; "Sultan (Kadı Burhaneddin), Erzincan taraflarında bulunduğu sırada dinlenip eğlenmek için her an yer değiştiriyor, bir havadan başka bir havaya göç ediyordu. O bir yere konakladıktan sonra askerler yağmur bulutu ve dalgalı bir deniz gibi akın akın onun yanına geliyor, daha önce gelenlerin etrafında daireler oluşturuyordu" (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 458) denmektedir. Burada her ne kadar Kadı'nın eğlenmek için yer değiştirdiği söyleniyorsa da onun bu hareketliliğinin asıl nedeni, düşmanı Taharten'in topraklarında bulunmasından ötürü rakibinden gelebilecek ani saldırılara maruz kalmamak için olsa gerekti.

³⁵⁸ **A.g.e.**, s. 458.

³⁵⁹ Yaşar Yücel: "Öyle anlaşılıyor ki, Kadı Burhaneddin-Karayülük Osman arasında ortaya çıkan anlaşmazlık, Mutahharten'e moral vermişti. O bunu Kadı Burhaneddin-Akkoyunlu ittifakının sarsıntılar geçirdiğine delil olarak görmekte idi" (Yücel, **a.g.e.**, s. 279-280) demektedir.

memleketini terk edip Sivas'a dönmesini bekliyordu. Kadı Burhaneddin de dağlarda dolaşan ve sürekli hareket halinde bulunan Emîr Taharten'le bir türlü temas sağlayamıyor ve kalabalık ordusuyla oralara ulaşamıyordu. O, dağlık bölgede takip etmek mümkün olmadığından, Taharten'i tahrik etmek suretiyle aşağıya, düzlük bir alana çekmeye gayret ediyor ve mutlak bir harbe girişmeye mecbur bırakmak istiyordu. Bunun için yakın adamlarından oluşan bir birlikle Emîr Taharten'in hâkimiyetindeki Bayburt vilâyetine giderek o bölgenin altını üstüne getiren Kadı Burhaneddin, geriye kalan kuvvetlerine de buldukları Erzincan vilâyetini yıkıma uğratmalarını emretmişti. Uzun bir süre devam eden ağır tahribat ve insanlara uygulanan dayanılmaz zulümler tahammül sınırlarını aşınca Emîr Taharten'in adamları perişan bir vaziyette tez elden beylerinin yanına gittiler. Bu öfkeli topluluk, beyleri Emîr Taharten'e kınama ve sitem içeren şu sözleri söylediler:

Her görevin bir gereği ve her işin bir şartı ve belli bir kuralı var. Sen bugün bu ülkenin emîri ve hükümdarısın. Halkın işlerinin tedbiri senin elinde insanların refahı ve mutluluğu sana bağlı. İdaren altındaki insanların ve ülkenin hangi durumda olduğunu anlatmaya gerek yok. Hepsi sopa, dayak, işkence ve eziyet altında bulunmaktadır. Hal öyleyken sen dağda dolaşırken, halkı azap ve sıkıntı içinde kendi başına bırakmak yöneticiliğin ve padişahlığın şanına yakışmaz. Ya işin başına geç sana yardım edelim ya da emir ver başımızın çaresine bakalım.³⁶⁰

Bu sözleri işiten Emîr Taharten, Kadı Burhaneddin'le savaşmaktan kaçınmasının kendisi aleyhine kötü bir imaj yarattığını, komutanlarının ve askerlerinin kendisinden soğuduklarını görmüş ve bir an önce harekete geçmez ise herkesin kendisinden yüz çevireceğini, ülkenin ve devletin elinden çıkacağını anlamıştı.³⁶¹

Böylece Emîr Taharten Kadı Burhaneddin'le karşılaşmaya mecbur kalmış ve ordusunu savaş düzenine sokarak Bayburt'un nahiyelerinden olan Pulur (پلور) ovasına³⁶²

³⁶⁰ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 458-459.

³⁶¹ **A.g.e.**, s. 458-459. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 180, 279-280.

³⁶² Bayburt ilinin Demirözü ilçesine bağlı tarihî bir yer olan Gökçedere beldesinin eski ismi Pulur'dur. Pulur kelimesi Ermenice'de tepe, höyük veya toprak kale anlamına gelmektedir. Coğrafi konum olarak Bayburt'un güneybatısına ve Erzincan'ın da kuzeydoğusuna düşen bu beldenin tam ortasından Pulur (Gökçedere) çayı geçmekte ve bu çay Akşar beldesi yakınlarından Çoruh nehrine ulaşmaktadır. Daha sonra isim değişikliğine giden bu yerleşim yeri, beldenin kuzeyindeki Çarhak olarak adlandırılan tepeden beldeye inen dere yatağından Gökçedere ismini almıştır. Bugün beldenin Yeşilyurt, Pınarbaşı ve Karşıyaka olmak üzere üç mahallesi vardır. Diğer taraftan bölgede Pulur isminde birçok yerleşim yeri bulunmaktadır. XVI. yüzyılda Erzincan'ın güneydoğusu ile Erzincan ve Kemah'ın kuzeybatısında olmak üzere Pulur isminde iki köy mevcuttu (bkz.: İsmet Miroğlu, **a.g.e.**, s. 298-299 (dizin)). Bunlardan Erzincan'ın güneydoğusunda bulunan köy bugün Erzincan ilinin merkez köylerindedir ve yeni ismi Ortayurt'dur. Ayrıca Bingöl ilinin Kiğı ilçesinin Adaklı bucağına bağlı Danatepe, Iğdır ilinin merkez köylerinden Enginalan, Van ilinin Erciş ilçesinin merkez köylerinden Gazioğlu, Erzurum ilinin Olur

inmişti. Kadı Burhaneddin bu haberi aldığı sıralarda yanında bulunan Bozdoğanoglu Sa'dü'l-Mülk ile Pulur arazisini çok iyi bilen bir gurup insan, oranın çok düzgün ve geniş bir alan, yapılacak bir meydan muharebesi için de oldukça uygun bir yer olduğunu belirtmiş ve fırsatın değerlendirilerek Taharten'le savaşma konusunda acele edilmesini söylemişlerdi. Zira Emîr Taharten'in ordusu asker sayısı bakımından az, savaş araç ve gereçleri bakımından ise yetersizdi. Bunu iyi bilen Kadı'nın yakın adamları ve askerleri, bir an önce harekete geçip onlarla savaşmak için can atıyorlardı. Fakat umdukları gibi olmayacak ve sert kayaya çarpacaklardı. Kadı Burhaneddin ise savaş konusunda acele etmek değil temkinli hareket etmek istiyordu. Zira o, birkaç gecedir de kötü rüyalar görmekteydi. Fakat emîr ve askerlerinin çoğu harp ve darptan yanaydı. Kadı Burhaneddin de onların bu görüşüne uyararak ordusunu, sağ ve sol kanat ile merkez ve öncü birlikler şeklinde savaş düzenine koyup buldukları hâkim tepelerden savaş meydanında bekleyen Emîr Taharten ve ordusunun üzerine yürüdü.³⁶³

Taharten, kendisinden oldukça güçlü bu düşman kuvvetlerini öyle bir hezimete uğratacak ki Kadı Burhaneddin canını kurtarmak için Sivas'a kadar kaçmak mecburiyetinde kalacaktı.³⁶⁴ Ancak Bezm u Rezm'in yazarı kendi efendisinin bu feci yenilgisini ve dolayısıyla Emîr Taharten'in büyük başarısını birtakım bahanelerle örtme çabası içindedir. Kitapta verilen bilgiye göre, Emîr Taharten'in üzerine yürüyen Kadı Burhaneddin'in askerleri arasında bir süre sonra Taharten'in ordusunun bozguna uğradığı dedikodusu yayıldı. Bu haberi alan Kadı Burhaneddin'in öncü birlikleri fırsattan istifade, Emîr Taharten'in askerlerinin çadırlarına saldırarak yağma işine giriştiler. Bir süre sonra Kadı Burhaneddin'in ordusunun tamamı da söz konusu dedikodunun doğruluğuna inanıp, yağma için Erzincan kuvvetlerinin çadırlarına saldırdılar. Fakat söz konusu haberin aslı astarı yoktu. Zira Taharten ve ordusu düşman kuvvetleriyle savaşmak için kararlı bir şekilde beklemekteydiler. Şöyle ki; Kadı

---

ilçesinin merkez köylerinden Karakoçlar, Erzurum ilinin merkez Ilıca bucağına bağlı Ömertepe, Erzurum ilinin Pasinler ilçesinin merkez köylerinden olan Sunak, Tunceli ilinin Çemişgezek ilçesinin merkez köylerinden olan ve ilçenin güneydoğusunda bulunan Sakyol köylerinin eski ismi Pulur'dur (bkz.: T.C İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, **Köylerimiz (1 Mart 1968)**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1968, s. 742). Yine Tunceli ilinin kuzeybatısında da Pulur isminde bir köy vardı ve M. 1937'de bu köy üzerine Ovacık ilçesi teşkil edilmiştir. Bundan dolayı Tunceli ilinin Ovacık ilçesinin bir diğer adı da Pulur'dur. Öte yandan Edirne ilinin Lalapaşa ilçesinin merkez köylerinden olan Saksagan'ın eski ismi de Pulur'dur. Bkz.: **A.g.e.**, s. 456.

³⁶³ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 459. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 180-181, 280-281.

³⁶⁴ Eski tarih kitaplarının pek çoğunda zikredilen, "Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır (Bakara Suresi 249. Ayet)" Kur'an hükmü, Emîr Taharten'in Kadı Burhanneddin karşısında almış olduğu galibiyetin güzel bir tarifidir adeta.

Burhaneddin'in öncü kuvvetleri Emîr Taharten ve ordusunun bulunduğu noktaya vardığında, onların kendileriyle savaşmak için hazır bir şekilde beklediklerini gördüler. İki kuvvet arasında geçilmesi güç bir çay³⁶⁵ bulunmaktaydı. Yaşanan savaşta Emîr Taharten ve ordusu, Kadı Burhaneddin'in öncü kuvvetlerini adeta darmadağın ettiler. Onların bir bölümü savaşta öldürülürken bir bölümü de yaralı olarak esir düştü. Bir bölümü kaçış yolunu tutarken diğer bir bölümü de geri çekilmeye mecbur kalarak Kadı Burhaneddin'e katıldı. Emîr Taharten karşısında alınan bu yenilgiyi karşı bir saldırıyla gidermek ve bu saldırı için de askerlerini cesaretlendirmek isteyen Kadı Burhaneddin, her ne kadar bir saat boyunca askerlerin etrafında toplanıp yanında yerlerini alması için beklemişse de bu mümkün olmamış ve kimse yanına gelmemiştir. Zira ortaya çıkan karışıklık ve anlaşmazlık neticesinde telaşa ve korkuya kapılan askerler dağılmaya başlamıştı.³⁶⁶ Emîr Taharten ve askerleri ise harekete geçerek atlarını hızlıca Kadı Burhaneddin'in üzerine sürdüler. Yanında hiç kimsenin kalmadığını ve askerlerini tekrar bir araya getirip Emîr Taharten'e karşı koymanın mümkün olmadığını gören Kadı Burhaneddin Sivas'a doğru kaçış yolunu tuttu. Fakat bu sırada, savaşta kendisiyle birlikte bulunan ve sonra ayrı düşmüş olan oğlu Şehzade Alaâddin Ali Çelebi'nin Emîr Taharten'in askerleri tarafından sarıldığını ve kendini savunmakta olduğunu görünce hemen yardımına koşup onu bu tehlikeden kurtardı. Kaçış yolunu tutan askerler ise Sivas'a dönmek için çeşitli yollara dağıldılar.³⁶⁷ Bezm u Rezm'in yanı sıra bir başka muâsır kaynağımız olan ve daha önce bahsi edilen kronolojik tarih cedveli (tarihî takvim)'nde de Emîr Taharten'in Kadı Burhaneddin'i yenmesi hakkında şu kayıt mevcuttur: "Bayburt nahiyelerinden Pulur'da, en büyük emîr ve ulu hükümdar Mutaharten Beg (devleti ebedî olsun) ile Sivas'tan Kadı Burhaneddin arasında muharebe, Kadı'nın bozguna uğraması ve türlü fetihler. 798 yılı aziz Muharrem ayının 12'si cuma günü (M. 27 Ekim 1395)".³⁶⁸

³⁶⁵ Bezm u Rem'de ismi verilmeyen bu akarsunun Pulur (Gökçedere) çayı olması kuvvetle muhtemeldir.

³⁶⁶ Bezm u Rezm'de şöyle denmektedir: "Böylece Sultan'ın düşmanları, ömürleri boyunca rüyalarında dahi göremeyecekleri, güçleri ve kuvvetleriyle başaramayacakları ve hiçbir zaman ümit etmedikleri bu durumu büyük bir sevinçle karşıladılar. Ümitlerinin kesildiği, emellerinin söndüğü bir sırada bu olay, onların çıkmış canlarını bedenlerine geri getirdi. Hiçbir zaman sahip olmadıkları cüret ve cesaret kazandılar. Askerlerinin dizginlerini gevşeterek süratle Sultan'ın üzerine yürüdüler" (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 460).

³⁶⁷ **A.g.e.**, s. 460-461. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 181, 281.

³⁶⁸ Osman Turan, **a.g.e.**, s. 80-81. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 181, 281-282. Söz konusu savaşın, Kerbela şehitlerinin ölüm yıl dönümü olan muharrem ayında yapılması ve özellikle de 12'sine dek gelmesi tesadüfî bir durum olmasa gerek.

Kadı Burhaneddin ve adamları akşam vakitlerinde Şarkî Karahisar yöneticisi Melik Ahmed'in hâkimiyetindeki topraklara vardıklarında, Emîr Taharten ve askerlerinin tehlikesinden tamamen kurtulduklarını düşündüler ve bu güvenle askerlerin bir bölümü ilerleyişlerini sürdürdüler. Sabah olduğunda ise Kadı Burhaneddin'in yanında üç yüz süvarisi kalmıştı. Öte yandan onların düşündüğü gibi de olmamıştı. Zira Emîr Taharten'in muzafferiyet haberini alan Şarkî Karahisar hâkimi Melik Ahmed, Kadı Burhaneddin ve askerlerinin topraklarında dağınık bir vaziyette ilerledikleri malumatını alınca, asker göndermek suretiyle düşman askerlerinin kaçış yollarının başlarını tutmuş ve karşı tarafa saldırılarda bulunmuştu. Buralarda iki taraf arasında şiddetli çatışmalar meydana geldi. Melik Ahmed'in adamları kimi buldularsa soydular. Bu çatışmalar esnasında Kadı Burhaneddin'in yanında bulunan askerlerin bazıları kaçarak onu yalnız bırakırken, askerî bir birlik ise ölümüne savaşmıştı. Aynı gün bu çatışmalar ağaçlık alanlarda ve mağaralarda birkaç defa tekrarlanmıştı. Bu badirelerden salimen kurtulan Kadı Burhaneddin, sabahın erken vakitlerinde Akşehir'e gelip o günün akşamını bu havalide konaklayarak geçirdikten sonra sabahleyin Burtuluş kalesine gitti. Erzincan'dan bu kaleye gelene kadar hayatı tehlikede bulunan Kadı, artık tam olarak kendini güvende hissedebilirdi. Burada hemen şunu ifade etmek gerekir ki Melik Ahmed, yüklü miktarda ganimet elde etmenin dışında geçerli bir başarı elde edememişti. Zira Kadı Burhaneddin'i ortadan kaldırmak suretiyle ondan tamamen kurtulma fırsatını elden kaçırmıştır.³⁶⁹

Kadı Burhaneddin Burtuluş kalesinde Bozdoğanoglu Sa'dü'l-Mülk ile anlaşarak bir plan yaptı. Buna göre Emîr Sa'dü'l-Mülk, Kadı Sivas'a ulaşınca kadar Akşehir'de bekleyecek ve Taharten karşısında alınan hezimetin ardından kaçan askerleri toplayarak onları Kadı'nın yardımına gönderecekti. Bu koşulla Sivas'a doğru yola çıkan Kadı Burhaneddin'in, Emîr Taharten'in saldırılarına karşı kendisini hala tehlikede hissettiği anlaşılıyor. Bundan dolayı Sa'dü'l-Mülk ve kuvvetlerini, Emîr Taharten'den veya ona bağlı güçlerden gelebilecek muhtemel saldırılara karşı Akşehir'de bir tampon olarak bekletiyordu. Sivas'ın nahiyelerine vardığında Kadı Burhaneddin'in yanında beş yüz kadar süvari toplanmıştı ve o, bir süre sonra bu kuvvetlerle birlikte Sivas'a ulaştı. Oranın ileri gelenleri ve ahalisi hiç değilse Kadı'nın sağ olarak dönmesini teselli bulma nedeni

³⁶⁹ Esterâbâdî, a.g.e., s. 461-462. ; Yücel, a.g.e., s. 181, 282.

saydılar.³⁷⁰ Bezm u Rezm'in yazarı Emîr Taharten'in elde etmiş olduğu galibiyetin tesadüfen gerçekleştiğini, onun hayal dahi edemeyeceği bir galibiyet aldığını iddia etmekte ve Kadı'nın almış olduğu mağlubiyeti takdîr-i İlâhî doğrultusunda kaderin bir yansıması olarak değerlendirmektedir. Ancak yazar, "O savaş, Sultan (Kadı Burhaneddin) için çok büyük bir olay ve elim bir hadise olmasına rağmen, Sultan'ın iradesini zayıflatamadı. O büyük felâket onun sabır ve tahammül ayağını oynatamadı...."³⁷¹ diyerek Taharten'in elde etmiş olduğu zaferin büyüklüğünü ve sarsıntıcı etkisini açıkça ifade etmektedir.

Kadı bu olayın yıkıcı etkisini gidermek için bir süre eğlenmeyi uğraş edindi.³⁷² Daha sonra ise, dağılan askerlerin toplanması konusunda memleketin her tarafına haberciler gönderdi. Kısa bir süre sonra da askerler toplanmış, savaş araç ve gereçleri ile binek hayvanları temin edilmişti. Böylelikle büyük bir ordu meydana gelmiş oldu. Emîr Taharten, kazandığı galibiyetin verdiği özgüven ve prestijle o sıralarda Kadı Burhaneddin'in gelen elçisini tutuklatıp nesi var nesi yok her şeyine el koydu. Hakaretamiz sözler ve Kadı'nın hoşuna gitmeyecek cümlelerle dolu bir mektupla elçiyi, perişan bir vaziyette tekrar Sivas'a gönderdi. Taharten'in kendisi de Erzincan'dan hareketle Akşehir hududuna geldi. Bu haberi alan Bozdoğanlı Sa'dü'l-Mülk ise Akşehir'den kaçarak Sivas'ın nahiyelerine geldi. O buradan Kadı Burhaneddin'e bir haberci göndererek; Emîr Taharten'in Akşehir kalesini tamir ettiğini ve bu kaleyi emîrliğine yararlı hizmetleri dokunmuş olan yanında bulunan kardeşi Bozdoğanlı Emîr Ziyâü'l-Mülk'e³⁷³ teslim etmeyi düşündüğünü, ayrıca onun Akşehir bölgesinin tamamını ele geçirmek istediğini bildirdi. Bunun üzerine Kadı Buraneddin, daha önce topladığı askerlerin sayısını yeterli bulmamış olacak ki memleketin çeşitli yerlerinden bir miktar daha asker toplanması, savaş araç ve gereçlerinin tedarik edilmesi emrini vermiş, mevcut askerlere at ve eşya dağıtılması işiyle meşgul olmuştu. Böylece bir hafta gibi kısa bir süre içinde güçlü ve kalabalık bir ordu meydana gelmiş oldu. O sıralarda Akşehir kalesinin tamiriyle meşgul bulunan Emîr Taharten, Kadı Burhaneddin'in büyük

³⁷⁰ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 462. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 181.

³⁷¹ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 462-463.

³⁷² Bezm u Rezm'in yazarı, savaşın yaşandığı ve mağlubiyetin alındığı o günlerde bir şiir kaleme almış ve teselli vermek amacıyla onu Kadı'ya takdim etmişti. Söz konusu şiir için bkz.: **A.g.e.**, s. 463-464.

³⁷³ Daha önce de belirttiğimiz üzere, bir süre önce Anadolu'ya gelmiş bulunan Bozdoğanlı Türkmen kabilesi beylerinden Ziyâü'l-Mülk Emîr Taharten'in, Sa'dü'l-Mülk ise Kadı Burhaneddin'in bağımlılığına girmişti. Yaşar Yücel, "Bezm u Rezm'deki bilgilerin de açıklıkla ispatladığı gibi, Mutaharten'in Sivas-Kayseri devletine (yani Kadı Burhaneddin'e) karşı tehditkâr bir tavır takınmasında Bozdoğanlı Sa'dü'l-Mülk'ün kardeşi Ziyâü'l-Mülk'ün payı büyüktür" (Yücel, **a.g.e.**, s. 282) demektedir.

bir ordu toplayarak savaşmak için harekete geçtiğini haber alınca, tamir işini bir kenara bırakıp hızlıca Erzincan'a döndü. Taharten'in Erzincan'a döndüğünü haber alan Kadı Burhaneddin içinde buldukları M. 1395-1396 (H. 797-798) yılı kışını, ilkbaharda Erzincan üzerine yapacağı sefere hazırlıkla geçirdi. O, askerlerin yerlerine yurtlarına dönmeleri ve hayvanların ilkbahara kadar dinlenmesi için orduyu terhis etti. Ordunun asker sayısını arttırmak, savaş araç-gereçlerini tedarik etmek ve diğer birtakım işlerle meşgul oldu.³⁷⁴

İlkbaharın (M. 1396 / H. 798) gelmesiyle birlikte harekete geçen Kadı Burhaneddin, Taharten'den öcünü almak amacıyla yapacağı sefer için askerini toplanmasını, savaş araç ve gereçlerinin hazırlanmasını emretti. Emîr Taharten ise baharın gelmesiyle geçen kış tamirini yarıda bıraktığı Akşehir kalesine gelerek bu işi tamamlamak ve kaleyi tâbisi Bozdoğanlı Emîr Ziyâü'l-Mülk (Emîr Ziyaeddin)'e teslim etmek için harekete geçmişti. Bunu haber alan Kadı Burhaneddin kalabalık bir orduyla hemen Sivas'tan yola çıktı. Taraftarı Bozdoğanlı Sa'dü'l-Mülk'e yardım için ordunun öncü birliklerini de önden gönderdi. Bu haberi alan Emîr Taharten, Akşehir kalesini onarma işini iptal edip Timur'un elçisinin Erzincan'a geldiğini ileri sürerek geri payitahtına döndü. Fakat Bezm u Rezm'in yazarı Taharten'in bu dönüşünün asıl nedeninin, Timur'un elçisinin Erzincan'a gelmiş olması değil, üzerine gelmekte olan Kadı Burhaneddin ve müttefikleriyle savaşmayı göze alamaması olduğunu iddia etmektedir. Üstelik yine kitabın verdiği bilgiye bakılırsa Emîr Taharten'e güvenen, yiğitliğine ve mertliğine inanan ordunun düşük rütbeli askerlerinden ve erlerinden oluşan bir birlik ile onun taraftarı olan Bozdoğanlı Emîr Ziyâü'l-Mülk, Taharten'in fırsatı değerlendirmedikçe ve savaş vuruşmadan geri döndüğünü görünce ondan yüz çevirmişlerdi. Bozdoğanlı Emîr Ziyâü'l-Mülk, halefi olan oğlu Emîr Kasım'ı değerli hediyelerle birlikte o sırada Akşehir'de bulunan ve kalenin tamiriyle uğraşan Kadı Burhaneddin'e göndererek ona bağlılığını bildirdi. Arkasından da ailesi ve kabilesiyle birlikte kendisi gitti. Bu gelişmeden memnuniyet duyan ve onu oldukça iyi karşılayan Kadı Burhaneddin, Ziyâü'l-Mülk'e onarımını tamamladığı Akşehir kalesini ve o bölgenin idaresini teslim etti.³⁷⁵

Emîr Taharten'in payitahtı Erzincan'a dönmesi hakkında Yaşar Yücel: "Kadı Burhaneddin'in muhtemel yürüyüşüne mani olmak için de, Timur'un elçisinin

³⁷⁴ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 463-465. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 181-182, 282.

³⁷⁵ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 469-470. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 182-183, 282-283.

Erzincan'a geldiği propagandasını yaydı. Hiç şüphesiz Kadı Burhaneddin'e karşı taze bir kuvvet olarak kullanmak istediği Bozdoğanlı Ziyâü'l-Mülk'ün kendisini terk etme hazırlıkları içinde bulunması, bu dönüşün asıl nedenidir"³⁷⁶ demektedir. Biz, Timur'un elçisinin Erzincan'a geldiği haberlerinin bir dedikodudan ziyade bir gerçeklik olduğunu düşünüyoruz. Kaldı ki Taharten'in dönüş gerekçesi olan bu hadiseyi bildiren Bezm u Rezm'in yazarı da konuya dair aksi bir şey söylememektedir. Ayrıca Deşt-i Kıpçak ve kuzeydeki şehirleri kontrol altına alan Timur'un bu sıralarda geri dönüş yolunu tutmuş olması elçinin Erzincan'a gelmiş olma ihtimalini oldukça güçlendirmektedir. Yaşar Yücel'in, Taharten'in geri dönmesinin asıl nedeni olarak ileri sürdüğü "Ziyâü'l-Mülk'ün kendisini terk etme hazırlıkları içine girmiş olması" durumu ise bir neden değil sonuçtur. Biz, Bezm u Rezm'de verilen malumattan hareketle Taharten'in geri dönmesinin nedenlerini şu şekilde sıralamaktayız:

- 1-) Timur'un elçisinin Erzincan'a gelmiş olması.
- 2-) Kadı Burhaneddin'in ordusunun sayıca üstünlüğü ve bundan kaynaklı Emîr Taharten'in bir çatışmaya girmekten çekinmesi.
- 3-) Erzincan topraklarında yaylak yerleri bulunan Akkoyunlu Türkmenlerinin, yaylak mevsimi olmasından dolayı liderleri Ahmed Beg önderliğinde Erzincan'ın güney hududuna varmış olmaları.

Ordusuyla birlikte bu seferde yer alan Kadı Burhaneddin'in Kayseri hâkimi Şeyh Müeyyed, bu sırada Kadı'ya bir mektup sundu. Bu mektupta; Kayseri halkından bir gurubun Karamanoğulları ile iş tuttuğu, ihanet içindeki bu gurubun Karamanoğullarıyla karşılıklı haberleşmelerinin bir sonucu olarak Kayseri şehri ve kalesini onlara teslim etmeye karar verdikleri, Kayseri'yi almak istiyorlarsa Karamanoğullarının acele etmesi gerektiğini zira bundan daha uygun bir fırsat bulamayacaklarını söyledikleri bilgisi veriliyordu. Bu sebepten ötürü Kadı Burhaneddin, Şeyh Müeyyed'i sahip olduğu askerlerle birlikte Kayseri'ye geri gönderdi.³⁷⁷ Yaşanan bu gelişme sebebiyle Kadı, Bezm u Rezm'in ifadesiyle "işlerin en önemlisi olan"³⁷⁸ Erzincan seferini ertelemek zorunda kaldı. Bu sıralarda Şarkî Karahisar hâkimi Melik Ahmed'in Emîr Taharten ile Kadı Burhaneddin arasında sulhu temin etmek için girişimlerde bulunduğunu

³⁷⁶ Yücel, **a.g.e.**, s. 282-283.

³⁷⁷ Bezm u Rezm'in yazarına göre bu, Şeyh Müeyyed'in Kayseri'ye dönmek için kurgulamış olduğu bir hadiseydi. Zira o, Kayseri'ye giderek buradan Kadı Burhaneddin'e başkaldırmayı planlamaktaydı. Bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 470-471.

³⁷⁸ **A.g.e.**, s. 472.

görmekteyiz. Onun bu çabalarını Emîr Taharten'in bilgisi ve onayı dışında gerçekleştiğini söylemek tabii ki de mümkün değil. Esasen bu teklif, Kadı Burhaneddin'ce de benimsendi. Zira Kayseri bölgesindeki tehlikeli gelişmeler nedeniyle bu tarafta serbest kalmak gerekmekte idi.³⁷⁹ Sulh amacıyla gelmiş olan elçilerle görüşen ve sözlerine sert bir üslûpla başlayan Kadı Burhaneddin, Melik Ahmed'in daha önce yaptıkları anlaşma şartlarına uyacağına ve müttelikliğin gereklerini yerine getireceğine dair yemin etmesini istedi. Ayrıca onun, Erzincan mağlubiyeti (Pulur savaşı) dönüşünde askerlerinden gasp ettiği silahları, hayvanları ve malları geri vermesini, yol kesip insanların mallarını yağmalamamasını istedi. Kadı, bu şartlar yerine getirildiği takdirde Melik Ahmed'in isteklerini yerine getireceklerini söyleyerek elçileri geri gönderdi. Bunu haber alan Melik Ahmed'se bu isteklerin bazılarını yerine getirdi ve bazılarını da yapmadı. Bunun nedeni, Karamanoğullarının Kayseri'ye sefer hazırlığında olmasından dolayı Kadı Burhaneddin'in Akşehir'den ayrılarak Sivas'ın nahiyelerine gitmesiydi.³⁸⁰

Bu sıralarda Akkoyunlu Ahmed Beg'in Diyarbekir havalisinden kalkarak Erzincan vilâyeti hududuna geldiğini görüyoruz. Fakat Kadı'nın aldığı habere göre Ahmed Beg, Timur'un Erzincan'a geldiğini haber alınca perişan ve üzgün bir vaziyette Diyarbekir'e doğru yola çıkmıştı. Bunun üzerine Kadı Burhaneddin, Timur hakkında ve onun Erzincan'a geldiğine dair haberlerin doğru olup olmadığına ilişkin bilgi toplamak için etrafa adamlar gönderdi. Aradan bir süre geçince Akkoyunlu Ahmed Beg'in Malatya'ya geldiği ve Timur tehlikesinden sakınmak için oradan Suriye'ye sığınacağı haberi geldi. Bu haberden sonra da onun, Harikon denilen yere geldiği, burada yağma ve talanda bulunduğu, Suriye askerlerinden ve halktan bir kısmının mallarını yağmalayarak Sivas'a yöneldiği malumatını aldı. Kadı Burhaneddin ise Timur'un Erzincan'a geldiği yönündeki haberin doğru olmadığını, Ahmed Beg'in, Timur korkusuyla insanların yerlerini yurtlarını terk etmelerini sağlayarak oralarda yağma ve

³⁷⁹ Yücel, **a.g.e.**, s. 283.

³⁸⁰ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 470-471. Yaşar Yücel bu konuda şöyle demektedir: "... Kadı Burhaneddin'in Kayseri meselesini hal için payitahta döneceğini iyi bilen Melik Ahmed Beg, isteklerin bir kısmını kabulde tereddüt gösterince müzakereler yine inkıtaa uğradı. Ancak bize göre Kadı'nın 'itmâm-ı emr-i müsâleha' için elçiye talimat vererek geri göndermesinden sonra Sivas'a dönmesine asıl sebep, ihtimal tâbisine yardım için Timur'un Yakın Şark'ta (1396-97) yeniden görünmesi (şayiası) olmalıdır. Nitekim Bezm u Rezm'de açık olarak bildirilmekle beraber Melik Ahmed ve bağlaştığı Mutaharten'in sulh için Kadı Burhaneddin'in ileri sürdüğü şartları reddetmeleri de şarktaki bu yeni gelişmelerin kendilerini ümitlendirmesinden ileri geldiği anlaşılmaktadır. Gerçekten de Timur elçisinin Erzincan'da bulunduğu bir sırada isteklerin kabul edilmemesi, Timur'a güvenerek yine meydan okuma demektir. Şu nokta dikkate değer ki Karamanoğlu Alaâddin Beg de bu esnada tekrar Kayseri'ye karşı giriştiği düşmanca hareketlerini daha da arttırmıştı" (Yücel, **a.g.e.**, s. 184).

talanda bulunmak amacıyla yalan haber yaydığını anladı. Daha önce Akşehir'den ayrılarak Sivas'ın nahiyelerine gelmiş olan Kadı Burhaneddin, Emîr Ahmed liderliğindeki Akkoyunlu Türkmenlerini topraklarından çıkarmak için Sivas sınırında topladığı ek askerî kuvvetlerle birlikte ordusuyla harekete geçti. Bunu haber alan Ahmed Beg, Sivas'ın nahiyelerinden ayrılarak Erzincan'a doğru yola çıktı. Kadı Burhaneddin ise onun peşinden giderek takibi sürdürmekteydi. Onun kendilerine yetişip savaşmakta kararlı olduğunu gören Ahmed Beg, Kadı'ya elçiler gönderip bağlılığını bildirerek barış yapmak istedi. Kadı Burhaneddin de bu teklife olumlu cevap verdi. Fakat o, dostluk ve bağlılığındaki samimiyetin testi ve ispatı için Akkoyunlu Ahmed Beg'in Şarkî Karahisar hâkimi Melik Ahmed'in memleketini yakıp yıkmasını, yağma ve talanda bulunmasını istedi. Akkoyunlu Ahmed Beg ise Kadı'nın kendi samimiyetine inanması için Şarkî Karahisar vilâyetine saldırmaya mecbur kaldı. Harekete geçmiş olan Ahmed Beg bölgede yağma ve talan faaliyetlerinde bulundu. Etrafa gönderdiği Akkoyunlu Türkmenlerden askerî bir birlik o vilâyeti yakıp yıktı, ekili-dikili alanların altını üstüne getirdi ve büyük bir tahribat gerçekleştirdi. O sıralarda Akşehir ovasına gelmiş bulunan Kadı Burhaneddin'e Şarkî Karahisar hâkimi Melik Ahmed peş peşe elçiler göndererek çaresiz bir vaziyette, memleketini yakıp yıkan, yağma ve talanda bulunan Akkoyunlu Türkmenlerine mani olmasını istedi. Kadı Burhaneddin, Melik Ahmed'in kendilerinden gasp ettiği silahları, hayvanları ve malları geri vermesini, daha önce yaptıkları anlaşmayı yenileyip uyacağına dair yemin etmesini istedi —ki bu şartların aynısı Emîr Taharten ve onun diğer adamları için de geçerliydi—. Melik Ahmed de bu istekleri yerine getirdi. Kadı'nın, Akkoyunluları Melik Ahmed'in topraklarına saldırtıp onu anlaşmaya zorlamasının biricik sebebi, Erzincan mağlubiyeti (Pulur savaşı)'nin ardından ricat eden askerlerinin Melik Ahmed tarafından ele geçirilmiş olan atlarını ve silahlarını geri almak içindi.³⁸¹ Öyle anlaşılıyor ki Kadı, savaş araç ve gereçlerine oldukça ihtiyaç duymaktaydı. Zira o, bu meselenin peşine fazlaca düşmüştü.

Böylece Kadı Burhaneddin bu meseleden fariğ olunca Akşehir'den ayrıлып Çit (چیت) ovasına³⁸² gelerek burada karargâhını kurdu. Kadı'nın bu bölgeye gelmesinin iki

³⁸¹ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 471-472. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 184, 198.

³⁸² Akşehir ovasının güneyine düşen ve o dönemde Emîr Taharten'in hâkimiyetindeki Kemah'a ait olan Çit ovası (veya sahrası), bugün Sivas ilinin bir ilçesi olan İmranlı topraklarıdır. Alman coğrafya uzmanı Richard Kiepert'in haritasında burası "Tshit" şeklinde gösterilmektedir (bkz.: **Richard Kiepert Haritası (B V. Sivas)**). Bilindiği üzere Ortaçağda Kemah toprakları, İran memleketi dâhilinde sayılırdı. Bu

amacı vardı. Bunlardan ilki, Kemah vilâyetinin altını üstüne getirmek suretiyle oranın valisi Hacı Hasan'a haddini bildirmek ve onu yola getirmek idi. Diğer amacı ise Kemah meselesi hallolunduktan sonra Erzincan üzerine yürüyerek Emîr Taharten'i ortadan kaldırmaktı. Kadı ilk hedefi doğrultusunda ordusunu askerî birliklere ayırdı ve Kemah topraklarının altını üstüne getirmeleri için oranın nahiyelerinden her birini bir askerî birliğe taksim edip bu kuvvetleri sırasıyla o bölgeye gönderdi. Sonuç alınıncaya kadar Çit ovasında bir süre kalan Kadı Burhaneddin, Kemah vilâyetinde yapmak istediği tahribatı gerçekleştirmişti. Ancak bu sıralarda Kayseri bölgesinde yaşanan hadiseler

---

manada Kemah topraklarının batı sınırı, aynı zamanda Rum (Anadolu) memleketinin de doğu sınırı idi. Öyle ki İdrîs-i Bidlîsî Kemah için: "İran memleketlerinin fethine Küçük Ermenistan'ın muteber kalelerinden olup İran topraklarıyla Anadolu (Rum) toprakları arasında bir ayırım sınırı olan Kemah kalesinden başlamalı. Kemah, Fırat suyu kıyısında İran sınırında yer alan bir kaledir" (İdrîs-i Bidlîsî, **Selim Şah-nâme**, Haz.: Hicabi Kırlangıç, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2001, s. 224) demektedir. Öte yandan Timur, Emîr Taharten'den Kemah'ı ele geçiren Yıldırım Bayezid'den burasını isterken şöyle demektedir: "... Kemah kalesi bizim memleketin mülhakatındandır. Bu vilâyetin (Erzincan) padişahları orada hüküm sürmüştür, onu bizim memurlarımıza (Emîr Taharten) teslim et, diğer geri kalan memleketler senin olsun..." (Şâmî, **a.g.e.**, s. 299), "... öteden beri bu vilayete ait olan Kemah kalesini bizim gümüştemize (Emîr Taharten) verirsen Rum (Anadolu) topraklarını sana bırakırız..." (Yezdî, **a.g.e.**, s. 385). Peki ama Kemah'ın batı sınırı tam olarak nerede başlıyordu? Feridun Beg'in Münşeâtü's-Selâtân isimli eserinde verilen Yavuz Sultan Selim'in Kemah seferi — Osmanlı hükümdarı M. 1515 (H. 921) yılı ilkbaharında Amasya'dan hareketle Safevi taraftarlarının elinde bulunan Kemah'a sefer düzenlemiştir. Onun bu sefer sırasındaki menzilgâhlarından birisi de Çit Hânî konağı (**چیت خانى** / **قوناغى**)'dir— menzilgâhında açıkça belirtilmektedir ki; Kunduz suyu kenarında bulunan Şeyh Merzifon Yurdu (bugünkü Tekke köyü) Rum memleketinin doğu sınırındadır. Dolayısıyla Şeyh Merzifon Yurdu (ve tabii o dönemde Zara köyünün de) topraklarının doğu sınırından itibaren doğuya doğru tüm topraklar Kemah'a aittir. Zaten menzilgâhda, Şeyh Merzifon Yurdun'dan sonra gelen ve buranın hafif kuzeydoğu yönüne düşen Çit ovası (sahrası)'ndaki Çit Hânî konağı da açıkça Kemah toprağı olarak belirtilmiştir (bkz.: Feridun Beg, **Münşeâtü's-Selâtân**, C. I, TBMM Kütüphanesi, s. 407-408. ; Franz Taeschner, **a.g.e.**, C. II, s. 19). Buradaki Çit Hânî konağı, Kiepert haritasında Tshit (Çit) bölgesinde ve Kızıldağ yakınlarında gösterilen Konak Tshit (Çit) köyünün ta kendisi olduğu şüphesizdir. Kiepert haritasında gösterilen bu köyün bugünkü ismi Kapımahmut köyüdür ki eski ismi Konak köyü (Gundé Qonax) idi. Komşu köyleri Merkez Kılıçlar, Yukarı Boğaz (Géréka Jürén), Aşağı Boğaz (Géréka Jérén) köyleridir. Kiepert haritasında gösterilen Kapımahmut köyü ise yukarıda sözü edilen Kapımahmut köyü (Konak köyü)'nün kuzeydoğusunda bulunan ve bugünkü ismi Eski Kapımahmut (Jarolar) olan köyüdür (bu köylerin haritadaki yerleri için bkz.: **Richard Kiepert Haritası (B V. Sivas)**. ; **Sivas İl Özel İdaresi Haritası**). Yani bugün İmranlı ilçesine bağlı Kapımahmut isminde, eski ismi Konak köyü olan Kapımahmut ile Eski Kapımahmut olmak üzere iki köy vardır. Bu köyler Alevi Kürd Koçgiri aşireti üyeleri tarafından meskündür. İmranlı (Çit) bölgesinin ekseriyeti de aynı şekilde yine bu Koçgiri aşireti ve diğer Kürd aşiretleri tarafından meskündür (bkz.: **BOA.NFS.d**, No.: 02532-02533. ; ayrıca bkz.: Mahmet Artunay, Ali Lafçı, **Zara/Koçgiri 1831-1842 Nüfus Defterleri**, Kitabevi Yay., İstanbul, 2013, s. ilgili sayfalar). Çok eskiden beri İmranlı ve çevresi Çit olarak bilinmektedir. M. 1890'da Sultan II. Abdülhamid döneminde Hamidâbâd olarak değiştirilen nahiyenin ismi, M. 1905 (H. 1321) Sivas salnamesinde de Hamidâbâd olarak geçmektedir. Bölgeye ikinci göç hareketi M. 1911-12 yıllarında yaşanmış olup M. 1911 yılında ise Hamidâbâd ismi Ümraniye olmuştur. M. 1 Ocak 1948 tarihinde çıkarılan bir kanunla Ümraniye ilçe statüsüne kavuşmuş ve ismi İmranlı olarak değiştirilmiştir. Bkz.: <http://www.imranli.bel.tr/imranli/imranlinin-tarihcesi.html>. ; ayrıca bkz.: **Osmanlı Belgelerinde Kafkas Göçleri I**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No.: 121, İstanbul, 2012, s. 243.

üzerine Kadı, Erzincan seferini ertelemek durumunda kalmış³⁸³ ve böylece Emîr Taharten, bu tehlikeden bir süreliğine de olsa kurtulmuştu. Ayrıca bu sıralarda Taharten'in hamisi Timur da, Deşt-i Kıpçak ve kuzeydeki şehirleri kontrol altına aldıktan sonra geri dönüş yolunu tutmuştu (M. 1396 / H. 798 yılı ilkbaharının ilk günleri). Derbend-i Baku'dan geçerek Şirvanat (Şirvan)'a gelen, ardından Şamahi'yi arkada bırakıp Kür nehrini geçerek Akdam denilen yerde konaklayan Timur burada

³⁸³ Şöyle ki; Kayseri'den peş peşe gelen haberciler, Karamanoğlu Alaâddin Ali Beg'in, Kadı'nın Emîr Taharten'le mücadeleye yoğunlaştığını ve Taharten'in topraklarına saldırılarda bulunmayı kendisine uğraş edindiğini haber alınca fırsattan istifade edip Kayseri üzerine sefere çıktığını ve bu vilâyetin altını üstüne getirmekle meşgul olduğunu bildirdiler. Ayrıca Kınık ve Üçok Türklerinin Kayseri topraklarında yağma, yıkım ve katliamda bulduklarını, Kayseri valisi Şeyh Müeyyed'in ise bunlara karşı harekete geçip onları kovma güç ve iradesini kendisinde bulamadığını da haber verdiler. Akkoyunlu Ahmed Beg'e güvenmeyen Kadı Burhaneddin, kendisinin Kayseri'ye hareket etmesi halinde onun bu durumu fırsat bilip Sivas topraklarına saldıramayacağını biliyorsa da bundan kesin emin olamıyordu —Pulur sahrasında vukua gele ve Kadı'nın yenilmesiyle neticelenen Erzincan savaşına katıldığını kuvvetle tahmin ettiğimiz Akkoyunlu Ahmed Beg, yukarıda sözü edilen Kadı'nın Kayseri seferi üzerinden çok zaman geçmeden onun maiyyetinden ayrılmış ve Kadı'nın M. 1396 (H. 798) sonbaharında isyan ederek Karamanoğlu Alaâddin Ali Beg'e tâbi olan Kayseri valisi Şeyh Müeyyed'i tedip için yaptığı sefere katılmamıştır (Yücel, **a.g.e.**, s. 198)—. Neticede süratle Kayseri'ye hareket eden Kadı Burhaneddin önce Kınık Türkleri üzerine yürümüş, onları kılıçtan geçirip yağmaladıktan ve yüklü ganimet ele geçirdikten sonra Kayseri şehrine gelmiş, diğer gün de Karamanoğulları üzerine yürüyerek onları kaçırtmıştı. Bu meseleler böylece hallolunduktan sonra Kadı Burhaneddin, tehdit olarak gördüğü Akkoyunlu Ahmed Beg'in Sivas'a saldırma ihtimalini düşünerek geri dönüş yolunu tutmuş ve önce Kayseri'ye geldikten sonra oradan da Sivas'a yönelmişti (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 472-475. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 184-185, 198, 285). Kadı Sivas hududuna vardığında, Şeyh Müeyyed'den peş peşe gelen haberciler Karamanoğlu Alaâddin Ali Beg'in kendisinin Sivas'a döndüğünü haber alınca tekrar Kayseri'ye saldırmak için hazırlık yaptığını bildirdiler. Ancak Kadı Burhaneddin, kendisiyle savaşmayı göze alamayarak kaçan Karamanoğlu beyinin Kayseri'ye tekrar saldıramayacağını iyi biliyordu ve bundan dolayı o, söz konusu haberlere ehemmiyet vermedi. Zira bunu, aralarında problem bulunan Şeyh Müeyyed'in başının altından çıkan asılsız haberler olarak değerlendirmiyordu. Böylece Sivas şehrine gelip orduyu terhis eden Kadı Burhaneddin, bir süre devlet işleriyle uğraşıp onları yoluna koyduktan sonra İslam fıkının Ebu Hanife ekolü doğrultusundaki Tercihü't-Tavzih adlı eserini yazmaya başladı (M. 19 Mayıs 1396 / H. 10 Şaban 798 Cuma) (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 476. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 185-186. Kadı'nın yukarıda söz edilen eserinin başlangıç ve bitiş tarihi şöyledir: M. 19 Mayıs 1396 (H. 10 Şaban 798) cuma - M. 3 Mayıs 1397 (H. 4 Şaban 799) perşembe. Bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 507). Kadı'nın henüz mayıs ayı başlarında (M. 1396 / H. Receb-Şaban 798) Sivas kalesine kapanmış olması manidardır. Zira geleneksel dünyada siyasi ve askerî otoriteler, ilkbaharın başlamasıyla kış mevsimine kadar olan süre zarfında sürekli bir sefer ve hareket halinde olmayı uğraş ediniyorlardı. Dolayısıyla Kadı'nın Emîr Taharten, Akkoyunlu Ahmed Beg, Karamanoğulları vb. rakiplerine karşı harekete geçme işini bir kenara bırakıp kitap yazmaya bu mevsimde başlamış olması ve ordusunu terhis etmesinin bir anlamı vardı. Bize göre bunun biricik nedeni o sıralarda Deşt-i Kıpçak seferini başarılı bir şekilde tamamlamış olan Timur'un geri dönmüş olmasıydı. Öyle anlaşılıyor ki Kadı, bir durum değerlendirmesi yapmak ve Timur'un faaliyetlerini yakından takip etmek amacıyla Sivas'ta sessizce beklemeyi tercih etmişti. Peki ama bu tehlike karşısında Kadı Burhaneddin ordusunu güçlendirmesi gerekirken neden askerlerini terhis ediyordu? Kadı, oldukça kalabalık bu insan yekûnunu Sivas şehrinde bekletmenin kendisine yükleyeceği ekonomik yükü görmüş ve bunun ekonomik ve askerî bir krize dönüşmesinin önüne geçmek istemiş olmalıydı. O bu terhisle, hem orduya çevreden gelerek katılan Moğol ve Türk unsurlarının yaylak mevsimi olmasından dolayı yaylağa çıkma isteklerini karşılamış oluyordu ve hem de söz konusu unsurların kendi yurtlarına dönerek binek ve diğer hayvanlar yetiştirmelerine, geçim ve ihtiyaçlarını temin etmelerine imkân vermiş oluyordu. Eğer sefer için tekrar harekete geçildiğinde ise bu unsurlar gelip tekrar orduya katılmak durumundaydılar (örnek için bkz.: **A.g.e.**, s. 404). Diğer taraftan Kadı orduyu terhis etmekle Timur'un dikkatini kendi üzerine çekmek istememiş de olabilirdi.

Azerbaycan tahtı (Hülagu Han tahtı)'nın yönetimini —yani Derbend-i Baku'dan Bağdad'a ve Hemedan'dan Rum (Anadolu) sınırına kadar olan toprakları— oğlu Şehzade Miranşah'a bıraktı (M. 1396 yılı Mayıs ayı başları). Şehzade Miranşah'ın yönetimine bırakılan bölgede şehzadenin ordusunun sağ kolu Karabağ, Nahcivan ve Avnik'e —yani Emîr Taharten'in memleketinin doğu sınırına— kadar uzanan topraklara dağıldılar. Sol kol ise Soğuk Bulak ve Dergizin'den Hemedan'a kadar yayıldı.³⁸⁴ Bu suretle Timur, Hindistan seferi sonrası gerçekleştireceği askerî harekâtın istikameti olan Suriye ve Rum toprakları üzerinde sürekli bir baskı ve tehdit mekanizması kurmuş oluyordu. Bu aynı zamanda, Timur'un Rum serhaddindeki müttefiki Emîr Taharten'in memleketinin de Şehzade Miranşah'ın yüksek idaresi ve sorumluluğu altına girmesi demektir. Ankara Savaşı'nda Timur ordusunun sağ kanadının liderliğini yapan Şehzade Miranşah'ın idaresinde Emîr Taharten ve Şirvan hâkimi Emîr Şeyh İbrahim Şirvanî gibi beylerin bulunması söz konusu geniş bölgenin kendi idaresi altında olmasının bir gereği idi.³⁸⁵

³⁸⁴ Yezdî, **a.g.e.**, s. 264-265. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 201. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 811. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 125, 127. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 1. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 139. ; Toma Metsopski, **a.g.e.**, s. 195. ; İbn Hacer'deki kayıt için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 57. ; Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, s. 36.

³⁸⁵ Timur ardından ordusuyla Akdam'dan ayrılıp önce Erdebil'e, daha sonra buradan hareketle Sultaniye'ye geldi. O, Sultaniye'de iki yıldır hapiste tutulan Mardin hâkimi Melik İsa (Artuklu Sultanı Melik Zahir Mecdüddin İsa)'yı hapisten çıkarıp memleketi Mardin'in yönetimini tekrar kendisine vermiş ve onu geri göndermişti (Yezdî, **a.g.e.**, s. 266. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 125-127. ; Makrîzî ve İbn Hacer'deki kayıtlar için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 15, 57. ; Aynı'deki kayıt için bkz.: İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 127, dn. 186). Daha sonra Sultaniye'den ayrılıp Hemedan'a gelen Timur, Ramazan ayını (H. 798 / M. Haziran-Temmuz 1396) burada geçirip bayramı (H. 1-3 Şevval 798 / M. 8-10 Temmuz 1396) burada kutladıktan sonra oradan da ayrılıp Semerkand'a doğru yola çıktı (M. 17 Temmuz 1396 / H. 10 Şevval 798 Pazartesi) (Yezdî, **a.g.e.**, s. 268. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 202. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 813-814. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 125-126. ; ayrıca genel bir özet için bkz.: İsmail Aka, **a.g.e.**, s. 22). İbn Arabşah'a göre onun İran topraklarında fazla kalamayıp dönmesinin nedeni Deşt'ten getirilen esir pek çok insan ve elde edilen yüklü miktarda ganimet idi ve o Semerkand'a giderek bunları hazineye aktardı (İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 153). Yaşar Yücel ise Timur'un Semerkand'a dönüş nedenini şu dört maddede özetlemiştir:

1-) Daha Osmanlılarla karşı karşıya gelmeden önce aradaki Kayseri-Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed'in zorlu ve başına meseleler açabilecek bir rakip olduğunu anlaması.

2-) Bu çetin cevizle uğraşırken güneyden Berkuk'un ve kuzeyden yakalanamamış Toktamış'ın tekrar toparlanarak üzerine yürümeleri ihtimali. Şayet Suriye'ye incek olursa aynı hareketin bu kez de Kadı Burhaneddin Ahmed ve Yıldırım Bayezid ikilisi tarafından gelebileceği ihtimalinin varlığı.

3-) Anadolu ve Suriye'yi ele geçirme işinin daha planlı, güçlü ve dinlenmiş ordu ile gerçekleştirilebileceğine inanması

4-) İmparatorluğun başkenti Semerkand'dan başlamak üzere tüm ülkesinde, otorite boşluğunun ortaya çıkardığı meseleler (Yücel, **a.g.e.**, s. 33).

Semerkand'da bulunan oğlu Şahruh'a daha önceden haber gönderip orada bulunan Miranşah'ın oğlu Ebu Bekr ile diğer beyleri kendisine göndermesini isteyen Timur, Bistam'a vardığında Şehzade Ebu Bekr gelip kendisini görmüş ve o da şehzadeyi iyi karşılayıp 100 bin altın kebekî vermişti. Timur ayrıca Emîr Taharten'in kendisine hediye ettiği dünyada eşi benzeri olmayan asil bir atı da şehzadeye bağışlayıp onu Tebriz'de bulunan babası Miranşah'ın yanına göndermiş ve daha sonra kendisi de yoluna devamla Semerkand'a gitmişti (Yezdî, **a.g.e.**, s. 269). Timur daha sonra İran ve Turan memleketleri arasında

Timur döndükten sonra Emîr Taharten ve Kadı Burhaneddin arasında yaşanan çatışmalar tekrar baş gösterecekti. Şöyle ki; Timur'un Semerkand'a dönmesinin ardından Kadı Burhaneddin, Sivas'taki uzun bekleyişine son verdi. Zira devletin Kayseri valisi Şeyh Müeyyed itaatten çıkmış, istiklâl ve ayrılık sevdasına düşmüştü.³⁸⁶ Bunun üzerine harekete geçen Kadı Kayseri üzerine bir sefer düzenlemiş (M. 1396 yılı Eylül ayı başları / H. Zilkade-Zilhicce 793)³⁸⁷ ve neticede kuşatma altına alınan Kayseri şehri ve kalesi zapt edilmişti (M. 1396 yılı Ekim ayı sonları / H. 25 Muharrem 799 Pazar).³⁸⁸ Emîr

---

tampon bölge durumunda olan Horasan'ı oğlu Şehzade Şahruh'un idaresine verip ileri gelen emîrleri maiyyetine tayin ederek Herat'a gönderdi. Böylece Horasan, Sistan, Kuhistan, Mâzenderân ve Rey'i içine alan geniş bir bölge Şahruh'un yönetimine bırakılmış oluyordu (a.g.e., s. 271. ; Şâmî, a.g.e., s. 203. ; Hâfız Ebrû, a.g.e., s. 817). Timur'un Orta Doğu coğrafyasında ele geçirdiği yerleri Miranşah ve Şahruh örneğinde görüldüğü üzere oğulları arasında idarî taksimatta bulunması, kendisinin ilk defa yapmış olduğu bir uygulama idi. Zira o, söz konusu coğrafyadaki istilalarını emniyet altına almayı ve buralarda Timurlu yönetimini kalıcı ve sürekli hale getirmeyi amaçlamaktaydı. Rum (Anadolu) ve Suriye'nin işgalini gerçekleştirmek için geri döndüğünde İran'dan geçerken herhangi bir direniş veya yeniden bölgeyi yönetimi altına alma meseleleriyle uğraşmak istemiyordu. Böylelikle Timur, dinlenmiş ve bölgeyi tanımış olan güçlü ordusuyla Rum (Anadolu) ve Suriye'nin istilasına tam anlamıyla yönelmiş olacaktı (Yücel, a.g.e., s. 36-37).

³⁸⁶ Şeyh Müeyyed bu doğrultuda Kadı'nın Kayseri'deki taraftarlarına, şehrin ileri gelenlerine ve ahalinin çoğuna karşı geniş ölçüde bir tedip hareketi başlatmıştı. Onun daha önce Kadı'nın yanındayken şiddetle cezalandırılması gerektiğini söylediği ve fakat içinden tarafını tuttuğu Erzincan savaşı (Pulur muharebesi)'nden kaçan askerlerden bir gurup da etraftan gelerek Şeyh Müeyyed'in yanında yerini almıştı. Onların teşvikiyle haberciler gönderip işbirliğine gittiği Karamanoğullarını Develi kalesine getiren Şeyh Müeyyed, Kayseri bölgesindeki kale ve şehir yöneticilerine haberciler gönderip kendisine katılmalarını ve Kadı Burhaneddin'e karşı giriştiği bu istiklâl mücadelesinde yardımcı olmalarını istedi. O diğer taraftan Anadolu (Rum) ve Suriye topraklarında Kadı'nın saldırı ve baskılarıyla sinmiş bulunan birtakım unsurları da yanına çekti (Esterâbâdî, a.g.e., s. 481-482. ; Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, s. 186-187).

³⁸⁷ Şeyh Müeyyed'in isyan bayrağı açtığına dair Sivas'a ulaşan haberlerin doğruluğu teyit edilince Kadı Burhaneddin buna oldukça öfkendi ve ardından ordusuyla Kayseri üzerine yürüdü (M. 1396 Eylül ayı başları / H. Zilkade-Zilhicce 793). Komutanlarından Emîr Veled ile daha önce Emîr Taharten'in bağımlısı olup sonra ondan yüz çeviren Emîr Ziyâü'l-Mülk'ü de öncü birlik olarak gönderdi. Kayseri'ye doğru yol alan Kadı Burhaneddin Cırgalan kuruğundaki bir kasabanın sınırına geldiğinde Akkoyunlu Karayülük Osman da kalabalık bir kuvvetle gelerek Kadı'nın yanında yerini aldı. Ayrıca Şeyh Müeyyed'le aralarında problem bulunan Kayseri'deki Şark Türkmenleri —Erzurum ve Aladağ taraflarında yaylayan Şark Türkmenlerinin faaliyetleri yalnızca Doğu Anadolu ile sınırlı olmayıp süreç içinde İran'da Türkmen hâkimiyetinin tesisi ile neticelenecektir. Bkz.: Faruk Sümer, "Çukur-Ova Tarihine Dair Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", s. 15— de Kadı'nın saflarına katılacaklardı. Sonuç olarak Türk, Türkmen, Moğol ve Tatarlardan oluşan çok büyük bir ordu meydana gelmişti (M. 14 Eylül 1396 / H. 10 Zilhicce 798 Perşembe). Bezm u Rezm'in yazarı Esterâbâdî Arapça şiirinde; "Savaş alanına o kadar çeşitli milletten insanlar toplandı ki, onlar ancak birbirleriyle tercüman yoluyla anlaşabildiler" (Esterâbâdî, a.g.e., s. 483) demektedir.

³⁸⁸ Bu olaylar sırasında Kadı'nın talimatıyla kalenin surları üzerine çıkan Emîr Veled, Emîr Hüseyin Çelebi ve Şark Türkmenlerinden bir gurup sarayda bulunan Şeyh Müeyyed'le çarpışmaya girişmiş ve ailesini esir almışlardı. Şey Müeyyed de bunun üzerine sarayın, padişahların ikametgâhı ola gelmiş ünlü sofasını ateşe vererek iç kaleye çekilmişti. Fakat o, bir süre sonra mecbur kalarak aralarında husumet bulunan Emîr Veled'den yardım talep etmiş ve ona teslim olmuştu. Emîr Veled de hemen Şeyh Müeyyed'i yakalayarak zincire vurmuş ve bir ata bindirip şehirde gezdirmek suretiyle teşhir etmişti. Bu olup bitenlerin ardından Kadı Burhaneddin muzaffer bir şekilde şehre girdi. Ertesi gün seher vaktinde, ordusunun ileri gelen komutanlarından olan ve Emîr Taharten'le Pulur ovasında yapılan Erzincan muharebesinde kaçış yolunu tutan, bundan dolayı kadının kendisini cezalandıracağından korkup Şeyh

Taharten kış mevsiminin yaklaşmış olmasından dolayı, Kadı tarafından işgal edilen Akşehir topraklarına bu süreçte askerî bir harekâta bulunmamıştı. Ancak o, ilkbaharın gelmesiyle birlikte, Kadı'nın Kayseri'de bulunmasını da fırsat bilerek harekete geçecekti. M. 1397 (H. 799) ilkbaharının gelmeye başlamasıyla birlikte Kadı Burhaneddin, Kayseri bölgesinin yönetimini tam bir yetkiyle oğlu Alaâddin Ali Çelebi'ye bıraktıktan sonra av bahanesiyle Sivas'ın batısında bulunan Karahisar-ı Behramşah'a³⁸⁹ gitmek için kuzeye doğru hareketle Kayseri şehrinden ayrıldı. Kadı Burhaneddin'in oraya gitmesinin iki amacı vardı. Bunlardan ilki; kendisinin Kayseri'de kalma süresinin uzaması halinde Emîr Taharten'in öcünü almak maksadıyla bu fırsatı değerlendirip toprakları olan ve Kadı tarafından işgal edilen Akşehir vilâyetine yürüyüp burayı ele geçirmek isteyeceğini ve kendisinin Karahisar-ı Behramşah'da bulunması halinde Emîr Taharten'in buna cesaret edemeyeceğini düşünmesinden ileri geliyordu. İkincisi ise eğer askerleriyle birlikte Kayseri'den Karahisar-ı Behramşah'a giderse Karamanoğulları beyi Alaâddin Ali Beg'in kendisini tehlikeden uzakta güvende hissedip herhangi bir tedbir almaması üzerine onu ansızın hazırlıksız yakalayıp kesin bir yenilgiye uğratmak ve Karamanoğullarını bertaraf etme amacına bu suretle ulaşmak idi. Kadı Burhaneddin Karahisar-ı Behramşah'a vardığında Emîr Taharten Akşehir üzerine yürümüş ve oranın yakınına gelmişti. Bunu haber alan Kadı Burhaneddin askerleriyle

---

Müeyyed'e sığınan ve onu da Kadı'ya karşı isyan etme konusunda teşvik eden Başrioğlu Solak Pîr Ali ve diğerlerini sorguladıktan sonra idam ettirdi. Ardından da Şeyh Müeyyed sorgulandı ve isyan ettiğini kabul eden Şeyh Müeyyed birkaç gün hapiste tutulduktan sonra katledildi (M. 29 Ekim 1396 / H. 25 Muharrem 799 pazar) (a.g.e., s. 482-495. ; Yücel, a.g.e., s. 187-188). Kayseri meselesini halleden ve burada sükûneti sağlayıp işleri düzene koyan Kadı Burhaneddin bu sefer de, Şeyh Müeyyed'in isyanına katılan ve onunla işbirliğine giden taraflara yöneldi. O on bin kişilik bir kuvvetle, Şeyh Müeyyed'in işbirliği yaparak Kayseri topraklarına getirttiği, hutbe ve sikkeyi adına değiştirdiği Karamanoğulları üzerine yürüdü. Başarılı bir seferin ardından kışı Kayseri'de geçirmek isteyen Kadı, orduyu terhis ettikten sonra yaşananlardan dolayı zarar görmüş olan Kayseri şehrinin imarıyla uğraştı ve bu iş tamamladıktan sonra vakitlerini dinlenip eğlenmekle geçirdi (M. 1397 / H. 799) (konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Esterâbâdî, a.g.e., s. 498-503. ; Yücel, a.g.e., s. 188-189).

³⁸⁹ Bu yerleşim yeri üzerine özel bir araştırma yapmış olan Faruk Sümer, Karahisar-ı Behramşah kalesinin adına kaynaklarda on üçüncü yüzyıldan itibaren rast gelindiğini yazar. Ona göre bu kale, Yozgat ilinin Akdağmadeni ilçesine bağlı Müşalim köyü (yeni adı: Çalışkan) ile lokalize edilebilir. Kale halen bu köyün kuzeyindeki bir tepe üzerinde bulunmaktadır. Surların çoğu yıkılmış vaziyettedir. Kalenin eteğinde bulunan harabe durumundaki iki türbede, M. 1470 (H. 875-882)'li yıllara ait mezarlar Müşalim Ailesi'ne aittir. Bugün Yozgat'ın Akdağmadeni ilçesine bağlı olan ve söz konusu ilçenin kuzeybatısında bulunan Müşali köyü sınırları içinde kalan bu kale yerleşimi Müşalim kalesi olarak bilinmektedir. Osman Turan'a göre bu kale adını Mengücek hanedanının en ünlü hükümdarı Fahreddin Behramşah (st.: M. 1164(5)-1225 / H. 560-621(2))'dan alır. Faruk Sümer ise bu kalenin, Selçuklu sultanı II. Gıyaseddin Keykavus zamanı (st.: M. 1237-1246 / H. 634-644) beylerinden Necmeddin Behramşah-ı Candar'dan geldiğini kabul eder (**Defter-i Mufassal-ı Liva-i Sivas (H.982 (M.1574-1575) Tarihli ve TKG.KK.TTd.178 Numaralı) I**, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı, Yayın No.: 9, Ankara, 2014, s. 16-17).

hemen Akşehir'e doğru yöneldi. İki konak yol almıştı ki Emîr Taharten'in habercileri kendisine, Kadı'nın üzerine gelmekte olduğunu bildirdiler. Bunun üzerine Taharten üstün düşman kuvvetleriyle savaşmayı göze alamamış olacak ki hemen geri dönüp Erzincan'a gitti. Böylece Emîr Taharten bu Akşehir seferinden bir sonuç elde edemedi.³⁹⁰

Kadı Burhaneddin ise hâkimiyeti altındaki bölgelerden asker toplayıp terhis ettiği ordusunu tekrar meydana getirip yeterli güce ve sayıya ulaştıncaya Karaman üzerine yapacağı yeni seferi için tekrar Kayseri'ye döndü.³⁹¹ Ancak söz konusu seferi iptal edip³⁹² daha sonra Sivas'a gelen Kadı Burhaneddin, Şeyh Müeyyed'in isyan etmesi sebebiyle Kayseri'nin zaptı ve ardından o bölgede yaşanan gelişmeler hakkında Emîr Taharten'e bir mektup yazdı. Bu mektubunda onu, Mısır sultanı Berkuk ve kendisiyle iyi geçinmeye ve Timur'la olan birlikteliğini ima ederek saflarına yanaşmaya davet ediyor, nasihat yoluyla Taharten'e şu ihtarda bulunuyordu:

İki kutsal şehrin (Haremeyn: Mekke ve Medine) koruyucusu ve iki kıblenin (Kibleteyn: Mekke ve Kudüs) bulunduğu yerlerin yöneticisi olan Mısır sultanının devrin meliklerine ve asrın sultanlarına üstünlük ve önceliği vardır. O her zaman bize dost ve kardeşçe davranmakta, birlik ve beraberliğin gereklerini yerine getirmektedir. Bize sık sık elçi ve mektup göndererek ilgi ve sevgi ifadeleriyle dostluk ve samimiyet temellerini güçlendirmektedir. Bu cümleden olarak bu günlerde huzurunun seçkinlerinden (havas-ı hazret) bir adamı bize soylu atlar, sağlam zırhlar, kıymetli kumaşlar ve iyi yapılmış silahlarla birlikte gönderip gönlümüzü aldı. Birlik ve beraberliğe verdiği önemi gösterdi. İyilik ve yiğitliğin gereklerini yerine getirdi. Ülkelerimiz arasındaki uzaklığa rağmen ilgi ve sevgisini esirgemedi. Her an dostluk ve kardeşlik kapılarını açık tutuyor, sevgi üzerine sevgi katıyor. Senin topraklarının onunkine benden daha yakın

³⁹⁰ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 503-504. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 189, 285. Diğer taraftan kuzeydeki küçük Türkmen beyleri ve ahalesinde, Kadı'nın bölgede görünmeye başlamasıyla birlikte savaşların tekrar vuku bulacağı ihtimalinden ötürü, ciddi manada bir panik ve telaş baş gösterdi. Sözcüleri Taceddinoğulları korkuya kapılıp kalelere ve dağlık araziye çekilmiş, Amasya vilâyetinde de huzursuzluk baş gösterip ahali büyük sıkıntıya düşmüştü (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 504. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 189).

³⁹¹ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 504. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 189.

³⁹² Yapacağı sefer öncesi ordusunun durumuna dair ayrıntılı bir araştırma yapan Kadı Burhaneddin, Kayseri vilâyetinde hüküm süren yiyecek kıtlığı ve pahalılığı sebebiyle ordusunda baş gösteren zayıflık, gevşeklik ve hoşnutsuzluktan dolayı bu seferi bir süre erteledi. Ardından kendisinin tâbilerinden olan Moğol emirlerinden Evliya ismindeki şahsın evine gittiğinde gelen elçi Kadı'ya, Moğol Samagar kabilesinden Hızır Beg oğlu Pir Boldı'nın —öyle anlaşılıyor ki Karamanoğlu beyi Alaâddin Ali'nin çekingen tutumunu tasvip etmeyerek— Karaman'dan ayrılıp kendisine itaat etmek için gelmekte olduğunu bildirdi. Bir süre daha oradaki işlerle düzene koyan Kadı Burhaneddin Karaman seferini iptal ederek Sivas'a gitmek için yola çıktı. Bu sıralarda Ulus (Moğol ve Türkmen) emirlerinin ileri gelenlerinden bazıları bizzat gelerek bazıları da oğulları veya adamlarını göndererek Kadı'ya bağlılıklarını bildirdiler. O da hepsine kıymetli hil'atler verip önemli miktarda bağış ve ihsanlarda bulunmuş, kırgınlıklarını giderip memnun bir şekilde yurtlarına geri göndermişti (Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 504. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 189-190).

olduğunu söylemeye gerek yok. Onunla arandaki ayrılığın hangi ölçüde olduğunu bilmeyen kalmadı. Şimdi senin yapacağın şey, can u gönülden çabalayıp gayret göstererek dostunu, düşmanını, yakınını, yabancıyı ona bağlılık konusunda teşvik etmek ve onun emirlerine uymalarını sağlamaktır. O şekilde nefsanî heveslerin ve şeytanî aldatmaların etkisinden kurtulur, boş heveslerini ve cahillerin sözünü bir yana bırakırsın. Biliyorsun geçen yıl hiç beklemediğin bir başarı kazandın. Onunla mağrur olma! Ona güvenip aldanma! Çünkü sevinç ve mutluluk daimi değildir. Her gün düğün bayram olmaz. Bize karşı olan tutumunu değiştir. Başka bir hayat tarzı seç! İyi bil ki, onun meyvesini tadacaksın. Onun hayrını şerrini kendi gözlerinle göreceksin. "Bunu ancak akılselîm sahipleri düşünüp anlar" (Kur'ân-ı Kerîm: Bakara Suresi (2. Sure), 269. Ayet).³⁹³

Mektubunda Emîr Taharten'e Mısır Memluk sultanının bile kendisiyle dostça geçinmekte olduğu mesajını vermek isteyen Kadı Burhaneddin, Berkuk'un aralarındaki ittifaka riayetle Sivas'a elçiler ve mektuplar gönderip değerli hediyeler yolladığını, onun bu suretle aralarındaki dostane ilişkiyi daha da kuvvetlendirmeye çalıştığını bildirerek —yukarıda zikrolunduğu üzere— Taharten'in hem Timur ittifakından ayrılmasını ihtar ve hem de bağımlılığını kabul etmesi için onu zımmen tehdit ediyordu. Öte yandan Kadı, Taceddinoğullarına ve Emîr Taharten'in tâbisi Şarkî Karahisar hâkimi Melik Ahmed'e de elçiler gönderdi. Aynı şekilde onları da sulha ve kendisine itaate davet etti. Bir süre önce Kayseri'ye gelerek sadakatini arz eden ve böylece itaat ve bağlılığın gereklerini yerine getiren Koyulhisar hâkimi Emîr Bayezid'e³⁹⁴ de elinden geldiği kadar nasihatler ederek uyarılarda bulundu. Aynı şekilde Emîr Taharten'in Kemah valisi Hacı Hasan ile çevrenin hâkim ve emîrlere mektuplar ve elçiler göndererek tâbiliğini kabul etmeleri için vaad ve uyarılarda bulundu. Kadı onlardan gelecek cevapları beklediği sıralarda bir takım gelişmeler yaşanmış³⁹⁵ ve hemen ardından ise Memlukların Halep nâibinin elçisi gelmişti. Bu elçi gönderilen hediyeleri Kadı'ya takdim ettikten sonra ona şunları söyledi.³⁹⁶

Mısır sultanı, Halep nâibine bir emir-nâme (hüküm) gönderdi. Orada o vilâyetin bütün asker ve ordularının, silah ve atlarıyla size katılmaları, sizin

³⁹³ Esterâbâdî, a.g.e., s. 505.

³⁹⁴ Bu kişinin bir önceki Koyulhisar hâkimi Siraceddin'in oğlu olduğu anlaşılıyor.

³⁹⁵ Kadı onlardan gelecek cevapları beklediği sıralarda Hacı Emîr oğlu Emîr Süleyman'dan gelen elçi, Trabzon Komnenlerinin hâkimiyet sahası dâhilinde bulunan Giresun kalesinin Emîr Süleyman tarafından zapt edildiğini ve onun bu kaleyi kendi beyliğinin topraklarına ilhak ettiğini bildirdi (M. Nisan 1397). Hıristiyanların elinde bulunan ve İslâmiyet'in ortaya çıkmasından o ana dek Müslümanların eline geçmemiş olan bu kalenin zaptına oldukça sevinen Kadı Burhaneddin, Emîr Süleyman'ı bu başarısından dolayı tebrik etmek, konu hakkında duygu ve düşüncelerini belirtmek maksadıyla kendi el yazısıyla ona bir mektup yazıp gönderdi. Birkaç gün sonra da verdiği emir üzerine Ulus (Moğol ve Türkmen) beyleri yaylak tarafına hareket ettiler (a.g.e., s. 506. ; Yücel, a.g.e., s. 190).

³⁹⁶ Yücel, a.g.e., s. 190-191, 285-286. ; Esterâbâdî, a.g.e., s. 505-506.

*emrinizin dışına çıkmamaları, kâfirlerin kökünün kazınması ve fesatların uzaklaştırılması konusunda size yardımcı olmaları, askerini ileri gelenleri ile Şam Türkmenlerinin (Terakime-i Şam) hayvanları ve mallarıyla yaz kış sizin yanınızdan ayrılmaması, her hâlükarda emir ve yasaklarınıza uymaları, aksine hareket edenlerin büyük bir cezaya çarptırılacağı yazılıdır.*³⁹⁷

Tam da bu noktada dönüp Memluk kaynaklarına bakmak faydalı olacaktır. Zira bu kaynaklar (Makrîzî, İbn Hacer, İbn Hatib an-Nâsirîya, İbn Tagrıberdi, İbn el-Furât, İbn Kadı Şuhba, İbn İyas)'da, Bezm u Rezm'de geçen Memluk elçisinin yukarıdaki sözlerini doğrulayan ve anlamamızı sağlayan bilgiler bulunmaktadır. Öyle ki bunlar, Emîr Taharten'in payitahtı Erzincan ve yakın coğrafyada o sıralarda yaşanan hadiselerle ilişkin ilginç bilgilerdir. Bu kaynaklardaki bilgileri özetlemek gerekirse şunları söyleyebiliriz:

Timur tarafından Tebriz merkezli Azerbaycan tahtı (Hülagu Han tahtı)'nın yönetimi kendisine verilen ve söz konusu bölgede ordusunun sağ kolu Emîr Taharten'in hâkimiyetindeki toprakların doğu sınırına kadar dağılan Şehzade Miranşah'a bağlı kuvvetler —kuvvetle muhtemel Emîr Taharten'in yardım talebi üzerine— M. 1397 yılı yaz mevsimi başlarında Erzincan'a gelmiş ve burada faaliyet gösteren Türkmenleri —ki bunlar Ahmed Beg liderliğinde bulunan ve Emîr Taharten'e düşman olan Akkoyunlu Türkmenleri veya biraz sonra Kadı Burhaneddin'in Kemah topraklarını yağmalamaları için göndereceği Bozdoğanoglu Türkmenler olmalıdır— kılıçtan geçirmişlerdi. Ardından söz konusu Timurlu kuvvetleri —Emîr Taharten'in yönlendirmesiyle olsa gerek— Kadı Burhaneddin'in payitahtı Sivas üzerine yürümüşlerdi. Bunun üzerine Kadı Burhaneddin de Memluk sultanı Berkuk'dan yardım istemişti. Zaten söz konusu olaylardan haberdar olan Sultan Berkuk da yardımcısı Temirboğa el-Mencekî'yi Dımaşk (Şam)'a gönderip Suriye'deki Memluk nâiblerini ordularıyla birlikte Erzincan üzerine göndermesini istemişti. Bunun üzerine harekete geçen Temirboğa el-Mencekî Dımaşk'a vasıl olmuş Suriye'deki Memluk kuvvetlerini Erzincan üzerine göndermişti. Erzincan'da bulunan ve büyük bir Memluk ordusunun gelmekte olduğunu haber alan Timurlu kuvvetleri ise onlara karşı koyamayacağını anlayıp geri çekilmişlerdi. Bu sıralarda Memlukların Dımaşk ordusu Malatya'ya Haleb ordusu de Erzincan'a ulaşmıştı. Ayrıca Türkmen —Şam Türkmenleri veyahut Akkoyunlu Türkmenleri— emîrleri de gelip onlara katılmışlardı. Memluk ordusu kumandanları Kadı Burhaneddin'le görüşerek kendisine memleketinin emin ve sükûnette olduğunu bildirdiler. Ardından da yaşananlar

³⁹⁷ Esterâbâdî, a.g.e., s. 506.

hakkında Sultan Berkuk'u bilgilendirmek için ona bir mektup gönderdiler. Timur'un oğlunun geri döndüğünün anlaşılması üzerine geri çağırılmış olan Suriye askerleri Sivas'tan ayrılarak asıl ikametgâhlarına döndüler (M. Ekim 1397 / H. Muharrem 801).³⁹⁸

³⁹⁸ Memluk kaynaklarında yer alan bu hadisenin anlatımında bazı bilgi farklılıkları bulunmaktadır. Söz konusu kaynaklardaki bu bilgi farklılıklarının görülebilmesi için konumuzla alakalı bölümleri alıntılarla desteklenecektir:

İbn Hatib an-Nâsirîya (öl. 1439): "H. 799 (M. 1396-97) senesinde Erzincan civarındaki Tatarlar Sivas'a doğru ilerlediler. Sivas hâkimi Kadı Burhaneddin, Sultan Berkuk (Sultan Melik Zâhir)'dan yardım istedi. Berkuk da Şam (Suriye) askerlerini onun yardımına gönderdi. Suriye nâibleri (yöneticileri) Haleb'de toplandılar. Onlar; Dimaşk (Şam) nâibi el-Emîr Seyfeddin Tenem, Haleb nâibi el-Emîr Tağrı Berdi, Trablus nâibi el-Emîr Arğun Şah, Hama nâibi el-Emîr Yunus ve Safed nâibi el-Emîr Akboğa el-Hezbanî idi. Onlar, beraberlerinde Türkmen ve Araplardan kurulu kalabalık bir ordu ile kavurucu bir sıcakta Sivas'a vardılar. Bunu haber alan Tatarları bir korku aldı ve bunun üzerine onlar, kendi memleketlerine doğru gittiler. Memluklu ordusu kumandanları Kadı Burhaneddin'le görüşerek kendisine memleketinin emin ve sükûnette olduğunu bildirdiler. Daha sonra da asıl ikametgâhlarına döndüler ve Sultan Melik ez-Zâhir'e katıldılar" (Yücel, a.g.e., s. 170, dn. 236).

Makrîzî (M. 1364(5)-1442): "Ayın yirmi altısı (H. 26 Ramazan 799 / M. 23 Haziran 1397 Cumartesi)'nda Timur'un askerlerinin Anadolu'ya, Erzincan'a ulaştığını ve birçok Türkmen'i katlettiğini bildiren posta geldi. Emîr Temurboğa el-Muncukî de aldığı mektup üzerine Suriye askerini Erzincan'a sefere çıkarmak için hazırlıklara başladı. Ayın sekizi (H. 8 Muharrem 801 / M. 1 Ekim 1397 Pazartesi)'nde Sivas'a yaklaşmış olan sefer halindeki askerlerin Timurlenk sebebiyle geri dönmeleri emredildi" (Makrîzî'deki kayıtlar için bkz.: Musa Şamil Yüksel, a.g.t., s. 15-16).

İbn Hacer (M. 1372-1449): "Bu sene (H. Şevval 799 / M. Haziran-Temmuz 1397) Timurlenk'in adamlarından bir topluluk Suriye ile Anadolu arasındaki Erzincan'a geldiler. Sultan tarafından Temurboğa el-Muncukî'ye, Suriye'ye giderek Erzincan'a asker sevk edilmesi emredildi. (...) Bu sene (H. Zilkade 800 / Temmuz-Ağustos 1398) içerisinde geçen sene Timur'un oğlunun ülkeye (Anadolu'ya) yöneldiği haberi gelince sevk edilmiş ve Timur'un oğlunun geri döndüğünün anlaşılması üzerine geri çağırılmış olan Suriye askerleri Sivas'tan döndüler" (İbn Hacer'deki kayıtlar için bkz.: Musa Şamil Yüksel, a.g.t., s. 58-59).

İbn el-Furât (M. 1334-1405): "Habercilerden ve Şam nâiblerinden sultanın şerefli kapılarına haber varid oldu ki; Timur'un oğlu Rum beldelerinin yakınına geldi ve Erzincan'ı aldı. Türkmen cemaatini öldürdü. Bunun üzerine sultanın emriyle harekete geçen nâiblerin askerleri, onların hepsini Malatya ve Erzincan'dan çıkardı. Bu iş için de Timur Boğa el-Mencekî Emîr Hâcib görevlendirilmişti. O, Şam (Dimaşk)'a vasil olunca Şam (Suriye) askerini yola çıkarmış ve bu suretle de asker Erzincan'a doğru harekete geçmişti (H. Şevval 799 / M. Haziran-Temmuz 1397)" (İbn el-Furât, a.g.e., s. 466-467).

İbn Kadı Şuhba (M. 1377-1448): "Timurlenk'in Rum beldelerinin yakınına vardığı, Erzincan'ı aldığı ve Türkmenlerden bir gurubu öldürdüğü haberi ulaştı. Askerlerin o beldelere doğru yola çıkması emri verildi. Emîr Temirboğa el-Mencekî el-Hâcib onları o bölgeden çıkartmak için harekete geçti. Çok sayıda süvariyle Dimaşk (Şam)'a ulaştı. Burada konaklayıp birkaç gün Sarayda kaldı ve insanlar ona koşular. Sonra kuzey beldelerine yöneldi. Sonra söylenildiğine göre bir gün içinde Haleb nâibinin adamları Dimaşk'a doğru ilerledi ve Timurlenk'in oğlunun ve ordusunun Malatya civarına geldiği haberi ulaştı ve bu sebepten ötürü insanlar korkuya kapılarak hemen Kahireye yöneldiler (İbn Kadı Şuhba, a.g.e., s. 620). (...) Zilkade ayının on sekizi (H. 18 Zilkade 799 / M. 13 Ağustos 1397 Pazartesi): Sultanın emriyle asker Haleb'den Erzincan'a yöneldi. Sonra sultanın emriyle onlar diğer ay herhangi bir zarar görmeden geri döndüler. Şöyle ki; Dimaşk askeri Malatya'ya Haleb askeri de Erzincan'a vasil oldu. Düşmanı uzaklaşmadan yakaladılar ve gelen Türkmen emîrleriyle birlikte onları yerin dibine soktular ve Sivas sahibi Kadı Burhaneddin'le görüştüler ve yaşananları sultana böylece yazdılar (a.g.e., s. 622). (...) H. 799 (M. 1396-97) senesine geldiğimizde Tatarlar Erzincan'dakileri öldürdüler. Bunun üzerine ez-Zâhir diğer nâiblerle beraber Dimaşk nâibi Tenem ve Haleb nâibi Tağrı Berdi'yi Tatarların üzerine gönderdi. Tatarlar onların geldiklerini duyunca korkuya kapıldılar ve geldikleri yere döndüler. Kadı Burhaneddin ile Memluklu nâibleri görüştüktan sonra nâibler geri döndüler (a.g.e., s. 673)".

Buna karşılık Bezm u Rezm'de, o tarihlerde Timurlu kuvvetlerinin Erzincan'a geldiği ve Sivas üzerine yürüdüğüne dair açık bir kayıt yoktur. Ancak Kadı'nın yanına gelen Memluk elçisinin yukarıda verdiğimiz sözlerinde yer alan; "(...) o vilâyetin (Suriye) bütün asker ve ordularının silah ve atlarıyla size katılmaları, sizin emrinizin dışına çıkmamaları, kâfirlerin kökünün kazınması ve fesatların uzaklaştırılması konusunda size yardımcı olmaları..." ifadeleri, Timurlu kuvvetlerinin Erzincan'a gelmiş ve Emîr Taharten'in teşvikiyle de oradan Sivas'a yürümek için hazırlık yapmış olabileceklerine bir delil olarak yorumlanabilir. Emîr Taharten'in Timurlu kuvvetlerinin de desteğiyle o sıralarda Sivas'ı işgal etmek istediği, Kadı'nın Taharten'e göndermiş olduğu ve bizim yukarıda verdiğimiz mektubunda yer alan şu ifadelerden de çıkarabiliriz: "(...) Şimdi senin yapacağın şey, can u gönülden çabalayıp gayret göstererek dostunu, düşmanını, yakınına, yabancıyı ona (Sultan Berkuk'a) bağlılık konusunda teşvik etmek ve onun emirlerine uymalarını sağlamaktır. O şekilde nefsanî heveslerin ve şeytanî aldatmaların etkisinden kurtulur, boş heveslerini ve cahillerin sözünü bir yana bırakırsın". Bununla beraber Bezm u Rezm'de Timurlu kuvvetlerinin Erzincan'a geldiğine sadece, M. 1396 (H. 798) yılı ilkbaharında Akkoyunlu Ahmed Beg'in Diyarbakir havalisinden kalkarak Erzincan vilâyeti hududuna geldiği sıralarda işaret olunmuştur. Öyle ki o sıralarda Erzincan seferinde bulunan Kadı Burhaneddin de Akşehir'den ayrılarak Sivas'ın nahiyelerine dönmüştü.³⁹⁹ Ayrıca şunu da ifade etmek gerekir ki yukarıda ismi geçen Memluk kaynaklarında yer alan söz konusu hadise, Timur'un üç yıl önce Avnik'i ele geçirdiği sıralarda yaşanan ve Bezm u Rezm'de yer alan olaylarla çok büyük benzerlik hatta ayniyet göstermektedir. Şöyle ki:

Daha önce zikrolunduğundan dolayı hatırlanacağı üzere Timur'un, Erzurum'un güneydoğu yönüne düşen ve Karakoyunlu Türkmenlerinin elinde bulunan pek yüksek bir kale olan Avnik'i aldığı, halkının tamamını kılıçtan geçirdiği, sonra kalabalık ordusuyla Sivas tarafına yöneldiği haberleri M. 1394 yılı yazında Sivas'ta duyulmuştu.⁴⁰⁰ Tabi bu haber yakın bölgelerde ciddi anlamda korku ve paniğe sebebiyet vermişti. Bundan dolayı Memlukların Malatya nâibinin şehri ve buraya bağlı yerleşim

---

İbn İyas (M. 1448-1524): "H. 799 (M. 1396-97): Oraya Halep'ten gelen haberlere göre Timurlenkin öncü birlikleri (câliş) Rum diyarının sınırlarına gelmiş, Erzengan şehrini almış, halkını kılıçtan geçirip şehri baştan aşağıya yağmalamış. Sultan (Zâhir Berkuk) bunu haber alınca valilerine Fırat sahiline hareket edip ülkeyi korumalarını emretti. Bunun üzerine diğer valiler Fırat sahiline gelerek karargâhlarını kurdular" (bkz.: İbni Arabşah, a.g.e., s.163, dn. 249).

³⁹⁹ Bkz.: Yücel, a.g.e., s. 284. ; Esterâbâdî, a.g.e., s. 471.

⁴⁰⁰ Esterâbâdî, a.g.e., s. 435, 442.

yerlerini boşaltıp kaçmaya hazırlandığını, Divriği hâkimi ve Darende yöneticisinin kaçtıklarını; Moğol, Kürt, Türkmen vs. milletlerinden oluşan çevredeki askerlerin ve göçerlerin yerlerini yurtlarını terk ederek dağlara çekildiklerini, nahiyelerdeki emîr ve yöneticilerin kalelerini terk ettiklerini görüyoruz. Bir süre sonra Sivas'a, Timur'un Çoban Köprüsü mevkiine ulaştığı ve buradan da Erzurum'a gelip oldukça kalabalık bir orduyla Sivas üzerine yürüdüğü haberi gelmişti. Bütün bu yaşananlar şehrin ileri gelenleri ve ahalisini korku ve paniğe düşürmüştü. Kadı Burhaneddin ise Suriye'de bulunan Berkuk'dan kısa bir süre önce yardım istemişti.⁴⁰¹ İbn Arabşah (M. 1389-1451)'ın: "O sırada Bilâd-ı Şam emîrlerinin meliki Tenem, ordusuyla Erzincan'a doğru yola çıktı, fakat fırsatı ganimet bilip geri döndü. O (Timur) bu harekettten herhangi bir zarar görmedi"⁴⁰² demesi bize, Berkuk'un bu talebe olumlu karşılık verdiğini göstermektedir. Ancak Timur Sivas'a gelmemiş ve Avnik kalesinden ayrılarak dönüş yolunu tutmuştu (M. Temmuz-Ağustos 1394 / H. Ramazan- Şevval 796). Bu dönüş sırasında büyük bir ziyafet veren Timur, yanında bulunan ve Avnik kuşatmasına da katılan Emîr Taharten'i yanına çağırarak ülkesinin güvenliği ve esenliği için memleket işleri hususunda ona nasihatlerde bulunmuştu. Ardından Taharten'in Erzincan vilâyeti ve o bölgenin nahiyelerindeki hâkimiyetini onaylayıp kendisine padişahlara yaraşır hil'atler giydirek Erzincan'a göndermişti.⁴⁰³ İşte M. 1394 yılı yazında yaşanan bu hadise ile M. 1397 yılı yazında yaşanan hadise arasında çok büyük bir benzerlik söz konusudur. Zira her iki hadisede de Timurluların Erzincan yakınlarına geldiği, Türkmenleri öldürdüğü, ardından Sivas üzerine yürüdüğü ve bunun üzerine Kadı'nın Memluktardan yardım istediği görülüyor ki bu olayların yaşandığı tarih —yıllar farklı olmakla birlikte— her ikisinde de temmuz ve ağustos aylarıdır.

Şimdi konumuza dönelim ve M. 1397 yılı yazının gelmesiyle Emîr Taharten'i ciddi bir tehlikenin beklediğini hemen söyleyelim. Öyle ki, Memluk elçisiyle görüşen ve ardından yaylağa çıkan Kadı Burhaneddin, askerlerin toplanması amacıyla etrafa

⁴⁰¹ **A.g.e.**, s. 439, 443.

⁴⁰² İbn Arabşah, **a.g.e.**, s. 163. İbn Arabşah'ın eserini Türkçeye tercüme eden Ahsen Batur, söz konusu kayda şöyle bir dipnot düşmüştür: "(...) diğer kaynaklarda Tenem'in Timur üzerine yürüdüğü konusunda herhangi bir kayıt mevcut değil. (...) Sahavî'nin ed-Dav'ul-Lâmi' adlı eserinde Tenem'den bahsederken kullandığı gibi "sonra efendisi Melik ez-Zâhir'in emriyle İslam ordularını H. 797 (M. 1394-95)'de Kadı Burhaneddin'e destek vermek amacıyla Sivas'a sevk etti" kaydına istinaden Tenem'in doğrudan Timur'a karşı harekete geçmediği, aksine Kadı Burhaneddin'e yardım için gittiği ve Timur'un çekip gitmesinden sonra geri döndüğü anlaşılıyor" (**a.g.e.**, s. 164, dn. 250).

⁴⁰³ Bkz.: Şâmî, **a.g.e.**, s. 190. ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 245. ; Mîrhând, **a.g.e.**, s. 4827-4828. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 793. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 461.

adamlar gönderip herkesin hazır olması için ferman çıkardı. Bu, Emîr Taharten'in topraklarına dönük yapacağı geniş çaplı bir saldırının hazırlığıydı. Zira o, yukarıda da belgelendiği üzere Memluklarla sürekli iletişim halinde olup onların onay ve desteğiyle Erzincan seferini daha önceden planlamıştı. Kadı bu doğrultuda Emîr Taharten ve bağımlılarına da mektuplar yollamıştı. Yaylakta olduğu sıralarda Sivas bölgesinin güney taraflarında yaşanan bir takım olumsuz hadiseleri halletmek için o tarafa giden Kadı, daha sonra Moğol ve Türkmen emîrleri ile diğer asker ve adamlarına gelmeleri için elçiler gönderdi. Onları beklediği sıralarda daha önce Emîr Taharten'e göndermiş olduğu elçisi Erzincan'dan döndü. Bu kişi Kadı'ya, Emîr Taharten'in ekonomik durumunun kötü olmasına ve askerî kuvvetinin azlığına rağmen eski tutumunu devam ettirdiğini ve bunu sürdürmekte kararlı olduğunu söyledikten sonra Taharten'in: "Benden zorla alıp ülkenize kattığınız Akşehir'i bana geri verirsiniz, ancak o zaman barış içinde oluruz. Yoksa böyle devam ettikçe aramızda dostluk ve kardeşlik olmaz"⁴⁰⁴ dediğini anlattı. Bunun üzerine Kadı: "Barış konusunda bu kadar ihmalkâr davranmasının sebebi, belki de ona bizim hakkımızda asılsız sözler söylenmiş, onun da ona inanmış olmasındandır. Yoksa barış içinde yaşamak onun da işine gelir"⁴⁰⁵ diyordu. Emîr Taharten'in böyle bir karar almasında Timurlu kuvvetlerinin o sıralarda Erzincan'da bulunmuş olmalarının bir payı var mıydı bilemiyoruz ancak öyle anlaşılıyor ki Kadı'nın diğer mektuplarına da olumlu cevaplar gelmemişti. Zaten, Erzincan'a kat'î bir askerî harekât düzenlemeyi planlayan ve bunun için hazırlıklara başlamış olan Kadı Burhaneddin, böyle bir sonuçla karşılaşacağını biliyor idi. Daha önce çağırılmış olduğu Moğol ve Türkmen emîrlerinin gelmeye başlamasıyla Kadı, kendi adamıyla birlikte gelmiş olan Emîr Taharten'in elçisini Erzincan'a yapacağı seferin hazırlıklarını tamamlayıncaya kadar ve toplanmakta olan kalabalık ordusunun ihtişamını Emîr Taharten'e anlatması için bir süreliğine yanında alıkoydu. Gün geçtikçe toplanmaya başlayan askerlerin tamamı bir araya gelince çok kalabalık bir ordu vücuda geldi. Sonra Emîr Taharten'in adamı Melik Ahmed'in hareket alanını sınırlasın ve bu suretle onun hâkimiyetindeki toprakları sürekli tehdit altında bulundursun diye Kadı, Akkoyunlu Karayülük Osman Beg'e Şarkî Karahisar hududunda bir kale inşa etmesi için emir verdi. Bunun üzerine harekete geçen Osman Beg o işi uğraş edindi. Kadı, Bozdoğanoglu Emîr Sa'dü'l-Mülk'ü de Kemah'a saldırtmak suretiyle o bölgenin tedibi işiyle görevlendirdi.

⁴⁰⁴ Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 509.

⁴⁰⁵ **A.g.e.**, s. 509.

Böylece o, Emîr Taharten'in hâkimiyeti altındaki bu yerlerden Erzincan'a gelebilecek her türlü yardım kaynağını bir bir kurutmuş olacak ve bu şekilde Taharten'i sindirecekti.⁴⁰⁶

Kadı Burhaneddin'in bu kez kesin bir netice almak azmiyle giriştiği bu hayati hazırlıklarından haberdar olan Emîr Taharten'in, yaşananlar karşısında —Timurlu kuvvetlerinden yardım istemiş olma ihtimali dışında— ne gibi askerî tedbirler aldığını bilemiyoruz. Ancak onun bu işi uzlaşıyla çözmeye çalıştığını biliyoruz. Şöyle ki; Emîr Taharten'i daimî tehdit altında bulundurmak amacıyla yukarıda sözünü ettiğimiz yerleşim yerlerine adamlarını gönderdikten sonra Kadı'nın kendisi de, Erzincan üzerine yürüyüp o bölgeyi tarumar etmek için ordusunu düzene koyup savaş araç ve gereçlerini hazırladı. İşte bu sıralarda Emîr Taharten'den peş peşe elçiler gelmeye başladı. Taharten'in elçileri, bir takım önemli kişileri aracı yaparak iki tarafın arasını bulmak ve barışı tesis etmek için büyük çaba harcadılar. Emîr Taharten bu uzlaşmayı sağlamak için daha önce esir aldığı tutsakları serbest bırakmayı, Pulur muharebesinde ele geçirilen silahları, malları ve paraları geri vermeyi kabul ediyordu. Ayrıca her yıl üç yüz bin akçe tutarı fidye olarak devlet hazinesine göndereceğini, seferde ve savaşta Kadı'ya askerî bir birlikle yardımda bulunacağını, bundan böyle aralarındaki husumeti giderip dostluk yolunu tutacağını bildiriyordu. Fakat Kadı bu seferi yapmakta kararlı ve savaşmakta ısrarcı olup Emîr Taharten'den intikamını almaya tam anlamıyla odaklandığından dolayı söz konusu teklife yanaşmadı. O böylece seçkin ve tecrübeli askerlerinden oluşan bir askerî birliği saldırı ve yağma için Emîr Taharten'in hâkimiyetindeki Bayburt topraklarına sevk etti. Harekete geçen bu kuvvetler ile oranın valisi Taharten'in kardeşi Emîr Pir Muhammed ve Emîr Taharten'in düşünen aklı ve konuşan dili olan yakın adamı Ali Ağa'nın adamları ve askerleri karşı karşıya geldiler. Bayburt'da iki taraf arasında yaşanan savaşta Taharten'in adamları mağlup oldu. Kardeşi Emîr Pir Muhammed ile önemli adamı Ali Ağa da yakalanıp Kadı Burhaneddin'in yanına getirildi. Kadı da onlara iyi davranıp kıymetli hil'atler verdi ve itibarlarını gözettiler. Günlük ihtiyaçlarının temini için de kendilerine bir miktar yevmiye bağladı ve ardından onları memnun bir şekilde Sivas'a gönderdi. Daha sonra da kendisi payitahtı Sivas'a döndü. Taharten'in kardeşi Emîr Pir Muhammed ile Ali Ağa durumları ve koşulları iyi olarak orada bir süre kaldılar. Emîr Taharten ise Kadı'nın sadık bendelerinden Emîr Said

⁴⁰⁶ A.g.e., s. 506, 509-510. ; Yücel, a.g.e., s. 286.

ve adamlarını esir almıştı. Bu kişiler Kadı'nın Taharten'e karşı giriştiği bu son seferinde yakalanmış olabilecekleri gibi daha önce yapılan ve Kadı'nın hezimetıyla sonuçlanan Pulur muharebesi sırasında da esir düşmüş olabiliyorlardı. Ancak bir süre sonra Kadı, Emîr Pir Muhammed ile Ali Ağa'ya izin verip çevik atlar, kıymetli kumaşlar, kaliteli silahlar hediye ederek iyi bir vaziyette onları geri gönderdi. Emîr Taharten de tutuklanmış olduğu Emîr Said ve adamlarını serbest bıraktı. Onlar aradan bir süre geçince Sivas'a ulaştılar.⁴⁰⁷

Bezm u Rezm'in yazarı, Kadı'nın Emîr Pir Muhammed ile Ali Ağa'yı serbest bırakmasının ardından Emîr Taharten'in de Emîr Said ve adamlarını salı vermesini, sanki iki tarafın birbirinden bağımsız olarak almış oldukları kararlar şeklinde sunmaktadır. Ancak bu durumun, iki tarafın elçilerinin karşılıklı gidip gelmesi yoluyla yapılan görüşmelerin bir sonucu ve varılan anlaşmanın bir gereği olduğu gayet açıktır. Ayrıca burada hemen şunu da ifade etmek gerekir ki, gerçekleştirdiği söz konusu askerî harekât sırasında Kadı Burhaneddin'in, Emîr Taharten'in payitahtı Erzincan üzerine gitmeyip geri dönmesi hayli ilginçtir. Zira o bu amaç ile yola çıkmış idi. Onun böyle davranmasının asıl nedeni, Memluk kaynaklarında da zikrolunduğu üzere Timurlu kuvvetlerinin bu sıralarda (M. 1397 / H. 799 yılı yazı) Erzincan'a gelmiş olma ihtimalinden kaynaklanıyor olabilir miydi? Emîr Taharten'in yardımına gelmiş olan bu Timurluların, Erzincan'da öldürdükleri Türkmenler acaba Kadı'nın Erzincan seferi için Kemah topraklarına Emîr Sa'dü'l-Mülk liderliğinde göndermiş olduğu Bozdoğanoglu Türkmenleri olabilir miydi? Bu soruların cevaplarını şimdilik bilemiyoruz. Ancak Kadı Burhaneddin'in bir kez daha Emîr Taharten'le girdiği mücadelede kesin bir netice alamadığını görüyoruz. Öyle ki o, Erzincan'ı alamadan ölecekti. Kadı'nın Erzincan'ı ele geçirip oraya hâkim olma isteği ve arzusu kendi divanındaki; "Gönlümü acebleme ger kasd-ı Erzincan ider"⁴⁰⁸ sözleriyle ayrıca vücud bulmuştur.

⁴⁰⁷ Yücel, **a.g.e.**, s. 286-287. ; Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 510-511. Bezm u Rezm'in yazarı eserinde, efendisi Kadı Burhaneddin'in düzenlediği eğlence meclislerine Taharten'in adamlarını da davet ettiğini, bağış ve ihsanlarda bulunarak düşükleri esaretten dolayı onları teselli ettiğini, maddi durumları oldukça iyileşen bu kişilerin memnun kalarak Kadı'ya dua ve övgüde bulunduğunu söylemektedir. Efendisinin gösterdiğini iddia ettiği cömertliğini ballandıra ballandıra anlatan yazar, Emîr Taharten'in esir aldığı Kadı'nın adamlarını yaşayabilecekleri kadar yiyeceklerle terbiye edip eziyet ve işkenceye tabi tutuktan sonra serbest bıraktığını, bu kişilerin yorgun ve bitkin bir halde Sivas'a ulaştıklarını ve hayatta kalmayı nimet saydıklarını söyleyerek Taharten'i küçük düşürmeye gayret göstermektedir. Bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 511.

⁴⁰⁸ Yücel, **a.g.e.**, s. 179, 278.

III. BÖLÜM

TİMUR'UN ANADOLU'YU İSTİLASINDA EMİR TAHARTEN'İN ROLÜ VE ERZİNCAN BEYLİĞİ'NİN AKİBETİ

I. KADI BURHANEDDİN'İN ÖLÜMÜNÜN ARDINDAN DEĞİŞEN SİYASÎ DENGELER VE EMİR TAHARTEN

M. 1398 (H. 800) yılına gelindiğinde, Emîr Taharten ve beyliğini çok yakından ilgilendiren ve hemen yanı başındaki coğrafyada vukua gelen olağanüstü gelişmeler yaşanmaktaydı. Bölgedeki siyasî dengeleri adeta alt üst eden bu gelişmeler; Taharten ile Akkoyunlular arasındaki düşmanlığı müttefiklik boyutuna evirecek, Emîr Taharten-Yıldırım Bayezid arasındaki çatışmanın de başlangıcı olacak bir olgu niteliğindedir. Bu söz konusu gelişmelerin tetikleyici unsuru da Kadı Burhaneddin'in öldürülmesi hadisesidir. Şöyle ki; Kadı Burhaneddin ile onun yüksek hâkimiyetini tanımış bulunan Akkoyunlu Karayülük Osman Beg'in arasının açılması neticesinde, Sivas dışında Karabel⁴⁰⁹ denilen yerde taraflar savaşa tutuşmuştu. Sıkıştırılmış bulunan Osman Beg, ani bir baskınla Kadı Burhaneddin'i gafil avlamayı başarmış ve onu öldürmüştü (M. Temmuz 1398 / H. Zilkade 800).⁴¹⁰ Ardından Sivas önlerine gelerek burayı muhasaraya alan Karayülük Osman, şehrin kendisine teslim edilmesini istemişti. Ancak Kadı'nın çocuk yaştaki oğlu Alaâddin Ali Çelebi (do. M. 1385 / H. 787)'yi hükümdar ilan eden devlet erkânı ve şehir halkı Sivas'ı ona teslim etmeye yanaşmadılar. Bunun üzerine Karayülük Osman şehri şiddetle muhasaraya başladı. Kadı Burhaneddin'in oğlu ise

⁴⁰⁹ Sivas ile Divriği arasında bir yer olan Karabel, Sivas'ın güneydoğusu Divriği'nin kuzeybatısı Zara'nın güneyi istikametine düşmektedir. Yılanlı dağın ucunda bulunmaktadır (bkz.: Yücel, **a.g.e.**, s. 199, dn. 328. ; **Richard Kiepert Haritası (B V. Sivas)**). M. 1877 yılında Sivas bölgesini gezen Ermeni Boğos Natanyan, Karabel Kürd beylerinin nam saldıklarını bildirmektedir (Boğos Natanyan, **a.g.e.**, ilgili sayfa).

⁴¹⁰ Yücel, **a.g.e.**, s. 203, 287. Kadı Burhaneddin ile Akkoyunlu Türkmenleri arasında daha Kadı'nın vezirliği döneminde başlayan münasebetler çeşitli safhalar göstermiş ve nihayet Kadı'nın bu boy beylerinden Karayülük Osman Beg tarafından öldürülmesiyle de neticelenmiştir (**a.g.e.**, s. 192). Emîr Taharten'in bu azılı düşmanının nasıl öldürüldüğü konusunda kaynaklarda farklı bilgiler vardır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi ve karşılaştırma için bkz.: Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 52-54. ; Ebu Bekri Tihranî, **a.g.e.**, s. 40-42. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 183-187. ; Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 16-17. ; Cüneyt Kanat, "Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar", s. 30. ; Âdile Âbidin, **a.g.m.**, s. 190. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 312. ; Mükrimin Halil Yinanç, **a.g.m.**, s. 256. ; İbn Kadı Şuhba, **a.g.e.**, s. 673. ; Tülay Koyuncuğlu, **a.g.t.**, s. 21. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 173-179. ; Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 516

Osman'a karşı, Beyaz Tataristan'da kudretli bir bey olan kayınbirader (veya kayınpeder)'inden yardım talep etti. Yardıma gelen kırk bin kişilik Kara Tatar kuvveti, Sivas-Karabel arasında Siverek denilen yerde Osman Beg karşısında başarısız olarak geldikleri yere döndüler. Kaleyi Karayülük Osman Beg'e teslim etmemekte kararlı olan Sivas halkı, bu defa da Yıldırım Bayezid'e bir haberci gönderip Karayülük'ü uzaklaştırması karşılığında şehri kendisine teslim edeceklerini bildirdiler.⁴¹¹

O sıralarda Canik bölgesini hâkimiyeti altına almış bulunan Bayezid,⁴¹² söz konusu haberi aldığı anda kendisi kuvvetle muhtemel Amasya taraflarında idi. Bu durumu kaçırılmaz bir fırsat olarak değerlendirdiği anlaşılan Bayezid, Sivaslıların yardım talebine olumlu cevap vermiş, oğlu Şehzade Süleyman'ı yirmi bin atlı ve dört bin yaya olmak üzere toplam yirmi dört bin kişilik askerî bir kuvvetle Sivaslıların imdadına göndermişti. Bu askerî harekâta, henüz on altı yaşında iken Macaristan Kralı Sigismund

⁴¹¹ Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 42. ; Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 55-58. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 191-192. ; İbn Hacer'deki kayıt için bkz.: Şevkiye İnalçık, **a.g.m.**, s. 353. ; Makrîzî'deki kayıt için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 16-17. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 204-205, 287.

⁴¹² M. 1394-1395 tarihinde doğudan gelecek Timur tehlikesinden geçici olarak kurtulan Osmanlı devleti, bu sefer de batıdan gelmekte olan yeni bir tehditle karşılaşuyordu. Zira Yıldırım Bayezid, M. 1396 ilkbaharında Bizans'ın payitahtı İstanbul'u yeniden baskı altına almıştı. Bir taraftan İstanbul'un tehlikeye düşmesinden kaynaklı meydana gelen huzursuzluk, öte yandan Macar kralının Avrupa'da giriştiği teşebbüsler ve aynı zamanda Papa'nın yapmış olduğu çağrılar Avrupa'da bir Haçlı ittifakı meydana getirmiş ve bu kuvvet Osmanlılara karşı harekete geçmişti. Neticede Yıldırım Bayezid liderliğindeki Osmanlı kuvvetleri, Niğbolu muharebesinde Haçlıları ağır bir mağlubiyete uğrattılar (M. 1396 / H. 798 yılı sonbaharı). Bu galibiyetin ardından Bayezid Edirne'ye dönmüş, görevlendirdiği Osmanlı birlikleri ise Balkanlar'da çok sayıda akınlarda bulunmuştur. Osmanlı sultanı kısa süre sonra, söz konusu Haçlı ittifakının meydana gelmesinde önayak olduğunu düşündüğü Bizans imparatoru Manuel'i tedip etmek istemiş, bu doğrultuda İstanbul Boğazı'nı tahkim maksadıyla Anadoluhisarı'nı (Güzelcehisar) inşa etmiş ve imparatorun İstanbul'un teslimini istemişti. Red cevabını alınca da M. 1397 (H. 799) ilkbaharında İstanbul'u tekrar muhasaraya aldı. Bir kısım Osmanlı kuvveti de bu sıralarda Rumeli'de istila hareketlerine giriştiler. İstanbul'un muhasarası ve Rumeli'deki istila hareketi devam ederken Karamanoğlu beyi Alaâddin Ali Beg, Osmanlı hâkimiyetindeki Ankara'ya saldırmıştı. Bunun üzerine harekete geçen Yıldırım Bayezid, çıktığı Karaman seferinde Alaâddin Ali Beg ile yaşanan savaşta onu mağlup etmiş ve Karamanoğullarına ait Konya, Lârende (Karaman), Aksaray, Develi Karahisar kale ve şehirlerini zapt etmişti. Esir alınan Ali Beg ise Yıldırım'ın eniştesi olmasına rağmen Osmanlı sultanının emriyle katledilmiştir (M 1397 / H. 800 sonbaharı). Yapılan bu sefer neticesinde Karaman ülkesinin zaptı, Osmanlı'nın Anadolu'daki hegemonyasını daha da kuvvetlendirmiştir. Yıldırım Bayezid, Vezir Ali Paşa tarafından idare edilmekte olan İstanbul muhasarasının devam etmekte olduğu M. 1398 (H. 800) ilkbaharında Canik bölgesi üzerine sefere çıktı. Kubadoğlu Cüneyd Beg'in hâkimiyetindeki Müslüman Samsun —Canik bölgesinde Müslüman ve Kâfir (Gâvur) Samsun denilen iki Samsun kalesi vardı. Bunlar birbirine yakın kalelerdi. Gâvur Samsun Cenevizlilere ait kolonilerdendi. Bayezid Cenevizlilerle dost olduğu için bu Samsun'a dokunmamıştı— alınarak Bulgar kralı Şişman'ın Müslüman olan oğlu Aleksandr'a verildi. Samsun'un alınmasından sonra bütün Canik bölgesi Osmanlıların hâkimiyetine girdi. Çarşamba, Terme, Niksar taraflarına sahip olan Taceddinoğulları, Ordu ve Giresun hâkimi Süleyman Beg b. Hacı Emîr b. Bayram Beg, Bafra emîri, Havza ve Merzifon emîrleri Taşanoğulları hep Osmanlı hâkimiyetini kabul ettiler. Kastamonu ve Amasya ise zaten çok daha önce Osmanlı idaresine girmiş idi. Sonuç itibarıyla Yıldırım Bayezid, Karadeniz bölgesindeki Osmanlı hâkimiyet hududunu, Trabzon İmparatorluğu sınırına kadar getirmişti. Bkz.: Mükrimin Halil Yinanç, "Bayezid I.", **İA**, C. II, 5. baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979, s. 375-378. ; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 279-299. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 288.

hizmetinde Niğbolu muharebesi (M. 1396)'ne katılan ve yeniçeriler tarafından esir alınmış olan Alman Schiltberger de iştirak etmişti. Onun şahitliğine göre Sivas önlerine gelen Şehzade Süleyman'ın kuvvetleriyle Karayülük Osman arasında şiddetli bir çarpışma meydana gelmiş ve Karayülük kendisinden kat kat fazla olan bu Osmanlı kuvvetleri karşısında tutunamayacağını anlayınca ağırlıklarının bulunduğu dağa doğru çekilmek zorunda kalmıştı. Her ne kadar Şehzade Süleyman, Karayülük Osman'ı püskürtmeyi başarmışsa da, bir mağlubiyete uğramaktan da kılpayı kurtulmuştu.⁴¹³ Bu yaşananları teyit eden Kitab-ı Diyarbekriyye'nin yazarı bize, çarpışa çarpışa kendisini Osmanlı ordusunun saldırı çemberi dışına atan Karayülük'ün Emîr Taharten'in saltanat merkezi olan Erzincan'a ulaştığını bildirir. O, aralarındaki eski düşmanlığa rağmen Emîr Taharten'e iltica etmekten ve onunla görüşmekten hiç çekinmemişti. Kitab-ı Diyarbekriyye'nin kaydından da açıkça anlaşıldığı üzere, en büyük rakibi Kadı Burhaneddin'in öldürülmüş olmasına fazlasıyla sevinmiş bulunan Taharten, Karayülük Osman'ın gelişinden oldukça memnuniyet duymuş ve onunla baş başa görüşerek aralarındaki düşmanlığı gidermişti. Onu iyi ağırlayarak kendisine değerli ikramlarda bulunmuştu.⁴¹⁴ Karayülük Osman'ın ise M. 1399 (H. 801) yılı ilkbaharına kadar Emîr Taharten'in yanında ikamet ettiği anlaşılıyor. Tam da bu noktada şu hususa değinmek istiyoruz: Acaba Emîr Taharten'in, Kadı'nın öldürülmesi hâdisesindeki dahli ne idi? Hemen şunu belirtmek lazım gelir ki; muasır ve muahhar kaynakların hiçbirinde, Taharten'in bu söz konusu hadisede rolünün bulunduğu dair bir şey söylenmemektedir. Ancak yine de biz Emîr Taharten'in, Kadı Burhaneddin'in öldürülmesi olayının esas aktörlerinden birisi olduğunu düşünmekteyiz ve bir takım verilerden hareketle bu şüphemizi izaha çalışacağız.

Bir Timurlu kaynağı, Akkoyunlu Karayülük Osman'ın Sivas'a saldırıp Kadı Burhaneddin'i öldürmesinin Timur'un teşvikiyle gerçekleştiğini bildirmektedir.⁴¹⁵ Bu

⁴¹³ Bkz.: Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 58. ; Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 42-43.

⁴¹⁴ Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 43. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 287-288.

⁴¹⁵ Sözüünü ettiğimiz kaynak olan İbn Şihab (Hasan b. Şihab b. Hüseyin b. Taceddin-i Yezdî)'daki kayıt aynen şöyledir: "Akkoyunlu hükümdarı Karayülük Osman, Timur'un tahrirleriyle M. 1398 yılında başkenti Amid'den Sivas'a saldırdı. Kadı Burhaneddin'i öldürüp şehri ele geçirdi. Sivas halkı isyan edince kaçıp Timur'a katıldı. Bunun üzerine Sivas halkı Osmanlı sultanı Bayezid'e haber göndererek şehri kendisine teslim etmek istediklerini bildirdiler. Sultan Bayezid de M. 1399'da Sivas'a geldi ve oğullarından birini buraya vali olarak atadı. Yeterli miktarda asker ve adam bıraktı" (İbn Şihab'ın eserindeki bu kayıt için bkz.: İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 184, dn. 291). Daha önce bahsi olduğundan dolayı hatırlanacağı üzere Karayülük Osman, Timur'un Âmid'i kuşatıp burayı savaşarak ele geçirdiği sıralarda (M. Nisan 1394 / H. Cemaziyülahir 796 sonları) Timurlu saflarında yer almış ve büyük yararlılıklar

malumatı; Kadı Burhaneddin'in emrinde bulunan⁴¹⁶ ve onun M. 1397 (H. 799) senesi yazında yaptığı Erzincan seferinde görev alan Akkoyunlu Karayülük Osman'ın — Türkmen Bozdoğanogullarının⁴¹⁷ da desteğiyle— Kadı Burhaneddin'i öldürdükten (M. Temmuz 1398 / H. Zilkade 800) sonra Osmanlı kuvvetleri karşısında tutunamayıp Erzincan'a gitmesi, Timur'un Rum (Anadolu) serhaddindeki en önemli müttefiki ve aynı zamanda kendisinin hasmı Taharten'e sığınması hadisesiyle birlikte ele almak lazım gelir. Ayrıca Emîr Taharten ve Karayülük Osman ikilisinin bir süre sonra Avnik'e gelecek olan Timur'a katılıp ona öncülük etmesi durumunu da göz ardı etmemek gerekir.⁴¹⁸ Konuya ilişkin genel bir değerlendirme yapmadan önce şu önemli malumatı da paylaşalım: M. 1398 (H. 800) ilkbaharında Hindistan seferine çıkan Timur, M. 3 Mart 1399 (H. 24 Cemaziyelahir 801) pazartesi günü Çinâb nehri taraflarında bulunduğu ve Semerkand'a dönmek için hazırlık yaptığı sıralarda oğlu Miranşah'ın Tebriz'den gelen elçileri, Bağdad (Irak), Mısır, Şam (Suriye), Rum (Anadolu), Deşt-i Kıpçak ve Alıncak (Alancık) kalesiyle ilgili haberler verdiler.⁴¹⁹ Bu haberlerden biri de Kadı Burhaneddin'in öldürüldüğü müjdesiydi ki Timur buna oldukça sevinmişti.⁴²⁰ Timurlu kaynaklarının verdiği malumata göre Delhi yağmasından sonra Timur, Anadolu'daki bağımlısı ve en mühim müttefiki Emîr Taharten'e bir harp fili

---

göstermişti. Yani Karayülük'ün Timur'la olan ilişkisinin bir evveliyatı vardır ve o, Timur'a tâbi olan emîrlere arasına girmişti.

⁴¹⁶ Kadı Burhaneddin'le ilişkisi eskiye dayanan ve onun yüksek hâkimiyetini tanıyan Karayülük'ün, Kadı'nın son Kayseri seferine iştirak ettiği bilinmektedir (M. 1396 Eylül / H. Zilkade-Zilhicce 793). Daha sonraları Emîr Taharten'e karşı harekete geçen Kadı Burhaneddin, Taharten'in bağımlısı Melik Ahmed'in hareket alanını sınırlandırmak için Karayülük'e Şarkî Karahisar sınırında bir kale inşa edilmesi emrini vermiş ve Bozdoğanoglu Emîr Sa'dü'l-Mülk'ü de Kemah'a saldırtmak suretiyle o bölgenin tedibi işiyle görevlendirmişti (M. 1397 / H. 799 yazı).

⁴¹⁷ Hatırlanacağı üzere Bozdoğanoglu Sa'dü'l-Mülk ve Ziyâü'l-Mülk kardeşlerden Emîr Sa'dü'l-Mülk, Kadı Burhaneddin'in bağımlılığını, Ziyâü'l-Mülk ise Emîr Taharten'in bağımlılığını kabul etmişti. Ancak bir süre sonra Ziyâü'l-Mülk, Emîr Taharten'den ayrılıp Kadı Burhaneddin'in hizmetine girmiş ve hatta onun son Kayseri seferine de iştirak etmişti.

⁴¹⁸ Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 64. ; Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 43-44. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 192-193. ; İbn Hacer'deki kayıt için bkz.: Şevkiye İnalçık, **a.g.m.**, s. 353.

⁴¹⁹ Yezdî, **a.g.e.**, s. 317. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 247.

⁴²⁰ İbn Arabşah, Timur'un Hindistan seferini başarıyla neticelendirdiği sıralarda Şam (Suriye) taraflarından gelen bir habercinin Timur'a Kadı Burhaneddin ve Sultan Berkuk'un öldüğü haberini getirdiğini, bu haberden dolayı Timur'un rahat bir nefes aldığını ve sevicinden neredeyse Şam taraflarına doğru kanatlanıp uçacağını söylemektedir. İbn Tagrıberdi de bu ikisinin ölüm haberini alan Timur'un, onların ülkelerini rahatlıkla ele geçirebileceği düşüncesiyle sevincinden neredeyse uçacağını, hemen Hindistan'ın yönetimini güvendiği adamlarından birine bırakarak hızlı bir şekilde Semerkand'a döndüğünü, sonra yine hızlı bir şekilde oradan ayrılarak sefer için yola çıktığını bildirmektedir. (bkz.: İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 172-173. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 353). Ancak İbn Arabşah ve İbn Tagrıberdi'nin, Timur'un Hindistan'dayken Kadı Burhaneddin ve Berkuk'un ölüm haberlerini birlikte aldığı bilgisi doğru değildir. Zira Sultan Berkuk'un ölümü daha sonraki süreçte yaşanmıştır ve Orta Doğu seferine çıkan Timur, onun ölüm haberini Karabağ'da bulunduğu sıralarda almıştır.

göndermişti.⁴²¹ Bütün bu bilgiler göz önüne alındığında şunları söyleyebiliriz: Emîr Taharten ve onun hâmîsi Timur'un azılı düşmanı Kadı Burhaneddin, bir plan ve anlaşma dâhilinde katledilmiştir. Buradaki aktörler Emîr Taharten, Timur ve oğlu Miranşah ile Akkoyunlu Karayülük Osman ve Bozdoğanogullarıdır. Timur, Çinâb nehri taraflarında bulunduğu ve başarılı bir Hindisatan seferinin ardından Semerkand'a dönmek için hazırlandığı sırada Şehzade Miranşah'ın gelen elçileri pek çok haberin yanı sıra Kadı Burhaneddin'in ölüm haberini de bildirmiş ve Timur da bu duruma oldukça sevinmişti. Bunun üzerine o, kendi tâbisi Emîr Taharten'e Kadı Burhaneddin'in öldürülmesi planını başarıyla neticelendirmiş olmasından dolayı hediye olarak bir harp fili göndermişti. Söz konusu hadiseye dair bizimle aynı kuşkuyu paylaşan Yaşar Yücel: "Bizce bu öldürme olayında Timur'un payı vardır. Tıpkı Berkuk'un Dulkadirli Suli (Sevli) Beg'i ortadan kaldırmada uyguladığı metodu, Timur da Kadı Burhaneddin Ahmed için uygulamış görünmektedir. Çünkü bu olaydan sonra onun (Karayülük Osman) hep Timur'la işbirliği içinde bulunması da görüşümüzle tamamiyle uyum halindedir"⁴²² demektedir.

Karayülük Osman'ı geri çekilmeye mecbur bıraktıktan sonra Sivas şehri önlerine gelen Şehzade Süleyman, şehir kapılarını açarak atlarıyla dışarı çıkan ahalinin şehri teslim alabileceğini söylemesine rağmen bunu kabul etmemiş, babası Yıldırım'a haber göndererek bizzat onun gelip şehri ve bölgeyi teslim almasını bildirmişti. Yüz elli bin kişilik ordusuyla Sivas'a gelen Yıldırım Bayezid, Kadı Burhaneddin'in hâkimiyetindeki tüm şehir ve kalelere kendi adamlarını yerleştirdi. Bu suretle Sivas, Tokat, Niksar, Kayseri, Kırşehir yani Kadı Burhaneddin devletinin bütün ülkesi Osmanlı devletinin sınırlarına dâhil oldu. Kadı'nın devlet erkânı, bütün askerleri ve bu arada Kara Tatarlar da Osmanlı devletinin hizmetine girdiler. Osmanlı kaynaklarında ismi Zeynelâbidin Çelebi olarak geçen Kadı Burhaneddin'in oğlu Alaâddin Ali Çelebi ise Sivas'ın Osmanlılar tarafından işgalini takiben eniştesi Dulkadiroğlu Nâsıreddin Mehmed Beg'in yanına gitmişti. Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid, oğlu Süleyman Çelebi'ye veyahut diğer oğlu Amasya beyi Çelebi Mehmed'e Kadı Burhaneddin'in ülkesinin yönetimini verdikten sonra kışın yaklaşması üzerine payitahtı Bursa'ya döndü (M. 1398 / H. 801

⁴²¹ Yaşar Yücel, "Timur Tarihine Dair Araştırmalar II; Timur'un Türkiye ve Yakın-Doğu İlişkilerine Dair Genel Gözlemler (1400-1402)", **Bellekten**, C. XLII, S. 166, 1978, s. 242-243.

⁴²² Yaşar Yücel, "Timur Tarihi Hakkında Araştırmalar I; Timur'un Türkiye ve Yakın-Doğu ile İlişkilerine Dair Gözlemler (1394-1400)", **Bellekten**, C. XL, S. 158, 1975, s. 277.

yılı sonları).⁴²³ Böylece Yıldırım Bayezid'in gerçekleştirmiş olduğu söz konusu istila hareketiyle birlikte Osmanlı devleti ile Emîr Taharten'in beyliği hemhudut olmuştu. Bundan dolayı Taharten, beyliğinin batı ve kuzey sınırlarında yaşanan bu siyasî değişimi dikkatle takip etmek zorundaydı. Öyle ki o, gelip kendisine sığınmış olan Karayülük Osman'ı kabul ederken hiç şüphesiz, doğuya doğru yayılma siyaseti güden, kendi memleketine doğru ilerlemesi pek muhtemel olan ve Sivas'a kadar gelmiş bulunan Yıldırım'a karşı Karayülük'ü taze bir güç olarak da kullanmak istemiştir. Ancak Anadolu'da bir emaret tesis etmeye muvaffak olamayan ve M. 1398 (H. 800) yılı yazından M. 1399 (H. 801) yılı ilkbaharına kadar Emîr Taharten'in hizmetinde kaldığı anlaşılan Karayülük Osman, Memluk sultanı Berkuk'a başvurarak onun hizmetine girmeyi talep etti. Memluk tarihçileri Makrîzî ve İbn İyâs'ın bildirdiğine göre Karayülük Osman Beg'in bu isteği Berkuk tarafından memnuniyetle kabul edildi. O, Haleb nâibine bir mektup yazarak, amannâme ile birlikte Karayülük'e elli bin gümüş dirhem gönderilmesi için talimat verdi (Nisan-Mayıs 1399 / H. Şaban 801).⁴²⁴ Berkuk'un Anadolu'daki müttefiki Kadı Burhaneddin'i öldüren Karayülük Osman'ın Memluk sultanı nezdinde böyle bir talepte bulunması ve bu talebin de Berkuk tarafından kabul edilmesi, ortak düşman olarak gördükleri Yıldırım Bayezid'in Suriye topraklarına yönelme ihtimalinden kaynaklanıyor olmalıydı. Öte yandan Karayülük'ün gidişine Emîr Taharten'in de rıza gösterdiği anlaşılıyor. Zira belki de Taharten, Yıldırım'ın Karayülük Osman'ı bahane ederek kendi topraklarına yürüyebileceğini düşünmüştür. Esasında Karayülük'ün, Emîr Taharten'in himayesinde kendisini Yıldırım'a karşı güvende hissetmeyeceği de açıktır.

Tıpkı geçen yıl Kadı Burhaneddin'in öldürülmesinden sonra yaşananlar gibi M. 1399 (H. 801) yılı yazında da, Emîr Taharten ve beyliğini çok yakından ilgilendiren ve hemen yanı başındaki coğrafyada vukua gelen olağanüstü gelişmeler yaşanmaktaydı. İlginçtir, bu söz konusu yeni gelişmeler de yine bir ölüm hadisesinin hemen ardından vukua gelmiştir. Bu defa hayatını kaybedense Mısır Memluk sultanı Berkuk idi (M. 20

⁴²³ Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 58-59. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 206/dn. 351, 288. ; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 299/dn. 4, 300. ; Mükrimin Halil Yinanç, "Bayezid I.", s. 378. ; Neşrî, **a.g.e.**, s. 134-135. ; İdrîs-i Bidlîsî, **Heşt Bihişt**, s. 50-53. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 205-207. ; Şükrullah, **Behcetü't-Tevârih**, Haz.: Nihal Atsız, s. 214. ; Ahmedî, **Dâstân ve Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman**, Haz.: Nihal Atsız, Üç Osmanlı Tarihi içinde, Ötüken Yay., İstanbul, 2011, s. 155. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 179-187. ; Müneccimbaşı, **a.g.e.**, s. 136. ; Behiştî, **a.g.e.**, s. 21-22. ; Rûhî, **a.g.e.**, s. 394. ; İbn Hacer'deki kayıt için bkz.: Şevkiye İnalçık, **a.g.m.**, s. 353. ; Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 60.

⁴²⁴ Yücel, **a.g.e.**, s. 288. ; Tülay Koyuncuğlu, **a.g.t.**, s. 21. ; Mükrimin Halil Yinanç, "Akkoyunlular", s. 257.

Haziran 1399 / H. 15 Şevval 801 Cuma). Berkuk'un ölümünü ve yerine geçen küçük yaştaki oğlu Ferec'in tam olarak yönetime hâkim bulunamamasını fırsat bilen Yıldırım Bayezid, Memluk devletine bağlı Malatya topraklarına sefer hazırlığına girişti (M. 1399 yılı Haziran sonları). O, Mısır Memluk sultanına bir elçi göndererek Malatya'yı ve buraya bağlı kale ve şehirlerin kendisine teslimini istedi. Zira Yıldırım Malatya'nın, daha önce ele geçirdiği Kadı Burhannedin devletinin topraklarının bir paçası olduğunu iddia ediyordu.⁴²⁵ Fakat hiçbir gerçekliği olmayan bu iddia, öyle anlaşılıyor ki daha önce Kadı Burhannedin ve Memlukların Malatya nâibi Mintaş arasında yaşanan hadiseye binaen ileri sürülmüştü. Memluk sultanından red cevabı alan Yıldırım Bayezid, iki yüz bin kişilik kalabalık ordusuyla Sivas üzerinden Malatya'ya geldi. Yaklaşık bir buçuk ay boyunca şehri kuşatmaya alan Yıldırım, daha sonra ordusuyla hücumu geçip burayı ele geçirdi. Şehir ve kaleye kendi adamlarını yerleştiren Yıldırım Bayezid bu sefer sırasında Divriği, Darende, Elbistan, Behisni ve Kahta'yı da ele geçirip yine bu şehir ve kalelere de adamlarını yerleştirdi (M. 1399 Ağustos / H. 801 Zilhicce ayı ortaları).⁴²⁶

Memlukların nüfuz sahasına inip söz konusu bölgeleri ele geçiren Yıldırım Beyezid, böylece Orta Anadolu ve Canik yöresinden sonra Orta Fırat bölgesini de Osmanlı topraklarına kattı. Bu durum Emîr Taharten'i oldukça huzursuz etmişti. Zira

⁴²⁵ Schiltberger'in bu iddiasının (bkz.: Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 60) yanı sıra yalnızca Aynî'de rastladığımız bir başka malumat, Yıldırım'ın Malatya üzerine yürümesinin bahaneleriymiş gibi gözükmektedir. Aynî'nin verdiği bilgiye göre; Memlukların Malatya nâibi Emîr Çakmak Safeviyye, Tennim Hasan tarafından öldürülen Nevruz Hazeri yerine Haleb hâcib-i hicabı olarak tayin edilmişti. Fakat o, bir süre sonra görevinden alındı (M. 1 Nisan 1400 / H. 5 Şaban 802 Perşembe). Bunun nedeni şundan ileri geliyordu; daha önce Emîr Çakmak Malatya nâibi iken Yıldırım Bayezid'in gelen elçisini tutuklatmış ve onun sakalını keserek geri Yıldırım'a göndermişti. Diplomatik teamüllere aykırı bu tutum sebebiyle Yıldırım Bayezid, Malatya üzerine yürüyüp Emîr Çakmak'ı cezalandırmak suretiyle intikamını almak istiyordu (Âdile Âbidin, **a.g.m.**, s. 192). Öte yandan, Maraş merkezli Dulkadiroğulları Türkmenleri, Memluklara bağlılığını bildiren Sadaka Beg b. Suli (Sevli) Beg idaresindeydi ve beylik mücadelesi veren Sadaka'nın amcaoğlu Nâsireddin Mehmed Beg Yıldırım'dan yardım talep etmişti. Bu durum, Osmanlı sultanını bölgeye çeken etmenlerden bir diğeri olmalıydı. Osmanlı kuvvetlerinin Elbistan'dan Sadaka Beg'i çıkarıp beyliğin başına Nâsireddin Mehmed Beg'i getirmesi (M. 2 Ağustos 1399 / H. 29 Zilkade 801) bunun bir işaretidir (Halil Çetin, "Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı", **Basılmamış Doktora Tezi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005, s. 62-63).

⁴²⁶ İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 313, 316. ; Cüneyt Kanat, "Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar", s. 30-31. ; Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 60. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 288-289. ; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 300 / dn. 1, 301 ; Mükrimin Halil Yınanç, "Bayezid I.", s. 379. ; Âdile Âbidin, **a.g.m.**, s. 191. ; Şevkiye İnalçık, **a.g.m.**, s. 352. ; Neşri, **a.g.e.**, s. 140. ; İdris-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 22-23. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 229. ; Şükrullah, **a.g.e.**, s. 217-218. ; Ahmedî, **a.g.e.**, s. 156-157. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 365-367. ; Oruç Beğ, **a.g.e.**, s. 36. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 42. ; Aşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 99. ; Münecimbaşı, **a.g.e.**, s. 142. ; Hadîdî, **a.g.e.**, s. 115. ; Behîştî, **a.g.e.**, s. 31. ; Rûhî, **a.g.e.**, s. 397. ; Kemal, **a.g.e.**, s. 96-97. ; Celâl-Zâde Sâlih Çelebi, **Hadîkâtü's-Selâtin**, Haz.: Hasan Yüksel, H. İbrahim Delice, TTK Yay., Ankara, 2013, s. 119-120.

Memluk toprakları olan ve Haleb'e bağlı bulunan Divriği'nin Kürdlerden, Malatya'nın da Türkmenlerden alınmasıyla⁴²⁷ Emîr Taharten'in beyliği batı ve güneybatı yönünden Osmanlı devletiyle hemhudut olmuştu. Üstelik bundan sonraki hedef de Taharten'in kendisiydi ve Bayezid, Timur'un bölgedeki yanlıları arasında en eskisi olan Taharten'den itaatini bildirmesini, hâkimiyeti altındaki coğrafyanın haracını kendisine göndermesini istemekteydi. Fakat çok geçmeden Emîr Taharten için ümit verici haberler gelmeye başladı. Zira Timur, Hindistan seferini başarıyla tamamlayıp payitahtta kısa bir süre dinlendikten sonra yeni bir sefer için İran topraklarına yönelmişti.⁴²⁸ Öyle anlaşılıyor ki Yıldırım'ın da, Emîr Taharten'in topraklarına yürümeyip geri dönüş yolunu tutması, kış mevsiminin yaklaşmasından ziyade Timur'un Yakın Doğu coğrafyasında tekrar görünmesindendi.⁴²⁹ Bahsi daha önce geçtiğinden dolayı hatırlanacağı üzere M. 1394 (H. 796) yılında Timur'a karşı, Sultan Berkuk, Kadı Burhaneddin, Altınorda hanı Toktamış ve Yıldırım Bayezid arasında bölgesel bir ittifak bloğu kurulmuştu. Timur bu üyelerden Toktamış Han'ı M. 1395 (H. 797) yılında mağlup ederek saf dışı bırakmış ve bundan sonra Altınorda ikinci derecede bir devlet konumuna düşmüştü. Bu durum Timur'a, Orta Doğu ve Anadolu'da görece daha rahat bir siyaset takip edebilme imkânı vermişti. Ancak söz konusu ittifak henüz işlerliğini yitirmemişti. Zira Deşt-i Kıpçak seferine çıkmadan önce Timur'un Yıldırım'ı ittifaktan ayırma gayretleri bir sonuç vermediği gibi bundan sonra da Sultan Berkuk ve Yıldırım

⁴²⁷ Oruç Beğ, Malatya'nın Türkmen'den Divriği ve Behisni'nin de Kürdlerden aldığını söylüyor. Eserinin bir başka nüshasında "Sual-cevab ederlerse Malâtıyye Türkmen'den mi alındı? Biz derüz ki, Kürdlerden alındı, Behisti dahi" denmektedir (bkz.: Oruç Beğ, **a.g.e.**, s. 36, dn. 237). İbn Kemal de Divriği'nin Kürdlerden alındığını bildirmekte, Divriği, Darende ve Behisni'yi ele geçiren Yıldırım'ın buralardaki Türk ve Türkmen ile Kürd'ü dağıttığını söylemektedir (İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 365). Anonim Osmanlı Kroniğinde Malatya, Behisni ve Darende'nin Türkmen'den Divriği'nin ise Kürdlerden (**Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 42) Âşıkpaşazâde'de Malatya ve Behisni'nin Türkmen'den Divriği'nin Kürdlerden (Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 100) Hoca Sadettin Efendi'de Malatya, Behisni ve Divriği (Hoca Sadettin'in Divriği'ni de buna dahil ettiği tam olarak net değildir) Türkmenlerden (Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 229) Hadîdî'de Malatya, Divriği ve Darende'nin Türkmen'den alındığı bildirilmektedir (Hadîdî, **a.g.e.**, s. 124). Münecimbaşı Ahmed Dede ise Malatya ve Behisni'nin Türkmenlerden Divriği'nin Kürdelerden alındığını, ayrıca Darende ve Kemah kaleleri ile bunların civarında Türkmen ve Kürdlere ait bölgelerin de ele geçirildiğini söylemektedir (Münecimbaşı, **a.g.e.**, s. 142-143). Ancak Osmanlı Kroniklerinde, bunların o bölgede kadim padişahlar olmadığı ve söz konusu yerlere Eretna'dan sonra hâkim oldukları da söylenmektedir. Ayrıca Yıldırım'ın memleketlerini ele geçirmesiyle onların, Memluk sultanı sebebiyle geri yerlerine diğer yerlere kaçtıkları, Yıldırım'ın Timur'a yenilmesinden sonra Memluk sultanı sebebiyle geri yerlerine döndükleri ve o tarihten itibaren Memluk sultanının hâkimiyetinde kaldıkları bildirilmektedir (bkz.: Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 100-101. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 42. ; Oruç Beğ, **a.g.e.**, s. 36. ; Hadîdî, **a.g.e.**, s. 124-125).

⁴²⁸ Yücel, **a.g.e.**, s. 289. ; Mükrimin Halil Yinanç, "Bayezid I.", s. 379.

⁴²⁹ Ahmedî kendi eserinde, payitahtı Bursa'ya dönen Yıldırım'ın, Memlukların Suriye topraklarını ele geçirmek için yazın o bölgeye askerî bir harekât düzenlemeyi planladığını bildirmektedir (Ahmedî, **a.g.e.**, s. 157).

Bayezid arasında elçiler gidip gelmiş ve bunun neticesinde Timur'a karşı kurulan söz konusu bölgesel ittifak bloğu diri tutulmaya çalışılmıştır. Aynı şekilde bloğun bir diğer üyesi Kadı Burhaneddin de Sultan Berkuk'la sıkı bir iletişim halindeydi. Timur'un bölgeye tekrar sefer düzenlemesi, ittifakın tamamen dağılmasına yol açan Kadı Burhaneddin ve Memluk sultanı Berkuk'un ölümlerinden sonra gerçekleşmiştir. Zira Yıldırım Bayezid, söz konusu ölüm hadiselerinin ardından harekete geçerek müttefiklerinin topraklarını kendi hâkimiyet sahasına dâhil etmiş ve böylece söz konusu ittifak geçersiz kalmıştı.⁴³⁰

II. EMİR TAHARTEN'İN YILDIRIM BAYEZİD'İ TİMUR'A ŞİKÂYET ETMESİ VE HEMEN ARDINDAN GELİŞEN OLAYLAR

Timur'un bir yıllık başarılı bir Hindistan seferinin ardından Semerkand'a döndüğü sıralarda Gürcüler, Seyyid Ali Şeki (Arlat)'nin de desteğini alarak Alıncak (Alancık)'ta kuşatma altında bulunan Sultan Ahmed-i Celâyir'in oğlu Sultan Tahir'i kurtarmayı başarmış ve Şehzade Ebu Bekr'in liderliğindeki Timurlu kuvvetlerini darmadağın etmişti. Timur bunun yanı sıra Şehzade Miranşah'ın da birtakım olumsuz faaliyetler içinde bulunduğunu haber alınca, Hindistan seferinden daha yeni dönmüş olmasına rağmen, İran üzerine üçüncü ve aynı zamanda son seferi olan ve "Yedi Yıllık Sefer (M. 1399-1404)" diye bilinen askerî harekât için hazırlık yapmış, daha sonra da

⁴³⁰ Kadı Burhaneddin'in ülkesinin ele geçirilmesinin söz konusu ittifaka zarar vermediği iddiası bir yere kadar anlaşılabilir. Zira Kadı'nın yerine hükümdar ilan edilen küçük yaştaki oğlunun Akkoyunlular ve Emîr Taharten'in düşmanca faaliyetleri karşısında tutunabilmesinin imkânsız olduğunu gören devlet adamlarının davetini Yıldırım'ın memnuniyetle karşılayacağı, bölgede ortaya çıkan otorite boşluğunu Akkoyunluların veyahut Emîr Taharten'in doldurmasına göz yummayacağı, Timur tehlikesi karşısında devletin sınırlarının güvenliğinin bu derece zayıf bir duruma düşmesine izin vermeyeceği gayet açıktır. Ancak anlaşıldığı kadarıyla söz konusu bölgesel ittifakı asıl ortadan kaldıran hadise, Berkuk'un ölmesinin ardından Yıldırım Bayezid'in Memluk toprağı olan Malatya ve diğer yerleri işgal etmesiydi. Zira bu durum, Timur tehlikesi karşısında Yıldırım'ın kuvvetli bir müttefiki olan Memluklarla arasını açmış, bir süre sonra da Timur'un Sivas'ı ele geçirmesi (M. 1400 / H. 803) üzerine Kahire'ye ittifak talebiyle giden Osmanlı elçilerinin elleri boş dönmelerine neden olmuştu. İbni Tagrıberdi'nin aktardığına göre Yıldırım'ın mektubunu kimse önemsememiş, Malatya'yı alması sebebiyle dostluğu kabul edilmemiş ve herkesin kendi başının çaresine bakması gerektiği düşünüldükten sonra Timur'a karşı ittifak talebine yanaşılmamıştı. İbni Tagrıberdi, Memlukların bu talebi kabul etmemelerini büyük bir hata olarak değerlendirmektedir. Öte yandan Timur'dan kaçıp Memluklara sığınmak isteyen Sultan Ahmed-i Celâyir ile Kara Yusuf'un kabul edilmemeleri de Ferec'in Berkuk'un takip ettiği siyasetten ayrıldığını göstermektedir. Neticede Kadı Burhaneddin ve Sultan Berkuk'un peş peşe gelen ani ölümlerinin ardından savunma ittifakının işlerliğini yitirmesi Timur'a Anadolu ve Suriye'nin kapılarını ardına kadar açacaktır (Halil Çetin, **a.g.e.**, s. 58-57. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 329).

yola çıkmıştı.⁴³¹ Emîr Taharten ve beyliğini çok yakından ilgilendiren, Yakın ve Orta Doğu coğrafyasını derinden sarsan bu askerî harekâta şimdi biraz yakından bakalım.

Semer kand'tan hareketle Sultaniye'ye gelen Timur oradan Karadere ve Erdebil yoluyla Karabağ'a vardı (M. 17 Kasım 1399 / H. 7 Rebiyülevvel 802).⁴³² Burada kışladığı sıralarda Gürcüler üzerine yürüyen Timur, bir ay boyunca kan döküp yıkımda bulunarak tekrar Karabağ'a döndü. İlbaharın gelmesiyle birlikte yeniden Gürcüler üzerine yürüme kararı alındı. Bunun için Karabağ'dan hareketle Gürcistan'a doğru yol alındı. Timur gelip Berda (Partav) bozkırında konakladığı sıralarda, Timurlu kaynaklarında sadık bendesi olarak zikredilen Emîr Taharten, yanında değerli hediyelerle Erzincan'dan gelip huzurda yeri öpmekle müşerref olmuş ve bu suretle Timur'a bağlılığını tazelemişti. Timur'un güler yüzle karşıladığı Taharten, biraz sonra ayrıntısıyla zikredeceğimiz Osmanlı sultanının istek ve tehditlerini bir bir Timur'a arz etti. Emîr Taharten'e izaz ve ikram ile zerdûz hil'atler (elbiseler) giydiren; külah, altın kemer, hançer, tuğ, alem (bayrak) ve nekkare (davul, kös) hediye edip iltifatlarda bulunan Timur, Erzincan'a geri dönmesi için Taharten'e izin verirken: "Kendi topraklarında asayiş sağlamakla uğraş ve Rum (Osmanlı) ordusunun hareketlerinden gafil olma"⁴³³ dedi (M. 1400 / H. 802 ilkbaharı). Oradan Gürcistan üzerine yürüyen Timur, bu memleketi itaatine aldıktan sonra geri dönüp Minköl (Bingöl?) yaylasında karargâhını kurdu.⁴³⁴ O, otların bol olmasından dolayı atların iyi beslendiği ve karargâh

⁴³¹ Yezdî, **a.g.e.**, s. 323-324. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 254-255. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 883-885. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 1-3. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 175-178.

⁴³² Bu sırada Timur'u memnun edecek bir takım haberler geldi. Bu haberlerden biri Memluk sultanı Berkuk'un vefat haberi idi. Onun ölümüyle emîrleri arasında savaşlar vukua gelmiş ve pek çoğu bu çatışmalarda hayatını kaybetmişti. Üstelik yerine geçen oğlu Ferec zamanında da bu çatışmalar devam etmişti. Bir diğer haber Cuçi ulusunun hanı Timur Kutluğ Oğlan'ın ölüm haberi idi ve onun ölümüyle ulusu dağılıp gitmişti. Böylece Timur kuzeyden gelebilecek tehditlerden fariğ olmuştu. Bir başka haber ise Çin İmparatoru Tonguz Han'ın ölüm haberi ve orada çıkan iç savaşı. Diğer yandan Moğolistan memleketinin sultanı Hızır Hoca Oğlan da ölmüş, oğulları arasında iktidar savaşları meydana gelmişti. Bu fırsattan istifade eden Andijan'daki Timurlu kuvvetleri üzerlerine yürüyüp onları mağlup ederek perişan duruma düşürmüşlerdi. Ayrıca Timur bir yıl önce Hindistan'ı zapt ettiğinde gelen haberciler ona Kadı Burhaneddin Ahmed'in ölüm haberini de bildirmişti (bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 327-328. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 254-255. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 885, 894-895. ; Hâdemîr, **a.g.e.**, s. 484. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 3-6. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 172-173, 178). Bütün bu yaşanan gelişmeler Timur'a rahat bir nefes aldırış ve yapacağı yeni istilalar için elini güçlendirmişti.

⁴³³ Yezdî, **a.g.e.**, s. 335.

⁴³⁴ Ardından bir kez daha Gürcüler üzerine yürüyen Timur, beş günde yedi kale ele geçirip yerle bir ederek oradakileri kılıçtan geçirdikten sonra tekrar Minköl yaylasına geldi —Nizamüddin Şâmî ve Hâfız Ebrû, sefer dönüşü Timur'un tekrar Minköl'e değil de Avnik'e geldiğini söylemektedirler (Şâmî, **a.g.e.**, s. 259. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 891). Ancak kuvvetle muhtemel Avnik, Sivas üzerine gidildiğinde Timur kuvvetleri için Minköl'den sonra Erzurum'dan önceki duraktır— ve bir müddet istirahat ve eğlenceyle vakit geçirdi. Bu sıralarda, yanlarında bir Osmanlı şehzadesi —Timurlu kaynakları, Osmanlı (Rum) sultanlarından Murad Beg (I. Murad)'in oğlunun Frenklerin elinde esir olduğunu ve onların bunu Timur'a

kurmak için de oldukça uygun olan Minköl yaylasında iki ay kadar bulunmuş, bu süre zarfında da diğer memleketlerin hâkimleri kendisine gelip bağlılıklarını bildirmişlerdi.⁴³⁵ Bu noktada Anadolu beylerinin ahval ve faaliyetlerine bir göz atmak gerekir. Zira bu durum Emîr Taharten'i de yakından ilgilendiren bir meseledir.

Anadolu'da emaret sahibi olan ve Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid tarafından M. 1390'larda yürütülen askerî faaliyetler neticesinde toprakları işgal edilen Aydın, Germiyan, Mentеше, Saruhan ve İsfendiyar beyleri Timur'a iltica edip ona bağlılıklarını bildirmişlerdi. Timur ile Yıldırım arasındaki yazışmalara yansımayan bu mesele sadece Osmanlı kroniklerinde yer almaktadır. Bu konu, kendinden sonraki çoğu Osmanlı kroniğine kaynaklık etmiş olan Âşıkpaşazâde Tarihi'nde nispeten ayrıntılı sayılabilecek bir şekilde geçmekte ve Timur'un Anadolu seferinin sebepleri arasında zikredilmektedir.⁴³⁶ Âşıkpaşazâde'deki kayıt şöyledir:

Sual: Ya ol Rum vilâyetinden Bayezid Han'dan kaçıp gidenlerin halleri noldu? Cevab: Bazıları Temür'e vardılar. Tahraten ve Germiyanoğlu ve Düzme Aydınoğlu ve Mentешеoğlu, İsfendiyar'un elçisi bile vardı. Bunların her biri bir nev ile vardı. Germiyanoğlu İpsili hapsinden kim veziriyilen kaçdı. Ayuculara, maymunculara uydu, Temür'e vardı. Mentешеoğlu saçın sakalın yolutdu, ışık olup vardı. Aydınoğlu çerçilik ede vardı. İsfendiyar'un

getirdiklerini bildirmektedir (Yezdî, **a.g.e.**, s. 338. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 259. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4956. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 891. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 11) demektedir. Bu kişi Murad'ın oğlu değil Bizans'a rehine olarak verilen Yıldırım'dan olma torunu Yusuf olsa gerek. Zira o, daha sonra Hıristiyan olup Dimetriyos adını almıştır. (bu kişi için bkz.: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. Osmanlı hanedanı soyu cetveli dn. 23). Bizce Hıristiyan olmasından mütevellit o artık bir Bizanslı gibi görülmüş ve Osmanlılar aleyhine kullanılmak istenmiş olmalıydı. Tabi bu durum tahminden öteye gitmiyor— de olduğu halde Frenklerin elçisi geldi. Onlar topraklarını işgal eden Osmanlılara karşı işbirliği teklif ediyorlardı. Gelen bu Frenk elçisi, Timur tarafından güler yüzle karşılanıp hil'atler giydirilmek suretiyle memnun bir şekilde geri gönderilmiş ve onlar Trabzon yoluyla geri dönmüşlerdi (Yezdî, **a.g.e.**, s. 330-331, 334-338. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 254-259. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4948-4956. ; Hâdemîr, **a.g.e.**, s. 484, 486. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 886-891. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 825-829. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 6-7, 10-11. ; ayrıca bkz: İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 179. ; Yaşar Yücel, "Timur Tarihine Dair Araştırmalar II; Timur'un Türkiye ve Yakın-Doğu İlişkilerine Dair Genel Gözlemler (1400-1402)", s. 243-244. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 289. ; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, 303. ; Mükrimin Halil Yinanç, "Bayezid I.", s. 379). Ahsen Batur burada Frenklerden kastedilenin Venedikliler olduğunu belirtse de (bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 338, dn. 683) Clavijo'daki kayıtlar bunların, Bizans imparatoru ile İstanbul'daki Ceneviz ileri gelenleri olduğunu göstermektedir. Söz konusu kayıt aynen şöyledir: "... İstanbul İmparatoru ile Beyoğlu'nda bulunan Ceneviz ileri gelenleri Timur'a müracaat ederek Türklerle savaştığı takdirde ona her türlü yardımda bulunmaya hazır olduklarını, ona hem asker hem gemi göndereceklerini bildirmişlerdi. Bunlar gemilerini silahlandırarak Çanakkale boğazında duracaklar, bu şekilde Rumeli'deki Türk askerlerinin Anadolu'ya geçmesini engelleyecek, sonuçta Bayezid'i daha fazla sıkıştıracaklardı. Ayrıca Rumlar, Timur'a nakdi yardımda bulunacaklarını da haber vermişlerdi. Bu şekilde Türkler, kendilerini hem Timur'un hem İmparator'un husumetiyle karşılaşmış gördüler" (Clavijo, **a.g.e.**, s. 79). Yalnız Clavijo bu elçinin Timur'un Sivas'ı ve Yıldırım'ın da Erzincan'ı işgal etmesinden sonra geldiğini belirtmektedir ki bu yanlıştır. O, tıpkı Memluk ve Osmanlı kroniklerinde olduğu gibi yaşanan olayların zamanlamasında bir hataya düşmüş olmalıdır. Zira biz Timurlu kaynaklarından, Timur'un faaliyetlerini ayrıntı bir şekilde takip edebilme imkânına sahibiz.

⁴³⁵ Yezdî, **a.g.e.**, s. 338. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 259.

⁴³⁶ Halil Çetin, **a.g.e.**, s. 57, 82.

elçisiyilen Tahraten nökerleriyilen vardı. Bunlar Temür'e kim vardılar. Hallerini arz etdiler. Ve hem Temür'e yalvardılar kim eyitdiler kim: "Ey sâhib-kıran! Bize merhamet et kim gayet mazlumlaruz" dediler. Ekser tahrik eden Tahraten'ün ve Germiyanoğlu'nundur. Zira biri habsden çıkup vardı ve biri dahi oğul, kız, avratından ayrılmış idi. İmdi bunların sözü müfiddür.⁴³⁷

Söz konusu beylerin bu olaylar sırasında Timur'un Rum serhaddindeki müttefiki Emîr Taharten'le iletişim halinde oldukları anlaşılıyor. Nitekim XV. yüzyıl Osmanlı tarihçilerinden Kemal'in Selâtîn-Nâme isimli eserindeki şu beyitler bu ilişkiyi açık bir şekilde dillendirmektedir:

*Bileydi oğlı anda Germiyan'un
Bu Taharten bile yoldaşı anun*

*Tutup şâh anı habse koymışdı
Çıkup habsden kaçup kurtulmuşdı*

*Varuban Taharten ile buluşur
Temür katında birbirile aluşur⁴³⁸*

Öte yandan Anadolu beylerinin Timur'un yanına aynı zamanda gitmeleri onların birbirleriyle temas halinde olduklarını göstermektedir. Bunların, son Anadolu seferinde Timur'a yol gösterdikleri ve bilgi sağladıkları şüphesizdir.⁴³⁹ Osmanlı kroniklerinde, bu beylerin Anadolu'dan kaçıp Timur'un yanına varmaları Timur'un Sivas üzerine yürümesi hadisesinden önce anlatıldığından dolayı biz öyle zannediyoruz ki bu beyler, Timur'un Minköl yaylasında (veya Avnik'de) bulunduğu sıralarda gelmişlerdi. Zaten Timurlu kaynaklarında geçtiği şekliyle ve bizim de yukarıda zikrettiğimiz üzere Minköl yaylasında (veya Avnik'de) bulunan Timur'a, etraftaki hâkim ve darugalar gelip itaatini bildirmişti. Dolayısıyla gelenler arasında bu Anadolu beylerinin de olması kuvvetle muhtemeldir. Yalnız hemen şunu belirtmek durumundayız ki Yıldırım Bayezid'in Emîr Taharten'in ailesini esir alması bu sıralarda değil, Sivas ve Malatya'yı ele geçiren Timur'un Suriye'de bulunduğu günlerde yaşanmıştır. Dolayısıyla Osmanlı kronikleri pek çok hadisenin zamanlamasında olduğu gibi Yıldırım'ın Erzincan üzerine yürüyüp burayı ele geçirmesi ve Emîr Taharten'in ailesini esir alması olayının zamanlamasında da bir hataya düşmüşlerdir.

⁴³⁷ Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 101. Ayrıca bkz.: Neşri, **a.g.e.**, s. 143-145. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 371. ; Oruç Beğ, **a.g.e.**, s. 36. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 42. ; Hadîdî, **a.g.e.**, s. 116-117. ; Kemal, **a.g.e.**, s. 90. ; Gelibolulu Mustafa Âli, **a.g.e.**, s. 161. ; Celâl-Zâde Sâlih Çelebi, **a.g.e.**, s. 131-132. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 291, 319.

⁴³⁸ Kemal, **a.g.e.**, s. 90. İbn Arabşah, Germiyan beyliğinin hâkimi Emîr Yakub b. Alişah'ın Bayezid'den kaçarak Timur'a sığındığını bildirir (İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 291).

⁴³⁹ Halil Çetin, **a.g.e.**, s. 82-83.

Timur Minköl'deyken Osmanlı Sultanı Yıldırım Bâyezid'e elçilik heyetiyle birlikte nasihat içeren bir mektup gönderdi. Yıldırım'a aba altından sopa gösteren bu mektupta, çok geniş bir coğrafyanın ve bu coğrafyada hüküm süren padişah ve emîrlerin artık kendisinin idaresi altında olduğundan ve en büyük orduların dahi kendilerine mukavemet gösteremeyeceklerinden bahisle, soyu gemici Türkmenlere dayanan Yıldırım gibi birisinin gurura kapılarak atalarının yolundan çıkıp haddini aşmaması gerektiğini söylemişti. Onun haddinden büyük sözler söylediğini, yoktan başına işler açıp zorla belayı üzerine davet ettiğini ancak bundan sakınması gerektiğini bildirmişti. Memleketine ilişilmemesinin nedeni olarak da; Yıldırım'ın Frenk kâfirlerine (kâfir Avrupalılara) karşı gaza yapıyor olmasından ileri geldiğini, kendisinin onun üzerine yürümesi halinde Müslümanların endişelenip kâfirlerin mutlu olacağını ve kendisinin de bunu istemediğini bildirmiştir. Timur'un Yıldırım'a bu mektubu göndermesinin sebebi şuydu; Rumeli'de geniş bir bölgeyi itaat altına alan Yıldırım Bayezid Batı Anadolu beyliklerini, Karamanoğulları beyliğini, Kuzey Anadolu'da Candaroğulları beyliğinin Kastamonu şubesi⁴⁴⁰ ile Amasya ve Canik yöresindeki küçük beylikleri itaat altına aldıktan sonra Sivas başta olmak üzere Kadı Burhaneddin'in topraklarını ve Halep'e bağlı Memluk toprağı olan Malatya ve diğer yerleri de zapt etmişti. O, Sivas'a (Malkoçoğlu) Mustafa adlı birisini ve Malatya'ya da bu Mustafa'nın oğlunu hâkim tayin ederek muzaffer bir şekilde payitahtı Bursa'ya dönmüştü. Böylece gücünün ve şöhretinin büyüklüğü her tarafta duyulmaya başlanan ve öz güveni tavan yapan Yıldırım, gözünü Timur'un hâkimiyetindeki memleketlerden biri olan Erzincan'a yani onun sadık beylerinden Emîr Taharten'in idaresi altındaki topraklara dikti. Yıldırım Bayezid Emîr Taharten'e bir elçi göndererek ondan kendisine itaat etmesini; Erzincan, Erzurum ve hâkimiyeti altındaki diğer yerlerin haracını kendisine göndermesini istiyordu. Daha sonra gelen başka bir elçi Yıldırım'ın dilinden Emîr Taharten'in meclisinde öfke ve tehdit dolu sözler söyledi.⁴⁴¹ Taharten'in söz konusu istekleri yerine getirmemesi halinde görkemli ordusuyla memleketine yürüyeceği ve orada âbâd bir tek yer bırakmayacağını bildiriyordu. Bunun üzerine Taharten de, yukarıda zikrolunduğu üzere, Timur'un yanına giderek ona yaşananları bir bir anlattı. Timur da Yıldırım'a

⁴⁴⁰ Candaroğulları beyliğinin Sinop şubesi Kötürüm Bayezid'in oğlu İsfendiyar Beg'in idaresinde idi ve Osmanlılar burayı ele geçirmemişlerdi.

⁴⁴¹ Akkoyunlu tarihçisi Ebu Bekr-i Tihranî eseri Kitab-ı Diyarbekriyye'de, Yıldırım Bayezid'in Taharten'e göndermiş olduğu bu mektubu, sanki Akkoyunlu Karayülük Osman Beg'e göndermiş gibi anlatmaktadır. Bkz.: Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 43.

siyasî anlamda bir ayar vermek için ona bu söz konusu mektubu gönderdi.⁴⁴² Tam da bu noktada dönüp Clavijo'nun seyahatnamesine bakmak gerekir. Zira burada konuya dair ilginç bilgiler bulunmaktadır.

⁴⁴² Yezdî, a.g.e., s. 338-339. ; Şâmî, a.g.e., s. 260-261. ; Mirhând, a.g.e., s. 4956-4958. ; Hâdemîr, a.g.e., s. 486, 489-490. ; Hâfız Ebrû, a.g.e., s. 898-899. ; Semerkandî, a.g.e., s. 834-835. ; el-Hüseynî, a.g.e., s. 11. ; Abdülhüseyn Nevâî, a.g.e., s. 90, 92-93. ; Hoca Sadettin, a.g.e., s. 231-235. ; İbni Arabşah, a.g.e., s. 192. ; Yücel, a.g.m., s. 239-245. ; Yaşar, a.g.e., s. 288-290. Ünlü mutasavvif şair Abdurrahman-ı Câmî'nin kız kardeşinin oğlu olan Mevlânâ Abdullah Hâtîfî (M. 1419-1521 / H. 822-927), Timurnâme isimliyle basılmış olan ve Timur tarihini manzum bir şekilde kaleme aldığı nefis eserinde, Timur'un Karabağ'a gelip kışlık karargahını kurduğunu belirttikten sonra Taharten'in gelen şikayetini ve Timur'un buna karşı göstermiş olduğu hassasiyeti şu şekilde nazımlaştırmıştır:

که ناگه ز بازیچه های نجوم   ز پیش طهرتن ز سرحد روم

Ansızın feleğin cilvesiyle Rum (Anadolu) sınırından Taharten'in elçisi geldi.

فرستاده سوی این آستان   ز رومی رسانید صد داستان

Bu elçi o önemli yerden (Taharten'in payitahtı Erzincan'dan) Rum sultanıyla ilgili pek çok haber getirdi.

که قیصر بود عزة تخت و تاج   ز سرحد ما آرزو کرد باج

Bu haberlere göre Rum sultanı sahip olduğu güç ve kuvvetten kibre kapılarak bizim serhaddimiz (Erzincan)'den bac (haraç) istemeye başlamış.

به آن کعبه گویا ندارد نیاز   که مرغ حرم خواهد از بهر باز

Yıldırım sanki Timur'a ihtiyaç duymayacakmış gibi davranmakta, oysa kafesteki tavuk şahinin insafına kalmıştır.

چو دانست دارای دوران تمر   که قیصر ز دریای او جستہ در

Zamanın dârâsı (ünlü hükümdarı) Timur anladı ki Rum sultanı onun deryasında cevher aramayı (yani Timur'un hâkimiyetindeki Erzincan beyliği topraklarını ele geçirmeyi) düşünmüştü.

چو زلف پری چهرگان تاب زد   ز نقشی که بدخواه بر آب زد

O kötü kişinin bu düşüncesinden dolayı güzel çehrelî Timur'un saçları öfkeden diken diken oldu.

Bunun üzerine Yıldırım Bayezid'e nasihat içerikli bir mektup gönderen Timur, Rum (Anadolu) topraklarının Yıldırım'da kalmasını, onun Avrupalılarla yaptığı mücadelede İslam dinini temsil ettiğini ve bu yolda Allah'ın kendisine yardımcı olmasını dilediğini bildirdikten sonra Yıldırım'ın Emîr Taharten ve beyliğinin topraklarına dönük yaptığı tehditleri kastederek şunları söylemektedir:

شنیدم که داری هوای شکار   که بر صیدگاه من آری گذار

Duydum ki avlanmayı düşünüyormuşsun ve benim bölgem (Erzincan beyliği toprakları)'e göz dikmişsin.

بگردان ازین کار تدبیر را   پریشان مکن گور و نخچیر را

Bu işten vazgeç, ne avı ne de av yerini perişan et.

میاور به این صیدگه ترکتاز   به مرغابیانم میندان باز

Benim bölgeme girme, kuşlarım (Taharten)'a şahin indirme.

مکن گرگ را رو به راه رمه   مبدا که آرد شبان شردمه

Sakın ha benim sürüme doğru kurdu yönlendirme ki çoban (Taharten) şikâyetinde bulunmasın.

به ما در مقام خصومت مباش   ترا بر دهی گو حکومت مباش

Bize karşı düşmanlık yapma ve bölgeye hükmetme düşünceni kafandan çıkar.

شود قریه کم گر از ملک روم   نخواهد شدن تنگ آن مرز و بوم

Eğer Rum memleketindeki köylerin elinden çıkmasını ve o bölgenin perişan olmasını istemiyorsan,

به خدام این در درشتی مکن   نکونی توان کرد زشتی مکن

Bu bölgenin hadimleri (Emîr Taharten)'ne kafa tutma, elinden geldiği kadar kötülük yerine iyilik yap.

به ما مهر ورزیدن از کین به است   ز تیزی و تندید تسکین به است

Bizimle dost olmak kin tutmaktan daha iyidir, iyi davranmak hiddetten daha iyidir.

Bu sıralarda Erzincan prensi, yukarıda anlattığımız gibi Taharten adında birisiydi. Prensin toprakları, Türklerin topraklarına bitişikti. Türk sultanı (Yıldırım Bayezid), bütün bu bölgeye hükümrân olmak amacındaydı. Özellikle sultan, Taharten'in elinde bulunan kaleyi zapt etmek istiyordu. Bunun üzerine Beyazıt, Taharten'e bir mektup göndererek kendisine bir vergi vermesini istedi. Taharten, verdiği cevapta vergi vermeye hazır olduğunu ve sultanı kendine hâkim tanıdığını fakat Kemah kalesini Türklere vermeyeceğini bildirdi. Taharten'e bir cevap verilerek bu kaleyi teslim etmesinin kendisi için hayırlı olacağı söylenmiş, aksi takdirde hem kalesini hem bütün ülkesini kaybedeceği anlatılmıştı. Taharten, bu sıralarda Timur'un ortaya çıkışından ve onun yaptığı büyük işlerden haberdardı. Timur, İran ile savaşmış ve İran prenslerini yenmişti. Taharten, Timur'a adamlar ve hediyeler göndererek Türklere karşı kendisine yardım edilmesini rica etmiş, bütün memleketin Timur'un emrine amade olduğunu söylemişti. Timur bunun üzerine Sultan Beyazıt'a adamlar ve hediyeler göndererek Taharten'in kendi tâbiyyetine ve ona ait arazinin himayesine girdiğini, ayrıca Taharten'e karşı bir saldırının yapılmasını kabul etmeyeceğini bildirmişti. Beyazıt o zamana kadar Timur hakkında bilgi sahibi değildi. Onun için dünyada kendi kadar zorlu bir hükümdar bulunmadığını sanıyordu. Bu yüzden Timur'un gönderdiği Tatar'ın verdiği mektubu hiddet ve gazapla karşılamış. Beyazıt Timur'un adamına, dünyada Timur kadar ahmak bir adamın bulunmasına hayret ettiğini, kendisinin Taharten'e karşı istediği gibi hareket etmekte serbest olduğunu, dünyada herhangi bir adama karşı da aynı şekilde hareket edeceğini söylemiş...⁴⁴³

Burada görülmektedir ki Clavijo'nun verdiği bu malumat Timurlu tarihçilerini doğruladığı gibi tamamlamaktadır. Zira isteğin sadece haraç olmadığı, toprak bütünlüğünü de hedef aldığı anlaşılmaktadır. Daha açık bir deyişle Erzincan, Erzurum, Kemah ve diğer yerlerin Osmanlı kontrolü altına geçmesi istenmektedir. Ancak seyahatnamedeki, Emîr Taharten'in Yıldırım Bayezid'in çağrısına olumlu cevap verdiği bilgisi üzerinde biraz durmak gerekir. Herhalde bu durum, Emîr Taharten'in bir oyalama taktiği idi. Zira onun, hamisi Timur'u kızdıracak bu tür bir tutum ve davranış içine girmesi zaten beklenemezdi.⁴⁴⁴ Öte yandan şunu da göz ardı etmemek gerekir; Yıldırım'ın Emîr Taharten'den Kemah'ı istemesi meselesi bu sıralarda değil, Timur'un Suriye'de bulunduğu günlerde Yıldırım Bayezid'in Erzincan üzerine yürüyüp Emîr Taharten'den Erzincan'ı aldığı sıralarda vukua gelmiş olmalıdır. Zira Kemah kalesi, Yıldırım'ın bu Erzincan seferi sırasında ele geçirilmiştir. Üstelik —çalışmamızın

تو هم ساغر دوستی نشکنی

نداریم با تو سر دشمنی

Seninle bizim düşmanlığımız yoktur, sen de dostluk kadehini kırmaya çalışma. Bkz: Abdullah Hatifi, **a.g.e.**, s. 167-168.

⁴⁴³ Clavijo, **a.g.e.**, s. 76-77.

⁴⁴⁴ Yücel, **a.g.m.**, s. 243. ; Yaşar, **a.g.e.**, s. 290-291.

ilerleyen sayfalarında anlatılacağı üzere— Osmanlı kaynaklarında Emîr Taharten'in Erzincan'a gelen Yıldırım Bayezid'e varıp itaatini bildirdiği söylenmektedir ki bu durum, Emîr Taharten'in Clavijo'nun yukarıda verdiğimiz seyahatnamesindeki pasajda takındığı tutumla benzerlik göstermektedir.

Osmanlı kronikleri, kendisine iltica eden Anadolu beylerinin sözlerine uyan Timur'un, Yıldırım Bayezid'e bir elçi ve mektup gönderdiğini bildirmektedirler.⁴⁴⁵ Bizans tarihçisi Dukas, Yıldırım'ın yanına varan Timur elçilerinin ona şu sözleri söylediklerini belirtmektedir:

*Büyük Timur Han, kulları olan bizler vasıtasıyla size şu haberi yolluyor: Başkalarına ait olan yerleri kaparak, bu yerler ile kendini büyük göstermek doğru değildir. Allahın inayetiyle dinsizlerden zaptettiğin yerler ile iktifa et, diğer beylerden hırsızcasına aldığın eyaletleri hemen kendilerine iade et ki, Cenab-ı Hak seni affetsin ve bu beylerin şükran ve minnettarlığına mazhar olasın. Bunlar olmazsa, beylerin intikamını ben alacağım.*⁴⁴⁶

Elçilerin bunlar dışında daha birçok şey söylediklerini bildiren Dukas'ın bu —Osmanlı kroniklerinde anlatılanlarla tam bir uyum içindeki— malumatı açıkça göstermektedir ki Timur, toprakları Osmanlılar tarafından işgal edilen yukarıda sözü edilen beylerin hâmîliğine soyunmuştur. Ancak ilginçtir Timurlu kaynaklarında bu beylerin ilticalarına ve onların Timur'u Yıldırım'a karşı kışkırtıklarına dair herhangi bir şey söylenmemektedir. Bu kaynaklarda Timur'un Yıldırım'a mektup gönderip onu tehdit etmesinin asıl nedeni olarak, yukarıda da belirttiğimiz üzere Osmanlı sultanının Emîr Taharten'i tehdit etmesi ve ondan bir takım isteklerde bulunması gösterilmektedir.

Yıldırım Bayezid, Timur'un tehditvari sözlerine hakaretamiz ve tehdit edici sözlerle karşılık vermiş, niceden beri onunla karşılaşmak istediğini, Timur'un gelmemesi halinde kendisinin harekete geçip atlarını Tebriz ve Sultaniye'de otlatacağını bildirerek kendisine kafa tutmuştu. Anadolu'dan dönen elçiler Yıldırım'ın bu cevabını Timur'a aktarınca o çok öfkelenmişti. Birtakım işlerini halleden Timur kısa süre sonra ordusuyla birlikte Minköl'den kalkıp önce Avnik'e oradan da Erzurum'a geldi. Emîr Taharten de Erzurum'a yaklaşmakta olan Timur'u kalabalık askerî bir kuvvetle hudutta karşılayarak saygılarını sundu ve ona katıldı. Timur da Emîr Taharten'i iyi karşılayıp

⁴⁴⁵ Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 102-103. ; Ayrıca bkz.: Neşrî, **a.g.e.**, s. 144-145. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 373. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 42. ; Hadîdî, **a.g.e.**, s. 117. ; Kemal, **a.g.e.**, s. 90-91. ; Celâl-Zâde Sâlih Çelebi, **a.g.e.**, s. 131.

⁴⁴⁶ Dukas, **Bizans Tarihi**, Çev.: VL. Mirmiroğlu, İstanbul Enstitüsü Yay., İstanbul, 1956, s. 34. Ayrıca bkz.: Abdülhüseyin Nevâî, **a.g.e.**, s. 90. ; Kemal, **a.g.e.**, s. 91. ; Celâl-Zâde Sâlih Çelebi, **a.g.e.**, s. 132.

yakınlık gösterdi.⁴⁴⁷ Kitab-ı Diyarbekriyye'de, Kadı Burhaneddin'i öldürdükten sonra Erzincan'a sığınmış olan Karayülük Osman'ın, Timur'un yanına gitmek istediği ve bu düşüncesini Emîr Taharten'e açtığı, Yıldırım'ın elçisi aracılığıyla gönderdiği mektubundaki istek ve tehditler üzerine Emîr Taharten'le birlikte Avnik'de bulunan Timur'un yanına gittiklerini ve onun bağımlıları arasına girerek övgü ve iltifatlara kavuşup muhteşem hil'atler ve soyurgal⁴⁴⁸ elde ettiklerini bildirmektedir (M. 1400 / H. 803). Böylece Emîr Taharten ile Rum sınırı (Sivas)'ndan kısa süre önce gelmiş bulunan ve oranın durumu hakkında bilgi sahibi olan Karayülük Osman'ın Rum (Anadolu) saldırısına karşı rehber ve kılavuz görevi olarak Timur'u Sivas'a götürdüklerini söylemektedir.⁴⁴⁹ İbn Arabşah da, Karayülük ve Emîr Taharten'in Timur'u Anadolu'ya yürümesi için hayli tahrik ettikleri ve bunda da başarılı olduklarını bildirmektedir.⁴⁵⁰

Sivas'ta bulunan Yıldırım Bayezid'in oğlu Süleyman Çelebi⁴⁵¹ o sırada İstanbul muhasarasıyla meşgul olan babasına haber göndererek tehlikeli durumu bildirmiş ve

⁴⁴⁷ Yezdî, **a.g.e.**, s. 341-342. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 261. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4958-4959. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 490. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 899-900. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 835-836. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 11. ; Abdülhüseyn Nevâî, **a.g.e.**, s. 94-96. ; Yücel, **a.g.m.**, s. 245-246. Ayrıca bkz.: Dukas, **a.g.e.**, s. 34-35. ; Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 103. ; Neşrî, **a.g.e.**, s. 144-145. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 373. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 42. ; Hadîdî, **a.g.e.**, s. 117. ; Kemal, **a.g.e.**, s. 92-93. ; Celâl-Zâde Sâlih Çelebi, **a.g.e.**, s. 132. ; Enverî, **a.g.e.**, s. 33. Dukas'ın eserinde ve Osmanlı kroniklerinde verilen malumata göre Yıldırım, Timur'un elçisini gönderdikten sonra hemen askerî hazırlıklara başlamıştı.

⁴⁴⁸ Moğolca olan bu kelime, bir kimseye geliri ömür boyu verilen mülk veya ikta anlamına gelir (Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 44, dn. 197).

⁴⁴⁹ Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 43-44. Öte yandan Kitab-ı Diyarbekriyye'nin yazarı mevzuyu, sanki Karayülük Emîr Taharten'in yanından hiç ayrılmamış gibi anlatmaktadır. Ancak biz geçen senenin ilkbaharında Memluk sultanı Berkuk'a başvuruda bulunan ve bunun üzerine Berkuk'un da kendisine amannâme ile birlikte elli bin gümüş dirhem gönderdiği Karayülük'ün Emîr Taharten'in yanından ayrıldığını düşünüyoruz. Öyle anlaşılıyor ki Memluk sultanlığından —Berkuk'un ölmesi ve hemen ardından devlette baş gösteren karışıklıklardan dolayı— umduğunu ede edemeyen Karayülük Osman, Emîr Taharten'le tekrar iletişime geçmiş ve Taharten Karayülük'ün Timur'a katılmak için kendisine yaptığı aracılık teklifini olumlu karşılamıştı. Hatırlanacağı üzere daha önce —M. 1394 (H. 796) yılında Âmid'in zaftı sırasında— Karayülük Osman Beg ile Timur arasında zaten bir münasebet bulunmaktaydı. Konu hakkında bir değerlendirme için bkz.: Yücel, **a.g.m.**, s. 247-249. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 287-288.

⁴⁵⁰ İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 193. Schiltberger'e göre; Osmanlı kuvvetlerinin harekete geçerek Sivas'tan çıkarttığı Karayülük, tâbi bulunduğu bey olan Timur'un yanına giderek Yıldırım Bayezid'i şikâyet etmiş, yaşananları anlatarak hakkı olan Sivas için yardım istemişti. Bunun üzerine Timur, Yıldırım Bayezid'e bir elçi göndererek Sivas'ı geri isteyeceğini söyleyip dediğini de yapmıştı. Yıldırım Bayezid ise gelen Timur elçisine Sivas (Kadı Burhaneddin'in memleketini)'ı geri vermeyeceğini çünkü orayı savaşla kazandığını ve Karayülük Osman kadar kendisinin de orada hakkı bulunduğunu söylemişti. Timur da aldığı bu cevap üzerine Sivas üzerine yürümüşü (Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 64). İbn Hacer aynı şekilde, Kadı Burhaneddin'i bertaraf eden Karayülük Osman'ın daha sonra üzerine gelen Yıldırım'ın oğlu Şehzade Süleyman Çelebi'ye mağlup olup çekildikten sonra Timur'un yanına giderek onun hizmetine girdiği ve gidecek yerler konusunda Timur'a kılavuzluk yaptığını bildirmektedir. İbn Hacer'deki kayıt için bkz.: Şevkiye İnalçık, **a.g.m.**, s. 353. ; Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 60-61.

⁴⁵¹ İbn Arabşah, Yıldırım Bayezid'in Sivas'a vali tayin ettiği oğlu Süleyman Çelebi'nin yanında büyük emirlerden Yakub b. Evranis (Evrenuz), Hamza b. Becar, Koç Ali, Mustafa ve devâdârı bıraktığını söylemektedir. Bkz.: İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 192. ;

bunun için yardım istemişti.⁴⁵² Erzurum'da iki gün kalan Timur, muharrem ayı başında (H. 1 Muharrem 803 / M. 22 Ağustos 1400) Erzincan'ı geçip⁴⁵³ burayı arkada bırakarak Sivas'a doğru yol aldı. Haberciler ordusuyla ilerlemekte olan Timur'a; Yıldırım'ın, oğlu Çelebi Mehmed (I. Mehmed)'i⁴⁵⁴ Rum (Anadolu)'un önde gelen beylerinden Timurtaş Paşa⁴⁵⁵ ve diğer beylerle birlikte Sivas'a gönderdiğini ancak onların Timur'un Sivas'a doğru ilerlemekte olduğu malumatını alınca geri dönüş yolunu tuttuğunu bildirdiler. Bunun üzerine Timur bu Osmanlı kuvvetleri üzerine asker sevk etti. Kayseri'yi geçmek suretiyle arkadan Osmanlı kuvvetlerine yetişen Timurlu kuvvetleri, yapılan savaşta karşı tarafa galebe çalıp onların birçoğunu kılıçtan geçirdiler. Ardından bölgeyi de yağmalayarak yüklü miktarda ganimetle yolda tekrar orduya katıldılar. Kılavuzluğunu Emîr Taharten ve Karayülük Osman'ın yaptığı Timur, biraz sonra ordusuyla birlikte Sivas'a vasil oldu.⁴⁵⁶ Öte yandan kale surlarını tahkim ederek savaş hazırlıklarını tamamlayan, ordusundaki en iyi savaşçıları seçip emrindeki beyleri surlar üzerine dağıtarak görev taksimi yapan ve böylece kuşatmaya hazır bir şekilde beklemeye başlayan Süleyman Çelebi, gelmekte olan Timur kuvvetlerine karşı koymanın mümkün olmadığını görünce (veya duyunca) beylerine asker toplayıp gelinceye kadar şehri teslim etmemelerini emrederek kaçış yolunu tutmuştu.⁴⁵⁷ Biraz sonra Timur'un Sivas'ta yapacakları, Yıldırım Bayezid'in Erzincan seferine çıkmasının da nedeni olacaktı.

⁴⁵² İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 194-195. İbni Arabşah, Yıldırım Bayezid'in Bizans devletinin payitahtı İstanbulu kuşatmakla meşgul olması, kendisinin dahi yardıma ihtiyacı bulunması ve ayrıca mesafenin uzaklığı sebebiyle oğlu Süleyman'a yardım edemediğini söylemekteyse de (bkz.: **A.g.e.**, s. 195) bu doğru değildir. Yardım gönderilmişti fakat geç kalınmıştı.

⁴⁵³ Muasır tarihî takvimde, Timur'un Erzincan'a vasil tarihi olarak H. 9 Zilhicce 802 (M. 1 Ağustos 1400 Pazar) gösterilmektedir. Bkz.: Osman Turan, **a.g.e.**, s. 83.

⁴⁵⁴ Kaynaklarda "Güreşçi" veya "Kirişçi" lakabıyla anılmaktadır.

⁴⁵⁵ Bu devirde Timurtaş Paşa isminde üç şahıs vardır. Bunlardan en büyüğü Rumeli beylerbeyi ve vezir olan Kara Ali Beg oğlu Kara Timurtaş Paşa'dır. Diğeri ise Sarı Timurtaş Paşa'dır ki Germiyan ve Ankara havalisi beylerbeyidir. Bir diğer Timurtaş Paşa da vezir-i azam Çandarlızade Ali Paşa'nın köleliğinden yetişmedir ve II. Murad devrinde hayattadır (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, 295-296, 331. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 12, dn. 44). Bizim konumuz olan Timurtaş Paşa'nın Germiyan ve Ankara havalisi beylerbeyi olan Sarı Timurtaş Paşa olması kuvvetle muhtemeldir. Zira Kara Timurtaş Paşa'nın yaşı hayli ilerdedir ve bundan dolayı onun söz konusu harekâta iştirak etmesi zayıf bir ihtimaldir. Çandarlızade Ali Paşa'nın köleliğinden yetişme Timurtaş Paşa'nın da konumuz olan Timurtaş Paşa olmadığı kuvvetle muhtemeldir. Zira bu kişi ünlü birisi değildir. Oysa Timurlu kaynakları Çeleb'i Mehmed'le birlikte olan Timurtaş'ın, Anadolu'nun önde gelen beylerinden olduğunu bildirmektedir. Bu bilgilerden hareketle, hem idaresi altında bulunan coğrafyanın Sivas'a yakın olması ve hem de ünlü birisi olması hasebiyle Sarı Timurtaş Paşa'nın konumuz olan Timurtaş Paşa olması ihtimali daha da bir netlik kazanmaktadır.

⁴⁵⁶ Yezdî, **a.g.e.**, s. 342. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 261. ; Mîrhând, **a.g.e.**, s. 4959-4960. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 490. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 900. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 836-837.

⁴⁵⁷ İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 195. ; ayrıca bkz.: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, 303. ; Mükrimin Halil Yinanç, "Bayezid I.", s. 380. ; Yücel, **a.g.m.**, s. 249-250. Biz İbni Arabşah'daki kayda dayanarak Şehzade Süleyman'ın kaçtığını söylüyorsak da onun bu sıralarda Sivas'ta bulunduğu şüphelidir. Zira

İlhanlı Moğollarına karşı koymak için Selçuklu sultanı Alaâddin Keykubad tarafından yeniden elden geçirilip tahkim edilen Sivas kalesi o dönemde gayet müstahkem bir kaleydi. Yedi kapısı olan ve dört tarafı içi su dolu derin hendeklerle çevrili bu kalenin kuzey ve güney tarafından hendek vurulması mümkün değildi. Yalnızca kalenin Timur'un konaklamış olduğu batı tarafından lağım kazmak mümkündü. Sivas kalesinde Yıldırım Bayezid'in daha önce görevlendirdiği Mustafa adındaki emîrin dört bin askeri vardı ve onlar kendi imkânları dâhilinde Timur kuşatmasına yönelik tedbirler almıştı. Kuşatmanın ve çarpışmaların başlamasından 17-18 gün sonra şehrin ele geçirileceği anlaşılınca kalenin yöneticisi Mustafa ile şehrin ileri gelenleri ve âlimleri hep birlikte dışarı çıkıp Timur'un yanına gelerek af dilemişlerdi. Timur da mal-ı emân vermeleri şartıyla Müslümanlara dokunulmaması, ahalinin büyük çoğunluğu teşkil eden Ermenilerin ve diğer Hıristiyan unsurların ise esir edilmesi emrini verdi.⁴⁵⁸ Ancak ordusuna karşı hasmane tutum alıp savaştıkları gerekçesiyle Timur, Mustafa'nın emrinde olan ve Yıldırım Bayezid'e bağlı bulunan dört bin sipahi (süvari) için tutuklanma emri verdi ve bunun üzerine söz konusu Osmanlı kuvvetleri Timurlu askerler arasında taksim edildi. Böylece hepsi, siyaseten ibretiâlem olsun diye diri diri

---

Timurlu kaynaklarında, Sivas'ta Yıldırım tarafından memur edilen (Malkoçoğlu) Mustafa isminde bir Osmanlı emîrinin ve Malatya'da da yine Yıldırım tarafından memur edilen bu Mustafa'nın oğlunun bulunduğu bahsediliyorsa da, Süleyman Çelebi'nin Sivas'tan kaçtığına dair her hangi bir şey söylenmemektedir (Yezdî, **a.g.e.**, s. 338. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 263). Aynı'de ise Timurlu kaynaklarında verilen bilgilerle tam bir uyum içinde Mustafa'nın Osmanlı sultanı Yıldırım tarafından Sivas'ın idaresine memur edildiği bildirilmektedir (Aynı'deki kayıt için bkz.: Âdile Âbidin, **a.g.m.**, s. 193). Ancak hemen şunu belirtelim ki Sivas merkez olmak üzere Kadı Burhaneddin'in ülkesinin idaresi Yıldırım Bayezid tarafından oğlu Şehzade Süleyman Çelebi'ye veyahut Şehzade Çelebi Mehmed'e verilmişti. Yukarıda sözü edilen emîrler ise anlaşıldığı kadarıyla yalnızca memur edildikleri şehir ve oraya bağlı yerlerin idaresiyle sorumluydular. Kaldı ki Schiltberger ve Clavijo'da da, Sultan Yıldırım Bayezid'in Sivas'ın muhafazası için şehirde askerî güç bıraktığı ve bu kuvvetlerin Timur'a karşı yardım talep ettikleri belirtilmektedir. Ancak onlar şehzade Süleyman Çelebi'nin Sivas'ta bulunduğu dair bir şey söylememektedirler. Öyle ki Clavijo diğer kaynaklardan farklı olarak, Yıldırım Bayezid'in ilk yardım kuvvetlerini (iki yüz bin atlı) büyük oğlu Şehzade Süleyman Çelebi'nin kumandası altında gönderdiğini bildirmektedir. Ona göre Süleyman Çelebi Sivas önlerine geldiğinde şehri bir enkaz yığınınından ibaret görmüş ve Timur'u da yakalayamadığından babasını beklemekten başla bir şey yapamamıştır (bkz.: Clavijo, **a.g.e.**, s. 77. ; Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 64). Söz konusu olaya dair Makrîzî'deki kayıt; Musa Şamil Yüksel'in tercümesine göre Sivas'a saldıran Timur'un Yıldırım Bayezid'in oğlu Süleyman'ı yendiği yönündedir, Cüneyt Kanat'ın tercümesine göre ise Timur'un Sivas'ı alıp Yıldırım'ın oğlu Süleyman'ın halkının büyük bir bölümünü katlettiği şeklindedir. Bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 18. ; Cüneyt Kanat, "Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar", s. 32.

⁴⁵⁸ Timurlu kaynakları Sivas ahalsinin büyük çoğunluğunun Ermeni olduğunu belirtmektedir. Bu malumat Osmanlı devletinde tutulan tahrir kayıtlarındaki verilerle de doğruluk kazanmaktadır. Bkz.: Şâmî, **a.g.e.**, s. 262. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 901. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 838. ; **Defter-i Mufassal-ı Liva-i Sivas I**, s. 18. ; Serpil Sönmez, "Tahrir Defterlerine Göre XV ve XVI. Yüzyıllarda Sivas Şehir Merkezi", **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 122, 128-129.

çukurlara atılıp üzerleri toprakla örtülmek suretiyle öldürüldüler.⁴⁵⁹ Bunun ardından Timur, askerlerine Sivas kalesini yıkmaları emrini vermiş ve böylece kale hemen yerle bir edilmişti (M. 1400 yılı Ağustos ayı sonları Eylül ayı başları / H. Muharrem 803).⁴⁶⁰ Orada bir aydan fazla bir süre kalan Timur'un böyle gaddarane bir tutum sergilemesinde, Yakın Doğu'daki karşıtlarına gözdağı verme amacının yanı sıra, Emîr Taharten ve Karayülük Osman'ın telkinlerinin de bunda payı olmalıdır. Zira her ikisinin de Sivas ahalisine tarihsel bir husumeti olduğunu kabul etmek yanılığın olmasa gerek.⁴⁶¹

Timur, Sivas'tan sonra Malatya üzerine yürüyüp o bölgeyi ele geçirdikten sonra Memluk sultanı Ferec'e bir mektup yollamıştı. M. 28 Ekim 1400 (H. 9 Rebiyülevvel 803) tarihinde Kahire'ye ulaşan bu mektupta Timur, Sivas'ın zaptını şu şekilde değerlendirmektedir:⁴⁶² "... Bu çocuğun (Yıldırım Bayezid) edepsizliğini (Emîr Taharten olayı) haber alınca da onun kulağını çekmeye niyetlendik. Sizin de duyduğunuz gibi Sivas ve ülkesinin diğer bölgelerindeki olanları yaptık....".⁴⁶³ Timur'un bu mektupta Yıldırım'ın edepsizliğinden kastettiği husus; —Timurlu

⁴⁵⁹ Şerefüddin Ali Yezdî bu dört bin sipahinin büyük çoğunluğunun Ermeni olduğunu söylemektedir. Ancak yaşananların görgü tanığı Hâfız Ebrû ile Şerefüddin Ali Yezdî'ye kaynaklık etmiş olan Nizamüddin Şâmî onların milliyetine dair herhangi bir şey söylememektedirler. Caferî b. Muhammed el-Hüseynî de Şerefüddin Ali Yezdî gibi söz konusu dört bin sipahinin Ermeni olduğunu söylemektedir. Mirhând ise bu dört bin kişinin hepsinin yabancı milletten (Ermeni ve diğer Hıristiyan unsurlar (Rum)) olduğunu belirtmektedir. Bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 343. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 13. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4961. ; Yücel, **a.g.m.**, s. 251.

⁴⁶⁰ Timur'un Sivas'ı ele geçirmesi ve burada yaptığı tahribat hakkında ayrıntılı bilgi ve karşılaştırma için bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 342-343. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 261-262. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4960-4961. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 490-491. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 900-901. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 837-838. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 12-13. ; Abdülhüseyn Nevâî, **a.g.e.**, s. 90-91. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 144. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 195-196. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 328, 353. ; Makrîzî ve İbn Hacer'deki kayıtlar için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 18-19, 61, 68. ; Şevkiye İnalçık, **a.g.m.**, s. 353. ; Aynî'deki kayıt için bkz.: Âdile Âbidin, **a.g.m.**, s. 193. ; Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 64-65. ; Toma Metsopski, **a.g.e.**, s. 194. ; Dukas, **a.g.e.**, s. 35-36. ; Osman Turan, **a.g.e.**, s. 83. ; Hrand D. Andreaşyan, **a.g.m.**, s. 96, 98. ; Clavijo, **a.g.e.**, s. 77-78. ; Neşrî, **a.g.e.**, s. 145. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 235-236. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 377-381. ; Oruç Beğ, **a.g.e.**, s. 36. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 43-44. ; Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 104. ; Celâl-Zâde Sâlih Çelebi, **a.g.e.**, s. 134-135. ; Hadîdî, **a.g.e.**, s. 115. ; Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, s. 79-83. ; Yücel, **a.g.m.**, s. 251-252. Osmanlı kroniklerinde Sivas hadisesine dair en tafsilatlı malumat, Anonim Osmanlı Kroniği ile İbn Kemal (Kemalpaşazâde)'in *Tevârih-i Âl-i Osman* adlı eserinde bulunmaktadır. Bu eserlerde verilen malumata göre Timur, Sivas'ın başına getirdikleri hâli Yıldırım'a anlatması için bu şehri idare eden Osmanlı emîri Malkoçoğlu Mustafa'nın canını bağışlamış ve onu Osmanlı sultanının yanına göndermişti. O da gelip her şeyi Yıldırım Bayezid'e anlatmıştı. Yıldırım, Timur'un ordusunun Osmanlı ordusu kadar kalabalık olup olmadığını sormuş, Mustafa da Timurlu kuvvetlerin kat be kat fazla olduğunu bildirmişti. Bunun üzerine Yıldırım da, Timur'un Mustafa'nın gözünü korkuttuğunu söyleyerek cevabı önemsememişti. Bkz.: İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 381-383. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s.44-45.

⁴⁶¹ Yücel, **a.g.m.**, s. 252.

⁴⁶² Halil Çetin, **a.g.e.**, s. 71.

⁴⁶³ Makrîzî'deki bu kayıt için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 20. ; Cüneyt Kanat, "Makrîzî'nin *Kitâb es-Sulûk*'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar", s. 33.

kaynaklarının açıkça Sivas üzerine gidilmesinin nedeni olarak zikrettiği— Yıldırım'ın Emîr Taharten'e elçiler gönderip tâbiyetine girmesini isteyerek tehditlerde bulunması ve bunun üzerine Timur'un yolladığı tehdit içerikli mektuba Yıldırım'ın aynı sertlikte bir mektupla karşılık vermesi idi. Bunun yanı sıra söz konusu ifadede, Karayülük Osman ile Yıldırım Bayezid arasında yaşanan Sivas meselesinde Yıldırım'ın takındığı tutumun da kastedildiği anlaşılmaktadır.⁴⁶⁴ Öte yandan Timur'a iltica eden Anadolu beylerinin, Osmanlı sultanı hakkında yaptıkları şikâyetleri de buna dâhil etmek gerekir.

Bu noktada Karakoyunlu Türkmenlerinin lideri Kara Yusuf ile Irak-ı Arab hâkimi Sultan Ahmed-i Celâyir'in durumları hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır. Zira Emîr Taharten'in payitahtı Erzincan'ın Osmanlılar tarafından işgale uğraması hâdisesinde bu kişilerin de dahli bulunduğu konunun anlaşılması için bir ön bilgi şarttır. Şöyle ki; aralarında müttefiklik ilişkisi bulunan Kara Yusuf ve Sultan Ahmed ikilisi,⁴⁶⁵ Azerbaycan'da bulunan Timur'un faaliyetlerini yakından takip etmekteydiler. Timur'un Minköl yaylasına geldiğini haber alan Sultan Ahmed, Bağdad'da kalmanın sakıncalı olduğunu düşünerek yerine Ferec isimindeki adamını bırakıp Musul'da bulunan Kara Yusuf'un yanına gitti. Bunu haber alan Kara Yusuf onu saygıyla karşıladı ve her ikisi oturup konuşarak yaşanabilecekler hakkında bir durum değerlendirmesi yaptı. Onlar, Timur'un Sivas'ı almak için harekete geçtiğini, orayı alıp Şam'a inmesi halinde kaçış yollarının kapanacağını söyleyerek Anadolu (Rum)'ya gidip Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid'e iltica etmeye karar verdiler.⁴⁶⁶ Maiyyetindeki kuvvetlerle beraber

⁴⁶⁴ Timur'un bu mektubundan söz eden İbni Tagrıberdi'deki kayıt ise şöyledir: "... Ebü Yezid'in terbiyesiz oğlu Süleyman'ın kulağını çekmek için Rum'a (Anadolu'ya) yöneldiğini, oraya varıp Sivas'ta ve diğer şehirlerde kulağınıza gelen şeyleri yaptığını..." (İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 330). Hatırlanacağı üzere Karayülük Osman'ı Sivas'tan kovmuş Yıldırım Bayezid'in oğlu Süleyman Çelebi idi. Dolayısıyla bu mektupta söz konusu hadisenin öcü alındığı ima edilmektedir.

⁴⁶⁵ Timur'un Yakın Doğu'da tekrar görünmesi, Irak-ı Arab hâkimi Sultan Ahmed-i Celâyir'in korku ve telaşını arttırmıştı. Timur'un torunu Şehzade Rüstem'i Bağdad üzerine gönderdiği ve onun Luristan bölgesinde Sultan Ahmed-i Celâyir'in hâkimiyetindeki yerleri bir bir aldığı haberlerinin gelmesi üzerine Sultan Ahmed, Bağdad'daki sarayına kapanmış, kendisine ihanet ettiklerinden ve edebileceklerinden şüphelendiği yakınlarından birçoğunu öldürmüş ve halka zulmetmeye başlamıştı. Onun bu sorumsuzca hareketleri şehirde kendisine karşı güçlü bir muhalefet oluşmasına neden olmuştu. Yeni gelişmeler karşısında Bağdad'da kalmayı tehlikeli bulan Sultan Ahmed, gizlice şehri terk ederek Musul'da bulunan Karakoyunlu Türkmenlerinin lideri Kara Yusuf'a iltica etmişti. Kara Yusuf da ona saygıda bulunup kendisini dostça karşılamıştı. Sultan Ahmed, bir süre sonra Şehzade Rüstem'in Şiraz'a dönmesi üzerine bir müddet konuğu olduğu Kara Yusuf'la birlikte tekrar Bağdad'a dönmüştü. O herhangi bir güçlkle karşılaşmadan şehre hâkim olmuş, Kara Yusuf ise tekrar Musul'a dönmüştü.

⁴⁶⁶ Bunun üzerine Kara Yusuf ile Sultan Ahmed-i Celâyir maiyyetindeki kuvvetlerle (7 bin asker) birlikte Hit'e geldiler ve ardından Fırat nehrini geçerek Haleb yakınlarına ulaştılar. Onlar Haleb nâibine ve Memluk sultanı Ferec'e bir elçi gönderip sığınma ve yardım talebinde bulundular. Memlukların Haleb nâibi Demirtaş ise maiyyetindeki kuvvetlerle harekete geçerek Kara Yusuf ile Sultan Ahmed ikilisi üzerine yürüdü. Yaşanan savaşta Haleb nâibi yenilerek Haleb'e çekildi ve böylece Kara Yusuf —bu

Behisini'ye vardıklarında ise aralarında bilinmeyen nedenlerden ötürü anlaşmazlık çıktı. İbn Hacer'e göre Sultan Ahmed, Kara Yusuf'un kendisine ihanet edeceği haberini almış ve bu haberin doğruluk kazanması üzerine onlardan kaçmıştı.⁴⁶⁷ Sonuç itibariyle Kara Yusuf geride kaldı. Sultan Ahmed ise yoluna devamla Malatya, Elbistan, Sivas, Ankara ve oradan da Aksaray'a geldi. Sivas'ı ele geçirdiği sıralarda Kara Yusuf ile Sultan Ahmed'in Bağdad'dan Anadolu (Rum)'ya kaçmakta olduklarını haber alan Timur, hemen peşlerinden askerî bir kuvvet göndermişti. Bu güçler Sultan Ahmed'e yetişerek onun büyük ablası Sultan Dilşad'ı, hanımını ve kızını ele geçirmiş, Sultan Ahmed ise kaçmayı başararak Yıldırım'a sığınmıştı. Kara Yusuf'sa bu olaydan önce Sultan Ahmed'den ayrıldığı için zarar görmemişti. Sultan Ahmed'in memleketine geldiğini haber alan Yıldırım Bayezid onu karşıladı. Osmanlı sultanından Frenklerle yaptığı savaşlar hakkında bilgi alan ve kendisinin neden memleketini terk ettiği sorularına yanıt veren Sultan Ahmed'e Kütahya dirlik olarak verildi. Payitahtı Bursa'ya dönen Yıldırım, Sultan Ahmed'i Bursa'ya davetle ikramda bulundu. Hatta Sultan Ahmed'in kızını kendi oğlu Şehzade Mustafa Çelebi'ye söz kesmiş ve bu suretle de aralarında akrabalık tesis edilmişti. Bu sırada Timur'un güneydeki şehirlere yönelmesi üzerine kaçış yolunu tutan Kara Yusuf da Osmanlı topraklarına gelmişti ve maiyyeti ile birlikte Yıldırım Bayezid'e sığınmıştı. Sultan Ahmed-i Celâyir'e gösterdiği misafirperverliğin aynısını Karakoyunlu Kara Yusuf'a da gösteren Osmanlı sultanı, ona da Aksaray'ı dirlik olarak vermişti. Böylece Yıldırım Bayezid, Timur'un düşmanlarını himaye ederek desteklemiş oldu.⁴⁶⁸

Emîr Taharten ve Karayülük Osman, Sivas seferinde Timur'un kılavuzluğunu yapmış, ordularıyla bu seferde bilfiil yer alıp yararlılıklar göstermişlerdi. Mirhând'ın

---

sıralarda Kara Yusuf'un yanında, Emîr Taharten'in ölümünden sonra yaşanan süreçte ele geçirdikleri Erzincan'a vali tayin ettiği beylerinden Pir Ömer de bulunmaktaydı— ile Sultan Ahmed'in eline yüklü miktarda ganimet geçti. Ancak söz konusu ikilinin yardım ve sığınma taleplerine Timur'dan çekindiği için olsa gerek olumlu cevap vermeyen Memluk sultanı, Şam (Dımaşk) nâibine bir mektup göndererek onları yakalamalarını bildirmişti. Neticede Kara Yusuf ile Sultan Ahmed bu defa Memluk kuvvetleriyle girdikleri mücadeleyi kaybetmiş ve ağırlıkları da yağmalanmıştı. Bunun üzerine Anadolu'ya yönelen Kara Yusuf ve Sultan Ahmed Behisini'ye vardılar.

⁴⁶⁷ Şevkiye İnalçık, **a.g.m.**, s. 354.

⁴⁶⁸ Konu hakkında ayrıntılı bilgi ve karşılaştırma için bkz.: Yücel, **a.g.m.**, s. 289-295. ; Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, s. 122-129. ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 332-334, 343. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 892-894. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 829-831, 838. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4961. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 13. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 328, 353-354. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 179-180, 282-283. ; Makrîzî ve İbn Hacer'deki kayıtlar için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 18, 60, 67-68. ; Şevkiye İnalçık, **a.g.m.**, s. 352-353. ; Aynı'deki kayıt için bkz.: Âdile Âbidin, **a.g.m.**, s. 192. Neşrî, **a.g.e.**, s. 144. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 230-231. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 355-359. ; Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 103. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 50. ; İdrîs-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 17-18. ; Münecimbaşı, **a.g.e.**, s. 143. ; Behîştî, **a.g.e.**, s. 30. ; Rûhî, **a.g.e.**, s. 397. ; Gelibolulu Mustafa Âli, **a.g.e.**, s. 139.

Ravzatu's-Safâ ve Semerkandî'nin Matla'-i Sadeyn eserlerinde Timur'un, Sivas meselesi hallolunduktan sonra Osmanlılar'a karşı hududu koruması ve onların faaliyetlerini takip etmesi için Emîr Taharten'i Erzincan'a geri gönderdiği söylenmektedir.⁴⁶⁹ Zira Timur, Malatya üzerine yürüdüktan sonra oradan Suriye'ye inip Memlukları etkisiz hale getirmeyi planlamakta ve bu işi yaparken de Yıldırım Bayezid'in arkadan gelebilecek herhangi bir hamlesinden haberdar olmak istemekteydi. Mirhând'ın oğlu Hândemîr, Habîbü's-Siyer adlı eserinde Timur'un Malatya ve havalisindeki bütün kaleleri ele geçirdikten sonra Emîr Taharten'e dönüş izni verdiğini ve Malatya'yı da eklentileriyle birlikte Karayülük Osman'ın idaresine bıraktığını söylemektedir.⁴⁷⁰ Böyle olunca Emîr Taharten'in, Timur'un Sivas'tan sonra gerçekleştirdiği Malatya seferine de katılımı gibi bir durum ortaya çıkıyor ki bu doğru olmasa gerek. Zira hem Hândemîr'in eserinden önce kaleme alınan yukarıda sözü edilen eserlerdeki sarih bilgi ve hem de diğer kaynaklarda Taharten'in Malatya seferine katıldığına dair herhangi bir malumatın bulunmayışı bize, olayların kronolojik sıralamasında bir hataya düşüldüğünü göstermektedir.⁴⁷¹

⁴⁶⁹ Mirhând, **a.g.e.**, s. 4962. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 838.

⁴⁷⁰ Hândemîr, **a.g.e.**, s. 491. Sivas kuşatması sırasında o kargaşadan istifade ederek Elbistan'dan gelen Dulkadirli Türkmenlerinden bir gurup hırsız, Timur'un ordusunun atlarını çalmıştı. Timur da Sivas'ın alınması tamamlanınca Elbistan tarafına hareketle Şahrüh'u oradaki Türkmenlerin üzerine göndermiş ve şehzade, Türkmenlerle yapılan çarpışmada pek çoğunu öldürerek yüklü miktarda ganimetle dönüp tekrar orduya katılmıştı. Timur bundan sonra, Osmanlıların Memluklardan ele geçirdiği ve Türkmenlerin idaresinde bulunan Malatya'ya bir elçi göndererek onlardan itaat etmelerini istedi. Buranın yöneticisi, Yıldırım Bayezid tarafından görevlendirilen Sivas hâkimi Malkoçoğlu Mustafa'nın oğluydu ve o, gelen elçiyi tutuklatmıştı. Timur bunu haber alınca derhal Malatya üzerine hareket etti. Bunu duyan Mustafa'nın oğlu ordusuyla birlikte o gece kaçıp gitmişti. Timur Malatya'ya varınca buradaki Gürcü ve Ermenileri esaret altına alıp Müslümanları mal-ı emân vermeleri şartıyla serbest bıraktı. Ardından asker sevk ederek Malatya'dan Kahta'ya kadar ki yerleri itaat altına aldı. Gönderilen kuvvetler Kahta kalesini teshir edip yağmalayarak yüklü miktarda ganimetle dönüp Malatya'da tekrar orduya katıldılar. Timur zapt ettiği Malatya'yı Akkoyunlu Karayülük Osman Beg'e verdi. Böylece gerçekleştirilen bu işgal hareketiyle Rum (Anadolu)'un serhaddi ile Şam (Suriye)'in serhaddi ele geçirilmiş oldu. Öyle ki buralar bir süre önce Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid tarafından ele geçirilmişti. Bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 343. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 262-263. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4962-4963. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 491. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 901-903. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 838-839. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 13. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 144. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 235-236. ; Aynı'deki kayıt için bkz.: Âdile Âbidin, **a.g.m.**, s. 193. ; Osman Turan, **a.g.e.**, s. 83. ; Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 44. ; Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, s. 82-83, 85-87. ; Yücel, **a.g.m.**, s. 253, 255-257.

⁴⁷¹ Konu hakkında bir değerlendirme için bkz.: Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, s. 292.

III. YILDIRIM BAYEZİD'İN ERZİNCAN'I İŞGALİ VE EMİR TAHARTEN

Emir Taharten'in, Timur ve müttefiki Karayülük Osman'la birlikte ortaklaşa giriştiği Osmanlı toprak bütünlüğünü ihlâl hareketi, Yıldırım Bayezid'in kendisine karşı yapmayı düşündüğü kesin tedip harekâtını daha da kuvvetlendirdi. Nitekim Timur'un, Sivas ve Malatya'yı zapt etmesine rağmen Yıldırım'dan herhangi bir karşı hamle gelmemesi üzerine Osmanlı topraklarına yönelmeyip güneye hareketle Memlukların Suriye topraklarını istilaya gitmesi⁴⁷² Yıldırım Bayezid'e, Emir Taharten'in topraklarını işgal etme kararını uygulama fırsatı verdi.⁴⁷³ Nihayet o, Timur'un Suriye'de bulunduğu günlerde bundan istifade ederek, daha önce Timur tehlikesinden kaçarak kendisine sığınan Sultan Ahmed-i Celâyir ve Karakoyunlu Türkmen beyi Kara Yusuf'un telkin, teşvik ve tahrikine uyarak Sivas intikamını almak hedefiyle Erzincan üzerine yürüdü.

⁴⁷² Timur daha önce Bağdad'ı işgal ettiğinde (M. 1393 / H. 795) Ferec'in babası olan dönemin Memluk sultanı Berkuk'a bir elçi göndermişti. Sultan Berkuk, Timur'un önünden Bağdad'dan kaçıp Mısır'da kendisine sığınan Sultan Ahmed-i Celâyir'in de yanında bulunduğu bir sırada onun elçisini öldürmüştü. Yine daha önce, Avnik kalesini Karakoyunlu Kara Mehmed'in oğlu Mısır Hoca'dan ele geçirip (M. 1394 / H. 796) burayı komutanlarından ve aynı zamanda yeğeni (kız kardeşinin kızı)'nin kocası olan Atlamış Kavçin'e veren Timur; Deşt-i Kıpçak'da Toktamış üzerine sefere çıktığı sıralarda, Atlamış ile Mısır Hoca'nın kardeşi Kara Yusuf arasında çıkan bir çatışmada Avnik hâkimi mağlup olarak esir düşmüş, Kara Yusuf da onu Memluk sultanı Berkuk'a göndermiş ve böylece Atlamış Kavçin Mısır'da hapsedilmişti (M. 1395 / H. 797). İşte Timur Malatya sınırından, babasının daha önce yaptığı hatalara oğlunun düşmemesini tembihlemek ve Atlamış'ın kendisine gönderilmesini istemek için Memluk sultanı Ferece'e bir elçi gönderdi. Fakat bu elçi Haleb'e vardığında tutuklanıp hapsedildi. Timur Memluk sultanının bu hareketini haber alınca çok sinirlendi. O, serhad şehri olan Sivas'ın ele geçirilmesine rağmen karşılık vermek bâbında Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid'den herhangi bir ses seda çıkmayınca, Ferec'e haddini bildirmek için Malatya'dan Memluk topraklarının içlerine doğru harekete geçti. İlerlemesini sürdüren Timur, Behisni kalesini itaatine almasının ardından Antep (Ayntab) kalesini de ele geçirdi. Burada ele geçirilen mallarla ordunun iâşe ihtiyacı karşılandı. Ardından sırasıyla Haleb, Hama, Humus, Baalbek şehirleri itaat altına alındı. Daha sonra Memluk ordusu mağlubiyete uğratılıp Dımaşk (Şam)'ı da tarumar edildi. Buradaki ahalinin gözünün yaşına dahi bakmayan Timur, Şamlıları İmam Ali ve evlatlarına kötülük edip onları öldüren Emevilerin torunları olarak görüyor, onların bu belaya müstahak olduklarını belirtiyordu. Bu olaylar sırasında şehirde çıkan bir ateş Dımaşk şehrini baştanbaşa yakmış ve buradaki Emevi Cami'si çok büyük tahribat görmüştü. Ayrıca dendiğine göre Timur, Yezid'in mezarını buldurup açtırmış içindeki kalan kemikleri yaktırıp mezarın içini de pislikle doldurtmuştu. Konu hakkında ayrıntılı bilgi ve karşılaştırma için bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 344-369. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 263-284. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4963-4994. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 491-497. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 903-928. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 840-873. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 14-23. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 144. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 198-274. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 353-354. ; Makrîzî ve İbn Hacer'deki kayıtlar için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 19-32, 61-67. ; Şevkiye İnalçık, **a.g.m.**, s. 354. ; Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 68-71. ; Toma Metsopski, **a.g.e.**, s. 192-194. ; Dukas, **a.g.e.**, s. 36. ; Hrand D. Andreasyan, **a.g.m.**, s. 96-97. ; Clavijo, **a.g.e.**, s. 78-79. ; Osman Turan, **a.g.e.**, s. 83. ; Neşrî, **a.g.e.**, s. 145-146. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 237-240. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 385-399. ; Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 104-105. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 45-46. ; Celâl-Zâde Sâlih Çelebi, **a.g.e.**, s. 127-134. ; Oruç Beğ, **a.g.e.**, s. 37. ; Şerefhan Bitlisi, **a.g.e.**, C. II, s. 77. ; Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, s. 83-110. ; Yücel, **a.g.m.**, s. 257-279.

⁴⁷³ Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, s. 292.

Timur'un Dımaşk (Şam)'da bulunduğu sıralarda Yıldırım Bayezid, Kayseri'ye ulaşmıştı (M. 1401 yılı Mart ayı başları). Nitekim Makrîzî bize, Yıldırım Bayezid'in Kayseri'ye vardığı haberinin receb ayı (H. 803) sonunda Kahire'ye geldiğini bildirmektedir.⁴⁷⁴ Sultan Ahmed ve Kara Yusuf'un da kuvvetleriyle hazır bulunduğu bu seferde müttefik kuvvetler Erzincan'a gelip şehri kuşatmaya aldılar ve Emîr Taharten'le savaşa tutuştular. Bu savaşta Emîr Taharten'in nâibi Mukbil (مقبيل) isimindeki şahıs Kara Yusuf'un adamları tarafından esir alındı. Şiddetli muhasara —özellikle Karayusuf'un şiddetli taarruzu— neticesinde kalede Emîr Taharten liderliğindeki Erzincanlılar emân talep ettiler. Bu istek kabul görmüş olacak ki Emîr Taharten dışarı çıkıp teslim oldu. Bunun üzerine Sultan Ahmed-i Celâyir arabuluculuk vazifesini üstlenerek Emîr Taharten'i Yıldırım Bayezid'in yanına getirdi ve Osmanlı sultanından Erzincan'ı tekrar Emîr Taharten'e vermesini diledi. Yıldırım Bayezid de, Emîr Taharten'in karısı ve çocuklarını rehine olarak payitahtı Bursaya gönderip orada alıkoymak şartıyla bu isteği kabul etti. Erzincan'ı itaat altına alan ve Emîr Taharten'in ailesini de Bursa'ya gönderen Yıldırım Bayezid,⁴⁷⁵ amacına ulaşmış olarak Bursa'ya dönmek için tekrar geri dönüş yolunu tuttu. Kayseri'ye gelindiğinde Sultan Ahmed, Yıldırım Bayezid'den izin isteyip ondan ayrılarak payitahtı Bağda'da döndü. Yıldırım da yoluna devamla Bursa'ya geldi.⁴⁷⁶ Yalnız tam da bu noktada şunu belirtmek gerekir ki, Sultan Ahmed-i Celâyir'in Erzincan halkı ve beyleri Emîr Taharten için Yıldırım Bayezid nezdinde arabuluculuk vazifesi üstlenmesi ve hatta Erzincan'ın Emîr Taharten'e tekrar iadesi ricasında bulunması oldukça manidardır. Bizce onun Erzincanlılar lehine böyle bir hassasiyet göstermesinin nedeni, Erzincan'da ve Emîr Taharten'in maiyetinde bulunan Celâyirli ileri gelenlerinin varlığıdır. Hatırlanacağı üzere Emîr Taharten'in ileri gelen beylerinden birisi de Celâyirli Emîr Tuğrul idi. Osmanlı kuvvetleri, bu Erzincan seferi sırasında Emîr

⁴⁷⁴ Makrîzî'deki kayıt için bkz.: Cüneyt Kanat, "Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar", s. 33. Aynı şekilde İbn Kemal (Kemalpaşazâde) de bu seferin ilkbaharda yapıldığını bildirmektedir (İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 363).

⁴⁷⁵ Tarihi takvimde, Erzincan'ın Yıldırım tarafından işgal edilmesi ve Emîr Taharten'in ailesinin esir alınarak Bursaya götürülmesinin tarihi olarak H. Muharrem 803 (M. Ağustos-Eylül 1400) gösterilmektedir. Bkz.: Osman Turan, **a.g.e.**, s. 83.

⁴⁷⁶ Bilgi ve karşılaştırma için bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 377, 380. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5004. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 503. ; Hâfiz Ebrû, **a.g.e.**, s. 930, 942, 948-949. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 876, 890-891. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 26. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 295. ; Abdülhüseyn Nevâî, **a.g.e.**, s. 91. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 292. ; Yücel, **a.g.m.**, s. 295-296. Timurlu kaynaklarından Hâfiz Ebrû, Mirhând ve Semerkandî; Kara Yusuf'un askerlerinin yakaladığı kişi olarak Taharten'in nâibini zikretmesine rağmen, Şerefüddin Ali Yezdî —bizim yararlandığımız tercüme eserinde— yakalanan kişi olarak Emîr Taharten'i zikretmektedir. O, Erzincan halkının emân dileyerek Sultan Ahmed ve Yıldırım'dan Taharten'i bağışlamalarını istediğini söylemektedir.

Taharten'in hâkimiyetindeki Kemah kalesini de ele geçirmişlerdi. Bu kalenin savaşıarak mı yoksa oranın yöneticisi tarafından teslim edilerek mi ele geçirildiğini bilemiyoruz. Ancak Yıldırım Bayezid'in kaleyi aldıktan sonra oraya yeterli sayıda Osmanlı askeri yerleştirdiğini ve burayı Emîr Taharten'e iade etmediğini biliyoruz. Zira bir süre sonra Timur, Yıldırım Beyezid'e gönderdiği mektubunda burayı Emîr Taharten'e iade etmesini isteyecek ve bu istek kabul görmeyince de oradaki Osmanlı kuvvetlerinin elinden kaleyi savaşıarak ele geçirecektir. Osmanlı tarihçisi Münecimbaşı Ahmed Dede, Erzincan'la birlikte Kemah'ın da Emîr Taharten'den alındığını eserinde zikretmektedir.⁴⁷⁷

Muâsır kaynaklarımızdan olan Makrîzî ve İbn Arabşah da Yıldırım Bayezid'in Erzincan'a yönelmesi üzerine Emîr Taharten'in⁴⁷⁸ şehirden kaçıp Timur'a sığındığını, Erzincan'ı ele geçiren Yıldırım'ın ise Taharten'in malına ve haremine el koyduğunu, onun haremینی hizmetkârlarına dağıtmak suretiyle tecavüzde bulunduğunu ve daha sonra aldığı ganimetlerle tekrar Bursa'ya döndüğünü bildirmektedirler.⁴⁷⁹ Ancak bu iki kaynağımız, Emîr Taharten'in Erzincan'dan kaçtığını söylemekle hataya düşmüşlerdir. Zira onlar, Erzincan işgalinden sonra Emîr Taharten'in şikâyet için Timur'un yanına gitmesi hadisesini, Erzincan'a gelen Yıldırım'ın önünden kaçtığı şeklinde vermekle olayları birbirine karıştırmışlardır. Muâsır başka bir kaynağımız olan Schiltberger, Yıldırım Bayezid'in üç yüz bin kişilik bir kuvvetle Erzincan üzerine yürüyüp şehri zapt ve Emîr Taharten'e de baş eğdirdikten sonra geri Bursa'ya döndüğünü bildirmektedir.⁴⁸⁰ Clavijo ise olayla ilgili şunları söylemektedir:

(...) Timur Anadolu'ya ilk akın ettiği zaman Sivas adındaki Türk şehrini kuşatarak zapt etmişti. Sivas Beyazıt'ın müstahkem mevkiilerinden biriydi. Timur, burasını enkaz halinde bıraktı. Beyazıt, Timur'a karşılık vermek amacıyla Erzincan üzerine yürümüş, bu şehri Ermenî olan Prens Taharten'den almıştı....⁴⁸¹

Timur Suriye'den hareket ederek İran'a doğru yol aldı. Amacı yaz mevsimini, yukarı Ermenistan'da olan Akhta'da geçirmektir. Bu sıralarda Beyazıt, yukarıda söylediğimiz gibi, Erzincan'a saldırmıştı. Beyazıt, Prens Taharten'in sebep olduğu olayın ve özellikle Sivas felaketinin etkisiyle Erzincan'a karşı yürümüştü. Beyazıt Erzincan'ı zapt ederek Taharten'in eşini esir almış fakat onun serbest bırakılmasını ve hiç kimsenin Erzincan

⁴⁷⁷ Yücel, **a.g.e.**, s. 292. ; Münecimbaşı, **a.g.e.**, s. 143. ; Abdülhüseyn Nevâî, **a.g.e.**, s. 91.

⁴⁷⁸ Makrîzî'de, "Erzincan sahibinin oğlu Tahr (Tuhr, Tohr)" şeklindedir ki kastedilen Emîr Taharten'dir.

⁴⁷⁹ İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 193. ; Makrîzî'deki kayıt için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 18. ; Cüneyt Kanat, "Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar", s. 32. ; ayrıca bkz.: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Rıdvan Nafiz Edgüer, **Sivas Şehri**, Haz.: Recep Toparlı, TTK Yay., Ankara, 2014, s. 137.

⁴⁸⁰ Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 66.

⁴⁸¹ Clavijo, **a.g.e.**, s. 75.

*şehrine zarar vermemesini emretmişti. Bunun ardından Beyazıt geri dönmüş fakat Beyazıt'ın Erzincan'ı tahrip etmemesi ve Timur'un Sivas'ta yaptığı yapmaması adamları arasında dedikoduya sebep olmuştu.*⁴⁸²

Clavijo'nun söylediklerinde dikkat çeken iki husus vardır. Bulardan ilki, diğer kaynaklarda verilen malumattan farklı olarak esir alınan Emîr Taharten'in ailesinin serbest bırakıldığı konusudur. Şunu ifade etmek gerekir ki Yıldırım Bayezid'in, Taharten'in esir aldığı ailesini hemen serbest bıraktığı bilgisi doğru değildir. Zira Timur, Taharten'in ailesini rehine olarak Bursa'da alıkoyan Bayezid'e daha sonraları gönderdiği mektubunda onları geri göndermesini istemiştir. Diğer kaynaklarda, Emîr Taharten'in ailesinin serbest bırakılıp bırakılmadığına dair herhangi bir malumat yoktur. Ancak Clavijo'nun verdiği malumatı doğru kabul etsek bile, onların esir alındıktan hemen sonra serbest bırakılmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Clavijo'nun verdiği malumatta dikkati çeken ikinci husus ise Erzincan'ı ele geçiren Yıldırım Bayezid'in şehre hiç kimsenin zarar vermemesini emretmesi ve bu durumun askerleri arasında dedikoduya sebep olması hadisesidir. Biz, kaynaklarda verilen malumattan hareketle, bunun iki nedeni olduğunu düşünüyoruz. Bunlardan ilki, Timur tehlikesinden kaçıp kendisine sığınmış bulunan ve evlilik yoluyla aralarında akrabalık tesis edilen Sultan Ahmed-i Celâyir'in, Emîr Taharten ve ona sıdk-ı bütün ile bağlı Erzincan halkı için Yıldırım Bayezid nezdinde şefaet dilemesi idi. İkincisi ise, Dımaşk'ı zapt eden Timur'un kuzeye hareketle geri dönüş yolunu tutması ve bu durumun Bayezid'i tedirginliğe sevk etmesiydi. Öyle ki, Timur'un Sivas'ta yaptığı büyük tahribatın aynısını Bayezid'in Erzincan'da yap(a)maması askerleri arasında, onun Timur'dan çekindiği dedikodusunun yayılmasına neden olmuştur.

Muahhar kaynaklarımızdan olan Osmanlı vesikalarında, konuya dair ayrıntı diyebileceğimiz bilgiler mevcuttur. Örnek bir metin üzerinden hareket edecek olursak Osmanlı kroniklerinin yanı sıra Timurlu kaynaklarından da —özellikle Şerefüddin Ali Yezdî'nin eserinden— faydalanmış olan Hoca Sadeddin Efendi'nin Tacü't-Tevarih adlı eserinde Erzincan'ın işgaline dair verilen malumatı aktarmak yerinde olacaktır:

Timur'un Şam diyarını yakıp yıkmak için, o yöne dizginlerini salıverdiği sırada, Yıldırım Han, Sultan Ahmed ve Kara Yusuf'un kıskırtmaları ile coşup kabaran, denizler gibi dalgalanan ordusunu toplayarak Anadolu'nun kargaşaya uğramasına, yakılıp yıkılmasına sebep olan Erzincan hâkimi Taharten'i yola getirmek amacı ile bu şehir üzerine yürüdü ve daha ilk

⁴⁸² A.g.e., s. 79.

saldırıda düşmanın dayandığı gücü yele verip, nefes aldirtmadan bu sağlam kaleyi ele geçirerek Kara Yusuf'a armağan etti. Ama Kara Yusuf, Erzincanlılarla anlaşamadığı için şaşırılmış kalmış, onları yönetmekten de el çekmişti. Bunun üzerine Sultan Ahmed'in aracılığı ile Erzincan'ın yönetimi tekrar Taharten'e bırakılarak onun memnun olması sağlanmış, geçmiş suçları da affa uğradığından değeri yükselmişti. Fakat bunun yanında padişah, çocuklarını ailesini Bursa'ya sürdürmekle Taharten'in yüreğini dağlamış, canını almış bulunuyordu. Böylece Sivas kalesini tahrib ettirdiği için, ondan öcünü almada bu yolu seçmiş, onu kadın ve oğullarından etmiş, Timur'un fesat yangınına yol açtığı için de bu şekilde cezalandırarak devlet merkezine dönmüştü. Kayseri çevresine geldikleri zaman Sultan Ahmed (...) buradan ayrılmak üzere izin alarak Irak-ı Arab'a doğru yola çıktı...⁴⁸³

İdrîs-i Bidlîsî tıpkı Hoca Sadeddin Efendi gibi Erzincan'ın savaşıarak ele geçirildiğini söylemekte ve Taharten'in ailesinin Bursa'ya rehine olarak gönderilip Erzincan'ın tekrar Taharten'e bırakıldığını bildirmektedir. Ancak Kara Yusuf'un kısa süreliğine de olsa Erzincan'da hüküm sürdüğüne dair hiçbir şey söylememektedir. İdrîs-i Bidlîsî, Yıldırım Bayezid'in Emîr Taharten'in Erzincan'ın haracını her sene devlet hazinesine göndermesi şartıyla Sultan Ahmed'in Taharten hakkındaki ricasını kabul ettiğini belirtmektedir.⁴⁸⁴

İbn Kemal (Kemalpaşazâde), Neşrî, Âşıkpaşazâde, Anonim Osmanlı Kroniği gibi Osmanlı tarihçileri ve kaynakları Emîr Taharten'in, gelen düşman kuvvetlerinin karşı konulamaz denli kalabalık oluşları ve onların memleketi harap etmeleri ihtimali karşısında Yıldırım'a savaşız itaat ettiğini iddia etmekte iseler de bu kabule şayan değildir. İbn Kemal (Kemalpaşazâde), Neşrî ve Gelibolulu Mustafa Âli, Kara Yusuf'un tahrikleriyle Yıldırım Bayezid'in gerçekleştirdiği sefer neticesinde Erzincan'ın Kara Yusuf'a bırakıldığını, —Neşrî'ye göre on altı gün beylik ettiği— Erzincan halkıyla geçinemeyen Yusuf'un da kendi iradesiyle orayı yönetmekten el çekip —İbn Kemal (Kemalpaşazâde)'e göre şehirdeki saray binasını da yıkarak— Erzincan'dan ayrıldığını bildirmektedirler.⁴⁸⁵ Bunun bir sonucu olarak Erzincan ileri gelenleri ve ahalisi Yıldırım Bayezid'e başvurarak eski beyleri Emîr Taharten'i tekrar kendilerine yönetici tayin etmesini dilemişlerdi. Bayezid de bu talebi kabulleyerek Emîr Taharten'i bey olarak tekrar

⁴⁸³ Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 242.

⁴⁸⁴ İdrîs-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 23. ; Oruç Beğ, **a.g.e.**, s. 36. ; Enverî, **a.g.e.**, s. 33. ; ayrıca bkz.: Dukas, **a.g.e.**, s. 34-35. ; Münecçimbaşı, **a.g.e.**, s. 143. ; Şükrullah, **a.g.e.**, s. 218. ; Kemal, **a.g.e.**, s. 96-97.

⁴⁸⁵ Gelibolulu Mustafa Âli'ye göre on günden fazla Erzincan'ı elinde tutamayan Kara Yusuf, şehrin idaresini bırakmak için Yıldırım Bayezid'den izin alarak Kayseri'de yaylağa çıkmış, bir süre sonra da Kayseri şehrinde devlete ait pek çok at ve silahı çalarak kayıplara karışmıştır. Bkz.: Gelibolulu Mustafa Âli, **a.g.e.**, s.174.

Erzincan'a göndermiş ancak ailesini Bursa'da alıkoymuştu.⁴⁸⁶ İbn Kemal (Kemalpaşazâde), Âşıkpaşazâde ve Hadîdî, Yıldırım Bayezid'in Emîr Taharten ve ailesini kendisiyle beraber Bursa'ya götürdüğünü ve yaşanan gelişmeler neticesinde Taharten'in oradan Erzincan'a gönderildiğini söylemektedirler.⁴⁸⁷

Zamanlama olarak Erzincan işgalinin, Yıldırım Bayezid'in Sivas'ı teslim aldığı sıralarda yaşandığını bildiren kaynaklar⁴⁸⁸ olduğu gibi bu işgalin Malatya'nın zaptı sırasında gerçekleştiğini söyleyen kaynaklar⁴⁸⁹ da vardır. Bu kaynakların ilkinde kargaşa gibi görünen mesele, Sivas'ın hem Yıldırım Bayezid hem de Timur tarafından ikişer defa alınmasından kaynaklanmış olmalıdır. M. 1398 yılında Kadı Burhaneddin'in öldürülmesinin hemen ardından Yıldırım Bayezid'in eline geçen şehir, M. 1400 yılında Timur tarafından zapt edilmiştir. Timur'un Suriye'de bulunduğu bir sırada Bayezid, M. 1401 yılında Erzincan'a yürürken şehri ikinci defa Osmanlı topraklarına katmış ve şehir son olarak, M. 1402 yılında Anadolu seferine çıkan Timur tarafından tekrar hâkimiyet altına alınmıştır.⁴⁹⁰ Erzincan işgalini Malatya'nın zaptı sırasında gerçekleştiğini söyleyen kaynaklardaki yanlışlık ise M. 1399 yılında Malatya'yı zapt eden Yıldırım Bayezid'in Bursa'ya dönmeden bu sıralarda, yakınlardaki Erzincan'ı da ele geçirdiğini düşünmüş olmalarından ileri gelmelidir. Ancak Erzincan, ne Sivas'ın teslim alındığı günlerde ne de Malatya'nın zaptı sırasında alınmıştı. Yukarıda da zikrolunduğu üzere bu işgal, Sivas ve Malatya'yı zapt eden Timur'un Suriye'de bulunduğu bir sırada M. 1401 yılında gerçekleşmiştir.⁴⁹¹

⁴⁸⁶ İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 359-369. ; Neşrî, **a.g.e.**, s. 140-141. ; Gelibolulu Mustafa Âli, **a.g.e.**, s.174. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 42. ; Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 99. ; Hadîdî, **a.g.e.**, s. 115-116. ; Behiştî, **a.g.e.**, s. 31. ; Rûhî, **a.g.e.**, s. 397.

Evliyâ Çelebi, **a.g.e.**, C. II, Kitap II, s. 454. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 293. Taharten'in mukavemet göstermeden Erzincan'ı teslim ettiğini iddia eden bu Osmanlı kaynaklarından İbn Kemal (Kemalpaşazâde) Neşrî ve Behiştî hariç diğerleri Erzincan'ın Kara Yusuf'a bırakıldığında hiç söz etmezler. Evliyâ Çelebi ise Emîr Taharten'in, Yıldırım Bayezid'in Amasya kalesini ele geçirdiği günde Amasya'ya gelip Erzincan kalesinin anahtarlarını teslim ettiğini söylemektedir.

⁴⁸⁷ İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 367-369. ; Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 99. ; Hadîdî, **a.g.e.**, s. 115-116.

⁴⁸⁸ Bkz.: Enverî, **a.g.e.**, s. 33. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 42. ; Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 99. ; Hadîdî, **a.g.e.**, s. 114-115. ; Oruç Beğ, **a.g.e.**, s. 36. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 192-193. ; Makrîzî'deki kayıt için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 17-18.

⁴⁸⁹ Bkz.: Behiştî, **a.g.e.**, s. 31. ; Kemal, **a.g.e.**, s. 96-97. ; Neşrî, **a.g.e.**, s. 140. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 363-367.

⁴⁹⁰ Halil Çetin, **a.g.e.**, s. 68.

⁴⁹¹ Bkz.: bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 377. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5004. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 503. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 930. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 876, 890-891. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 26. ; İdrîs-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 23. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 242. ; Clavijo, **a.g.e.**, s. 79. ; Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 66. ; Dukas, **a.g.e.**, s. 35. ; Şükrullah, **a.g.e.**, s. 217-218 Münecimbaşı, **a.g.e.**, s. 143. ; Rûhî, **a.g.e.**, s. 397.

IV. ANKARA SAVAŞINA GİDEN SÜREÇTE EMİR TAHARTEN MESELESİ

Suriye seferinden sonra gerçekleştirmiş olduğu askerî harekâtla Bağdad'ı ele geçiren ve orada bir süre kaldıktan sonra ayrılan Timur,⁴⁹² Ucan'a doğru giderken Heştrûd denilen mevkiye konakladığı sırada Emîr Taharten'le ilgili yukarıda zikrolunan hadiselerin haberini aldı (M. Temmuz-Ağustos 1401 / H. Zilhicce 803). Beyleri Timur'a Erzincan'ı kastederek, Yıldırım Bayezid'in yeniden kendi hâkimiyet sahalarına doğru bir yayılma düşüncesi taşıdığını bildirdiler. Bu yaşanan gelişmelere oldukça sinirlenen Timur, oğlu Şahruh'u Yıldırım'ın üzerine gönderdi. Ayrıca Emîr Mizrab aracılığıyla o sıralarda Gürcistan'da bulunan şehzadeler ve beylere Şahruh'a katılmaları için haber gönderdi. Süleymanşah Beg, Şah Melik ve diğer beylerin de içinde bulunduğu bir orduyla harekete geçen Şahruh Minköl yakınlarına geldiği sıralarda, Gürcistan tarafından gelen askerî kuvvetler de kendisine katıldı. Böylece yoluna devam eden Şahruh Erzurum'un güneydoğusunda bulunan Avnik'i geçerek Nevin (نوين) denilen yerde karargâhını kurdu. Bu sırada Emîr Taharten'in —kız kardeşinin oğlu olan— Şeyh Ali isimindeki binbaşısı geldi. Bu kişi şehzadeye, Timur'dan çekinen Yıldırım Bayezid'in Emîr Taharten'e bir adamını gönderip ondan kendisini Timur'la barıştırmasını istediğini ve ayrıca Taharten'e: "Beni Sahipkıran (Timur)'la barıştırsan Bursa civarına

⁴⁹² M. 20 Mart 1401 (H. 4 Şaban 803) Cumartesi günü Dımaşk (Şam)'dan dönüş yolunu tutan Timur, Humus, Hama ve Haleb'e uğradıktan sonra Fırat ırmağını geçip Bire (Birecik)'e geldi. Malatya'nın idaresi kendisine verilmiş olan Akkoyunlu Karayülük Osman burada Timur'un yanına gelerek bağlılığını tazeledi. Bire, Urfa ve Ermeni Hisar'ı alarak Mardin'e gelen Timur, sarp ve sağlam Mardin kalesini kuşatmanın bir fayda vermeyeceğini, buranın ele geçirilmesinin uzun bir zaman gerektireceğini ve bölgenin de ordunun atlarına yetecek denli otlak bir yer olmadığını hesaba katarak buraya yakın bulunan Karayülük Osman'ı Mardin'i kuşatmakla görevlendirdikten sonra oradan göç ederek Nusaybin'e vardı. Ordakilerin itaatini bildirmesiyle Timur buradan kalkarak önce Musul'a ve ardından da Altun Köprü yoluyla Bağdad'a gitti. 40 günlük bir kuşatmadan sonra Bağdad'ı Sultan Ahmed-i Celâyir'in adamı Ferec'den ele geçirdiler (M. 9 Temmuz 1401 / 27 Zilkade 803 Pazar). Ferec kaçmaya çalışırken Dicle Nehri'nde kızıyla birlikte boğuldu. Timur orada çok korkunç bir katliam gerçekleştirdi. Öyle ki insanların kesik başlarından minareler yaptılar. M. 22 Temmuz 1401 (H. 10 Zilhicce 803) tarihinde Bağdad'dan ayrılan Timur, Kürdistan yolu (Şehrızor ve Kalağı yolu)'yla Tebriz'e doğru yola çıktı ve Ak Yaylak (Ak Meşhed) ovasında konakladı. Ardından da oradan kalkarak Ucan tarafına doğru hareket etti. İşte bu sıralarda Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid'in Emîr Taharten'in elinden payitahtı Erzincan'ı aldığı haberi geldi. Konu hakkında ayrıntılı bilgi ve karşılaştırma için bkz.: Yezdi, **a.g.e.**, s. 369-376. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 283-289. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4994-5004. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 497-501. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 928-935, 941. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 873-890. ; el-Hüseyinî, **a.g.e.**, s. 24-26. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 144-145. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 267, 274-287. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 354. ; İbn Hacer'deki kayıtlar için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 33, 66-69. ; Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 44-45. ; Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 66, 72-73. ; Toma Metsopski, **a.g.e.**, s. 194. ; Hrand D. Andreasyan, **a.g.m.**, s. 96-97. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 240-242. ; Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, s. 110-119. ; Yücel, **a.g.m.**, s. 279-288.

gönderdiğim çoluk çocuğunu sana geri iade ederim. Beni onunla mutlaka barıştır ki aramızda dostluk ve vardı-geldi olsun da Müslümanlar zarar görmesin"⁴⁹³ dediğini bildirdi. Bunun üzerine Şehzade Şahrüh, Emîr Taharten'in elçisi Şeyh Ali'nin yanına birilerini verip olanları anlatması için onu Timur'a gönderdi ve orada babasından gelecek emri bekledi. O sıralarda Timur, Heştrûd denilen yerden ayrılarak Ucan'a varmış ve birkaç gündür de Köşkü Argun'da dinlenmekteydi.⁴⁹⁴

Bir süre Ucan'da kaldıktan sonra oradan ayrılıp Tebriz'deki sarayına varan Timur, burada da bir müddet kaldıktan sonra oradan hareketle Aras Nehri'ni geçip Nahcivan'a geldi. Uzun bir kuşatmanın ardından bir süre önce ele geçirilmiş olan Alıncak (Alancık) kalesinin⁴⁹⁵ tepesine çıkıp ailesi ve beyleriyle etrafı temaşa eden Timur tekrar karargâhına döndüğünde Emîr Taharten'in bu sırada yanına geldiğini görüyoruz. Taharten diz çöküp Timur'a, Yıldırım Bayezid'in yukarıda zikrettiğimiz sözlerini aktardı. Duyduklarından memnun kalan Timur'un Yıldırım'a yönelik öfkesi biraz yatıştı. Diğer taraftan Şehzade Şahrüh liderliğinde Yıldırım Bayezid'in üzerine gönderilen kuvvetler de verilen emir üzerine geri geldiler.⁴⁹⁶

Biz, Yıldırım Bayezid'in yaptığı işten (Erzincan'ın işgali) pişmanlık duyduğu ve Timur'dan gelen tepki karşısında korkuya kapılıp Emîr Taharten'i aracı yaptığı yönünde Timurlu kaynaklarında yer alan bilgiyi başka kaynaklardan doğrulama olanağına sahip değiliz. Ancak bu eksiklik verilen bilginin doğru olmadığı anlamına gelmez. Zira Yıldırım, askerî harekâtına devam etseydi ve ordusuyla bölgede Timur'u beklemiş olsaydı Timurlu kaynaklarında yer alan malumata şüphe ile bakmakta belki haklı olabilirdik. Ancak onun Erzincan'ı terk etmesi Timur'dan korktuğunu açıkça kanıtlamaktadır. Yıldırım'ın, Timur'un hiddetini daha fazla üzerine çekmek istemeyerek

⁴⁹³ Yezdî, **a.g.e.**, s. 377.

⁴⁹⁴ **A.g.e.**, s. 377. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5005. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 942. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 891. ; Abdülhüseyin Nevâî, **a.g.e.**, s. 91. ; Yücel, **a.g.m.**, s. 295-296. ; Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, s. 293-294. ; Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, s. 130-131.

⁴⁹⁵ Timur Mardin'den ayrıldığı sıralarda bazı şehzadelere, gidip Alıncak (Alancık) kalesini tesir etmelerini istemiş, onlar Avnik'e vardıklarında on yıldan fazla bir süredir kuşatma altında tutulan Alıncak kalesinin ele geçirildiği haberini almışlardı. Bunun üzerine onlar Alıncak'a uğramadan Gürcistan'a gitmişlerdi. Kaleyi ele geçirenlerin oranın hâkimi Seyyid Ahmed Alişah'ı yakalayıp Timur'a göndermişlerdi. O da Bağdad'ı kuşattığı sıralarda gelmiş olan Alıncak hâkiminin öldürülmesi emrini vermişti (bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 372, 374. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 285. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 4995. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 875. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 105-110).

⁴⁹⁶ Yezdî, **a.g.e.**, s. 378. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 503. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 894. ; Yücel, **a.g.m.**, s. 296. ; Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, s. 294. ; Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, s. 131.

yatıştırma yolunu seçmiş olması da doğal görünmektedir. Nitekim o, yukarıda da zikrolunduğu üzere, Timur'la arasını bulması için Emîr Taharten'i aracı yapmıştı. Alıncak taraflarında bulunan Timur'un yanına gelen Taharten de bağlılığını tazeledikten sonra Yıldırım'ın pişman olduğunu ve barış yapmayı arzuladığını bildirmişti. Öyle ki Yıldırım Bayezid, Erzincan seferinin ardından Kayseri'ye geldiği sıralarda yanında bulunan Sultan Ahmed-i Celâyir'in Bağdad'a geri dönme isteğini kabul ederek gitmesine müsaade vermişti. Diğer Timurlu kaynaklarının hiçbir yorum yapmadan verdiği bu malumatı Nizamüddin Şâmî: "... ordunun Rum diyarı üzerine yürüyeceği şayi oldu. Bu esnada Bayazıt bundan kuşkulandığından aradaki adaveti biraz teskin etmek için Sultan Ahmed'in Irak-ı Arab tarafına gitmesini muvafık gördü"⁴⁹⁷ diyerek gerçeği bize yansıtmaktadır. Burada akla hemen şu soru gelmektedir; Sultan Ahmed-i Celâyir, Irak-ı Arab taraflarında Timur'u uğraştırması için Yıldırım Bayezid tarafından gönderilmiş olamaz mı? Hemen söylemek gerekir ki Timurlu kaynaklarındaki malumatın aksine böyle bir düşünceyi kabul etmek mümkün değildir. Zira aslı kaynaklarımızdan olan Timurlu kaynaklarının verdiği bilgilerin doğruluğuna dair bizi şüpheye düşürebilecek herhangi bir bulgu bugün için elimizde mevcut değildir. Üstelik Timur ile Yıldırım Bayezid arasında yapılan mektuplaşmalarda da bu himaye hususunun aradaki düşmanlığı derinleştirdiğine sık sık değinilmesi, Nizamüddin Şâmî'de Yıldırım Bayezid'in bu olayla ilgili tutumuna dair verilen malumatın doğruluğu ihtimalini arttırmaktadır.⁴⁹⁸ Diğer taraftan Emîr Taharten'in iki taraf arasında sulh ve uzlaşayı temin için çaba harcaması da dikkat çekicidir. Konu hakkında Yaşar Yücel şunları söylemektedir: "... Mutaharten'in bu tür bir davranış içine girmesini izah güçtür. Hiç şüphesiz Kemah'ı kendi topraklarına katan I. Bayezid'in tehdidinin bâki olması, Bursa'da tutuklu bulunan ailesinin akıbeti, Mutaharten'i bu işe sevk etmiş olabilir. Öte yandan Clavijo'nun iddia ettiği üzere, Erzincan meselesinin hallinden sonra I. Bayezid'in, kimsenin bu bölgeye zarar vermemesi yolundaki isteği de, Muraharten'i Timur - I. Bayezid arasında arabuluculuk yapmaya iten bir neden olarak ileri sürülebilir...."⁴⁹⁹

⁴⁹⁷ Şâmî, **a.g.e.**, s. 295.

⁴⁹⁸ Yücel, **a.g.m.**, s. 296-297. ; Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, s. 131-134. Ayrıca bkz.: Abdülhüseyin Nevâî, **a.g.e.**, s. 90. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 289. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 354.

⁴⁹⁹ Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, s. 293.

Osmanlı kaynaklarında, Erzincan'ın zaptından sonra Yıldırım Bayezid tarafından tekrar orada bey olarak bırakılan ve ailesinin esir alınmasından dolayı oldukça incinen Emîr Taharten'in,⁵⁰⁰ Bağdad seferi dönüşü Karabağ'a gelen eski metbûsu Timur'un yanına giderek ona Erzincan işgaliyle ilgili bütün yaşananları anlattığı ve ailesinin Bursa'ya esir olarak götürülmesinden acı acı şikâyet ettiği söylenmektedir. Ailesinin kurtarılmasını Timur'dan dileyen Taharten, Yıldırım Bayezid'e karşı harekete geçmesi için onu teşvik etmiş ve Timur'dan olumlu karşılık alması üzerine amacını gerçekleştirmek için canla başla çalışmıştır.⁵⁰¹

Timur, Karakoyunlu Türkmenlerinin beyi Kara Yusuf'u gerekçe göstererek Yıldırım Bayezid'in hâkimiyetindeki topraklara yürümesinin zeminini oluştuyordu. Zira Müslümanlara eziyet eden, yolları tutup gelip geçenlerin mallarını yağmalayan, hacıların yollarını keserek onları soyan Kara Yusuf, Timur'un geldiğini duyunca kaçıp Yıldırım Bayezid'e sığınmıştı. Timur onu takibe ve cezalandırmaya kararlıydı. Bu da Anadolu'ya sefer yapması anlamına geliyordu. Bunu haber alınca telaşa kapılan Yıldırım Bayezid hemen savaş hazırlıklarına başlamışsa da Timur'dan çekinen devletin ileri gelenleri, Timur'la sulh yoluna girmesinin daha faydalı olacağına onu ikna ettiler. Bunun üzerine Yıldırım Bayezid, emîrlere biriyile beraber devletin ileri gelen kadılarından bazılarını, dostluk ve barış içerikli bir mektupla birlikte Timur'a gönderdi. O sıralarda Karabağ-ı Arran (Erran)'da bulunan Timur'un⁵⁰² yanına varan elçiler iyi

⁵⁰⁰ Âşıkpaşazâde, Emîr Taharten'in ailesinden ayrı düşmesine ilişkin şu nazmı söylemiştir:

Neden dostluk umarsın bu işinden / Ayırasın beni sevdük eşimden
Benüm rahatım olmaya cihanda / Ki yollar gözleyem yaz u kışumdan
Oğul, kız, avratum benden cüdâdur / Ya lezzet mi bulam ben cünbişümden
Sebeup sen olasın bu firkatuma / Ne doğruluk umarsın bu tuşumdan
Bayezid dostluk umma Taharten'den / Ki eydür sen ayırdun yoldaşumdan (Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 99).

Hadîdî ise şu beyitleri söylemiştir:

Buyurdu Tâhireddin'e şeh andan / Ki yürü yine Erzincan'a var sen
Ayâlünle ko ehl-i beytini var / Gelecek vakt edem seni haberdâr
Göçer nâçâr andan Tâhireddin / Gözü nem-gîn dili gam-gîn ü pür-kîn
Ayâl ü ehl-i beytinden olan dūr / Gözü rûşen olur mu gönlü mesrûr (...) (Hadîdî, **a.g.e.**, s. 116).

⁵⁰¹ Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 243. ; İdrîs-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 23. ; Rûhî, **a.g.e.**, s. 398. ; Şükrullah, **a.g.e.**, s. 218. ; Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 99. ; Neşrî, **a.g.e.**, s. 143. ; Hadîdî, **a.g.e.**, s. 116-117. ; Enverî, **a.g.e.**, s. 33. ; Kemal, **a.g.e.**, s. 97. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 369-371. ; Oruç Beğ, **a.g.e.**, s. 36. ; ayrıca bkz.: İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 193. ; Makrîzî'deki kayıt için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 18. Hoca Sadeddin Efendî'nin eserinde Taharten'le ilgili şu beyit vardı:

Ben başa tac edilmişem saygı ile burada / Çoluğum ve çocuğumsa beni bekler orada (Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 243).

⁵⁰² Nahcivan'da birkaç gün kalan ve ardından oradan kalkarak sırasıyla Şahbuz kanyonu, Kökçe Dengiz ve Şamkur'a gelen Timur'a, Gürcistan hâkimi Kral Gurgin itaat ettiğini haber göndermiş ve o da birtakım şartlara bağlı olarak Gurgin'i başışlamıştı. Ardından Karavul Tepe'ye gelip orada bir ay kadar kalan Timur, sonra Gence ve Berdaa üzerinden Karabağ'a gelerek burada karargâhını kurmuştu. Bu arada Deşt-i

karşılandılar. Timur elçilere; Rum (Anadolu) topraklarına sefer düzenlemek niyetinde olmadığını, zira Osmanlıların Frenklere karşı devamlı gazada bulduklarını, kendi ordusunu Rum topraklarına çekmesi halinde o bölgenin harap olacağını ve gayrimüslimlerin güçlenip Müslümanların zayıf düşmesine yol açacak olan bu duruma sebebiyet vermek istemediğini söyledi. Fakat bunun için bir şart ve bu şart için de üç seçenek ileri sürdü. Bu üç seçeneğin üçü de Kara Yusuf ile ilgiliydi ve Timur'a göre Yıldırım Bayezid bunlardan birini kabul etmek durumundaydı. Şöyle ki; Yıldırım ya Kara Yusuf'u öldürecek ya da onu Timur'a teslim edecekti. Eğer bu iki seçenekten birini yerine getiremeyecekse o zaman onu sınır dışı etmeliydi. Timur elçilere, Yıldırım'ın bu şartlardan birini yerine getirmesi halinde aralarında iyi ilişkiler kurulup dostluk bağlarının oluşacağını bildirmiştir.⁵⁰³ Bu gelişmeler bize, Emîr Taharten'in yaptığı ön hazırlıkların olumlu sonuçlar verdiğini göstermektedir. Timur'un Yıldırım Bayezid'in elçilik heyetiyle yaptığı görüşmelerde Emîr Taharten'in de hazır bulunduğu Şerefüddin Ali Yezdî'nin verdiği malumat ile sabittir. Bu da gösteriyor ki Emîr Taharten, Alıncak taraflarına gelip Timur'la görüşükten sonra hemen Erzincan'a dönmemiş ve onunla Karabağ'a gelmişti.⁵⁰⁴

Timur birkaç gün sonra Aras nehrini geçerek Aktam denilen yerde ava çıktı. Çeşitli ve çok sayıda av hayvanının alındığı çemberde, büyük emîr olmasından ötürü ilk avlanmayı kendisi yapan Timur, daha sonra Emîr Taharten'e ve Yıldırım Bayezid'in elçilerine (Muhammed Azad, Tokal Bavurçı vs.) avlanmaları için izin verdi. Ardından tekrar karargâhına dönen Timur burada yaptığı sohbet sırasında Yıldırım'ın elçilerine hil'at giydirip ihsanlarda bulundu ve onlara şunu söyledi: "Ben bunu açıktan açığa herkesin yanında söylüyorum, ordu bu kış burada kışlayacaktır. İlkbaharda buradan hareketle Rum hududuna geleceğim ve orada bu sözlerimin cevabını bekleyeceğim, eğer isteğimiz yerine getirilirse ne âlâ yok eğer değilse görelim öyleyse o savaş gününde kim daha sebat gösterecek".⁵⁰⁵ Timur bunun ardından, kaleme alınan bir mektubu Bayezid Çimbay Elçikday ismindeki adamına verip onu bazı kişilerle beraber gelen

---

Kıpçak'a sefer düzenlemeyi düşünmüşse de Deşt-i Kıpçak hâkiminin ona gönderdiği elçiler vasıtasıyla bağlılığını bildirmesi üzerine bundan vazgeçti.

⁵⁰³ Yezdî, **a.g.e.**, s. 378-379, 381-382. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 296-297. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5013-5015. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 943-948, 949-950. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 894-899, 902. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 503-504. ; Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 45. ; Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, s. 294-295.

⁵⁰⁴ Yücel, **a.g.e.**, s. 294. ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 382.

⁵⁰⁵ Şâmî, **a.g.e.**, s. 297-298. ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 382. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5016. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 950. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 903. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 504.

elçilerle birlikte Yıldırım Bayezid'e gönderdi. O bu mektubunda Yıldırım'a, Kara Yusuf ile ilgili ileri sürdüğü şartın arkasında olduğunu, ayrıca buna ilaveten aralarındaki müzakerelere bir güvence olması için ileri gelen emîrlere birini rehine olarak kendisine göndermesini ve aralarında ilişki ve irtibatın var olmasıyla birlikte Müslümanların da rahat edeceklerini bildirmişti. İsteklerin yerine getirilmemesi halinde yaşanacakların tek sorumlusunun da Yıldırım'ın kendisi olacağı belirtilmişti.⁵⁰⁶

Olumlu veya olumsuz herhangi bir cevabın gelmemesi üzerine Timur, bir süre sonra Anadolu topraklarına bir sefer düzenlemeyi planladı. Fakat yine de Yıldırım'ın, hatasını anlayıp iyi ilişkiler kurmak için girişimlerde bulunacağını düşünüyordu. İlbaharın yaklaştığı o günlerde, şehzadeleri ve devlet erkânıyla Anadolu seferi hakkında bir toplantı yaptı. Timur burada, Osmanlılarla savaşmak istemediğini, onların batıyla cihat halinde olduklarını ancak Yıldırım'ın kaç defa yanlış hareketlerde bulunduğunu ve saltanat namusunu korumak için onu susturmak gerektiğini söylemişti. O, Yıldırım'ın yaptığı söz konusu hatalara ilişkin: "birincisi, bizden kaçanlara (Kara Yusuf) sığınaklık yapıyor. İkincisi, taraftarımız ve sadık bendemiz olan, bizim tarafımızdan terbiye görmüş Emîr Taharten'in topraklarına Suriye'de bulunduğumuz günlerde ordu çekip onunla savaşa tutuşmuştu. Üçüncüsü, bize haddini hududunu bilmez mesajlar göndermişti"⁵⁰⁷ demektedir. Emîrlere söz konusu toplantıda Timur'un Anadolu seferini yapmakta kararlı olduğunu anlayınca bir şey söylemediler. Bunun yanı sıra Timur, Anadolu'nun geniş bir ülke olduğunu ve Yıldırım'ın da kalabalık bir orduya sahip bulunduğunu göz önünde tutuyordu. Diğer taraftan ordunun sürekli sefer halinde bulunmasından dolayı Timur'un komutanları, onun Anadolu'ya yapmak niyetinde olduğu askerî harekâtı tereddüt ve endişeyle karşılamaktaydılar.⁵⁰⁸

⁵⁰⁶ Yezdî, **a.g.e.**, s. 382. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 297-298. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5015-5016. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 950-951. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 902-903. ; Hâdemîr, **a.g.e.**, s. 504.

⁵⁰⁷ Bkz.: Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 951-952. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 904.

⁵⁰⁸ Bu yüzden toplantı bitince onlar, daima Timur'un yanına rahatça gidip gelen Şemseddin Muhammed Almalığı'ye, Rum'a yapılacak sefer konusunda Timur'un iyi düşünmesini, söz konusu seferin yapılan daha önceki seferlere benzemeyip zorlu geçeceğini ve münecimlerin dahi yapılacak muhtemel bir seferin hezimetle noktalanacağı yönündeki düşüncelerini ona iletmesini söylediler. Şemseddin Muhammed Almalığı'nın emîrlere bu sözlerini kendisine aktarması üzerine Timur, emîrlere bu endişesini gidermek için Mevlânâ Abdullah Lisan ismindeki şahsı çağırarak burçların durumunu sormuş ve yıldıznâmede bildirilen hususların kendisinden gizlenmemesini söylemişti. O kişi, bu yılda Timur'un ordusundaki askerlerin burcunun oldukça güçlü olduğunu Yıldırım'ın ordusundaki askerlerin burcunda ise zayıflık bulunduğunu bildirmişti. Mevlânâ Abdullah Lisan ayrıca Mevlânâ Muhiddin Mağribî'nin yıldıznâmesinden bir nüshayı getirerek o yıl Koç burcunda olan Zubânâ yıldızı için: "Eğer Zubânâ Koç burcunda görünürse doğu ordusu gelip Rum topraklarını alacak ve Rum padişahı esir düşecektir" dedi. Bkz.; Yezdî, **a.g.e.**, s. 383-384. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5017. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 951-953. ; Semerkandî,

M. 16 Şubat 1402 (H. 13 Receb 804) Perşembe günü kışlık karargâhından ayrılıp Karabağ-ı Arran'a gelerek bir süre burada kalan Timur, kışın etkisinin ortadan tamamen kalkmasının ardından M. 12 Mart 1402 (H. 7 Şaban 804) Pazar günü oradan ayrılıp Berdaa ve Gence'yi geçerek Şamkur ovasına geldi. Birkaç gün burada kalan Timur oradan da Aladağ'a doğru yola çıkarak Gürcistan sınırında bulunan Tebdür nehri (Bender suyu)'nin yanında karargâhını kurdu. Bir süre burada kalan ve ardından Minköl'e gelen Timur, Yıldırım Bayezid'e yeni bir elçi gönderdi (M. Nisan-Mayıs 1402 / H. Ramazan-Şevval 804). O, Kara Yusuf'a ilişkin daha önce ileri sürdüğü şartı tekrarlamış ve Yıldırım'ın onu himaye etmemesi gerektiğini söylemişti. O bunun dışında yeni bir şart daha ileri sürmüştü. Timur, Kemah kalesinin eskiden beri Erzincan vilayetinin eklentilerinden olduğunu ve o vilayetin padişahlarının hükmü altında bulunduğunu belirtip Emîr Taharten'i ima ederek buradaki vekiline —yani oranın gerçek sahibine— teslim etmesini istemişti.⁵⁰⁹ Böyle olur ise Rum memleketinin Yıldırım'a bırakılacağını bildirmişti. Ayrıca Avrupa'da Frenklere yönelik yapacağı gazada Yıldırım Bayezid'e istediği kadar asker ve silah yardımı yapabileceğini, böylece yapılan gazadan kendilerinin de sevap kazanacağını dillendirmişti.⁵¹⁰

Münşeat mecmualarında "Timur'un Sultan Yıldırım Bayezid'e gönderdiği dördüncü mektup" başlığını taşıyan belgedeki kayıtlarda, Yıldırım Bayezid'in Emîr Taharten'e karşı yapmış olduğu Erzincan seferi eleştirilmekte, aradaki anlaşmazlığa sebep olan hâdiselere değinildikten sonra ailesinin tutsak edildiği, Kemah'ın alındığı haberlerinin Emîr Taharten tarafından bildirilmiş olduğu yazılmaktadır. Timur bu mektubunda; Yıldırım'ın Emîr Taharten'e ait olan Kemah kalesini haksız yere ele geçirdiğini, burayı boşaltmasını, Taharten'in ailesinin Bursa'da tutsak edilmesinin nedenlerini öğrenmek istediğini, Sultan Ahmed-Kara Yusuf gibi kötü kişileri ve onların adamlarını ülkesine bırakmamasını, şayet orada iseler yollamasını tavsiye ediyordu. Ayrıca kendisine tâbi olan Emîr Taharten, Emîr Yelman (يلمان), Emîr Circis (Cercis)

a.g.e., s. 904-905. ; Hâdemîr, a.g.e., s. 504-505. ; İdris-i Bidlîsî, a.g.e., s. 106-108. ; Hoca Sadettin, a.g.e., s. 255-258. ; Behiştî, a.g.e., s. 36-37.

⁵⁰⁹ Abdullah Hatifi, Kemah şartı ile ilgili şu beyti söylemiştir:

به خدام ما ده کلید کماخ مکن تنگ بر خود جهانی فراخ

Bu ferah ve rahat dünyayı kendine dar etmeden Kemah kalesinin anahtarını bizim hizmetkârımıza teslim et. Bkz.: Abdullah Hatifi, a.g.e., s. 200.

⁵¹⁰ Şâmî, a.g.e., s. 298-299. ; Yezdî, a.g.e., s. 384-385. ; Mirhând, a.g.e., s. 5018-5020. ; Hâfız Ebrû, a.g.e., s. 953-954. ; Semerkandî, a.g.e., s. 906-907. ; Hâdemîr, a.g.e., s. 505. ; Abdülhüseyin Nevâî, a.g.e., s. 91. ; Hoca Sadettin, a.g.e., s. 251-252.

(حاجى پاشا) ve Hacı Paşa (حاجى پاشا) gibi beylerin ülkelerine müdahale etmemesini ihtar etmekte, itaat ve inkiyad yolunu tutmasını Yıldırım Bayezid'den istemekte, buna karşılık Sivas, Malatya ve Elbistan gibi yerler üzerinde hak iddia etmeyeceğini bildirmekte idi.⁵¹¹ Osmanlı tarihçilerinden Behiştî de kendi eserinde, Timur'un Yıldırım'a göndermiş olduğu mektubunda şunları söylediğini bildirmektedir:

Gerçi sizün efâlinüz, akvâlinüz mûcib-i ceng u cidâl ve bâis-i muhâlefet u kütâldür. Ammâ biz kezm-i gayz idüp, ihmâl-i igfâl iderüz. Beher-hâl sizler dahı terk-i hiddet u celâl idesiz. Tâ ki memleket-i ehl-i İslâm'a ihtilâle sebeb olmayasız. (...) iltimâsımız hazretünüzden hemân oldur ki bed-gümân Kara Yusuf Türkmanî ki kezz-ahd ve şikeste-peymândur. Yanunuzdan tarh u tard idüp, Erzincan begi Tahirten Beg'ün ehl u ıyâlin ihmâl itmeyüp irsâl idesiz. Zira kadîmden bu âsitâne-i âlî-şânun mahsûs-ı muhtaslarındandır. Ve kala-i Kemah ki bu kâh-ı zeberced halk olalı tarihten berü hakk budur hiç Rûm'a mülhak olmuş degüldür. Anı yine sâhibine revân idesiz. Sizün dahı her ne murâdunuz var ise bu cânibe ilâm idesiz. Tâ ki husûlüne ikdâm u ihtimâm olunup, tecdîd-i ahd u mîsâk ve tekîd-i mevâdd-ı vifâk olına.⁵¹²

⁵¹¹ Yücel, **a.g.e.**, s. 293, 296. ; Abdülhüseyin Nevâî, **a.g.e.**, s. 115-118. ; Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, s. 135.

⁵¹² Behiştî, **a.g.e.**, s. 37-38. Osmanlı tarihçilerinden Gelibolulu Mustafa Âli ise Kühnü'l-Ahbâr adlı eserinde Timur'un göndermiş olduğu mektuba yer vermekte olup, meseleye ilişkin kısım şöyledir: "... Vilayet-i Rûm teshirine teveccühi tehir ve bu babda cenabınızı bu vechile tahyir ideriz ki, ya mezbûr Kara Yusuf kellesini maktûlen ve Sultan Ahmed-i Celâyir'i mukayyeden ve mahzûlen adamlarımıza teslim idesiz veyahut ikisini dahi merbûtan ve mahbûsen gönderesiz. Eğer "Bi'tarîk'l-istimalet gelmişlerdir. Âdat-ı kerime-i şehriyaran üzere sıyanet u himayetleri bize lazım olmuşdur", diyû cevaba mütesaddi olursanız, amanınız aman vücûdlarına sizden mazarrat u ziyan gelmeyüb, na-bûd u bi-nişan olmağışün güm-raham-ı mezbûranı taht-ı tasarrufunuzdaki memalik-i Rûm'dan tard u redd idesiz. Ta ki, mektûbumuza müsaade kılub, tarik-ı fitne vü fesadı, asakir-i gılaz u şidad amed şodend sedd idesiz ve Âzerbaycan hâkimi Tahar-ten nam valinin —bazı kaynaklarda Erzincan yerine Azerbaycan yazılmaktadır. Bunun nedeni, kaynak eserlerin basımında yaşanan hatalardan kaynaklanıyor olabileceği gibi her iki ismin Arap harfleriyle yazılışlarının benzer olmasından veyahut Azerbaycan'ın Erzincan'ı da içine alacak denli geniş bir bölge ismi olarak kullanılmasından da ileri geliyor olabilir— mülk-i mevrusını elinden alub, kalasını zabt itmişsiz. Bu canibe hulûsan miftahını gönderesiz. Ta ki, sükkân-ı diyar u kuttan-ı aktar zümresinin "ve la-tülkü bi-eydüküm ile't-tehlike (kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın) (Kur'ân-ı Kerim: Bakara Suresi (2. Sure), 195. Ayet)" hitab-ı müstetabıyla muhatab olmalarına sebeb olmayasız ve bağteten asakir-i kattal, ateş-i kitale kuvvet-i iştial virdikte kaza-i mübrem, barika-manend-i hadise-i saika memalik-i mamûreye lahık olub, kibar u sıgar "fe-yevmeizin vakaati'l-vakia (işte o zaman o kıyamet kopmuş olacaktır) (Kur'ân-ı Kerim: Hakka Suresi (69. Sure), 15. Ayet)" mazmûnını vird-i zeban itmekle kendinize intişar-ı hatır bulmayasız. Tahar-ten dahı taharet-i ten u rûh-i cedid-i müstahsen-sıfatına mütehalik olub, eyyam-ı devletimizde mülk-i mevrûsına malik ve sipas-ı mahmîdet-tarikına salık ola ve illa ol semte teveccühümüz mukarrerdir ve ol nevahinin feth u garetine sayımız mükerrerdir, biline..." (Gelibolulu Mustafa Âli, **a.g.e.**, s. 139-140). Osmanlı tarihçilerinden İdrîs-i Bidlîsî de Heşt Bihîşt adlı eserinde Timur'un göndermiş olduğu mektuptan söz etmektedir: "... Lâkin birkaç emr-i cüz'î anlardan iltimâs olmuşdı ki birisi; Tirkmân-ı bî-îmân Kara Yusuf dedikleri müfside sâhib çıkmayalar ki zarar ve izâr-ı bî-şümârı muttasıl cumhûr-ı müslimîne reside olub dâima bilâd ve bikâ'da fitne ve fesâd îka eder. Ve birisi dahi; Kala-i Kemah hadîmü'l-eyyâmdan beru İnan-zemîn mülhakâtından olub kat'an Kayâsra-i Rum'un dâhil-i dest-i tasarrufı olmamışdır. Bu defa dustûr-ı sâbıkı üzere nüvabbımıza teslim edeler. Tarafımızdan bu müddeiyâtın asla birisine telakkî ve müsaade olunmadı. Amma henüz mâ-beyninde kabîl-i ıslah olmayacak bir iş vâki olmadı. Ve bu canibin leşkerisinden bu ana degin memâlik-i Rum'a öyle bir zarar irişmedi ki tedârük-pezîr olmaya. Eger ahd u mîsâk-ı sâbık üzere ki Taharten Beg hususunda ki elçilerinize cevap verilmişdi. Ve sıdk-ı niyyet ile râsihü'l-akdâmuz. Her ne muradınız olu ise bu tarafdan mezbûldur. Ve emr-i cihâd ve dinperveride mâlen ve beden en muâvenetde bulunmamız emr-i

Görüldüğü üzere yazışmalarda ağırlık noktasını Emîr Taharten'le ilgili meseleler teşkil etmektedir. Zira kendisini İslam ülkelerinin tek hâkimi gören ve bunu kabul ettirmeye çalışan Timur, Anadolu'daki sadık bağımlısı Emîr Taharten'in hâkimiyet sahasına yapılan tecavüzü, bizzat kendisini hedef alan bir olay olarak nitelendirmektedir.⁵¹³ Memluk kaynakları ise Timur'un H. 805 (M. 1402) tarihinde Yıldırım Bayezid'e yazdığı mektupta: "Sen Allah yolunda cihat yapan bir insansın, senin mahvedilmeni istemem, fakat sen babandan ve dedenden sana kalan memleketlerle alâkadar ol ve onlarla kanaat et. Melik Ebu Said zamanında Rum sahibi Eretna'nın olan memleketleri bana teslim et"⁵¹⁴ dediğinden söz etmektedirler. Bu malumata göre denilebilir ki Timur, Orta Anadolu'yu Eretna'nın varisi olarak Emîr Taharten'e vaad etmektedir.⁵¹⁵ Nitekim Osmanlı tarihçilerinden Hadîdî; Ankara savaşından zaferle çıkan Timur'un Karaman, Germiyan, Aydın ve Mentеше beyleri ile İsfendiyar Beg'e atalarından kendilerine miras kalmış yerleri tekrar iade ettiğini söyledikten sonra Osmanlı toprakları için:

*Meğer lâyıık görüp Tatar-ı şûmu
Temür Tatar'a verdi mülk-i Rûm'u
Ki Rûm'a Tâhireddin ola sultan
Kala Tatar elinde mülk-i Osman*⁵¹⁶

diyerek Timur'un, Emîr Taharten'i Anadolu'da kendisinin genel valisi olarak bırakmak istediğini açık bir şekilde ifade etmektedir. Ancak bize göre bu iddialar kabule şayan değildir. Zira Ankara savaşının ardından yaşanan gelişmeler, bunun hiç de böyle olmadığını göstermektedir.

Timur Minköl'den, Kara Yusuf'un himaye edilmemesi ve Kemah kalesinin Taharten'e teslim edilmesi konusunda yukarıda zikrolunan mektubu Yıldırım Bayezid'e gönderdiği sıralarda, Kara Yusuf'un Bayezid'le arasının açılarak Rum'dan ayrıldığına dair haberler geldi. Bu haberin gerçek veyahut hile olması ihtimallerini göz önünde bulunduran Timur, haberi doğru farz ederek Yıldırım'a bir mektup daha gönderdi.

---

mukarrerdir. (...) Netice; mâ-beynimizde câri olan ahvâl-i güzêşteyi terk edelim. Hâliya erkân-ı devletlerinden her vechile kâmil ve suhn-şinâs bir merd-i âkıl tarafımıza irsâl buyuralar ki tekrar tcdîd-i ahd u mîsâk ve te'kîd-i mevâdd-ı ittifâk eyleyib anlar dahi bizim mültemisâtımıza müsaade gösterüb insafa geleler deyu hatm-i kelâm eyledi" (İdrîs-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 109-110).

⁵¹³ Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, s. 296. ; İdrîs-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 23.

⁵¹⁴ Makrîzî ve İbn Hacer'deki kayıtlar için bkz.: Şevkiye İnalçık, "İbn Hâcer'de Osmanlılar'a Dair Haberler", s. 191. ; Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 34, 69. ; Cüneyt Kanat, "Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar", s. 33. ; Aynî'deki kayıt için bkz.: Âdile Âbidin, **a.g.m.**, s. 196.

⁵¹⁵ Yücel, **a.g.e.**, s. 296.

⁵¹⁶ Hadîdî, **a.g.e.**, s. 121.

Ondan, Kara Yusuf'un Rum'dan ayrıldığı haberi doğru ise aralarındaki barış zemininin tesisi için Yusuf'un ailesini kendisine göndermesini istedi. O daha sonra, yakınlarda bulunan ve yaklaşık iki yüz Gürcü'nün içinde bulunduğu Tortum (Tartum) kalesine asker göndererek burayı yerle bir etmek suretiyle ele geçirdi. Ardından Minköl'den hareketle Erzurum'un güneydoğusunda bulunan Avnik'e geldi. İki ay boyunca burada kalan Timur'a, daha önce Yıldırım Bayezid'e gönderdiği elçilerden herhangi bir haber gelmemiş ve Yıldırım'dan cevâbî herhangi bir mesaj kendisine ulaşmamıştı.⁵¹⁷ Bunun tuhaf bir durum olduğunu belirten Timur, Yıldırım'a karşı kendilerinin anlaşma yolunu tuttuğunu, onun da buna karşılık vermesi gerektiğini, hiç istememesine rağmen Rum topraklarına yapacağı muhtemel bir seferin yaratacağı yıkıma mani olması için Yıldırım'dan olumlu bir yaklaşım ve cevap beklediklerini söylemişti.⁵¹⁸ Böylece Rum memleketine yürümek isteyen Timur, Avnik'den ayrılarak Erzurum ovasına geldi. O artık Kemah kalesini, orayı ele geçiren Yıldırım'la anlaşarak değil kendi imkânlarıyla ele geçirmeye kesin karar vermişti. Timur'un torunu Şehzade Muhammed Sultan, dedesinin önüne gelip diz çökerek Kemah kalesinin ele geçirilmesi görevinin kendisine verilmesini istedi. Timur'un bu isteği kabul etmesiyle şehzade, büyük bir orduyla

⁵¹⁷ Osmanlı tarihçilerinden Behiştî, Yıldırım'ın gelen Timur elçisine değer vermeyip hakaret amacıyla elçiye üç ay boyunca cevap vermediğini ve bu şekilde alay etmesinin Timur'u son derece öfkелendirdiğini bildirmektedir (Behiştî, **a.g.e.**, s. 38). Gelibolulu Mustafa Âli ve Hoca Sadeddin Yıldırım Bayezid'in gelen mektuplara sert cevaplar yolladığını bildirmektedir (bkz.: Gelibolulu Mustafa Âli, **a.g.e.**, s. 141 ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 251). Hoca Sadeddin, Yıldırım Bayezid'in Kara Yusuf için; "bu konağa inen misafir üzerine kılıç üşürülmez ve bu bucağa sığınan dilek ehline dokunulmaz" diyerek Timur'a gerçekçi bir cevap gönderdiğini ve öteki isteklerin de gönlün beğeneceği özürlerle geri çevrildiğini söylemektedir. Ayrıca Hoca Sadeddin, Yıldırım'ın bu tür cevaplar yollamasındaki asıl amacın savaşı başlatmak olduğunu söylemektedir (Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 251). İdrîs-i Bidlîsî de şunları söylemektedir: "Vaktâ ki Emîr Timur'un elçisi nâme ve peygâm ile sultan-ı mücâhidânın rikâb-ı müstetâbına vâsıl ve mazmûn-ı ittîlâ hâsıl eylediği tekrar âdet-i kadimesi üzre hareket ve resûl ve resâyile kat'an râğbet buyurmayub belki zecr ve ihanete emr ve müddet-i medfd elçileri tevkîf buyurdu. Ve Emîr Timur zikr olunan elçiyi Abnik nam mevziden gönderüb kendüsi habere müterakkıb olub Abnik'den Kemah'a yedi sekiz merhale olan menâzili üç ayda kat ederek ayak sürüdü ki bu like sultan--ı Rum tarafından bir cevab-ı makûl ve mülâyim haber gelüb: "Şayed ki bu defa fil-cümle tenezzül eyleye ta ki namus-ı saltanat ve satvet-i Timurî noksan bulmaya. Ve mukaddema dost ve düşmen beyninde ademlerimize eyledikleri istihfâf ve ihanetden arâz ve ahvâl-i güzêşteyi münsi eyleyib musâlahaya şurû uluna" diyerek âheste âheste Kemah'a vusûl buldı" (İdrîs-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 110). Memluk kaynaklarında ise Yıldırım Bayezid'in Timur'un isteklerini kabule meylettiği bir sırada Kemah'ın ele geçirildiği haberlerinin gelmesi üzerine, Timur'un barış istemediği ve bunu bir hile olarak kullandığı Yıldırım Bayezid tarafından anlaşıldığı söylenmektedir (Makrîzî ve İbn Hacer'deki kayıtlar için bkz.: Şevkiye İnalçık, **a.g.m.**, s. 191. ; Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 34, 69. ; Cüneyt Kanat, "Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar", s. 33. ; Aynı'deki kayıt için bkz.: Âdile Âbidin, **a.g.m.**, s. 196). Ebu Bekr-i Tihranî de Yıldırım Bayezid'in, Timur'un isteklerini kabule yanaşmayıp bağlılık yolunu tutmadığını bildirmektedir (Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 46).

⁵¹⁸ Timur, Yıldırım Bayezid'in Türkmen olmasından kaynaklı olumsuz anlamdaki mizacının, barış ve anlaşma yolunu tutup doğru bir tercihte bulunmasına mani olduğunu belirtmektedir (Mîrhând, **a.g.e.**, s. 5021).

Kemah'a doğru yola çıktı. O sıralarda, daha öce Karabağ'da iken Sultan Ahmed-i Celâyir'e karşı Irak-ı Arab'a göndermiş olduğu şehzadeler ve beyler de ilkbaharla birlikte Aladağ ve Avnik yolundan gelip Timur'a katıldılar. Daha sonra Erzurum ovasından ayrılan Timur Erzincan'a geldi.⁵¹⁹ Emîr Taharten'in Timur'u Erzincan'da mı karşıladığı yoksa bu sefer boyunca Timur'un yanında mı olduğu kesin değildir. Hatırlanacağı üzere Taharten, bir süre önce Alıncak taraflarında bulunan Timur'un yanına gitmişti. Onun geri dönüp dönmediğini tam olarak bilemiyoruz. Ancak şu bir gerçek ki Taharten'in toprakları ciddi anlamda bir askerî hareketliğe sahne oluyordu.

Timur, gelip kendisine katılan şehzade (Şehzade Halil Sultan, Eba Bekr, Sultan Hüseyin, İskender) ve emîrleri (Cihanşah, Şeyh Nureddin, Berendek (Burunduk)) heybetli bir orduyla Muhammed Sultan'ın peşinden gönderdi. Gelen bu kuvvetlerin şehzadeye katılmasıyla birlikte Timurlu kuvvetleri etrafı zapt edip Yıldırım Bayezid'in ele geçirdiği Kemah kalesini muhasaraya aldılar. Kalede bulunanların su ihtiyacını temin ettiği Fırat nehrini de tuttular. On gün süren kuşatmanın ardından başlayan şiddetli savaş neticesinde on ikinci gün Kemah kalesi ele geçirildi. Buradaki Osmanlı kuvvetleri ve ahalinin çoğu öldürüldü veya esir alındı. Bu savaşta Şehzade Muhammed Sultan büyük bir kahramanlık sergilemiş, adamları da herkesten önce hücumla geçmişti. Şehzade Eba Bekr ise ciddi anlamda gayret ve yararlılık göstermiş, kaleye ilk onun ordusu girmişti. Erzincan'da bulunan Timur'a Kemah kalesinin ele geçirildiği haberi bildirilince o, Erzincan'dan Kemah'a geldi. Kaleyi gezen Timur buranın muhafazasını

⁵¹⁹ Şâmî, **a.g.e.**, s. 299-300. ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 385-386. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5020-5022. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 954-955. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 907-908. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 505-506. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 258. ; Oruç Beğ, **a.g.e.**, s. 37. ; Clavijo, **a.g.e.**, s. 199. Osmanlı kronikleri —Yıldırım Bayezid'in Candaroğulları beyliğinden Kastamonu'yu almasının ardından bu beyliğin Sinop şubesinde sıkışık kalan— İsfendiyar Beg'in, Timur'un Erzincan'a geldiği sıralarda yanına vardığını bildirmektedirler. Bu kaynaklar, onun Timur'la birlikte Sarıkamış'a —burada Sarıkamış ismiyle kastedilen yerin, bugün Kars ilinin bir ilçesi olan Sarıkamış olmadığı anlaşılıyor. Zira Timur Sarıkamış'a, Yıldırım Bayezid'le karşılaşmak için Erzincan'dan Osmanlı topraklarına doğru ilerlediği sıralarda gelmişti. Bu bilgi de bize Sarıkamış'ın, Erzincan'ın batı yönüne düştüğünü göstermektedir. Halil Çetin ise sözü edilen Sarıkamış'ı Kars ilinin Sarıkamış ilçesi kabul ederek şu yorumu yapmaktadır: "Erzincan-Sarıkamış güzergâhı Timur'un Anadolu'dan ayrıldığına işaret etmektedir ki tarihlendirmek gerekirse M. 1394 senesi yazı kabul etmek gerekir. Timur'un bu güzergâhı takip ederek Anadolu'dan ayrıldığı tek tarih budur" (Halil Çetin, **a.g.e.**, s. 82)— kadar geldiğini ve maiyyetindeki kuvvetleri toplamak bahanesiyle Timur'dan ayrılıp tekrar memleketine döndüğünü ancak Ankara savaşına gitmediğini söylemektedirler (İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 407. ; Neşrî, **a.g.e.**, s. 146-147. ; Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 105. ; karşılaştırma için ayrıca bkz.: İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 318-319. Âşıkpaşazâde, İsfendiyar'ın bir gece Timur'dan destur almadan ayrıldığını söylüyorsa da bu doğru olmasa gerek). Kitab-ı Diyarbekriyye'nin yazarı da Akkoyunlu Karayülük Osman Beg'in ağabeyleri Ahmed ve Pir Ali Beglerle birlikte Timur'un ordusunda yerlerini aldıklarını söylemektedir ki kuvvetle muhtemel onlar Timur'un Avnik'de bulunduğu sıralarda gelmişlerdi. Bkz.: Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 46.

Emîr Taharten'e havale etti (M. Mayıs-Haziran 1402 / H. Şevval 804).⁵²⁰ Hâtîfî kendi eserinde bu olayı şu güzel beyitiyle ifade etmiştir:

چو اطراف آن قلعه را نیک دید
به دست طهرتن سپردش کلید

*Kemah kalesine gelip burayı inceleyen Timur oranın idaresini Emîr Taharten'e bıraktı.*⁵²¹

İdrîs-i Bidlîsî de eseri Selim Şah-nâme'de, Yıldırım ve Timur arasındaki mücadelede Kemah kalesinin rolüne şu sözlerle değinmektedir:

*Padişahlık verâseti ve memlekete hükmetme kanununca, memleketler saltanatı ve ülke fethetme töresinde adı geçen kale, âlemin hükümdarı olan padişahın (Yavuz Sultan Selim) büyük atası Sultan Yıldırım Bayezid Han'ı (Allah ruhunu arındırsın) kılıcının malıydı. Merhum Sultan Yıldırım'la İran ve Turan padişahının savaşıp çarpışmasına neden olan kale bu keleydi. Yıldırım Han o kaleyi ve Erzincan'ı o yörenin meliki ve hâkimi olan Emîr Mutahharten'den almıştı. Adı geçen emîr ise kendini Emîr Timur'un hadimlerinden ve yakınlarından sayıyordu. Sultan Yıldırım, Mutahharten'in malını mülkünü ve ailesini tasarruf edip Bursa şehrine doğru sürgün etmişti. Emîr Timur her ne kadar mektuplar göndererek adı geçen malının mülkünün ve ailesinin geri verilmesini istemişse de olumlu bir karşılık verilmemiştir. Sonunda iş savaşa ve çatışmaya kadar varmıştır.*⁵²²

Kemah'ın alınmasının ardından Osmanlı hâkimiyetindeki Anadolu (Rum) topraklarını ele geçirmek için o tarafa doğru ilerleyen Timur, yolu üzerindeki sarp yerlere kaçan ve mağaralara sığınan gurupların üzerine asker sevk etmişse de onlar ordunun büyüklüğünü görmüş ve gelip Timur'a bağlılıklarını bildirmişlerdi. O, yoluna devamla Sivas önlerine geldi. Daha önce Yıldırım Bayezid'e gönderdiği elçisi Bayezid Çimbay Elçikday, Yıldırım'ın elçileriyle birlikte burada Timur'un yanına geldiler. Hediyelerle huzura çıkan elçiler, Yıldırım Bayezid'in kaba sözler içeren ve Kemah kalesi hakkında da birtakım iddialarda bulunan mektubunu Timur'a sundular. Yıldırım, Timur'a kafa tuttuğu mektubunda: "Bu sözlerin seni hiç beklemeden bizim ülkemize doğru atlandıracağını biliyorum. Eğer sen gelmezsen karlıların üç talakla boş olsun. Eğer sen

⁵²⁰ Yezdî, **a.g.e.**, s. 386. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 300. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5022-5023. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 506. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 955-956. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 908-910. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 27. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 146. ; İdrîs-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 110-111. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 258-259. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 295-298. ; Behîştî, **a.g.e.**, s. 38-39. ; Müneccimbaşı, **a.g.e.**, s. 143. ; Dukas, **a.g.e.**, s. 35. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 296-297. ; Makrîzî ve İbn Hacer'deki kayıtlar için bkz.: Şevkiye İnalçık, **a.g.m.**, s. 191. ; Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 34, 69, 70. ; Cüneyt Kanat, "Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar", s. 33. ; Aynı'deki kayıt için bkz.: Âdile Âbidin, **a.g.m.**, s. 196.

⁵²¹ Abdullah Hatifi, **a.g.e.**, s. 205.

⁵²² İdrîs-i Bidlîsî, **Selim Şah-nâme**, s. 224-225.

benim yurduma gelir de ben seninle savaşmaktan kaçarsam o zaman da benim karılarım üç talakla benden boş olsun"⁵²³ şeklinde sert sözler sarf etmekteydi. Bunun yanı sıra, kendi ismini altın suyu (âb-ı zer) ile yazdığı bu mektubunda Timur'un ismini siyah mürekkeple yazıp kendi isminden sonra kaleme almıştı. Halbuki Timur, Yıldırım Bayezid'e yazdığı mektuplarda onun ismini kendi ismiyle aynı özellikte ve aynı satırda yazdırmıştı.⁵²⁴ Yazışmalarında diplomatik tabirlere riayet eden Timur, Yıldırım'ın bu uygun düşmeyen yaklaşımına dair şunları söylemektedir:

*... mektuplarda haşmetimiz ve edebimize yaraşır şekilde, onun adını kendi adımızla birlikte yazmıştık. Ama o fazlasıyla haddini aştı ve insafsızlığını sergiledi. Çünkü kendi mektuplarından birinde ve yazdırdığı nâmelerde adımı Taharten'in adından sonra yazmıştı. Bu yaptığı ona yakaşır mı? Taharten ki, katımızda bir kulumuz gibidir ve tebaamızın en değersizleri arasındadır. Bayezid, bizim mektubumuzu okuduktan sonra gönderdiği cevapta aşırı ahmaklığı ve edepsizliği sebebiyle kendi adını (altın) harflerle yazdırıp bizim adımızdan önce zikretti.*⁵²⁵

Ayrıca Yıldırım hediye olarak Timur'a on adet at ve on adet de şahin göndermişti. O, bu hediyelere ehemmiyet vermeyerek geri çevirdi. Zira Moğol ve Türk geleneğinde dokuz sayısı oldukça önemliydi ve her hediyeden dokuz adet sunulması bir gelenektir. Yıldırım ise on adet göndermek suretiyle bir anlamda hakarete bulunuyordu. Bütün bu olanlar Timur'u oldukça öfkelenmişti. Yıldırım'a iletmeleri için elçilere, Rum'a sefer yapmak niyetinde olmadığını ve daha önce bunu defaatle belirttiğini, Yıldırım'a güzel sözler söyleyip nasihatte bulunmanın fayda vermeyeceğini, onun sözünde durmadığını ve söyledikleriyle yaptıklarının birbirine uymadığını söyledi. Timur sözlerine devamla, eğer Yıldırım Kara Yusuf'un ailesini bize göndermiş olsaydı ve Kemah kalesini bizim adamımıza —yani Emîr Taharten'e— teslim etseydi kendisi ve ülkesine bir zarar gelmezdi, şükürler olsun ki ona minnet etmeden Kemah kalesini kendi gücümüzle ele geçirdik, o öğütlerimizi dinlenmedi ve öyleyse şimdi yiğitçe, mertçe savaşa hazır olsun dedi.⁵²⁶ Daha sonra Sivas sahrasında ordusunun geçit töreni yapmasını emreden Timur,

⁵²³ İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 294. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5024.

⁵²⁴ Mirhând, **a.g.e.**, s. 5024.

⁵²⁵ İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 300.

⁵²⁶ Yezdî, **a.g.e.**, s. 386-387. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 300-301. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5023-5024. ; Hâdemîr, **a.g.e.**, s. 506. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 956-957. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 910-911. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 27-28. ; İdrîs-i Bidlîsî, **Heşt Bihişt**, s. 111. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 259. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 291-295. 298-301. ; Behiştî, **a.g.e.**, s. 40. Osmanlı tarihçilerinden Hoca Sadeddin ve İdrîs-i Bidlîsî'ye göre Timur Yıldırım Bayezid'in gelen elçilerine; ileri sürdüğü üç şarttan birinin de şu Kemah kalesi olduğunu, o işi kolay bir şekilde başarıyla neticelendirdiklerini, diğer iki isteğinin (Kara Yusuf'un teslimi ve Emîr Taharten'in ailesinin gönderilmesi) konuşmaya bile değmeyecek kadar basit olduğunu ancak Yıldırım'ın verdiği huzursuzluğa daha fazla tahammül gösteremeyeceklerini, zira onun asıl amacının kendileriyle

bir tepenin üzerine çıkıp silahlı ve atları da dâhil olmak üzere baştan aşağıya kadar zırhlı askerlerden oluşan kalabalık ordusunun sabahtan öğleye kadar devam eden geçit törenini izledi. Ardından, ordusunun ihtişamını görmeleri için Yıldırım'ın elçilerinin ata bindirilerek baştan sona kadar ordunun önünden geçirilmesini söyledi. Ordunun büyüklüğü ve ihtişamı karşısında ürperti ve korkuya kapılan elçiler bu güce hayran kaldılar. Ertesi gün Yıldırım'ın elçilerini yanına çağırıp onlara iyi davranan ve hil'at giydiren Timur şunları söyledi:

Gidip Bayezid'e söyleyiniz; Frenklerle savaş halinde olup onlara karşı gazâda bulunmaktasın bundan dolayı memleketine ordu çekip oranın zarar ve ziyana uğramasını, yaptığın gazanın zarar görmesini istemiyorum. Takındığın olumsuz tutuma rağmen sana hala tahammül gösterip barış yapmak niyetindeyim. Bunun için Taharten'in ailesini geri gönder ve kendi oğullarından birini bize yolla, o bize kendi çocuğumuzdan daha yakın olur, ona senin (dahi) göstermediğin ihsanlarda bulunuruz. Rum memleketi de sana kalmış olur. Böylece aramızdaki kin ve düşmanlık ortadan kalkar. Rum memleketindeki Müslümanlar da emniyet ve refah içinde yaşar, gayrimüslimlere karşı yapılan gazaya katılırlar.⁵²⁷

mücadele etmek olduğunu bundan dolayı Rum topraklarına yürüyüp oraları işgal etmeyi irade buyurdıklarını bildirmektedir (İdrîs-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 111. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 259).

⁵²⁷ Yezdî, **a.g.e.**, s. 387. Elçilerin gitmesinin ardından Timur Sivas toprakları dâhilinde bulunan Hafik (Havik, Havuk, Haruk, Baduk) kalesine ordu gönderip burayı ele geçirerek içindeki askerleri kılıçtan geçirdi. Sivas'ta yolları iyi bilen bazı kişiler Timur'a, Tokat yolunun dar ve ormanlık olduğunu bildirmişti. Bunun yanı sıra Yıldırım Bayezid'in çok kalabalık bir orduyla Tokat'a geldiği ve subaşlarını tuttuğu, Timurlu öncü birliklerin Tokat yolunun çetinliğini görünce Kayseri'ye doğru yöneldiği haberi ulaşmıştı. Kayseri bölgesini yağmalayan ve buradaki askerleri kılıçtan geçiren bu öncü kuvvetler, Timur'un emri üzerine burada onu beklemeye başladılar. Kayseri'ye gelen Timur burada ordusuyla birlikte zırh kuşandıktan sonra Ankara'ya doğru yola çıktı. Yolgun (Yulgun) suyu kenarına varıp orada konakladıktan sonra Kırşehir'e giden Timur, burada Emîr Şah Melik önderliğinde bin kişilik bir süvari birliğini haber alması için ileri gönderdi. Gece yol alan bu kuvvetler 60 km kadar ilerleyerek, Tokat taraflarında bulunan Yıldırım'ın ordusunun yakınına kadar sokuldular. Yıldırım'ın öncü birlikleriyle karşı karşıya gelinmesi üzerine şiddetli bir savaş vukua geldi. Timur'un öncü kuvvetlerinin kendilerine bu denli yaklaştıklarını öğrenen Yıldırım Bayezid, emirlerini yanına çağırıp onları çok fena azarladı. Emîr Şah Melik de Timur'a bir haberci göndererek Yıldırım'ın Kırşehir'e doğru harekete geçtiğini ve onun öncü kuvvetleriyle yapmış oldukları savaşı bildirdi. Bunun üzerine Timur tekrar altmış kişilik bir süvari birliğini bilgi toplamak için görevlendirdi. O gece Emîr Şah Melik de geri dönüp orduya katıldı. Sabah erkenden şehzade ve emirlerle bir toplantı yapan Timur, dinlenmiş bir şekilde Yıldırım'ı Kırşehir'de bekleyip savaşmak mı? Yoksa düşman topraklarında ilerleyip her yanı yakıp yıkarak ordusunun çoğu piyadelere dönüşen Yıldırım'ı kendi üzerlerine çekmek ve süratle üzerlerine gelmekten dolayı bitap düşecek olan ordusunu orada beklemek mi? seçeneklerini ileri sürmüş ve neticede ikincisi üzerinde karar kılınmıştı. Timur, düşmanın herhangi bir saldırısına karşılık ordunun bir bölümünü önden Ankara'ya doğru gönderirken, Şehzade Sultan Hüseyin önderliğindeki iki bin kişilik askerî birliği de Kırşehir'de bıraktı. Ardından kendisi de Ankara'ya doğru yola çıktı. Öte yandan Timur'un haber almak için yolladığı altmış kişilik öncü askerî kuvveti ile Yıldırım'ın oğullarından birinin önderliğindeki bin kişilik haber alma birliği arasında çatışma çıkmış fakat Şehzade Sultan Hüseyin'in yardımı gelmesiyle bu çatışma sona ermişti. Ankara'ya doğru gönderilen askerlerin bir bölümü de önden giderek halkı yağmalamıştı. Bir süre sonra Timur da Ankara'ya geldi. Diğer gün, Yıldırım Bayezid'in adamlarından Yakup adlı birisinin yöneticiliğini yaptığı Ankara kalesinin kuşatılması emrini verdi. Kalenin ele geçirilmesi yakinken, Tokat'dan yola çıkan Yıldırım'ın çok kalabalık bir orduyla yaklaşmakta olduğu haberini alan Timur, kaleyi kuşatan askerlerin kuşatmayı kaldırarak orduya katılmasını istedi ve kendisi de Çubuk ovasına gelerek burada karargâhını

Bunlar, Ankara savaşı öncesi Timur ve Yıldırım Bayezid arasındaki son elçilik teatileridir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi taraflar arasındaki yazışmalarda ağırlık noktasını Emîr Taharten'le ilgili meseleler teşkil etmektedir. Nitekim Clavijo Timur ile Yıldırım Bayezid arasında ortaya çıkan ve savaşla neticelenen ihtilafın asıl sebebi olarak Erzincan beyi Emîr Taharten'i göstermektedir.⁵²⁸ Osmanlı tarihçilerinden Şükrullah, Enverî ve Kemal de söz konusu savaşın Taharten yüzünden gerçekleştiğini açık bir şekilde ifade etmektedirler.⁵²⁹ Zaten Timurlu kaynaklarındaki malumat ve taraflar arasındaki söz konusu yazışmalar bu gerçekliği sarih bir şekilde gözler önüne sermektedir. Öte yandan Kara Yusuf meselesini de göz ardı etmemek gerekir.⁵³⁰

V. ANKARA SAVAŞI'NDA EMİR TAHARTEN'İN FAALİYETLERİ

Timurlu ve Osmanlı kuvvetleri Ankara'nın Çubuk ovasında karşı karşıya geldiler. Her iki taraf da ordusunu, sağ ve sol kanat ile merkez şeklinde tertiplede. Merkez kuvvetlerin başına bizzat kendisi geçen Timur'un ordusunda hazır bulunan Emîr Taharten ve askerleri, ordunun sağ kanadında ve Şehzade Miranşah idaresinde bulunmaktaydılar. Liderliğini Şehzade Miranşah'ın yaptığı sağ kanatta: Şehzade Muhammed Sultan, Şehzade Pir Muhammed ile Emîr Şeyh Nureddin, Emîr Berendek (Burunduk), Ali Sultan, Ali Kavçin (Koçin), Emîr Mübeşşir, Hacı Abdullah Abbas, Sultan Sencer, Hacı Seyfeddin, Ömer Tâbân, Emîr Şeyh İbrahim Şirvanî vb. bulunmaktaydı. Timurlu kaynakları Emîr Taharten ve sağ kanatta yer alan diğer beyler

---

kurdu. Irmağı arkasına alan Timur her zaman yaptığı gibi ordugâhın etrafına hendek kazdırdı. Osmanlı ordusunu zor durumda bırakmak için de Yıldırım'ın geldiği yönde bulunan su kaynaklarını toprak ve pislikle doldurtup kullanılamaz hale getirdi. Ancak baştan beri Osmanlılarla karşı karşıya gelmekten çekindiğini anladığımız Timur, büyük bir orduya sahip bulunan Yıldırım Bayezid'le yapılacak savaşın neticesinden de pek emin görünmüyordu. Zira o, akşam otağına çekilip kendisine yardım etmesi ve muzafferiyet göstermesi için sabaha kadar Allah'a ibadet etmiş, dua ve yakarışlarda bulunmuştu. Yıldırım'ın gelmesiyle birlikte iki taraf savaş düzeni aldı. Bkz.: **A.g.e.**, s. 387-391. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 301-304. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5025-5030. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 506-507. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 957-960. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 911-917. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 27-28. ; İdrîs-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 112, 119-121. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 259-261. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 301-302, 305-308. ; Behiştî, **a.g.e.**, s. 40, 42-43. ; Celâl-Zâde Sâlih Çelebi, **a.g.e.**, s. 136.

⁵²⁸ Clavijo, **a.g.e.**, s. 73. Ayrıca bkz.: Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 66.

⁵²⁹ Şükrullah, **a.g.e.**, s. 218. ; Enverî, **a.g.e.**, s. 33. ; Kemal, **a.g.e.**, s. 97. Rûhî de Timur'un, Rum topraklarına yürümek için Emîr Taharten meselesini bahane ettiğini söylemektedir (Rûhî, **a.g.e.**, s. 398).

⁵³⁰ İbn Hacer'deki kayıt için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 70.

için cesur ve büyük emîrler ifadesini kullanmaktadır.⁵³¹ Hâtifî, ordunun bu sağ kanadını, kendi eserindeki şu güzel ifadeyle nazımlaştırmıştır:

بُرُنْغَارِ اَزَانِ خِيلِ اَقْلِيمِ كَبِيرِ
زِ شَهْزَادَةِ مِيرَانِ شَدِّ آيِينِ پَذِيرِ

Dünyayı alan ordunun sağ kanadı Şehzade Miranşah'ın komutasında idi.

مَبِشَّرِ بَهَادَرِ يَلِ نَامِدَارِ
مِيَانِ بَسْتِهٖ دَرِ خُدْمَتَشِ بَنْدِهٖ وَارِ

Ünlü komutan Emîr Mübeşşir ki Şehzade Miranşah'a karşı tam anlamıyla hizmet kemerini kuşanmıştı

بِرَنْدَقِ جَگَرْدَارِ رَسْتَمِ شَكُوهِ
بِي دَشْمَنْشِ پَا فُشْرُدِهٖ چُو كُوهِ

Meşhur (Zaloğlu) Rüstem kadar cesaretli Emîr Berendek, düşmanın önünde dağ gibi durmaktaydı

طَهْرَتِنِ سَبْهَدَارِ لَشْكَرِ شَكْنِ
فَدَايِ رَهْشِ سَاخْتِهٖ جَانِ وَ تَنْ

*Düşman kuvvetlerini kıran askerlerin başkumandanı Emîr Taharten ki bu yolda canını ve bedenini ortaya koymuştu.*⁵³²

Savaşın başlamasıyla birlikte iki taraf birbirine girdi. Artçı kuvvetler olarak niteleyebileceğimiz ve bir önceki dipnotta isimlerini ve mevkilerini zikrettiğimiz Timur ordusunun ihtiyat birlikleri, iyi donatılmış kırk koşun halinde Timur'un emriyle birlikte

⁵³¹ Yıldırım Bayezid ve Timur'un savaş tertibine biraz yakından bakalım: Timur'un sağ kanat ihtiyat kuvvetlerinde Şehzade Eba Bekr, Emîr Cihanşah, Akkoyunlu Karayülük Osman Beg, Şehzade Pir Muhammed (?), Tükel Barlas, Pir Ali Sulduz, Timuroğlan (Taş Timuroğlan), Emîrzâde Ahmed Ömer Şeyh, Şehsuvar, Celal Bavurçi, Tabtuk, Yusuf Moğol, Hacı Baba Sonci, İskender Hinduboğa, Hoca Yusuf Apardı oğlu Hoca Ali, Devlet Timur, Hasan Berat Hoca, Muhammed Kavçin (Koçin) vb. bulunuyordu. Ordunun sol kanadında ise Şehzade Şahrüh liderliğinde Şehzade Halil Sultan, Emîr Yâdigâr Andhodi, Rüstem Toğay Buka, Sevincek Bahadır, Sultan Hüseyin, Emîr Süleymanşah, Emîr Şahmelik, Sevincek Bahadır, Devlet Timur, Emîr Musa, Emîr Bisteri ve başkaları bulunuyordu. Sol kanat ihtiyat kuvvetlerinde ise Şehzade Sultan Hüseyin, Ali Sultan Tavaçi, Musa Tuy Boğa, Celal İslam, Tükel Karkara, Şeyh Hasan, Hoca Ali, Mahmut, Şahveli, Melik, Şeyh Hüseyin, Canibek gibi birçok emîr bulunuyordu. Timur tarafı bunun dışında, onlarca filin üzerini giydiren keskin nişancılar yerleştirdiler. Osmanlı ordusuna bakacak olursak da burada; şehzadeleri Mustafa, Musa ve İsa'yı arkasına alan Yıldırım Bayezid yeniçeri, azep ve kapıkulu askerleriyle birlikte merkezdeydi. Osmanlı ordusunun sağ kanadını ise gelenek olduğu üzere Rum (Anadolu) sipahileri yani Yıldırım Bayezid'in hâkimiyet altına aldığı Anadolu beyliklerinin yardımı gelen kuvvetleri ve Kara Tatarlar oluşturuyordu. Yine sağ kanatta Yıldırım'ın —I. Kosova savaşında öldürülen Sırp kralı Lazar'ın kızıyla evlenmesinden dolayı— kayıbiraderi olan Stefan, tamamı siyah giysili ve yalnızca gözleri görünen baştan aşağıya zırhlı yirmi bin süvari ve piyadesiyle hazır bulunmaktaydı. Ordunun sol kanadında ise Rumeli askerlerinin başında bulunan Saruhan, Aydın, Karesi sancaklarının valisi Şehzade Süleyman Çelebi (Müselman Çelebi) vardı. Amasya sancağı valisi Şehzade Mehmed Çelebi (I. Mehmed) de diğer emîrlerin başında yerini almıştı. Bilgi ve karşılaştırma için bkz.: Yezdi, **a.g.e.**, s. 391. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 304-305. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5030-5031. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 507-508. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 960-962. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 917-920. ; el-Hüseyinî, **a.g.e.**, s. 29-31. ; İdrîs-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 114-119. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 261-263. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 307-308. ; Behiştî, **a.g.e.**, s. 47-51.

⁵³² Abdullah Hatifi, **a.g.e.**, s. 217-218.

savaşa giriştiler. Şehzade Eba Bekr, Osmanlı ordusunun sol kanadını yöneten Şehzade Süleyman Çelebi'nin üzerine sağ kanadın öncü birlikleriyle beraber herkesten önce hamle etti. Bunun üzerine Emîr Cihanşah ve Karayülük Osman, Şehzade Eba Bekr'e destek amaçlı sol kanada saldırıda bulundu. Yaşanan çarpışmada pek fazla gayret gösteren Süleyman Çelebi —Şehzade Mehmed Çelebi'nin de yardımıyla— yapılan bu saldırıyı ilk başlarda geri püskürtmeyi başarmışsa da ordunun sol kanadının bozulup dağılmasına engel olamamıştır.⁵³³ Osmanlı ordusunun sağ kanadında bulunan Rum (Anadolu) sipahileri ve Kara Tatarlar⁵³⁴ ise silahlarına elini dahi vurmada Timur'un tarafına geçtiler. Zira Rum sipahilerini oluşturan askerlerin beyleri daha önce Yıldırım'dan kaçarak Timur'a sığınmışlardı. Daha önce bahsi olduğundan dolayı hatırlanacağı üzere bunlar; Germiyanogulları, Aydınogulları, Menteşeoğulları ve Saruhanoğulları gibi emîrliklerin beyleri idiler.⁵³⁵ Ya peki Kara Tatarlar?

Osmanlı kroniklerine göre Kara Tatarlar, Yıldırım Bayezid'e ihanet ederek Timur'un ordusunda hazır bulunan kendi beylerinin oğlu Emîr Taharten'e katılmışlardı. Ancak hemen şunu belirtmek gerekir ki; ilk Osmanlı kronikleri diyebileceğimiz Ahmedî (öl. 1412)'nin İskendernâme, Şükrullah (öl. 1464'den sonra)'ın Behcetü't-Tevârîh ve Enverî (öl. 1465'den sonra)'nin Düstûrnâme isimli eserlerinde Emîr Taharten'in Kara Tatarların saf değiştirme olayında dahlinin bulunduğu iddiası yer almamaktadır. Bu iddia ilk defa; II. Bayezid devri (M. 1481-1512) tarihçilerinden Âşıkpaşazâde, Neşrî ve Oruç Beg'in eserleri ile yine bu dönemde kaleme alınan anonim Osmanlı kroniklerinde geçmektedir. Hoca Sadeddin gibi XVI. yüzyıl Osmanlı tarihçileri de söz konusu iddiayı eserlerinde tekrarlamışlardır.⁵³⁶ Kroniklerdeki bu malumat için Neşrî'nin kaydından

⁵³³ Bilgi ve karşılaştırma için bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 392. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 306. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5033. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 508-509. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 962-963. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 922. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 31. ; İdrîs-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 122-123. ; Behiştî, **a.g.e.**, s. 51. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 268.

⁵³⁴ Bazı kaynaklar Tatar kuvvetlerinin Osmanlı ordusunun büyük kısmını (üçte ikisine yakın) oluşturduğunu söylemektedirler (bkz.: İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 309. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 355). Enverî bu sayıyı otuz beş bin olarak vermektedir. Bkz.: Enverî, **a.g.e.**, s. 34.

⁵³⁵ İdrîs-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 123. ; Behiştî, **a.g.e.**, s. 51. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 267. ; Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 105. ; Neşrî, **a.g.e.**, s. 148. ; Oruç Beg, **a.g.e.**, s. 38. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 47. ; **Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman (F. Giese neşri)**, s. 42. ; Gelibolulu Mustafa Âli, **a.g.e.**, s.151-155. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 423-424. ; Kemal, **a.g.e.**, s. 105. ; Enverî, **a.g.e.**, s. 34. ; Şükrullah, **a.g.e.**, s. 218. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 308. ; İbn Hacer'deki kayıt için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 70. ; Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 66. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 31.

⁵³⁶ Bkz.: Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 105. ; Oruç Beg, **a.g.e.**, s. 38. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 47. ; **Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman (F. Giese neşri)**, s. 42. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 267. İdrîs-i Bidlîsî ve İbn Kemal (Kemalpaşazâde) de Kara Tatarların Yıldırım'a ihanet ettiklerinden bahseder ancak Emîr Taharten'in onların beylerinin oğlu olduğundan ve savaşta Taharten'in yanına vardıklarından söz etmezler (bkz.: İdrîs-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 123. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 423).

örnek vermek gerekirse: "... Tatar hâyin oldu. Zirâ Erzincan beği ki Taharten'dir, kim ol Eretne'nin kardaşı oğluyidi. Bes kendi beğleri oğluyidi, Taharten'e döndüler..."⁵³⁷ denmektedir. Osmanlı kroniklerinin, Taharten'i Eretna'nın yeğeni olarak zikretmeleri ve onun Tatar (Moğol) asıllı olduğunu iddia etmeleri kabule şayan değildir. Zaten biz bu konuyu "Emîr Taharten'in Ailesi ve Etnik Kökeni Meselesi" başlığı altında ayrıntısıyla izah etmiş idik. Kara Tatarların Yıldırım'ın ordusundan ayrılıp Timur tarafına geçtikleri doğrudur. Ancak Emîr Taharten'in Kara Tatarların beylerinin oğlu olduğu ve onların bundan ötürü Taharten'in yanına vardıkları iddiasını kabul etmek mümkün değildir. Öyle ki ağırlıklı olarak Amasya sahrasında ve Kayseri arazisinde sakin olan Kara Tatarlar, Emîr Taharten hariç bölgedeki siyasî-askerî güçler (Kadı Burhaneddin, Amasya hâkimi Emîr Ahmed, Karamanoğlu Alaâddin Ali Beg, Yıldırım Bayezid)'le iş birliğine gitmişlerdi. Bunlardan özellikle Kayseri bölgesinde yaşayanlar⁵³⁸ Eretna devletinin ve Kadı Burhaneddin'in yönetimine girmişlerdi. Kadı Burhaneddin çoğu defalar bu Tatarların kendisiyle birlikte hareket etmelerini sağlamayı başaramıştı. Yıldırım Bayezid Sivas ve Kayseri bölgesini ele geçirdiğinde bunların bir bölümünü Sivri Hisar ve Akşehir bölgesine yerleştirip ordusu için askere aldı. Bunlardan zekât dışında başka vergi alınmadığından dolayı kısa sürede maddi durumları pek gelişti.⁵³⁹ Biz Kara Tatarların savaş sırasında Osmanlı ordusundan ayrılıp Timur tarafına geçmelerinin gerçek nedenini İbn Hacer, İbn Arabşah gibi muasır kaynaklardan öğrenmekteyiz. Buna göre Timur, Ankara savaşından önce ele geçirdiği ilk yer olan ve Emîr Taharten'in hâkimiyetinde olup Yıldırım Bayezid tarafından işgal edilen Kemah kalesini aldıktan sonra, Kara Tatar beylerine mektuplar yollamıştı. Bu mektuplaşmalarda Timur, onların kendisiyle aynı milletten olduklarını, Osmanlıları mağlubiyete uğrattıktan sonra Rum (Anadolu) memleketinin idaresini kendilerine bırakacağını ve onların eskiden olduğu gibi bu toprakların gerçek sahipleri olacaklarını

⁵³⁷ Neşrî, **a.g.e.**, s. 148.

⁵³⁸ Bazı kaynaklarda Kara Tatarların bir Türk (Etrak) topluluğu olduğu bilgisi vardır (Yezdî, **a.g.e.**, s. 409. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 515. ; İbn Hacer'deki kayıt için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 70). Moğol İmparatorluğu hâkânı Mengü Kağan (M. 1251-1259), kardeşi Hülagu'yu İran'a gönderirken Moğolistan'ın Çin hududunda bulunan yetmiş bin kişilik bu şerir Tatar gurubunu da onunla beraber yollamıştı. Tebriz'e gelip iktidarı eline alan Hülagu bir süre sonra onları o dönemki Rum (Anadolu) ve Şam (Suriye) hududuna göndermişti. İlhanlıların son hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın ölmesiyle birlikte onlar, yaşanan bu iktidar boşluğunda eşkıyalık yapıyor ve birbirleriyle savaşıyorlardı. Daha sonra elli iki guruba ayrılan Kara Tatarların her bir gurubu çeşitli yerleri kendisine yurt edindiler. Bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 409. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5066-5067. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 515. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 961-962.

⁵³⁹ Yezdî, **a.g.e.**, s. 409. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5067. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 962. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 333.

söylemişti. Bunun için de Kara Tatarların savaş günü bir yolunu bulup Osmanlı ordusundan ayrılıp kendi saflarına geçmelerini istiyordu ki Kara Tatarlar da bu teklifi kabul etmişlerdir.⁵⁴⁰

Osmanlı ordusunun sağ kanadında bulunan Rum (Anadolu) sipahileri ve Kara Tatarların saf değiştirmesi üzerine söz konusu kanatta yalnızca Stefan liderliğindeki Sırp kuvvetleri (20 bin asker) kaldı ve onlar da canla başla savaşıyorlardı. Bu sıralarda Yıldırım'ın ordusunun sağ kanadındaki Rum sipahilerinin dağıldığını gören Timur'un torunu Şehzade Muhammed Sultan, kalabalık bir askerî kuvvetle o tarafa doğru ilerleyerek Sırp askerleri üzerine yüklendi. Merdane bir şekilde vuruşup çarpışan Sırp

⁵⁴⁰ İbn Hacer'deki kayıt için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 70-71. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 354-355. Konu hakkında İbn Arabşah'da ayrıntılı bilgi bulunmaktadır. Ondaki kayıt aynen şöyledir: "Bir süre kendi işleriyle oyalanan Timur, düşünce çakmağını çaktı ve çakmaktan Tatar askerlerinin Osmanoğlu'nun safından çıkarılması gerektiği kıvılcımı çıktı. Böylece Tatar beylerine, komutan ve reislerine ve onların Fazıl adlı emîrine —ki bu adam gerçekten faziletli biri olmakla birlikte tecrübesi azdı ve kötü niyetli kişilerin hilekârlıklarını idrak etmekten uzaktı— mektup gönderip şöyle dedi: "Sizler benimle aynı mertebedesiniz. Soyunuz soyumuzla birleşir. Atalarımız aynıdır ve bizler bir nehrin kolları, aynı ağacın dallarıyız. Eski zamanlardan beri atalarımız aynı evden çıkıp büyüdüler ve kısa zamanda çoğalıp yükseldiler. Dolayısıyla sizler benim bölüklerimden ve dallarımdan birisiniz. Benim vücudumun organlarından birisiniz ve benim sadık dostlarım ve vefakâr yakınlarımsınız. Başkaları benim üst giyimimse sizler iç çamaşırımsınız. Başkaları hükümdarlık payesini savaşıarak ele geçirirler ama sizler zaten nesep ve soy yönünden bu mertebedesiniz. Çünkü sizin atalarımız kadim zamanlarda Turan zemininin hükümdarları olmuşlardır. Onlardan bir gurup kendi istekleriyle bu diyarlara gelip buraları vatan edinmişler. Onlar, her zaman ki gibi yüksek mertebelerde bulunup, saltanat alametlerini ve önderlik ipini ellerinde tutmuşlar. Bu mutlu yolda yürüyüp Tanrı Teâlâ'nın rahmetine kavuşuncaya kadar izzet ikram görmüşlerdir. Merhum Ertene (Eratna, Eretna) sizin son hükümdarınız, Rum topraklarındaki en büyük hükümdarlar sizin küçük bir memlukumuz idi. Allah'a şükür ki sizin şevketinizde zaaf, feragatinizde kusur yoktur. Nasıl ettiniz de böyle aşağılanmaya razı oldunuz? Sanki büyülenmiş gibi başkalarına hizmetkâr olmaya nasıl tahammül ediyorsunuz? Büyüklerin en büyüğü olduktan sonra nasıl oldu da küçüklerin en küçüğü oldunuz? Sizler ona buna muhtaç değilsiniz ve Allah'a şükürler olsun ki onun yeryüzü son derece geniştir. İmdi siz neden Âl-i Selçuk tarafından azat edilen kölelerin evlatlarından olan birinin kölesi olup kaldınız? Ben bunun sebebinin bir türlü idrak edemiyorum. İhtilaf ve uzlaşmazlıktan başka bir şey olmayan bu kardeşlik ve yakınlık nerden peyda oldu? Ama her halükârda sizin tercih edeceğiniz kişi benim ve ben sizin menfaatinize olan sözü söyler ve geleceğiniz için zemin hazırlarım. Eğer bu topraklarda yaşamak istiyor ve o geniş toprakları Rum'un dar topraklarına feda etmeyi arzu ediyorsanız, o takdirde en azından bu topraklarda öz atalarımız gibi memleketin hâkimleri olun ve kalelerin idare dizginini elinizde olsun. Bu ülkenin en tepesinde oturun ve kolunuzu uzatıp dizginlerle istediğiniz gibi oynayın. Bu önemli iş, işbu savaştan biz galip çıkıp muradımıza eriştiğimizde, ülke bizim olunca ve Osmanoğlu ortadan kaldırıldığında gerçekleşecektir. Dünya düşmandan temizlenip bu ülke benim olduğunda ben burada rahatça dolaşmaya başlayınca, yayı yapana evi kurana vereceğim. Nehirleri eski yataklarına döndürüp onların köylerini, kalelerin, şehirlerini ve çevresini onların hâkimiyetine bırakacağım. Her birinizi layık olduğu mevkie yükselteceğim. Yeter ki sizler savaşta bize karşı (onlara) yardım etmeyip bizim safımıza geçmenin yolunu bulun. Fırsatı ganimet bilin ve bu ganimetten kendi payınızı almaya çalışın. Çünkü siz hem görünüş hem de karakter itibarıyla bize yakınsınız. Şu anda zahiren Osmanoğlu'yla fakat kalben bizimle birlikte olun. Ama bizler karşı karşıya geldiğimizde onların safından çıkın ve bizim ordumuza katılın". Timur'un mektubunu taşıyan aygır, taş kafalı Tatarlara doğru öyle cafcıflı ibarelerle durmadan yol aldı ki, mektuptaki fesahat Esved b. Yâfer (meşhur bir Arap şair ve edibi. Son derece cömert bir o kadar da fasih idi)'i bile nefret ettirdi. Böylece Timur onları Osmanoğlu'nun safından çıkarıp kendi tarafına çekmeyi başardı. "Şeytan'ın insana kâfir ol! (Haşr Suresi 16. Ayet) dediği gibi bu da onlara "hain ol!" dedi ve dediği noktaya getirdi. Sonunda Tatarlar savaş başladığı zaman Timur tarafına geçmeyi kabul ettiler" (İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 303-304).

kuvvetleri, birkaç defa Timur kuvvetlerini geri attıysa da sonunda mağlup olup dağıldılar. Yıldırım'ın ordusunun sağ ve sol kanatlarının çöktüğünü gören Timur, ordusuna topyekûn bir saldırı emrini verdi. Bunun üzerine Şehzade Miranşah'ın liderliğinde bulunan ve Emîr Taharten'in de birlikleriyle hazır bulunduğu ordunun sağ kanadı ile Şehzade Şahruh liderliğindeki sol kanat Yıldırım'ın ordusunun üzerine döküldü ve büyük bir savaş meydana geldi. Miranşah'ın idaresindeki kuvvetler, Osmanlı piyadelerinin bulunmuş olduğu tepelyi ele geçirdiler. Bunun üzerine o yöne hareket eden Yıldırım Bayezid, Timur kuvvetlerini bu tepeden aşağı sürerek tepelye hâkim oldu. Yıldırım buradan savaş meydanına baktığında ordusunun dağıldığını gördü. Bu sıralarda Timur ve kalabalık ordusu tepenin etrafını sararak onu çembere aldı. Yıldırım Bayezid ise yanında bulunan bir miktar askerle oldukça cesur bir mücadele vererek akşama kadar savaştı. Karanlığın bastırmasıyla birlikte tepeden aşağıya doğru Timur kuvvetlerini yarmaya dönük bir hamle gerçekleştirmiş ve zor bela kendisine bir koridor açarak kaçmayı başarmıştı. Öte yandan bu sırada pek çok askeri de öldürüldü. Timur ise Yıldırım'ın yakalanması için peşinden asker gönderdi ve ardından da muzaffer bir şekilde karargâhına döndü (M. Temmuz 1402 / H. Zilhicce 804). Akşamın ilerleyen saatlerine doğru Yıldırım Bayezid yakalanarak Timur'a getirildi. Onu yakalayan Sultan Muhammed Han idi. Cengiz Han'ın soyundan gelen bu kişi resmîyette Çağatay hükümdarıydı. Fakat devletin tüm dizginleri Timur'un elinde olması hasebiyle asıl sultan Timur idi.⁵⁴¹

⁵⁴¹ Yezdî, **a.g.e.**, s. 392-393. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 306-308. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5033-5035. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 509-510. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 963-964. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 922-926. ; el-Hüseyinî, **a.g.e.**, s. 31. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 146. ; İdrîs-i Bidlîsî, **a.g.e.**, s. 123-127. ; Behîştî, **a.g.e.**, s. 52-55. ; Hoca Sadettin, **a.g.e.**, s. 267-277. ; Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 106. ; Neşrî, **a.g.e.**, s. 148-149. ; Oruç Beğ, **a.g.e.**, s. 38-39. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 48. ; **Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman (F. Giese neşri)**, s. 43. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 439-441. ; Enverî, **a.g.e.**, s. 34. ; Şükrullah, **a.g.e.**, s. 218. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 309-310. ; Makrîzî ve İbn Hacer'deki kayıtlar için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 35, 70-71. ; Aynî'deki kayıt için bkz.: Âdile Âbidin, **a.g.m.**, s. 197. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 355. ; Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 66-67. ; Osman Turan, **a.g.e.**, s. 83. Bu galibiyetin ardından Timur, Osmanlıların başkenti Bursa'ya ve diğer taraftan Konya, Akşehir, Afyon Karahisar ve daha birçok yere askerî birlikler gönderdi. Kendisi ise Ankara'da sekiz gün kaldıktan sonra Kütahya'ya gelip burada bir ay kadar kaldı. Timur'un şehzadeleri de bu sıralarda Marmara sahillerine ve İstanbul Boğazı'na kadar olan yerleri ele geçirdiler. Yıldırım Bayezid'in oğlu Süleyman Çelebi Rumeli'ye geçerek kaçmayı başardı. Bu sıralarda Yıldırım'ın Sırp kralı Lazar'ın kızı olan karısı ve iki kızı Yenişehir'de Timur'un torunu Eba Bekr (Ebu Bekir) tarafından ele geçirildiler. Ayrıca Bursa'da bulunan Yıldırım'ın oğlu Şehzade Mustafa'nın Sultan Ahmed-i Celâyir'in kızı olan karısı da ele geçirilmişti. Bursa'da Yıldırım'ın kalan hazinesi de ele geçirilerek Kütahya'da bulunan Timur'a gönderildi. O, Yıldırım'ın bir kızını torunu Şehzade Eba Bekr'e nikâhladı. Timur Kütahya'da bulunduğu sıralarda, daha önce Yıldırım Bayezid'in zapt ettiği Karaman, Germiyan, Aydın, Saruhan, Menteşe beyliklerini kendisinin yüksek hâkimiyetini tanıyan aslı sahiplerine iade etti. Daha sonra İzmir tarafına giden Timur'a İsfendiyar Beg, Menteşeoğlu Mehmet Beg ile birlikte hediyelerle gelerek bağlılığını tazeledi. Timur da ona, Sinop ve atlarından kalma bütün Kastamonu,

Timur, yakalanıp kendisine getirilen Yıldırım Bayezid'e iyi davranmış, bu fenalığa Yıldırım'ın kendisinin sebebiyet verdiğini, Rum (Anadolu) memleketine saldırmak istemediğini zira onun Avrupalılara karşı başarılı gazalar yaptığını hatta kendisinin ona yardım etmek istediğini bunun için de yerine getirilmesi kolay olan şu dört şartı ileri sürdüğünü söylemişti: 1-) Kemah kalesini teslim etmek 2-) Taharten'in ailesini göndermek 3-) Kara Yusuf'un ailesini sınır dışı etmek 4-) Yapılacak anlaşmanın güvencesi için kendisine rehine olarak bir adamını göndermek.⁵⁴² Emîr Taharten'in Bursa'da alıkonulan ailesini Ankara savaşından sonra kurtarıp kurtarmadığını bilemiyoruz. Ancak Taharten'in vefatından sonra Erzincan'da beylik makamına kendi oğlunun geçmiş olması Taharten'in ailesine ulaşmış olabileceğini göstermektedir. İbn Arabşah'ın "Timur ile Yıldırım Bayezid arasında ibretlik bir hadise" şeklinde nitelediği ve yaşanmış olduğunu iddia ettiği şu olay, Yıldırım'ın Taharten'in ailesine yaptıklarının intikamının alındığını göstermektedir. Şöyle ki; bir gün Timur düzenlemiş olduğu eğlence meclisine, esaret altında bulunan Yıldırım Bayezid'i de çağırtmıştı. Onu iyi bir şekilde ağırlayan Timur, daha sonra sâkilerin misafirlere şarap sunmasını emretmişti. Yıldırım hizmet kılan sâkilere baktığında bunların çoğunun kendi cariyeleri, bir kısmının da hatunları ve odalıkları olduğunu görünce bu durumdan pek bir acı duymuştu. Timur'un böyle bir şey yapmasının nedeni olarak İbn Arabşah, şunları söylemektedir: "(...) Osmanoğlu'na yapılan bu işkence, onun mektuplarında hanımlardan ve onların talakı konusunda söz etmesinden dolayı idi. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi, Çağataylılarda ve Türk kabilelerinde kadınlara dil uzatmak en büyük günah olup, aile hukukuna yapılan bir saygısızlık olarak değerlendirilirdi. Ayrıca bu

---

Tosya, Çankırı, Kalecik topraklarını verdi. İzmir'e gelen Timur iki haftalık şiddetli bir kuşatmanın ardından burayı Frenklerden ele geçirip kaledekileri kılıçtan geçirdi (M. Aralık 1402 / H. Cemaziülevvel 805). Sekiz ay kadar Anadolu'da kalan Timur, eski beylikleri tekrar tesis etmesinin yanı sıra Adaları, Yıldırım'ın büyük oğlu Süleyman Çelebinin itaatini bildirmesiyle Rumeli'yi, haraç vermeyi kabul eden Bizans imparatoru (Manuel)'nu ve yüksek hâkimiyetini tanımasıyla Memluk sultanını itaati altına alıp geri dönüş yolunu tutmuştu. Ayrıca Ankara savaşının ardından kendi hâkimiyet sahası olan Amasya tarafına kaçan Yıldırım'ın oğlu Mehmet Çelebi de Timur'a İtaatini bildirmişti. Ayrıntılı bilgi ve karşılaştırma için bkz.: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 316-318. ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 393-406. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 311-322. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5038-5061. ; Hâdemîr, **a.g.e.**, s. 510-515. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 927-953. ; el-Hüseyinî, **a.g.e.**, s. 32-37. ; Hâfiz Ebrû, **a.g.e.**, s. 967-982. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 146. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 315-322. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 355. ; Makrîzî ve İbn Hacer'deki kayıtlar için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 35-36, 71-72. ; Aynî'deki kayıt için bkz.: Âdile Âbidin, **a.g.m.**, s. 197-198. ; Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 67. ; Mükrimin Halil Yinanç, "Bayezid I.", s. 387-388.

⁵⁴² Şâmî, **a.g.e.**, s. 309. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 927. ; Hâfiz Ebrû, **a.g.e.**, s. 965-966.

muamele, onun Erzincan'da Taharten'in hanımlarına yaptıklarının bir ödülüydü (yani cezasıydı)...".⁵⁴³

Ankara savaşından sonra korkulu rakip Yıldırım Bayezid'in ortadan kalkması, Emîr Taharten için bir ferahlık yaratmıştı. Zira o, siyasî birliğini yitirmiş Anadolu'da iktidarını rahatlıkla sürdürebilecekti. Üstelik de Timur sayesinde —diğer Anadolu beyleri gibi— eski topraklarının tamamını elde etmişti. Ancak Emîr Taharten'in savaş sonrası faaliyetleri hakkında bilinenler oldukça sınırlıdır. Timurlu kaynaklarındaki malumattan, onun savaştan hemen sonra Erzincan'a döndüğü anlaşılmaktadır.⁵⁴⁴ Timur Kütahya'da bulunduğu günlerde Yıldırım Bayezid tarafından daha önce toprakları ellerinden alınan Anadolu beylerine (Karaman, Germiyan, Aydın, Saruhan, Mentеше vs. emîrliklerin beyleri) memleketlerini iade ettiği sıralarda Emîr Taharten'i de Erzincan'a göndermiş olmalıydı. Taharten, İzmir'in Timur kuvvetleri tarafından zapt edilmesinden sonra da Erzincan'a dönmüş olabilir. Zira Tahartenin de idaresinde bulunduğu Şehzade Miranşah, İzmir'in ele geçirilmesi hadisesinde yer almıştır.⁵⁴⁵

Öte taraftan Osmanlı kronikleri (Âşıkpaşazâde, Oruç Beg, Neşrî, Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512))'ndeki malumata göre Timur Anadolu beylerine atalarından kalma topraklarını iade ettikten sonra Osmanlı topraklarını da Tatar beylerine bırakmayı düşündü. Nitekim Osmanlı tarihçilerinden Hadîdî kendi eserinde konuyla ilgili —daha önce de naklettiğimiz— şu sözleri söylemektedir:

*Meğer lâyıık görüp Tatar-ı şûmu
Temür Tatar'a verdi mülk-i Rûm'u
Ki Rûm'a Tâhireddin ola sultan
Kala Tatar elinde mülk-i Osman.*⁵⁴⁶

Diğer Osmanlı kronikleri konuyla ilişkili olarak Hadîdî'de olduğu gibi Emîr Taharten'in ismini zikretmemiş olsalar da söz konusu eserlerde Taharten'in Tatarların beyinin oğlu olduğundan ve savaş sırasında Tatarların saf değiştirip Taharten'in yanına vardıklarından bahsedilmektedir. Osmanlı kroniklerindeki malumat bu doğrultuda esas aldığımızda, Timur'un Emîr Taharten'i Anadolu'da kendisinin genel valisi olarak bırakmak istediğini iddia edebiliriz.⁵⁴⁷ Timur'un yanında esir bulunan ve Osmanlı

⁵⁴³ İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 317. Ayrıca bkz.: İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 355.

⁵⁴⁴ Yücel, **a.g.e.**, s. 297.

⁵⁴⁵ Bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 403. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 319.

⁵⁴⁶ Hadîdî, **a.g.e.**, s. 121.

⁵⁴⁷ Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 108. ; Neşrî, **a.g.e.**, s. 151. ; Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), s. 52. ; Oruç Beğ, **a.g.e.**, s. 39. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 451. ; Hadîdî, **a.g.e.**, s. 121.

topraklarının Tatarlara bırakılacağını duyan Yıldırım Bayezid⁵⁴⁸ ise Timur'dan bir ricada bulunarak Tatarları Anadolu topraklarından sürmesini ve kendisiyle birlikte götürmesini istemişti. Zira onun, Timur karşısındaki mağlubiyetinin en önemli nedenlerinden birisi Tatarların savaş sırasında saf değiştirmeleri idi. Sonuç itibarıyla söz konusu istek Timur tarafından kabul görmüştür.⁵⁴⁹ Fakat Timurlu kaynaklarında ve muasır diğer kaynaklarda Timur'un, Osmanlı topraklarını Tatarlara bırakmak istediği ve bu çerçevede Emîr Taharten'e Anadolu genel valiliği payesi verilmek istendiği yönünde herhangi bir malumatın olmayışı, Taharten'le ilgili söz konusu iddiayı doğrulayabilmemizi imkânsız hale getiriyor. Timur'un Anadolu beylerine atalarından kalma toprakları vererek yapmış olduğu idari düzenlemeyle Anadolu'da güçlü bir devlet

⁵⁴⁸ Her gittiği yere Yıldırım'ı da beraberinde götüren Timur, hastalanması üzerine onu Akşehir'e yollamış ve tedavisi için de doktorları görevlendirmişti. Fakat yapılan tedaviler sonuç vermemiş ve Yıldırım Bayezid M. Mart 1403 (H. Şaban 805) tarihinde vefat etmiştir. Akşehir'e gelen Timur, Yıldırım'ın oğlu Musa Çelebi'ye hil'at verip ihsanlarda bulunmuş ve o dönemde Osmanlı Devleti'nin başkenti olan Bursa'yı da idaresine bırakmıştı. Yıldırım'ın cenazesi ise padişahlara yaraşır bir törenin ardından Şehzade Musa Çelebi tarafından Bursa'ya götürülüp burada defnedilmiştir. Ayrıca Timur'un Kemah kalesini ele geçiren ve daha birçok başarılar gösteren torunu Şehzade Muhammed Sultan da bu sıralarda hastalanıp Afyon Karahisar taraflarında vefat etmişti. Bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 407-408. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 322-327. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 982-986 ; Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 67. ; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 320-321.

⁵⁴⁹ Mirhând, **a.g.e.**, s. 5067. ; İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 333. ; Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 108. ; Neşrî, **a.g.e.**, s. 151. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 52. ; Oruç Beğ, **a.g.e.**, s. 39. ; Hadîdî, **a.g.e.**, s. 121-122. Timur Anadolu (Rum) seferinden dönerken bu memleketteki Kara Tatarları da kendisiyle birlikte götürüp Mâverâünnehr'de Özbekler ile Moğollar arasına bir tampon olarak yerleştirmeyi düşünüyordu. Onların yurtlarından göçürülmesi (tehcir) hususunu Timur, üç gün boyunca emir ve şehzadeleriyle birlikte görüşmüştü. Neticede Kara Tatarların Semerkand'a götürülmeleri üzerinde karar kılınmış ve yapılacak tehcirin planı hazırlanmıştı. Daha önce ise onların beyleri Timur'un yanına gelmiş, Timur da onlara ihsanlarda bulunarak hil'atler vermiş ve birtakım vaatlerde bulunmuştu. Bu sebepten ötürü Timur'un askerleri, Kara Tatarlar'a ve onların yurtlarına saldırmıyorlardı. Oysa şimdi otuz kırk bin hanelik bu Kara Tatar halkının göçürülmesi için harekete geçilmişti. Ordunun sağ ve sol kanatları iki koldan onların yaşadığı topraklara sevk edildi. Ordunun sağ kanadı Amasya ve Tokat topraklarına sol kanadı ise Kayseri ve Sivas topraklarına ilerledi. Zira Kara Tatarlar Amasya sahrasında ve Kayseri arazisinde sakinlerdi. Ordu tek bir kişinin dahi kaçmaması için Kara Tatar unsurlarını çembere almış ve kaçış yollarını tutmuştu. Timur'sa Amasya'ya da yakın olacak şekilde Kayseri tarafına gitti. Burada Kara Tatar beylerini yanına çağırması üzerine Teberrük (Ahi Mirek veya Ahi Türk) ve Mürüvvet adlı iki kişi geldi. Onlara çok iyi davranan Timur bu beylere; kendileri hakkında merhametten başka bir duygu beslemediğini, onların ana vatanlarına geri götürüleceğini, böylece yaşadıkları sürgün hayatından kurtulacaklarını ve kendilerine herhangi bir zarar ve ziyanın verilmeyeceğini belirtti. Bu beyler de ister istemez Timur'un sözlerini onaylamak durumunda kalmışlardı. Timur daha sonra Kara Tatarları guruplara ayırmış, her bir gurubu bir emirin gözetimine verip onların kaçmalarına izin verilmemesini, mal ve hayvanlarına dokunulmamasını emrettikten sonra göndermişti. Böylece Kara Tatarlar mal ve eşyalarıyla birlikte Anadolu'dan çıkıp gittiler (bkz.: Yezdî, **a.g.e.**, s. 410-411. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 328-329. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5067-5068. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 515. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 962-964. ; el-Hüseyî, **a.g.e.**, s. 37. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 988-989. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 147. ; İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 356. ; Osman Turan, **a.g.e.**, s. 83). Ancak Kara Tatarların tamamı Timurlu kuvvetleriyle birlikte gitmemişti. Bunlardan birkaç bin hanesi İskilip civarında kalmıştı. Bkz.: Hoca Sadettin Efendi, **Tacü't-Tevarih**, Haz.: İsmet Parmaksızoğlu, C. II, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1979, s. 98.

oluşumunu engellemek istediği⁵⁵⁰ ve Anadolu'da Osmanlı karşısında Karamanoğullarını bir denge unsuru olarak güçlendirdiği⁵⁵¹ yorumlarına katılmak gerekir. Ancak Osmanlı kroniklerinde, Timur'un "vilayet-i Osman"ı Tatar'a verdiği şeklindeki rivayetlerin doğruluğunu şüpheyle karşılamak yerinde olur.⁵⁵²

Timur, Kara Tatarları Anadolu topraklarından göçürtüp Mâverâünnehr'e gönderdikten sonra bir haber gönderip Sultaniye şehrinde bulunan ailesinin Avnik kalesine gelmesini istedi. Ardından Kayseri şehrine gelen ve daha sonra oradan ayrılıp yoluna devamla Sivas'tan geçen Timur burada Akkoyunlu Karayülük Osman'a hil'at verip ihسانlarda bulunarak onu kendi vilayetine gönderdi.⁵⁵³ Ardından Erzincan'a gelen Timur'u burada Emîr Taharten karşıladı. Kendisini çok iyi ağırlayan Taharten ona değerli hediyeler sundu. Timur'un Erzincan'dan ayrılması üzerine Emîr Taharten saygı ve hürmetten dolayı iki menzil kadar ona eşlik etti. Timur ise Taharten'e özel hil'at ve altın kemer verip iltifatlarda bulunarak onu geri Erzincan'a gönderdi.⁵⁵⁴ Ardından önce Erzurum'a ve sonra Avnik'e varan Timur buraya gelen ailesiyle birlikte, kısa süre önce ölen torunu Şehzade Muhammed Sultan'ın yasını tuttu (M. Temmuz 1403 / H. Zilhicce-Muharrem 805-806).⁵⁵⁵

VI. EMİR TAHARTEN'İN ÖLÜMÜ VE ERZİNCAN BEYLİĞİ'NİN SONU

Bu ünlü emîrin ölüm tarihi hakkında maalesef sarıh bilgilere sahip değiliz. Ancak onun M. 1403 yılı temmuzunda henüz hayatta olduğu kesindir. Zira yukarıda da zikrolunduğu üzere bu sıralarda Anadolu'yu terke hazırlanan hâmisi Timur'la bir görüşme yaptığı Timurlu kaynaklarında sabittir. Emîr Taharten'in M. 4 Mayıs 1404 tarihinde hayatta olmadığını da kesinkes biliyoruz. Zira bu tarih, İspanya kralı III.

⁵⁵⁰ Hoca Sadettin, **a.g.e.**, C. I, s. 297-298.

⁵⁵¹ Bkz.: İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 317, 319. ; Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s. 108. ; Neşrî, **a.g.e.**, s. 152. ; Oruç Beğ, **a.g.e.**, s. 40. ; İbn Kemal, **a.g.e.**, s. 450-451. ; ayrıca bkz.: İbni Tagrıberdi, **a.g.e.**, s. 356. ; **Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)**, s. 55.

⁵⁵² Halil Çetin, **a.g.e.**, s. 124-125.

⁵⁵³ İbn Arabşah'a göre Timur'un Karayülük Osman'a hil'at verip geri memleketine göndermesi hadisesi Erzincan'a geldiği sıralarda olmuştur. Bkz.: İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 335.

⁵⁵⁴ Yezdî, **a.g.e.**, s. 424. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5070. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 515. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 965. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 37.

⁵⁵⁵ Şâmî, **a.g.e.**, s. 329-330. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 990-991. ; Yezdî, **a.g.e.**, s. 424. ; Mirhând, **a.g.e.**, s. 5070. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 515. ; Semerkandî, **a.g.e.**, s. 965. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 37-39.

Henry tarafından Timur'a elçi olarak gönderilen Ruy González de Clavijo'un seyahat güzergâhlarından olan Erzincan'a geliş tarihidir ki elçi bize, bu sıralarda Erzincan beyinin Emîr Taharten'in oğlu olduğunu ve Taharten'in de hayatta olmadığını haber vermektedir. Gerçekten de bu tarihten sonra muasır kaynakların hiçbiri, Emîr Taharten'den söz etmemektedirler.⁵⁵⁶ İşte bütün bu bilgiler de gösteriyor ki Taharten, M. Temmuz 1403 ile M. Mayıs 1404 tarihleri arasındaki bir zaman diliminde vefat etmiştir. Bize göre bu zaman dilimi ise, M. 1403-1404 yılı kışıdır. Şöyle ki; başarılı bir Anadolu seferinin ardından dönüş yolunu tutan Timur, Gürcistan topraklarında birtakım seferlerde bulunduktan sonra kışı geçirmek için Karabağ'a geldi (M. 1403 yılı Aralık ayı ortaları / H. Cemaziyülevvel-Cemaziyülahir 806). Böylece birçok yerden beyler, din adamları ve âlimler onu görmeye geldiler ve kendisi burada birtakım devlet işleriyle meşgul oldu.⁵⁵⁷ İşte Timur bu sıralarda, beylerinden Emîr Abbas'ın yakınlarından olan Şemseddîn (شمس الدين) ismindeki birisine Kemah kalesinin yönetimini vererek pek çok kişiyle birlikte onu Kemah'a gönderdi. Öyle ki bu kişi daha sonraları Şemseddîn Kemahî diye meşhur olmuştur.⁵⁵⁸ Ancak bu malumatı veren kaynaklar —Clavijo hariç— Timur'un böyle bir karar almasının gerekçesini hiçbir şekilde zikretmemektedirler. Bize göre Timur'un bu davranışı Emîr Taharten'in vefatından ileri gelmiş olmalıdır. Zira onun, Taharten gibi sadık bir taraftarının topraklarından olan Kemah'a yönetici olarak bir başkasını tayin etmesinin en mantıklı nedeni bu olsa gerektir. Ancak konuya dair Clavijo'nun seyahatnâmesinde farklı ve bir o kadar da ilginç bilgiler bulunmaktadır. Ondaki kayıt aynen şöyledir:

(...) Timur, Anadolu'ya ilk akın ettiği zaman Sivas adındaki Türk şehrini kuşatarak zapt etmişti. Sivas, Beyazıt'ın müstahkem mevkiilerinden biriydi. Timur, burasını enkaz halinde bıraktı. Beyazıt, Timur'a karşılık vermek amacıyla Erzincan üzerine yürümüş, bu şehri Ermeni olan Prens Taharten'den almıştı. Daha sonraları Timur, Ankara'da Beyazıt'ı yenince Erzincan'ı geri almış, oraya askerlerini yerleştirmiş ve bu şekilde Erzincan'ı topraklarına katmıştı. Bu olayların ardından Erzincan'ın Müslüman

⁵⁵⁶ Yücel, a.g.e., s. 298. ; Clavijo, a.g.e., s. 70-72.

⁵⁵⁷ Yezdî, a.g.e., s. 424-425. ; Şâmî, a.g.e., s. 346-347.

⁵⁵⁸ Fasîh Ahmed, a.g.e., s. 148. ; Mirhând, a.g.e., s. 5095. ; Semerkandî, a.g.e., s. 965, dn. 3. ; Ebu Bekr-i Tihranî, a.g.e., s. 34. Yezdî, Kemah kalesinin kuşatılması esnasında Timur ordusunda yer alan Emîr Abbas'ın oğlu ve yeğeni Bahtdevlet'in oğlu Alişir ile bazı savaşçıların merdivenlerden aşağı düşerek hayatlarını kaybettiklerini bildirmektedir. Mirhând, ölen Alişir'in Emîr Abbas'ın amcasının oğlu olduğunu ifade etmektedir. El-Hüseynî ise ölen kişinin Emir Abbas'ın yeğeni Baht-ı Devlet olduğunu söylemektedir (bkz.: Yezdî, a.g.e., s. 386. ; Mirhând, a.g.e., s. 5022. ; el-Hüseynî, a.g.e., s. 27). Bu bilgiler ışığında şunu söyleyebiliriz ki, Timur'un Kemah'a yönetici olarak Emîr Abbas'ın yakınlarından Şemseddîn'i görevlendirmesi, Kemah'ın ele geçirilmesi hadisesinde yakınlarının göstermiş oldukları cesaret ve fedakârlıktan ileri gelmektedir.

halkıyla Hıristiyan haklı arasında bir tartışma çıkmış, Müslümanlar, Prens Taharten'in Müslümanlardan fazla Hıristiyanlara müsamaha gösterdiğini hatta bu yüzden kiliselerin camilerden büyük yapıldığını söyleyerek şikâyetle bulunmuşlar. Timur, bu şikâyeti dinledikten sonra Taharten'i çağırarak Müslümanların şikâyetlerini bildirmiş, Taharten verdiği cevapta Hıristiyanlara gerçekten daha fazla eğilim gösterdiğini, çünkü bunların ticaretle uğraşarak kendisine servet getirdiklerini söylemişti. Bunun üzerine Timur, Hıristiyanlar arasında muteber sayılan bir papazın getirilmesini emretmiş. Papaz gelmiş. Timur, İstanbul Rumlarına ve Cenevizlilere hissettiği nefret dolayısıyla bu papaza Müslüman olmasını söylemiş fakat papaz buna razı olmamıştı. Bunun üzerine Timur, bütün Erzincan Hıristiyanlarının kılıçtan geçirilmelerini emretmiş fakat Prens Taharten, merhamet dilemiş, merhamet gösterildiği takdirde dokuz bin parça altın ve dokuz bin parça gümüş hediye edeceğini söylemiş. Timur, bu hediyeyi kabul etmekle beraber bütün Hıristiyan kiliselerinin yakılmasını emretmiş ve şehrin kenarında olan kaleyi işgal etmişti. Bu kalenin adı Kemah'tı. Timur, bu kaleyi Çağatay prenslerinden birine verdi. Onun bu kaleyi zapt etmesinin sebebi, çok müstahkem olması ve bütün şehre ve etrafına hâkim olmasıdır. Birçok kervan, Suriye'den gelerek Erzincan üzerinden Anadolu'ya girmektedirler....⁵⁵⁹

Muasır kaynağımız Clavijo'nun vermiş olduğu bu malumatta, Kemah'ın Taharten'in elinden alınmasına yol açan gelişme olarak, Erzincan'daki Müslüman halkın beyleri Emîr Taharten'i Timur'a şikâyet etmesi gösterilmektedir. Ancak bize göre Clavijo'nun bu malumatı kritik edilemeye muhtaçtır. Zira biz, söz konusu şikâyet hadisesi ile Kemah'ın Emîr Şemseddîn'e verilmesi hadisesinin birbirinden bağımsız iki olay olarak görüyoruz. Şöyle ki; muasır bir başka kaynağımız olan Ermeni yazar Medzoplu Toma, Timur'a yapılan söz konusu şikâyete dair şunları söylemektedir:

O (Timurlenk) ikinci defa gelerek Erzince (Erzincan) şehrine yaklaştı ve onu savaşız alarak mukaddes Sarkis'in muhteşem katedral kilisesini temelinden dağıttı. Haliyle buradaki Taharten'in ve şehirde yaşayan Taciklerin yalanlarına inanarak başka kiliseleri de yerle bir etti. Bizim Vartanet Hohann Borotnetsi'nin şakird (öğrenci)'i Kevork onun yanına gitti. Mundar (Timur)'ın korkusundan onu dehşet bürüdü. Dudağı çatladı ve kan aktı. Bu Allah bendesi ağlayarak geri döndü. Çünkü bütün kiliselerin dağıtılması (yıkılması) hakkında emir verilmişti. Bu bize büyük derd oldu.⁵⁶⁰

Görüldüğü üzere, Erzincan Müslümanlarının Timur'a yapmış oldukları söz konusu şikâyete dair her iki kaynağın verdiği malumatta bir paralellik söz konusudur. Ancak Clavijo'nun verdiği malumatta Taharten, Erzincan Müslümanlarına karşı Erzincan Hıristiyanlarının savunucusu durumunda iken Medzoplu Toma'da tam tersi bir durum

⁵⁵⁹ Clavijo, **a.g.e.**, s. 75-76.

⁵⁶⁰ Toma Metsopski, **a.g.e.**, s. 191.

söz konusudur. Fakat burada mühim olan husus, Emîr Taharten'in takınmış olduğu tutumdan ziyade olayın yaşanmış olduğu tarihle ilgilidir. Zira Clavijo söz konusu hadisenin, Ankara savaşında Yıldırım Bayezid'i yenen Timur'un Anadolu'yu terk etmesinden (M. 1403 yazı) sonra vuku bulduğunu iddia etmekte,⁵⁶¹ Medzoplu Toma ise bu hadisenin Timur'un Avnik kalesini ele geçirdiği sıralarda yani M. 1394 (H. 796) yılı yazında gerçekleştiğini söylemektedir. Bize göre bu hadisenin yaşandığı tarihle ilgili Medzoplu Toma'nın iddiası, gerçeğe daha yakın olanıdır. Zira diğer muasır kaynaklardaki bir takım bilgiler bunu destekler niteliktedir. Şöyle ki; Ahlatlı Grigor isimli Ermeni bir zatın kaleme aldığı muâsır tarihî takvimde Timurlu kuvvetleri için: "...Avnik'i güçlülükle zapt ettikten sonra Erzincan'a asker bırakıp geri gittiler"⁵⁶² denilmektedir. Memluk kaynakları ise H. 799 (M. 1396-1397) yılı olaylarını anlatırken Timurlu kuvvetlerinin Erzincan'a gelip burayı zapt ettikleri ve şehri yağmalayıp halkını katlettiklerini iddia etmektedirler.⁵⁶³

Timur'un Kemah'ın idaresini Emîr Şemseddîn'e ne zaman tevcih ettiği konusunda da kaynaklar farklı bilgiler vermektedir. Sözelimi İbn Arabşah, Kemah kalesini Osmanlı kuvvetlerinden alan (M. Mayıs-Haziran 1402) Timur'un oraya Emîr

⁵⁶¹ M. 15 Mayıs 1404 Perşembe günü Erzincan'dan ayrılarak Erzurum'a doğru yol alan Clavijo, görkemli bir kalesi olan ve biri Türklerle diğeri de Ermenilerle meskûn iki köyün bağlı bulunduğu Erzincan'a bağlı Begadiç kasabasına gelerek burada kalmıştı. Oradakilerin söylediğine göre Timur bir yıl önce (yani onun Anadolu'dan dönüş yolunu tuttuğu sıralarda) bu bölgeden geçerken buradaki bütün kiliselerin yıkılmasını emretmiş, Ermeniler ise kiliselerini kurtarmak için Timur'a üç bin gümüş parçası hediye etmişlerdi. Timur bu hediyeyi kabul etmiş ancak kiliseler de yıktırılmıştı (Clavijo, **a.g.e.**, s. 81). Görüldüğü üzere Clavijo gayet tutarlı bilgiler vermektedir. Öte yandan M. 1403 yılında Set' adındaki Ermeni bir zatın Erzincan'ın Xayik köyünde yazdığı İncil'e düştüğü notta (kolofon), onlar (Timurlular)'ın bu yılda Erzincan ve Xayik köyü kiliselerini yıktıklarını bildirmelidir ki Clavijo'nun vermiş olduğu malumatla tam bir uyum içindedir. Bkz.: Avadis K. Sanjian, **a.g.e.**, s. 126.

⁵⁶² Hrand D. Andreasyan, **a.g.m.**, s. 86. Muasır kaynak Bezm u Rezm'de, Avnik kalesini alan ve oradakileri kılıçtan geçiren Timur'un daha sonra Çoban Köprüsü'nü geçip Erzurum'a geldiği, oradan da Sivas'a yürüdüğü ve Malatya, Divriği, Darendе gibi şehir ve kalelerde yaşayan insanların yerlerini yurtlarını terk ettikleri yönünde haberlerin Sivas'a ulaştığı bildirilmektedir. Aynı kaynak, Erzincan'a giden Kadı Burhaneddin'in adamlarının bu haberin asılsız olduğu bilgisini getirdiklerini söylemekte fakat Timur kuvvetlerinin Erzincan'da bir yıkım gerçekleştirdiğine dair herhangi bir şey söylememektedir (bkz.: Esterâbâdî, **a.g.e.**, s. 442-445). Diğer taraftan Timurlu kaynakları, Avnik'i ele geçiren Timur'un yanında bulunan Taharten'i çağırarak ülkesinin güvenliği ve esenliği için memleket işleri hususunda ona nasihatlerde bulunduğunu söylemektedirler (bkz.: Mirhând, **a.g.e.**, s. 4827-4828. ; Şâmî, **a.g.e.**, s. 190. ; Yezdi, **a.g.e.**, s. 244-245. ; Hâfız Ebrû, **a.g.e.**, s. 793. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 461). Acaba Timur'un Taharten'e yapmış olduğu bu söz konusu nasihatler Erzincan Müslümanlarının Timur'a yapmış oldukları şikâyetlerle mi ilgiliydi?

⁵⁶³ İbn el-Furât, **a.g.e.**, s. 466-467. ; İbn Kadı Şuhba, **a.g.e.**, s. 620, 622, 673. ; İbn İyas'daki kayıt için bkz.: İbni Arabşah, **a.g.e.**, s.163, dn. 249. ; Makrîzî ve İbn Hacer'deki kayıtlar için bkz.: Musa Şamil Yüksel, **a.g.t.**, s. 15-16, 58-59. ; İbn Hatib an-Nâsirîya'deki kayıt için bkz.: Yücel, **a.g.e.**, s. 170, dn. 236.

Şemseddin'i vali tayin ettiğini söylemektedir.⁵⁶⁴ Fakat biz, diğer Timurlu kaynaklarından biliyoruz ki Timur, Kemah'ı almasının ardından buranın idaresini Emîr Taharten'e bırakmıştı. Dolayısıyla Kemah'ın Emîr Şemseddin'e verilmesi hadisesinin daha sonra gerçekleştiği ortadadır. Zaten yukarıda da zikrolunduğu üzere bu doğrultuda Fasîh Ahmed (M. 1375-1441 / H. 777-845) ve Mirhând (M. 1433-1498 / H. 837-904) bize, Anadolu seferinin ardından Karabağ'a gelip orada kışlayan Timur'un Kemah'ın idaresini Şemseddin'e bu sıralarda havale ettiğini bildirmektedir (M. 1403-1404 kışı). Bizim, Kemah meselesi üzerinde hassasiyetle durmamızın nedeni yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Timur'un, Taharten gibi sadık bir bendesinin hâkimiyetinde bulunan Kemah'a bir başkasını yönetici tayin etmesinin Emîr Taharten'in vefatından ileri gelmiş olduğunu düşünmemizden kaynaklanmaktadır. Zaten biraz sonra da ayrıntısıyla göreceğimiz üzere, Taharten'in vefatıyla Erzincan beyliğinde bir iktidar mücadelesinin başladığı ve Timur'un da buna müdahil olduğu Clavijo'nun seyahatnâmesindeki kayıtlarla sabittir. Dolayısıyla M. Temmuz 1403 ile M. Mayıs 1404 tarihleri arasındaki bir zaman diliminde vefat ettiğini bildiğimiz Taharten'in ölüm tarihini, Emîr Şemseddin'in Kemah'a vali olarak tayin edildiği M. 1403-1404 (H. 806) yılı kışı kabul etmek doğru olur zannındayız.

Saltanat süresi boyunca bazen güçlü bir kişi bazen de çekingen ve korkak bir insan olarak karşımıza çıkan Emîr Taharten, bütün hayatını savaşla geçirmiştir. Bu nedenle de bölgede imar faaliyetleriyle yakından ilgilenememiştir. Nitekim kendi zamanından bize intikal etmiş bir tek maddi kalıntı —Timur ve Çağatay sultanı Muhammed Han adına Erzincan ve Çemişgezek'de basılan ve Taharten'e ait olduğunu düşündüğümüz madeni paraları istisna edersek— yoktur.⁵⁶⁵ Ancak bunların günümüze ulaşmamış olması demek, bu maddi unsurların hiç olmadığı anlamına gelmez. Nitekim

⁵⁶⁴ İbni Arabşah, **a.g.e.**, s. 298. İbn Arabşah, eserinin ilerleyen sayfalarında, Anadolu'dan geri dönüş yolunu tutan Timur'un Erzincan'a gelince Karayülük Osman'a hil'at giydirip sahip olduğu şehirleri kendisine bıraktığını ve ayrıca mertebesini yükseltip başka yerleri de ona verdiğini bildirmekte ve daha önce Kemah kalesine vali tayin ettiği Emîr Şemseddin'e orayı bırakarak her ikisine birbirlerine destek olmaları tavsiyesinde bulduklarını söylemektedir (**a.g.e.**, s. 335). Kitab-ı Diyarbekriyye'de de Timur'un Kemah'ı Emîr Şemseddin'e bağış olarak verdiği, bir süre sonra Timur'un Kara Yusuf ile düşman ve Karayülük Osman'la da dost olunca Kemah kalesini, idaresinde yalnızca Kemah yaylağı vilayeti, Âmid Diyarbekir'i ve Ergani bulunan Karayülük Osman'a teslim ettiği, ayrıca Koçgiri vilayeti (bugün Erzincan ilinin Refahiye ilçesine bağlı eski ismi Koçgiri olan Gümüşakar köyünün bulunduğu yerdir)'ni de ona bıraktığı ifade edilmektedir. Ancak eserin ilerleyen sayfalarında Kemah'ın Timur tarafından değil de Emîr Şemseddin tarafından Karayülük Osman'a teslim edildiği bildirilmektedir. Bkz.: Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 34-35, 55.

⁵⁶⁵ Yücel, **a.g.e.**, s. 299-300.

XVI. yüzyıl Osmanlı tahrir defterlerinde Erzincan şehir merkezi (nefs)'nde kayıtlı Taharten Beg medresesi ve Taharten Beg zâviyesi isminde iki yapı bulunmaktadır.⁵⁶⁶ Medrese (okul)'nin Emîr Taharten tarafından yaptırıldığı muhakkaktır. Ancak zâviye (tekke), Emîr Taharten tarafından yaptırılmış olabileceği gibi onun vefatı üzerine ailesi tarafından Taharten adına yaptırılmış da olabilir. Tarikatlara mensup şeyh ve dervişlerin yaşadığı ve gelip geçen yolcuların bedava misafir edildiği mekânlar olan zâviye (tekke)'ler,⁵⁶⁷ genelde bir veya birkaç türbeyle bütünleşmiş durumdadır. Dolayısıyla Erzincan şehir merkezindeki bu zâviyenin varlığı, Emîr Taharten'in mezarının burada bulunduğu bir delil olarak yorumlanmalıdır.

Biz, Emîr Taharten'in vefatından sonra beyliğin idaresinin kime geçtiği hususunu, birinci elden bir kaynaktan öğreniyoruz. Bu kaynağımız Emîr Taharten'in vefatından aylar sonra Trabzon üzerinden Erzincan'a gelen (M. 4 Mayıs 1404 Pazar) ve oranın hâkimiyle görüşen İspanyol elçi Clavijo'dur. Clavijo, Erzincan hâkiminin Emîr Taharten'in oğlu Pitalibet isimindeki şahıs olduğunu bildirmektedir.⁵⁶⁸ Bu elçi onun,

⁵⁶⁶ Taharten Beg medresesi evkafı, Mıgısı (bugünkü Yalınca) —köyün tamam mâlikânesinin dokuz sehminden iki sehmi Erzincan'daki Taharten Beg medresesine iki sehmi ise Kadı İftiharüddin medresesine vakfedilmişti (İsmet Miroğlu, **a.g.e.**, s. 152)— ve Hahsor köylerinin tamam mâlikânesi ile Vartanik (Vartanik) —köyün 1/4 mâlikâne hissesi, Erzincan'daki Taharten Beg medresesine vakfedilmiştir (**a.g.e.**, s. 145)— ve Viraskiğ köylerinin 1/2 hububat hisselerinden ibâret olup, vâridatı 3685 akça idi. Bu gelirin yevmî 7 akçası tetrîs, 2 akçası talebe ve 1 akçası tevliyet giderlerine ayrılmıştı (**a.g.e.**, s. 189. ; ayrıca bkz.: **387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530) II**, s. 808, 809, 812). Taharten Beg medresesine, XVIII-XX. yüzyılları arasında tutulan vakıf defterlerinde de tesadüf edilmektedir medreseye gelir olarak Mitini (bugünkü Gümüştarla) ve Vaskird (bugünkü Işıkpınar) köylerinin icar gelirleri vakıf edilmiştir. Yıllık geliri 22834 kuruştur. Medresede müderris olarak görev yapanlar; Osman, Yusuf, Raşid ve Sadık Efendilerdir. Medresenin gelir ve gideri denktir (Ümit Kılıç, Abdulkadir Gül, "Osmanlı Devri Erzincan Vakıflarına Genel Bir Bakış", **History Studies**, C. III, S. I, 2011, s. 172, dn. 39). Taharten Beg zâviyesi evkafı, Dâcîrek (bugünkü Türkmenoğlu) —köyün 1/4 mâlikâne hissesi, Erzincan'daki Taharten Beg zâviyesine vakfedilmiştir (İsmet Miroğlu, **a.g.e.**, s. 148)— köyünün 1/2 hububat hissesinden müteşekkil olup geliri 720 akçayı bulmakta idi. Bunun tamamı yevmî 2 akçadan zâviye şeyhine tahsis edilmişti (**a.g.e.**, s. 190. ; ayrıca bkz.: **387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530) II**, s. 811, 813).

⁵⁶⁷ Ümit Kılıç, Abdulkadir Gül, **a.g.e.**, s. 173.

⁵⁶⁸ Clavjo'nun kendi seyahâtnamesinde "Pitalibet" olarak kaydetmiş olduğu bu isim, "Piltan Beg" veya "Pir Ali Beg" isimlerinin onun kaleminden yazıya dökülmüş hali olabilir. Nitekim bu isimler, o dönemde bölgede yaygın kullanılan isimler arasındadır. M. 4 Mayıs günü ikindi vaktine doğru Erzincan'a ulaşan Clavjo, Emîr Taharten'in oğlu olan Erzincan hâkiminin kendisini nasıl ağırladığı ile ilgili bizimle şu bilgileri paylaşmaktadır: "Ormanlar, dağlar, tepeler içinden geçtiğimiz için yol çok kötüydü. Erzincan civarında hayli kar yağmıştı. Şehir içinden bizi karşılamaya gelenler ve bize "hoş geldiniz!" diyenler çoktu. Fakat biz, doğrudan doğruya kalacağımız yere gittik. Akşamüstü buranın hâkimi, bize türlü türlü yemekler, yemişler, şaraplar ve ekmeçler gönderdi. Pazartesi günü, sabahleyin valinin emriyle bize belirli bir miktar para gönderilerek her gün bize aynı miktarın gönderileceği bildirildi. Erzincan'da kaldığımız süre boyunca para bize ödenecekti. Biz de bu parayı ihtiyaçlarımıza harcayacaktık. Öğle üzeri şehrin valisi bize atlar göndererek kendisini ziyaret etmemizi istedi. Bize bağlı birçok muhafız vardı. Şehir dışında bir meraya doğru ilerledik. Vali, alçak bir sedir üzerinde oturmuştu. Altında ipek bir şilte vardı. Valinin etrafında önemli bir cemaat oturuyordu. Biz görüldükten sonra, birçok asilzade ilerleyerek bizi karşıladı ve bizi valinin bulunduğu yere götürdüler. Vali yerinden kalkarak bizi karşıladı. Bize elini uzattı.

Emîr Taharten'in vefatından sonra beylik makamına geliş sürecini şu sözlerle aktarmaktadır:

Biz yemek yerken genç bir Türk geldi. Gelen gencin yaşı yediden fazla değildi. Yanında on kişi vardı. Hepsi de atlıydılar. Bizzat vali, bu çocuğu merasimle karşıladı ve onu yanına aldı. Bu çocuk, Sinop'taki İsfendiyar'ın yeğenydi. İsfendiyar'dan, daha önce bahsetmiştik. Bu çocuk, Timur'un ordugâhından dönüyordu. Timur, İsfendiyar'a ait araziden yarısını, onun hemşirezadesi olan bu çocuğa vermişti. Aynı zamanda yine Timur'un ordugâhından Erzincan eşrafından iki kişi daha dönmüştü. Bunlar, önceden Timur tarafından esir edilmişken yine kendisi bunları serbest bırakmıştı. Esir alınmalarının sebebi şu idi. Eskiden Erzincan'da Taharten adında büyük bir prens vardı. Bu prens, Erzincan ile çevresinde hâkimdi. Taharten, ölürken meşru bir varis bırakmamıştı. Kaldı ki eşi, Trabzon imparatorunun kızıydı. Fakat Erzincan prensi, ölümünden bir süre önce daha önce bize her türlü ikramı gösteren Erzincan valisinin kendi oğlu olduğunu öğrenmişti. Bu yüzden, bu zatın Erzincan ve çevresine hükümdar olması ve mevkiini sükûnetle işgal etmesi gerekiyordu. Oysa böyle olmamış. Taharten'in yeğeni Şah Ali, ülkeye hükmedecek meşru bir varis olmadığını ileri sürerek bu makamı zaptetmişti. Timur tarafından esir edilen iki asilzade Şah Ali'nin taraftarlarıdır. Timur, Beyazıt ile savaşarak onu yendikten sonra doğuya doğru geri dönerken Erzincan'da duraklamış, Şah Ali ile onun iki taraftarını hapsederek şimdiki valiyi tayin etmişti. Bu şekilde Taharten'in gayrimeşru oğlu olmakla beraber asıl oğlu babasının ülkesine varis oldu. Timur Şah Ali'nin taraftarları olan iki kişiyi serbest bırakmakla birlikte Şah Ali'yi hapiste tutuyor ve onu Semerkan'da götürüyordu.⁵⁶⁹

Sonra yanı başına bizi oturttuk bizi çok iyi ağırladı. Valinin sırtında, ipekten mavi renkli altın sırmalarla işlenmiş bir elbise; başında mücevherli, yüksek bir şapka vardı. Şapkanın tepesinde atkuyruğundan bir sorguç bulunuyor ve bu sorguç valinin ensesine sarkıyordu. Bu başlık türü, Timur tarafından icat edilmişti. Güler yüzlü bir adam olan vali, kırk yaşlarındaydı. Esmerce biriydi ve sakalı siyahtı. Vali öncelikle bizi gönderen Kastilya kralının halini sordu. Bize ikram edilmek üzere gümüş bir kadeh alarak, kendi eliyle şarap doldurdu ve bize ayrı ayrı takdim etti. Bunun ardından vali, kadehi maiyetinde bulunan kişilere verdi. Kadehi iki eliyle alan her kişi, ayağa kalkıyor, bir iki adım sonra diz çöküyor ve bu sırada sırtını valiye doğru çevirmemeye dikkat ediyor. Daha sonra kadehi içerek ayağa kalkıyor, bir iki adım sonra diz çöküyor ve bu sırada sırtını valiye doğru çevirmemeye dikkat ediyor. Daha sonra kadehi içerek ayağa kalkıyor, sağ ayağının dizini yere üç defa temas ettirdikten sonra kadehi iade ediyordu. Kadehteki bütün şarabı bir yudumda içmek adettir. Vali, huzurunda bulunanların hepsine bu şekilde şarap verdikten sonra hizmetçiler, sırtlarında tahtadan sandıkları taşıyan hayvanları getirdiler. Bunların içinde, yemekle ilgili eşyalarla seyyar ocaklar bulunuyordu. Yükler indirildikten sonra sofralar kuruldu. Etlar, sinilere konuldu. Aşağı yukarı yüz tencere çıkarıldı. Bunların hepsi de yuvarlak ve derindi. Bu tencereler, bana süvarilerimizin giydikleri miğferler gibi görünüyordu. Etlar, sinilere konulduktan sonra tencereler de et ve pirinç ile dolduruldu. Her tabağın manzarası başkaydı. Vali ile bizim için kurulan sofranın örtüsü ipektendi. Sofralar kurulduktan sonra herkes bunların etrafında toplandı. Herkesin et kesmek ve yemek için bir bıçağı ve bir tahta kaşığı vardı. Valinin yanında, onun yiyeceği eti kesecek bir hizmetçi bulunuyordu. Vali, karşısında bulunan iki asilzadeyi kendisiyle birlikte yemek yemeğe davet etti. Nöbet pilava gelince, bu üç kişi, tek bir kaşık kullandılar ve bir sahanda yediler. Kaşığı nöbetleşe kullanıyorlardı" (Clavijo, a.g.e., s. 71-72).

⁵⁶⁹ A.g.e., s. 72-73. 15 mayısa kadar Erzincan'da kalan Clavijo, şehir hâkiminin kendilerini ağırlama seremonileriyle ilgili ayrıca şunları söylemektedir: "Erzincan valisinin bize verdiği ziyafet bittikten sonra müsaade isteyerek kaldığımız yere gittik ve valiyle maiyetini yalnız bıraktık. Ortalık karardıktan sonra vali, bize birçok yemek gönderdi. Birçok hizmetçi, bize gelerek hizmet ettiler. Ertesi salı günü bir ziyafete davet edilmemekle birlikte, bize ihtiyacımıza sarf olunmak üzere tahsis edilen parayı gönderdiler.

Emîr Taharten'in vefatıyla birlikte Erzincan beyliğinde başlayan iktidar mücadelesine dair Clavijo'nun vermiş olduğu bu malumatı doğrulayacak kayıtlar öteki kaynaklarımızda mevcut değildir. Ancak, biraz sonra da ayrıntısıyla görüleceği üzere, Hâfız Ebrû'nun, M. 1410'larda Erzincan hâkimi olarak Emîr Taharten'in torunu Şeyh Hasan'ın ismini zikretmesi Clavijo'nun vermiş olduğu malumatı bir ölçüde doğrular niteliktedir. Zira Taharten'in torunu olarak zikredilen Şeyh Hasan'ın, Clavijo'nun Taharten'in oğlu olduğunu ileri sürdüğü Pitalibet'in oğlu olması kuvvetle muhtemeldir. Clavijo'nun Taharten'in ölümüyle Erzincan beyliğinde iktidar mücadelesinin başladığına dair verdiği malumatın doğruluğu kuvvetle muhtemel olmakla birlikte bir takım çelişkileri de bünyesinde barındırıyor. Şöyle ki; Erzincan'a gelen Clavijo, şehir hâkimi olan Pitalibet'in kırk yaşlarında olduğunu haber vermektedir. Bu da Emîr Taharten'in, oğlu kırk yaşına gelene kadar ondan haberdar olmadığı anlamına geliyor ki bunun doğru olması pek zayıf bir ihtimaldir. Öte yandan Clavijo, yukarıda verdiğimiz malumatında, Taharten'in vefatıyla Erzincan'da başlayan iktidar mücadelesine, Yıldırım Bayezid'i yenip Anadolu'dan ayrılmak için dönüş yolunu tutan Timur'un Erzincan'da durakladığı sırada konuya Pitalibet lehine müdahil olduğu ve Şah (Şeyh) Ali (Taharten'in kız kardeşinin oğlu) ile adamlarını tutuklayıp onu Erzincan'a vali tayin ettiğini bildirmektedir. Ancak biz Timurlu kaynaklarından biliyoruz ki, Timur Erzincan'a geldiğinde onu ağırlayan kişi Taharten'in kendisidir ve o bu sıralarda hala hayattadır. Ancak bu durum, Clavijo'nun anlatmış olduğu hadisenin yaşanmadığı anlamına gelmez. Anlaşıldığı kadarıyla o, olayların zamanlamasında bir hataya düşmüştür. Bizce Timur'un Erzincan'daki iktidar mücadelesine müdahil olması onun Karabağ'da bulunduğu sıralarda olmuştur. Öyle ki Timur'un Kemah'a yönetici olarak Emîr Şemseddin'i tayin etmesi de bu olayla ilgili olsa gerektir.

Çarşamba günü vali, bizi yemek zamanında davet etti. Bizi, ortasında bir fiskiye olan holde kabul etti. Yanında eşraftan birçoğu bulunuyordu. Sazendeler saz çalıyordu. Konak, gerçekten güzeldi ve devlete layık bir şekilde, asil bir zevkle döşenmişti. Vali, içeri girince bize eğildi, sonra bizi kendine yakın bir yere oturttu ve bizimle birlikte şarap içeceğini söyledi. Elçilik heyeti içinde bizzat elçi olan ben, şarap içmiyordum. Fakat ben de bu içki içilen meclisinde bulunacaktım. Bunun için bana şekerli ve güzel kokulu suyla dolu büyük bir sürahi getirdiler. Vali, bunu taktıktan sonra bana verdi. Kendisine ve bana eşlik eden iki arkadaşım ve diğer kişiler ise şarap içtiler. Bize şaraptan sonra bol bol et, pilav, çorba getirdiler. Biz de önceden anlattığımız şekilde yemek yedik. Et bittikten sonra bize üzüm ve armut sundular, bal getirdiler. Fakat bütün bu süre zarfında şaraba devam ediliyordu. Şarap kadehi çok büyüktü. Kadehten öncelikle vali içiyor, sonra kadehi yanı başındaki kişiye veriyor, o da bir yudumda o koca kadehi boşaltıyordu. Çünkü kadehi bir yudumda boşaltmamak, terbiyeye uymayan bir hareket sayılıyordu. Eşraftan biri, şarap kadehlerini misafirlere sunma görevini üzerine almıştı. Valinin kendisi de ancak birkaç yudum şarap içmişti. Valinin ismi "Pitalibet"ti. Ziyafet, akşama kadar devam etmiş, akşam da iki arkadaşımınla birlikte kaldığımız yere dönmüştük" (a.g.e., s. 73-74).

Timur'un korkusu nedeniyle komşu siyasî-askerî kuruluşların Erzincan beylerine karşı düşmanca davranışlarda bulunamadığı ortadadır. Kaldı ki bu sırada Osmanlı devleti Fetret mücadeleleri ile uğraşmakta, Akkoyunlu ve Karakoyunlular da Timur'un bölgeden çekilmesinden sonra eski sahibi buldukları yerlerde tekrar nüfuzlarını yerleştirme ve genişletme çabalarını sürdürmekteydiler. İşte bu doğrultuda, ta baştan beri Erzincan bölgesini hâkimiyet sahasını dâhil etmek istemiş olan Karakoyunluların, zaman zaman Erzincan'a saldırılarda bulduklarına dair elimizde deliller vardır.⁵⁷⁰ Şöyle ki; Timur'un ölümü (M. Şubat 1405 / H. Şaban 807) üzerine devlette başlayan iktidar mücadelelerini fırsat bilen Karakoyunlu Kara Yusuf, Doğu Anadolu bölgesinde tekrar faaliyet göstermeye başladı. Timur'un bağımlılarından Emîr Doladay'ın elinden Avnik kalesini alarak Doğu Anadolu'daki Karakoyunlu ülkesine tamamen sahip oldu. Semerkand'ta Timur'la görüşen ve elçilik vazifesini tamamlayıp geri dönüş yolunu tutan Clavijo ve elçilik heyeti, M. 1405 yılı Ağustos ayının sonlarına doğru Hoy şehrine vardığında Kara Yusuf'un bir süre önce on bin atlıının başında Hoy civarını yağma ve tahrip ettiğini, fakat şu sıralar Erzincan'ı kuşatmakla meşgul olduğunu haber almışlardı. Bunun üzerine elçilik heyeti yolunu değiştirmek zorunda kalmıştı. Onlar bir süre sonra Ermenilerle meskûn bir kaleye gelmiş ve ardından da bu kalenin güneyinde bulunan Türkmenistanlı Türklerden olan Müslümanlara ait bir köye varmışlardı. Orada, Kara Yusuf'un Erzincan kuşatmasını kaldırdığını ve Yusuf'un adamlarının kendilerinin yol güzergâhı üzerinde olduklarını haber almışlardı. Bunun üzerine adamlarından birini ileri göndererek etrafı incelemesini istemişlerdi. Geri dönen bu kişinin yolun açık olduğunu söylemesi üzerine hemen yola koyulan ve Ermenilerle meskûn yerlerden geçen bu heyet yolda giderken, Kara Yusuf'un yaklaştığını ve adamlarının da etrafı yağmaladıklarını haber aldılar. Bunun üzerine onlar, başka bir yola saparak bir süre sonra Aluşkent (Eleşkird)'e vardılar ve Kara Yusuf hakkında bilgi almak istediler. Kara Yusuf'un tam olarak takip edecekleri güzergâh üzerinde olduğunu öğrenince harekât planlarını değiştirip Ani şehrine vardılar (M. 5 Eylül 1405). Buranın valisi gelen heyete, Kara Yusuf'u Erzincan'da olduğunu ve ordusunun heyetin takip edeceği güzergâh üzerinde bulunduğunu söyleyerek başka bir yol takip etmeleri gerektiğini ifade etmişti. Bunun üzerine, Clavijo'nun içinde bulunduğu elçilik heyeti, Semerkand'a gitmek için daha önce takip ettikleri Erzincan yolunu bırakıp Ani topraklarında ilerleyerek Tartum kalesine

---

⁵⁷⁰ Yücel, **a.g.e.**, s. 298-299.

vardı. Ardından Viser adında bir kaleye geldiler. Buranın hâkimi olan Müslüman bir molla, Kara Yusuf'un akınlarından dolayı zor durumda olduklarını ifade etmişti. Daha sonra Piahacabea (Pir Hoca Beg)'in hâkimi olduğu İspir'e gelen söz konusu heyet, bir süre sonra Trabzon'a varmış ve deniz yoluyla Sevilla'ya gitmek için buradan gemiye binerek yollarına devam etmişlerdir (M. 17 Eylül 1405).⁵⁷¹

Faruk Sümer ve Yaşar Yücel, Clavijo'nun yukarıda sözü edilen seyahati sırasında, Karakoyunlu beyi Kara Yusuf'un Erzincan'ı kuşattığına dair vermiş olduğu malumatın İslam kaynaklarında yer almadığını söyleseler de⁵⁷² Safevî tarihçilerinden Hasan-ı Rumlu'nun kaleme aldığı Ahsenü't-Tevârîh adlı eserde Clavijo'yu doğrulayan malumat bulunmaktadır. Söz konusu eserde H. 809 (M. 1406-7) yılı olayları anlatılırken Kara Yusuf'un Erzincan üzerine yürüdüğü, Kürdistan, Van ve Vestan'da istila bayrağı açtığı ve Avnik kalesini Doladay'ın elinden aldığı bildirilmektedir.⁵⁷³

M. 1410 yılına gelindiğinde, Karakoyunluların Erzincan'ı işgal etmeleri dolayısıyla kaynakların vermiş olduğu malumattan biz, bu sıralarda Erzincan hâkiminin Emîr Taharten'in torunu Şeyh Hasan olduğunu öğrenmekteyiz. Muasır kaynağımız Hâfız Ebrû, Şeyh Hasan'ı Emîr Taharten'in torunu olarak ifade etmektedir.⁵⁷⁴ Muahhar kaynağımız Hasan-ı Rumlu ise şehir hâkimini "Şeyh Hasan b. Taharten" şeklinde kaydederek sözü edilen emîrin Taharten'in oğlu olduğunu belirtmektedir.⁵⁷⁵ Kuvvetle muhtemel, Hâfız Ebrû'nun kaydı doğru olanıdır. Zira muasır başka bir kaynak olan Clavijo'nun yukarıda vermiş olduğumuz malumatı onu destekler niteliktedir. Yani Taharten'in torunu olarak zikredilen Şeyh Hasan'ın, Clavijo'nun Taharten'in oğlu olduğunu ileri sürdüğü Pitalibet'in oğlu olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak onun, emîrlik makamına tam olarak hangi tarihte geçtiğini bilemiyoruz. Babası Pitalibet'in M. 1404 Mayısında Erzincan hâkimi olarak hayatta olduğu hatırlanır ise Şeyh Hasan'ın, M. Mayıs 1404 ile M. 1410 tarihleri arasındaki bir zaman diliminde emîrlik makamına geldiği anlaşılmaktadır.

M. 1406 yılından itibaren uğraşısını Azerbaycan taraflarına yönlendiren Kara Yusuf bir dizi mücadelenin ardından, M. 1408 yılı sonlarına kadar Tebriz başta olmak üzere Timurlulardan Azerbaycan'ın hâkimiyetini ele geçirdi. Öyle ki bunun için,

⁵⁷¹ Clavijo, **a.g.e.**, s. 196-202.

⁵⁷² Bkz.: Faruk Sümer, **a.g.e.**, s. 69. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 299.

⁵⁷³ Hasan-ı Rumlu, **a.g.e.**, s. 54.

⁵⁷⁴ Bkz.: Faruk Sümer, **a.g.e.**, s. 82-83. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 298.

⁵⁷⁵ Bkz.: Hasan-ı Rumlu, **a.g.e.**, s. 54.

Mirañşah ve ođlu Eba Bekr idaresindeki Timurlu ordusuyla girdiđi savařta onları yenmiř, savařta Mirañşah maktul dűřműř ve ođlu Eba Bekr de savař meydanından kaçmak zorunda kalmıřtı (M. 21 Nisan 1408 / H. 24 Zilkade 810).⁵⁷⁶ M. 1409 ilkbaharında Tebriz'den Muř ovasına gelen Kara Yusuf, Akkoyunlu beyi Karayűlűk Osman'ın Mardin'i kuřatmaya almasıyla Mardin hâkimi Artuklu beyi Melik Salih'in kendisinden yardım istemesi üzerine harekete geçerek Amid dolaylarında Karayűlűk'ű yenip onu uzaklařtırmıř ve Mardin'i de kendi hâkimiyet sahasına dâhil etmiřti.⁵⁷⁷ Kara Yusuf bunun ardından, liderliđini Karayűlűk Osman'ın yaptıđı Akkoyunlulardan korunmak ve onlara karřı topraklarını daha iyi savunmak için Bayburt, Tercan ve İspir'i Erzincan'a bađlayarak o bűlgenin yűnetimini adamlarından Pir Őmer'e verdi.⁵⁷⁸ Zira Karakoyunlu topraklarının batı sınırını teřkil eden Avnik'in batısında bulunan Erzincan'da Emîr Taharten'in torunu řeyh Hasan, Kemah'da ise Karayűlűk Osman Beg liderliđindeki Akkoyunlular hűkűm sűrmekte idi. Bilindiđi üzere Timur daha ۆnce Kemah'ın idaresini adamlarından Emîr řemseddin'e vermiřti. Emîr řemseddin ise daha sonra orayı Karayűlűk Osman'a teslim etmiřti.⁵⁷⁹ Gerek Erzincan beyi řeyh Hasan olsun gerekse de Akkoyunlu beyi Karayűlűk Osman olsun her ikisi de Timur devletinin tâbileriydiler.⁵⁸⁰ Bu yűzden de onlar Kara Yusuf'un rakipleri idi. Dolayısıyla Kara Yusuf'un Bayburt, Tercan ve İspir'i Erzincan'a bađlayıp yakın adamı Pir Őmer'i o bűlgede askerî faaliyet yűrűtmekle gűrevlendirmesini bu çerçeve de deđerlendirmek gerekir. Mardin'i hâkimiyeti altına aldıktan sonra yazı geçirmek için Aladađ'a dűnen Kara Yusuf, kıřı geçirmek için daha sonra Tebriz'e gitti.

İlkbaharın yaklařması üzerine kalabalık bir orduyla Erzincan'a yűnelen Kara Yusuf, Azerbaycan'ı koruması için ođlu řah Mehmed'i Ucan'da bıraktı. ۆnce Aladađ'a ardından da Avnik'e gelen Karakoyunlu beyi, burada birçok kimsenin Erzincan hâkimi Emîr Taharten'in torunu řeyh Hasan'ı řikâyet etmesi üzerine, Erzincan űzerine yűrűyerek burayı kuřatma altına aldı. Savunmaya geçen ve kuřatmaya cesaretle karřı koyan řeyh Hasan, kırk beř gűn⁵⁸¹ Kara Yusuf'un kuřatmasına dayandıktan sonra

⁵⁷⁶ Faruk Sűmer, **a.g.e.**, s. 72-78. ; İsmail Aka, **İran'da Tűrkmen Hâkimiyeti (Karakoyunlular Devri)**, TTK Yay., Ankara, 2001, s. 5-6.

⁵⁷⁷ Faruk Sűmer, **a.g.e.**, s. 79-80.

⁵⁷⁸ Hasan-ı Rumlu, **a.g.e.**, s. 77-78.

⁵⁷⁹ Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 34-35, 55.

⁵⁸⁰ Bkz.: Johannes Schiltberger, **a.g.e.**, s. 190.

⁵⁸¹ Hâfiz Ebr'űya gűre sűz konusu kuřatma 45 gűn sűrműřtűr. Hasan-ı Rumlu ise bunu kırk gűn olarak vermektedir.

teslim oldu. Yanında çok miktarda hediye olduğu halde Erzincan'ın ayan ve eşrafiyla Karakoyunlu beyinin yanına gelen Şeyh Hasan, şehrin kapılarının ve devlet hazinesinin anahtarlarını onun vekillerine teslim etti. Kara Yusuf, Emîr Taharten'in torunu Şeyh Hasan'a Erzurum bölgesindeki kalelerden birini vererek Erzincan'a yakın adamı (Nasıreddin) Pir Ömer'i vali tayin etti. Karakoyunlu Türkmenlerinin bu Erzincan işgali M. 1410 (H. 813) yılının ilk aylarında vuku bulmuştur.⁵⁸² Böylece, Emîr Taharten tarafından M. 1379 yılında kurulmuş olan Erzincan beyliği de tarih sahnesine karışmış oluyordu. Ancak bununla beraber Erzincan halkının Taharten'in ailesine karşı beslediği kuvvetli bağlılık ve sadakat devam etmiştir. Öyle ki bir ara Emîr Taharten'in torunu Yar Ali isimindeki şahıs (bu kişi kuvvetle muhtemel Şeyh Hasan'ın oğlu idi), şehir halkının desteğiyle Erzincan'da kısa süreliğine de olsa emîrlik makamını ele geçirmiştir. Şöyle ki; Kara Yusuf, yakın adamı Pir Ömer'in M. Temmuz-Ağustos 1420 (H. Receb 823) tarihinde Akkoyunlu beyi Karayülük Osman tarafından öldürülmesi üzerine Erzincan valiliğine en küçük oğlu Ebu Said'i tayin etmişti. Pir Ömer'in öldürülmesine son derece üzülen Kara Yusuf, bunun intikamını almak istemişse de o sıralarda Şahruh'un kendisine karşı harekete geçmek üzere olduğunu haber alması buna imkân vermemiştir. Ordusunu Tebriz'de toplayan Kara Yusuf, Rey taraflarında bulunan Şahruh'la karşılaşmak için harekete geçeceği sıralarda aniden hastalanmış ve neticede yolda vefat etmiştir (M. 13 Kasım 1420 / H. 7 Zilkade 823). Oğlu Ebu Said ise babası öldüğü vakit vali olarak Erzincan'da bulunuyordu. Kara Yusuf'un vefat haberi Erzincan'a ulaşınca oranın ahalisi, Emîr Taharten'in torunu Yar Ali'yi kendilerine emîr yaptı ve Kara Yusuf'un oğlu Ebu Said'i de yağmalayarak şehirden çıkardı.⁵⁸³

Ailesinin yurdu Erzincan'ı yeniden ele geçirmiş olan Taharten'in torunu Yar Ali'nin, ataları gibi Timurlu devletine bağımlılığını bildirmek suretiyle düşmanlarına karşı sırtını bu devlete dayamak istediği anlaşılmaktadır. Zira onun, emîrlik makamına geldikten hemen sonra yaptığı ilk işlerden biri Timurlu devleti sultanı Şahruh'a elçi göndermek suretiyle kendisine bağımlılığını bildirmektir. Bu minvalde Yar Ali'nin

⁵⁸² Hasan-ı Rumlu, **a.g.e.**, s. 80. ; Faruk Sümer, **a.g.e.**, s. 82-83. ; Yücel, **a.g.e.**, s. 299. ; Fasîh Ahmed, **a.g.e.**, s. 185, 198, ; Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 54. ; Hândemîr, **a.g.e.**, s. 577. ; Toma Metsopski, **a.g.e.**, s. 196. Fasîh Ahmed ile Hândemîr'in kayıtlarında Erzincan kuşatmasının M. 1410 yılı Temmuz (H. Rebiülevvel 813)'nda yapıldığı bildirilmektedir. Öte yandan Medzoplu Toma, Kara Yusuf'un Erzincan'ı savaşız ele geçirdiğini iddia etmekte, bunun nedeni olarak da şehrin hâkimi Taharten'in daha önce ölmüş olmasını göstermektedir.

⁵⁸³ Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 57-60. ; Hasan-ı Rumlu, **a.g.e.**, s. 120-122, 128-129. ; Faruk Sümer, **a.g.e.**, s. 103, 110-111, 117. Ayrıca bkz.: Toma Metsopski, **a.g.e.**, s.197. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 84-85. ; Hrand D. Andreasyan, **a.g.m.**, s. 87.

elçileri, M. 1420-1421 yılı kışını Karabağ'da geçirdikten sonra Tebriz'e gitmek için oradan ayrılıp —önce Beylekan üzerinden Bergüşâd yöresine, oradan Kara Kömek (Kara Köpek) ve ardından da— Ketme-i Gıyasî mevkiine gelen Şahruh'un yanına varmış (M. 4-5 Mayıs 1421 / H. 1-2 Cemaziyevvel 824) ve onun tarafından kabul görmüşlerdir. Öte yandan bu sıralarda Şahruh'a, Karayülük Osman Beg liderliğindeki Akkoyunlu Türkmenlerinin Kara Yusuf'un oğlu İskender Mirza önderliğindeki Karakoyunlu Türkmenlerine Sincar'ın kuzeybatısındaki Hatuniye gölünün az kuzeyindeki Şeyh Kendi mevkiinde mağlup düştüğü (M. Mart 1421 / H. Rebiyülahir 824) haberi de ulaşmıştı.⁵⁸⁴ Bunun üzerine Aras nehrini geçerek Karakoyunluların hâkimiyetinde bulunan Bayezid kalesine gelen Şahruh, burayı ele geçirdikten sonra Van gölü havzasındaki Adilcevaz, Ahlat ve Erciş kalelerini birer birer teslim aldı. Daha sonra da İskender Mirza liderliğindeki Karakoyunlularla Eleşkird yakınlarında yaptığı savaşta onları mağlup etmişti (M. 1 Ağustos 1421 / H. 1 Şaban 824). Ayrıca Karayülük Osman Beg de Akkoyunlu kuvvetleriyle birlikte bu savaşta Şahruh'un ordusunda yer almıştır. Şahruh bundan sonra Azerbaycan'ı tekrar eski sahiplerine bırakarak Horasan'a dönmüştür.⁵⁸⁵

Karayülük Osman Beg ise savaştan sonra Şahruh'tan izin alıp Diyarbekir'e dönmüş ve çok kalabalık bir ordu vücuda getirerek Karakoyunluların hâkimiyetindeki Mardin kalesini kuşatıp etrafındaki ekili alanları tahrip etmişti. Fakat o ardından bir anda Erzincan üzerine yürüdü. O vilayetin topraklarında yıkım ve talanda bulundu.⁵⁸⁶ Bu sırada Trabzon Rum devleti sultanı (IV. Alexis), Erzincan havalisinde Karayülük Osman'ın ordugâhına katıldı. Trabzon sultanı kalenin ele geçirilmesine yardım ve destek için çeşitli manevralar getirmişti. Müttefik kuvvetler Erzincan'ı kuşatıp manevraları yerleştirerek şehre taş attılar. Şehirdekileri yiyecek konusunda zor durumda bırakmak için de ekinlerin altını üstüne getirdiler. O sırada Karayülük'ün oğlu Yakub Beg, idaresinde bulunan Kemah'tan gelerek babasına katıldı. Karayülük de Şarkî Karahisar'ı Yakub Beg'e ıktâ (soyurgal) olarak verip onun yönetim sahasına dâhil etti. Karayülük ayrıca erkek kardeşinin oğlu Musa Beg'e Tercan (Tercanat)'ı, emîrlерinden İnak Hasan'a

⁵⁸⁴ Hasan-ı Rumlu, **a.g.e.**, s. 136-137. ; Faruk Sümer, **a.g.e.**, s. 117-119. ; Ayrıca bkz.: el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 85. ; Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 60-63.

⁵⁸⁵ Faruk Sümer, **a.g.e.**, s. 119-123. ; Hasan-ı Rumlu, **a.g.e.**, s. 137-145. ; el-Hüseynî, **a.g.e.**, s. 85-87. ; Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 63-67. ; Hrand D. Andreasyan, **a.g.m.**, s. 103.

⁵⁸⁶ Hasan-ı Rumlu kendi eserinde Karayülük için; "o diyarda (Erzincan) da gayrumüslüm bırakmadı" (Hasan-ı Rumlu, **a.g.e.**, s. 146) demektedir.

Erzincan Akşehir'ini, onun erkek kardeşinin oğluna da Bayburt'u ıkta olarak verdi.⁵⁸⁷ Neticede Emîr Taharten'in torunu Yar Ali'nin Erzincan'ı başarılı bir şekilde savunması ve kış mevsiminin yaklaşması üzerine şehri ele geçiremeyeceğini anlayan Karayülük Osman kuşatmayı kaldırıp dönüş yolunu tutarak gelip Amid (Diyarbakir)'de kışladı (M. 1421-1422 / H. 824-825 kışı).⁵⁸⁸

İlkbaharın (M. 1422 / H. 825) gelmesiyle birlikte Akkoyunlu beyi Karayülük Osman, Karakoyunluların hâkimiyetindeki Mardin'e gidip tarım alanlarına zarar verdikten sonra bir kısım Kürtleri de yağmalayarak Erzincan tarafına gitti ve şehri kuşatma altına aldı. Bunun üzerine Erzincan hâkimi Emîr Taharten'in torunu Yar Ali Beg, o sıralarda Avnik kalesinde bulunan Kara Yusuf'un oğlu Isfahan (İspend) Beg'e⁵⁸⁹ başvurarak, şehri kendisine teslim edeceği vaadiyle, onu yardımına çağırdı. Bunun üzerine Isfahan Beg de, şehri teslim almak ümidiyle, ordusuyla Erzincan'a hareket etti. Karakoyunlu kuvvetlerinin gelmekte olduğunu haber alan Karayülük Osman Beg ise kuşatmayı kaldırıp Erzincan'ın elli kilometre doğusunda bulunan Kemah'a gelerek Karakoyunlu kuvvetlerine karşı ordusunu Kemah boğazıyla tahkim etmişti. Fakat Emîr Taharten'in torunu Yar Ali Beg vadinin gereğini yerine getirmemişti. Yani o, Erzincan'a yardıma gelen Isfahan Beg'e şehri teslim etmedi. Bunun üzerine Isfahan Beg de geldiğine pişman olmuş ve ne yapması gerektiği konusunda şaşırıp kalmıştı. Öyle ki o, ne Erzincan şehrini alabildi ve ne de Kemah'ta bekleyen düşman Akkoyunlu kuvvetleriyle savaşmayı göze alabildi. Sonunda çaresiz geri dönmeye karar verip Azerbaycan'a hareket etti. Bunun üzerine Kemah taraflarında beklemeye olan Akkoyunlu Karayülük Osman Beg, Isfahan Beg'in peşine düşerek Karakoyunlu kuvvetleriyle girdiği çatışmada onların çoğunu esir aldıktan sonra Erzincan'a dönüp şehri tekrar kuşatma altına aldı.⁵⁹⁰ O sıralarda şehirde bulunan ve kendisi Erzincanlı Ermeni bir zat olan Simeon isimindeki şahsın kaleme almış olduğu İncil'e düştüğü notta (kolofon) kuşatmayla ilgili bizimle şu bilgileri paylaşmaktadır:

⁵⁸⁷ Kitab-ı Diyarbekriyye'de Erzincan, Bayburt, Erzincan Akşehir'i, Şarkî Karahisar ve Tercan için "Ermen vilayeti" tâbirini kullanmaktadır. Bkz.: Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 68.

⁵⁸⁸ Hasan-ı Rumlu, **a.g.e.**, s. 146-147. ; Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 68.

⁵⁸⁹ Isfahan Beg, Şahruh'un Azerbaycan'ı terk ettiğini öğrenir öğrenmez maiyetindeki kuvvetlerle Azerbaycan'a gelerek Alıncak kalesine hâkim olmuş ve tekrar Karakoyunlu hâkimiyetine giren Tebriz'de oturmaya başlamıştı. Ancak kardeşi İskender Beg'in, Kerkük ve Taûktan Azerbaycan üzerine yürümesi üzerine ona karşı koyamayacağını anlayarak Tebriz'den ayrılıp Erzurum bölgesindeki Avnik kalesine çekilmişti. Bkz.: Faruk Sümer, **a.g.e.**, s. 124. ; Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 71. ; Toma Metsopski, **a.g.e.**, s. 198.

⁵⁹⁰ Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 69.

İş bu kitap (İncil), 5 Eylül 1422 tarihinde Erzinga (Erzincan) şehrinde bitirildi. Yazımın fenalığı ve hataları için beni mazur görünüz, çünkü çok acıklı bir zamanda yazılmıştır. Osman (Karayülük Osman Beg) üzerimize gelip şehrimizi üç hafta muhasara altında tuttu. Yiyecekler tükendi, ele geçirilenler kısmen öldürüldü, kısmen de esir edildi. O, o kadar sıkı bir muhasara yaptı ki bir mot (yaklaşık 10 kilo) ekmeğin fiyatı 800 dirheme, bir mot tuz da 1200 dirheme çıktı. Fakat Allah merhamet etti ve şehrin emîri (Emîr Taharten'in torunu Yar Ali Beg), yiyeceği olmayanların hepsinin şehir dışına çıkmalarını emretti ve hepimizi dışarı çıkardılar. Allah'ın sınırsız inayeti sayesinde Osman'ın yüreği tatlılaştı ve o, dışarı çıkanların yedeğine adam koyarak istedikleri yere gitmelerine izin verdi.⁵⁹¹

Yar Ali Beg ve Erzincan halkı kuşatmaya karşı cesaretle direnmeyi sürdürmüşlerdir. Osman Beg kışın yaklaşmasıyla birlikte ağırlıklarını ve ailesini oğlu Ali Beg (Uzun Hasan'ın babası)'le birlikte Diyarbekir'e gönderdi. Kendisi ise kışlak yeri olan Diyarbekir'e gitmeyip kışı Erzincan'da kalarak şehri ele geçirmeye çalışmış ve neticede orayı Emîr Taharten'in torunu Yar Ali Beg'den zapt etmiştir (M. 1422-23 / H. 825-26 kışı). Karayülük, baharın başlangıcına kadar Erzincan şehrinde kışlamış ve daha sonra Amid (Diyarbakir)'e gitmiştir.⁵⁹² Böylece Taharten'in torunu Yar Ali Beg'in Erzincan'daki iki yıllık iktidarı da son bulmuştur.

Erzincan ve buraya bağlı yerler, M. 1434 yılında Karakoyunlulardan Erzurum'u ele geçiren Karayülük Osman'ın, Kara Yusuf'un oğlu İskender Beg tarafından M. 1435 yılında Erzurum'da öldürülmesinden sonra Akkoyunlu beyleri arasında sürekli bir çekişme ve çatışma konusu olmuştur. M. 1450 yılına gelindiğinde ise bu defa Kara Yusuf'un oğlu Karakoyunlu sultanı Cihanşah, altmış bin kişilik bir kuvvetle Erzincan'a gelip şehri muhasara etmiş ve orayı Karayülük Osman Beg'in oğlu Akkoyunlu Mahmud Beg'den ele geçirmişti. Ayrıca Kemah ve Şarkî Karahisar'ın ele geçirilmesi için de o bölgelere asker sevk etmişti. Cihanşah bu sefer sırasında Bayburt, İspir, Kelkitçayı, Şiryan, Tercan, Sadağ, Kığı, Koçak'ı da ele geçirmişti. Toprakları Akkoyunlular tarafından işgal edilen Çemişgezek hâkimi Şeyh Hasan-ı Kürd de Cihanşah'ın hâkimiyetini tanımıştı. Erzurum ise zaten Karakoyunluların hükmü altında idi.⁵⁹³ Ancak Akkoyunlu Uzun Hasan kısa bir süre sonra Amid'den hareketle yapmış olduğu askerî

⁵⁹¹ Hrand D. Andreasyan, **a.g.m.**, s. 104-105.

⁵⁹² Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 69. Karayülük Osman Beg daha sonra Amid'den hareketle, Çemişgezek üzerine yürüdü. Oranın hâkimi Şeyh Hasan-ı Kürd'ün daha önce Erzincan hâkimi Kara Yusuf'un adamı Pir Ömer'le dostluk ve anlaşma yolunu tuttuğunu ileri sürerek Çemişgezek'i işgal etti. Şeyh Hasan da yardımını almak ümidiyle Karakoyunlu İskender Beg'in yanına giderek ona bağımlılığını bildirdi (**a.g.e.**, s. 70-71).

⁵⁹³ **A.g.e.**, s. 121-122, 135-136, 150, 161. ; Ermeni yazarların bu konudaki kayıtları için bkz.: Hrand D. Andreasyan, **a.g.m.**, s. 88, 90, 95, 123, 125. ; Avadis K. Sanjian, **a.g.e.**, s. 216, 217, 221, 225.

harekâtlarla söz konusu bölgeyi sürekli olarak baskı altında tutmuş ve Erzincan'ı birçok defalar kuşatmışsa da Karakoyunlulardan ele geçirmeyi başaramamıştır.

Erzincan halkı nezdinde ciddi prestijleri bulunan Emîr Taharten'in ailesinin, şehrin idaresinde etkin oldukları ve bu ağırlıklarını sürdürdükleri anlaşılıyor. Öyle ki Hasan-ı Rumlu, H. 856 (M. 1455-56) yılı olayları ile ilgili "Yine o sıralarda Sultan Mehmet (Osmanlı sultanı II. Mehmet)'in elçileri Rum'dan, Emîr Taharten'in çocuklarının elçileri Erzincan'dan Herat'a Mirza Babür'ün huzuruna geldiler. İlgi görüp kendi diyarlarına geri döndüler"⁵⁹⁴ demektedir. Biz bu bilgidен, Taharten'in torunlarının Erzincan'ın idaresini kısa süreliğine de olsa tekrar ele geçirdiklerini anlıyoruz. Öyle ki onlar, Karakoyunlu sultanı Cihanşah'la düşman olan Timur'un torunu Baysungur'un oğlu Mirza Babür (Muizzeddin Mirza Ebu'l-Kasım-ı Babür (M. 1422-1457))'e elçi göndermekle, ataları gibi Timurlu devletine bağımlılığını bildirmek suretiyle düşmanlarına karşı sırtını bu devlete dayamak istedikleri anlaşılmaktadır. Ancak Hasan-ı Rumlu'nun vermiş olduğu bu bilgi diğer hiçbir kaynakta yer almamaktadır. Bu manada, Taharten'in torunlarının Erzincan'ın idaresini kısa süreliğine de olsa tekrar ele geçirdikleri bilgisi şüphelidir. Fakat bu sıralarda Karakoyunlular ile Akkoyunlu Uzun Hasan arasında yaşanan mücadele esnasında Taharten'in torunlarının fırsattan istifade Erzincan'ın idaresini ele geçirmiş olabilecekleri de ihtimal dâhilindedir. Nihayet Uzun Hasan, kendisiyle arasında husumet bulunan ağabeyi Cihangir Mirza'yı ve Karakoyunlu sultanı Cihanşah'ın Rüstem-i Tarhan komutasında Cihangir Mirza'ya göndermiş olduğu destek ordusunu M. 1457 yılında Amid taraflarında mağlubiyete uğratıp tekrar Erzincan üzerine yürüdüğünde şehri viran ve ahalisini perişan bir halde bulmuştu. Zira M. 1357 yılında bölgede yaşanan şiddetli bir deprem neticesinde Erzincan şehri tamamen altüst olmuş ve sular altında kalmıştı. Oranın ahalisini teskin edip gönlünü alan Uzun Hasan, yaşanan depremin bir sonucu olarak Erzincan'ı da ele geçirmiş oldu. O kısa süre önce Kemah, Tercan, Çemişgezek ve İspiri de hâkimiyeti altına almıştı.⁵⁹⁵ Bir süre sonra Karakoyunlu devletini ortadan kaldıran Uzun Hasan, daha önce Emîr Taharten'in hâkimiyetinde bulunan toprakların tamamına bu suretle hâkim olmuş oldu.

⁵⁹⁴ Hasan-ı Rumlu, **a.g.e.**, s. 339, 342.

⁵⁹⁵ Ebu Bekr-i Tihranî, **a.g.e.**, s. 183. ; Hasan-ı Rumlu, **a.g.e.**, s. 347. ; Ermeni yazarların bu konudaki kayıtları için bkz.: Hrand D. Andreasyan, **a.g.m.**, s. 92.

SONUÇ

Erzincan beyliğinin kurucusu ve aynı zamanda Anadolu tarihinin önemli simalarından birisi olan Taharten, uzun ve hareketli bir mücadele hayatından sonra Erzincan, Erzincan Akşehir'i, Erzurum, Kemah, Tercan, Çemişgezek, Bayburt, Şarkî Karahisar ve Koyulhisar'ı içine alan geniş bir coğrafyada söz sahibi olmuştur. M. 1379 yılında Erzincan'da emîrlik makamına gelen Taharten'in M. 1403-1404 yılı kışında ölmüş olduğu kabul edilirse kendisi yirmi dört buçuk yıl iktidarda kalmıştır. Bu süre zarfında durmadan savaşarak iktidarını koruyup güçlendirmeyi ve Eretna devletinin eski topraklarına sahip olma isteği doğrultusunda beyliğinin sınırlarını genişletmeyi amaçlamıştır. Fakat Taharten'in bu yolda belli bir fütihat planı olduğunu söylemek güçtür. Zira olayların önceden tahmin edilemeyen gelişimleri ve ani tehlikeler Emîr Taharten'i şu veya bu cepheye hareket etmeye mecbur bırakmıştır. Bu nedenle onun askerî ve siyasî faaliyetlerini incelerken, belirli bir planın tatbiki değil o anki koşulların gerektirdiği siyasî-askerî amaçlar aranmalıdır. Bunları da, yukarıda ifade ettiğimiz üzere, beyliğini koruyup güçlendirme ve toprak genişletme istek ve düşüncesi tayin etmiştir. Taharten'in Eretna devletinin eski topraklarına sahip olma düşüncesi, Sivas merkezli Eretna devletine hâkim olan ve kısa süre sonra da bu devleti ortadan kaldırıp kendi devletini kuran Kadı Burhaneddin'le kendisini karşı karşıya getirmiştir.

Erzincan beyliğinin kurulduğu M. 1379 yılından itibaren Kadı'nın M. 1398 yılındaki vefatına kadar Emîr Taharten'in en kuvvetli ve en tehlikeli rakibi Kadı Burhaneddin idi. Taharten, Erzincan beyliğinin varlığını tehdit eden ve asker sayısı bakımından kendisinden kat be kat güçlü olan bu rakibiyle bir dizi mücadeleye girişmiştir. Ancak güçlü rakip Kadı Burhaneddin, Taharten karşısında kesin bir başarı elde edememiş, hatta M. 1395 yılında yapılan Pulur muharebesiyle Emîr Taharten karşısında ağır bir mağlubiyet almış ve Erzincan'ı alamadan da ölmüştür. Öyle ki Kadı'nın Erzincan'ı ele geçirip oraya hâkim olma isteği ve arzusu kendi divanındaki; "Gönlümü acebleme ger kasd-ı Erzincan ider" sözleriyle vücut bulmuştur. Taharten'in, bu güçlü rakibinin Akkoyunlu Karayülük Osman tarafından öldürülmesi hadisesinde dahil olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Emîr Taharten, bölgede faaliyet gösteren Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türkmenleriyle ise zaman zaman dostane ve zaman zaman da hasmane ilişkiler içinde

olmuştur. Öyle ki ilk başlarda Akkoyunlu Türkmenleriyle müttefik olan Emîr Taharten, bir süre sonra onlara karşı cephe almış ve Akkoyunluların rakibi Karakoyunlu Türkmenleriyle ittifak içine girmiştir. Bu müttefik kuvvetler, Akkoyunlular karşısında bir galibiyet bir de mağlubiyet almışlardı. Taharten, Akkoyunlular karşısında alınan mağlubiyetten sonra asker toplayıp kendi ordusuyla bir kez daha Akkoyunlular üzerine yürümüşse de Türkmen kuvvetleri karşısında başarısız olmuştur. Öte yandan Timur'un Karakoyunlu Türkmenlerini tedip etmek maksadıyla bölgeye gelmesi (M. 1394) üzerine Taharten'in ona tâbiyyet arz ederek bağımlıları arasına girmesi, kendisinin Karakoyunlularla ittifakının son bulması demektir. Nitekim Timur, Karakoyunlu Türkmenlerinin idaresinde bulunan Avnik kalesi üzerine yürüdüğü sıralarda Erzincan beyi de kendisine eşlik etmişti.

Kadı Burhaneddin'in M. 1398 yılındaki ölümünden sonra başta payitahtı Sivas olmak üzere hâkimiyeti altındaki toprakları ele geçiren ve ertesi yıl Sultan Berkuk'un vefatıyla Memluk devletindeki taht değişikliklerinden istifade ederek bu devlete ait Malatya, Divriği gibi yerleri zapt eden Osmanlı sultanı Yıldırım Bayezid, güney ve batı yönünden Erzincan beyliğini kuşatmaya almıştı. Bu suretle beyliği Osmanlı devletiyle hemhudut olan Emîr Taharten, Anadolu'da değişen siyasî dengeler karşısında sırtını — aralarında, ilki M. 1387 ikincisi de M. 1394 yıllarında olmak üzere kurulan müttefiklik (daha doğrusu Taharten'in Timur'a tâbiyyeti) dolayısıyla— hâmisini Timur'a dayayarak iktidarını sürdürmeye çalışmıştır. Yıldırım Bayezid'in Timur'un Rum (Anadolu) serhaddindeki müttefikini Emîr Taharten'i tehdide başlaması, onun bizzat Timur'u tehdit etmesi anlamına geliyordu ki Erzincan beyi o sıralarda Azerbaycan'da bulunan hâmisini Timur'a bu Osmanlı sultanını şikâyet etmişti.

Neticede Yıldırım Bayezid'i cezalandırmak için harekete geçen ve Taharten'in de kendisine bağlı kuvvetlerle ordusunda hazır bulunmuş olduğu Timur, Sivas'ı feci bir şekilde tahrip etmiş (M. 1400), buna mukabil Osmanlı sultanı da Erzincan'ı işgal etmiştir (M. 1401). Emîr Taharten, Osmanlı ordusu ve müttefikleri (Irak-ı Arab hâkimi Sultan Ahmed-i Celâyir ve Karakoyunlu beyi Kara Yusuf)'ne karşı şehri savunmaya gayret göstermişse de bir süre sonra teslim olmaya mecbur kalmıştır. Sonuç itibariyle Sultan Ahmed-i Celâyir'in ricası üzerine Yıldırım, Taharten'i tekrar Erzincan'da bey olarak bırakmış ve fakat ailesini rehine olarak payitahtı Bursa'ya gönderip orada alıkoymuştur. Öte yandan Osmanlı sultanı bu sefer sırasında, Emîr Taharten'in

hâkimiyetindeki Kemah kalesini de işgal etmiş, ancak burayı iade etmeyerek kendi askerlerini yerleştirmişti. Bu olaylar yaşanırken Suriye seferinde bulunan Timur, bu memleketi zapt edip Bağdad'ı da ele geçirdikten sonra Karabağ'a dönüş yolundayken, Yıldırım'ın, sadık bendelerinden Taharten'in topraklarını işgal ettiğini ve dolayısıyla da kendi hâkimiyet sahasına doğru bir yayılma politikası izlediğini haber almıştı. Nihayet Timur'un Alıncak kalesi taraflarında bulunduğu bir sırada yanına varan Taharten'in kendisi de yaşanan hadisleri Timur'a bir bir anlatmıştı.

Taraflar arasında barışı tesis etmek için gelen Osmanlı elçilerine Anadolu'ya sefer düzenlemek istemediğini, zira Yıldırım'ın Frenklere karşı başarılı gazalar yaptığını hatta kendisinin ona yardım etmek istediğini bildiren Timur, bunun için de şu dört şartı ileri sürmüştü: 1-) Kemah kalesini Emîr Taharten'e teslim etmek 2-) Taharten'in ailesini göndermek 3-) Karakoyunlu Kara Yusuf'u himaye etmekten vazgeçmek 4-) Yapılacak anlaşmanın güvencesi için kendisine rehine olarak bir adamını göndermek. Ankara savaşı öncesi Timur ile Yıldırım Bayezid arasında yapılan yazışmalar ve elçilik teatilerinde konunun ağırlık noktasını Emîr Taharten'le ilgili meseleler teşkil etmektedir. Nitekim iki taraf arasında ortaya çıkan ve savaşla neticelenen ihtilafın asıl sebebinin Erzincan beyi Emîr Taharten olduğu, kaynaklardaki bilgiler ve açık ifadeler teyit etmektedir. Sonuç itibariyle Kara Yusuf şartını yerine getiren Yıldırım'ın, Taharten'le ilgili ileri sürülen şartları kabul etmemesi üzerine harekete geçen Timur, Kemah kalesini Osmanlılardan alarak orayı tekrar sadık adamı Emîr Taharten'e vermişti. Daha sonra Osmanlı toprakları içlerine doğru ilerleyen Timur nihayet Ankara'nın Çubuk ovasında Yıldırım Bayezid'le karşı karşıya gelmişti. Bu sıralarda Emîr Taharten de kendi askerleriyle birlikte Timur ordusunun saflarında hazır bulunmuştur. Onun bulunduğu mevki Şehzade Miranşah'ın liderliğini yaptığı Timur ordusunun sağ kanadı idi. Neticede vuku bulan muharebede Osmanlı ordusu mağlup, sultanları Yıldırım Bayezid ise esir düşmüştü (M. Temmuz 1402). Yaşanan savaşta Emîr Taharten, Timur ordusunda ciddi yararlılıklar göstermiştir. Ankara savaşından sonra korkulu rakibi Yıldırım Bayezid'in ortadan kalkması Emîr Taharten için bir ferahlık yaratmıştır. Zira kendisi, siyasî birliğini yitirmiş Anadolu'da iktidarını rahatlıkla sürdürebilecekti. Üstelik diğer Anadolu beyleri gibi eski topraklarının tamamını da elde etmişti. Ancak Taharten'in savaş sonrası faaliyetleri hakkında bildiklerimiz oldukça sınırlıdır. Timurlu kaynaklarındaki malumattan, onun savaştan hemen sonra Erzincan'a döndüğü anlaşılmaktadır. Son

olarak M. 1403 yılında Anadolu'yu terke hazırlanan Timur'u, Erzincan'a geldiği sıralarda sadık taraftarı Emîr Taharten karşılamış ve onu çok iyi bir şekilde ağırlamıştı. Taharten'in M. 1403-1404 yılı kışında vefat etmesinden sonra beyliği uzun süre yaşayamamış, nihayet M. 1410 yılı başlarında Karakoyunlu beyi Kara Yusuf'un Erzincan'ı Taharten'in torunu Şeyh Hasan'dan almasıyla da tarihe karışmıştır.

KAYNAKÇA

A. YAYIMLANMAMIŞ KAYNAKLAR

AYNÎ; *Ikdu'l-Cumân*, C. XIX, Nuruosmaniye Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi Kitapları, No.: 2396.

BOA.NFS.d, No.: 02532-02533.

GAFFARÎ; *Tarih-i Cihanârâ*, Bayezid Kütüphanesi, No.: 2397, (Tahran, Ş. 1342).

B. YAYIMLANMIŞ KAYNAKLAR

387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530) II, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No.: 36, Ankara, 1997.

ABDULLAH HATİFÎ; *Timurname*, Haz.: A. S. U'sha', University of Madras Yay., Madras, 1958.

AHMED EFLÂKÎ; *Ariflerin Menkıbeleri*, Kabalcı Yay., Çev.: Tahsin Yazıcı, İstanbul, 2012.

AHMEDÎ; *Dâstân ve Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osman*, Haz.: Nihal Atsız, Üç Osmanlı Tarihi içinde, Ötüken Yay., İstanbul, 2011. : AHMEDÎ, "Ahmedî'nin İskender-nâmesi (Transkripsiyonlu Metin)", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haz.: Hasan Akçay, Şanlıurfa, 1999.

AKNERLİ GRİGOR, *Okçu Millet'in Tarihi*, Çev.: Hrand D. Andreasyan, Yeditepe Yay., İstanbul, 2007.

ALAADDİN ATA MELİK CÜVEYNÎ, *Tarih-i Cihan Güşa*, Çev.: Mürsel Öztürk, TTK Yay., Ankara, 2013.

Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), Haz.: Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2000.

Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman (F. Giese neşri), Haz.: Nihat Azamat, Marmara Üniversitesi Yay., İstanbul, 1992.

ÂŞIKPAŞAZÂDE; *Âşıkpaşazâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1285-1502)]*, Haz.: Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2013. : Derviş Ahmed Âşıkî, *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, Haz.: Nihal Atsız, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.,

Ankara, 1985. : ÂŞIK PAŞAZADE; *Osmanoğullarının Tarihi*, Haz.: Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç, K Kitaplığı Yay., İstanbul, 2003.

AZİZ B. ERDEŞİR-İ ESTERÂBÂDÎ, *Bezm u Rezm (Eğlence ve Savaş)*, Çev.: Mürsel Öztürk, TTK Yay., Ankara, 2014. : AZİZ B. ERDEŞİR-İ ESTERÂBÂDÎ; *Bezm u Rezm (Eğlence ve Savaş)*, Çev.: Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1990. : AZİZ B. ERDEŞİR-İ ESTERÂBÂDÎ, *Bezm u Rezm*, Yay. Haz. : Kilisli Rıfat, Fuat Köprülü, Anadolu Türklerine Ait Tarihî Menbaalar I, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1928.

BEHİŞTÎ; *Behiştî Tarihi (791-907/1389-1502)*, haz. Fatma Kaytaç, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2011.

CAFERÎ B. MUHAMMED EL-HÜSEYNÎ; *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, Çev.: İsmail Aka, TTK Yay., Ankara, 2011.

CELÂL-ZÂDE SÂLİH ÇELEBÎ; *Hadîkâtü's-Selâtin*, Haz.: Hasan Yüksel, H. İbrahim Delice, TTK Yay., Ankara, 2013.

Defter-i Mufassal-ı Liva-i Sivas (H.982 (M.1574-1575) Tarihli ve TKG.KK.TTd.178 Numaralı) I, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı, Yayın No.: 9, Ankara, 2014.

DEVLETŞAH; *Devletşah Tezkiresi*, Çev.: Necati Lugal, C. III-IV Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1977. : DEVLETŞAH-I SEMERKANDÎ, *Tezkiretü's-Suarâ*, Haz.: Edward G. Browne, Leide-Lonrda, 1901.

DUKAS, *Bizans Tarihi*, Çev.: VL. Mirmiroğlu, İstanbul Enstitüsü Yay., İstanbul, 1956.

EBU BEKR-İ TİHRANÎ; *Kitab-ı Diyarbekriyye*, Çev.: Mürsel Öztürk, TTK Yay., Ankara, 2014. : ABU BAKR-İ TİHRANÎ; *Kitab-i Diyarbakriyya*, Haz.: Necati Lugal, Faruk Sümer, I. Cüz, 2. Baskı, TTK Yay., Ankara, 1993.

ENVERÎ; *Düstûrnâme-i Enverî [Osmanlı Tarihi (1299-1465)]*, Haz.: Necdet Öztürk, 2. baskı, Çamlıca Yay., İstanbul, 2012. : ENVERÎ; *Düstûrnâme-i Enverî*, Haz.: Mükrimin Halil, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1930.

EVLİYÂ ÇELEBÎ; *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Bursa-Bolu-Trabzon-Erzurum-Azerbaycan-Kafkasya-Kırım-Girit*, Haz.: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, C. II, Kitap I-II, 2. baskı, YKY Yay., İstanbul, 2008. : EVLİYÂ ÇELEBÎ; *Seyâhatnâme*, Haz.: Seyyit Ali Kahraman, C. I, TTK Yay., Ankara, 2013.

FASÎH AHMED B. CELÂLEDDİN MUHAMMED HÂFÎ; *Mücmel-i Fasîhî*, nşr.: Mahmûd Ferruh, Bostan Kütüphanesi Yay., Meşhed-Tus, Ş. 1339 (M. 1960).

FERİDUN BEY; *Münşeât I*, TBMM Kütüphanesi, Yy., Ty.

- GELİBOLULU MUSTAFA ÂLİ EFENDİ; *Kitâbü't-Târih-i Kühü'l-Ahbâr*, Haz.: Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar, Ahmet Gül, İbrahim Hakkı Çuhadar, Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri, 1997.
- GIYÂSÜDDİN B. HÜMÂMÜDDİN EL-HÜSEYNÎ EL-MUDAABEBE HÂNDEMİR; *Târîh-i Habîbü's-Siyer fî Ahbâr-ı Efrâd-ı Beşer*, C. III, Hayyam Kütüphanesi Yay., Tahran, Ş. 1333 (M. 1954).
- GREGORY ABÛ'L-FARAC (BAR HEBRAEUS); *Abû'l-Farac Tarihi*, Çev.: Ömer Rıza Doğrul, C. II, 2. baskı, TTK Yay., Ankara, 1987.
- HADÎDÎ; *Hadîdî Tarihi [Manzum Osmanlı Tarihi (1285-1523)]*, Haz.: Necdet Öztürk, 2. baskı, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2015. : HADÎDÎ; *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1513)*, Haz.: Necdet Öztürk, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1991.
- HÂFİZ EBRÛ, *Coğrafya-i Hâfız Ebrû*, Ed.: Sadık Seccadi, Ayene-i Miras Yay., Tahran, 1999.
- HÂFİZ EBRÛ, *Zeyl-i Câmî'üt-tevârîh-i Reşîdî*, Haz.: Hânâbâ Beyânî, Çaphane-i İlmî Yay., Tahran, Ş. 1317 (M. 1938).
- HÂFİZ EBRÛ; *Zübdetü't-Tevârîh*, nşr.: Kemal Hac Seyyid Cevadî, C. II, Tahran, Vezaret-i Ferheng ve İrşad-i İslâmî Yay., Ş. 1380 (M. 2001).
- HAHANOV, A.; *Panaret'in Trabzon Tarihi*, Çev.: Enver Uzun, Eser Ofset Matbaacılık Yay., Trabzon, 2004.
- HAMDULLAH MÜSTEVFÎ KAZVÎNÎ; *Nuzhetü'l-Kulûb*, Ed.: G. Le Strange, E. J. W. Gibb Memorial Serisi, C. XXII, Leyden: E. J. Brill Yay., London: Luzac, 1915.
- HASAN B. TACEDDİN-İ YEZDÎ (İBN ŞİHAB); *Camiü't-Tevârih-i Hasanî*, Haz.: Hüseyin Müderrisî Tabatabaî, İrec Afşar, Yay. y., Karaçi, 1987.
- HASAN-I RURLU; *Ahsenü't-Tevârîh*, Çev.: Mürsel Öztürk, TTK Yay., Ankara, 2006.
- HOCA SADETTİN EFENDİ; *Tacü't-Tevarih*, Haz.: İsmet Parmaksızoğlu, C. I-II, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1979.
- İBN BATTÛTA TANCÎ, Ebû Abdullah Muhammed; *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, Çev.: A. Sait Aykut, C. I, 2. baskı, YKY Yay., İstanbul, 2004.
- İBN BİBÎ; *Selçuknâme (El-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye)*, Çev.: Mürsel Öztürk, TTK Yay., Ankara, 2014.

- İBN EL-FURÂT, Nâsireddîn Muhammed bin Abdulrahim; *Tarih İbn el-Furât*, nşr.: Konstantin Zureyk, C. IX/I, Beyrut, 1939.
- İBN HALDUN; *Kitabü'l-İber*, C. V, Beyrut, 1968.
- İBN KADI ŞUHBE; *Târîh İbn Kadı Şuhba*, nşr.: Adnan Derviş, C. III, Dımaşk, 1977.
- İBN KEMAL (KEMALPAŞAZÂDE); *Tevârih-i Âl-i Osman*, IV. Defter, Haz.: Koji Imazawa, TTK Yay., Ankara, 2000.
- İBN ŞİHNE, *Haleb Tarihi (ed-Durru'l-Muntehab)*, Haz.: Keiko Ohta, Institute for the Study of Languages and Cultures of Asia and Africa, Tokyo, 1990.
- İBNİ ARABŞAH; *Acâibu'l Makdûr (Bozkırdan Gelen Bela)*, Çev.: Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul, 2012. : İBN ARABŞAH; "Târîh-İ Timur 'Acâibü'l-Makdûr Fî-Nüvvâb-ı Timur (Târîh-i Timurlenk) Nazmi-Zâde Efendi", Haz.: Muammer Aksoy, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2012.
- İBNİ TAGRİBERDÎ; *En-Nücûmu'z-Zâhire (Parlayan Yıldızlar)*, Çev.: Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul, 2013.
- İDRÎS-İ BİDLÎSÎ; *Selim Şah-nâme*, Haz.: Hicabi Kırılgiç, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2001.
- İDRÎS-İ BİTLÎSÎ; *Heşt Bihîşt*, Haz.: Mehmet Karataş, Selim Kaya, C. II, BETAV Yay., Ankara, 2008.
- JOHANNES SCHİLTBERGER; *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427) (Als Sklave im Osmanischen Reich und bei den Tataren: 1394-1427)*, çev. Turgut Akpınar, 3. baskı, İletişim Yay., İstanbul, 1997. : JOHANN SCHİLTBERGER; *The Bondage and Travels of Johann Schiltberger (a native of Bavaria, in Europe, Asia, and Africa, 1396-1427)*, Çev.: John Buchan Telfer, R. N., the Hakluyt Society, Londra, 1879. : JOHANNES SCHİLTBERGER; "Schiltberger'in Hatıratı (Çevirisi ve Kritiği)", Haz.: Fadime Okay, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2009.
- KÂTİP FERDÎ, *Mardin Artuklu Melikleri Tarihi*, nşr.: Ali Emîrî, Haz.: Y. Metin Yardımcı, Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yay., İstanbul, 2006.
- KADI BURHANEDDİN, *Kadı Burhaneddin Divanı I*, TDK Yay., İstanbul, 1944. : KADI BURHANEDDİN, *Kadı Burhaneddin Divanı*, Haz.: Muharrem Ergin, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1980.
- KÂTİP ÇELEBÎ; *Takvimü't-Tevarih*, nşr.: İbrahim Müteferrika, İstanbul, 1733, McGill University Library.

- KÂTİP ÇELEBÎ; *Kâtip Çelebi'den Seçmeler*, Haz.: Orhan Şaik Gökyay, C. III, MEB Yay., İstanbul, 1997.
- KEMAL; *Selâtin-Nâme (1299-1490)*, Haz.: Necdet Öztürk, TTK Yay., Ankara, 2001.
- KEMÂLÜDDÎN ABDÜRREZZÂK SEMERKANDÎ; *Matla'-i Sadeyn ve Mecma'-i Bahreyn*, Ed.: Abdülhüseyn Nevaî, C. I, II. Defter, Pejuheşgâh-ı Ulum-ı İnsani ve Mütâlaât-ı Ferhengi, Tahran, Ş. 1383 (M. 2004).
- KERÎMÜDDÎN MAHMUD-İ AKSARAYÎ; *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, Çev.: Mürsel Öztürk, TTK Yay., Ankara, 2000.
- LÜTFÎ PAŞA; *Tevârîh-i Âl-i Osman*, Matbaa-ı Amire, İstanbul, 1341.
- MEVLÂNÂ MEHMED NEŞRÎ; *Cihânnümâ [Osmanlı Tarihi (1288-1485)]*, Haz.: Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2013. : MEHMED NEŞRÎ; *Kitâb-ı Cihan-Nümâ (Neşri Tarihi)*, Haz.: Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen, C. I, TTK Yay., Ankara, 1949.
- MUHAMMED B. HÂVENDŞÂH B. MAHMUD MÎRHÂND; *Târîh-i Ravzatu's-Safâ ft Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, Der.: Cemşid Kiyânfer, C. VI., 2. Basım, Asatir Yay., Tahran, Ş. 1385 (M. 2006).
- MÜNECCİMBAŞI AHMED DEDE; *Sahaif-ül Ahbar ft Vekayi-ül-a'sâr (Cami'ü'd-Düvel)*, Çev.: İsmail Erünsal, C. I, Tercüman 1001 Temel Eser, Yy., Ty.
- NASUHÜ'S-SİLAHÎ (MATRAKÇI); *Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han*, Yay. Haz.: Hüseyin G. Yurdaydın, 2. baskı, TTK Yay., Ankara, 2014.
- NATANYAN, Boğos; *Sivas 1877*, Haz.: Arsen Yarman, Birzamanlar Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- NİĞDELİ KADI AHMED; *El-Veledü's-Şefik Ve'l-Hafidü'l-Halik*, Çev.: Ali Ertuğrul, C. I, TTK Yay. Ankara, 2015.
- NİZAMÜDDİN ŞÂMÎ, *Zafernâme*, Çev.: Necati Lugal, 2. baskı, TTK Yay., Ankara, 1987.
- ORUÇ BİN ÂDİL; *Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi (1288-1502)]*, Haz.: Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2014. : ORUÇ BEĞ; *Oruç Beğ Tarihi*, Haz.: Nihal Atsız, Üç Osmanlı Tarihi içinde, Ötüken Yay., İstanbul, 2011.
- Osmanlı Belgelerinde Kafkas Göçleri I*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No.: 121, İstanbul, 2012.

- REŞİDÜDDİN FAZLULLAH; *Câmiu't-Tevârih (İlhanlılar Kısmı)*, Çev.: İsmail Aka, Mehmet Ersan, Ahmad Hesamipour Khelejani, TTK Yay., Ankara, 2013.
- RÛHÎ; *Rûhî Tarihi*, Haz.: Yaşar Yücel, Halil Erdoğan, Belgeler, C. XIV, S. 18, TTK Yay., Ankara, 1992.
- RUY GONZALEZ DE CLAVİJO; *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkant'a Seyahat*, Çev.: Ömer Rıza Doğrul, Kesit Yay., İstanbul, 2007. : RUY GONZALEZ DE CLAVİJO; *Narrative of the Embassy of Ruy Gonzalez de Clavijo to the Court of Timour at Samarcand (A.D. 1403-6)*, Çev.: Clements R. Markham, The Hakluyt Society, London, 1859.
- SAHİB KIRAN EMİR TİMUR MUHAMMED TARAĞAY BAHADİROĞLU; *Timur'un Günlüğü (Tüzükât-ı Timur)*, Haz.: Kutlukhan Şakirov, Adnan Aslan, İnsan Yay., 2. baskı, İstanbul, 2010.
- SOLAKZADE; *Solakzade Tarihi I*, Haz.: Vahid Çabuk, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1989.
- ŞEREFHAN BİTLİSİ, *Şerfname (Kürt Tarihi)*, Çev.: Abdullah Yegin, C. I, 3. baskı, Nûbihar Yay., İstanbul, 2015. : ŞEREF HAN, *Şerfname (Kürt Tarihi)*, Çev.: Mehmet Emin Bozarlan, C. I, Ant Yay., İstanbul, 1971.
- ŞEREFHAN BİTLİSİ, *Şerfname (Osmanlı-İran Tarihi)*, Çev.: Osman Aslanoğlu, C. II, 2. baskı, Nûbihar Yay., İstanbul, 2014. : ŞEREF HAN, *Şerfname (Osmanlı-İran Tarihi)*, Çev.: Mehmet Emin Bozarlan, C. II, Ant Yay., İstanbul, 1971.
- ŞEREFÜDDİN ALİ YEZDÎ; *Emîr Timur (Zafername)*, Çev.: Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul, 2013. : ŞERAFEDDİN ALİ, *The History of Timur-bec: Known by the Name of Tamerlain the Great, Emperor of the Moguls and Tartars: Being an Historical Journal of His Conquests in Asia And Europe*, Çev.: J. Darby, C. I-II, Londra, 1723. : ŞEREFÜDDİN ALİ YEZDÎ; "Zafer-nâme-i Emîr Tîmur (Tercüme-i Zafer-nâme)", Haz.: Tanju Oral, *Basılmamış Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1991.
- ŞİKÂRÎ; *Karamannâme (Zamanın Kahramanı Karamanîler'in Tarihi)*, Haz.: Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu, Karaman Valiliği-Karaman Belediyesi, Karaman, 2005.
- ŞÜKRULLAH; *Behcetü't-Tevârîh*, Haz.: Nihal Atsız, Üç Osmanlı Tarihi içinde, Ötüken Yay., İstanbul, 2011. : ŞÜKRULLAH B. ŞİHÂBEDDİN AHMED B. ZEYNEDDİN ZEKÎ; *Behcetü't-Tevârîh*, Haz.: Hasan Almaz, *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.
- TACÛ'S-SELMÂNÎ; *Tarihnâme*, Çev.: İsmail Aka, TTK Yay., Ankara, 1999.

TOMA METSOPSKİ; *Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi*, Çev.: Gürsoy Solmaz, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 11, Erzurum, 1999, s. 183-215.

YAHYA B. ABDÜLLATİF EL-HÜSEYNÎ EL-KAZVİNÎ; *Lubbu't-tevârih*, Haz.: Seyyid Celaleddin Tahranî, Müessesese-yi Hâver Yay., Tahran, Ş. 1314 (M. 1935).

C. ARAŞTIRMALAR

ABDÎZÂDE HÜSEYİN HÜSÂMEDDİN EFENDİ; *Amasya Tarihi*, Haz.: Mesut Aydın, Güler Aydın, C. III, Amasya Belediyesi Kültür Yay., Amasya, 2007. : AMASYALI ABDÎZÂDE HÜSEYİN HÜSÂMEDDİN; *Amasya Tarihi*, C. III, İstikbâl Matbaası, İstanbul, 1927.

ABDÜLHÜSEYİN NEVÂÎ; *Esnâd ve Mekâtebât-ı Tarihi-yi İnan ez Timur tâ Şâh İsmâil*, Yay. y., Tahran, Ş. 1341 (M. 1963).

ÂBİDİN, Âdile; "Aynî'nin İkdü'l-cuman fî Tarihi Ehli'z-zaman Adlı Eserinde Osmanlılara Ait Verilen Malûmatın Tetkiki", *Tarih Semineri Dergisi II*, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul, 1938, s. 109-215.

ACUN, Fatma; *Karahisar-ı Şarkî ve Koyulhisar Kazaları Örneğinde Osmanlı Taşra İdaresi (1485-1569)*, TTK Yay., Ankara, 2006.

AĞIRAKÇA, Ahmet; "Müneccimbaşı Ahmed Dede'nin Câmi'ü'd-Düvel Adlı Eserinin Osmanlı Devleti'nin Başlangıcından Fâtih'in Vefatına Kadarki Kısmının Tenkitli Metin Neşri", *Basılmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1983.

AHMED TEVHİD; "Beni Eretna", *Tarih-i Osmanî Encümenî Mecmuası*, V/25, 1330, s. 13-22.

AHMED TEVHİD; "Kadı Burhaneddin Ahmed", *Tarih-i Osmanî Encümenî Mecmuası*, V/26-31, 1330.

AHMED TEVHİD; "Kastomonu ve Sinop'ta İsfendiyar Oğulları veyahud Kızıl Ahmedliler", *Tarih-i Osmanî Encümenî Mecmuası*, Cüz 1, 1326, s. 383-392.

AHMED TEVHİD; "Yıldırım Sultan Bayezid Han-ı Evvel Devrinde Mısır'a Sefaretle Gönderilen Seferşah'ın Vefatı", *Tarih-i Osmanî Encümenî Mecmuası*, Cüz 16, 1328, s. 1031-1032.

AHMED TEVHİD; *Meskûkât-ı Kadîme-i İslâmiyet Kataloğu*, C. IV, İstanbul, 1321.

AKA, İsmail; "Şahruh'un Karakoyunlular Üzerine Seferleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. IV, S. I, 2015, s. 1-20.

- AKA, İsmail; *İran'da Türkmen Hâkimiyeti (Karakoyunlular Devri)*, TTK Yay., Ankara, 2001.
- AKA, İsmail; *Makaleler*, Haz.: Semih Yalçın, Şarika Gedikli, C. I-II-III, Berikan Yayınevi, Ankara, 2005.
- AKA, İsmail; *Mirza Şahrüh ve Zamanı (1405-1447)*, TTK Yay., Ankara, 1994.
- AKA, İsmail; *Timur ve Devleti*, TTK Yay., Ankara, 1991.
- AKKUŞ Fatma; "Ak Koyunlu-Memlûk Münâsebetler", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005.
- AKSOY, Fatih; "Osmanlı Öncesi Dönemde Trabzon Şehri", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2009.
- AKSÜT, Hamza; *Aleviler(Türkiye, İran, Irak, Suriye, Bulgaristan)*, 3. baskı, Yurt Kitap Yay., Ankara, 2012.
- AKSÜT, Hamza; *Mezopotamya'dan Anadolu'ya Alevi Erenlerin İlk Savaşı (1240)*, Yurt Kitap Yay., Ankara, 2006.
- AKYOL, Hasan; "Akkoyunlu-Karakoyunlu Mücadeleleri", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.
- ALAN, Hayrunnisa; *Bozkırdan Cennet Bahçesine: Timurlular (1360-1506)*, Ötüken Yay., İstanbul, 2007.
- Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, Ed.: Ahmet Yaşar Ocak, Ali Uzun Peker, İbrahim Beyter, C. I-II, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 2006.
- ANDREASYAN, Hrand D.; "XIV. ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. III, Edebiyat Fakültesi Matbaası Yay., İstanbul, 1973, s. 83-148.
- ANDREASYAN, Hrand D.; "Türk Tarihine Aid Ermeni Kaynakları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. I, S. I, 1949, s. 95-118.
- ANDREASYAN, Hrand D.; "Türk Tarihine Aid Ermeni Kaynakları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. I, S. II, 1950, s. 401-438.
- ARDIÇOĞLU, Nureddin; *Harput Tarihi*, 2. baskı, Elazığ Eğitim, Sanat, Kültür, Araştırma, Tanıtma ve Hizmet Vakfı Yay., Ankara, 1997.
- ARTUNAY, Mehmet, LAFÇI, Ali; *Zara/Koçgiri 1831-1842 Nüfus Defterleri*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2013.

- ATSIZ, Nihal; *Osmanlı Tarihine Ait Takvimler I*, Küçükaydın Matbaası, İstanbul, 1961.
- AYDENİZ, Veysel; *Akkoyunlu-Kürt İlişkileri*, Nûbihar Yay., İstanbul, 2012.
- AYDIN, Dündar; *Erzurum Beyler Beyliği ve Teşkilatı (Kuruluş ve Genişleme Devri (1535-1566))*, TTK Yay., Ankara, 1998.
- BABİNGER, Franz; *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev.: Coşkun Üçok, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1982.
- BALA, Mirza; "Kadı Bürhaneddin", *İA*, C. VI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977, s. 46-48.
- BANARLI, Nihad Sami; "Ahmedî ve Dâsitân-i Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman", *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, C. VI, 1939, s. 49-135.
- BARON JOSEPH VON HAMMER PURGSTALL; *Osmanlı Devleti Tarihi*, Çev.: Mehmed Ata, C. I-II, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983.
- BARTHOLD, W.; "Azerbaycan ve Ermenistan", Çev.: İsmail Aka, *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. VIII, S. 14, 1975, s. 77-87.
- BARTHOLD, W.; "Tâcîk", *İA*, C. XI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979, s. 616-617.
- BAŞTAV, Şerif; *Bizans İmparatorluğu Tarihi (Son Devir 1261-1461)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1989.
- BAŞTÜRK, Saadettin; "Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri, Bu Seferlere Karşı Koyma Çabaları ve Sonuçları", *History Studies*, Ortadoğu Özel Sayısı, 2010, s. 13-26.
- BAYKAL, Bekir Sıtkı; "Fatih Sultan Mehmed, Uzun Hasan Rekabetinde Trabzon Meselesi", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. II, S. II, 1964, s. 67-81.
- BAYKARA, Tuncer; *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I (Anadolu'nun İdari Taksimatı)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1988.
- BEYGU, Abdurrahim Şerif; *Erzurum (Tarihi, Anıtları, Kitabeleri)*, Bozkurt Basımevi, İstanbul, 1936.
- Beylikler Dönemi Sempozyumu Bildirileri (Çobanoğulları, Candaroğulları, Pervaneoğulları) (3-8 Ekim 2011 Kastamonu-Sinop-Çankırı)*, Ed.: Halil Çetin, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yay., Çankırı, 2012, s. 344-372.
- BONCUK, Fatih; "Eratnalılar'da Teşkilat ve Kültür", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

- BRYER, Anthony A. M.; "Greeks and Türkmens: The Pontic Exception", *Dumbarton Oaks*, C. XXIX, 1975, s. 113-151. : BRYER, Anthony A. M.; "Rumlar ve Türkmensler: Karadeniz İstisnası (Greeks and Türkmens: The Pontic Exception)", Çev.: Murat Keçiş, M. Sibel Dinçel, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S. 16, 2014, s. 177-232.
- BULDUK, Üçler; "16. Yüzyıl Sonlarında Erzincan", *Prof. Dr. Yavuz Erzincan'a Armağan*, Turhan Kitabevi Yay., Ankara, 2008, s. 179-195.
- BULUT, Hüseyin; "1643 Tarihli Avarız Defterine Göre Erzincan Şehri'nin Mahalleleri", *History Studies (Prof. Dr. Enver Konukçu Armağanı)*, 2012, s. 21-30.
- CAHEN, Claude; *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Çev.: Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2012.
- CÖHÇE, Salim; "Otlukbeli Savaşına Kadar Akkoyunlular", *Anadolu Birliğinin Sağlanmasında Otlukbeli Savaşının Yeri ve Önemi Panel Bildirileri*, Haz.: Enver Konukçu, Otlukbeli Belediyesi Yay., 1997, s. 121-134.
- ÇAKIR, İbrahim Etem; "1642 Tarihli Avarız Defterine Göre İspir Sancağı", *Uluslararası Sosyal Aratırmalar Dergisi*, C. II, S. 8, 2009, s. 109-122.
- ÇAKMAK, Mehmet Ali; "Akkoyunlu-Karakoyunlu Mücadeleleri", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. XXV, S. 3, 2005, s. 75-105.
- ÇETİN, Altan; "Memlûk Kaynaklarına Göre Mısır'ın Hududları", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. X, 2004, s. 1-7.
- ÇETİN, Altan; *Memlûk Devleti'nin Kuzey Sınırı*, TTK Yay., Ankara, 2009.
- ÇETİN, Halil; "Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı", *Basılmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005.
- ÇINAR, Musa; "Suşehri Tarihi (1071-1453)", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2010.
- ÇIPLAK, Esra; "el-Melik en-Nâsır Ferec b. Berkuk Devri Memlûk Sultanlığı (791-815 / 1389-1412)", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005.
- DANIŞMEND, İsmail Hamid; *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. I, 2. baskı, Doğu Kütüphanesi Yay., İstanbul, 2011.
- DARKOT, Besim; "Erzincan", *İA*, C. IV, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1945, s. 338-340.

- DARKOT, Besim; "Erzurum", *İA*, C. IV, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1945, s. 340-345.
- DARKOT, Besim; "Fırat", *İA*, C. IV, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, s. 622-625.
- DARKOT, Besim; "Karahisar", *İA*, C. VI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977, s. 276-284.
- DARKOT, Besim; "Kemah", *İA*, C. VI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977, s. 559-561.
- DAŞ, Abdurrahman; "Ankara Savaşı Öncesi Timur İle Yıldırım Bayezid'in Mektuplaşmaları", *Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s. 15, 2004, s. 141-167.
- DEMİR, Necati; "Tarihin Derinliklerinden Osmanlı Dönemi'ne Ünye Tarihine Kısa Bir Bakış", Yay. y., Ty., s. 1-14.
- DERSİMİ, M. Nuri; *Hatıratım*, Haz.: Mehmet Bayrak, DAM (Dersim Araştırmaları Merkezi) Yay., İstanbul, 2014.
- DERSİMİ, Nuri; *Kürdistan Tarihinde Dersim*, 3. baskı, Doz Yay., İstanbul, 2012.
- DEVELLİOĞLU, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 29. baskı, Aydın Kitabevi Yay., Ankara, 2009.
- DÖNMEZ, Fatih; "Erken Osmanlı Döneminde Sivas'ın Sosyal ve Ekonomik Durumu", *Basılmamış Yüksek Lisan Tezi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2014.
- EĞİLMEZ, Savaş; "Erzurum ve Çevresinin Ortaçağ Boyunca Tarihi Coğrafyası", *Basılmamış Doktora Tezi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2004.
- EMECEN, Feridun M.; "İhtirasın Gölgesinde Bir Sultan: Yıldırım Bayezid", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C. XLIII, 2014, s. 67-92.
- EMECEN, Feridun M.; *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, 5. baskı, Kitabevi Yay., İstanbul, 2010.
- ERDEM, İlhan; "Ak-koyunlu ve Kara-Koyunlu Ordularına Genel Bir Bakış", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXIV, S. 37, Ankara, 2005, s. 57-77.
- ERDEM, İlhan; "Osman Bey'in Ölümünden Uzun Hasan Padişah'a Ak-Koyunlular (1435-1456)", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XX, S. 32, 2002, s. 103-131.

- ERDEM, İlhan; PAYDAŞ, Kazım; *Ak-Koyunlu devleti Tarihi*, Birleşik Kitabevi Yay., Ankara, 2007.
- ERZİ, Adnan Sadık; "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar", *Bellekten*, C. XVIII, S. 70, 1954, s. 179-221.
- ESER, Erdal; "Tunceli İli-Çemişkezek Yelmaniye Camii (Medrese Camii)", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1995.
- ESTRADA; Francisco López; "Ruy González de Clavijo: La embajada a Tamorlán, Relato del viaje hasta Samarcanda y regreso (1403-1406)", *Arbor*, C. CLXXX, S. 711-712, 2005, s. 515-535.
- EYİCE, Semavi; "Çoban Köprüsü", *TDVİA*, C. VIII, TDV Yay., 1993, s. 350-351.
- FALLMERAYER, Jakob Philipp; *Trabzon İmparatorluğunun Tarihi*, Çev.: Ahmet Cevat Eren, TTK Yay., Ankara, 2011.
- GÖDE, Kemal; *Eratnalılar (1327-1381)*, 2. baskı, TTK Yay., Ankara, 2000.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib; *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, Osmanlı Yalçın Matbaası, İstanbul, 1957.
- GÖKBİLGİN, Tayyib; "15 ve 16. Asırlarda Eyalet-i Rum", *Vakıflar Dergisi*, S. VI, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara, 1965, s. 51-61.
- GÖKSU, Erkan; "Erzurum'un Sonbaharı", *Turkish Studies*, C. IV, S. VIII, 2009, s. 1323-1334.
- GROUSSET, René; *Stepler İmparatorluğu (Attilâ, Cengiz Han, Timur)*, Çev.: Halil İncalılık, 2. baskı, TTK Yay., Ankara, 2015.
- GÜL, Abdulkadir; "Erzincan Kazasının Yerleşme Özellikleri (XVI-XX Yüzyıllar Arası)", *EÜSBED (Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi)*, C. VI, S. 1, 2013, s. 57-94.
- GÜNALTAY, M. Şemseddin; *İslam Tarihinin Kaynakları (Tarih ve Müverrihler)*, Haz.: Yüksel Kanar, Endülüs Yay., İstanbul, 1991.
- HALİS, Ömer; *Yedi Yıl Harbi İçinde Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı*, Askerî Matbaa, İstanbul, 1934.
- HAMZA, Muharrem; "Hamdullah Müstevfî ve Eseri 'Nüzhet'ül-Kulûb'", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2008.

- HAYKIRAN, Kemal Ramazan; "Anadolu'da Bir İlhanlı Valisi: Demirtaş Noyan (1314-1328)", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, S. 23, 2009, s. 161-177.
- HAYKIRAN, Kemal Ramazan; "İlhanlı Hükümdarı Ebu Sa'îd Bahadır Han Zamanında Doğu Anadolu (1317-1335)", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.
- HESAMİPOUR, Ahmad; "el-Fuşencî'nin "İbretü'n-Nâzırîn" Adlı Eserinde Timur Devri Olayları (Metin, Çeviri ve Değerlendirme)", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2005.
- HINZ, Walther, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, Çev.: Tevfik Bıyıkoglu, TTK Yay., Ankara, 1992.
- <http://www.imranli.bel.tr/imranli/imranlinin-tarihcesi.html#>
- IMAZAWA, Koji; "İdris-i Bitlisî'nin Heşt Bihişt'inin İki Tıp Nüshası Üzerine Bir İnceleme", *BELLETEN*, C. LXIX, S. 256, 2005, s. 859-896.
- İŞİK, Abdulcelil; "Hafız-ı Ebru'nun Zeyl-i Cami'üt-Tevârîh-i Reşîdî'sinde Sultan Olcâyâtü ve Ebû Sa'îd Dönemlerine Dair Kayıtlar", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa, 2012.
- İNALCIK, Halil; "Erzurum", *İA*, C. IV, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1945, s. 345-357.
- İNALCIK, Halil; "Murad I", *TDVİA*, C. XXXI, TDV Yay., 2006, s. 156-164.
- İNALCIK, Halil; *Devlet-i 'Aliyye*, C. I, 27. baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2009.
- İNALCIK, Şevkiye; "İbn Hâcer'de Osmanlılar'a Dair Haberler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF) Dergisi*, C. VI, S. III, 1948, s. 189-195.
- İNALCIK, Şevkiye; "İbn Hâcer'de Osmanlılar'a Dair Haberler II", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF) Dergisi*, C. VI, S. IV, 1948, s. 349-358.
- İNALCIK, Şevkiye; "İbn Hâcer'de Osmanlılar'a Dair Haberler III", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF) Dergisi*, C. VI, S. V, 1948, s. 517-529.
- İNAN, Abdülkadîr; "Doğu Türk ve Moğul Folklorundaki "Edrene" Kelimesine Dair", *Makaleler ve İncelemeler*, C. I, 3. baskı, TTK Yay., Ankara, 1998, s. 133-135.

- İNBAŞI, Mehmet; "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti", *Türkler*, C. XI, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 279-301.
- İNBAŞI, Mehmet; "Bayburt Sancağı (1642 Tarihli Avarız Defterine Göre)", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. X, S. 2, 2007, s. 89-117.
- İNBAŞI, Mehmet; "Erzincan Kazası (1642 Tarihli Avâriz Defterine Göre)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 41, Erzurum, 2009, s. 189-214.
- İNBAŞI, M.; ÇAKIR, İ.; DEMİR, S.; *1642 Tarihli Erzurum Eyaleti Mufassal Avarız Defteri I (Erzurum-Tortum-İsbir-Hınıs-Pasin)*, TTK Yay., Ankara, 2014.
- İSMAYİLOV, Mahmud; *Kara Yusuf*, Bakü, 1991.
- JORGA, Nicolae; *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. I, Çev.: Nilüfer Epçeli, Yeditepe, İstanbul, 2009.
- KAFALI, Mustafa; "Timur", *İA*, C. XII/I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979, s. 336-346.
- KALANTARI, Samad; "Zubdat al-Tavarih-i Baysunguri Hafız-i Abru (İnceleme-Metin)", *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1993.
- KAMALOV, İlyas, MİRGALİYEV, İlknur; "Altın Orda-Osmanlı Münasebetleri", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, C. II, S. III, 2008, s. 187-198.
- KANAR, Mehmet; *Kanar Arapça-Türkçe Sözlük*, 2. baskı, Say Yay., İstanbul 2010.
- KANAT, Cüneyt; "Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1991.
- KANAT, Cüneyt; "Memlûk-Timur Münasebetleri (1382-1447)", *Basılmamış Doktora Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1996.
- KARAKOYUNLU, Sadri; *Bayburt Tarihi*, Kültür Ofset Ltd., Ankara, 1990.
- KÂŞİF, Seyyide İsmail; *İslâm Tarihinin Kaynakları ve Araştırma Metodları*, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakıf Yay., İzmir, 1997.
- KAYA, Abdullah; "Dulkadirli Beyliği'nin Eratnalılar İle Münasebetleri", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. XI, S. 25, 2014, s. 81-97.
- KAYA, Abdullah; "Kadı Burhaneddin-Dulkadirli Münasebetleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XVII, S. 1, 2013, s. 161-170.

- KAYA, Ali; *Başlangıçtan Günümüze Dersim Tarihi*, Demos Yay., İstanbul, 2010.
- KEÇİŞ, Murat; "Trabzon İmparatorluğu Tarihçisi Mikhael Panaretos ve Eseri", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S. 12, 2012, s. 25-38.
- KEÇİŞ, Murat; "Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler 1204-1404", *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009.
- KEMALOĞLU, Muhammet; "Türkiye Selçuklu Tarihi Birinci Elden Kaynakları", *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, C II, S. 3, 2013, s. 1-38.
- KILIÇ, Ümit; GÜL, Abdulkadir; "Osmanlı Devri Erzincan Vakıflarına Genel Bir Bakış", *History Studies*, C. III, S. I, 2011, ss. 165-182.
- KISAKÜREK, Evin Esmen; KISAKÜREK, Arda; *Bizimkiler, Müslüman Roma İmparatorluğu 1375-1460 (Anadolu Merkezli Dünya Tarihi)*, 14. Kitap, E-Kitap.
- KIZILTAN, Yılmaz; "1591 Tarihli Tahrire Göre Erzincan", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1986.
- KOÇ, Yunus; "XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Kiğı Sancağı'nda İskân ve Toplumsal Yapı", *Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 16, 2004, s. 129-156.
- KONUĞU, Enver; "Clavijo'nun Doğu Anadolu (Erzincan-Doğu Bayezid) Yolculuğu 1404-1405)", *Türk Tarih Kongresi (5-9 Eylül 1990)*, C. XI, TTK Yay., Ankara, 1994, s. 795-803.
- KONUĞU, Enver; "Tercan Tarihi", *Cumhuriyetin 75. Yılında Tercan*, Tercan Belediyesi Yay., Ankara, 1998, s. 25-187.
- KOPRAMAN, Kazım Yaşar; "el-Aynî'nin İkdu'l- Cumân'ında XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile ilgili Kayıtlar", *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara, 1972.
- KOYUNCUOĞLU, Tülay; "İbn İyâs'ın "Bedâi' Ez-Zuhûr Fî Vekâi' Ed-Duhûr" Adlı Eserindeki Ramazanoğulları Beyliği ve Akkoyunlular ile İlgili Kayıtlar", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2004.
- KÖPRÜLÜ, Fuad; "Eine Kaschgarische Wafk-urkundc aus der Khodschazeit ost-Turkestan (G. Raquette)", *Vakıflar Dergisi*, S. I, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara, 1938, s. 159-161.
- KÖSE, Bayram Arif; "Ortaçağ Seyahatnamelerinde Trabzon-Erzurum Güzergâhı, Erzincan ve Kars (Coğrafî, Siyasî, Ekonomik ve Kültürel Açından İncelenmesi)",

Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2009.

KURDIAN, H.; "A Few Corrections on Guy Le Strange's 'Clavijo, Embassy to Tamerlane (1403-1406)'"', *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland (JRAS)*, 1938, s. 555-560.

MANZ, Beatrice Forbes; "Timur ve Hâkimiyetin Sembolü", Çev.: Musa Şamil Yüksel, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XV, 2000, s. 257-272.

MANZ, Beatrice Forbes; *Timurlu İran'ında İktidar, Siyaset ve Din*, Çev.: Dilek Şendil, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2013.

MAROZZİ, Justin; *Timurlenk (İslam'ın Kılıcı, Cihan Fatih)*, Çev.: Hülya Kocaoluk, YKY Yay., İstanbul, 2006.

MIYNAT, Ali; "Bir Ortaçağ Kenti: Hasankeyf", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla, 2008.

MİLLİ, Burhan; "Osmanlı Öncesi Sivas ve Yöresi Tarihi", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2007.

MİRGALİYEV, İlnur; "Altın Orda, Osmanlı ve Memlüklerin Aksak Timur'a Karşı Birlik Kurma Meselesine Dair", *Karadeniz Araştırmaları*, S. 25, 2010, s. 51-57.

MİROĞLU, İsmet; "XVI. Yüzyılın Başlarında Erzincan Şehri (1516-1530)", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 28-29, 1974, s. 71-82.

MİROĞLU, İsmet; *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520-1566)*, 2. baskı, TTK Yay., Ankara, 2014.

MORDTMANN, J. H.; "Dulkadırlılar", *İA*, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1944, s. 654-662.

NAMIK KEMAL; *Osmanlı Tarihi*, Elips Kitap Yay., İstanbul, 2013.

OCAK, Ahmet Yaşar; *Babailer İsyanı*, 5. baskı, Dergah Yay., İstanbul, 2011.

OĞUZ, Mevlûd; "Taceddinoğulları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF) Dergisi*, C. VI, S. 5, 1948, s. 469-487.

OLCAŞ, Erol; TEOMAN, Gültekin; "Dört Adet Nadir Sikke", *Anadolu Nüsmatik Bülteni (aNB)*, 2008, s. 17-19.

ÖCAL, Safa; *Devlet Kuran Kahramanlar*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 1987.

- ÖRS, Derya; "Fazlullah b. Rubihan-i Hunci Tarih-i Alem-aray-i Emîni'si", *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999.
- ÖRS, Derya; "Tarih-i Olcaytu(İnceleme ve Çeviri)", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992.
- ÖZ, Mehmet; *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, TTK Yay., Ankara, 1999.
- ÖZ, Mehmet; *Orta Karadeniz Tarihinin Kaynakları VIII (Canik Sancağı Avâriz Defteri 1642)*, TTK Yay., Ankara, 2008.
- ÖZ, Mehmet; ACUN, Fatma; *Orta Karadeniz Tarihinin Kaynakları VII (Karahisar-ı Şarkî Sancağı Mufassal Avâriz Defteri 1642-1643 Tarihli)*, TTK Yay., Ankara, 2008.
- ÖZCAN, Altay Tayfun; "Timur'un Elçisi Sultaniyeli Johannes ve Libellus de Notitia Orbis Adlı Eserinden Bazı Parçalar", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXXIII, S. 55, 2014, s. 121-162.
- ÖZKÖK, Salih; "EVLİYA ÇELEBİ SEYAHATNAME'SİNDE DOĞU ŞEHİRLERİ (1641-1648)", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2013.
- ÖZTÜRK, Mürsel; "Hâtîf", *TDVİA*, C. XVI, TDV Yay., 1997, s. 468.
- ÖZTÜRK, Necdet; *İmparatorluk Tarihinin Kalemlî Muhafızları: Osmanlı Tarihçileri (Ahmedî'den Ahmed Refik'e)*, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2013.
- ÖZTÜRK, Necdet; *Çadırdan Saraya 14-15. Yüzyıl Osmanlı Devlet Düzeni*, Yitik Hazine Yay., İstanbul, 2012.
- PASİN, M. Hidayet; ÇELİK, Ş. Vedat; *Erzincan (Tarihi-Coğrafyası-folklorü)*, Kardeş Matbaası, Erzincan, 1962.
- PAYDAŞ, Kâzım; "Ak-Koyunlu Devlet Teşkilatı", *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.
- PAYDAŞ, Kâzım; "Ak-Koyunlular Döneminde Ticâret", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXIII, S. 36, Ankara, 2004, s. 213-223.
- PAYDAŞ, Kâzım; "Emir Timur'un Fetihlerinde Haber Alma Teşkilatının Önemi", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXVIII, S. 46, Ankara, 2009, s. 35-52.
- PAYDAŞ, Kâzım; "Timurlu ve Türkmenlerin Şirvanşahlarla Olan Münasebetleri", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXV, S. 40, Ankara, 2006, s. 113-140.
- PAYDAŞ, Kâzım; "Timur'un Gürcistan Seferleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. XVI, S. 1, 2006, s. 419-437.

- PERK, Halûk; ÖZTÜRK, Hüsnü; "Anadolu Beylikleri ve Sikkeleri", *Anadolu'da Paranın Tarihi*, Ed.: Bülent Arı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yay., Ankara, 2011, s. 122-155.
- PERK, Halûk; ÖZTÜRK, Hüsnü; "Meçhul Erzincan Sikkeleri Hakikaten Meçhul Mü?", *Anadolu Sikke Monografileri II*, Halûk Perk Müzesi Yay., İstanbul, 2011, s. 176-188.
- PERK, Halûk; ÖZTÜRK, Hüsnü; *Eretna, Kadı Burhanettin ve Erzincan (Mutahhaten) Emirliği Sikkeleri*, Halûk Perk Müzesi Yay., İstanbul, 2008.
- PITCHER, Donald Edgar; *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası*, Çev.: Bahar Tırnakçı, 4. baskı, YKY Yay., İstanbul, 2013.
- PRICE, Major David; *Chronological Retrospect, or Memoirs of the Principal Events of Mahomedan History, from the Death of the Arabian Legislator, to the Accession of the Emperor Akbar, and the Establishment of the Moghul Empire in Hindustjlan*, C. III, S. I, Priscilla Hughes Yay., Londra, 1821.
- RAMSAY, W. M.; *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Çev.: Mihri Pektaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960.
- Richard Kiepert Haritası (B V. Sivas).*
- Richard Kiepert Haritası (B VI. Erzurum).*
- ROUX, Jean-Paul; *Türklerin Tarihi (Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl)*, Çev.: Aykut Kazancıgil, Lale Arslan Özcan, 9. baskı, Kabcacı Yay., İstanbul, 2013.
- SAĞLAM, Ahmet; "Moğol-İlhanlı Tahakkümünden Bağımsızlığa Giden Süreçte Memlûk Sultanı Nâsır Muhammed B. Kalavun'un Anadolu Beylikleri İle Münasebetleri", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 14, 2015, s. 29-50.
- SÂLEHPUR, Cemşid; *Farsça-Türkçe Genel Sözlüğü*, Lâle Yayınevi, Tebriz, 1991.
- SANJIAN, Avadis K.; *Colophons of Armenia Manuscripts (1301-1480)*, Harvard University Press, London, 1969.
- SAYGI, Cemile Ebru; "17. Yüzyıl Ortalarına Doğru Erzincan Kazâsı [H. 1052/M. 1642/Tarihli Erzurum Eyaleti (Mad 5152) Mufassal Avârızhâne Tahrir Defterine Göre]", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2009.
- SEVGİN, Nazmi; *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri*, Haz.: Şükrü Kaya Seferoğlu, Halil K. Türközü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., İstanbul, 1976.

SEVİM, Ali; MERÇİL, Erdoğan; *Selçuklu Devletleri Tarihi (Siyaset, Teşkilât ve Kültür)*, TTK Yay., Ankara, 1995.

SEVİM, Ali, YÜCEL, Yaşar; *Türkiye Tarihi (Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi)*, TTK Yay., Ankara, 1989.

Sivas İl Özel İdaresi Haritası.

SOLAK, Kürşat; "Memlûk Devleti ve Kuzey Anadolu", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. II, S. 3, 2012, s. 109-121.

SOLAK, Kürşat; "İbn Tagri Birdî'nin 'en-Nucûm ez-Zâhire' Adlı Eserinde Dulkadiroğulları Beyliği İle İlgili Kayıtlar", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXVI, S. 2, 2011, s. 577-605.

SOLAK, Kürşat; "İbn Tagri Birdî'nin 'en-Nucûm ez-Zâhire' Adlı Eserinde Geçen Dulkadiroğulları Beyliği İle İlgili Kayıtlar", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2004.

SOLMAZ, Gürsoy; "Avnik Kalesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 13, Erzurum, 1999, s. 287-298.

SOLMAZ, Gürsoy; "Doğu Anadolu'da Orta Çağ Kalesi Micingerd", *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, S. 25, Erzurum, 1999, s. 25-39.

SOLMAZ, Gürsoy; "Erzurum-Kars ve Yöresi Kaleleri (XI. yy.-XV. yy.)", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1994.

SOLMAZ, Gürsoy; "Orta Çağda Erzurum Kalesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 12, Erzurum, 1999, s. 231-249.

SOLMAZ, Gürsoy; "Orta Çağda Erzurum Kalesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 12, Erzurum, 1999, s. 231-249.

SÖNMEZ, Serpil; "Tahrir Defterlerine Göre XV ve XVI. Yüzyıllarda Sivas Şehir Merkezi", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

SÖZEN, Metin; "Çemişgezek'de Türk Eserleri ve Yelmaniye Camisi", *Sanat Tarihi Yıllığı*, C. IV, 1971, s. 29-47.

SPULER, Bertold; *İran Moğolları (Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri, 1220-1350)*, Çev.: Cemal Köprülü, 3. baskı, TTK Yay., Ankara, 2011.

STRECK; "Ermeniye", *İA*, C. IV, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1945, s. 317-326.

- STRECK; "Erzen", *İA*, C. IV, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1945, s. 337-338.
- SUÇIKAR, Tarkan; "XV-XVII. Yüzyıl Osmanlı Kaynaklarında Yıldırım Bayezid ve Timur Algısı", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.
- SUNGUROĞLU, İshak; *Harput Yollarında*, Haz.: Yasin Beyaz, C. I-II, 3. baskı, İşaret Yay., İstanbul, 2013.
- SÜMER, Faruk; "Ağaç-eriler", *Belleten*, C. XXVI, S. 103, 1962, s. 521-528.
- SÜMER, Faruk; "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S. I, 1969, s. 1-147.
- SÜMER, Faruk; "Azerbaycan'ın Türkleşmesi Tarihine Umumi Bir Bakış", *Belleten*, C. XXI, S. 83, 1957, s. 429-447.
- SÜMER, Faruk; "Çukur-Ova Tarihine Dair Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. I, S. I, 1963, s. 1-98.
- SÜMER, Faruk; "Doğu Anadolu'da Moğol ve Türkmen Devirlerine Ait Bazı Tarihî Yapılar Hakkında Düşünceler", *Belleten*, C. LIV, S. 210, 1990, s. 631-639.
- SÜMER, Faruk; "İlhanlı Hükümdarlarından Abaka, Argun Hanlar ve Ahmed-i Celâyir", *Belleten*, C. LIII, S. 206, 1989, s. 175-197.
- SÜMER, Faruk; "Kara-Koyunlular", *İA*, C. VI, Maarif Basımevi, İstanbul, 1955, s. 292-305.
- SÜMER, Faruk; "Tatarlar", *TDVİA*, C. XL, TDV Yay., 2011, s. 168-170.
- SÜMER, Faruk; "Türkiye Kültür Tarihine Umumi Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF) Dergisi*, C. XX, S. 3-4, 1962, s. 213-244.
- SÜMER, Faruk; *Kara Koyunlular (Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar)*, C. I, 3. baskı, TTK Yay., 1992.
- SÜMER, Faruk; *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları*, 2. baskı, DTCF Yay., Ankara, 1972.
- SÜMER, Faruk; *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Güven Matbaası, Ankara, 1976.
- SÜMER, Faruk; *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri*, TTK Yay., 3. baskı, Ankara, 2015.

- ŞAHİN, Tahir Erdoğan; *Erzincan Tarihi*, Erzincan Hayra Hizmet ve Dayanışma Vakfı Yay., Erzincan, 1985.
- ŞEMSEDDİN SAMİ; *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul, 2010.
- T.C İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, *Köylerimiz (1 Mart 1968)*, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1968.
- TAESCHNER, Franz; *Osmanlı Kaynaklarına Göre Anadolu Yol Ağı*, Çev.: Nilüfer Epeçeli, C. II, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2010.
- TAŞCI, Kemal; "İspir ve Çevresinin Ortaçağ Tarihi", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2008.
- TDK Türkçe Sözlük*, 10. Baskıdan Yapılan Tıpkıbasım, TDK Yay., Ankara, 2009.
- TEKİNDAĞ, M. C. Şehabeddin; "Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 25, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1971, s. 1-38.
- TEKİNDAĞ, M. C. Şehabeddin; *Anadolu'da Türk Tarihi ve Kültürü (Karadeniz Teknik Üniversitesinde 16.5.1966 - 31.5.1966 Arası Verilen Konferanslar)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi (K.T.Ü.), Trabzon, 1967.
- TEKİNDAĞ, Şehabeddin; *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1961.
- TELLİOĞLU, İbrahim; "Doğu Karadeniz Bölgesinin Türk Yurdu Haline Gelmesi Hakkında Bir Değerlendirme", *Turkish Studies*, C. II, S. 2, 2007, s. 654-664.
- TELLİOĞLU, İbrahim; "Panaretos Kroniğinde Türkler", *Türk Kültürü*, C. XLIII, S. 509-510, 2005, s. 263-270.
- TELLİOĞLU, İbrahim; *Osmanlı Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler*, Serander Yay., Trabzon, 2004.
- The Cambridge History of İnan (The Timurid and Safavid Periods)*, Ed.: Peter Jackson, Laurence Lockhart, C. VI, Cambridge University Yay., Cambridge, 2006.
- The Cambridge History of Turkey (Byzantium to Turkey 1071-1453)*, C. I, Ed.: Kate Fleet, Cambridge University Yay., Cambridge, 2009. : *Türkiye Tarih (Bizans'tan Türkiye 1071-1453)*, Çev.: Ali Özdamar, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2012.
- The Modern of an Part Universal History, From the Earliest Account of Time*, Compiled from Original Writers, by the Authors of the Antient Part, C. V, XII, Londra, 1759.

- TOGAN, Ahmet Zeki Velidi; "Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisadî Vaziyeti", *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, S. I, 1931, s. 1-42.
- TOKSOY, Ahmet; "Akkoyunlular ve Erzincan (Uzun Hasan Devrine Kadar)", *TÜBAR (Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi)*, S. XXXV, 2014, s. 245-266.
- TOKSOY, Ahmet; "Akşehir-i Erzincan", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. X, Erzurum, 1998, s. 185-193.
- TOKSOY, Ahmet; "Kitâb-ı Diyarbekriyye'de Bayındırlılar (Kara Yülük Osman Bey' Kadar)", *Turkish Studies*, C. III, S. IV, 2008, s. 806-817.
- TULUM, Mertol; *Osmanlı Türkçesi (Büyük El Sözlüğü)*, Kapı Yay., İstanbul, 2013.
- TUNCEL, Metin; "Karahisar", *TDVİA*, C. XXIV, TDV Yay., 2001, s. 416-418.
- TURAN, Osman; *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Ötüken Yay., 10. baskı, İstanbul, 2013.
- TURAN, Osman; *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler*, 2. baskı, TTK Yay., Ankara, 2007.
- TURAN, Osman; *Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*, 10. basım, Ötüken Yay., İstanbul, 2008.
- TURAN, Osman; *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 14. baskı, Ötüken Yay., İstanbul, 2016.
- Türkmen Akkoyunlu İmparatorluğu (Türkmen Akkoyunlu İmparatorluğu Makaleler Antolojisi)*, Haz.: Necip Aygün Akkoyunlu, Adil Şen, Grafiker Ltd. Şti., Ankara, 2003.
- TÜRKOĞLU, İsmail; "Tacikler", *TDVİA*, C. XXXIX, TDV Yay., 2010, s. 351-353.
- UYAR, Mustafa; "Adab el-Harab ve el-Şeca'a'ya Göre 'Hisar ve Kuşatma Geleneği'", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXV, S. 40, Ankara, 2006, s. 215-224.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; "Cihanşah", *İA*, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1944, s. 173-189.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; "Emîr Çoban Soldoz ve Demirtaş", *Belleten*, C. XXXI, S. 124, Ankara, 1967, s. 601-646.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; "Eretna", *İA*, C. IV, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, s. 309-310.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; "Karamanoğulları Devri Vesikalarından İbrahim Bey'in Karaman İmareti Vakfiyesi", *Belleten*, C. I, S. I, 2. baskı, 1995, s. 56-164.

- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; "Sivas-Kayseri ve Dolaylarında Eretna Devleti", *Bellekten*, C. XXXII, S. 126, Ankara, 1968, s. 161-189.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; "Sivas ve Kayseri Hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed", *Bellekten*, C. XXXII, S. 125-128, Ankara, 1968, s. 191-244.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK Yay., Ankara, 1937.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; *Osmanlı Tarihi*, C. I, 11. baskı, TTK Yay., Ankara, 2015.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; EDGÜER, Rıdvan Nafiz; *Sivas Şehri*, Haz.: Recep Toparlı, TTK Yay., Ankara, 2014.
- ÜNAL, Mehmet Ali; *XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı*, TTK Yay., Ankara, 1999.
- ÜNAL, Mehmet Ali; *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*, TTK Yay., Ankara, 1989.
- WITTEK, Paul; *Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu*, 2. baskı, Pencere Yay., İstanbul, 2000.
- WOODS, John; *300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular*, Çev.; Sibel Özbudun, Milliyet Yay., İstanbul, 1993.
- YAZAR, Turgay, FATAHA, Ebru Bilget; *Akıncılar ve Gölova Yüzey Araştırması*, Yay. y., Yy., Ty., bu esere TTK'nın web sitesinden erişebilirsiniz.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin; *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, TTK Yay., Ankara, 2003.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin; ÜSTÜN, Ünal; *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I*, TTK Yay., Ankara, 1992.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin; ÜSTÜN, Ünal; *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları II*, TTK Yay., Ankara, 2002.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin; ÖZ, Mehmet; ÜSTÜN, Ünal; *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları III*, TTK Yay., Ankara, 2002.
- YILDIRIM, M. İbrahim; "Timurlu Tarihine Dair Farsça Yeni Bir Kaynak: Zahîr-i Maraşî'nin Müntahabü't-Tevârîh'i", *Bellekten*, C. LXXX, S. 288, Ankara, 2016, s. 371-393.
- YİNANÇ, Mükrimin Halil; "Akkoyunlular", *İA*, C. I, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940, s. 250-270.

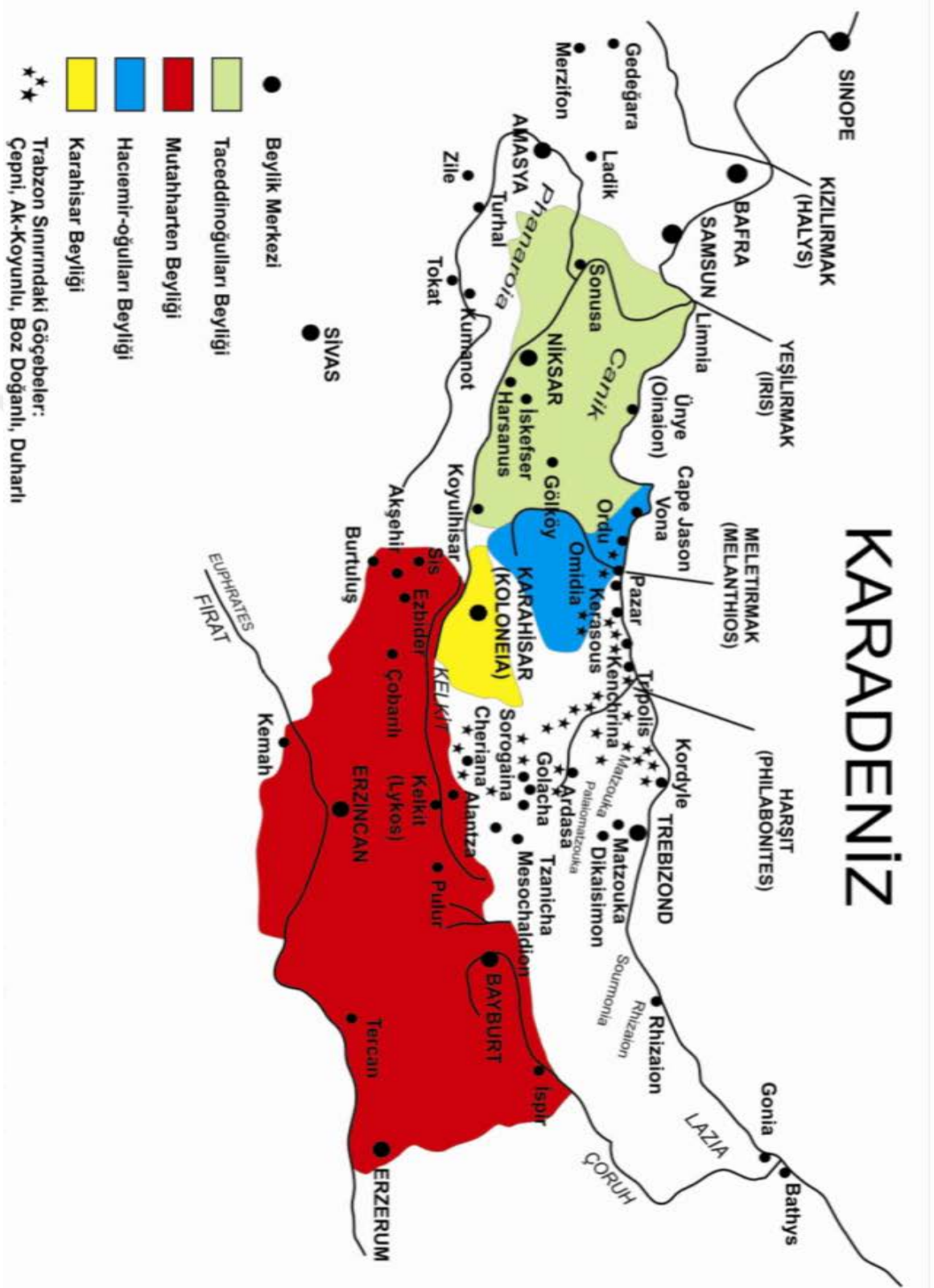
- YİNANÇ, Mükrimin Halil; "Bayezid I.", *İA*, C. II, 5. baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979, ss. 369-392.
- YİNANÇ, Refet; "Sivas Abideleri ve Vakıfları", *Vakıflar Dergisi*, S. XXII, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1991, s. 15-44.
- YİNANÇ, Refet; *Dulkadir Beyliği*, TTK Yay., Ankara, 1989.
- YUVALI, Abdülkadir; *İlhanlılar Tarihi I (Kuruluş Devri)*, 2. baskı, Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri, 1994.
- YÜCEL, Yaşar; "Anadolu Beyliklerinde Devlet Teşkilâtı ve Toplum Hayatı", *Belleten*, C. LIV, S. 210, 1990, s. 805-823.
- YÜCEL, Yaşar; "Fatih'in Trabzon'u Fethi Öncesinde Osmanlı-Trabzon-Akkoyunlu İlişkileri", *Belleten*, C. XLIX, S. 193-195, Ankara, 1986, s. 287-312.
- YÜCEL, Yaşar; "Mutahharten ve Erzincan Emîrliği", *Belleten*, C. XXX, S. 140, 1971, s. 665-719.
- YÜCEL, Yaşar; "Timur Tarihi Hakkında Araştırmalar I; Timur'un Türkiye ve Yakın-Doğu ile İlişkilerine Dair Gözlemler (1394-1400)", *Belleten*, C. XL, S. 158, 1975, s. 249-285.
- YÜCEL, Yaşar; "Timur Tarihine Dair Araştırmalar II; Timur'un Türkiye ve Yakın-Doğu İlişkilerine Dair Genel Gözlemler (1400-1402)", *Belleten*, C. XLII, S. 166, 1978, s. 239-299.
- YÜCEL, Yaşar; "XIV-XV. Yüzyıllar Türkiye Tarihi Hakkında Araştırmalar II; Türkiye ve Yakın-Doğu Üzerinde 1393/94 Timur Tehlikesi", *Belleten*, C. XXXVIII, S. 146, 1973, s. 159-190.
- YÜCEL, Yaşar; *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II; Eretna Devleti / Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti / Mutahharten ve Erzincan Emîrliği*, TTK Yay., Ankara, 1989.
- YÜCEL, Yaşar; *Mutahharten ve Erzincan Emîrliği*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi, Ankara, 1982.
- YÜCEL, Yaşar; *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)*, TTK Yay., Ankara, 1989.
- YÜCEL, Yaşar; *XIII-XV. Yüzyıllar Kuzeybatı Anadolu Tarihi; Çobanoğulları ve Candaroğulları Beylikleri*, TTK Yay., Ankara, 1980.
- YÜKSEL, Musa Şamil; "Arap Kaynaklarına Göre Timur ve Din", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXIII, S. 1, 2008, s. 239-258.

- YÜKSEL, Musa Şamil; "Dönemin Arap Kaynaklarına Göre 'Ankara Savaşı'", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXV, S. 1, 2010, s. 351-369.
- YÜKSEL, Musa Şamil; "El-Makrîzî (Kitâb es-Sulûk) ve İbn Hacer (İnbâ' el-Gumr)'de Timur ile İlgili Kayıtlar ve Çağdaş Arap Tarihçilerine Göre Timur Tasviri", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2001.
- YÜKSEL, Musa Şamil; "Şahruh'un Sünnî Canlandırma Siyaseti", *Tarih Okulu*, S. 5, 2009, s. 95-110.
- YÜKSEL, Musa Şamil; "Timurlularda Din-Devlet İlişkisi", *Basılmamış Doktora Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007.
- ZACHARİADO, Elizabeth A.; "I. Bayezid ve Kadı Burhaneddin Arasındaki Çekişmede II. Manuel Palaiologos", Çev.: Murat Keçiş, Şahin Çeler, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S. 30, 2011, s. 213-224.
- ZACHARİADO, Elizabeth A.; "Trabzon ve Türkler (1352-1402)", Çev.: Murat Keçiş, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S. 22, 2007, s. 221-241.
- ZENGİN, Murat; "Kadı Burhaneddin Ahmed'in Malatya Politikası", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. VIII, S. 38, 2015, s. 450-456.

EKLER

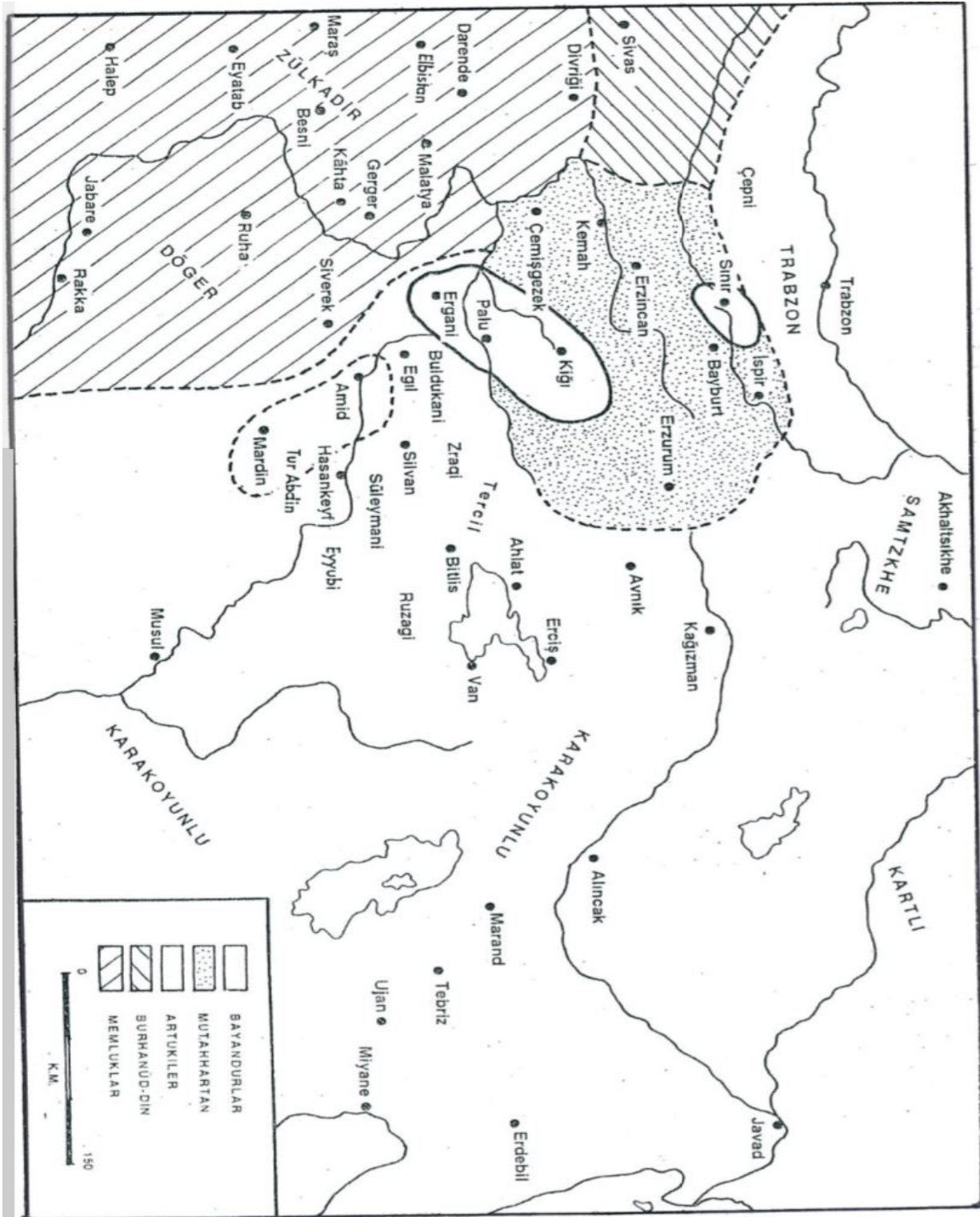
EK 1

Harita 1: 1380'li Yıllarda Karadeniz Beylikleri (Murat Keçiş, "Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler 1204-1404", s. 293).

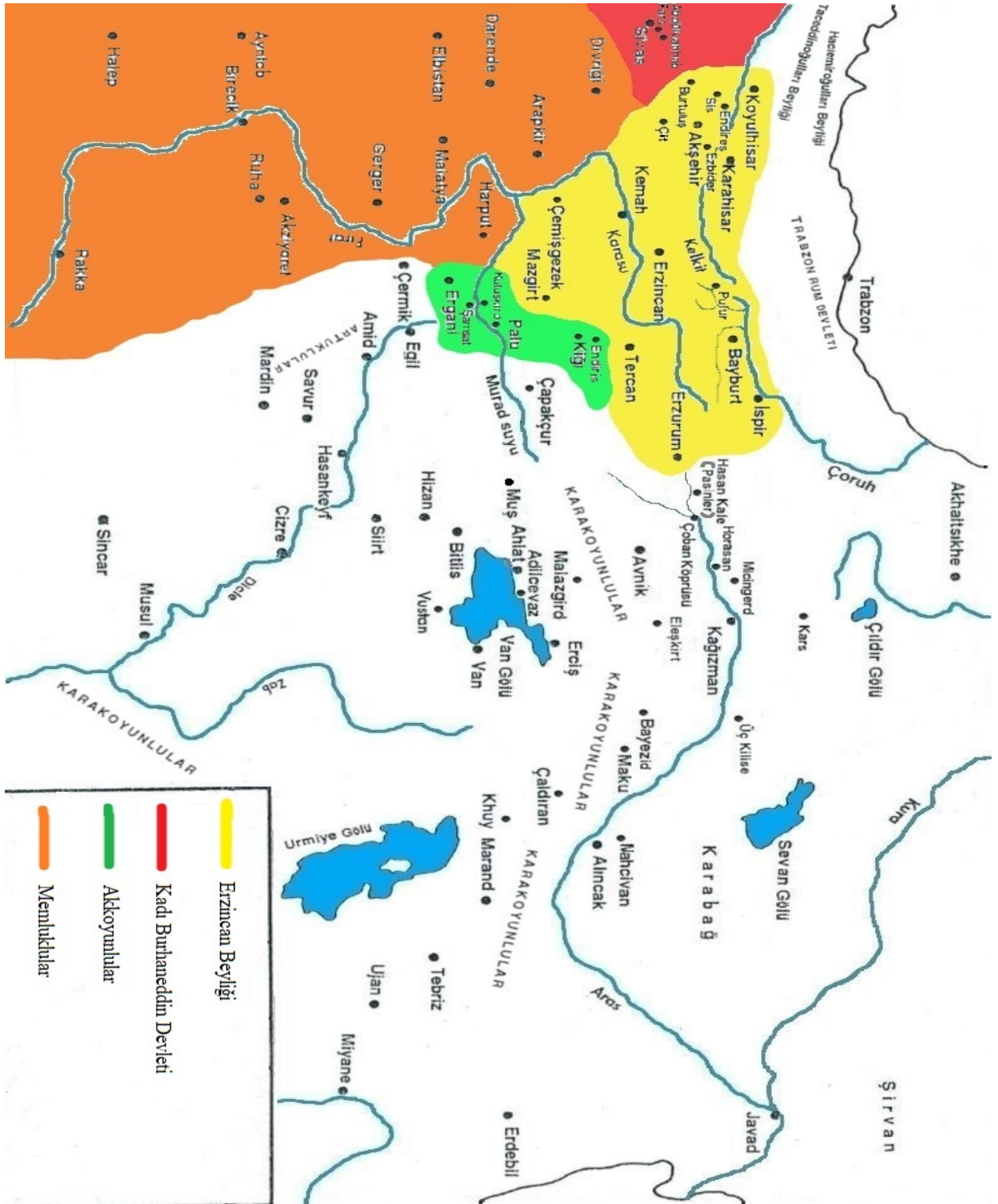

EK 2

Harta 2: M. 1390 (H. 792)'da Doğu Anadolu'nun Siyasî Yapısı (Bayram Arif Köse, "Ortaçağ Seyahatnamelerinde Trabzon-Erzurum Güzergâhı, Erzurum ve Kars (Coğrafi, Siyasî, Ekonomik ve Kültürel Açısından İncelenmesi)", **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2009, s. 105).

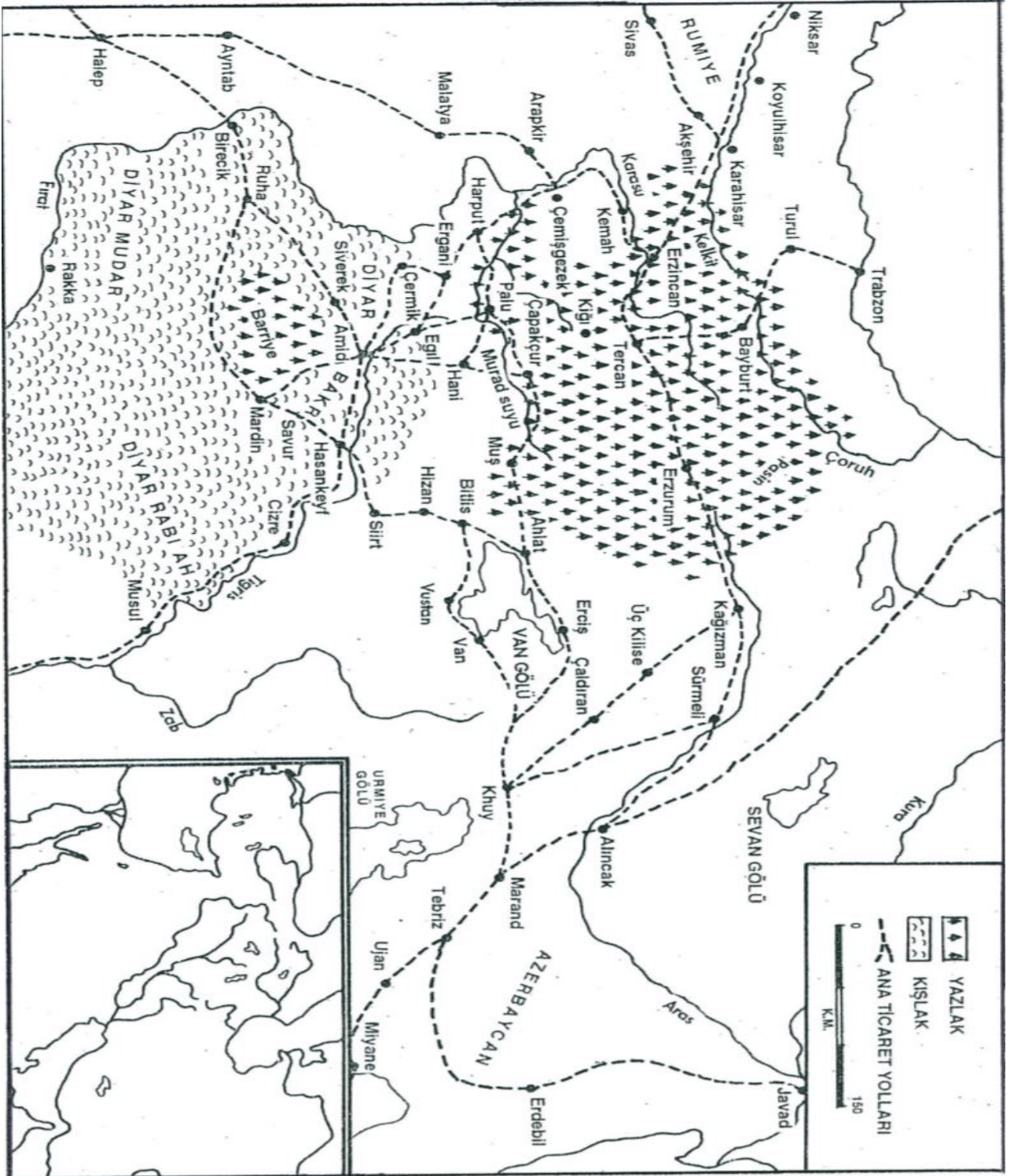
EK 3

Harita 3: Erzurum Beyliğinin Ulaştığı En Geniş Sınırlar.

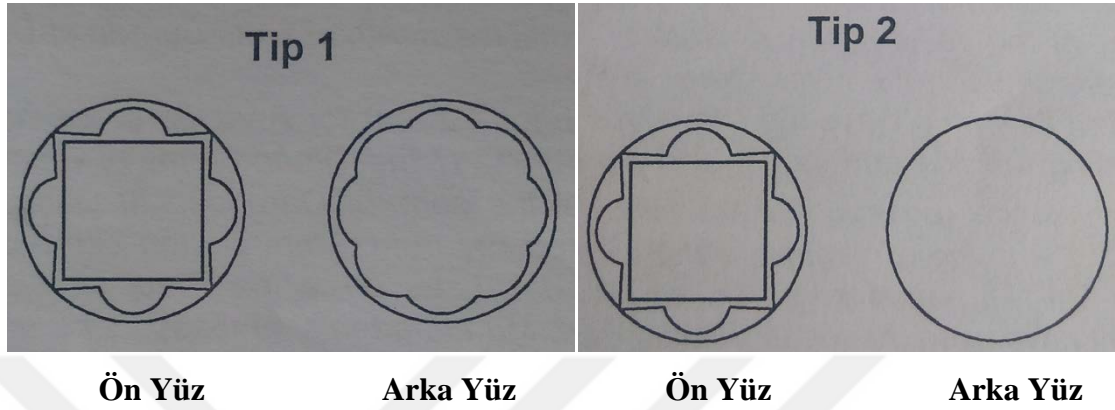

EK 4

Harita 4: Doğu Anadolu Boylarının Yazlık-Kışlak Alanları ve Doğu Anadolu'da Ticaret Yolları (Bayram Arif Köse, "Ortaçağ Seyahatnamelerinde Trabzon-Erzurum Güzergâhı, Erzincan ve Kars", s. 100).

EK 5: Emîr Taharten Devrinde, Çağatay Hanı Sultan Mahmud ve Timur Adına Erzincan'da Kesilen Sikke Tipleri

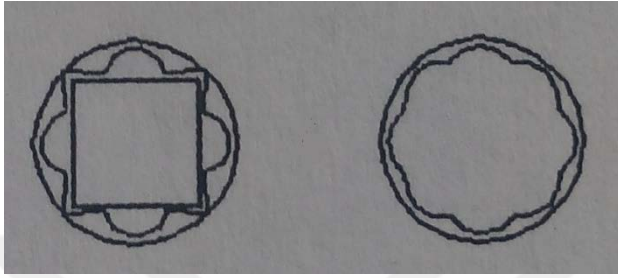

M. 1388-1398 tarihleri arasında darp edilmiş oldukları düşünülen bu sikkelerin arka yüzü üzerinde isim ve unvanlar aşağıdaki gibi üç farklı şekilde yer almaktadır.

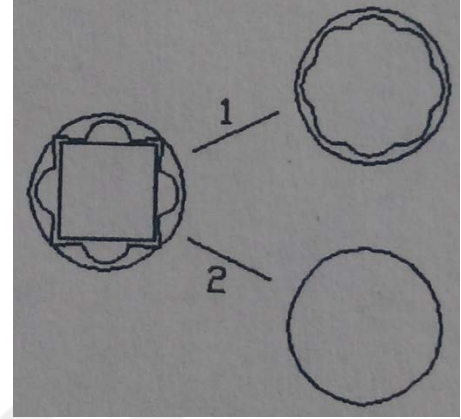
<i>Sultan Mahmud Han yarlığı Emir Timur Gürkan</i>	سلطان محمود خان يرلغي امير تمور كوركان
<i>Sultan Mahmud yarlığı Emir Timur Gürkan</i>	سلطان محمود يرلغي امير تمور كوركان
<i>Sultan Mahmud Han Timur Gürkan</i>	سلطان محمود خان تمور كوركان

Bu tipteki sikkelerin üzerinde Timur ve Çağatay hükümdarı Mahmud Han'ın isimleri birlikte yer almakta olup tarihsiz olarak darp edilmişlerdir. Ulaşılabilen bu az sayıdaki sikkelerin ağırlıkları 5.87 ila 6.11 gr arasında değişmektedir. Sikkeler Timurlu "tanka"—başlangıçta Timurlu hâkimiyetindeki şehirlerden yalnız Herat'ta kullanılan yerel bir ağırlık standardıdır. İlk önce H. 792 (M. 1390) tarihinde ağırlığı 6.2 gr'a düşürülmüş, yapılan sikke reformu sonrasında H. 795-797 (M. 1393-1395) yıllarından itibaren ise neredeyse tüm Timurlu darp yerlerinde benimsenerek kullanılmaya başlanmıştır—standardına uygundur. Taharten tarafından Timur ve Sultan Mahmud adına darp edilen bu sikkeler Eretna sultanı Alaaddin Ali Beg döneminde kestirilen 6 tip sikkeden

biriyle aynı tipolojiye sahiptirler. Erzincan'da emîrlik makamına oturan Taharten, zaten bölgesel olarak darp edilen bu tipi değiştirmeye gerek duymamış olmalıdır.

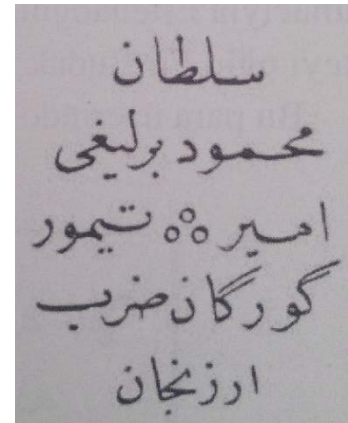

Alaaddin Ali Beg

Emîr Taharten

Benzeri bir sikke daha önce Ali Kemali tarafından Erzincan isimli eserinde yayımlanmış olup ilgili yayındaki fotoğraf maalesef çok kötüdür (Halûk PERK, Hüsnü ÖZTÜRK, **Eretna, Kadı Burhanettin ve Erzincan (Mutahhaten) Emirliği Sikkeleri**, s. 125-127, 135). Çağatay hanı Sultan Mahmud ve Timur adına Erzincan'da kesilen bu gümüş sikke H. 768 tarihli Eretnaoğulları sikkesi üzerine basılmıştır (Ali Kemali, **Erzincan Tarihi**, s. 247).

Çağatay sultanı Mahmud Han'ın ismi sikkeler üzerinde H. 806 tarihine kadar görülmeye devam etmiştir. Dolayısıyla sikkelerin darp tarihini tespit edebilmek oldukça güçtür. Ancak Bezm u Rezm'deki kayda göre H. 796 tarihinde veya hemen sonrasında darp

edilmiş olmalıdır. Üzerindeki yazılar oldukça okunaklıdır ve yukarıda da ifade edildiği üzere sikkeler tanka standartlarında darp edilmiştir. Taharten Timur'a bağlılığını bildirirken okunaklı ve Timurlu ülkelerinde geçerli standarda göre sikke darp etmiş olmalıdır. Emîr Taharten'in kendi adına sikke kestirmiş olduğu bilinmekle birlikte bunlardan henüz ele geçen bir örnek yoktur. Ancak Alaadin Ali Beg dönemiyle birlikte Erzincan Emîrliği ve ona tâbi olan şehirlerdeki sikke tipolojisinin aradan geçen çeyrek yüzyıla rağmen Timur adına kesilen sikkelerde de görülmesi dolayısıyla aynı tipte olması gerektiği düşünülmektedir. Timur adına darp edilmiş sikkelerin tipolojilerinin de aynı olduğu düşünülürse, Alaaddin Ali Beg Alaaddin Ali Beg döneminde kestirilen 6 tip sikkeden yukarıda verdiğimiz tipteki sikkelerinin bir kısmının Emîr Taharten tarafından bastırılmış olabileceğini ve Taharten'in de Ali Beg'in Alaaddin lakabını kullanmış olabileceğini göz ardı etmemek gerekir (Halûk PERK, Hüsnü ÖZTÜRK, **Eretna, Kadı Burhanettin ve Erzincan (Mutahhaten) Emirliği Sikkeleri**, s. 129).

EK 6

Sikke No: 001
 Çap: 17 mm. Ağır: 1,48 gr.

سلطان محمود خان

تیمور کورکان ضرب چمیشکزہ⁹

Sultan Mahmud Han
 Timur Gürkan
 Çemişgezek'te darp edildi.

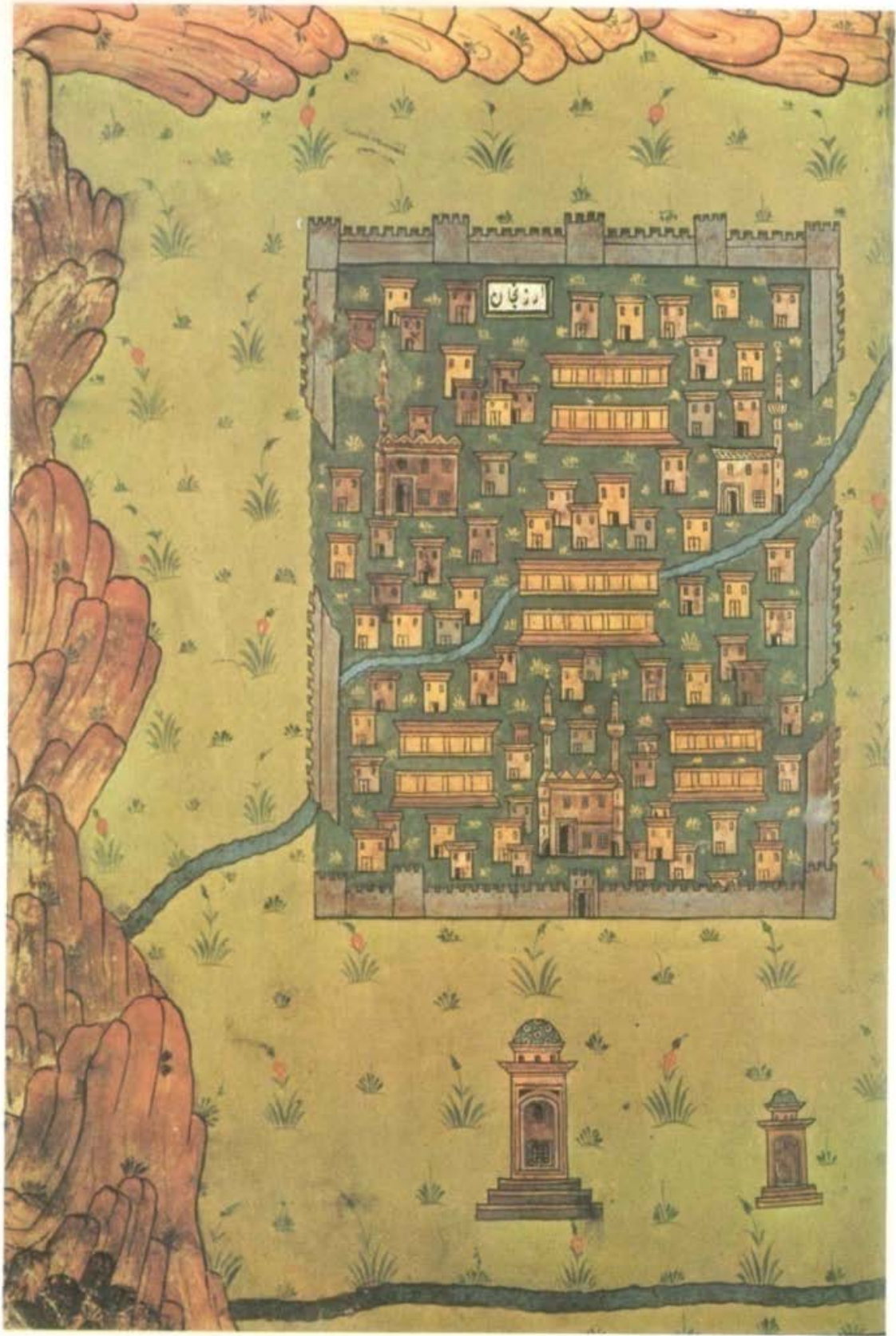
لااله الا الله محمد رسول الله

ابوبكر عمر عثمان علي

Allah tektir, Muhammed O'nun elçisidir
 etrafında Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali

⁹ Çemişgezek kelimesinin son harfi olan "kef", kalıpta yer almamaktadır

Emîr Taharten Devrinde, Çağatay Hanı Sultan Mahmud ve Timur Adına Çemişgezek'te Kesilen Bir Sikke (Erol Olcaş, Gültekin Teoman, "Dört Adet Nadir Sikke", *Anadolu Nümismatik Bülteni (aNB)*, 2008, s. 18).

Minyatür 1: XVI. Yüzyılda Erzincan Şehri (Nasuhü's-Silahi (Matakçı), **Beyan-ı Menazil-i Sefer-i İrakeyn-i Sultan Süleyman Han**, s. 22a).

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 16/10/2017

Tez Başlığı / Konusu: YUKARI FIRAT HAVZASI BEYİ EMİR TAHARTEN

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır.
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulları ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

16/10/2017

Adı Soyadı: Emrah Kılıç
Öğrenci No: N13228968
Anabilim Dalı: Tarih
Programı: Tarih
Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Doç. Dr. Resul Ay

Telefon: 0-312-2976860

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

ETHICS BOARD WAIVER FORM FOR THESIS WORK

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
HISTORY TO THE DEPARTMENT PRESIDENCY**

Date: 16/10/2017

Thesis Title / Topic: *THE RULER OF THE UPPER EUFRATES BASIN EMIR TAHARTEN*

My thesis work related to the title/topic above:

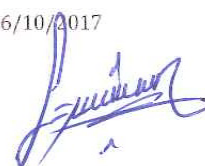
1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

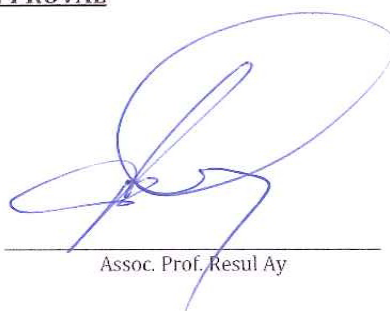
I respectfully submit this for approval.

16/10/2017

Name Surname: Emrah Kılınc _____
 Student No: N13228968 _____
 Department: History _____
 Program: History _____
 Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D. _____

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

Assoc. Prof. Resul Ay

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 16/10/2017

Tez Başlığı / Konusu: YUKARI FIRAT HAVZASI BEYİ EMİR TAHARTEN

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 217 sayfalık kısmına ilişkin, 16/10/2017 tarihinde ~~şahsen~~/tez danışmanım tarafından Tümütn adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 8'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

16/10/2017

Adı Soyadı: Emrah Kılınc

Öğrenci No: N13228968

Anabilim Dalı: Tarih

Programı: Tarih

Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Resul Ay

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TO THE DEPARTMENT OF HISTORY**

Date: 16/10/2017

Thesis Title / Topic: *THE RULER OF THE UPPER EUPIRATES BASIN EMIR TALARTEN*

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 16/10/2017 for the total of 217 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 8 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Surname: Emrah Kılıç
 Student No: N13228968
 Department: History
 Program: History
 Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

16/10/2017

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Assoc. Prof. Resul Ay

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Emrah KILINÇ

Doğum Yeri ve Tarihi: Zara, 1989

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Gazi Üniversitesi Tarih Bölümü, 2013

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

İletişim

E-Posta Adresi: emrah_58_519@hotmail.com

Tarih

19. 09. 2017